خورشید جهان نما

تاریخ عالم از ایام
حضرت آدم عم
تا سال ۱۲۸۰ هجری = ۱۸۶۳ء

تالیف
الٰہی بخش خان انگریزابادی

ضلع بیربھوم سیوڑی	۵۰۴	فریدپور	۵۱۷
ناگور سورول بیدناتھ	۵۰۵	ضلع میمن سنگھ نصیرآباد	ایضاً
دیوگڈہ رانی گنج	ایضاً	بیگن باڑی	ایضاً
ضلع بردوان	۵۰۶	بھوگ بیتال کاٹاکھالی	۵۱۸
شہر بردوان بیڑ خواجہ انور	ایضاً	جمال پور سراج گنج بولانگ	ایضاً
کبیرگانفن منڈل گانفن بیراگی ٹولہ	۵۰۷	کالکمہ ماری کوہستان گارو	ایضاً
گنجن نگر منگل کوٹ مانکور	ایضاً	ضلع سلہٹ	ایضاً
کلنا امبیکا	ایضاً	سلہٹ کاچار سلچار	۵۱۹
ضلع ہوگلی شہر ہوگلی	ایضاً	جیرالونجی	ایضاً
باندل	۵۱۰	ضلع باقرگنج	ایضاً
ساتگام سیلاپور	۵۱۱	باقرگنج جیتل ماری	۵۲۰
چیپڑہ چندن نگر عرف فرانس ڈانگا	۵۱۲	کالیشری ملکیا بھوریل گنج	ایضاً
سیرامپور آجانک	۵۱۳	بہندادیل گیاگر مادرگنج	۵۲۱
کیرپائی چندرکونہ جہان آباد	ایضاً	ضلع چاٹگانو	ایضاً
ہیڑا جلابروا آمتا رتن پور	۵۱۴	رامو کوکس بازار	۵۲۲
سنگہاسن نائی کولی	ایضاً	اسلام آباد عرف چاٹگانو	ایضاً
ضلع ڈھاکہ سونارگانو ولیم پور جیو	ایضاً	سیتاکونڈ	۵۲۳
شہر ڈھاکہ	۵۱۵	ضلع روشن آباد عرف تپرہ	ایضاً
منشی گنج مانک گنج	۵۱۶	کومیلا	ایضاً
منگل بند باردی	ایضاً	نواگڈہ چاندپور لکھی پور ہگون	۵۲۴
نراین گنج ڈھاکہ جلال پور	۵۱۷	نواکھالی بہولوا کشوری گنج	ایضاً

رام شنکر دودموکیا ۵۲۴ ضلع دیناج پور شہر دیناج پور ۵۳۵
چندر گنج دکہن شہباز پور ایضاً راج گنج بہبانی پور تیتلیا ایضاً
ولایت ارخنگ عرف اراکان ایضاً بنگلہ بارٹی درجلنگ ایضاً
ارخنگ الکایب ۵۲۵ نیک مرد موہی بابل بلیا دیکہی ۵۳۶
جزیرہ شاپوری ایضاً مالدہ ایضاً
جزیرہ جڈوبا جزیرہ رامری ۵۲۶ انگریز آباد و محلہ آن وغیرہ ۵۴۷
منی پور ولایت آشام ایضاً بانک خانہ گہوڑا شہید ۵۴۸
گوالپاڑہ گواہاٹی ۵۲۸ خیراتی دواخانہ فیروز پور سنگہابالد ۵۴۹
کامروپ کامچہا ایضاً بی بی کانچہ رتنہ باڑی ۵۵۰
ولایت کوچ بہار ایضاً جلک شہید انبیا ایضاً
ضلع رنگ پور شہر رنگپور ۵۳۰ کٹی ٹولہ جلک قربانیا ۵۵۱
سوکانی تولسی گہاٹ ۵۳۱ بنگال ٹولی بوجانیک رتنہ باڑی ۵۵۳
ضلع پورنیہ ایضاً نقشہ انگریز آباد ایضاً
شہر پورنیہ قلعہ جلال گڈہ ۵۳۲ حوالی انگریز آباد ۵۵۴
کشنگنج کہگرا ایضاً غیث پور بیگم آباد نیماسرا ایضاً
جہین گانچہ بنبلی کراکنت ۵۳۳ مالدہ نندہ گہاٹ موغل ٹولی ایضاً
رسول پور بینی نندبارٹی ایضاً شاہ گدا کٹرا سہری وغیرہ ۵۵۵
ماتہ پور کشباہ دمدمہ مثالی ایضاً سانکہمان آتیاکہولد بڑکول ۵۵۶
ضلع راجشاہی بولیا ایضاً گالوبیر بنڈوہ مع آستانہا ۵۵۷
ناٹور نگوڑہ بتینہ کمارکہالی ۵۳۴ نقشہ بنڈوہ ۵۶۸
کنتہر ماندا بابگا ایضاً جانکی وغیرہ جلساپاڑہ درصدد وغیرہ مالدہ ۵۶۹

شیخ وجیه الدین احمد عرف شیخ احمد کھٹو	۹۴۶	مولانا شهاب الدین معمائی	۹۵۴
قطب عالم	ایضاً	مولانا اہلی شیرازی	ایضاً
مولانا اسحاق	۹۴۷	شیخ جمالی دہلوی	ایضاً
خواجہ شمس الدین محمد کوسوی جامی	ایضاً	شیخ عبد القدوس گنگوہی	۹۵۵
میر حبیب الله شیخ آذری شاعر	ایضاً	سید حسین شہید	ایضاً
مولانا طوطی خواجہ سالار شاہ عالم	۹۴۸	خواجہ محمد شریف ہجری ملکندہ م جارے	ایضاً
خواجہ عبید الله احرار نقشبند	ایضاً	شاہ طاہر دکہنی	ایضاً
مولانا جامی	۹۴۹	شاہ علاء الدین مجذوب	ایضاً
پہلوان محمد مشہدی	۹۵۰	محمد رفیع الدین محدث	۹۵۶
مات ذلہم	ایضاً	مولا حسن مولانا ابو الخیر خوارزمی	ایضاً
شیخ یحیی سنبہل شمس الدین محمد روحی	ایضاً	مرزا ہندال مرزا عسکری	۹۵۷
امیر کمال الدین حسین	۹۵۱	مرزا اشرف جہان مرزا کامران	ایضاً
مولانا حسین واعظ امیر نظام الدین علیشیر	ایضاً	شاہم بیگ محمد بیرم خانخانان	۹۵۸
شیخ سماء الدین مولانا عبد الجلیل	۹۵۲	ملوک شاہ خان اعظم	۹۵۹
سلطان محمود مرزا والی مغلستان	ایضاً	محمد یوسف سید محمد غوث گوالیاری	۹۶۰
کبیر جولاہہ میر افضل خواب بین	ایضاً	صبوحی شاعر	ایضاً
خواجہ آصفی مولانا ہاتفی شاعر	۹۵۳	میر سید جامہ باف	۹۶۱
میر غیاث الدین محمد مولانا امیدی شاعر	ایضاً	ابو القاسم مرزا	ایضاً
شیخ حاجی عبد الوہاب بخاری	ایضاً	حضرت شاہ علی گجراتی	ایضاً
مولانا ہلالی	۹۵۴	خانزمان علی قلی خان و بہادر خان	ایضاً
امیر انوشیروان عادل شاہ	ایضاً	شیخ عبد العزیز دہلوی	۹۶۲

نام	سال	نام	سال
شیخ علی متقی گجراتی	۹۶۲	قاضی ابوالفتح بلگرامی خواجه ابراهیم حسین	۹۷۲
لاچین شیخ سلیم چشتی فتح پوری	ایضاً	شیخ مبارک ناگوری	ایضاً
نوای بیرزاده شاه بابا کپور	۹۶۳	امین احمد رازی	۹۷۳
حاجی افضل بلگرامی	۹۶۴	مولانا نظام بلگرامی متخلص بضمیری	ایضاً
ملک الشعرا مولانا غزالی مشهدی	ایضاً	عبدالقادر بدائونی متخلص بقادر	ایضاً
ملا علی محدث طاری تخلص	۹۶۵	شیخ ابوالفیض فیضی	ایضاً
منعم خان خان خانان	ایضاً	مولانا حاجی محمد کشمیری	۹۷۵
قاضی میر عبدالقادر مولانا قاسم کاهی	ایضاً	عبدالله خان ازبک سپهدار توران	ایضاً
ملا حسین نقشی	۹۶۶	عبدالمومن خان	ایضاً
شیخ جلال تهانیسری	ایضاً	سلطان مراد شاه	۹۷۶
خواجه منصور شیرازی	ایضاً	شاه موسی رفیع الدین شاعر	۹۷۷
محمد حکیم مرزا شیخ ابراهیم راجه بیربل	۹۶۷	شیخ ابوالفضل علامی	ایضاً
مرزا سلیمان بدخشی حاکم بدخشان	ایضاً	خواجه باقی بالله	۹۷۸
شیخ سلیمان بلگرامی	۹۶۹	شیخ عبدالواحد فاروقی کابلی سرهند	ایضاً
امیر فتح الله شیرازی و حکیم ابوالفتح گیلانی	ایضاً	حمیده بانو بیگم الملقب مریم مکانی	ایضاً
راجه تودرمل	ایضاً	سلطان دانیال زمانی شاعر	۹۷۹
راجه بهگوان داس	۹۷۰	میر عبدالواحد متخلص بشاهدی بلگرامی	۹۸۰
شیخ وجیه الدین علوی گجراتی	ایضاً	شیخ علی احمد میر سنجر	ایضاً
مولانا عرفی خواجه محمد بختی	۹۷۱	مرزا جعفر قزوینی	۹۸۱
حافظ رخنه	۹۷۲	سلیمه سلطان بیگم راجه مانسنگه ثانی شاعر	ایضاً
مات یازدهم	ایضاً	آقا رضی اصفهانی	۹۸۲

قدسی انصاری سہارنپوری	۹۸۲	خان زمان نواب افضل خان علامی	۹۹۰
قاضی ابوالعلاء عرف قاضی بڈہ	ایضاً	باقر خان نجم ثانی غیرت خان	۹۹۱
ملا ملک قمی ملا نور الدین ظہوری	ایضاً	سید عبد القادر بخاری اکبرابادی	ایضاً
شیخ بہاء الدین آملی تخلص بہائی	۹۸۳	شیخ عبد الحق محدث دہلوی	ایضاً
زلالی شاعر سلطان خسرو	ایضاً	شیخ محمد صادق گنگوہی	۹۹۲
تلسی داس برہمن مرزا عزیز کوکہ	۹۸۵	شاہ قادر شیخ کبیر عرف بالا پیر	ایضاً
آرام بانو بیگم	ایضاً	حاجی محمد جان قدسی	ایضاً
شیخ احمد سرہندی	۹۸۶	حکیم رکنا کاشی	۹۹۳
میر عبد اللہ ترمذی مشکین قلم	ایضاً	مولوی عبد القدوس ولد رشید	ایضاً
رقیہ سلطانہ بیگم سلطان پرویز	ایضاً	سید جلال بخاری	ایضاً
ملک الشعرا طالب آملی	ایضاً	شیخ ناصر اکبرابادی مرزا محمد تقی سلیم	۹۹۴
ملا عبد اللطیف سلطانپوری	۹۸۷	حضرت ولی محمد نارنولی اعظم خان	ایضاً
عبد الرحیم خان خانان	ایضاً	شیخ محب اللہ الہ آبادی	۹۹۵
سلطان داور بخش سلطان شہریار	ایضاً	میر نعمان اکبرآبادی	ایضاً
میر محمد باقر داماد متخلص بہ اشراق	۹۸۸	میر صالح الملقب بکشفی	ایضاً
ارجمند بانو بیگم عرف ممتاز محل	ایضاً	میر ابو العلاء اکبرآبادی	ایضاً
قندھاری بیگم	۹۸۹	ملک الشعرا ابو طالب کلیم ہمدانی	۹۹۷
شیخ بدیع الدین سہارنپوری	ایضاً	شیخ فیض اللہ	۹۹۸
حضرت شیخ پیر میرٹھی	ایضاً	شیخ عبد الاحد میر الٰہی	ایضاً
نواب مہابت خان	۹۹۰	میر یحیی کاشی	ایضاً
شیخ میر لاہوری باقر خان	ایضاً	حضرت سید باقی	۹۹۹

شیخ عبد اللطیف برهانپوری	٩٩٩	مرزا محمد علی ماهر	١٠٠٧
شیخ اسمعیل چشتی اکبرآبادی	ضاً	جهان آرا بیگم	١٠٠٨
نواب سعد الله خان وزیر	ضاً	بختاور خان	١٠٠٩
نواب علی مردان خان	ضاً	سیواجی و سنبهاجی مرهته	ضاً
چندربهان برهمن	ایضاً	محمد علی خان خانخانان عالمگیر بادشاه	ضاً
شاهزاده محمد داراشکوه	١٠٠٠	شاه میر محمد سلونی	ضاً
ملا شاه بدخشی	١٠٠١	مات دوازدهم	١٠١٠
سرمد دیوانه	١٠٠٢	مرزا معز الدین موسوی	ضاً
نواب نجابت خان خانان	ضاً	شیخ سلیمان روح الله خان کابلی	ضاً
غضنفر خان شیخ حسن بن نظر الله	١٠٠٣	شاه نور حافظ سید فتح الله بلگرامی	ضاً
شیخ محمد معصوم		نور الحق	ضاً
غنی کشمیری	١٠٠٤	قاضی محمد سعید بلگرامی	١٠١١
مرزا صایب	ضاً	محمد اسحاق و برادرش محمد سلیمان	ضاً
شیخ محمد محسن فانی	١٠٠٥	میر محمد زمان راسخ تخلص	ضاً
دانشمند خان موسوم محمد شفیع	ضاً	ملا ناصر علی	ضاً
خواجه عبد الرؤف	ضاً	مرزا قطب الدین مایل	١٠١٢
قاضی محمد یوسف بلگرامی	١٠٠٦	شاهزاده محمد اکبر	ضاً
ملا مفید بلخی سکندر شاهزاده	ضاً	زیب النسا بیگم	ضاً
شاهزاده سلطان محمد	ضاً	لطف الله خان	١٠١٣
سعید خان قریشی	١٠٠٧	نعمت خان عالی	ضاً
شیخ مهدی میر اسمعیل	ضاً	امتیاز خان خالص تخلص	ضاً

نام	سنہ	نام	سنہ
زینت النسا بیگم دختر اورنگ زیب بادشاہ	١٠١٤	میر طفیل محمد بلگرامی	١٠٢١
شیخ محمد افضل الہ آبادی	ایضاً	شیخ روح الامین بلگرامی	ایضاً
امیر الامرا ذوالفقار خان	ایضاً	سید جعفر روحی تخلص	١٠٢٢
مرزا ایزد بخش متخلص برسا	١٠١٥	شاہ کرامی	ایضاً
نواب آصف الدولہ اسد خان بہادر	ایضاً	نواب اسد الدولہ اسد یار خان	ایضاً
مولوی شیخ محمد	ایضاً	قزلباش خان امید تخلص	١٠٢٣
میر عبد الواحد بلگرامی متخلص بہ شاہد	ایضاً	نواب امیر خان انجام تخلص	ایضاً
سید عبد اللہ خان وزیر اعظم و برادرش امیر الامرا		معتمد الملوک سید علوی خان حکیم	١٠٢٤
سید حسین علی خان	١٠١٦	راجہ نول رای	ایضاً
میر عبد الجلیل واسطی بلگرامی	١٠١٧	میر غلام نبی بلگرامی	١٠٢٥
مرزا عبد الغنی کشمیری	١٠١٨	راجہ برتھی پت	ایضاً
شیخ سعد اللہ دہلوی	ایضاً	شیخ محمد ناصر افضلی	ایضاً
سید برکت اللہ صاحب البرکات	ایضاً	شیخ اسد اللہ غالب	ایضاً
شیخ اللہ یار	ایضاً	شیخ محمد باقر زائر تخلص	١٠٢٦
نواب جان نثار خان	١٠١٩	حافظ محمد اسعد مکی	ایضاً
شیخ محمد یحیی عرف شیخ خوب اللہ الہ آبادی	ایضاً	سید غلام نبی محب تخلص	ایضاً
احمد یار خان متخلص بہ یکتا	ایضاً	نواب مجد الدولہ عبد المجید خان	١٠٢٧
مولوی سید عبد الغنی الحسینی	١٠٢٠	شاہ پیر اشرف سلونی	ایضاً
حکیم الممالک شیخ محمد حسن شیرازی	ایضاً	میر نوازش علی فقیر تخلص	ایضاً
میر محمد افضل الہ آبادی ثابت تخلص	ایضاً	شاہ شریف اورنگ آبادی	ایضاً
نواب سیف الدولہ عبد الصمد خان بہادر دلیر جنگ	١٠٢١	سید کریم اللہ غریب تخلص	ایضاً

سید قطب الدین عرف منجھلی ۱۰۲۷
سراج الدین علی خان آرزو تخلص ۱۰۲۸
نواب صمصام الدولہ شاہنواز خان [illegible] اورنگ آبادی ایضاً
میر محمد یوسف ۱۰۳۰
زینت النسا بیگم ایضاً
سید ہدایت علی خان بہادر ۱۰۳۱
شیخ محمد علی حزین ایضاً
مرزا محمد بیگ خان ایضاً
شاہ غلام قطب الدین الہ آبادی مصیبت تخلص ۱۰۳۲
لارڈ کلایو انگریز ایضاً
نند کمار رای ۱۰۳۳
سید مرتضی خان مختار الدولہ ۱۰۳۴
مولوی سید عسکری جونپوری ۱۰۳۵
شاہ پیر محمد پناہ سلونی ایضاً
شمس و قمر النسا ایضاً
مرزا جان جانان مظہر ۱۰۳۶
مرزا رفیع السودا ایضاً
نواب ذوالفقار الدولہ نجف خان بہادر غالب جنگ ۱۰۳۷
مولوی ابو الخیر جونپوری ۱۰۳۸
مولانا فخر الدین ایضاً
مات سیزدہم ۱۳
میر غلام علی آزاد بلگرامی که مرثیہ گو ایضاً

میر ضیاء الدین عبرت ۱۰۳۸
میر زین العابدین خان ۱۰۳۹
حکیم ذکا خان حکیم بقا خان ۱۰۴۰
تفضل حسین خان کشمیری ایضاً
مفتی میر حیدر بلگرامی ایضاً
کرنیل جان ولیم ہیسٹنگ صاحب ۱۰۴۱
مرزا ابو طالب خان لندنی ایضاً
حکیم امام الدین خان ۱۰۴۲
قاضی محمد نجم الدین خان ایضاً
میان مٹھو ایضاً
مولوی نعیم الدین ۱۰۴۳
منشی غلام رسول زید پوری و گیلانشاہ ایضاً
منشی غلام حسین زید پوری ایضاً
مرزا قتیل ایضاً
مرزا کاظم پسر فصیح مرثیہ گو ۱۰۴۴
مرزا جہانگیر پسر اکبر شاہ ثانی ایضاً
شاہ محمد اجمل الہ آبادی ۱۰۴۵
کرنیل بدرو ایضاً
مارکویس ہیسٹنگس گورنر جنرل ایضاً
مولانا عبد العزیز دہلوی ۱۰۴۶
جنرل اختر لونی صاحب ایضاً

قلعه جلال آباد جامع مسجد اله آباد ۱۰۸۰

جامع مسجد اکبر آباد مسجد اکبر آبادی ايضاً

موتی مسجد مسجد دای ۱۰۸۱

جامع مسجد شاهجهان باد شاه ايضاً

مسجد قنوج ۱۰۸۲

موتی مسجد شاهجهان آباد مسجد سیاه (؟) نبور ايضاً

پل سلیم گڈه مسجد عالمگیر بادشاه ۱۰۸۳

جاه رنجبت رای کاتیه و زینت المساجد ايضاً

مسجد قطب الاقطاب ايضاً

سنهری مسجد ۱۰۸۴

مسجد شرف الدوله ايضاً

مسجد روشن الدوله ايضاً

فخر المساجد ۱۰۸۵

مسجد چوبی سنهری مسجد ايضاً

مسجد شاه شریف ۱۰۸۶

حوض نواب درگاه قلی خان ايضاً

عمارت قدم رسول ايضاً

مسجد سلون مسجد اله آباد ۱۰۸۷

مسجد بثهور مسجد جعفر گنج ايضاً

مسجد حیدر شاه مسجد فتح پور ۱۰۸۸

مجلس خانه دهلی ايضاً

مسجد مولوی دلدار علی ۱۰۸۹

پل نوبسته ايضاً

هنومان گڈهی و شبهات مولوی امیر علی ايضاً

حساب جمل ۱۰۹۴

اطراف ربع مسکون ۱۰۹۵

ایام سالهای شمسی و قمری ايضاً

شجره تیمور لنگ و چنگیز خان وغیره ۱۰۹۷

برج (؟) از ذهم دریافت الله مولف ۱۰۹۹

مصنف م. الله بخش

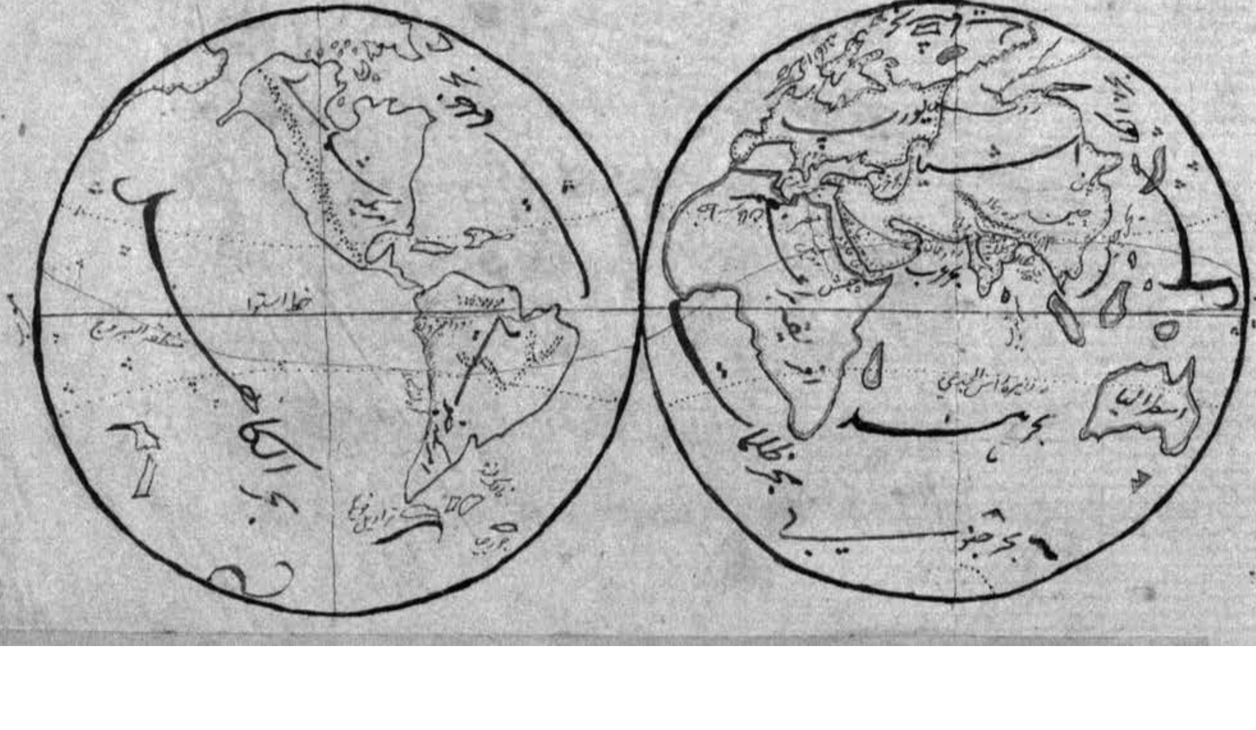
بسم الله الرحمن الرحیم

حمد فراوان تصدق آستان جلت افشان حضرت شاه جهان که صد سکندر و هزار صاحبقران پیش
یک پاسبان قهرش مغلوب والمعدوم و طاعت بی نهایت نثار بارگاه عالم پناه جناب جهان شاه
که سلاطین جمشید اقتدار فریدون جاه مقابل ادنی سپاه غضبش نامحسوب و غیر معلوم سلیمان پیش سلطنت
او تا کجا آخر طعمهٔ مور کاووس درحشمتش کی و بهرام در گور تدبیر کار گذارش جم شیدا و فرفریدون ناپیدا حین
تلاطم امواج قهر عالم تابانش طاغی فرعون غرق لجهٔ پشیمانی و دم پرواز پشهٔ غضب جلادت پناهش غول
نمرود در شش در پریشانی بیت جهانبان پناه و جهان خالق و جهان دادار جهان مقیم و جهان قایم و جهان دوار
نعت رسول مجتبی جهان جهان نعت بابرکات آن سلطان الانبیا که دین متین با آئین آینهٔ آئین مدایحش
آبادان ست و کشور کشور محمدت باحسنات آن شاه رسل خلاصهٔ انبیا که کشور اسلام میمنت انجام
به پروانهٔ جهان مطاعش رشک خلد فردوس توامان که بفرمان حلت جریانش انا ولدت
فی زمن الملک العادل نوشیروان خسرو شکر مقال بتوقیع اجل رفیعش مزق الله ملک کامزقت
کتابی از شیرین سلطنت فرهاد ترجمان صلوة علیه واله واصحابه بیت کفر در فکر سر عرفانیش شرک

در شکرخوان ایمانیش توصیف استادی منشی عبدالکریم دو دسته عقیق جگری ثنا و مدح از دست
زبان نثار آستان فضیلت پاسبان غواص مجمع البحرین دانائی اکبر قاموس بینائی همای همایون هوای
لذاعت جام جهان نمای ملک براعت احیای علوم عجیبه کیمیای مس سعادت غریبه مخزن اخلاق ناصری
معدن فواید جلالی کاشف اسرار هفت پیکر سها آیینهٔ اسکندری راه فرهنگ عز و علا در درس
و تعلیم زیر نه سپهر مطلع الانوار در فواید مبتدی بدست نکته سنجان سبحة الابرار عبد جلیل و شریف بر
خاصگان خدای رحیم بر صف سخنیان بیشش باری ذو المنن موسوم به بندهٔ کریم که بر دانایان رموز العارفین
اسم پاک کرش برهویداست و بر بهار گرمیان گلذار دانش نام مبارکش هیدا لاجرم گستاخانه در
رنج خامه بنینداخت و در گرشا کرش قلم نیز داخت زهی ساعت قران السعدین که قلم باین چنین توصیف
کار اعجاز خسروی می نماید و خوش بخت خامکم که بپایهٔ تعریف جناب مخزن اسرار دقایق معنوی میکشاید
جوینده نفحهٔ بوستان مصطفوی یابندهٔ نسیم گلستان مرتضوی میل بر چشم کشندهٔ سرمهٔ ارادت
حسنین خاک بر جبین مالندهٔ دهلیز اطاعت غلام حسین کمر همت بر بستهٔ بزاد المسافرین حسینی
دل دادهٔ بر طراوت روضة الاحباب حسینی وحید و فرید در تعزیت امام انام ظهیر مخفی و حرفی در موات نسبت
شهدا همام حبذا و مرحبا که حجت بحث شریعت بینش روایتش پیروی اصحاب کبار است
و برهان تفاوت طینتش الفت ائمهٔ اطهار ابیات بر محبان قرین تولایش ٭ بر حسودان همین
تبرایش ٭ این و آن در دلش نمی آید ٭ خر حق و راس در نمی آید ٭ نفس سرکرش را الکفته او باطل
ساخت از هم جدا حق و باطل ٭ ابقاکم الله تعالی علی الفرق تلمیذان ارادت کیش سبب تالیف
چون عاصی الهی بخش الحسینی انگریز آبادی جامع این اوراق را از تالیف نسخهٔ کنز المصادر در سنه ۱۲۶۸
یکهزار و دو صد و شصت و هشت هجری و از فراهم آوردن نسخهٔ اقلیم بلاغت در سنه ۱۲۶۹ هزار و دو صد
و شصت و نه هجری فرصتی دست داد شعر میان حفظ فرد حفظ به گفتار بلدم زنده نتوانیم ماند ٭ داشت
گویا خالق رزاق نان ما بلب ٭ بیشش نها خاطر شد که گر شعاعی از نیر علم تاریخ بر سطح اوراقی
چند بر تواند از شود در آیینهٔ روزگاری موجب یادگاری شدن تواند لاجرم سطری چند از کتب

سلف اقتباس نموده بمطابقت اعداد سنه هذا که یکهزار و دو صد و هفتاد مرور ست بنام خورشید جهان نما ۱۲۷۰ نامید و آنرا بر دوازده بروج منقسم کرد برج اول در بیان دنیا برج دویم در بیان بر اعظم امریکه برج سویم در بیان بر اعظم افریقه برج چهارم در بیان بر اعظم یوروپ برج پنجم در بیان بر اعظم آشیا برج ششم در بیان اسطرالیا برج هفتم در بیان پیغمبران صلواة الله علیهم اجمعین برج هشتم در بیان حکما برج نهم در بیان اولیاء الله و شعراء کرام وغیره برج دهم در بیان پیری و مریدی برج یازدهم در بیان عمارات و دیگر حالات برج دوازدهم در بیان حالات مولف نحیف

برج اول در بیان دنیا دنیا جسمی ست مرکب از ذرات مادی شکلش حسب تحریر اهل اسلام مربع و حسب تحریر جغرافیا دانان فرنگ مدور مثل نارنج و اکثری از حصهٔ دنیا پوشیده از آب ست گویند که منجمله پنج حصهٔ دنیا سه حصه زیر آب و دو حصه خشکی ست و بسیاری ازین آب بطرف جنوب واقع ست و گران بهرهٔ آب را بر پنج حصه شمرده اند اول بحر الکاهل آن درمیان آشیا و امریکه واقع ست دویم بحر ظلمات که یکطرف آن امریکه و دیگر طرف یوروپ و افریقه میباشد سویم بحر جنوبی که آن در نهایت جنوب واقع ست چهارم بحر شمالی که اکثرش یخ بسته میباشد و آن در انتهای شمال ست پنجم بحر هند که جنوبی آشیا ست و خشکی دنیا نیز بر پنج بر اعظم دانسته اند یکی بر اعظم امریکه دویم بر اعظم افریقه سویم بر اعظم یوروپ چهارم بر اعظم آشیا پنجم اسطرالیا آشیا و حسب تحریر انگریز صورت دنیا برهمین نمط ست

در بیان آفرینش دنیا جماعت حکما ابتدای و انتهای آفرینش را منکرند و لفظم اینمعنی بر ذات واجب الوجود واجب کرده و در منتخب السیر آورده که اهل شرع ابتدای آفرینش را حصر نکرده اند مگر اینقدر گفته که ابتدایش بود و هم انتهایش باشد و در عمدة التواریخ و عمدة الابرار مذکور است که تاریخ پیدا کردن آسمان ها و عرش و کرسی و لوح و قلم تا محمد مصطفی صلعم بیست و چهار هزار کرور و نوزده لک و بست و دو هزار و هفتصد و پنجاه سال و یازده ماه و پنج روز می شود و آفریدن زمین بست و دو لک و هشتاد پنج هزار سال تا رسول عم میگردد و مولانا سید شهاب الدین بن سید معظم در کتاب خود می نگارد که بروایتی رسول عم فرموده که شش صد و دو لک و هشتاد و پنج هزار سال می شود که خدای تعالی آسمان و زمین را پیدا کرده است و نیز او نوشته که روزگار این دنیا بر پنج قرن باشد که از آن جمله چهار قرن رفته است و یکی میرود در قرن اول دیوان و پریان چهار لک و هشتاد هزار سال در جهان بادشاهی کردند و رفتند و در قرن دویم فرشتگان بهشتی و هفت لک و هشتاد و سه هزار سال در جهان بادشاهی کردند و رفتند و در قرن سویم چهل آدم و بروایتی پانصد آدم یک نفسی بودند یعنی یکی بعد دیگری پیدا شدند و اینها را اولاد نبود ایشان دو لک و بست و پنج هزار سال در جهان بادشاهی کردند و رفتند و در قرن چهارم اسپان هفده لک و سی و هفت هزار و هشت صد سال در جهان بادشاهی کردند و رفتند و در قرن پنجم آدم علیه السلام آفریده شده و منشر جان اهل ایران از هبوط آدم عم تا ظهور دعوت پیغمبر ما صلعم شش هزار سال گفته اند از روی مذهب هند و پنڈتان هند و مدار گردش روزگار بر چهار جگ بوده است اول ست جگ که مدت آن هفده لک و بست و هشت هزار سال بود مردمان آن جگ همگنان راست گو و بتقوی و طهارت مالوف بودند و عمر طبعی اینها ایک لک سال بود دویم ترتیا جگ مدت آن دوازده لک و نود و شش هزار سال بود مردمان آن جگ هم نیکو ذات و خوش صفات بودند لاکن عمر طبعی اینها ده هزار سال بود سویم دواپر جگ مدت آن هشت لک و شصت و چهار هزار سال بود دران جگ قوت و نیکویها بنسبت مردمان سابق جگ نه حصه کمتر شده بود و عمر طبعی ایشان یکهزار سال بود چهارم کل جگ مدت آن چهار لک و سی و دو هزار سال باشد و آن بالفعل روان است و درین مدت اخلاق پسندیده و اوصاف حمیده بنسبت مردمان

سویم جگ دوم حصه میدارند و عمر طبعی ایشان یکصد و بیست ۱۲۰ سال میباشد و این جگ از همه بدتر است
درین مدت مردمان بیشتر دروغ گو و بد اطوار و فاسق خواهند شد از روی کتب انگریزان انگریزان
از روی توریت مینویسند که او تعالی در عرصه هفت روز زمین و آسمان و هرچه در آن است
پیدا کرد و همان نزدیکی آدم را از خاک آفرید و چون از آفرینش دنیا و پیدایش آدم یکهزار و
ششصد و پنجاه و شش سال شد طوفان نوح وقوع گردید و چون چهار هزار سال از آفرینش دنیا
و خلقت آدم منقضی شد عیسی مسیح متولد گشت برج دویم براعظم امریکه امریکه براعظمی از همه کلان است
مردمان انرا بیشتر نمیدانستند در سنه ۱۴۹۲ یکهزار و چهارصد و نود و دو مسیحی کلمبس نام فرنگی نژادی
باشنده ایطالیه متعلقه یورپ باعث آشکاره آن گشت و این براعظم بدو حصه منقسم است جنوبی امریکه و
شمالی امریکه بیان جنوبی امریکه طول شمالا و جنوبا دو هزار و یک صد و هجده گروه ۲۱۱۸ و عرض مغربی شرقا و غربا یکهزار و
ششصد و هفت گروه ۱۰۶۷ باعث بلندی سرزمین آب و هوایش به نسبت فرنگستان انسب است و درین ولایت
این چند ملک معروف است بطرف مشرق برازیل و بوینوس ایرس و بطرف مغرب چلی و پیرو
و سمت شمال کولنبیا و گوینا و بجنوب پاتاگونیا زمین این ولایت زرخیز و معدن طلا و نقره و جواهرات
هم درینجا است و منجمله کلان دریاها رود امیزن که در تحت خط استوا به بحر ظلمات می ریزد و طول آن دو هزار گروه
و عرض نزدیک سمندر نود گروه و تا یکهزار گروه قابل بردن جهاز کلان است و دیگری رود ارینوکو
و لاپلاتا که طولش یکهزار گروه است و در میان کوه ها جبل اندیس مرتفع است که از جنوب تا شمال
محاذی بحرالکاهل درگذشته و از همواری سمندر دو گروه بلند است و در دنیا جز کوه همالیه که این از
کوه هیمرش بلند است و در ابتدای تسخیر که از اهل اسپانیه است ولایت مذا بسیار آباد بود و اگرچه
که باشندگانش از نوشت و خواند ناواقف بودند مگر سلیقه هنر و صنعت و باهم شرائط تمدن
نیز میداشتند بالفعل بسبب سختی و ظلم اهل اسپانیه و پرتگال که اکثری از ممالک اینجا بفریب
و جبر گرفته اند مغلوب و کم قدر گردیده اند سابق ازین اصلی باشندگانش بت پرست
بودند مگر اهل اسپانیه و پرتگیز که دین عیسائی و مذهب رومی کاتلک میداشتند چنان

و در چهار طرف آن سمندر محیط گشته بطرف شمال آن بحر شمالی و بسمت مشرق آن بحر ظلمات و بطرف مغرب بحرالکاهل واقع است

سعی بهم رسانیدند که از عرصهٔ قلیل اکثر مردمان اینجا بدین ومذهب مذکورین درآمده اند مگر هنوز معتقد
کامل نیستند برازیل وسیع ملکیست بساحل بحر ظلمات از ابتدای رود امیزن تا رود ڈالاپلاتا آبادست
معدن طلا و نقره والماس و دیگر جواهرات دارد و زمینش زرخیز هست بالفعل باشندگانش
تخمینا چهل لک مردمان خواهند بود منجملهٔ آن یک حصه از نسل فرنگستانیان که اکثری ازان پرتگیز
و دو حصه دیگر فرقه ها که بیشتر دران مردمان حبشی نژاد که از افریقه بجهت کندیدن معدن ها آورده
شده اند و بعض اصلی باشندهٔ بوده اند مگر بسیاری مردمان انجا محنت کشتکاری را گوارا نمی کنند
و مفلوک و پریشان حال میباشند و از شهرهای اینجا ریوجانیرو که دار السلطنت هست و
سنت سالوادور معروف هست سابق ازین ملک هذا در بابت ۱۶۰۰ شانزدهم میسوی بعمل پرتگال درآمده
نهایت سنه ۱۸۲۲ یکهزار و هشتصد و بست و دو مسیحی تصرفش بود زان بعد شهزادهٔ ازان خاندان
درانجا بود و باش اختیار نموده بالاستقلال گردیده هست بوینوس آیرس وسیع ملکی
بسمت نیرت گوشهٔ برازیل واقع هست طول شمالا و جنوبا هشتصد کروه و عرض شرقا و غربا
پانصد کروه زمینش بسیاری زرخیز هست و بسیاری شوره زار و نمک زار غله و نیشکر و مواشی
و پوست گاو و نقره و طلا از حاصلات اینجا هست و درین ملک منجملهٔ رودها رود ڈالاپلاتا و منجمله
شهرها بوینوس آیرس و لاپلاتا که دار السلطنت هست سابق ازین ملک هذا در عمل اسپانیه
بود بالفعل بالاستقلال هست ، چلی ملکی طویل و کم عرض مابین بحر الکاهل و کوه اندیس واقع است طول
شمالا و جنوبا شش صد و سه و نیم کروه و عرض بعض جا یکصد و پنجاه کروه و بعض جا شصت کروه زمینش بغایت
حاصل و آب و هوا نهایت معتدل و خوشگوار معدن طلا و سیماب بسیار دارد و معدن مس و آهن و
سرب و نقره هم بوده هست اما کمتر غله و شکر و پنبه روغن و شراب و میوهات بکثرت پیدا میشود درین
ملک از کوه اندیس چهارده قلهٔ آتشین بوده است و درینجا اکثر زمین لرزه واقع میگردد چنانچه در سنه ۱۸۲۱
یکهزار و هشتصد و بست و یک مسیحی بسمت ساحل پنجاه کروه زمین از صدمهٔ آن از پا افتاده شد و منجمله
شهرها این چند شهر معروف هست سنتیاگو که دار السلطنت ملک هذا هست بیدانی بر فضا بر فاصله چهل و پنج

گروه از سمندرا باست و ولپاریسو که نهایت تجارتی است و کونسپشن و کوکیمبو و ولدی بیا
و باشندگان این ملک بر چند فرقه یعنی اهل اسپانیه و اصلی باشنده و حبشی نژاد نبودند و غله
نیز بوده است سابق ازین ملک هذا در عمل اسپانیه بود بالفعل بالاستقلال است پیرو و بسمت مشرق
کوه اندیس و شمال بولیبیا طرف بوینوس ایرس واقع است چون درین ملک بارش
نمیشود لاجرم زمینش اکثر ناقابل زراعت است مگر بسبب شبنم و پیچال آبی مرغی که مخصوص بدین ملک است
سیراب گشته زراعت می آرد نیشکر و اناناس و مویز و پنبه و غله و قهوه و انواع میوجات
از حاصلات اینجا است و نیز درین ملک در سلسله کوهستان اندیس نقره یافته میشود و
در مشرقی سرزمین نباتات بکثرت میروید مگر بسبب گرمی و بخارات زمین آب و هوای
آنجا ناموافق و مخالف است و بدین ملک هم اکثر زمین لرزه واقع میگردد چنانچه در سنه ۱۷۴۷ یکهزار
و هفت صد و چهل و هفت عیسوی شهر لیما که دار السلطنت آن بود از پا بر افتاد سابق ازین ملک هذا
در عمل اسپانیه بود بالفعل بالاستقلال است کولمبیا آنرا نوگرانادا نیز میگویند بسمت مغرب آن
بحر الکاهل و شرق ملک گوییانا و بطرف شمال خلیج مکسیکو و جنوب رود امیزن واقع است
حاصلات هر یک ملک در اینجا پیدا میشود چنانچه میوجات و سبزی هندوستانی و فرنگستانی
درین ملک خوب و بامزه دستیاب میگردد قسمی از دانه مخصوص بدین ملک می شود
که عرق آن بجای روشنائی استعمال میکنند و احتیاج سیاهی ندارند ما سیوا در نقره و برنج
هر یک ملک در اینجا میسر می آید و بسیاری از آتشین قلهای کوه اندیس درین ملک
بوده است و منجمله آنها قله گالنیاری کلان است و تخمیناً بیست لک مردمان درین ملک خواهند
بود و آنچه از شهرهای کلان در اینجا است اینهاست سنت فی دبوگوتا که دار السلطنت است و پوپایان
و قوینو و کارتاجینا گوییانا بسمت شمال بکناره بحر ظلمات واقع است زمینش زرخیز
مگر آب و هوایش ناگوار نیشکر و مرچ و پنبه و قهوه از حاصلات اینجا است و درین ملک
پرتگیز و اهل برطین و ڈچ و فرانسیس و اهل اسپانیه مملکت می کنند مگر آبادی کمتر دارد پاتاگونیا

در انتهای جنوب ملکی بارد واقع است در اینجا اکثر طوفان و باد تند می‌وزد و جز اصلی باشندگان درین
ملک نمی‌باشند که ایشان را انتظام سلطنت نیست و نیز درین ملک قومی بوده اند اکثری از
ایشان چهار و نیم درعت قد دارند جزیرهٔ تیرادیل فویگو بسمت جنوب جنوبی امریکه جزیره‌ایست که مابین آن
و امریکه آبنای ماگیلان روانی دارد و بسبب برودت و باد شدید آباد شدن نمی‌تواند آنرا تیرادیل فویگو
یعنی معدن آتش میگویند چرا که از میدان یخ چندان کوه آتش افشان نظر میاید بجنوبی جزیرهٔ مذا راس سورن
واقع است و بسمت مشرق این جزیره جزایر فالک‌لند و جورجیا واقع میباشد و لیست اند یا یعنی غرب الهند
درمیان شمالی و جنوبی امریکه در خلیج مکسیکو چند جزایرست که آنها را غرب الهند میگویند و آن همه جزیره
کوهستانیست منجمله جزایر مذکورین این چند جزیره مشهور است کوبا و سنت دومنگو و جمیکا و پرتوریکو
معلوم باد که این جزایر را کولمبس انگریز که اولا امریکه را دریافته بود غرب الهند نام کرده است و جزایر مذکورین
نهایت زرخیز است شکر و قهوه و پنبه و گرم مصالح و نیل و گول مرچ و نارجیل و نباتات ادویه و اقسام لیمو
و اناناس وغیره حاصلات منطقهٔ محروقه از محاصل آن جزیره‌ها است و چیزهای مرقومین در فرنگستان
از همدرین جزایر میرود آب و هوای آنهمه تا غایتی محرور است که اهل فرنگستان را برداشت نیست چنانچه
از ایشان هر آینه محنتی درانجا شدن نمی‌توانند لاجرم بجهت کشتکاری بسیاری از حبشیان را گرفتار
کرده بغلامی می‌آرند و محنت شدید میگیرند مگر از مدت قلیل بسبب ممانعت شاه انگلند
مردم فرنگستان ازین فعل مردم فروشی باز آمده اند و ایام برشکال تا شش ماه یعنی از ابتدای
ماه جیته نهایت کمال تمادی میکشد و درین موسم که مردمان زحمت ناک می‌باشند و دیگر شش
ماه موسم تندرستی است و ماه بهادون و آسن نهایت باد تند و طوفان هولناک میباشد و اکثر بی
شدت رعد و برق میکند و گاه گاهی زمین لرزه هم واقع میگردد و ازین صدمات بسیار نقصانی
بعمارات و زراعات میرسد ※ جزیره کوبا و پرتوریکو در تصرف اهل اسپانیه بوده است و سنت دومنگو
سابق ازین در تصرف فرانسس بود مگر در ۱۷۹۳ یکهزار و هفتصد و نود و سه میمه حبشی و مردمان
دوغله سرکشی نموده بعد محاربات بالاستقلال شده اند و جمیکا و دیگر چند جزیره در تصرف اهل انگلند بوده است

مگر ڈچ و فرانسس و اهل دنمارک هم بیجکی حقیقت بی دارند بیان شمالی امریکه طول دو هزار و دو صد و
پنجاه کروه و عرض مغربی شرقا و غربا یکهزار و دو صد و پنجاه کروه و باعث ارتفاعی سرزمین آب و هوایش
به نسبت فرنگستان نهایت سرد است و بشمالی امریکه این چند ملک شهرت کمال دارد بسمت شمال گرین لنڈ
که آن در تصرف دنمارک است و صوبجات انگریزی و در وسط صوبجات متحد و بطرف جنوب صوبه فلارده
و لویسیانه که بالفعل بصوبجات متحد داخل است و مکسیکو و کلیفورنیه و گواتیمالا و حالات مغربی سرزمین
که در انجا مسکن اصلی باشندگان است معلوم نشد و در شمالی امریکه این پنج دریا کلان است سنطلارنس
و هدسن و پٹومک و ڈلاوار و مسیسیپی و منجمله خلیج و دجله این چند بسمت شمال بفن و هدسن
و پٹومک و ڈلاوار و مسیسیپی و منجمله خلیج و دجله این چند و خلیج سنطلارنس و بطرف جنوب
مکسیکو و کلیفورنیه و مابین صوبجات متحد و کانادا چند دجله چنان است وسعت و عمق آنها بیعدیل
است و باشندگان شمالی امریکه فی الجمله با مردمان اشیه شمالی باشندگان فرنگستان
مناسبتی دارند یعنی پست قد و بدصورت هستند و باقی باشندگان دیگر اطراف بلند بالا
و خوبرو و تنومند و تندمزاج و از ماهی یا شکار جانوران خشکی اوقات گذاری میکنند و متحمل رنج
و جوع و دیگر سختیها بوده اند مگر برداشت محنت زراعت نمی توانند کرد و اگرچه ایشان سابق هم
در شمار قلیل بودند فاما بالفعل بسبب بیماری چیچک و کثرت شراب خواری که این هر دو بلا بسبب اهل
فرنگ در میان آنها پیدا آمده است قلیل تر شده اند و حالا بسبب ازدیاد نسل اهل فرنگ ایشان
بطرف مغرب اقامت گرفته اند و اهل فرنگ که در شمالی امریکه دخل کردند حالش برین منوال است
که بعد از دریافتن کولمبس ولایت امریکه را چون تخمیناً یکصد سال بران بگذشت اهل فرنگ
باسماع خوبیهای انجا و نیز بر همین اصغا که هنوز ولایت مذکور بمیراث احدی نیست فوج فوج برفتن
انجا کمر همت بربستند چنانچه باشندگان صوبجات متحد از نسل انگریزان اند و نیز دیگر چند وسیع
ملک از اولاد انگریزان و فرانسس و اسپانیه آباد گردیده است گرین لنڈ ملکی وسیع و بارد به اگنی گوشه
شمالی امریکه واقع است در انجا بجز از سنگ و کوهستان و یخ و برف دیگری نیست و میش

وگوسفند وگاو واسپ پیدا نمي شود ونباتات خورد مي رويد وسيواي قسمي از آهو كه آنرا رينڈير ميگويند
وسگ وروباه ديگر جانوري نيست مردمان انجا اكثر ماهي وطيور بحري خورده اوقات گذاري ميكنند وبدصورت
وبيت قدمي شوند مگر نرم دل وقانع ومذهب ايشان عيسايي ست صوبجات انگريزي كانادا ونوبرنسويك
ونوا اسكوشيه وجزيرهٔ نوفاندلنڈ وميداني كه در اطراف خليج هدسن واقع ست اين چند صوبجات
در تحت تصرف اهل انگلنڈ بوده ست كانادا ملكي وسيع شمالي صوبجات متحده بهر دو طرف درياي سنطلارنس
واقع ست طول شرقاً وغرباً هفت صد كروه وعرض شمالاً وجنوباً هفتاد وپنج كروه وآن بر دو حصه منقسم ست
يكي كانادا بالا وديگري كانادا پست وبالفعل اول را مغربي كانادا ودوم را مشرقي كانادا ميگويند ودرين ملك
بموسم سرد نهايت سردي ميباشد حتي كه باعث منجمد بودن برف گردگان عرابه آهني بكار ميبرند
تا بسرعت تمام بر برف روان ميگردد وبموسم گرما نهايت گرمي ميباشد ودجله وخليج ورودها درينجا بسيار ست
وجا بجا زمين حاصلخيز هم دارد چوب قابل تخته وكهار خاكستر معروف وماهي وپوستين از حاصلات
كانادا است واين چند شهر متعلقهٔ مغربي كانادا ميباشد تورونتو كه دار السلطنت بر خليج يورك
بعمارات خوش نما آباد ست وكنگستن بر دجلهٔ انٹاريو وهملٹن بر خليج برلنگٹن ومتعلقهٔ مشرقي
كانادا اين چند شهر قوبيك ومونٹ ريال هستند ودر هر دو حصهٔ كانادا تخميناً پانزده لك مردمان
واگرچه كانادا را فرانسس آباد نموده بود مگر از ۱۷۵۹ انگريزان هفتصد وپنجاه ونه مسيحي درانجا حكومت
انگريزان بوده ست واز بعد ازان وقت اهل انگلنڈ سكونت ميدارند ووضع حكومت آن چنان
ست كه از طرف شاه انگلنڈ حاكمي ميباشد وسواي آن بطور انگلنڈ يك ديوان خاص
ويك عام مقرر ست ومقدمات فوجداري قوانين انگلنڈ ومعاملات ديواني قوانين فرانسس
مروج ست نوبرنسويك ونوا اسكوشيه ونوفاندلنڈ درين هر سه ملك برودت وبرف غليظ
كه بهندي كوهاسا ميگويند زياده ميباشد ودر كوهستان زراعت محض قليل ميشود وبدرياي شور كه متصل
اين هر سه ملك واقع ست قسمي از ماهي بكثرت شكار ميكنند ونمكين نموده ميدارند تا نفع كثير
ازان حاصل ميشود ميدان اطراف خليج هدسن ملكي وسيع ست ودر برودت از ممالك گذشته

زیاده تر درینجا پوستین خوب میشود لاجرم چند کوٹهی های تاجران بوده هست ورنه باعث برودت مذکور سیوای
اصلی باشندگان این مردمان دیگر ملک راهاراینه سکونت ورزیدن گوارا نشدی سلطنت
روس هویدا باد که نصف حصهٔ شمالی امریکه در تحت تصرف اهل انگلند بوده هست ار ممالک
آن بالا مذکور شد مگر درہمان نصف حصه بطرف مغرب ملکی وسیع بتصرف اهل روس میباشد
وآن از قوم اصلی که مراد از مردم جنگلی هست آباد هست شمارهٔ ایشان پنجاه هزار مردمان خواهند بود
وسیوای ایشان تخمینا یکهزار مردم سفید فام بوده اند واوقات گذاری ایشان اکثر بر شکارهای
ودیگر شکارها هست صوبجات متحد بسمت مغرب آن بحر الکاهل ومشرق بحر ظلمات وبطرف
شمال ملک کانادا وجنوب خلیج مکسیکو واقع هست اول بعد دریافت شدن امریکه انگریزان آنرا
آباد کرده بودند وزمانیکه تولد وتناسل ایشان رو بکثرت رسانید از حکومت انگلند ناراض گشته
در سنه ۱۷۷۲ یکهزار وهفتصد وهفتاد ودو مسیحی بالاستقلال شدند وقتیکه از حکومت انگلند بدر رفت
نه صوبجات بود بالفعل سی وچهار صوبه گردیده هست حال ترقی آن چنانست که چون هیچکی جنگل بریع
نو آباد ومزروع میشود صوبهٔ نو مقرر گشته مشمول میگردد ووضع حکومت برین نمط که مردمان را اختیار
هست که برای مقدمات خود خود حاکمی مقرر سازند ومدت میعاد آن صرف چهار سال هست وسیوای
آن دو دیوان هست که یکی اعلی ودیگری ادنی باشد روش آن هیچکی با دربار خاص وعام انگلند
مشابه میکنند مگر همین قدر فرق هست که مقرر کردن آن هر دو دربار موقوف بر رای عوام هست وحکم صلح
وجنگ هم باختیار ایشان میباشد واز حاکم علاقه ندارد وعلاوه برین هر یک صوبه فرمان روایی خود
خود میکنند ومطیع یکدیگر نیند وبر یک صوبه ایک حاکم ودو دیوان جداگانه مقرر اند وقانون
وآئین طیار میکنند وبدینصورت ایشان بسیار خوشحال ودولتمند میباشند ومذهب ایشان
عیسوی هست وآب وهوای صوبجات متحد مختلف هست چنانچه آب وهوای جانب شمال مشابه
انگلند هست وآب وهوای جنوب مایل بحرارت واجناس هر اقلیم درین صوبجات
پیدا میشود وزمین زرخیز هست غلجات ومیوه وتنباکو ودواب وچوب وآمله وپنبه بافراط

ونیز هر قسم فلزات پیدا میگردد و از دریاهای این صوبجات چند دریا کلان است هدسن ڈلاوار پٹومک

وهیو مسیسیپی و دیگر بسیار رودها نیز در انها اتصال یافته است و ماسوا چند نالهای عمیق هم حفر

نموده اند که باعث آمد و رفت تاجران کمال آسانی دست داده است و دجله و خلیج هم بکثرت میدارد

و از شهرهای این صوبجات چند شهر کلان است واشنگٹون که دار الحکومت است پهیلادلفیه نیویورک

بوسٹون چارلس ٹون که بهر یک شهر تخمیناً یک یک لک باشندگان خواهند بود و اگرچه

دران شهرها محل پادشاهی یا عمارات عالی نیست مگر بجهت بود و باش خاص و عام مکانات

بسیار است و شاهراههای راست و وسیع هم فراوانی دارد لوسیانه بسمت مغرب رود مسیسیپی

واقع است سابق ازین نوبت بنوبت در قبض تصرف اسپانیه و فرانس بود بالفعل در

۱۸۰۳ یکهزار و هشتصد و سه مسیحی باسترضای اهل اسپانیه و فرانس بصوبجات متحد داخل

است و از شهرهای اینجا نواورلیانس کلان است مکسیکو و کلیفورنیا و گواتیمالا این

هرسه ملک پیشتر بعمل اسپانیه بود مگر بالفعل مکسیکو بالاستقلال گردیده است و کلیفورنیا

بحکومت صوبجات متحد در آمده و گواتیمالا نیز بالاستقلال است و کلیفورنیا جزیره نمای است

در بحر الکاهل و مکسیکو بسمت مغرب خلیج مکسیکو و گواتیمالا بطرف جنوب مکسیکو واقع است

و در اکثر مقامات آن ملکها آب و هوای خوشگوار و زمین بسیر و حاصل و معدن طلا و نقره دارد

از حاصلات مکسیکو این چیزها است جوار کلان گندم قهوه آلو مصری شکر نیل تماکو پنبه هیزم رنگ آور

چوب مهاگنی که بیش قیمت است قرمز میوجات و نیز درین ملک معدن طلا و نقره و دیگر فلزات

بسیار بوده است چنانچه بالفعل نقره که در صرف میاید از همین ملک است و از شهرهای اینجا این چند شهر کلان

است مکسیکو که دار السلطنت است گاناواتو کلان شهریست مشهور بجهت معدن طلا و نقره

پوبیلا مشهور بجهت ظروف گلی و آهن و فولاد ویرا کروز بر خلیج مکسیکو واقع است مشهور بجهت

تجارت برج سوم در بیان بر اعظم افریقه طول از ابتدای بحیره روم تا نهایت بحر ظلمات شمالا و جنوبا

یکهزار و دو صد و هفت و نیم (۱۲۰۷) کروه و عرض از ابتدای بحر ظلمات تا نهایت دهانه بحیره قلزم که متصل بحر هند

است شرقاً و غرباً یکهزار و سبت و شش کروه بسمت مغرب آن بحر ظلمات و مشرق بحیرهٔ قلزم
و بطرف شمال بحیرهٔ روم و جنوب بحر ظلمات واقع است و این بر اعظم بذریعهٔ خاکنای سویز با بر اعظم
آشیا اتصال یافته است و چون بر اعظم افریقه اکثر بحدود خط استوا واقع است لاجرم درینجا گرمی
از شداید میباشد حتی که قابل برداشت نیست و در سواحل انهار این بر اعظم اکثر زمین
حاصلدار زرخیز است و میوه‌ها خوب و لذیذ و سوای آن نباتات و حیوانات عجیب و غریب پیدا
میشود که مثلش بدیگر بر اعظم کم میسر میاید خصوصا باوباب و تشیبه و تشیبا از نباتات
و اسپ دریائی که مهیب جانوری است و شتر و بوزنگان انواع شکل و شتر مرغ از
حاصلات افریقه است و در وسط چند ریگستان نهایت کلان است چنانچه یکی از انها هفتصد و
و پنج کروه طوالت و دوصد کروه پهنائی دارد و حال آن چنان است که اگر از اتفاق تند بادی وزد
تا قافله را از ریگ پوشیده نماید و آب هرآینه میسر نیاید مگر جابجا در میان انها بس جزوی مقامها
است که درانجا منبع آبی و چیزی سبزه و اشجار بهم میرسد و بوسیلهٔ آن‌ها مردم از آن وادیهای
جانگداز میگذرند و دران وادیها ریگ ماهی و غیره چیزها پیدا میشود و در افریقه دو دریا کلان است
رود نیل و رود نیگر رود نیل از کوهستان جبش بر آمده یکهزار کروه جاری گشته و از ملک نوبه
و مصر درگذشته به بحیرهٔ روم می ریزد و از طغیانی آن در اراضیات نشیب کشت کاری
میشود رود نیگر در وسط واقع است هرچند تجسس منبع آن بعمل آمد اما حقیقت کماهی آن
بخوبی دریافت نشد و درین بر اعظم دو کوه کلان است یکی جبل تدلا که آنرا کوه اطلاس و
حامل الارض نیز خوانند سلسلهٔ آن تا به محاذی بحیرهٔ روم واقع است و دیگری جبل قمر
که سلسلهٔ آن از ابتدای بحر ظلمات تا به بحر عرب واقع است و درین بر اعظم سه
راس زمین مشهور است یکی در مغرب که آنرا راس سبز میگویند و دیگری راس امید که
در جنوب واقع است و در مشرق راس گواردفوه میباشد و در افریقه جنسیکه قابل تجارت
باشد این است طلا صمغ عاج پوست مواشی و منجملهٔ ملک‌ها این چند کلان بسمت شمال

بر بر و متصل بحیرهٔ قلزم مصر و نوبه و حبش و در جنوب راس امید و ملک هوتنتات و ملک کافری
و در مغرب سنگمبیا و گنیا و در شرق و مغرب و وسط مسکن حبشیان است که ایشان
مختلف الفرقه هستند ازان جمیع بعض از بس جاهل مثل حیوان مطلق اند و از تعلیم و تادیب
هرگز بهره ندارند و بعض کم و بیش تدبیر حکومت و هنر و پیشه میدارند مگر حق آنست که بسبب عدم دریای
قابل آمد و رفت آنجا و ازین سبب هم که اکثری ازان قوم از شرایط تمدن واقف نیند حالات وسط
حصهٔ افریقه بخوبی دریافت نشد اگرچه تنی چند از مسافران زحمت کش بجهت انکشاف حالات
آنجا کمر همت بربسته بودند مگر بسبب مخالفت آب و هوا یا از دست وحشیان آنجا رهائی
مراجعت نیافتند که زبانی آنها کماهی احوال معلوم گردد و بسواحل شرقی و غربی جابجا اهل انگلند
و پرتگیز ملکیت و کوتهی ها میدارند بر بر وسیع ملکی بطرف شمالی سرزمین افریقه بر بحیرهٔ روم واقع
ست و سوای ملک مصر تمامی حاشیهٔ شمالی افریقه دران داخل ست و بقدیم زمانه بدین سبب
مشهور بود که قرارگاه ملک کارتج و ملک نمدیه بود پس شامل روم گشته صوبهٔ معتبر گردید بعده از زوال
که فرقه وحوش است مغلوب شد و بالفعل در تحت تصرف مسلمانان است و بر بر شش صوبه کلان منقسم میباشد
مراکش و فاس که بنام پایه تخت خود مشهور است و الجزایر و تونس و ترپولی و بارقه و این
صوبجات باهم مخلوط الحدود است مگر بادشاهان هر یک صوبه جداگانه هستند و احدی را با احدی
تعلق نیست وضع حکومت ایشان چنان ست که همگنان بر ایک وضع حکومت میکنند و بادشاه
را اقتدار مطلق و حکمش بمنزلهٔ قانون است و تخمیناً یک کرور و نود لک مردمان در بر بر خوانده بود
و مذهب ایشان بر دین اسلام است و در مرات الاقالیم آورده که مردمان بر بر اکثر ناقابل و بی اعتماد و
سنگدل بوده اند خصوص باشندگان الجزایر را چنان فعلی است که ازان در تمامی دنیا معیوب
گردیده اند یعنی ایشان کشتی ها طیار کرده بر جهازهای تاجران مسیحی مذهب تاخت میرسانند و
مردمانی را که بگیر می آرند ازان جمله بعض را خواجه سرا نموده داخل محل سرا میکنند و از بعض محنتهای
شدید میگیرند و بعوض فدیهٔ گران بها نیز رها می سازند بدین روش هزاران بیچارگان مسیحی

مذهب از محنت و پریشانیها هلاک میشوند بارها پادشاهان ممالک فرنگستان ازین حرکت
ناشایستهٔ بربریان آزرده و متردد گشته پادشاه الجزایر را فهمانیدند تا بمدّت زمان وقت ایشان
ازین بداطوار دست بردار میگشتند فامّا بعد از آن باز بدین شیوهٔ ناستوده مرتکب
میشدند ولیکن بالفعل الجزایر از سنهٔ ۱۸۳۰ یکهزار و هشتصد و سی مسیحی در قبضهٔ فرانسیس آمده است
صمغ بادام صابر نمک از حاصلات بربر است مصر ملکی و وادی نما کم عرض که طوالت آن یکصد
و بیست و پنج ۱۲۵ کروه بهر دو طرف رود نیل واقع است و براست و چپ آن کوهستان محیط
در زمان سلف یعنی چهار هزار سال میشود که مصر را مبدای علوم و هنر میدانستند از آثار عمارات
و تصاویر و پیکرها و مینار و بتخانه و علامات شهرها و غارهای زیر زمین که از آن لاشهای مردگان
دیرینه محفوظ از مومیائی و دیگر چیزهای خوشبودار می برآید دانسته می شود که مصر در ایام قدیم
عظیم آبادی داشت و آنچه که از عمارات و تصاویر و پیکر وغیره بالفعل موجود است از تماشای آنها حیرت
می افزاید و در مصر این چند شهر کلان میباشد اسکندریه کهاره روزطه جرگا دمیاط و از عمارات
قدیم دو عمارت نهایت مشهور است اهرام و هفتم خانهٔ زلیخا و آب و هوای مصر محض ناگوار
و حرارت آمیز است مگر زمین بسیار سیر و حاصل سببش آنست که هر سال در رود نیل طغیانی
می آید که از آن زمین را نهایت کلاه میکند [افیون] برنج و قهوه و غلام و کنیزک و قالین از بهترین
حاصلات مصر است و مصریان اکثر اهل اسلام اند و بعض مذهب مسیحائی نیز دارند که
پیشهٔ ایشان تجارت است و در جهات الاقالیم مینکارد که مردمان مصر اکثر سست و
جاهل و چرکین لباس و کاذب و قبیح الصفات اند و در تواریخ مصر این چند عهد نامیده
بوده است اول عهد قدیم دوم سلطنت فرعون بن ملک ریان که قصه اش با یوسف
علیه السلام مشهور است سوم عهد فرعون بن مصعب که افسانهٔ او با موسی علیه السلام واضح است چهارم
تسلط بخت نصر پنجم غلبهٔ فارسیان ششم حکومت یونانی هفتم سلطنت رومیان
هشتم فتوحات اهل اسلام و بالفعل در تصرف سلطان روم بوده است و وضع حکومت آن چنان

ست که از طرف سلطان روم صوبه داری مقرر می باشد که او را پاشا میگویند فتح کردن بوناپارته
پادشاه فرانس ولایت مصر را در اوایل حال بوناپارته مردی بی نام و نشان بود چون سپاه و رعایای
ولایت فرانس از پادشاه خود باغی شده آن بیگناه را بماه جمادی الثانی سنه ۱۲۰۷ یکهزار و دوصد و هفت
هجری بردار کشیدند و ملکه را نیز بعد از نه ماه بهمون طور کشتند بوناپارته را که مردی هوشیار و شجاع بود
بسرداری قبول نمودند اول او را به تسخیر ولایت مصر فرستادند چنانچه بوناپارته با فوجی عظیم از ولایت
فرانس براه دریا کوچ نموده بولایت مصر رفت و در انجا بماه محرم رسیده بعد محاربه و مجادله بتاریخ
هفتم صفر سنه ۱۲۱۳ یکهزار و دوصد و سیزده هجری روز شنبه اسکندریه را گرفت و تمامی ملک مصر
مصر را بدست آورده تا چندگاه آنولایت را بقبضهٔ خود داشت و بسیاری از ملک های دیگر را نیز
فتح نموده بود اما از انجا که با پادشاه انگلستان هم خصومتی داشت و اراده مصمم نموده که بعد فتح مصر بطرف
هندوستان رفته و با ٹیپو سلطان آمیخته هندوستان را نیز بگیرد چنانچه شاه انگلستان فوجی
عظیم در پی او فرستاد و او را شکست فاحش داد بعد شکست بوناپارته بهر نوعیکه توانست
خود را بولایت فرانس رسانید و چون بعد ازین نیز کارهای مردانه از دست او بر آمده بود
سرداران آنولایت متفق شده او را بر خود پادشاه ساختند بوناپارته پادشاه جابر بود
او اراده داشت که تمام روی زمین را تسخیر نماید اما دستش بمراد نرسید ∴ تم الانتصار ۱۲۱۳
تاریخ این فتح بود و بالفعل بموجب مرقومه بالا مصر در تصرف سلطان روم است اسکندریه
تجارتی شهری است از توابع مصر بر کنارهٔ دریای روم و در انجا میناری است مشهور در
وسط آب و بانی شهر دریا محیط است قبر اسکندر رومی که پادشاه معروف و بانی
آن شهر بود در انجا است قاهره شهری است دار السلطنت مصر که بشرقی کنارهٔ رود
نیل آباد است و متصل آن منارهای مشهوره واقع است روزته و دمیاط هر دو بندر از
توابع مصر است و هر دو نزدیک دو دهانهٔ کلان از رود نیل آباد است جرگا شهری در وسط
مصر بشرقی کنارهٔ رود نیل واقع است عمارت اهرام بنائی است در مصر از عجایبات

[margin: صح — ... در مصر ... [illegible]]

دنیا صاحب تحفة الاصحاب که شیخ احمد شرجی و صاحب خریدة که ابن وردی است بروایت مختلف
میگویند که بنای است مستحکم که استادان از سنگهای بزرگ بنا کرده اند بنهجیکه هر دو جانب آنرا سوراخی
کرده سلاخی از آهن در آن سوراخ داخل نموده و همچنین سنگی دیگر بران سلاخ نصب کرده و
در جنب سوراخ رصاص را گداخته اند و آن سه هرم است که ارتفاع هر یک از آنها صد ذرع
ملکی است و آن پانصد ذرع این زمان باشد و اضلاع جهات آنها نیز صد ذرع مذکوره است گویند
در هرم غربی سی خزانه از سنگ صوان که قسمی از سنگ است ساخته در ان جواهرات نفیس
و مالهای کثیر و اشکال غریب و سلاح خوب گذاشته اند و در هرم شرقی هیئت فلکی و کواکب مرتسم
کرده در ان حالات ازمنه ماضیه و حال ثبت کرده اند و در هرم سویمی اخبار کاهنان است که تابوتها
از سنگ صوان درست کرده صور کاهنان نقش کرده اند و با هر کاهن لوحی نهاده اند از الواح حکمت
و نیز در و عجایب صنعات ساخته اند و برای هر هرم خازنی گذاشته اند گویند که زمانی که مامون
بدیار مصر متوجه شد آن بنا را دید قصد انهدام نمود هر چند سعی کرد انهدام آن صورت نه بست مگر انکه
بکمال جد و کد و صرف مالهای بی حد طاقی کوچک از یکی از آنها بر کند و عقب آن طاقچه مالی یافت
بمقداری که در کندیدن آن صرف نموده بود بملاحظه این حال بسیار متعجب شد و بعضی گویند که سورید
دو هرم بنا کرده است و سبب بنایش این است خوابی دید که آسمان بر زمین رسیده و
طایران سفید بر میزنند مردم میان را و ماهی است بصورت زن مو پریشان که بروی خود
طپانچه ها میزند سورید در حال خواب با آن زن ازین حالت سوال کرد گفت آفتی است
که از آسمان نازل شده است چون از خواب بیدار شد تعبیر از معبران پرسید گفتند
که طوفانی خواهد آمد و همه عالم را هلاک خواهد کرد پس حکم فرمود تا هرمین سازند و جمیع اموال
و متاع خود را در انجا نقل کرد و بر آنها نوشت که بنا کردیم این دو هرم را در شش ماه از خوف آفت
نازله کسی هست که در ششصد سال آنرا منهدم سازد و آنهارا از حریر پوشانیدیم کیست
آنرا بپوشاند از بوریا نوبه وسیع ملکی ما بین مصر و حبش واقع است در آن چند فرقه میباشند

که فیمابین رئیسان انها مدام جنگ وجدل میباشد وباشندگانش سیاه فام هستند که سست طبیعت اند
وبر سیاحت زندگانی بسر میکنند مگر مطیع رئیسان خودها میباشند العرض ملک مذکور ونیز باشندگانش نهایت
خراب بوده اند حبش وسیع وقدیم ملکی متصل بحر قلزم بجنوبی ملک نوبه واقع است مردمانش از سنه ۳۳۳
سه صد وسی وسه عیسوی دین مسیحی قبول کرده اند مگر بالفعل از اوامر ونواهی انجیل دور افتاده اند
ودستورات ایشان بیکی بادین یهودیان مشابه میکنند وطور ووضع انها با وحشیان برابر مطابقت
می نماید والیشان جاهل ووسواسی وبدطریق اند چنانچه درمیان انها مکروه رسمی است که بروز ضیافت
باهم گوشت گاو خام یعنی بی پزانیده میخورند بلکه در سفر از سختی جوع گوشت جانور زنده از بدنش بریده
میخورند وآن عضوی بریده را مرهم می بندند تا اندمال شود رئیس ایشان در شکار معروف
میباشد ودرندگان عجیب وغریب درین ملک یافته میشود ودر وسط ملک هذا کوهستانی
که سلسلهٔ آن از شمال تا بجنوب رفته وزبان مردمان حبش بازبان عربی آمیزش میکنند
واگرچه درین ملک باران بوده است مگر از نزاع شرفا متنزل میباشد ودر حبش میدانی
وسیع که سراسر نمک زار است واز شهرهای اینملک افریقه شهر اکسوم نهایت مشهور و
کلان است راس امید به زبان انگریزی آنرا کیپ اف گود هوپ میگویند وآن در افریقه
بانتهای جنوب واقع است واین راس زمین در سنه ۱۴۸۶ یکهزار وچهارصد وهشتاد وشش مسیحیه
آشکاره شده بود ودر سنه ۱۶۶۰ یکهزار وششصد وشصت مسیحیه قوم ڈچ آنرا آباد نمود مگر بالفعل
از ابتدای سنه ۱۸۱۴ یکهزار وهشتصد وچهارده مسیحیه در تصرف انگلند بوده است واز شهرهای
اینجا کیپ طون بسی کلان ومشهور است که دران بیست هزار وهفتصد وپنجاه کس مردمان
بوده اند مگر از چندسال بطرف شمال شهر مذکور انگریزان وڈچ محلهای نوآباد کرده اند که انها به نوآبادی
مشهور است آب وهوای راس زمین هذا نهایت موافق مگر بسبب قلت دریا زمین
سیر وحاصل نیست نباتات عجیب وغریب میروید وشراب خوب دراینجا میشود ملک
هوٹنٹاٹ در افریقه بطرف جنوب واقع است مردمانش جاهل واحمق وچرکین ودر قومیت

از حبشیان فروتر شمار میشوند و ایشان بت پرست و بعض اهل اسلام اند مگر بسیاری از
ایشان دینی یا مذهبی ندارند ملک کافری در افریقه بطرف جنوب واقع هست مردمانش با دین
و مذهب وغیره مراتب با مردمان ملک هوتنتوات موافقت دارند مگر بسیاری از ایشان
مثل بربریان وحشی نژاد و طاقت مند و متمرد و جانباز بوده اند گینیا ملکی ست در افریقه بطرف
غربی ساحل جائیکه بحر ظلمات بسمت مشرق مایل شده هست و این ملک بجهت مردم فروشی و بدین
سبب هم مشهور گردیده هست مگر از چند مدت اهل انگلند و اهل امریکه درینجا دو شهر آباد نموده اند تا مردمان
را از ان تجارت مردم فروشی باز دارند نام شهر انگریزان سیرالیونه بوده هست و اسم شهر اهل امریکه
لیبریه زنگبار ولایتی هست در افریقه بطرف مشرق و درینجا کوه لوپتا و از کوه لوپتا بطرف مشرق رود خانه
موزمبیک واقع هست و درین ولایت چند ملک که مردمانش وحشی نژاد اند و زمین سیر و حاصل
دار دو از طرف پرتگیز درین علاقه بجهت تجارت چند کوتهی بوده هست جزایر افریقه جزایریکه متعلق افریقه بوده هست
نامهای آنها این هست مدغاسکر موریشش بوربون مدیره ازورز کنیری کیپ ورد سنت هلینا
مدغاسکر کلان جزیره بسمت مشرق افریقه تحت حکومت رئیسانش بوده ست زمین زرخیز و
معدن فلزات دارد مگر بسبب نقص آب و هوا کم معروف هست اصلی باشندگانش سیاه فام بوده اند
مراد از حبشیان هست و بعد از دهور از قوم عرب و ملایا نیز به تخفیف ساکن گردیده اند و ایشان
بوضع وحشیان میباشند و بالفعل در میان ایشان مذهب عیسوی نیز پدید آمده هست موریشش
بسمت مشرق مدغاسکر واقع و تحت حکومت انگریزان بوده هست زمین آن بس ناهموار و
کهساری مگر حاصلدار و زرخیز هست و خوب آبادی دارد و آبنوس و دیگر چوبهای بیش قیمتی
و هر قسم لوازمه درینجا پیدا میشود و تجارت هم خوب بوده هست بوربون بسمت مشرق مدغاسکر واقع
سابق تحت حکومت فرانسیس بود و حالا بتصرف انگریزان است زمین زرخیز و حاصلدار و خوب تجارت و آبادی دارد و هر قسم
لوازمه پیدا میشود در انجا کوهی هست آتش فشان که پیوسته شعله زنی میکند و ناخدایان جهاز
از آن نشان گاه راه آمد و رفت خود قرار داده اند مدیره بسمت بایب گوشه افریقه واقع

وتحت حکومت پرتگیز بوده است آب وهوایش نهایت خوب چنانچه مریضان وناتوانان انگلند برای
تبدیل آب وهوا درینجا میایند شراب اینجا مشهور ودار السلطنتش فنشال معروف است ازورز
آن هم جزیره بوده است که بسمت بایب گوشهٔ افریقه تحت حکومت پرتگیز واقع است آب وهوایش
نهایت خوشگوار و زمین بسیار زرخیز وحاصلدار جو گندم جوار انگور انواع لیمو میوجات
از حاصلات اینجا است کلان شهرش انگرا که بجزیرهٔ ترسیره واقع است کنیری آن هفت
جزیره مخلوط در بحر ظلمات بسمت جنوب مدیره واقع وتحت حکومت اسپانیه بوده است وآنها را جزایر
خالدات نیز گویند غله وشراب ومیوجات بافراط پیدا میشود وقسمی از بلبل درینجا میشود که
نهایت مشهور است ومنجملهٔ آن جزایر تنریف نام جزیرهٔ است که در انجا آتشین کوهی آن چنان
بلند است که از فاصلهٔ چهل کروه بنظر میاید وبلندی آنرا چهار هزار وشصت گز دانسته اند کیپ ورد
آن هفت جزیره بوده است که بسمت مغرب افریقه ودر تحت حکومت پرتگیز واقع است آب وهوایش
ناقص وزمین شور دارد نمک وپوست گوسفند از بهترین مالهای تجارت اینجا است سنت
هلینا در بحر ظلمات بسمت مغرب از افریقه در تحت حکومت اهل انگلند بوده است اگرچه جزیره
مذکوره نهایت خورد وسنگستانی است مگر مشهور است بدین جهت که جهازهای که از انگلند
یا کلکته ویا دیگر از جای هندوستان آمد ورفت میکنند در انجا لنگر مینمایند تا آب تازه ولوازمهٔ
خوردنی برگیرند وعلاوه برین وقتیکه بوناپارتی مقید گردید او را درین جزیره محبوس داشته
بودند وبعد از شش سال درگذشت قبرش در انجا بس معروف است برج چهارم در بیان براعظم
یوروپ طول از ابتدای بحر ظلمات تا نهایت براعظم آشیا غرباً وشرقاً یکهزار وششصد وپنجاه
کروه وعرض از ابتدای بحر شمالی تا نهایت بحیرهٔ روم شمالاً وجنوباً یکهزار ویکصد وهفتاد وپنج کروه
بسمت مغرب آن بحر ظلمات ومشرق جبل یورال وبطرف شمال بحر شمالی وجنوب بحیرهٔ روم واقع
است واین براعظم را فرنگستان هم میگویند اگرچه بنسبت دیگر براعظمها خورد است وطلا ونقره وجواهرات
هم درینجا کمتر پیدا میشود وبسبب برودت ونقصانی زمین نباتات رنگارنگ نمی روید وفراوانی

حاصلات ارضي چنانکه بدیگر ممالک باشد نیز نمي آرد تاهم در اکثر ماده بر دیگر براعظم هاي دنیا فوقیت مي برد چنانچه
باوجود نقص زمین وکثرت سرما مردمان زیاده تر محنت گوارا نموده هزاران حکمت ایجاد ساختند و
هرچند آب وهوایش در حاصلات زمین چندان خوب نیست مگر بجهت مردمان بهایت موافق و طاقت بخشش
جسم و روح است چنانچه مردمان این براعظم اکثر عاقل و با علم وآدب و چالاک و ذي شعور و ماهر هنر و صنعت
میشوند ذکر دریاهاے یوروپ در یوروپ دو دریا بهایت کلان هست یکي رود دانوب که از جرمني و استریه
وروم درگذشته از پنج دهانه در بحیرهٔ آسود میریزد و دیگري رود والگا که آنرا اتل نیز گویند آن از ملک
روس پانزده[۱۵] صد کروه درگذشته در بحیرهٔ خزر میریزد باقي دریاها بمقام خود مذکور خواهد شد ذکر بحیره
وخلیج هاے یوروپ ازان جمله این چند مشهور است بحیرهٔ روم که اهل فرنگ آنرا مدیطرنیَن یعنے
مابین الارض میگویند وخلیج وینس که بمشرقي ایطالي است وبحیرهٔ یونان که آنرا انگریزان ارکیپلاگو
یعنے مجموعه جزایر متقارب میخوانند وبحیرهٔ آسود که بمشرقي روم است وبحیرهٔ ازف که بسمت شمال
بحیرهٔ آسود است وبحیرهٔ خزر وبحیرهٔ مارمورا که بطرف مشرق روم وبحیرهٔ یونان واقع است این همه ها بطرف
جنوب یوروپ میباشد وسواے بحیرهٔ خزر مابقے بذریعهٔ آبناي ها بایکدیگر پیوسته بوده است
وبطرف مغرب یوروپ خلیج بسکے وبحیرهٔ بالطک که بطرف مغرب روس است وبحر ظلمات دبحیرهٔ جرمني
که بمشرقي کلان برطین است وبطرف شمال یوروپ بحیرهٔ ابیض که آنرا ارکانجیل نیز میگویند وآن
بسمت شمال روس واقع است ذکر کوه هاے یوروپ اگرچه یوروپ کوهستاني ملک است مگر کوه هایش
در بلندي از جبال آشیا و افریقه کمتر بوده است از جمله کوه هاے اینجا کلان تر جبل الپس است که بطرف شمال
ایطالیه در سویطزرلنڈ واقع است و دیگري پیرنیز یعنے جبل الابواب که درمیان اسپانیه وفرانس واقع
هست وماسواے سیزده[۱۳] کوه آتشین است منجمله آنها کوه اطنا در سیسلي وکوه وسوویس در ایطالیه و
کوه هکلا در جزیرهٔ آیسلنڈ بسیار مشهور وهمه ها بکنارهٔ دریا واقع است ذکر جزایر یوروپ در یوروپ این چند
جزیره معروف است اول جزایر برطین که آن سه جزیره است انگلینڈ مشتمل بر ممالک ویلس و اسکاطلنڈ
که این هردو ایکجا است و از هردو کلان برطین مشهور است وایرلنڈ دویم آیسلنڈ که بسمت شمال کلان

برطن بوده است سوم اسپطزبرجن به بحر شمالی چهارم نوباز مبلا به بحر مذکور پنجم سردنیه به بحیره روم
ششم سیسلی به بحیره مذکور هفتم فرسیقه هشتم ایلبا نهم مالطه دهم مینرقه یازدهم میجرقه دوازدهم قندیا
برتنس جزیره به بحیره روم سیزدهم جزایر مغربی کلان برطن چهاردهم شطلند به الیبان گوشه کلان
برطن پانزدهم فیرو بطرف شمال کلان برطن ذکر ممالک یورپ در یورپ این ملک ها
کلان و مشهور است فرانس اسپانیه ایطالیه سویطزرلند بلجیم هولند اسطریه پروشیه
جرمنی دنمارک سویدن و ناروی فرنگستانی روس فرنگستانی روم یونان هویدا باد که یورپ
از خورد و کلان بر پنجاه و پنج ریاست مشتمل بوده است و اگر بر حسب اقتدار و بزرگی شمرده شود تا بر چهار
درجه است و سه سلطنت میباشد بدرجه اول برطن فرانس فرنگستانی روس اسطریه
پروشیه سوای این پنج سلطنت احدی نیست که بمعامله دیگر ریاست ها دخل کند اتفاقاً اگر در
ریاست های خورد تکراری یا نزاعی پیش میاید هر آینه از صلاح و مشوره این پنج سلطنت در میان
آنها آشتی و اتفاق می انجامد و ما سوای امر مشکوک نیز که در آن ممالک مختلف فرنگستان
را حاجتی باشد از مشوره همین پنج سلطنت فیصل می یابد بدرجه دوم اسپانیه سویدن
فرنگستانی روم نترلند این چهار سلطنت نه بر ریاست های دیگر قابض و موثر اند و نه در اختیار
کسی بوده اند بدرجه سوم پرتگال ناپلس پوپیریه ساردینیه دنمارک سکسونی ورطمبرگ
جنیوه سویطزرلند این نه سلطنت اگرچه مقدور نمی دارند که از خود جنگ و جدل بر پا کنند
فاما انچنان قوی بوده اند که سلطنت های اول درجه و دوم درجه اعانت ایشان را غنیمت
می شمارند بدرجه چهارم بیدن طسکنی ممالک کلیسا جرمنی ایطالیه این پنج سلطنت
چنان طاقتی نمی دارند که خود را بالاستقلال نمایند مگر از تفقد سلطنت های قوی یا از راستی
و سلامت روی باختیار خودها میباشند بیان برطن کلان برطن بر سه ملک مشتمل است
یعنی انگلند و اسکاطلند ایرلند و این هر سه ملک در ابتدا علیحده علیحده ریاست داشت و بالفعل
در یک سلطنت است و چند جزایر از نزدیک آنها واقع است تابعش میباشد بیانش بعد ازین خواهد

صورت برطن دو را برطن کلان

شد وعلاوه برین در هر همه پنج حصهٔ دنیا بعض بعض ملک در تحت عمل برطین می ماند چنانچه بدین ذیل تفصیل
تفصیل ممالک تحت حکومت سلطنت برطین در شمالی امریکه کانادا نوااسکوشیه
نوبرنسویک نوفونڈلند اطراف خلیج ہڈسن لبرادور ودر بحر غرب الہند جمیکا ترینیداد ودیگر
چند جزیره و در جنوبی امریکه گوی آنا ودر افریقه راس امید جزیرهٔ سنت ہلینا ملک سیرالیونه باربون
موریشش وچند قلعه در اطراف گنیا ودر یورپ جبل طارق که بکنارهٔ ملک اسپانیه واقع است
جزیرهٔ مالطه جزایر آیونیان که در بحیرهٔ ادم بوده است ودر آشیا گران بهرهٔ هندوستان ملایا جزیرهٔ سراندیپ
که در بحر هند واقع است ودر اسطرالاشیا اسطرالیا یعنی نوہالند نوزیلند وتندی منڈ ذکر شمار مردمان
سلطنت برطین در سلطنت مذکوره از برطین وتا دیگر ممالک بیرونی همگی تخمیناً دوازده کرور مردمان
بوده اند انگلنڈ بزرگترین جنوبی حصهٔ کلان برطین را انگلنڈ میگویند طول شمالاً وجنوباً دو صد کروه
وعرض شرقاً وغرباً یکصد وبیست وپنج کروه مضروبی است وانگلنڈ خاص بر چهل ضلع مشتمل بوده است
وممالک ویلز که بسمت مغرب انگلنڈ واقع است بر دوازده ضلع میباشد وباشندگان
انگلنڈ مع ویلز تخمیناً یک کرور وچهل لک مردمان بوده اند نامهای اضلاع انگلنڈ خاص

بیان

بدفوردشیر. بکنگمشیر. برکشیر. چیشیر. درم. دربیشیر. دورسٹ شیر. دیون شیر
رٹلندشیر. استافوردشیر. سری. سسکس. سمرسٹ شیر. شروپشیر. کنٹ
قمبرلند. قمبرج شیر. قورنوال. گلوسٹرشیر. لنکیشیر. لنکن. لسٹرشیر. مون مت. میڈل سکس
نورطمبرلند. نوٹنگمشیر. نورطمطن شیر. نورفولک. وارسسٹرشیر. وارکشیر. ویلٹ شیر
وکس فوردشیر. ویسٹ مورلند. ہرفوردشیر. ہنٹنگدون شیر. ہرفردشیر. ہمپ شیر
یورک. یسکس. وانگلنڈ ملکی است هموار واگرچه جابجا نشیب وفراز هم بوده است مگر آنقدر نیست که
زراعت را زیانی رسد وبطرف مغرب وشمالی آن کلان کوهچه ها است وبطرف جنوبی زمین زرخیز
وسیر آب وهوا معتدل وغذای هر قسم پیدا شود نباتات غلجات وقسمی از درخت که آنرا هوپ
گویند میوه انگشت معدنی آهن مس ارزیر سرب از حاصلات انگلنڈ است انگشت

در وادي هاي رود تائين و متوسط حصه هاي ملكس يافته ميشود و آز زير بضلع كورنوال و ڈيون شير و آهن
در شروپ شير و گلوسٹر شير و دربي شير و شمالي لنكي شير ميسر ميگردد كلان نهرهاي انگلنڈ
در انگلنڈ اين چند نهرها مشهور هست تائين همبر تهامس كه درازيش نود دو و نيم كروه هست سيورن
مرسي آدن مدوي ترنت   انگلنڈ كوهستاني ملك نيست مگر ويلز كوهستاني ست و سه كوه در انجا
مشهور هست اول سنودن كه دو هزار و چهار صد دست از سطحي كه از انجا سمندر نظر آيد بلند هست
دويم قادر ادريس سويم پلنلمون كلان شهرهاي انگلنڈ برمنگهام . شفيلد . هر دو شهر بصنعت
آهن و فولاد مشهور ست . پيدلي . گلاسگو . منچسٹر هر سه شهر بصنعت پارچهاي قطني معروف
. ليدز . ويكفلد . هاليفكس . هر سه بجهت بانات و كمل و غيره پشمينه پارچها . نوردچ . كونٹري
هر دو بجهت پارچهاي ريشمي و فيته ها . سٹرالفورد . ورسٹر . هر دو بجهت ظروف چيني
. اوكسفورد . كمبريج . هر دو بجهت دار العلوم . پورٹس موتهه . پلي موتهه . هر دو بجهت جهازهاي
جنگي . باتهه . خوب شهري هست و در ينجا دولتمندان بكثرت ميباشند و منبع چشمه هاي گرم خيز
دارد . چلتنهام . و نيز ديگر چند شهر هست كه چشمه هاي گرم دارد و آب انجا چنان شافي هست كه باستعمالش
انواع بيماري را دفع كند . ليورپول . برسٹل . هل . يارموتهه . سندرلند . نوكسٹل . فليٹوڈ .
اين همه تجارتي بندرها هست . پورٹسموتهه . پلايموتهه . هر دو بندر در بحر شاهي هست معلوم باد كه
انچه از شهرها مذكور شده هر يك از ده هزار تا يك لك باشندگان بوده اند و سواي شهرهاي
مذكورين قريه و محله ها بسيار اند و در تمام ملك چنان آمد و رفت و داد و ستد باهم ميباشد و
و گاڑيهاي خورد و كلان و گاڑيهاي دخاني بجهت سواري مردمان و رسانيدن اموال كثرت
دارد كه انگلنڈ بنظر مردمان اجنبي هر روز مانند او باشه و نمايش مي نمايد لندن دار السلطنت
انگلنڈ و تخت گاه سلطنت بريطانيه و به نسبت شهرهاي دنيا بهترين تجارتي شهري است بر هر دو طرف
رود تهامس بملاقه دو ضلع يعني ميدل سكس و سري واقع هست طول شرقا و غربا چهار كروه
و عرض شمالا و جنوبا دو و نيم كروه كه هيگ بحساب ضرب است گروه اراضي هست و لندن بچهار

کلان برطین
۳۶

حصه منقسم است بطرف شمال رود تهامس بعلاقهٔ ضلع میدل سکس سه حصه بوده منجمله آن
بمغربی حصه دولت سرای ملکهٔ انگلستان واقر بای پادشاهی و دیوان پارلیمنت و مسکن عماید و شرفا
بوده است و مشرقی حصه را آن بجهت لنگرگاه جهاز ها مقرر است و متوسطین حصه را آن بجهت کار و بار
موضوع است و بسمت جنوب رود مذکور بعلاقهٔ ضلع سرّی یک حصه واقع است و در انجا کارخانجات
صنعت ها و مسکن مردمان آن متعلق دارد خانه های لندن خشتی است مگر گرجاها و سرکاری عمارات
سنگی است و در لندن یکهزار و چارصد کوچه و محله وغیره بوده است و بست لک مردمان میباشند
و نقدیکه برای اوقات گذاری مردمان مذکورین هرساله صرف میشود شماره آن چهل کرور روپیه است
که آن زیاده از سومین حصه را در تمامی جزایر برطانیه هرساله صرف میگردد و در کوچه های لندن
آنقدر از بگهی و دیگر سواری ها هجوم میشود را اینه بدیگر کدامین از شهر های دنیا نمیشود بدین نظر
که در یک کلان کوچهٔ آن روزانه هفت هزار سواری آمد و رفت میدارد و بسیار کتب و اخبار نامه ها
در انجا مطبوع میگردد و شغل تعلم و تعلیم هر قسم از علم و فضیلت میباشد نبذی از حالات سلاطین لندن
در ولایت انگلستان رسمی است قدیم را چهر پادشاهی اندیار لاولد فوت کند ارکان دولت
احدی را از اقربا که قرابت قریبه با پادشاه مرحوم دارد بر خود ها پادشاه می سازند اگر پادشاه دختری
گذاشته باشد آن دختر را بر تخت می نشانند چنانچه پیش ازین در عرصه سه صد سال چهار
ملکه ها سلطنت نموده اند و ملکه وکتوریه پنجم است و قصهٔ آن چنان است را چهر ملکهٔ چهارم
کوین ان دختر جمس ثانی بعد حکومت دوازده سال و پنجاه در ۱۷۱۴ یکهزار و هفتصد و چهارده مسیحیه
لاولد فوت کرد اعیان مملکت یکی از امیرزادگان ملک جرمنی را که جارج نام داشت و نسبتش
بسویم درجه از طرف مادر به پادشاه مرحوم میرسید طلبیده بر خود ها پادشاه ساختند از دودمان
او چهار پادشاه بنام جارج یکی بعد دیگری سلطنت کردند نخستین جارج اول یعنی همون پادشاه
موصوف در ۱۷۱۴ یکهزار و هفتصد و چهارده مسیحیه بر سلطنت رسیده قریب سیزده سال
حکومت نموده در ۱۷۲۷ یکهزار و هفتصد و بست و هفت عیسوی فوت کرد بعده پسرش جارج دوم

تعین میشود

۲ روں
یعنے جمس

یورپ
سلاطین برطین

بادشاه شد و مدت سی و ۳۳ سال و چهار ماه سلطنت نموده بتاریخ بست و پنج ۲۵ اکتوبر ۱۷۶۰ یکهزار و هفتصد و شصت عیسوی گذرشت بعد از و پسرزاده اش جارج ثالث بر تخت سلطنت نشست پدر او در ایام شاهزادگی فوت کرده بود در عهدش کمپنی انگریز بر اکثری از ممالک هندوستان قابض گردید و جارج ثالث بعد سلطنت پنجاه و نه سال شمسی و نه ماه و چهار روز بعمر هشتاد و یک سال و هفت ماه بتاریخ دوازدهم ربیع الثانی ۱۲۳۵ یکهزار و دوصد و سی و پنج ۳۵ هجری مطابق بست و نهم جنوری ۱۸۲۰ یکهزار و هشتصد و بست عیسوی فوت کرد تاریخش ازین مصرعه بطریق تعمیه استخراج میشود مصرعه

جارج ثالث فگند تاج از سر ۱۲۳۵ ❊ یعنی اگر جیم را که سر لفظ جارج است دور کنیم تاریخش از سنه هجری بر آید بعد فوتش پسر مهین او جارج چهارم بتاریخ بست و نهم ۲۹ جنوری ۱۸۲۰ یکهزار و هشتصد و بست عیسوی بر تخت نشست و ده سال و قریب پنج ماه بادشاهی کرده بعمر شصت و هشت ۶۸ سالگی بتاریخ بست و شش ۲۶ ماه جون ۱۸۳۰ یکهزار و هشتصد و سی ۳۰ عیسوی در گذشت بعده برادر دومین او ولیم فورت یعنی ولیم چهارم بر تخت نشست از بادشاهان انگلستان اول او است که در مملکت هند سکه چهره شاهی بنام او مسکوک گردید و بعمر هفتاد و یک سال و ده ماه بعد ایالت هفت سال در گذشت بعده اگرچه برادر چارمین او زنده بود اما او بعد برادر سومین مستحق سلطنت بود و چونکه برادر سومینش دختری بنام وکتوریه هجده ۱۸ ساله قابل سلطنت گذاشته فوت شده بود و باوجود بودن دختر موصوفه بر برادر چارمین سلطنت رسیدن نمی تواند لاجرم ارکان دولت برسم قدیم آن ولایت دختر ممدوحه را بتاریخ بستم ماه جون ۱۸۳۷ یکهزار و هشتصد و سی و هفت عیسوی مطابق شانزدهم ۱۶ ربیع الاول ۱۲۵۳ یکهزار و دوصد و پنجاه و سه ۵۳ هجری بر تخت سلطنت نشانیدند تاریخ جلوس او باین نظم آمده است نظم

ملکهٔ بلقیس ثانی بارخ خورشید و ماه ❊ شد چو بر اورنگ شاهی با هزاران عز و جاه ❊ هند و سند آمد و انگلستان زیر حکم او ❊ شهر لندن گشت دار الملک آن گیتی پناه ❊ سال تاریخ جلوسش بالتفقد جست دل ❊ عقل گفت او باد زیر سایهٔ فضل اله ۱۲۵۳ ❊ مادهٔ تاریخ را گیری اگر با تعمیه ❊ سال عیسی

ورنه هجری گردد آن بی اشتباه ٭ یعنی اگر بطریق تعمیه گرفته شود تا بالفظ تفقد سنه عیسوی شود و اگر صرف ماده تاریخ که از لفظ آ و تا لفظ الله بوده است گرفته شود سنه هجری برآید و هم این قطعه بطریق صوری آمده قطعه چو ملکهٔ انگلستان به تخت و تاج رسید ٭ برآمد از پی تاریخ این ندای فصیح ٭ هزار و دو صد و پنجاه و سه سنه هجرت ٭ هزار و هشتصد و سی و هفت سال مسیح ٭ والی الآن این ضعیف بی پر و بال بزیر سایهٔ غربا پرورش زنده است الهی عمرش دراز باد وضع حکومت اگرچه حکومت انگلند متعلق به بادشاه است مگر بادشاه را هیچ قدرتی نیست که قانونی جدید رواج دهد چه در انجا دو مجلس است یکی دیوان خاص و دیگری دیوان عام و این مجلس ها را بزبان انگریزی پارلیمنت میگویند تا وقتیکه رای ایشان با رای بادشاه متفق نشود قانونی جدید درباب مملکت داخل شدن نمی تواند و باتفاق ایشان تصفیه معاملات هرگونه میگردد و از انگلند خاص چارصد و شصت و نه ۴۶۹ وکیل بدربار عام داخل میشوند و از ویلز بست و نه ۲۹ و از اسکاطلند پنجاه و سه ۵۳ وکیل و از ایرلند یکصد و پنج ۱۰۵ وکیل بدین حساب وکلای دیوان عام همگی ششصد و پنجاه و شش ۶۵۶ تن هستند اوصاف اهل انگلند اهل انگلند مردم صاحب ثروت و مرتبه و شجاع و قاعده دان و متدین و متحمل و غریب پرور و سیاحت دوست و محب وطن میشوند و همیشه در ترقی علم و هنر سعی و کوشش ها می دارند و مستورات و ذکور همگنان نوشت و خواند میکنند و اشتیاق هرگونه علم و فنون میدارند و مدرسهٔ آنجا بسیار مشهور است و اهل انگلند دین مسیحی دارند و مذهب ایشان پروتستانت گرجا است ویلز کوهستانی ملکی بسمت مغرب انگلند مشتمل بر دوازده ضلع واقع است نامهای اضلاع فلنت . ڈبنی . مرلونته . کارنارون . مونٹ گومری . انگل سی . کارمارذن . پمبروک . کارڈیگن . بریک نک . گلامورگن . راڈنور . بطرف جنوبی ساحل ویلز معدنی انگشت کانی است و آهن و مس نیز جا بجا می برآید و در علاقهٔ ویلز سه کوه مشهور است ذکرش بالا رفت سابق ازین ملک هذا تا آخر مات سیزدهم زیر حکومت رئیسان بالاستقلال بود پس مفتوح گشته شامل انگلند گردید کلان شهرهای

ف ملکهٔ معظمه ویکتوریا ... [illegible]

ویلز در ویلز این چند شهر کلان است کارنارون و سوان سی هر دو وسیع بندر است کارمارتن
کلان شهری است و عمارات بهترین دارد هولی هد در جزیرهٔ انگلسی است و مشهور بجهت ذاک برقی
که بسبیلش از انگلند و ایرلند آمد و رفت اخبارها می نماید مرتهر تائیدویل بجهت صنعت آهنی مشهور است
ملفورڈ هین بضلع پمبروک نیکو و چنان وسیع مامن بندری است که تمامی جهازهای برطین
درینجا لنگر میکنند ذکر ریل گاڑی واقع ویلز بجهت ریل گاڑی آهنی پلی مجوف مثل نی انیطرف از
مقام منای استریت در میان ویلز و جزیرهٔ انگلسی بر ریل رود چستر و هولی هد از فنون برطین
عجوبه است بدین نوع که پل مذکور آهنی و معلق نهصد و چهل فت ۹۴۰ در طوالت و آن بر راه آمد و رفت لندن و
ڈبلن و هولی هد واقع است و دو سلسله تار ڈاک برقی زیر آب مابین کلان برطین و ایرلند گذاشته
اند که یکی ازان از هولی هد تا ڈبلن و دیگری از بندر پاٹریک تا ڈوناناڈی میگذرد جزیرهٔ انگلسی
بطرف بایب گوشهٔ ویلز واقع است درانجا کوهی مسمی به جبل پارس سراسر تودهٔ مس بوده است
و همچنان دیگر معدن ها نیز دریافت میشود باشندگان ویلز در ویلز ده لک و پنج هزار و هفتصد و بیست
و یک تن باشندگان هستند اسکاطلند کوهستانی ملکی بطرف شمال انگلند واقع و بذریعهٔ
رود توئید منفک است دجله و رودها بسیار دارد چنانچه آبادی آن بنسبت وسعت بس قلیل است
و بموجب تعداد سنه ۱۸۵۱ یکهزار و هشتصد و پنجاه و یک عیسوی بیست و هشت ۲۸ لک و هشتاد و هشت هزار و
هفتصد و چهل و دو کس باشندگان هستند و ایشان بجرات و [illegible] تنگی و پرهیزگاری
و دیانت معروف اند جزایر اسکاطلند متعلقه اسکاطلند سه جزیره متقارب و کلان بوده است
نامهای آنها این است هبریدیس که آنرا گاه که جزایر مغربیهم میگویند اورکنس و شطلند
و اسکاطلند بر سی و چهار ۳۴ ملک مشتمل است نامها این است . بربک . اورکس برگ . بسل کرک
پیبلز . دمفریس . کرکوبری . وگیتون . ایر . رن فرو . لینرک . لنلیتهگو . ایڈن برگ . ہڈنگٹون
فائیف . کلاک مانن . کنروس . استرلنگ . ڈمبرٹن . ارگائیل . بیوٹ . پرتهه . فورفاز
کنکرڈن . ابرڈین . بمف . موریے عرف الگن . نرن . انبرنس . روس کرومرٹی

کلان برطن ۳۱

ستهرلند. کیتهنس. اورکنی. شطلند. واسکاطلند بر دو ناحیه منقسم است جنوبی وشمالی ناحیه جنوبی
را پست وناحیه شمالی را فراز میگویند واز هر دو ناحیه شمالا وجنوبا یکصد وبیست طوالت وشرقا وغربا هشتاد
وهفت ونیم کروه پهنا دارد وکلان شهرهای اسکاطلند در اسکاطلند این چند شهر کلان است
ایبردین کلان بندری وتجارتی شهری است مدرسه عظیم دارد بندر دندی وپرتهه وپیسلی هر سه
بجهت صنعتها مشهور است لیتهه وگرینک هر دو وسیع بندرها است ایڈن برگ دار السلطنت
اسکاطلند است پیشتر بادشاهان اسکاطلند درینجا سکونت میداشتند واکنون کلان عدالت گاهها
ودار العلوم گردیده است وشهر هذا بسبب قدامت وخوبی عمارات سنگین بسیار شهرت دارد
وباشندگانش تخمینا یک لک وشصت هزار مردمان بوده اند گلاسگو کلان وبسیار آباد
شهری بهر دو طرف رود کلائید معمور ولنگرگاه جهازها بوده است عمارات وسیع وخوش دارد
مدرسه وتجارت وصنعتهای اینجا معروف است مردمانش تخمینا چهار لک هستند کلان
رودهای اسکاطلند توئید. فورتهه. تی. دی. اسپی. نس. کلائید. نیتهه. اینچند دریا
در اسکاطلند کلان ومشهور است حاصلات اسکاطلند در جنوبی ناحیه زمین زرخیز وحاصله است
انکشت معدنی وآهن ومیش ودیگر مواشی در انگلند از همین جا میرود آیرلند جزیره
بسمت کلان برطن واقع است طول شمالا وجنوبا یکصد وپنجاه کروه وعرض شرقا وغربا هفتاد کروه وآیرلند
بر چهار صوبه مشتمل است صوبه شمالی را السٹر وصوبه شرقی را لنسٹر وصوبه جنوبی را منسٹر
وصوبه غربی را کناٹ میگویند واین چهار صوبه بر سی ودو ضلع منقسم است ناحیه های انها این است
ڈنیگل. لنڈن دری. انترم. ڈون. ارما. موناهن. تیرون. فرمنا. کیبان. این نه ضلع
بصوبه السٹر. لوتهه. ڈبلن. اویکلو. اوٹیکس فورڈ. کرلو. کل کنی. ملک ملکه. ملک سلطان
کلڈار. میتهه. میتهه غربی. لونگ فورڈ. این دوازده ضلع بصوبه لنسٹر. کلیار. لیمریک.
تیپریری. واٹر فورڈ. کارک. کری. این شش ضلع بصوبه منسٹر. لیٹرم. سلیگو. میئو. روسکومن.
گالوی این پنج ضلع بصوبه کناٹ واقع است ودر آیرلند از روی تعداد سنه ۱۸۵۱ یکهزار

۱۲۸ ۵۳ ۶۵

وهشتصد و پنجاه و یک عیسوی شصت و پنج لک و پنجاه و سه هزار و یکصد و هفتاد و هشت کس
باشندگان بوده اند رودهای ایرلند شانن. لی. بلاک واتر. لفی. شور. بوین
بارو. بان. ڈرگ. اینچند دریا در ایرلند کلان است کلان شهرهای ایرلند در ایرلند این
چند شهرها بسیار مشهور است واترفورد. کورک. لیمریک. گالوے. سلیگو. لندن دری
بلفاست. بر بجهت تجارت مشهور است کل کنی. کلونمل. ارما. انس کلون. ڈبلن
صدر مقام ایرلند بوده است عماراتش خشتی است مگر اکثر سرکاری عمارت سنگ است
باشندگانش تخمینا هشت لک و شصت هزار کس هستند بهترین اجناس ایرلند پارچه
سر از پوست آمده می بافند و پوست مواشی و چربی و گوشت نمکین بهترین اجناس تجارتی
آیرلند است و آیرینکو ملکی است و آب و هوایش نهایت خوشگوار و موافق و زمین سیر
و حاصل دار و رودهای آن عمیق و بندرهایش بجهت ارباب تجارت بسیار
مناسب و مردمانش تیزطبع و ذهین مگر بسبب کهالت و بی پروائی مدتی صورت
ترقی ندیدند ولیکن بالفعل باعث تادیب و تعلیم ادب و قاعده خوب میدانند فرانس

ملک فرانس

سابق ازین نامش گول یا گاول بود وسیع ملکی است چنانچه در باره وسعت سوم درجه و در
آبادی دویم درجه و در تقویت جنگ اول درجه در یورپ مشهور است طول شمالا و جنوبا دوصد
۲۲۰ ۱۷۰
و بست کروه و عرض شرقا و غربا یکصد و هفتاد کروه و باشندگانش تخمینا ۳۶ کرور و شصت لک
۷۸۰ ۴۱۰۰۰
مردمان هستند و هفتصد و هشتاد کلان شهرها دارد و چهل و یک هزار خورد زمینش هموار و زرخیز
و جید است و آب و هوا فرحت افزا و معتدل و همه لوازمه معاش پیدا میشود و شراب بسیار لطیف
و پارچه ابریشمی نهایت نفیس و تجارت و صنعت ها خوب میگردد سکنه مودب و در شجاعت
مشتهر مگر خفیف و لاف زن هستند و طبیعت ایشان بحرفت و صنعت مایل میباشد ولیکن بیشتر
در رقص و تماشا دل میدهند و مال و اموال آنها بعد رحلت مالک مساوی الحصص بر ابنان متوفی
تقسیم می یابد و اهل فرانس مذهب مسیحی و طریقه رومی کلیسا دارند رودهای فرانس

یورپ
ملک فرانس
۳۲

در فرانس این چند رودها مشهور است. رهون. سین. رین. و ماسیو البیار ها بجهت آمد و رفت کشتی کننده اند کلان شهرهای فرانس
در فرانس این چند شهر کلان و مشهوراند. پاریس. دارالسلطنت فرانس بهر دو طرف رود سین آباد است و در آن ده لک و پنجاه و سه هزار و
دو صد و شصت و دو کس مردمان هستند. لیون. وسیع شهریست و بجهت صنعت ابریشم مشهور. ورسیلز کلان شهری نزدیک پاریس که
عمارت سلطانی بهترین دارد. روین. لیل. استراسبرگ. این سه نهایت تجارتی شهرها است. مرسیل. کلان بندری است
بوردو. درین شهر شراب خوب میشود. برست. بجهت مراکب جنگی مشهور است. رودسیل کلان بندری است. نانت. لی هیور. ڈائیپ.
بولان. کالس. همه کلان بندرها است ممالک تحت حکومت فرانس جزیره کارسیکا. الجیرز. مارتینیکو. گادالوپ. در غرب الهند
بوده است. گوئینا. در جنوبی امریکه. پانڈی چری. بساحل بحر هند بسمت جنوب از مدراس. چندن نگر. متصل کلکته. کاریکول. در جنوب از
مدراس. کالی کوٹ. متعلق از مالک. گنجام. مابین کلک و سرکارات بندی از تواریخ فرانس در سنه ۱۷۵۲ هفتصد و پنجاه و دو عیسوی از بلادهای
شاه فرانس پپین نام شخصی آن پادشاه را از تخت فرود آورده خود بر تخت شاهی نشست و در سنه ۹۸۷ نهصد و هشتاد و هفت عیسوی رعایای آن ملک
باهم متفق شده هیوگو کاپت نام شخصی را بر تخت سلطنت نشاندند درین روزها شخصی پادشاه فرانس است از اولاد همان هیوگو است چون در ۱۷۸۹
یکهزار و هفتصد و هشتاد و نه عیسوی در ممالک آن ملک خللی واقع گشت رعایا پادشاه را به اطاعت فرموده فاما ایشان و هم سپاه یکایک از شاه ممدوح باغی شده آن
بیگناه را بتاریخ بیست و یکم جنوری سنه ۱۷۹۳ یکهزار و هفتصد و نود و سه عیسوی بر دار کشیدند و ملکه او را نیز بعد از نه ماه همچون طور کشتند و خویشاوندان
آن مقتول را هم بقتل رسانیدند و شخصی از سالاران بوناپارت نام را که مردی هوشیار و شجاع بود سرداری قبول نموده اول او را به تسخیر مصر فرستادند
چنانکه بوناپارت بتاریخ بیست و یکم جولای سنه ۱۷۹۸ یکهزار و هفتصد و نود و هشت عیسوی اسکندریه گرفت و بسیاری را از ملک مذکور بدست آورد بدین طریق سالی
چند رعایای فرانس باهم متفق بوده کار سلطنت می‌نمودند و سوای انگلند تمامی ممالک فرنگستان را مغلوب نمودند تا آنکه در سنه ۱۸۰۴ یکهزار و هشتصد و چهار عیسوی
بوناپارت مذکور از بیعت مردمان فرانس بر آمده خود را پادشاه مستقل گردانید و سعی نمود که سلطنت روم کلان را در گیرد و در سنه ۱۸۱۲ یکهزار و هشتصد و دوازده
عیسوی بی تامل بموسم سرما بر روس تاخت آورد و مگر بسیاری از سالاران او بشداید سردی هلاک گشتند و در سنه ۱۸۱۴ یکهزار و هشتصد و چهارده عیسوی سلطنت از دست
او بدر رفت لیکن باز در سنه ۱۸۱۵ یکهزار و هشتصد و پانزده عیسوی با هفتصد سپاه در فرانس تاخت آورد و هنوز نوبت توپ و تفنگ نرسیده بود که بر تخت شاهی نشست
از آنجا که او با پادشاه انگلند هم خصومتی داشت لهذا شاه انگلند فوجی عظیم در پی او فرستاده او را ماه جون سنه ۱۸۱۵ یکهزار و هشتصد و پانزده عیسوی هزیمت داد و در جزیره
سنت هلینا متعلق افریقه مقید کرد و الحال در ملک فرانس شخصی از اولاد سابق پادشاه سلطنت میکند و بوناپارت در سنه ۱۸۲۱ یکهزار و هشتصد و بیست و یک
عیسوی در جزیره مذکور فوت کرد قبرش در آنجا مشهور است و نسق حکومت فرانس حکومت متعلق به پادشاه است مگر از چند سال بطور انگلند یک دیوان خاص
و یک دیوان عام مقرر نموده اند قوانین عدالت مفصل و صحیح است.

ملک روس

زمستانی روس. روس در دو بر اعظم واقع گردیده است زیاده حصه
آن در آسیا و کمتر در یورپ بوده است. انجا که در یورپ است آنهم به نسبت دیگر ممالک یورپ وسیع ملکی است و اکثر سطح آن هموار است
بسمت مغرب آن اسطریه و پروشیه و بحر بالتک و خلیج بالطنیا و سویدن و مشرق جبل یورال و دریای یورال و بحر خزر و بطرف شمال بحر شمالی

و جنوب کوهستان کاکیسس و خلیج ازوف و بحر اسود و روم واقع است زمین ملک اغلب مسطح و هموار است جز در لیپلند و فنلند و بعضی در مشرق کوه چند دیده میشود
بموسم ماجیانکه شدت سرد و برف و غبار غلیظ میباشد همچنان بموسم گرمی سختی طپش است بماه اسد بنظر تمامی آب خشک میشود و زمین گرم میگردد و قطره
باران هم نمی بارد و خورشید بهنگام طلوع و غروب مثل آتش سرخ می نماید روزانه اگر بخارها پدید گشته گاهی پوشیده و گاهی نیم پوشیده میباشد مگر شب ماهتاب خوب صاف می ماند
در غایت شمالی لیپلند بموسم گرما خورشید تا شش ماه غروب نمیشود و بموسم سرما شش ماه طلوع نمیگردد آب و هوای روس مختلف است بعض جا مخصوص سرد و بعض جا معتدل و شمالی
حصه ملک جنگل دار از برف پوشیده می ماند لاجرم در آن طرف زراعت کمتر پیدا میشود و در وسط و جنوبی سرزمین غلات بسیار میشود و در کوهستان یورال معدن
پلاتینا و طلا و نقره و مس و سرب و آهن بوده است و همچنین ملک وسیع میدان ها و جنگل و دریاها بسیار است پنبه و ریشم و چرم و چربی و پشمینه و مس و
شهد و موم و نمک و گندم و جو و برنج و جوار و تماکو وغیره و از میوه ها انار و بیر و جیری و پیچ و بادام و انار و تربوز از حاصلات روس است و از جنگلهای وسط
ملک چوب های سالانه بمبلغ روپیه میفروشند و روغن الکتره و تاربین نیز در درختان آنجا می یابند گاو و میش و گوسفند و دیگر جانوران خوار و اسپ و شتر و خر
وغیره بکثرت و خنزیر و خرس و گرگ و آهوی مشک نافه و گورخر و جانوران پشم دار و نیز بشمالی حصه روس آهوی گاهی بسیار میشود و همراه آن آهو سوار
شده در برف راه میروند طالب العلمان روس خرچه رسانه سلطانی بدینگونه جایی خوانند و در چاپخانها کتب مطبوع میشود و تنخواه مدرسه سلطانی است و اندازه شصت کرور
و شصت لک مردمان در ممالک هستند و مذهب ایشان مسیحی است و طریقه یونانی کلیسا میدارند ایشان نیک مزاج و دلیر و خوش قد و مصفا رنگ میشوند بیشتر جاهل
بی ادب بودند و الکنون در ادب و جامعه ترقی حیثیت رود ها روس و الگا پانزده صد کروه رفته به بحر خزر میریزد دان و نیپر شیشتر دوینه همه آن رود ها معمولی روس است در ممالک
چهار صوبه است یکی روس خاص آن سمت مغرب آن روم و آسطریه و پولند و بحیره بالتک و فنلند و بطرف مشرق و جنوب دریای دان و بحیره ازوف و بحیره بنطس و شمال
بحر شمالی واقع است دوم لیپلند نصف لیپلند سوم فنلند که مابین خلیج های فنلند و بتنیه واقع است معدن مس و جست دارد و ملک مذکور بعضی گویند بود در ۱۸۰۹ انگریزی
بتصرف هشتاد و نه عیسوی بعمل روس آمده است چهارم پولند بمغرب آن پروشیه و الیمان و بمشرق و شمال روس و در جنوب ترکستان و آسطریه واقع است بملک مذکور رودها
و جاها و میدانها و چراگاه خوش بسیار است آب و هوا معتدل دارد چرم و مس و شهد و موم و نمک بسیار میشود و درین ملک دو شهر کلان است کراکو و وارسا
که دار الحکومت آنجا است و مردمان پولند خوش قد و خوبرو و توانا و جری و محنتی میشوند مگر زردوست و از همه آن خودغرضی میکنند و بر بیچارگان ظلم ها روا
میدارند و اهل پولند اندازه بیست و نه لک مردمان هستند از آنجمله بیست و سه لک مسیحائی و پیرو طریقه رومی کلیسا و پنج
لک یهودی بوده اند و پولند سابق برین جدا ملکی بود بالفعل بعمل شاه روس بوده است ممالک تحت حکومت
روس از همه سلطنت های دنیا سلطنت روس کلان است چنانچه وسعت آن از هفتم
بهره دنیا نیز بیشتر بوده است یعنی تمامی شمالی سرزمین یورپ و ایشیا و جزوی در بابت گوشه
شمالی امریکه ما تحت سلطنت شاه روس است معلوم باد از قبل ازین اکثر محله های
ملک روس بدخل سرداران جداگانه بود در سنه ۱۶۸۲ یکهزار و ششصد و هشتاد و دوم عیسوی
پتر نام بادشاهی آن همه ممالک ها را بدخل و قبض خود در آورد و تا این زمان بدخل شاه روس است

ملک اروس ۳۳

بوده اند و پولند سابق ازین جدا ملکی بود بالفعل بعمل سلطان روس بوده است کلان شهرهای
روس پطرسبرگ. دار السلطنت روس و نیکو و بسیار آباد شهری و کلان بندری بر خلیج
فنلند واقع است و تخمینا دو لک و هفتاد هزار مردمان درینجا بوده اند. موسکو. سابق ازین دار السلطنت
روس بود. ارکانجیل. بر بحیرهٔ ارکانجیل واقع است. کرسن. بر بحیرهٔ بنطس واقع است
کرونستادت. ایول. رایگا. که بر بحیرهٔ بالطک واقع است و درین شهر مکانات از تختها
ساخته اند و عمارات عالی مثل گرجا وغیره کمتر بوده است. اوڈیسه. کلان بندری است. کی اب
نوب گورود. سمولنسک. این هر سه شهر هم کلان است وضع حکومت روس
بادشاه را اقتدار مطلق است و لشکر تخمینا ده لک خواهند بود ماسیوا بحر جهاز هم بوده است اسطریه

ملک اسطریه

سلطنت اسطریه بر شش ممالک مشتمل است نامهای آنها این است اسطریه خاص
بوهیمیه هنگری موراویه گالیشه لمباردی بیان اسطریه خاص بطرف
شمال از ایطالیه و روم واقع است نام دار السلطنت آن وئینه بوده است که بسیار کلان و بازینت
شهری است بیان هنگری بطرف شمال از روم واقع است و در علاقهٔ آن پست و بوده کلان
دو شهرها است و مردمان هنگری شجاع و محنت کش الابد دماغ و متکبر و کینه کش میشوند بیان
بوهیمیه بطرف شمال از اسطریه واقع است و در علاقهٔ پراگ کلان شهری است بیان
موراویه بطرف مشرق از بوهیمیه واقع است بیان گالیشه بطرف شمال از هنگری واقع
است بیان لمباردی در ایطالیه بر خلیج وینس واقع است و در ضمنش دو شهر کلان است
وینس یعنی بندقیه و میلان و در سلطنت اسطریه تخمینا سه کرور و شصت و پنج لک
و شش هزار مردمان هستند مذهب ایشان مسیحی است و بر هر یک طریقه بوده اند و باوجودیکه
ملک اسطریه وسعت زیاده و زمین زرخیز و اشیای معدنی بهتر و نفیس دارد فاما بسبب اختلاف
زبان و مذهب و اصل و عادت و بی انتظامی حکومت و ابتری قوانین در شمار ممالک فرنگستان
چنانکه باید مرتبهٔ ندارد و نیز بسبب یورش غنیمان ویران میباشد و باشندگان اسطریه

تربیت ناقص و ناتمام دارند سبب نقص آن یکی همین است که بجهت تعلیم همگنان ساز و سامان
مهیا نیست و دیگر اینکه طالب علم انجا به فضیلت کمال نمی رسند و بدستور ابا و اجداد پابند میباشند
یعنی کمتری بوده اند که بطور و وضع بزرگان خویش زندگی نمی گذارند پس بدین سبب قوت
مدرکهٔ ایشان را طاقتی پیدا نمی شود الا همگنان بطرف علم موسیقی مایل میباشند چنانچه درمیان
ایشان بسیاری در علم مذکور استاد نامی شده اند پروشیه ملک پروشیه بر ساحل بحیرهٔ

ملک پروشیه

بالطک بسمت جنوب واقع است و در سلطنت آن بهر دو طرف دریاهای رین چند صوبجات
الیمان داخل است نهرش عمیق و ناله ها نیز بسیار دارد و چونکه ملک پروشیه لب دریای
بالطک واقع است لاجرم بجهت ارباب تجارت نهایت مناسب افتاده است و اهل پروشیه
در حرفت و صنعت ترقی میکنند الا در فن زراعت ماهر نیستند بدین سبب محاصل زمین چنانکه
باید نمی یابند و در پروشیه بموجب شمار گذشته چند سال یک کرور و شصت و یک لک و
دوازده هزار و نه صد و چهل و هشت کس مردمان هستند و ایشان مردم توانا و جری میشوند
و مذهب آنها مسیحای است و اکثر تابع لوتر بوده اند و نیز ملک مذا بجهت تقویت جنگی مشهور
است چنانچه شمار لشکرش از پنج لک تجاوز میکند کلان شهرهای پروشیه
در ملک مذکور این چند شهر کلان است. برلن. دار السلطنت پروشیه و دران چهار لک
و ده هزار مردمان بوده اند. دنزیگ. کلان بندری بر ساحل بالطک واقع است. برسلو.
کونگزبرگ. مگدبرگ. کولون. که بر رود رین واقع است وضع حکومت پروشیه در پروشیه
پشت در پشت باشاهان سلطنت نموده می آیند اسپانیه کلان جزیره نمای است بسمت مغرب

ملک اسپانیه

آن بحر ظلمات و ملک پرتگال و بمشرق و جنوب بحیرهٔ روم و بطرف شمال خلیج بسکی و کوه پیرنیز
که اسپانیه را از فرانس جدا میکند طول شمالاً و جنوباً دو صد و سیزده کروه و عرض شرقاً و غرباً
یکصد و شصت و پنج کروه و در حقیقت برابر فرانس است مگر به نسبت فرانس آبادی کمتر دارد یعنی صرف
یک کرور و چهل و دو لک باشندگان بوده اند و خصوص در وسط آن بدین سبب کوهستان

ملک اسپانیه

ودریاهایی کم عمق دارد جنگلستان وویران است وزمین زرخیز وحاصل شراب واقسام میوجات وغله
وهیزم وشهد وغیره از محاصل اینجا است وصوبجات حواشی که برلب دریا واقع است بجهت ارباب
تجارت موافق وبه نسبت وسط آبادی وشهر ومحله ها نیز بسیار دارد وآب وهوای اسپانیه
در موسم گرمی نهایت گرم میباشد چنانچه بسبب گرمی باشندگانش چنان عادت ومعمول
گرفته اند که بعد تناول خفته میباشند وهنگام شب کار وبار خود میکنند واهل اسپانیه مردم متکبر
وسست مزاج مگر جوان دیده وتجربه کار اند وبسبب سستی ایشان اوقات خودها را بعبث
میگذارند واراذل آنجا از علم بی بهره می مانند بلکه اشراف هم بطرف علم راغب نیستند والیشان
مذهب مسیحائی وطریقهٔ رومی کلیسا دارند ومردمان دیگر مذاهب درینجا بودن نمی توانند کلان
شهرهای اسپانیه در اسپانیه این چند شهر کلان است. مدرید. دار السلطنت اسپانیه
است دو لک باشندگان دارد. سراگسا. سلامانکا. بجهت مدرسهٔ عظیم مشهور
. تولیدو. گرانادا. سیویل. هر همه اندرونی شهرها است. قادز. کلان بندری بساحل بحر ظلمات
واقع است. جبرالطار که آنرا جبل طارق نیز گویند نهایت متحصن بندری بر ایک راس
زمین بسمت جنوب از اسپانیه واقع است وتحت حکومت انگلند بوده است. برسلونه.
بالنشیا. کورونیا. هر ایک کلان بندرها است. مالقه. نیز کلان شهری است وضع حکومت
اسپانیه حکومت اینجا متعلق بادشاهی است وهرچند که از چند روز درینجا هم یک دربار عام
تجویز شده است اما بسبب فتنه وتخلل ممالک هنوز بندوبست وتسلط درست نیست
ممالک تحت حکومت اسپانیه مایرقیه. منرقه. یابسه. هر سه جزیره ها است ونیز در جنوبی
امریکه چند صوبجات در تحت عمل اسپانیه بود مگر بالفعل بعضی بعضی خودها را بالاستقلال
کرده اند مابقی زیر حکومتش بودن محتمل است سویدن درعمل شاه سویدن سه

ملک سویدن وغیره

ملک بوده است سویدن ونارروی ویک خطه از لپلند بیان سویدن سویدن نهایت
وسیع ملکی است بسمت مغرب آن ناروی وشرق روس وبطرف شمال ناروی

یورپ
ملک سویدن

وجنوب بحیرهٔ بالطک واقع است بموسم زمستان برودت زیاده چنانچه در اکثر کوهستان
آن همیشه برف منجمد می ماند وتا هفت هشت ماه وجابجا نه ماه سرما میباشد مگر بعد
موسم مذکور در اندک روزها اراضیات نشیب سرسبز وتر وتازه میشود زمینش سنگ
وسنگلاخ وجنگلستان ودجله والبشارها بسیار دارد ومنجملهٔ اجناس نقره ومس و
سرب وآهن وصمغ وچوب وتخته وپوستین وچرم وچربی وشهد قابل تجارت است
واهل سویدن مردم مضبوط ومحنتی وبا ادب وقاعده وچالاک وصاحب جرات وبطرف
علم مایل میباشند مذهب ایشان مسیحی است ودرین ملک بهریک شهر وقریه
مدرسه وکتب خانه ها بوده است وسویدن بر سی صوبه مشتمل است ازان جمله پنج صوبه
در شمال ودوازده صوبه در جنوب وشش صوبه در وسط واقع است کلان شهرهای
سویدن اسطاک هولم دار السلطنت سویدن است وزیاده از شصت وپنج
هزار مردمان بوده اند گتنبرگ کارلسکرونه اپسال این شهرها لب دریا واقع است
وضع حکومت سویدن حکومت سویدن متعلق به بادشاه وبادشاه پابند قانون است
بیان ناروی ناروے وسیع وکوهستانی ملکی در یورپ بطرف شمال واقع است
مگر مردمان دران کمتر بوده اند یعنی تخمینا ده لک خواهند بود سابق ازین ملک هذا در
عمل دنمارک بود بالفعل بدخل سویدن بوده است چوب وآهن ومس در اکثر ممالک
یورپ بطریق تجارت ازهمین جا میبرند آب وهوایش بموسم گرما زیاده گرمی وبموسم
سردی زیاده سردی فاما موافق مزاج باشندگان است ودر ناروی بطرف شمال
بموسم گرمی دراز ترین روزی باشد که تا دو ماه آفتاب غروب نمی شود ودر
حقیقت آن دو ماه را ایک روز باید گفت چراکه ازابتدای طلوع آفتاب تا غروب
آن ایک روز محسوب میگردد ولیکن بطرف جنوب دراز ترین روز سیے حرف
هجده گهنٹهٔ انگریزی است واهل ناروے مردم مضبوط وصاحب جرات وکشاده پیشانی

ومالی همت میشوند مذهب ایشان مسیحی است وپیرو لوتر الیمانی هستند کلان شهرهای ناروی کرسطیانه · دار السلطنت
ناروی است ودران ده هزار مردمان هستند · برگن · نوزده هزار مردمان دارد لیلیفه از همه ممالک شمالی بطرف شمال
واقع است وآن بر دو حکومت مشتمل است مشرقی خط بعمل روس وشمالی وجنوبی خط بعمل سویدن گذوده ملک بارد وزمینش
ناقص بسیار جبال ودجله وجنگل‌ها است وسالانه تا به هشت ماه برف منجمد میباشد ودر جنگل درخت صنوبر بکثرت ودر میادین
قسمی از آهو است که آنرا رئیندیر میگویند اهل آنجا این آهو مذکور را بجای نرگاوان در عرابه می بندند وآن آهو بالای برف
به نهایت سرعت میدود حتی اینکه در یک روز قریب یکصد گروه راه طی میکنند مردمان اینجا نسبت قد اندازه بلند کم است دست
دراز میشوند وصورت خوب وزبان فصیح ندارند وگندم رنگ اند وکلی باشندگان تخمیناً شصت هزار مردمان
خواهند بود وآبادی متفرق است فرنگستانی روم نهایت وسیع ملکی است بعض حصهٔ آن در یوروپ وبعض حصه در
اشیا واقع گردیده است احوال در اشیا است بیانش در اشیا خواهد آمد ودرینجا بیان فرنگستانی روم میشود بسمت مغرب آن
خلیج بنیس ومشرق بحر اسود وغیره وبطرف شمال اسطریه وروس وجنوب یونان وبحر روم واقع است طول شرقاً
وغرباً پانصد گروه وعرض شمالاً وجنوباً سه صد وپنجاه گروه است بیشتر حصهٔ ملک نهایت کوهستانی است واگرچه آب و
هوایش فرحت افزا ومعتدل است باوجود آن گاهگاهی بیماری وبا پدید میگردد آنرا باعث کثافت باشندگانش
نسبت میدهند زمین جنوبی حصهٔ رود دانوب قریب تمام کوهستانی ومرتفع میباشد الا اینکه طرف در حاشیهٔ آن
دامن نشیب دیده میشود وبطرف شمالی رود مذکور مرتفع نیست بلکه تا وسعت دراز نشیب مناسب بنظر میآید
وچندانکه زمین روم نهایت زرخیز وحاصل‌دار است مگر باعث نامتوجهی مردمان از حاصلات زمین وهم چیزهای دیگر صنعت
بخوبی نمیشود جو وگندم وشالی ونیشکر وجوار وتماکو وبادام ونارنج وآتا وغیره وابریشم وپنبه وروغن وحصیر وقالین
واز جانوران شهری گاو ومیش وگوسفند واسپ وجاموس وغیره واز جنگلی خرس وروباه وگرگ وخوک
وغیره درین ملک پیدا میشود پوشیده نماند اینکه قدیم روم بدین سبب مشهور بود اینکه بسیاری از سلطنت‌ها
درین ملک مستقر میداشت چنانکه بسمت جنوب آن یونان واقع بود ودر شمال مقدونیه وتریس و
طسلی ونیز بزبان باستان این چند شهر نمود داشت · اثینه · سپارتا · قرنطس · بلاتیه · ارگوس
ولیکن درین زمان همه ویران است باشندگان روم تخمیناً یک کرور وشصت لک مردمان بوده اند
وایشان دین محمدی میدارند فاما اکثری مسیحای هم از فرقهٔ یونانی هستند وسابق ازین ملک یونان
بعمل سلطان روم بود در سنه ١٨٣١ انگریز وفرانسه وروسی وبسبب سعی ایشان بکمال شجاعت اهل آنجا از فرمان برداری

یوروپ
ملک روم

ترکمان بر آمده بالاستقلال نشسته است بالجمله مردم روم متحمل صورت و شکیل و توانا و همت دارند و پرهیزگار
و صادق و در خورد و پوشش و لوازم معاش و غیره شرایط اعتدال میدارند و لیکن که اهل و الاکثر ایشان
جاهل مطلق میشوند و درین ملک عموماً مدرسه‌ها بسیار است و در اکثر جاها مسجدی و مدرسهٔ سلطانی بوده است و
طالب العلمان اول تحصیل عربی بعده تحصیل فارسی میکنند و هر آینه کتابی از علم حساب نمی‌خوانند معلوم باد که اهل
فرنگستان ملک روم را ترکستان میخوانند سببش همین است که اهل ترک قبیلهٔ از تاتاریان بودند که از خانه جنگی خودها ترک
وطن و از مسکن خودها جلا وطن گردیده بدان ملکی که درین روزها بنام روم مشهور است آمده تسلط نمودند تا از ایشان رفته رفته
نام ترکستان موسوم گرفت مخفی نماند که در بر اعظم یوروپ سوای این ایک ملک بدیگر که این ملک اهل اسلام
نموده اند ممالک تحت حکومت روم ممالکیه زیر حکومت سلطان روم بوده است نامهای انها این است. اشیائی روم. فرنگستانی روم.
مصر در افریقه. طربیولی. قرطونس. و چند جزیره در بحر یونان که از انجمله قندیه کلان است و خردی در عرب و این
سلطنت بنام سلطنت روم یا عثمان سلطنت شهرت میدارد و سلطنت هذا بر چند صوبه منقسم است و هر یک کلان صوبهٔ یک
کس صوبه دار باختیار کلی مقرر هستند و لقب ایشان پاشا بوده است کلان شهرهای روم در ملک روم این چند شهر کلان
است. قسطنطنیه. دار السلطنت روم است و آنرا استنبول نیز میگویند نهایت خوش آباد بندری است و این
شهر مابین اشیائی روم و فرنگستانی روم متصل بحر اسود که بلاد روم فرنگستانی بساحل دریای که آنرا
دریای قسطنطنیه خوانند معمور است باید دانست که اصل نام این شهر قسطنطنیه است که یکی از قیاصره روم
که نامش قسطنطین بود و مذهب عیسائی داشت قریب سه صد سال قمری پیش از سنه
هجری بتاریخ بست و ششم ماه نومبر سنه ۳۲۹ سه صد و بست و نه عیسوی بنیاد این
بلده انداخته نامش قسطنطین پول نهاده چون سلطان محمد ترکی نژاد این شهر را
بتاریخ بستم جمادی الاول روز شنبه سنه ۸۵۷ هشتصد و پنجاه و هفت هجری
مطابق بست و نهم ماه می سنه ۱۴۵۳ یکهزار و چهار صد و پنجاه و سه عیسوی فتح کرد نامش
از زبان ترکان که محض بی علم بودند جاری شده بمنشد استنبول میگفتند و
حالا هر دو نام مشهور است. بلگرید. بسیار مستحکم شهری است بر رود دانوب آباد است دیگر
کلان بندری است. بوکارشت. بیدریانوپل هر دو کلان شهرها سوای دیگر شهرها نیز آباد است چراکه بسبب عدم امنیت
رعایا از دهات‌ها در میان شهرها آمده ساکن گردیده اند وضع حکومت روم حکم سلطان روم در تمامی قلمرو او بموجب قرآن.

شریف که بمنزلهٔ قانون است سوای ازین جماعت جان نثاری و عاملان صوبجات نیز
نظر میدارد مشهور عهد نامهای روم در تواریخ روم اول محاربهٔ فارسیان با یونانیان نهایت
نامی است بعد عهد سکندر و غلبهٔ رومیان سپس بنیاد شهر قسطنطنیه در سنه ۳۲۹ سیصد و بیست
و نه عیسوی بعد از ان فتح شهر شهر مذکور از اهل اسلام در سنه ۸۵۷ هشتصد و پنجاه و هفت
هجری و از ان روز تا این دم روم محل اهل اسلام بوده است بندی از حالات سلاطین عثمانیه
روم و فتح قسطنطنیه در هفت اقلیم مرقوم است که سلیمان شاه نامی که بسیزده پشت باغوز خان
می پیوندد در فطرت مغول از حوالی مرو و ماخان بجانب روم آمده بمحاربه و مقاتلهٔ کفار اشتغال داشت
پس از چندگاه از اماسیه رجعت کرده بحوالی حلب آمد و در پیش قلعهٔ جعبر خواست تا خیل خود
را از فرات بگذراند اسپ در آب غرق شده فوت کرد و در زیر قلعه مدفون گردید از وی سه پسران
بودند سنقر و کوندغدی و ارطغرل سنقر و کوندغدی همراه اتباع بوطن اصلی شتافتند و ارطغرل
در روم ماند همواره بجنگ کفار اقدام می نمود تا در سنه ۶۸۷ ششصد و هشتاد و هفت هجری
بعمر نود سالگی درگذشت بعد از وی ولد ارشدش عثمان بجای پدر سرور قوم گردید و در
سنه ۶۸۸ ششصد و هشتاد و هشت هجری بر قراحصار دست یافت و مورخان ابتدای این دولت
را از ان سال میگیرند اما در سنه ششصد و هشتاد و نه هجری خطبه باسم او خواندند اطلاق سلطنت
بروی کردند او را فتوحات موفوره دست داد و بر بسیاری از ولایت استیلا یافت و بعد سلطنت
سی و هشت در سنه ۷۲۷ هفتصد و بست و هفت هجری فوت کرد و در قبهٔ برسا مدفون گردید بعد
پسرش اورخان بر مسند پدر نشسته شهر وندیک را که از معظم مداین روم است در سنه ۷۳۱ هفتصد
و سی و یک هجری بگرفت و باهتمام سلیمان پاشاه ولد رشیدش کلیبولی مسخر گردید اما در
حین فتح بلاد در سنه ۷۵۹ هفتصد و پنجاه و نه هجری بقتل آمد و اورخان نیز بعد از وی در سنه ۷۶۰
هفتصد و شصت هجری درگذشت قیصری صاحب شرح فصوص الحکم و سراج الاموری در زمان
او بوده بعد سلطان مراد پادشاه گردید او را خوندکار خواندند و او بتدریج بسیاری از شهرها

یورپ
ملک روم

روم را مفتوح ساخت و در سنه ۷۹۱ هفتصد و نود و یک هجری بجنگ لار فرنگ رفته غالب آمد و آخر بدست
یکی از کفار که مجروح بود بقتل رسید و سلطان مراد را دو پسران مانده بودند یکی یعقوب و دیگر بایزید
امرای دولت یعقوب را هلاک ساخته بایزید را بپادشاهی برداشتند و او را ایلدرم بایزید میگفتند
او بغایت متکبر و جبار بود در سنه ۷۹۲ هفتصد و نود و دو هجری استنبول را که آنرا قسطنطنیه هم میگویند
محاصره کرد چون شنید که سلاطین فرنگ جمع شده بدفع او می آیند او با ده هزار سوار که همراه
داشت ایشان را مصاف داد و فتح یافت و مردم کفار بقول صحیح دو صد هزار بودند و بسیاری از
ایشان اسیر گشتند القصه ایلدرم بایزید ازان فتح بلند آوازه شده از کمال غرور بنابر حمایت
سلطان احمد جلایر و قرا یوسف با امیر تیمور تنازع معامله بمقاتله انجامید و آخر در سنه ۸۰۴ هشتصد و چهار
هجری بین الجانبین صف کارزار راست شده بایزید بدست مردم امیر تیمور مقید گردید و امیر
تیمور مراحم خسروانه فرموده اراده داشت که او را مطلق العنان سازد که در خلال احوال غیرت
غلو آورده بمرض خناق و ضیق النفس در سنه ۸۰۵ هشتصد و پنج هجری درگذشت. فوت
ایلدرم بایزید تاریخ وفات اوست ۸۰۵ او را پنج پسران بودند ارطغرل که در جنگ مذکور ناپدید شد
همانا نام اصلی او مصطفی بود و سلیمان و سلطان محمد و موسی و قاسم و بعد وفات
بایزید پسرش سلطان سلیمان بر تخت نشست و بعد سلطنت هفت سال کشته شد
بعده برادرش سلطان موسی پادشاه شد و در سنه ۸۱۴ هشتصد و چهارده هجری
از دست برادر خود کشته شد بعده برادرش سلطان محمد پادشاه شد و در سنه ۸۲۵ هشتصد
و بست و پنج هجری فوت کرد بعده پسرش سلطان مراد پادشاه گردید و در سنه ۸۵۴ هشتصد
و پنجاه و چهار هجری بعمر چهل و نه سالگی باجل طبعی درگذشت مدت سلطنت او سی سال و
شش ماه و هشت روز بود بعده پسرش سلطان محمد در محرم سنه مذکور بر تخت
سلطنت جلوس فرمود مرتبهٔ او از آبا و اجداد درگذشت از جمله فتوحاتش یکی تسخیر قسطنطنیه
ست که از دست تسلط هیچ پادشاهی بدان نرسیده بود و چون آن بلده بتاریخ بستم جمادی الاول

روز سه‌شنبه سنه ۸۵۷ هشتصد و پنجاه و هفت هجری مفتوح شد تاریخ آن فتح «بلدة طیبة»
یافته‌اند و مولانا عبدالرحمان جامی چند قصیده در مدح سلطان محمد گفته ٬ مطلع یکی از آن قصاید
اینست شعر کم کسی بر سریر جاه و جلال چون تو کرد اکتساب فضل و کمال و سلطان محمد
در آخر یوم الخمیس سیوم ربیع الاول سنه ۸۸۶ هشتصد و هشتاد و شش هجری در حوالی کلل ویری
درگذشت و تاریخ این واقعه را «فی یوم الخمیس» یافته‌اند بعد پسرش سلطان بایزید بروز
شنبه نوزدهم ربیع الاول سنه ۸۸۶ هشتصد و هشتاد و شش هجری در روم بر تخت نشست و ولایت
بیش از پیش مفتوح ساخت خصوص ولایت حصار الیه یجی ٬ از معظمات ولایت فرنگ
است و مولانا عبدالرحمان جامی سلسلة الذهب را بنام او کرده چنانچه ازین چند بیت ظاهر
میشود و از بدایع آنکه مصرع آخر از روی حساب موافق سال جلوسش تاریخ کاش نوشیروان
کنون بودی ؛ عدلش از پیشتر فزون بودی ؛ تا ز دعوی عدل شرمنده ؛ خسرو روم را
شدی بنده ؛ مهبط الفر و العلی سلطان ؛ بایزید ایلدرم شاه دوران ؛ و سلطان
بایزید را سه پسران بودند سلطان احمد و سلطان قورخت و سلطان سلیم و سلطان
بایزید در سنه ۹۱۸ نهصد و هجده هجری وفات یافت سلطان سلیم بن سلطان بایزید ولادت
او در سنه ۸۷۷ هشتصد و هفتاد و هفت هجری و بعد مغلوب و مسموم ساختن پدر خود را در هفدهم
صفر سنه ۹۱۸ نهصد و هجده هجری بر تخت روم نشست بعد متوجه برسا گردید و هشت تن از برادر
زادهای خود را که در آنجا بودند بقتل رسانید و از آنجا متوجه مغنیا گردید برادرش قورخت
از وصول خبرش در یکی از جبال گریخت و آخر ظاهر گشته بقتل رسید و سلطان احمد نیز که برادر
خورد او بود بعد چندی مقتول گردید چون از دفع اقربا پرداخت لشکری باذربایجان کشید
چون خسرو ایران شاه اسمعیل ماضی در همدان از آمدن آنجا خبر یافت با دوازده هزار
سوار عنان بجانب او کشید و در اوایل رجب سنه ۹۲۰ نهصد و بیست هجری در بیست فرسنگی
تبریز بموضع چالداران تقارب طرفین دست داده قتال صعب رو نمود و بسیاری از سپاه

یورپ
ملک روم

ایران کشته گردید و سلطان سلیم به تبریز آمده هشت روز توقف نموده در آخر ماه طبل کوچ
بصوب روم زد و در سنه ۹۲۱ نهصد و بست و یک هجری قلعه کماخ را از گماشتگان شاه اسمعیل
صفوی بیرون آورد و در سنه ۹۲۲ نهصد و بست و دو هجری با سلطان قانصوغوری مصاف
داده ولایت مصر و شام را تسخیر نمود و عرب و دیگر بسیار ملکها را فتح کرده پس از سلطنت
هشت سال و هشت ماه و هشت روز در شب جمعه ششم شوال سنه ۹۲۶ نهصد و بست و شش
هجری در گذشت سلطان سلیمان بعد وفات پدر در سنه ۹۲۶ نهصد و بست و شش هجری
بتاریخ پانزدهم شوال بر تخت نشست. خلد الله ملکه سلطانا ۹۲۶ تاریخ جلوس اوست وامینی شاعر
قصیده گفته که هر مصرعه اش تاریخ جلوس بیتی از آن جمله این است سه بدادند از مملکت
کامرانی: بکاوس عهد و سلیمان ثانی و سلطان سلیمان بر جمیع آل عثمان بعدالت
و شجاعت امتیاز داشت و چهل و هشت سال بادشاهی نمود و معاصر شاه طهماسب صفوی
بود و سالها با او جنگ داشت آخر در سنه ۹۶۹ نهصد و شصت و نه هجری در میان ایشان
قواعد صلح استحکام یافت و سلطان سلیمان در سنه ۹۷۴ نهصد و هفتاد و چهار هجری در گذشت
سلطان سلیم بن سلطان سلیمان بعد وفات پدر در سنه ۹۷۴ نهصد و هفتاد و چهار
هجری بادشاه شد تاریخ جلوس او ازین مصرعه بزبان ترکی و فارسی هست استخراج
می یابد مصرع. سلطان سلیم اولدی صاحب قران عالم ۹۷۴ : و او معاصر محمد اکبر شاه بادشاه
هندوستان و شاه طهماسب صفوی بادشاه ایران بود و بعد حکومت هشت سال در سنه ۹۸۲ نهصد و
هشتاد و دو هجری فوت کرد سلطان مراد بن سلطان سلیم بعد فوت پدر در اواخر
ماه شعبان سنه ۹۸۲ نهصد و هشتاد و دو هجری بر تخت نشست اول پنج برادران خود را پیش
چشم خود کشته بکار سلطنت پرداخت مگر او را با جنود نصارا محاربات دست داده
و بماه جمادی الاول سنه ۱۰۰۳ یکهزار و سه هجری در گذشت و بعد دوازده روز مدفون شد
سلطان محمد بن سلطان مراد بعد پدر بادشاه شد و نوزده برادران که بزرگترین بودند

خود را

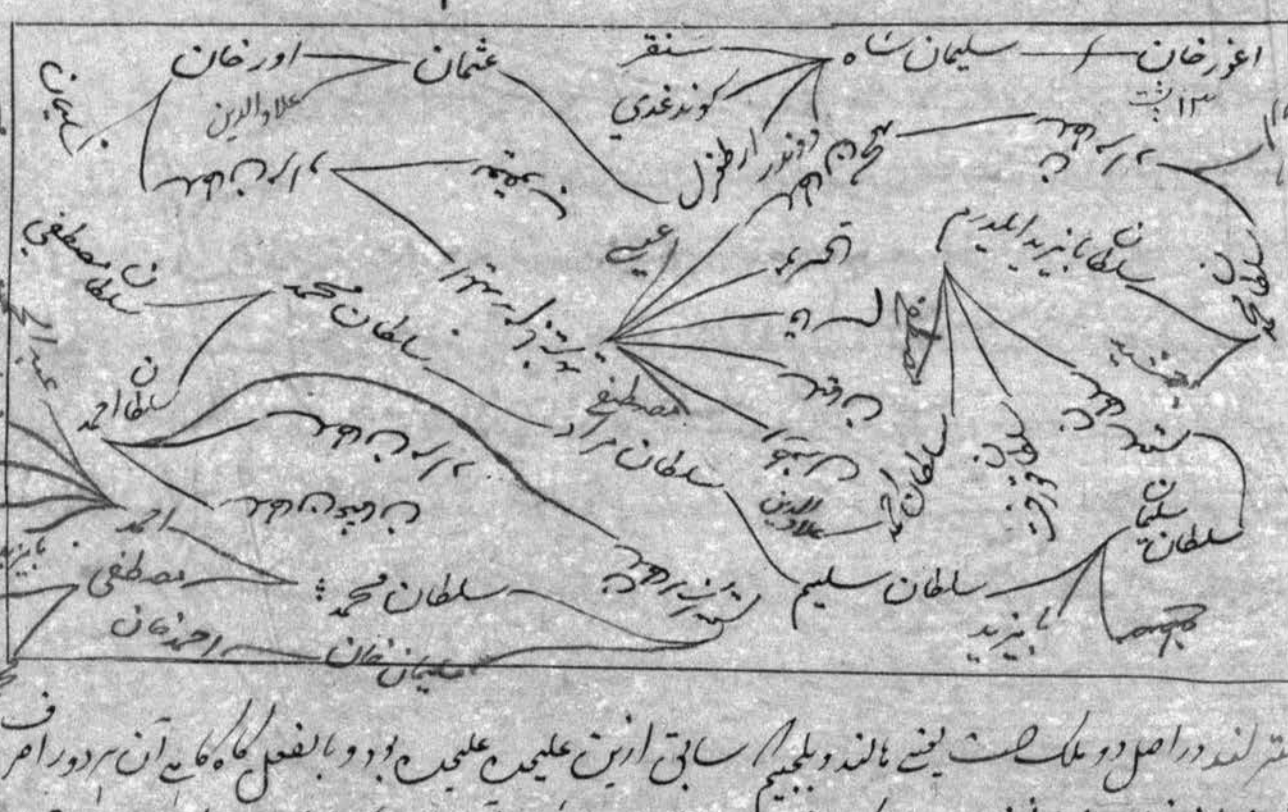
یورپ / ملک روم

شمار سلاطین روم در صفحه ۳۴

یعنی یکهزار و پنجاه و یک هجری چون این پادشاه کودک هفت ساله بود مادرش کوسم سلطان حاکمه گشت سرداران حکومت زن را قبول نکردند
آخر سلیمان خواجه سرا کوسم را قتل کرده و در سنه ۱۰۹۹ یکهزار و نود و نه هجری برادر خود سلیمان را سلطنت سپرده خود گوشهٔ عافیت
گزید سلطان سلیمان خان ثانی خلف ابراهیم خان است تولد در سنه ۱۰۵۲ یکهزار و پنجاه و دو هجری بود جلوس در سنه ۱۰۹۹ یکهزار و نود و نه
هجری بود سلطنت ۳ سال و نه ماه است و ۲۶ ششم رمضان سنه ۱۱۰۲ یکهزار و یکصد و دو هجری بمرض استسقا فوت کرد او شوق تمام بطاعات
و بساتین بسیار داشت سلطان احمد خان ثانی بن سلیمان خان ثانی است بعد برادر پادشاه شد بعد او در سنه ۱۱۰۴ یکهزار و یکصد و چهار هجری ربع شهر
قسطنطنیه از آتش سوزی بسوخت و همین سال هم از این آفت پاره از شهر خاک سیاه گردید آخر ۳ سال و هشت ماه سلطنت کرده
بیست و یکم جمادی الثانی سنه ۱۱۰۶ یکهزار و یکصد و شش هجری بمرض استسقا فوت کرد این پادشاه مرد فاضل و خوشنویس بود و
سیر و شکار و سماع نغمه را انس تمام داشت مصطفی خان ثانی پسر محمد خان چهارم است بعد احمد خان بر تخت نشست شب ششم
رجب سنه ۱۱۱۵ یکهزار و یکصد و ده هجری باوای (؟) مصالحه خفیف و هم در این نزدیکی از سلطنت کناره گرفت احمد خان ثالث
بن سلطان محمد خان چهارم است بعد برادر مجبر (؟) سی سالگی بسلطنت رسید بعد او یکصد و چهل مرتبه در قسطنطنیه آتش افتاد و بسیاری
از اماکن را خاک نشین نمود ماه محرم سنه ۱۱۳۳ یکهزار و یکصد و سی و سه هجری از تخت فرود آوردند سلطان محمود اول پسر مصطفی خان ثانی
است تولد او در سنه ۱۱۰۸ یکهزار و یکصد و هشت بعد احمد خان عم خود بر تخت جلوس فرمود او با سلاطین نمسا و ایران جنگها نمود لیکن
۲۷ دوم صفر سنه ۱۱۶۸ یکهزار و یکصد و شصت و هشت هجری باجل طبیعی درگذشت سلطان عثمان خان سوم پسر مصطفی خان ثانی است در سنه ۱۱۱۳ یکهزار
و یکصد و سیزده هجری بوجود آمد و بعد برادر بسلطنت رسید و پس از سلطنت ۳ سال پانزدهم صفر سنه ۱۱۷۱ یکهزار و یکصد و هفتاد و یک هجری
فوت کرد مصطفی خان ثالث پسر احمد خان ثالث است بعد عثمان خان بسلطنت رسید و پنجم ذی القعده سنه ۱۱۸۷ یکهزار و
یکصد و هشتاد و هفت هجری باجل طبیعی درگذشت سلطان عبد الحمید خان پسر احمد خان ثالث است تولد او در سنه ۱۱۳۷ یکهزار و یکصد
و سی و هفت هجری بود بعد برادر در سنه ۱۱۸۷ یکهزار و یکصد و هشتاد و هفت هجری جلوس فرمود و در سنه ۱۲۰۳ یکهزار و دو صد و سه
بعالم بقا شتافت سلطان سلیم خان ثالث پسر مصطفی خان ثالث است تولد او در سنه ۱۱۷۵ یکهزار و یکصد و هفتاد و پنج هجری بود و در سنه ۱۲۰۳
یکهزار و دو صد و سه هجری بر تخت نشست و در سنه ۱۲۲۲ یکهزار و دو صد و بیست و دو هجری از سلطنت فرود آمد سلطان مصطفی خان
چهارم پسر سلطان عبد الحمید است ولادت او در سنه ۱۱۹۳ یکهزار و یکصد و نود و سه هجری بود و در سنه ۱۲۲۲ یکهزار و دو صد و بیست و دو
هجری بسلطنت رسید و در سنه ۱۲۲۳ یکهزار و دو صد و بیست و سه هجری محبوس شد محمود خان ثانی پسر سلطان عبد الحمید است
ولادت او در سنه ۱۱۹۹ یکهزار و یکصد و نود و نه هجری بود و جلوس در سنه ۱۲۲۳ یکهزار و دو صد و بیست و سه هجری و پانزدهم ذی الحجه
سنه ۱۲۵۵ یکهزار و دو صد و پنجاه و پنج هجری استقرار (؟) شد سلطان عبد المجید خان پسر سلطان محمود است بعد پدر بر تخت نشست ولادت او

تولد او بیست و سوم ابریل سنه ۱۸۲۲ یکهزار و هشتصد و بیست و دو عیسوی بود و جلوسش دوم جولای سنه ۱۸۳۹ یکهزار و هشتصد و سی و نه
عیسوی او شش صد زنان داشت جوان عیاش بود در عهدش اکثر ملک ها بی دخل شد و فیمابین نصارا و اسلام دیار
شام خونریزی ها واقع شد پانزدهم ذالحجه سنه ۱۲۷۷ یکهزار و دو صد و هفتاد و هفت هجری بجانب آخرت خرامید و در
مسجد سلطان احمد برابر قبر سلطان محمود مدفون شد سلطان عبدالعزیز پسر محمود خان ثانی است تولدش نهم جولای سنه ۱۸۳۰
یکهزار و هشتصد و سی عیسوی بود و جلوس بعد برادر پانزدهم ذالحجه سنه ۱۲۷۷ یکهزار و دو صد و هفتاد و هفت هجری
او زنان برادر را بعد ایام عدت رها ساخت و خود نیز بجز یک بانو از صحبت زنان اجتناب دارد فقط

از هم گذرانید و بعد حکومت نه سال ماه شعبان سنه ۱۰۱۲ یکهزار و دوازده هجری برنج طاعون در گذشت سلطان احمد
بن سلطان محمد بعد پدر پادشاه شد و بعد سلطنت چهارده سال در سنه ۱۰۲۶ یکهزار و بیست و شش هجری در گذشت سلطان
مصطفی بن سلطان محمد بعد برادر بر تخت نشست و بعد حکومت یک سال و سه ماه معزول گشت و برادر زاده او
سلطان عثمان پادشاه شد و بعد از حکومت چهار سال کشته شد سلطان مصطفی بن سلطان محمد بار دیگر
پادشاه شد و یک سال و چهار ماه حکومت کرده باز معزول شد و سلطان مراد برادر سلطان عثمان مالک
تاج و تخت گردید و هفده سال سلطنت نمود بعده سلطان ابراهیم نه سال سلطنت کرد و پسر
او سلطان محمد در سنه ۱۰۵۱ یکهزار و پنجاه و یک هجری پادشاه شد این مصرعه در زبان ترکی
از تاریخ ولادت او خبر میدهد مصرعه نور دوگلدی محمد صلب ابراهیم دن ۱۰۵۱ و شجره نسلی ایشان این است

نترلند در اصل دو ملک است یعنی هالند و بلجیم سابق ازین علیحده علیحده بود و بالفعل گاه گاهی آن هر دو را هم
بنام نترلند میخوانند یعنی نشیب ممالک بسمت مغرب و شمال آن بحیرهٔ بریطن و بطرف مشرق
الیمان و بجنوب فرانس واقع است بیان هالند بسمت مغرب و شمال آن بحر جرمنی و مشرق
جرمنی و پروشیه و جنوب بلجیم واقع است و هر چند هالند خود در نشیب و نمناک ملکی است ولیکن
باشندگانش بسیار اند چنانکه در تمام دنیا بجز این ملک مثل همچنین خورد ملکی چندین مردمان نبوده اند
و چونکه ملک تر از سمندر نشیب است لهذا بطرف سمندر پشته قایم بسته اند و آمد و رفت مردمان با اجناس

یورپ
هالند یا نترلند

صرف بندر لیونالدها میشود چراکه مثل دیگر ممالک درینجا شاه راهی نیست و درین ملک همیشه سرد میباشد لهذا خانه و اسباب و پارچه
وغیره را نهایت هوشیاری میدارند و باشندگان این ملک بنام ڈچ مشهوراند و در عرف هولندیز خوانند و ایشان
مودب و صانع و محنتی و راست گو و محب وطن میشوند و پارچه نیکو میبافند و ظروف گلی و جهاز وغیره خوب طیار میکنند
و هرچند اهمت شایسته ندارند ولیکن نهایت معزز و سرکش نیستند اکثر پیشهٔ ایشان تجارت است چنانکه مهاجنان
هالند معروف اند و باشندگان هالند تخمیناً سی لک مردمان بوده اند و مذهب ایشان مسیحی است و تابع کالوین
هستند و سرزمین هالند سراسر از نباتات پوشیده میباشد و مسکه و پنیر و شراب قسم جین خوب طیار میشود و این
هم از هالند قابل تحریر است که صنعت حروف مطبوعه در سنه ۱۴۳۰ یکهزار و چارصد و سی عیسوی از لارنس کستر نام شخصی باشندهٔ
شهر هارلیم متعلقه هالند ایجاد و ابتدا گردیده است کلان شهر هالند امستردام. دار السلطنت هولند و نهایت تجارتی شهری است
و دران دو لک و دوازده هزار مردمان بوده اند. هیگ. درین شهر بادشاه میباشد. راٹردم. کلان و تجارتی شهری است
لیدن. اوٹریخٹ. هر دو شهر بسبب مدرسهٔ عظیم مشهور است. ڈلفٹ. اندرونی شهر است و بجهت ظروفات گلی نهایت مشهور است
ڈارٹ. لنگرگاه است. تنبیهی از تواریخ هالند مردمان هولند تا مدت دراز بانواع بلا و مصیبت گرفتار مانده فرمانبرداری چند بادشاه قبول
کرده بودند چون بادشاه اسپانیه ایشان را تابعداری خود در کشید چونکه پادشاه مذکور محض ظالم بود و در امور دینی ایشان مانع آمد لاجرم مردمان فساد
ورزیدند حتی تا مدت سی سال فیمابین بادشاه و رعایا محاربه و مجادله قائم ماند تا آنکه در سنه ۱۶۰۹ یکهزار و ششصد و نه عیسوی
بادشاه را نا همت داده از فرمانبرداری او رهائی یافتند پس مردمان هالند در اکثر بهره های دنیا تجارت خود ها را بسیط
نموده بودند ولیکن هنگام غلبهٔ نوپا پارٹ اینجا رونقی کاروبار ایشان رو بکاهش رسانیده بود بر طبق آن
در سنه ۱۸۱۴ یکهزار و هشتصد و چارده عیسوی ایشان نیلی را از همجنس خود از قوم بنگسی شخصی عالی نسب
بود سردار خودها گرفته بر تخت نشانیدند چنانچه درین روزها بمثل سابق کاروبار تجارت
جاری است و نافذ است. بیان بلجیم. بسمت مغرب آن بحر جرمنی و مشرق رائنک سمندر و شمال هولند
و جنوب فرانس واقع است خورد و هموار ملکی است فاما مردمان بسیار اند بلکه در تمامی یورپ بمثل بلجیم دیگر کدامین
ملکی چندان مردمان نیند آب و هوا معتدل و زمینش حاصل است زراعت چنان بکثرت می آرد از در یورپ
بلجیم بنام بوستان خوانده میشود غلات و اقسام میوه و ماهی ها آنرا نمک آمیخته میدارند و زنگسازی شیشه
و طراز و نقش داری و پارچهٔ کتان و باریک و پشمینه و تصویر و سنجاف لیس و چیزهای آهنی و دیگر سازها
از حاصلات و صنعت های بلجیم مشهور است و درین ملک تخمیناً سی و پنج ۳۵ لک مردمان

یورپ
ملک نترلند
۳۰

هستند وازمیان ایشان اکثری اهل حرفه مثل پارچه باف وغیره بوده اند ومذهب ایشان
مسیحی است وطریقه رومی کلیسا دارند واهل بلجیم کاهی بنام بلجان وکاهی بنام فلمینگ خوانده میشوند
کلان شهرهای بلجیم در بلجیم این شهرها کلان ومشهور است. برسلس دار السلطنت
است آنرا در یورپ شهری نهایت بازیب وزین میدانند وتخمینا ایک لک وشش
هزار مردمان دارد. انتورپ. لنگرگاهی ونهایت تجارتی شهری است ودران هفتاد ونه
هزار مردمان هستند. گینط. نود وهفت [۹۷] هزار مردمان دارد. اوستیند. مالی نس.
لیج. هرسه کلان شهرها است ممالک بیرونی تحت حکومت نترلند در بحر الهند جزیره
که مابین آن جاوا از همه کلان است ودر جنوب ونیز در گنیا که بسمت مغرب از افریقه واقع
است ودر جنوبی امریکه ودر غرب الهند نیز دو سه جزیره زیر حکومت شاه نترلند بوده است
وضع حکومت نترلند حکومت متعلق بپادشاه است فامّا پادشاه را اقتدار مطلق نیست چه
درانجا دو مجلس است که آنهارا برطیار کردن قانون وآئین اختیار حاصل است مگر رواج یافتن آن
بموافقت رای پادشاه موقوف است وسلطنت موروثی دارد واگر پسری نباشد دختر
بر تخت می نشیند

ملک پرتگال

پرتگال خورد وکوهستانی ونیز صحرایی ملکی بسمت مغرب از اسپانیه
واقع است زمینش جائی شور وجائی حاصل شراب وانواع لیمبو ومیوجات بکثرت
میشود مگر زراعت محض قلت دارد وآب وهوایش بهتر وخوش گوار فامّا مایل بحرارت است
لیکن هوای مغربی آنرا از سمندر میاید گرمی را گونه فرو می نماید باشندگان پرتگال تخمینا
سی وهفت [۳۷] لک وپنجاه هزار مردمان بوده اند وایشان مردم وسواسی الا عاقل
ومعامله دان ودر فن تجارت هوشیار میشوند ودرباب مذهب بموجب اهل اسپانیه
تابع رومی کلیسا ومتعصب بوده اند کلان شهرهای پرتگال لزبن. دار السلطنت
پرتگال بر ساحل رود ٹاگس معمور است. اوپورتو. بجهت شراب الطیب مشهور است وضع حکومت
پرتگال حکومت انجا پادشاهی است مگر از چند مدت محض پریشان ومشوش میباشد

ممالک بیرونی تحت حکومت پرتگال هویدا باد که در جنوبی امریکه ملک برازیل زیر حکومت
پرتگال بود دیگر از چند سال اهل آن دیار از خاندان باشاهی شاهزاده را اختیار کرده خودها
را از پرتگال بلاتعلق نموده اند دنمارک بارد و خورد ملکی بسمت شمال از الیمان واقع است
ودران میدان ها بسیار است زمینش حاصله وغله وغیره چیزها بکثرت پیدا میشود باشندگانش
تخمیناً بست ودو لک مردمان بوده اند وایشان مردم دلاور و صاحب جرات میشوند مذهب آنان
مسیحی است و پیروی لوتر میکنند کلان شهرهای دنمارک کوپن هگین دار السلطنت که آن
در جزیره زیلیند بوده است . الٹونا . نهایت تجارتی شهری است بیرونی ممالک تحت حکومت دنمارک
ایک جزیره نما که در بحر اعظم یورپ داخل است و دیگر چند جزیره که نام های آنها این است . زیلیند . فونن
لیلند . فالستر . آئیسلند . فارو . جزیرهٔ نیکوبار . که در جزایر مشرقی واقع است و در امریکه گرین لند
و نیز دو سه جزیره در غرب الهند این همه تحت حکومت دنمارک بوده است وضع حکومت دنمارک
حکومت متعلق به باشاه است سوئطزرلند خورد ملکی بسمت شمال از ایطالی واقع است ومشتمل بر بست
و دو صوبه بوده است و هر یک ازان صوبجات بحکومت جداگانه و بالاستقلال است مگر بر بهبود
وحراست باهم متفق است و درمیان ملک هذا جابجا کلان کوها یکه از قله و دامن آنها دریاها مثل جالر
آب میریزد و نیز جابجا تا به چند کروه از برف منجمد میباشد و اکثری ازان توده های برف
جدا گشته می افتند از خانه بلکه محلها را خراب می نماید و هر قسم اجناس وغله پیدا میشود آب و
هوایش خوشگوار است مگر در ایام زمستان برف زیاده می اندازد بلکه در بعض کوهستان
همیشه منجمد میباشد و باشندگان این ملک را بزبان انگریزی سوئیس میگویند و
ایشان تخمیناً سی لک و شصت و پنج هزار مردمان هستند از مردم کم خرچ و محنتی و راست گو
و شجاع و محب وطن و هوشیار میشوند وعورتان به عصمت و عزت و شفقت ماری و
انتظام خانه داری موصوف اند و مردمان مذکورین در محلهای خورد بودن پسند میکنند
و مذهب آنان مسیحی است چند صوبه پیرو رومی کلیسا و چند صوبه پیرو کالوین اند از آن شخصی

ملک دنمارک

ملک سوئطزرلند

ملک جرمنی

اصلاح دهندهٔ گمرهان طریقهٔ مسیحی بود کلان شهرهای سویطزرلند جنیوا. جهت تربیت
وتعلیم مشهور است ودجلهٔ اینجا هنگام دیدن کناره اش خوبی بل عجوبهٔ می نماید. برن. دار السلطنت
است ومجلس امرا وقانون سازان درانجا ونیز در زوریک ولوسرن بوده است
. باسل نهایت تجارتی شهری است جرمنی یعنی الیمان وسیع واندرونی ملکی بسمت
مغرب از پروشیه واسطریه برحصص بازدهٔ اسطریه وپروشیه ودنمارک مشتمل است وهمگی مردمان
آنها تخمیناً ۳۳ کرور وپنجاه لک باشندگان بوده اند وصرف در جرمنیه یک کرور وشصت ۱۶۱ و
یک لک وسی ۱۳۸ وهشت هزار وسی ۳۳۲ ودوکس مردمان هستند والیشان مردم ساده دل وبی ریا
وجوان مرد ومشفق وصاحب علم وقلم ودستکار است وموجد هنرها ودرعلم موسیقی نهایت سلیقه
مند میشوند وملک مذا برچهل ریاست بوده است اما آن همه بجهت بهبودی وحراست خودها باهم متفق
اند چنانچه بدین سبب آنرا اتحاد الیمانی میگویند وبعضی ریاست ان باباشاه ملک بوده است وبعض
فقط شهر یعنی بی باشاه است آب وهوایش خوشگوار مگر بحکی مایل بسردی است وسرزمین
جنوبی این ملک کوهستانی است وبطرف شمال هموار ومسطح واگرچه اما زراعت بکثرت
نمی شود فاما صنعت ها وتجارت بدرجهٔ کمال میشود ونیز در جرمنی صنعت طبع یعنی چاپه خوب
ایجاد میگردد کلان رودهای جرمنی در جرمنیه این چند دریا کلان است. دانوب. رین
مین. البیب. ویسر. اودر. ومنجملهٔ ریاستهای مذکورهٔ بالا سلطنت هایکه متعلق
حصص اسطریه وپروشیه بوده است بسیار کلان است ودیگر حصص به باشاهان دنمارک
وهولند متعلق دارد دو سلطنت هایکه در اتحاد الیمانی داخل ناحیهای آنها این. بواریه. که تخمیناً
چهل وپنج لک وپنج هزار مردمان دارد. سکسونی. هینوبر. ورطمبرگ. وشهرهایکه دران
مشترک است وتابع دیگر باشاهی نیست مگر فرمان پذیر حاکم خودها بوده است نامهای آنها این است
لوبک. فرانکفورت. اربجت آبادیهٔ بسیار مشهور است. برمین. همبرگ. بیان
بواریه بسمت شمال از جرمنیه به ایطالی وسویطزرلند ملحق بوده است. مونخ. دار السلطنت بواریه

یورپ

ملک جرمنی

برکناره رود الیر واقع است و آن چنان شهری است که تمامی جرمنی شهری دیگر برابرش نیست
عمارت عالیشان و راه وسیع و در هر یک کوچه ناله هایی روان میدارد و دران یک
لک و سیزده هزار باشندگان هستند بیان سکسونی ملک سکسونی در تواریخ
فرنگستان بسیار مشهور است و تخمینا هجده لک و سی و شش هزار باشندگان دارد. درسدن
دار السلطنت سکسونی نهایت خوش قطع شهری برکناره رود ایلب واقع است و تخمینا نود
هزار باشندگان دارد. لیپسک. از کلان شهرهای سکسونی است و بجهت اباد
هر ساله در ان مال و اجناس قیمتی تخمینا بیست و پنج لک روپیه را خرید و فروخت میشود
مشهور است بیان هینور بسمت شمال از جرمنی واقع است و تخمینا هفده لک و پنجاه و نه هزار
باشندگان دارد. هینور. نام دار السلطنت هینور بوده است و تخمینا بیست و پنج هزار مردمان
دارد بیان ورطمبرگ در ممالک جرمنی از همه خورد ملکی بسمت جنوب از جرمنی واقع است
و تخمینا هفده لک و چهل و سه هزار مردمان دارد سطط گارد دار السلطنت ورطمبرگ
است و تخمینا سی و هشت هزار مردمان دارد اهل ایشان مفلس و متکبر مشهور اند
هویدا باد که. بیدن. نام خورد ضلعی مابین رود رین و سرحد ورطمبرگ واقع است مشترک
تعهد الیمانی بوده است درین ضلع شراب و غله و میوه جات بافراط پیدا می شود و درین ضلع
کلان شهری از نامش تبیدن بوده است بندی بیان از سلطنت جرمنی پیپن نام پادشاهی
والی ملک فرانس بود از فرزندان او چارلس نام شخصی در سنه ۸۰۰ هشتصد عیسوی بر تخت
سلطنت ملک جرمنی نشست از آن تاریخ جرمنی بدخل ایک پادشاه بوده است و چارلس
مذکور جرمنی و ایطالی و دیگر ممالک ها را مفتوح ساخته سلطنتی سترگ بهم رسانید چنانچه در ممالک
یورپ در تمامی قصه هایی دیرینه قصه سلطنت چارلس مذکور نهایت مشهور است در سنه ۸۴۰
هشتصد و چهل عیسوی ملک فرانس از جرمنی خارج کردیده سلطنتی جداگانه مقرر شد
هویدا باد که جرمنی هر چند از ایک ملک بوده است اما مواضعی که دران مشتمل است بهر یک موضع

ملک ایطالی

آنها ایک ایک سردار مقرر بودند و آن سرداران به تبعیت و اطاعت بادشاه جرمنی می ماندند
در سنه ۱۸۰۶ یکهزار و هشتصد و شش عیسوی بوناپارت نام بادشاه که والی فرانس بود آن اطاعت
سرداران را که بحق بادشاه جرمنی میکردند موقوف کنانید بلکه بیچاره بادشاه مذکور را از سلطنت انجا موقوف
کرده صرف بلقب بادشاه اسطریه ملقب ساخت چراکه ملک اسطریه مفتوح ساخته آبا
و اجدادش بود از ان تاریخ سرداران مواضعات مذکورین اطاعت احدی نمی کنند الطالی
ایطالی از بسکه سزاوار و باتوصیف ملکی بسمت غربت از بحر ادریاتک واقع است در
ایام قدیم دار السلطنت ملک روم بود و بالفعل دار الحکومت پاپا یعنی امام رومی کاتلک فرقه
بوده است آب و هوایش خوشگوار و معتدل و زمین سیر و حاصلدار و محاصلات انواع
پیدا میشود چنانچه اقسام شراب و روغن زیتون و گندم و شالی و انواع لیمبو و نارنج و میوجات
و شهد و ریشم و شکر سفید و پنبه وغیره درین ملک پیدا میگردد و در ملک مذا دو کرور
و سی و پنج لک و نود و یک هزار باشندگان هستند و ایشان مردم مودب و عاقل و سکبدست
و در مصوری و نقاشی و سنگ تراشی و مطربی و شعرگوئی نهایت مشهور اند و زبان
روزمره آنها ملایم و خوش لحن میشود فاما در کثرت لذات جسمانی مستغرق میباشند و
اهل بغض و ناحق پرست میشوند معروف جبال ایطالی در ایطالی این است کوه بس مشهور
است. الپس که بسر حد ایطالی و فرانس واقع است اپنین. وسولیس که جبل آتش
فشان است کلان رودها ایطالی پو. طیبر. این دو دریا در ایطالی کلان است
و ایطالی بر دوازده سلطنت مشتمل است از ان جمله پنج سلطنت نهایت بزرگترین است اول
سلطنت سار دنیا که متعلق ان پیدمونت. سیوی. نائیس. بندر جنیوه این
همه ممالک بوده است و درین سلطنت دو شهر کلان است یکی تورن. که دار السلطنت
است و دیگری جنیوه. و هر یک بجهت تجارت و بسیاری دولت تجارانش مشهور است
دویم سلطنت وینس و لمباردی که در عمل شاه اسطریه بوده است و متعلق آن

یورپ
ملک ایطالی

این چند شهر کلان است. میلان، که دار السلطنت است. وینیس، مزین شهری است و قریب
هفتاد جزیره هاے خورد در بحر ادریاتک در خلش بوده است و باشندگانش مستقل هستند
سوم سلطنت طسکنی را متعلق آن این دو شهر کلان است یکی فلارنس را دار السلطنت
است و بجهت هنرها مشهور است و دیگری لگهورن کلان بندری است چهارم سلطنت کلیسائی
که زیر حکومت پاپا یعنی امام نصاران است و متعلق آن این ایک شهر نهایت کلان و مشهور است
شهر روم یعنی رومیه کبری بساحل بحر روم دار الحکومت سلطنت کلیسائی است و بجهت قدیم
نشانها معروف است سابق ازین دار السلطنت ملک روم بود و بالفعل دار الحکومت
پاپا مذکور است و درین شهر گرجه از تعمیر سنت پیٹر نهایت کلان عمارت است. معلوم باد
صاحب برهان قاطع می نویسد که شهر رومیه را نوشیروان بر کنارهٔ بحر روم بنمونهٔ انطاکیه
بنا کرده بود فاما از کتب انگریزی مفهوم میگردد که رومیه بسیار قدیم شهری است یعنی در سالی
که شهر قسطنطنیه بنا شد آن زمان از بنای رومیه مدت یکهزار و نود و دو سال (۱۰۹۲) مرور
گردیده بود پس ازین معنی رومیه هر آینه از بناے نوشیروان بودن نمی تواند والله اعلم
و از شهر رومیه تا بشهر قسطنطنیه زیاده بر چهار صد کروه مسافت دارد پنجم سلطنت هر دو سیسیلی
که مشتمل از قدیم سلطنت ناپلیس و جزیرهٔ سسیلی است و متعلق این سلطنت شهر
ناپلیس را از تمامی شهرهاے ملک ایطالی کلان بوده است و در میان شهر مذکور
شهر پالرمو کلان است و ماسوای سلطنت هاے مذکورین منجملهٔ خورد ریاست ها این هفت
ریاست کلان است یکی ریاست موناکو. را زیر حکومت سارڈنیا بوده است دوم ریاست
پارما. سوم ریاست مودینا. چهارم ریاست مسا. پنجم ریاست بالاستقلال سان مارینو.
ششم ریاست لکا. هفتم ریاست جزیرهٔ ملطه. را متعلق سلطنت برطین بوده است
نبذی بیان از سلطنت ایطالی در سنه ۴۷۶ چهار صد و هفتاد و شش عیسوی ادواسر
نام پادشاه روم را فتح ساخت و ملک ایطالی مدتی بدخل پادشاهان بوده جنگها پیش آمد

ملک یونان

ودر سنه ۷۸۰ هفتصد وهشتاد عیسوی کلان چارلس نام بادشاه والی جرمنی پسر خود
را که نامش پیپن بود در سلطنت ایطالی نشانیده وامر مرجوعه آنجا را حواله اش
کرد سپس ملک ایطالی را بر چند حصه منقسم نمود چنانچه تا این زمان همان وضع
بوده است یونان یونان از صحاری وکوهچه هاے جابجا مزین و هر چند که خورد ملکی است
ودر وسط ونیز در اطراف آن اکثر زمین ته آب بوده است فاما بجهت فوقیت باشندگانش
که درباره علم وهنر وعلم حکمت وبالاستقلالی وانتظام مملکت معروف اند در تواریخ های قدیم
وصفش بی پایان نگارش نموده اند چنانچه مولد اکثر حکمای یونان را اوصاف آنان هنوز
برزبانهاے خاص وعام جاری است درین سرزمین بوده وسکندر را بادشاه عالمگیر شده
ابتداے سلطنت او از همین جا است صدها سال زیر حکومت بادشاهان دیگر ممالک
بوده بالفعل در سنه ۱۸۳۰ یکهزار وهشتصد وسی عیسوی بالاستقلال گردیده است
کلان شهرهاے یونان آدنس که دار السلطنت یونان است . پاترس تریپولطزا

ایشیا

تهیبز . قورنتهه . میسولونگجی . برج پنجم در بیان بر اعظم آشیا . بر اعظم آشیا از بر اعظم
یورپ بذریعه کوهستان یورال وبحیره خزر وبحیره اسود جدا میشود واتصالش با بر اعظم
افریقه بذریعه خاکناےسویز دارد طول شرقا وغربا ۳ هزار وهفتصد وشصت وسه گروه
وعرض شمالا وجنوبا دو هزار وششصد وبیست وپنج گروه بسمت مغرب آن افریقه ویورپ
وبمشرق بحر الکاهل وبطرف شمال بحر شمالی وبجنوب بحر هند واقع است ودرین بر اعظم
انواع جواهرات قیمتی وطلا ونقره وغلجات وغیره بکثرت میشود چنانچه چاے ختای وعطریات
نفیس وگرم مصالح ودیگر چیزها مردمان صرف ازهمین بر اعظم بدیگر ممالک می برند وخاک
بر اعظم مذکور را به نسبت دیگر بر اعظمها بدین سبب مقدس دانسته اند که هبوط جناب اشرف
المخلوقات آدم علیه السلام درین بر اعظم بود وجناب سرور انبیا محمد مصطفی صلواة الله علیه و السلام
وبسیاری از پیغمبران بلکه سواے حضرت موسی کلیم الله عم تمامی رسولان مشهور ومعروف

علیهم السلام درین بر اعظم مخلوق گردید سکونت اختیار کرده اند و تمامی کتب آسمانی برین
بر اعظم نازل شده. بحار آشیا. در آشیا این چند بحر واقع است. بحر قلزم. خلیج فارس. بحر عرب.
خلیج بنگاله. بحیرهٔ چین. این همه بحار بطرف جنوب از آشیا با بحر هند مخلوط است. بحیرهٔ خزر.
بسرحد فارس و تاتار و روس بوده است. بحیرهٔ روم بسمت مغرب از آشیای روم.
بحر آسود. بطرف شمال از روم مذکور. دجلهٔ آرال. در تاتار. بحیرهٔ کارا. بطرف شمال از آشیا.
بحیرهٔ کام چتکا. بطرف ایسان گوشهٔ آشیا. بحیرهٔ شمالی ~~ارکوتسک~~. بطرف مشرق از آشیای
روس. بحیرهٔ جاپان. مابین چین و جاپان. بحیرهٔ اصفر. شاخ آبه از بحر الکاهل بطرف
مشرق از چین واقع است. کلان رودهای آشیا. در آشیا این چند دریا کلان است
لینا. یانیسیه. اوبی. هر سه نهر از ابتدای جنوب از آشیائی روس تا بشمال در گذشته
به بحر شمالی میریزد. هوانگ هو. که درازیش هفده صد و پنجاه کروه است. یانگسی کیانگ. هوانگ کیانگ.
این هر سه رود در میان چین در گذشته به بحر الکاهل میریزد. امور که آنرا ساهالین هم
میگویند در چینی تاتار واقع است. کمبودیا. در هندی چین. گنگا. از طرف جنوب کوهستان
همالیه از کوه هردوار از جای که گومکه مشهور است برخاسته با آبهای جمنا و گومتی و گاگرا و سون
و کوسی وغیره خورد رودها آمیخته بخلیج بنگاله میریزد. برهماپوتر. از طرف شمال کوهستان همالیه
برآمده به خلیج بنگاله میریزد. سند. از جانب شمال کوهستان همالیه خروج کرده بطرف مغربی
سرزمین هندوستان در گذشته در بحر عرب میریزد. نهر دجله. نهر فرات. هر دو از کوهستان
فارس برآمده در ولایت روم و شام وغیره در گذشته آخر هر دو ملحق گشته در خلیج فارس
میریزد. جمنا که آنهم در هندوستان بوده است سوای اینها بسیار دریاها است که بمحل خود مذکور خواهد شد
جبال آشیا. کوهستان همالیه که از تمامی کوههای دنیا کلان بوده است بشمالی اشیا واقع است
کوه گهات که بدکن بوده است. کوه جودی که آنرا ارارات نیز گویند در فارس واقع است
کوه کاف و کوه لبنان هر دو در حدود روم. کوه طور سینا و کوه هارون هر دو در عرب.

کوه الوند در فارس در نواحی همدان. کوکیسس که بعضی آنرا کوه قاف دانند مابین بحر اسود و بحیرهٔ خزر واقع است
یوران کوهی است که یورپ را از آشیا جدا میکند و سوای این کوه‌ها شمالی سرزمین اشیا بر حد روس
و تاتار سلسلهٔ از کوه‌ها واقع است که نهایت بلند بوده است مذهب اهل اشیا اهل اشیا در انواع مذاهب بوده اند
ارباب یسی بجای خود خواهد آمد جزایر اشیا متصل بر اعظم اشیا اینچند جزیره نمایان است سرندیپ جزیره‌ایست که آنرا هنود
لنکا و انگریزان سیلان میگویند جزیره مذکور از کنارهٔ سمندر متصلهٔ کرناتک بفاصلهٔ [۳۰] سی کروه در بحر هند واقع است طول
شمالاً و جنوباً یکصد و سی [۱۳۰] کروه و عرض شرقاً و غرباً شصت کروه و شکلش بادامی است و آب و هوایش معتدل و صحت بخش
و زمین زرخیز و حاصلهٔ دارد گرم مصالح در اینجا خوب پیدا میشود و افیال و دُر و لعل اینجا مشهور الآفاق است آبنوس.
و عاج و دارچینی و روغن نارجیل وغیره نیز از حاصلات اینجا است و درین جزیره اینچند شهر مشهور است. کاندی
ترنکومالی. پیلم. جافناپٹن. مولی. بادالہ. بیتالوا. راس دندیہ. کلمبو. چیلا. انارجپوره. جزیرهٔ منار. کوه آدم بجنوبی
سرزمین جزیره هذا واقع است و نقش قدم آدم علیه السلام بر یک پارهٔ سنگ ۳ گز هنوز موجود است در رفتن
آنجا ۳ فرسنگ راه بسیار دشوار است فاما زوار آن میروند و در کتب هنود بزرگی جزیره مذکور نهایت نوشته اند
راجه رام چندر که هنود او را الهی از اوتار میدانند بر دریای شور پلی مستحکم تعمیر نموده با افواج بوزینه و خرس بر جزیره مذکور
تاخت رسانید با راون والی آنجا محاربه داد و مظفرانه زوجهٔ خود سیتا را که در آنجا در قید راون بود دستگیر
آورده بود گویند از آثار پل مذکور هنوز چیزی باقی است مگر در کتب اسلام ازین ماجرا هیچ رقم نه نموده جزیره مذکور
مدتی تحت حکومت قوم بید بود چنانکه راجه جبرسین وغیره بزبان سلف سلطنت اینجا هم نموده اند و قصه بدماوت
دختر راجهٔ اینجا بس مشهور است و قبل ازین سالی چند بعمل وغیره هند بعمل قوم پرتگیز بود بعد در تصرف قوم ڈچ در آمد
و بالفعل متصرف ملکه انگلستان بوده است و مردمان این جزیره بت پرست اند و مذهب ایشان بودهی
است سوماطره و جاوا نیز دیگر جزیره‌های ملایا یعنی هفت جزیره واقع است که از آن تمامی سوماطره و جاوا نهایت
کلان است و بر دو جزیره قوم انگریز و قوم ڈچ ملکیت دارند چنانچه در سوماطره مقام بنکولین را انگریزان و در
جاوا مقام بطاویه را قوم ڈچ آباد کرده اند اجناس ممالک محروسه در میان آنها پیدا میشود خصوص تجارت
سیاه مرچ و کافور بسیار میکنند زمین هر دو جزیره زرخیز و سیر است ولیکن هوا ناموافق دارد و نیز دیگر جزیرهٔ
سوماطره در جزیرهٔ بنکا رصاص یعنی جسته بی حساب بر کنده میشود سنگاپور انگریزان جزیره مذکور را از

جزیرهٔ سوماطره بطرف شمال واز ملایا بسمت جنوب واقع است از چند روز آباد کرده اند چونکه جزیرهٔ مذکور بجهت تجارت نهایت
با مناسبت است لهذا روز بروز در آبادی وثروت ترقی میکند بورنیو از جزیرهٔ نمای ملایا بطرف مشرق واقع است وهرچند که در
طول وعرض وسعت دارد اما شهرت کمال نیافته وسبب آن انکه بجهت وحشت مزاجی باشندگانش مردم تجارت پیشه دراینجا
کوٹهی طیار نمودن نمی توانند ودرین جزیره قسمی از بوزنه میشود که از قد آدم هم کلان است الماس وطلا نیز درینجا میسر
میاید جزایر فیلی پائین آنرا جزایر منیلا هم میگویند وآن چند جزیره ها است که مابین جزیرهٔ چین وبحر الکاهل بعمل اسپانیه بوده
است واز آن جمله جزیره لوزن نهایت کلان است ومتعلق جزیرهٔ لوزن شهر منیله کلان ومشهور است در شهر مذکور
نیشکر خوب میشود دلاله بطریق تحایف بدیگر ممالک میبرند سلیبس از جزیره بورنیو بطرف مشرق واقع است وهرچند
که وسعت آن کلان است ولیکن شهرت کمتر دارد واقسام درخت ها درینجا پیدا میشود که از آن زهر هلاهل میسازند
ملکز آن چند جزیرهٔ خورد بوده است که از آن تمامی امبوینه وباندا بسبب فضیلت گرم مصالح یعنی قرنفل وجوز بویه وغیره
که تجارت آن ها بسیار میشود مشهور است وآن جزایر بعمل قوم ڈچ بوده است واز شهرهای آن جزایر امبوینه نام شهری
کلان است که تخمیناً هشت هزار مردمان یوروپی در آنجا میباشند معلوم باد که آنچه جزیره ها بالا مرقوم شد آنهمه مابین
بحر هند وبحر الکاهل واقع است وهمه ها کوهساری است واکثری از آن کوه ها آتشین بوده است وزمین جزایر
مذکورین زرخیز وحاصلدار است شالی ونیشکر وساگو دانه وانواع گرم مصالح وغیره چیزها از حاصلات اینها است ومردم
آن همه جزایر همت کش وعقلمند اما ظالم وتند مزاج هستند وبیشتر از آن جزایر بعمل ودخل هولند نیز بوده است
جاپان درحقیقت آن چند جزیره نهایت آباد در بحر الکاهل از دریای جاپان وچینی تاتار بطرف مشرق واقع
است ودر تمامی این جزایر قریب شصت وپنج ۶۵ هزار کروه زمین معمور[illegible] است وبیشتر حصهٔ از اینها کوهستانی
واکثری از آن کوه ها آتشین بوده است وآب وهوای جاپان بس سزاوار وزمین زرخیز وحاصلدار است وزراعت
خوب پیدا میشود شالی ودیگر غلجات وکافور وپنبه وچاه وبدرجهٔ کمال پیدا میگردد دیگر جانوران جنگلی وخانگی زیاده
نیست طلا ونقره قسم بهتر ومس وسرب وآهن وگوگرد وانگشت معدنی نیز درین جزایر پیدا میشود ودر سفر
جاپان صعوبات بی پایان دارد وگاه گاهی در جزایر مذکورین زمین لرزه میاید ومنجمله آن جزیره ها جزیرهٔ نیفون از
همه کلان است وصف اهل جاپان باشندگان جاپان بشمار تخمیناً دو کرور وپنجاه لک مردمان بوده اند واینان
هم الکل وهم با ادب وقاعده با مردمان چین مشابه میکنند ومانند چینیان از غیر قوم نفرت میگیرند ووادادستند

هم حرف با سکنهٔ چین میکنند و ایشان صاحب عقل و محنت کش میشوند و مهارت انواع صنعت ها و علم میدارند
خصوص در طیاری تلوار و ظروف چینی بکمال دست کاری می نمایند و در چیزها روغن بارنس خوب میسازند و مذهب
ایشان بودهی است و بیشتر مثل هندوان بت پرستی هم میکنند و زبان روزمرهٔ ایشان با زبان چین بیگانگی
دارد و جملهٔ حروف تهجی آن زبان چهل و هفت حرف است و شکل آن حروف چهار قسم باشد و مردان و عورتان
علیحده علیحده حروف استعمال میکنند کلان شهرهای جاپان: جیدو نهایت کلان شهری است بر مشرقی کنارهٔ
جزیرهٔ نیفون و آن دار السلطنت جاپان باشد و در انجا دولت سرای سلطانی نهایت وسیع و عظیم الشان
بوده است میاکو این شهر هم در جزیرهٔ نیفون اباد است وضع حکومت جاپان حکومت انجا متعلق بپادشاه
است ولیکن پادشاه ملاحظهٔ گروه بسیار میدارد لقادیوس: اندیمن: نکوبار: مالدیبس: سینینگ
این پنج جزیره در بحر هند واقع است جزیرهٔ مکاو از چین بطرف جنوب در عمل پرتگیز بوده است جزیرهٔ هینان
بطرف جنوب از چین واقع است فارموسا: لوکو هر دو جزیره بسمت مشرق از چین واقع است ساگالین
آن کلان جزیره است بطرف مشرق از چینی تاتار بعمل چینی تاتار بوده است جزیرهٔ فردوس: رودس
هر دو جزیره های جنوب در بحر روم واقع است و سیوای جزایر مرقومین بالا در بحر اعظم اشیا بسیار جزیره ها است
راس زمین های اشیا راس مشرقی: در مشرقی انتهای اشیا. راس لوپتکا. در انتهای کام چتکا. راس سمبو:
در مشرقی انتهای چین. راس بوجادر. در شمالی انتهای لوزن. راس رمانیو. در جنوبی انتهای ملایا.
راس قمرن. در جنوبی انتهای هندوستان. راس رسل حاد. در مشرقی انتهای عرب واقع است ممالک
اشیا در اشیا اینچند ممالک مشتمل است. عرب. اشیائی روم. فارس. افغانستان. تاتار. اشیائی روس
چینی تاتار. چین. تبت. هندی چین. هندوستان. عرب وسیع جزیره نمای است بسمت مغرب
آن بحر قلزم و مشرق خلیج فارس و خلیج هرمز و بطرف شمال اشیائی روم و جنوب بحر عرب و آبنای
باب المندب یعنی دریای یمن واقع است طول شمالاً و جنوباً چهار صد و پنجاه کروه و عرض شرقاً و غرباً
دو صد و پنجاه کروه در حواشی ملک عرب زمین زرخیز و حاصلدار است و در وسط کوهستانی است و گرداگرد
آن بسبب ریگستان ها و دشت زار بوده است و هر چند مردمان از آن دشت ها آمد و رفت میکنند
ولیکن خوف جان میکنند زیرا که اول تمازت خورشید و دیگر دشت زار و در آن جا قطرهٔ آب
یا درختی بنظر نیاید و گاه گاه اگر طوفانی در آید توده های ریگ بشکل کوه برخاسته یکایک اطراف دور

ملک عرب

و نزدیک را پوسیده کند و ذری روی ها را فرا بپس آن افتد توده خاک توده باز زد در دشت ها چنانکه بروز تمازت خورشید
میباشد همچنان بشب سردی شدید میباشد زمین عرب همه جا خشک بوده و جز دریایی که بنام عمان خوانده میشود
در طرف مشرق جاری است دریایی نیست و آب محض غیر میسر و باران بدو چهار سال هم نمی بارد و هوا بهر یک موسم گرم
میباشد و بطرف شمال گاه گاهی باد سموم نیز می وزد و آن هوا بمجرد سرایت نمودن بدماغ نفس را بند میکند و جان در بدن
قبض میگردد و همان لحظه لاش مرده پوسیده و متعفن میشود و چون آن باد می وزد تعفنی پدید میاید و از طرفی که می وزد
اطراف آنرا سرخ میسازد هر فرد تدبیری برای حفظ از آن بلا این است که چون باد وزیدن آغاز کند فوراً در
زمین افتاده تا وقتیکه وزیده باشد بلا جنبش و حرکت افتاده مانند تا از آن آفت جانکاه سلامت ماندن می توانند
چنانکه جانوران این ملک نیز بوقت وزیدن باد مذکور همچنان تدبیر میکنند و در حواشی ملک مذا سنا و صبر و لوبان
و قهوه و املی و پنکیجر و پنبه و انار و نارنگی و بادام و چار مغز و غیره و انواع درختان خوشبو دار پیدا میشود چنانکه خوشبوی
آن درختان در سمندر دور تا دور میرسد و منجمله جانوران مثل اسب عرب بلکه این بلاد در دنیا پیدا نمیگردد و شتر
درین ملک بسیار است و عربان بران جانور سوار شده از آن دشتهای بی پناه میگذرند و شیرش مینوشند
و از پشم آن خیمه طیار میکنند و گوشت او را خوش طعمه میدانند و خر عرب بسیار چالاک میشود و معدن طلا
و نقره درین ملک نیست مگر آهن و نمک سنگ در اکثر جا یافته میشود و در خلیج فارس متصل جزیره بحرین
و هم در بحر قلزم گوهر پیدا میشود و مرجان نیز بخلیج فارس اکثر میسر میاید و باشندگان عرب تخمیناً یک
کرور هستند از ایشان بعضی قبیله کنان بنی عبیر را از پنج پشت سام بود و بعضی ابراهیم علیه السلام را
اصل مورث خودها میدانند و اوقات خود در چوپانی و زراعت بسر می برند و ایشان مردم ساده
دل میشوند و بکه این صنعت دستگاه ندارند و ایشان گندم رنگ و بلند بالا و زور آور و شکیل و بیضاوی
چهره و فراخ پیشانی و آهو چشم و سیاه و گنجان ابرو و متوسط و راست بینی و گوهر دندان میشوند و آنکه
از اهل عرب قوم بدو اند در حواشی دشت زارهای هولناک بخیمه ها میباشند و قبیله قبیله جابجا گشت
میکنند و غارت و تاراج را کسب خودها میدانند و ایشان متوسط جسم و پست قد و نهایت طاقت مند و مغرور
و سرکش و عقلمند و چالاک و بی دهشت و تند مزاج و کج طبع میشوند و هر چند اکثر سبب ایشان غارتگری
مسافران است فاماً مهمان خود را بس حرمت و ضیافت میکنند و کسی را که باری ضیافت او خورده
باشند هرآئینه باید ایشان ضرر دارند و در میان ایشان بادشاهی متوارث نیست و لیکن هر یک قبیله بخاطر رئیس

آسیا
ملک عرب

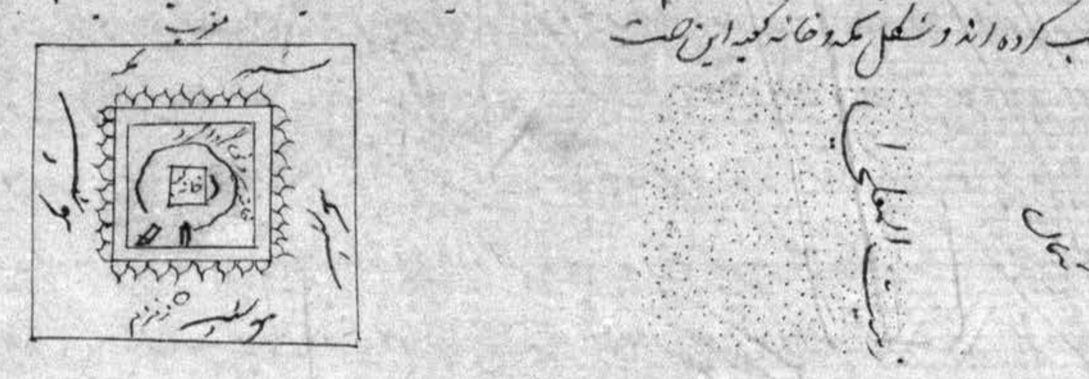
۴۶

خودها میدارند وابتدای فرقهٔ بدو از سنه ۱۸۰۰ هشتصد عیسوی گردیده است ومذهب ایشانرا مذهب وهابی
میگویند وزبان روزمرهٔ تمامی اهل عرب عربی است ودر عرب زمینی را که مکه ومدینه واقع بران است حجاز میخوانند
وآن در تحت عمل سلطان روم بوده است ومابقی بدخل بسیاری از خود حاکمان است وایشان بلقب‌های
جداگانه یعنی شیخ وشریف وخلیفه وامیر وامام ملقب هستند جبال عرب در عرب اینچند کوه مشهور است
طور سینا آنرا کوه طور هم میگویند در بابیب گوشهٔ عرب بکنارهٔ بحر قلزم در صحرای قرا مابین سرحد مصر ومتصل
سرحد شام نزدیک شهر قلزم واقع وهرچند بصورت خود کوهی است ولیکن بجهت بودن محل مناجات
موسی علیه السلام منزلت آن بس عظمت دارد واهل اسلام آنرا نهایت مقدس دانند وسرمه
را در چشم میکشند از سنگ آن کوه پاک خاکستر است والله تعالی نیز بزرگی کوه مذکور را بیان میداند چنانکه سوره
والطین والزیتون در بارهٔ عظمتش سوگند خورده است ودر تواریخ یهودیان هم وصف کوه مرقوم بسیاری
نوشته اند ومتصل آن کوه کوه هارون بوده است وموسی عم بنی اسرائیل را از نزاع فرعون متصل
همین کوهها عبور دادن نیل نموده بود طور هارون متصل طور سینا بطرف جنوب واقع است هارون برادر
موسی عم در انجا مدفون است کوه رحمت نزدیک بمکه معظمه واقع است کوه احد از مدینه بطرف شمال
واقع است کوه عیر از مدینه بطرف جنوب واقع است کوه سرات کوهی است نزدیک یمن کوه قسامی
در یمن واقع است وآنرا ابری عقیق میگویند معدن عقیق نیز در انجا است مشهور مداین وخطه‌های عرب
در عرب اینچند مداین وخطه مشهور است مکه مقدس شهری است بمغرب سرزمین عرب را مولد محمد مصطفی
علیه السلام در انجا باشد طول آن شمالاً وجنوباً نیم کروه وعرض شرقاً وغرباً قریب نیم کروه زمینش شور وسنگزار
است چنانکه نباتی یا سبزه نمی روید مگر شاذ ونادر درخت مغیلان جابجا است ودرین اطراف بده و دوازده
سال اتفاقاً باران می بارد وهم رودی درین شهر نیست مگر جابجا چاهها واقع است ونهری کلان از
خانه کعبه بطرف مشرق عنقریب وهمچنان نهری خورد از خانه کعبه بطرف جنوب جاری است وآبادی
شهر نیز بلحاظ نبی ولطافت نیست مردمان ملکی کمتر وغیر ملکی بیشتر هستند را سبیل اوقات گذاری ایشان
صرف بر بذل سلطانی ونذر ونیاز زواران میباشد ودانه‌های تسبیح وسرمه وغیره هم فروخته ایام
خودها بسر میکنند وخانه‌های این شهر سنگی است ودرین شهر چند چیزهای مقدس بجهت زیارت
اهل اسلام بوده است خصوص سنگی سیاه را آنرا کعبه خوانند وحجر الاسود را آنهم سنگی سیاه است وسنگریزه‌های

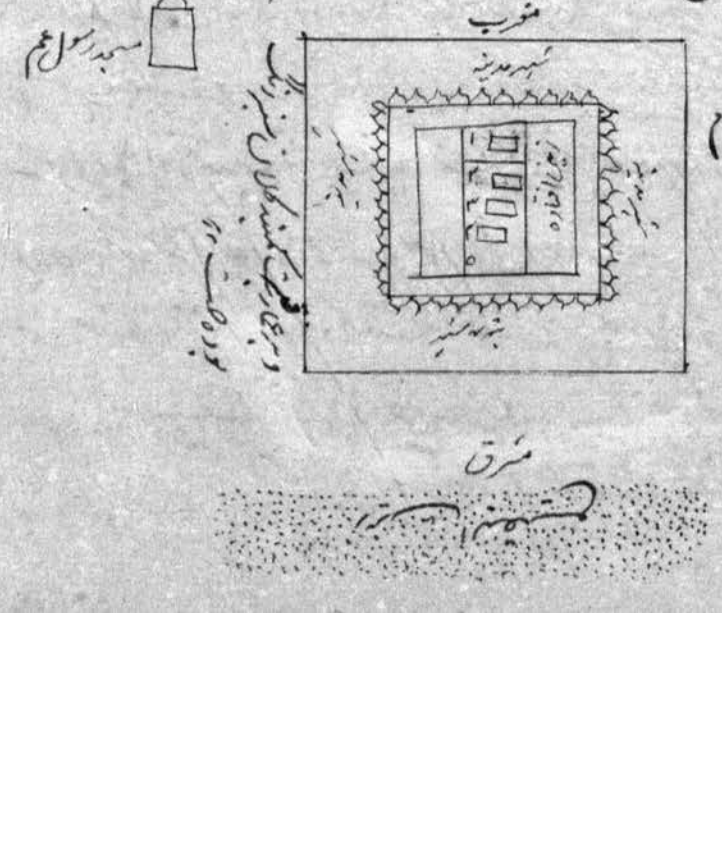
سجیل و کلیم بخشیده اسیاه رنگ کرده و چند کوه ها در جوار خانه کعبه و عمارتی سنگین را اهل اسلام آنرا خانه کعبه
خوانند و بین العمر زیارت آنجا را فرض عین میدانند و گویند آن خانه خدا باشد چرا او تعالی خانه دیگر
را اضافت بخود کرده صفت خانه کعبه اول بنای خانه کعبه از آدم ع بود در طوفان نوح ع غرق شد بنای
ثانی از ابراهیم خلیل الله ع بعد عمالقه آنرا تعمیر نموده بعده قبیله جرهم بعد از آن قریش را رسول ع هم با ایشان
شریک بود و آن در سال سی و پنجم ۳۵ عام الفیل بوده بعد عبد الله بن زبیر در سنه ۶۳ شصت و سه هجری بعد حجاج
امیر الامرای عبد الملک بن مروان بود در سنه ۷۴ هفتاد و چهار هجری بنای عبد الله بن زبیر را تغیر داده بنای
خود نهاد بعد هارون الرشید در زمان خود خواست که بنای تازه نماید و از امام مالک مصلحت جست او
گفت که خانه کعبه را بر همین نوع باید گذاشت والا هر پادشاهی در ایام خود از راه تعصب تغیر و تخریب
خواهد نمود پس حالا که موجود است از تعمیر حجاج است و عمارت بیرونی آن مربع است که طول آن تخمیناً
با وکره ها و همان قدر در عرض خواهد بود و در آن قریب ۳۵۰ سیصد و پنجاه گنبد بوده است و اصل خانه کعبه در میان
است طوالت آن شمالاً و جنوباً تخمیناً بیست و پنج ۲۵ دست و عرض شرقاً و غرباً اندازه بیست ۲۰ دست بوده است
و مسقف است گنبد ندارد و بر چهار طرف آن چهار دروازه بوده است و غلافی سیاه بر آن آویخته میباشد
و از هر چهار دروازه سجده میکنند و در میان آن چهار ستون واقع است و حجر الاسود وغیره که جزء
در میان خانه کعبه موجود میباشد سالانه ۳ سه بار به زیارت آنجا میرسند معلوم باد که تمامی ممالکیکه در آن اهل
اسلام بوده اند از خانه کعبه بطرف مشرق واقع است مگر ملک روم بطرف شمال و بر اعظم افریقه بطرف
مغرب و نیز در واقع گردیده لاجرم تمامی اهل اسلام سکنه ممالک آسیا طرف مغرب و باشندگان شمالی
نصف افریقه بطرف مشرق و مردمان جنوبی نصف افریقه بطرف ایران و اهل روم بطرف جنوب رخ
آورده سجده میکنند و خانه کعبه را یکی از پادشاهان یمن که ابرهه نام داشت در سنه ۵۳ پنجاه و سه سال قبل
سنه هجری باراده تهدیم و تخریب با اصحاب الفیل آمده بود و از غضب الهی مع افواج هلاک شد چنانکه
خدای تعالی قصه آنرا بسوره اصحاب الفیل بیان فرموده * چاه زمزم کلان پخته چاهی است محاذی خانه کعبه
بطرف مشرق بتفاوت ده دست مسلمانان غسل نمودن از آب آن شستن عصیان میدانند *
جنت المعلی وسیع میدانی است که قبرستان مکه باشد از خانه کعبه بطرف شمال بتفاوت یک کروه واقع
است تمامی مردگان مکه در اینجا مدفون میشوند در این مکانات پخته ازان میوران [illegible] است که ایشان از طرف بالا ...

اشیا ملک عرب

مقبره هستند بعضی از قبرها پخته هست و تمامی خام زمین دو ذراع برای نشان سنگی بطرف بالین و سنگی بطرف پائین هر یک قبر نصب کرده اند و شکل مکه و خانه کعبه این هست

مدینه اثر الیثرب هم میگویند از مکه معظمه بفاصلهٔ تخمیناً یکصد و نود [۱۹۰] کروه بطرف شمال بمیلی مایل به ایشان واقع هست مگر باعث دشواری راه روادان بسواری شتر بعرصهٔ دوازده روز میرسند و وسعت آن بمیلی از شهر مکه زیاده تر هست زمینش مستوی و نهایت آباد و بارونق و خانه های سنگین و مرتب و درخت خرما بسیار و هیچ درخت مغیلان و زیتون نیز نبوده هست فاما در میان شهر سبزه و رستنها نیست لو و بطرف شمال آن جبل احد و جنوبی آن کوه عیر واقع هست ولیکن اکثر زمینش شوره زار هست و مردمان ملکی بیشتر و غیر ملکی کمتر هستند و برخلاف شهر مکه درینجا بدستور باران می بارد و قبر رسول عم و مسجد انجناب درینجا هست عمارات قبر بمثل عمارات خانه کعبه مرتب و مسجد از مقبره بطرف غرب بفاصلهٔ یک کروه واقع هست و در علاقهٔ شهر بسیار نهر جاری هست زینت البقیع وسیع میدانی هست که قبرستان شهر مدینه باشد از مقبرهٔ رسول عم بطرف مشرق بفاصلهٔ قریب یک کروه واقع هست درینجا تمامی مردگان مدینه مدفون میشوند و درین قبرستان سوای قبرهای خام بسیاری از قبر پخته هم بوده هست و برای مجاوران و غیرهما پخته مکانات نیز دارد و شهر مدینه از شهر کلکته واقع بنگاله بفاصلهٔ یکهزار و پانصد و پنجاه کروه بسمت مغرب واقع هست و صورت مدینه و مقبرهٔ رسول عم این هست

۱ قبر بی بی فاطمه رض ۲ قبر محمد علیه السلام

۳ قبر ابوبکر صدیق ۴ قبر عمر رض

۵ جای خالی برای قبر عیسی عم

حجاز زمین مکه و مدینه و مغربی آنها را حجاز گویند طایف از مکه معظمه بفاصله تخمیناً چهل کروه بسمت الگنی واقع است امبو از مدینه بفاصله بست
کروه بطرف مغرب بکناره بحر قلزم واقع است جده از مکه معظمه بفاصله چهل کروه بسمت مغرب بر ساحل بحر قلزم واقع است زواران
هند درین شهر از جهاز فرود میایند و از اینجا بسواری شتر موضع یک شب و روز بمکه میرسند و شتر در یک روز گاهی بیست و گاهی سی
کروه راه طی میکند قبر بی بی حوا زوجه آدم علیه السلام در اینجا است اما طوالت آن یاد کرده بوده است قنفوده بمغربی سرزمین عرب بکناره
بحر قلزم واقع است قطره بر بابیب گوشه عرب آباد است قلزم بلده است میانه مصر و مکه نزدیک بکوه طور واقع است و بحر قلزم
منسوب بدان شهر است ایله مدینه است بر ساحل بحر قلزم که سابقاً جای یهودیان بود گویند ساکنان آنجا بسبب اعمال خود ها بوزینه و
خنازیر شده بودند و در آن شهر زراعت بسیار میشود و شهر ینبع در راهی است که حاجیان مصر از آن طرف بحج میروند یمن سرزمین
نیرت گوشه عرب را یمن گویند از بهترین بلاد آنجا برد یمنی مشهور است صنعا از مضافات یمن است گویند قبر حاتم
طائی در آنجا بیش در اینجا است حدیده از مضافات یمن بکناره بحر قلزم واقع است غانه شهری است در حدود یمن گویند
خاک آنجا طلا دارد چون آنرا میشویند سوفیس طلا بر میآرد عدن بالتحریک مدینه است بر نیرت گوشه عرب در حدود
یمن بساحل دریای یمن در آنجا آب و چراگاه نیست و اهل آنجا آب از چشمه ها از آنجا یکروزه راه است میخورند و آنجا لنگر
انداختن کشتی های هند و حجاز و حبشه است و آنرا عدن آبین نیز گویند شداد بادشاه مشهور بود در علاقه آنجا زیاده بر
چهار هزار سال قبل سنه هجری عمارتی را بنام بهشت تعمیر نموده بود و الکنون آن عمارت در نظر پیدا نیست و مقامش
بیابان گردیده است و حالا عدن بدخل صاحبان انگریز بوده است از هندوستان انچه اخبار وغیره بر سبیل ڈاک در انگلنڈ
میرود آنها ازین شهر شده میرود مخا از مضافات یمن بکناره بحر قلزم واقع است گویند قبر سید علی خواهرزاده
عبد القادر جیلانی در آنجا است مسقط بمشرقی سرزمین عرب بساحل خلیج فارس واقع است حلوای آنجا مشهور
است رسطک بمغربی مسقط واقع است صحار متصل رسطک بکناره خلیج فارس واقع است و نقشه ملک عرب اینست

آسیا
ملک عرب

مشهور عهدهای عرب در تواریخ عرب اینچند عهد مشهور است اول عهد اسمعیل عم
که از ملاحظه آن این هم معلوم میشود که ملک عرب گاهی بکدامین سلطنت غلام
داخل نشده است سیم عهد محمد علیه السلام و علیه السلام از ابتدای سنه
هجری تا یکصد و پنجاه سال چهارم عهد خلیفه هارون الرشید ذکر محمد مصطفی صلواة الله
علیه و السلام و متعلقان او نسبنامه آنحضرت صلعم بر بن نوح است محمد مصطفی
عم بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد المناف بن قصا بن کلاب
بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر المشهور قریش بن مالک
بن النضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس عم بن مضر بن نزار بن
معد بن عدنان تا اینجا موافقت کتب بوده است و بعد ازین مختلف دیده شد
بعضیها گویند که عدنان بن عاد بن اود بن الیسع بن الهمیسع بن سلامان بن
نبت بن حمل بن قیدار بن اسمعیل عم بن ابراهیم عم بن تارخ عرف آذر بن
ناحور بن ساروغ بن راغو بن فالغ بن عابر عرف هود عم بن صالح عم بن ارفخشد
بن سام بن نوح علیه السلام بن لمک بن متوشلخ بن اخنوخ المشهور
ادریس عم بن یرد بن مهلائیل عم بن قینان بن انوش بن شیث عم
بن آدم علیه السلام و ولادت حضرت محمد مصطفی عم در مکه از بطن آمنه بنت
وهب بن عبد المناف در زمان دولت نوشیروان عادل بادشاه
فارس بوقوع آمد و دران وقت از ملک نوشیروان چهل سال
گذشته بود و از عام الفیل اول سال یعنی از ماجرای اصحاب الفیل
یک ماه و بیست و پنج روز گذشته بود که آنحضرت از مادر بوجود آمد
و ماجرای عام الفیل چنان است که یکی از ملوک یمن ابره نام بن

استیلا
ملک حرب

صباح با فوجی عظیم و فیلان کوه تمثال مشهور باصحاب الفیل و
فیلی را از همه کلان تر بسیار می آوردند نامش محمود
بود باراده تهدیم و تخریب خانه کعبه بمکه آمده بود و بحکم خدا
مرغان ابابیل از هوا سنگریزه ها سے که آن را
سجیل میگویند بر سر ایشان بارید و ایشان را هلاک
ساخت ظاهر باد که علما در تاریخ ولادت آنحضرت بسیار
اختلاف کرده اند بعضی دویم و بعضی سویم و بعضی هشتم و بعضی دهم
بعضی دوازدهم و بعضی هشتم ربیع الاول قرار داده اند فاما مذهب
اکثر بر دوازدهم ربیع الاول روز دوشنبه وقت صبح صادق بوده
است و اهل نجوم تاریخ مذکور را از روی حساب آن سال غلط
دانسته اند و در رای ایشان بر هشتم ربیع الاول روز دوشنبه
بوده است والله اعلم بالصواب و همچنین در وفات پدر
عبدالله هم اختلاف کرده اند بعضی گفته اند که رسول عم
هنوز در شکم مادر بود که پدرش وفات کرد و بعضی گفته
اند که وفاتش بعد از ولادت رسول علیه السلام
بهشت روز بوده و قبرش در مدینه منوره در گورستان
بنی نجار بوده است بالجمله پدرش عبدالله نزدیک
وفاتش خود عبدالمطلب جد رسول علیه السلام
را برای سے تربیت او وصی گردانید چون آنحضرت

شش ساله شد مادرش آمنه درگذشت و در ده ابواء که مابین مکه و مدینه بوده مدفون شد و چون عمر شریفش بهشت سالگی رسیده عبد المطلب جدش نیز بعمر یکصد و یازده سالگی بتاریخ بست و دویم جمادی الاول سنه ۹ نهم عام الفیل درگذشت و عبد المطلب حین وفات خود رسول صلعم را برای تربیت بعم او ابی طالب سپرد و ابی طالب آنحضرت را بعمر سیزدهم سال همراه خود به تجارت شام برد و چون بست و چهار ساله شد خدمت خدیجه کبری بنت خویلد را اختیار نموده بجهت تجارت او بشام رفت و چون ازان سفر باز آمد خدیجه زن او شد دران وقت عمر آنحضرت بست و پنج ساله و عمر بی بی خدیجه چهل ساله بود و تا که خدیجه زنده بود پیغمبر صلعم دیگر زن نخواست و خدیجه کبری در مکه در میان اهل قریش زن توانگر و مالدار و باجاه بود و پیشتر در حباله نکاح عتیق بن عابد بن عبد الله بود و از و یک پسر و یک دختر داشت و بعد وفات عتیق ابو هاله تمیمی ویرا بزنی خواست و از و نیز دو فرزند بوجود آمده بود یکی هنده و دیگری هاله و چون پیغامبر صلعم سی و پنج ساله شد ۳۵ قریش تعمیر خانه کعبه میکردند رسول عم دران شریک بود و حجر الاسود از دست خود برکن عراقی نصب فرمود و چون عمر شریف چهل ساله شد حق تعالی او را بشرف وحی مشرف گردانید یعنی ابتدای نزول آیه قران که بزبان عربی بود نمود و به اسیے دعوت خلق فرمود و دران وقت از ملک کسری پرویز بن هرمز نوزده سال گذشته بود و در رابع عشر رمضان سنه ۴۱ چهل و یک من عام الفیل کلام مجید منزل شد چاشت گاه جبرئیل عم به وحی آورد به پنج آیه اقرا باسم ربک الذی خلق و چنین نوشته اند که رسول عم بعد از نبوت تا به ۳ سال بدعوت خلق باشکاره مشغول نشد و بعد ازان دعوت ظاهر کرد اما پیش ازان که دعوت کند چندین کسان ایمان آورده بودند اول ایشان زوجه او خدیجه و بعد ازان امیر المومنین علی علیه السلام ایمان آورد و دران وقت عمر علی یازده ساله بود و بعد ازان خادم او زید بن حارث و بعده ابوبکر رض و عثمان بن عفان و عبد الرحمان بن عوف و سعد بن ابی وقاص

آشیا
ملک عرب

و زبیر بن عوام و طلحه بن عبد الله و پس از ایشان ابو عبیده جراح مسلمان شد و این کسان در
مسلمانی سابق اند و در سال پنجم نبوت عمر بن خطاب با پنجاه کسان که یازده تن از ان زن
بودند مسلمان شد و چون از وحی سال دهم مطابق پنجاهم عام الفیل در رسید بماه ذیقعده ابو طالب
عم بزرگ رسول علیه السلام بعمر هشتاد سالگی در گذشت و بعد از وی بسه روز خدیجه الکبری بعمر شصت
و دو سالگی بماه ذالحجه فوت کرد و در جنت المعلی مدفون شد لا جرم آن سال را پیغامبر عم عام الحزن
خواندی و این واقعه سه سال قبل از هجرت رو داده بود و بعد از ابو طالب عباس رض امیر مکه
شد و چون از وحی یازده سال و چند ماه بگذشت در شب بیست و هفتم رجب یوم دوشنبه
سنه پنجاه و دو من عام الفیل شب معراج اتفاق افتاد و چون خبر معراج در اطراف مشهور شد
و چند ماه بران بگذشت مشرکان و کفار اهل قریش با ایذای رسول مقبول کمر همت بر بستند
و رسول عم حسب فرمان جناب باری اول یاران خود مصعب و ابن مسعود و عمار و بلال و سعد
وغیره شصت و پنج تن صحابه را همراه حضرت امیر حمزه و عمر رض بمدینه روانه نمود و پس رسول
صلی الله علیه خود بتاریخ غره شهر ربیع الاول شب دوشنبه سنه پنجاه و سه من عام الفیل
با ابو بکر و غلامش عامر بن فهیره و عبد الله اریقط که در خدمتش بودند از مکه بمدینه هجرت
نمود و بتاریخ دوازدهم شهر مذکور روز جمعه دران شهر رسید و بخانه ابو ایوب خالد بن
زید انصاری نزول فرمود و آن زمین پاره بخرید و خانه و مسجد ساخت مدنیان او را نصرت
کردند بدین سبب انصار لقب یافتند و اهل اسلام آغاز سنه هجری از همین سال مقرر
داشته اند و مدت عمر آنحضرت شصت و سه سال و مدت نبوت بیست و سه سال
ازان جمله بعد از وحی سیزده سال در مکه مقیم بود و بعد از هجرت ده سال در مدینه اقامت
داشت چنانکه مدت عمر و اقامت او در بطحی و یثرب که مکه و مدینه را گویند از روی حساب
جمل ازین بیت مستفاد میگردد بیت ز عمر نبی سیج نبوت کج جت ÷ بمکه یج و در
مدینه زج جت ÷ و دیدم عرض همین ده سال که در مدینه بود بیست و هفت بار غزا یعنی

باکفار جنگ کرد وازان تمام در نه جنگ خود شریک بود اول جنگ بدر است بتاریخ هفدهم
رمضان بسال دویم از هجرت واقع بود مومنان نصرت یافتند وکافران هزیمت هفتاد کس ازکفار
کشته شدند وهفتاد تن اسیر گردیدند وحضرت علی ابن ابی طالب عاص بن سعید وولید
بن عتبه را بکشت وحمزه عم رسول الله عتبه بن ربیعه را بکشت وعمر بن خطاب خال خود عاص
بن هشام بن المغیره را کشت وعبد الله مسعود ابو جهل را کشت واز اهل اسلام چهارده تن شهید
شدند شش تن از مهاجر وهشت تن از انصار دویم جنگ احد است بتاریخ سلخ ذیقعده سال
سویم از هجرت روز دوشنبه واقع بود درین معرکه دندان مبارک شکسته وامیر حمزه رض
شهید شد سویم جنگ خندق است درین جنگ سالار لشکر کافران ابو سفیان
پدر معاویه بود شش کس از مسلمانان شهید شدند وسه کس از کافران چهارم
جنگ بنی لحیان است در سنه ششم هجری اتفاق افتاده ودرین سال قصه افک عایشه
واقع شده ورسول عم بعد از مراجعت نامهها دعوت به بادشاهان عرب وعجم وغیره فرستاد
پنجم جنگ خیبر است در سنه هفتم هجری واقع بود وقصه فتح خیبر مشهور است ششم جنگ وادی القرا
است انهم در سنه هفتم هجری بود است بعد جنگ خیبر واقع بود ودرین سفر رسول عم وجمله اصحاب
بخواب شدند چنانکه نماز بامداد ایشان فوت شد هفتم جنگ خبط است در سنه هشتم
هجری واقع بود ودرین جنگ امیر لشکر ابو عبیده بود مردم دران وقت از بی برگی وتنگی
طعام عاجز شدند حیوانی عظیم از موج دریا بیرون افتاد وایشان بدان آسودند هشتم
جنگ موته بود است رومیان منهزم شدند نهم جنگ فتح مکه بود است جناب رسول الله ده هزار
مرد جمع کرده مکه را گرفت ودران روز ابو سفیان وپسر او معاویه ایمان آوردند وجناب
سید عالم علیه السلام در سنه دهم هجری بتاریخ بست وششم ذیقعده روز دوشنبه همراه اهل بیت
ودیگر یک لک وچهارده هزار مردمان عرب بقصد حج از مدینه روانه مکه شده وچون
این حج آخر بود لاجرم حج الوداع میگویند وبعد مراجعت جناب رسول عم درراه بیمار شده بمدینه

اشیا
ملک عرب

تشریف آورد و بقول مذهب امامیه بعد عصر روز دوشنبه بتاریخ بست و هشتم صفر ۱۱ سنه یازدهم
هجری و بقول اهل سنت و جماعت روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول ۱۱ سنه یازدهم هجری مطابق روز
تولد انتقال فرمود و در شهر مدینه بخانه عایشه که در انجا فوت کرده بود مدفون شده و تاریخ وفات
انحضرت صلعم که در کتاب مخبر الواصلین تصنیف محمد فاضل اکبرابادی که در زمان شاهجهان
بادشاه ظهور نموده مرقوم یکی ازان تاریخها بتعمیه خارجی این است نظم چون شفیع الورا بحکم خدا؛
شد ز دار الفنا بقصر بقا؛ عمر آن شاه قبلهٔ آمال؛ ابن عباس گفت شصت و سه سال؛
روز مولود و نقل آن محمود؛ گفت شاه نجف دوشنبه بود؛ سال نقلش خرد بتعمیه خواند
از محمد زمانه خالی ماند؛ بادشاه وقت وفات آنحضرت در فارس یزدجرد نام داشت که
از خاندان نوشیروان بود و دربان آنحضرت علی علیه السلام بود بعد وفاتش جهت تاریخ
و هوای کار خلافت سه روز در خانه نماند تا خلافت برابوبکر مقرر شد ذکر ازواج پیغمبر علیه السلام
آنحضرت چهارده زن را نکاح و وطی کرده است ازایشان اول خدیجه الکبری که ذکرش بالا
رفت دویم زینب بنت خزیمه که بعد از نکاح دو سه ماه زنده بود و بماه ربیع الثانی سنه
چهارم هجری حین حیات رسول عم فوت کرد سوم بنت خلیفه کلبی که او هم در حیات رسول عم
فوت کرده چهارم عالیه بنت طبیان که رسول عم اورا طلاق داد پنجم خوله بنت هذیل که او
راهم طلاق داده بود و دیگر نه زوجگان که بعد وفات آنحضرت زنده بودند اسامی انها این
است یکی زینب بنت جحش که دختر امیمه عمه رسول عم بود و اولاً در نکاح زید بن حارث
بود چون او طلاق داد رسول عم نکاح نمود و در سنه بستم هجری درگذشت دویم ام حبیبه
بنت ابوسفیان نام مادرش صفیه بنت ابی العاص عمه عثمان رض بود در سنه چهل
و چهارم هجری درگذشت سوم حفصه بنت عمر خطاب که اورا باری طلاق داده بود
و باز بحکم خدا و شفقت عمر فاروق بخود رجوع فرمود و او بماه شعبان سنه ۴۵ چهل و پنجم هجری درگذشت
چهارم میمونه بنت حارث بن حزن و نام مادرش هند بنت عوف بود بمحله سرف

ابراهیم در انجا مسکن او بود در سنه ۵۱ پنجاه ویک هجری در گذشت پنجم صفیه بنت حیی بن

اخطب از اولاد هارون بن عمران رض ونام مادرش بره بنت شمول بود وصفیه رض

در جنگ خیبر اسیر شده آمده بود حضرت رسول عم اورا آزاد کرده در نکاح خود در آورده

ودر سنه ۵۲ پنجاه ودو هجری در گذشت ششم سوده بنت زمعه بن قیس بن عبد الشمس

ونام مادرش شموس بنت قیس بن زید بود وسوده رض نزدیک رسول عم ضعیفه

شده بود وبماه شوال سنه ۵۴ پنجاه وچهار هجری در گذشت هفتم جویریه بنت حارث در

سنه ۵۶ پنجاه وشش هجری در گذشت هشتم عایشه بنت ابی بکر صدیق ار رسول عم او

را قبل ۳ سال از هجرت بتاریخ ۱۸ هژدهم ذالحجه در مکه با خود گرفت ودران وقت عمر او ۹ نه

ساله بود ودو سال با او دخول نکرد وچون حضرت رسول عم وفات کرد عمر عایشه

۲۲ بیست ودو ساله بود وبعمر ۶۹ شصت ونه سالگی بتاریخ هفدهم رمضان سنه ۵۸ پنجاه وهشت

هجری در مدینه در گذشت ودر جنت البقیع مدفون شده نهم ام سلمه بنت ابی امیه

بن المغیره نام مادرش عاتکه بنت عامر بود ودر سنه ۵۹ پنجاه ونه هجری در گذشت وجمیع

زوجگان آنحضرت ثیبه بودند مگر عایشه رض باکره بود وچهار زن را آنحضرت نکاح کرد

ودخول نرسیده طلاق داد اول سبا بنت رفاعه دویم عمره سویم قیله چهارم لیلی و

پنج زن را خواست وقبل از نکاح دست باز داشت اول ام هانی بنت ابی طالب

دویم صاعقه بنت عامر سویم صفیه بنت اسامه خیبری چهارم حبیبه بنت عباس

پنجم حمره بنت حارث وپیغمبر صلعم را دو سریه بودند یکی ماریه قبطی بنت شمعون

که از وی ابراهیم متولد شد وماریه در سنه ۱۰ ده هجری در گذشت دویم ریحانه بنت زید از و

فرزند متولد نشده اولاد نبی علیه السلام آن حضرت را جملگی هفت فرزندان بودند

قاسم وعبد الله دو پسر انها قبل ایام نبوت فوت کردند وزینب ورقیه وام کلثوم

وفاطمه علیها السلام چهار دختر این شش فرزندان از بطن بی بی خدیجه الکبری بودند

اشیا
ملک عرب

وابراهیم را از ماریه قبطیه بماه ذالحجه سنه هشتم هجری در مدینه تولد شده بود و بعد از یکسال و ۳ ماه
بروز دوشنبه دهم ربیع الاول سنه دهم هجری فوت کرده و چونکه حضرت ابراهیم در زمان نبوت
تولد شده بود لاجرم لقب او را طیب و طاهر بوده و بجز این هفت فرزندان رسول عم را
فرزندی نبود و بجز بی بی خدیجه و ماریه قبطی از نسل پیغمبر صلعم کدامین زوجه آنحضرت فرزندی
نزائید زینب در نکاح ابوالعاص بن ربیع بود از وی یک پسر و یک دختر متولد شدند نام
پسر علی بود و او در خورد سالگی فوت کرد و نام دختر امامه را در نکاح حضرت علی شیر خدا
بود و بعد وفات علی علیه السلام امامه در نکاح مغیره بن نوفل در آمد و از وی یک پسر پیدا شده
نامش یحیی بود رقیه در نکاح عتبه بن ابی لهب بود و چون عتبه رقیه را طلاق داد در
نکاح عثمان رض در آمد و چون رقیه در روز فتح خیبر فوت کرد رسول عم ام کلثوم را در نکاح
عثمان داد لاجرم عثمان را ذی النورین گویند و همه فرزندان رسول عم فوت کرده بودند
مگر فاطمه بعد وفات آنحضرت شش ماه زنده بود سیدة النسا نام شریفش فاطمه و کنیت
ام ابیها و لقب زهرا بود در سال مبعوث حضرت رسول عم بتاریخ بستم جمادی الاول
روز جمعه وقت صبح صادق مطابق سال چهل من عام الفیل در مکه متولد شده بادشاه
وقت ولادت در فارس خسرو پرویز نام داشت در نکاح فاطمه عم اول ابوبکر صدیق
بعده عمر خطاب پیغام نموده بودند رسول علیه السلام راضی نشده و سال دوم هجری بماه
صفر در مدینه حسب حکم جناب باری تعالی پیغمبر صلعم فاطمه را در نکاح علی علیه السلام در
آورد و در آن وقت عمر حضرت علی بست و پنج ۲۵ ساله بود و عمر فاطمه سیزده ساله و نه سال
با او بماند و از علیها السلام ۳ پسر آمد حسن و حسین و محسن و دو دختر زینب
وام کلثوم و بی بی کلثوم را بعمر خطاب داده بود و بعد از وی به محمد بن جعفر طیار و بعد از وی به
برادرش عون بن جعفر طیار و زینب را بعبدالله بن جعفر طیار و از و دو پسر آمدند
نام یکی عون و نام دیگری محمد بود و جعفریان را خود را سید دانند بسبب نسبت با زینب

وفاطمه علیها السلام بعمر بیست و چهار سالگی بود وفات پیغمبر صلواة الله علیه شش ماه در غم والم پدر خود شب دوشنبه وقت عشا سویم رمضان سال یازدهم هجری درگذشت علی واسما بنت عمیس اورا غسل دادند وشب در بقیع بخاک سپردند وبعضی گفته اند قبرش در جنب پدر او پیغمبر عم بوده است والله اعلم اصل حقیقت بکدام جا است تاریخ از مخبر الواصلین بتعمیه نظم فاطمه انکه سیده مدنی ٭ برگزیدش بضعته منی ٭ در شرف بهتر از همه نسوان ٭ دختر مصطفی است بیشک دان ٭ او است بی اشتباه بنت رسول ٭ لقب او صفیه است وبتول ٭ بود شش ماه سید کونین ٭ نقل کرد آن عفیفه دارین ٭ بود تاریخ سویم از رمضان ٭ ارشده فاطمه بعدن جنان ٭ سال فوتش زتعمیه برخوان ٭ ماند دنیا بماتمش بی جان ٭ قبر او جنب روضهٔ سرور ٭ گفته اند اهل دین وفضل وهنر ٭ لیک بر مدفنش خداست علیم ٭ این سخن بس بود بطبع سلیم ٭ ودربان جناب فاطمه فضه کنیزک بود ولقب جناب فاطمه زهرا بود وجه آن انکه زهرا زن بی حیض را گویند وفاطمه را حیض نبود ورسول عم اورا سیدة النساء فرموده وبالله وقت آن عفیفه در فارس یزدجرد بود دبیران رسول عم علی مرتضی وعثمان بن عفان کاتبان وحی ومهاشبیر بودند اگر ایشان حاضر نبودندی ابی بن کعب وزید بن ثابت نوشتندی واگر ایشان حاضر نبودندی این جماعت هر که حاضر بودی نوشتندی خالد بن سعید علای حضرمی معاویه بن ابی سفیان حنظله اسدی عبدالله بن مسعود ابان سعید عبدالله بن ابی سعد در آخر معزول شد زبیر بن عوام جهم بن صلب کاتبان زکوة بودند حذیفه کاتب نخل بود مغیره بن شعبه کاتب معاملات ومداینات مردم بود اسامی پیغمبر صلعم در قران وحدیث آمده است محمد واحمد وبشیر ونذیر وطه ویس ومزمل وغیره ودر توریت طاب طاب ودر انجیل مید مید ودر زبور فارقلیطا ٭ ودر صحف معیقا ٭ اعمام نبی صلعم حارث. ابو طالب

اشیا
ملک عرب

ابولهب . الغداک . ابوجهل . مقوم . زبیر . قطام . ضرار . عبد الکعبه . حمزه . عباس . این دوازده
تن برادران عبد الله بن عبد المطلب اند اعمام پیغمبر ما صلعم بودند منجمله آنان حمزه و عباس ایمان
آورده بودند عمه رسول عم او حضرت را شش عمه بودند ام حکیم . بره . عاتکه . صفیه . اروی
امیمه . از ایشان صفیه اند مادر زبیر بود ایمان آورده بود غلامان رسول عم پیغمبر صلعم را چهارده
غلام بودند . سلمان فارسی . زید بن حارث . ابوصبره . رویفع . ثوبان . صالح . لیسار . فضاله
ابوموهبه . سفینه . اسمه رماح . ابوکبشه . سلم . مدعم . ابوبکره . کنیزکان آنحضرت او را پنج
کنیزک بودند . ام ایمن . سلمی . برصوی . ماریه . ریحانه . خلافت اربع اصحاب صحابی کسانی
اند که با حضرت رسول عم صحبت طول داشته باشند و تابعین کسانی اند که بعضی صحابه را دیده
باشند و متابعت ایشان کرده باشند جمله اصحاب نبی ده تن بوده اند از ایشان چهار
کس صحبت طول داشتند و خلافت بر ایشان مقرر شده بود یکی ابوبکر صدیق دویم عمر خطاب
سویم عثمان چهارم علی شیر خدا و تتمه شش اصحاب بودند . سعد . سعید . ابوعبیده . طلحه
زبیر . عبد الرحمان . خلافت ابوبکر صدیق در جاهلیت نامش عبد الکعبه بود پیغمبر صلعم
او را عبد الله نام کرد و عتیق لقب فرمود یعنی از آتش دوزخ آزاد شده و صدیق هم لقب
نمود جهت تصدیق معراج و نام پدر ابوبکر قحافه بود و در بعضی کتاب نام پدرش عثمان
بن ابی عامره بن کعب بن سعد بن تمیم دیده شده اند السلسله نسب با جداد رسول
عم می پیوندد و پیغمبر صلعم به ۳ سال از و مهتر بود و او بعمر سی و سه سالگی مسلمان شد
و سی ۳۰ سال در اسلام بزیست چون رسول عم رحلت فرمود اهل اسلام دو گروه شدند
اکثر مهاجر و انصار سعی نمودند تا خلافت با بوبکر قرار گرفت و او را خلیفه رسول الله خطاب
کردند و ابوبکر نظر بر این که چون ابوسفیان بر خلافتش راضی نمیشد امارت شام
به پسر او معاویه داد و او نیز با ابوبکر بیعت کرد و ابوبکر خالد را بعد چندگاه جهت تسخیر عراق و عجم
روانه ساخت و خالد اکثر جنگ کفار را فتح کرد گویند روزیکه خالد دمشق را فتح نمود همان روز

ابوبکر بود و چون ابوبکر بیمار شد عمر خطاب را خلیفه کرد و بتاریخ بیست و دویم [٢٢] جمادی الثانی روز
دوشنبه سنه ١٣ سیزده هجری بعمر شصت و سه [٦٣] سالگی درگذشت مدت خلافت او
دو سال و سه ماه و هفت روز بود مصرع در سن جود [١٣] رفت صاحب جود مصرع
تاریخ وفات اوست و چون ابوبکر متوفی شد زنش اسما بنت عمیس او را غسل
داد اول زنی که در اسلام شوهر خود را شست او بود و عمر و عثمان و عبدالرحمن لاش
او را در پهلوی پیغمبر صلعم دفن کردند و اوراق وحی را هر که نوشته بود طلبیده و در خرایط
نهاده مهر کرده به حفصه حرم رسول عم بسپرد و بروایتی گویند که خود ابوبکر برین صورت جمع
کرده و عثمان بیاض کرد و ابوبکر را سه پسر بودند عبدالله. عبدالرحمن. محمد که علی مرتضی
او را بخواست و محمد از شیعه او بود و بمصر کشته شد و از دختران جز عایشه دیده نشد
خلافت عمر خطاب رض نام پدرش خطاب بن نفیل بن عبدالعزیز بن ریاح
بن عبدالله قرط بن رزاح بن عدی بن کعب بن لوی بود نسبش بسلسله با جداد رسول
عم میرسد در عمر بیست و دو [٢٢] سالگی مسلمان شد و سی و سه [٣٣] سال در اسلام بود و
رسول عم بیست و یکسال [٢١] از و مهتر بود و او را فاروق لقب کرد جهت آنکه از باطل فرق
کرد و دین اسلام پذیرفت و بوصیت ابوبکر بتاریخ بیست و سوم [٢٣] جمادی الثانی سنه ١٣
سیزده هجری بخلافت نشست و گفت که اگر مردم مرا خلیفهٔ خلیفهٔ رسول الله گویند سخن
دراز شود مغیره بن شعبه گفت که تو امیر مائی و ما مومنانیم پس تو امیرالمومنین باشی
بعد ازان جمله اصحاب بران قرار دادند و او را امیرالمومنین خواندند درین زمان پدر
ابوبکر صدیق که قحافه نام داشت بعمر نود و هفت [٩٧] سالگی درگذشت و عمر در سنه ١٥ پانزدهم
هجری شهر بصره را متصل دهانه دریای فرات بنا کرد و تمامی ملک شام و مصر را از دست قیصر
روم که هرقلیس نام داشت برآورده در اسکندریه که تخت گاه مصر بود هفت لک کتاب
که مخالف کتاب الله درباره فنون و حکمت و صنعت ها بود بسوزانید و در سنه ١٦ شانزدهم هجری

اسیا
عدل عرب

بر ملک عجم نیز مستولی شده فارس را از یزدجرد بگرفت و تاریخ هجری که اکنون در میان مردم
متداول است وضع کردهٔ اوست و اول کسی که دره داشت عمر خطاب بود و انچه که حق عدالت بود داد
ادا کرد چنانچه عدل عمر مشهور است روزی عمر در نماز بود ابو لولو غلام مغیره او را شش زخم زد و بعده ابو لولو
یازده کس دیگر را کشته خود هم کشته شد و این واقع بتاریخ بست و هفتم ۲۷ ذالحجه ۲۳ه بست و سیوم
واقع بود و بعد سیزده روز از همان زخم عمر خطاب بتاریخ دهم محرم ۲۴ه بست و چهار هجری روز شنبه
در گذشت مصرع در سنه که رحلتش فرمود؛ مصرعه تاریخ وفات اوست و لاش او را در
پهلوی ابوبکر مدفون کردند مدت عمرش پنجاه و پنج ۵۵ سال بود و مدت خلافت ده ۱۰ سال و شش ماه و
هفت روز و او را پنج پسر بودند یکی عبد الله که از کودکی با پدر مسلمان شد و تا عهد عبد الملک مروان
زنده بود و هشتاد و چهار ۸۴ سال عمر یافت و بمکه در گذشت دوم زید از ام کلثوم بنت فاطمه بنت رسول
عم و این زید را بغلطی در کوفه بکشتند و مادرش همان لحظه در گذشت سیوم عاصم چهارم مجیر او را فرزندان
بسیار بودند اما نسل نماند پنجم ابو شحمه عبد الرحمن که پدرش او را در حد خمر خوردن بکشت
و از دختران جز حفصه که زوجهٔ رسول عم بود نام دیگری دیده نشد خلافت عثمان رض نام پدرش
عفان بن ابی العاص بن امیه بن عبد الشمس بن عبد المناف بود که نسب او با جداد رسول
عم می پیوندد در سی و نه ۳۹ سالگی مسلمان شد و چهل و دو سال در اسلام بود و در رسول عم
هفت سال از و مهتر بود و بعد شهادت عمر چون کار خلافت بر عثمان قرار گرفت سیرت شیخین
پوشیده کرد او را گفتند چرا از سیرت شیخین تجاوز میکنی گفت میکنم ایشان با جتهاد و رای
خود کردند من هم همان میکنم و نیز در عهد او در میان مسلمانان در قرات قران اختلاف عظیم
پدید شد چنانکه هر قوم دیگران را کافر میخواندند عثمان قران را بدین صفت که اکنون در مصحفها
بوده است جمع کرد و دیگر نسخه‌ها را بشست و در سنه ۳۰ سی ام هجری انگشتری رسول عم از دست
عثمان در چاه افتاد چندانکه جستند نیافتند عبد الله سبا خلاف سیرت شیخین را بهانه ساخت
و مسلمانان را بر عثمان ورغلانید و در خاطر مردم متصور گردانید که خروج بر عثمان عبادت

سبب گروهای مصر وغیره بسخن او فریفته شدند واز عثمان منحرف گردیدند تاآنکه محمد بن ابی بکر صدیق
که متبنای علی علیه السلام بود و مالک اشتر وعدی بن حاتم وعمار یاسر وکنانه بن بشیر وغیره متفق
شده بر عثمان خروج کردند واورا الزام داده بتاریخ هیجدهم ذالحجه روز جمعه سنه ۳۵ سی وپنج هجری شهید
کردند این بیت در تاریخ وفات اولست بیت چونکه او دال خیر واحسان بود * در سنه دال ۳۵
رحلتش فرمود * واورا هشتاد ویک سال عمر بود بنی امیه لاش اورا وقت شب در بقیع
دفن کردند مدت خلافت او یازده سال و یازده ماه ونوزده روز بود ودر عهد خود ده حج کرده
بود واورا یازده پسران بودند عمر. عبد الله اکبر. عبد الله اصغر. امان. خالد. سعید. عمیس. ولید
شیبه. مغیره. عبد الملک. بنی امیه علی را بخون عثمان متهم کردند او گفت در میان رکن
ومقام پنجاه سوگند بخورم که عثمان را من نکشتم ونفرمودم وبدان همداستان نبودم لیکن کشنده گمان
او بر من غلبه کردند وبسخن من بر نمی گشتند خلافت امیر المومنین اسد الله الغالب
علی ابن ابی طالب نامش علی وکنیت ابو الحسن ولقب مرتضی بود او عمزاده رسول
صلعم وامام اول بود نام مادرش فاطمه بنت اسد ولادتش اندرون خانهٔ کعبه بتاریخ سیزدهم
رجب سنه ۳۰ سی ام عام الفیل روز جمعه بوقت صبح صادق بست وسه ۲۳ سال قبل سنه هجری
وهشت سال از پادشاهی پرویز گذشته بود ودر یازده سالگی مسلمان شد وبست ونه ۲۹
سال از پیغمبر صلعم خورد بود بتاریخ نوزدهم ۱۹ ذالحجه سنه ۳۵ سی وپنج هجری ببیعت مالک اشتر خلافت
بر علی مقرر شد چون بنی امیه علی علیه السلام را بلا واسطه بخون عثمان متهم میکردند لاجرم علی
شیر خدا بر حسب صوابدید معاویه را از امارت شام معزول ساخت او اطاعت فرمان والا
نکرد بلکه طلب خون عثمان نمود واهل شام را بدین سخن همداستان کرد تا امرای اطراف
سرکشی آغاز کردند وعمرو عاص با پسران خود بمعاویه در پیوست درین وقت عایشه
به حج رفته بود اورا بفریفتند وبه بصره بردند وبعد از قتل بسیار شهر بصره بستیدند ودر آنجا
متمکن شدند علی مرتضی عم جهت جنگ ایشان از کوفیان مدد خواست وپایان کار

جنگ قایم شد و طلحه و زبیر کشته شدند و بر هودج عایشه تیر بسیار انداختند هزیمت بلشکر
عایشه افتاد و لشکر علی مظفر شد درین حرب بروایتی سی هزار و بروایتی هفده هزار مسلمانان
کشته شدند قریب یک هزار از لشکر علی و باقی از لشکر عایشه و علی امارت بصره بعبد الله عباس
داد و خود بکوفه رفت و دار الامارت ساخت بعده علی مرتضی با سی ۳۰ هزار مردم به جنگ معاویه
عزم شام نمود و معاویه با صد هزار مردم در برابر آمد و بموضعی که آنرا صفین خوانند در ذالحجه ۳۶
سی و شش هجری بهم رسیدند علی خواست تا به نصیحت و پند او را از جنگ باز دارد معاویه
نشنید و هفت روز قوی جنگ کردند تا ماه ذالحجه تمام شد در محرم دست از حرب باز داشتند
در صفر باز حرب سر کردند و صد روز جنگ کردند و نود جنگ واقع شد و درین جنگ
هفتاد هزار کس کشته شدند از طرف علی سی و پنج ۳۵ هزار از جمله آن سی و پنج ۲۵ صحابه بودند
و از طرف معاویه چهل و پنج ۴۵ هزار کشته شدند آخر همدیگر برگشتند علی بکوفه رفت و معاویه بشام
و عمرو عاص خلافت بر معاویه مقرر داشت و انگشتری تشبیه کرد چون این خبر به علی مرتضی
رسید بعد از نماز برین پنج کس یعنی معاویه و عمرو عاص و ابوموسی اشعری و عبد الرحمن خالد
و ضحاک قیس لعنت کردی و نیز معاویه بر مرتضی علی و حسن و حسین و مالک اشتر
و عبد الله عباس همچنان کردی و باز در نهروان با ایشان حرب رو داده بیشتر خارجیان
و بنی تمیمه کشته شدند خارجی اتباع معاویه و دیگر بنی امیه را گویند و شیعه اتباع علی مرتضی
را خوانند و سپس کار معاویه روز بروز قوت گرفت و اکثر جاها که در تصرف علی بود در تصرف
معاویه آمد تا آنکه حسب صلاح معاویه عبد الرحمن بن ملجم علیه اللعنت با دیگر دو کسان روزی
وقت شام در مسجد کوفه آمده پنهان شد و چون وقت صبح علی علیه السلام بمسجد آمده
به نماز ایستاد و همین که سر از سجدهٔ اول بر داشت آن ملعون تیغ زهر آب داده
بر فرق مبارک زد و مجروح ساخت و این واقعه بتاریخ نوزدهم رمضان واقع بود و دو روز
دیگر زیست و شب بیست و یکم ۲۱ رمضان سنه چهل ۴۰ هجری روز دوشنبه وقت شب برحمت حق

پیوست و تاریخش بطور تعمیه این مصرعه است مصرع ابن ملجم برید فرق علی ﴿بی﴾ و بعد انتقال آنحضرت
جناب حسن و حسین علیهم السلام بموجب وصیت در آن شب جسدش را بر شتر نهاده
روان کردند و شتر در نجف اشرف که در دو فرسنگی کوفه بطرف قبله واقع است فرود آمد و همانجا دفن
کردند و بحکم وصیت آن موضع را با زمین هموار کردند که اعدا بران اطلاع نیابند و در زمان بنی امیه گورش
ناپدید ماند و در سنه ۱۷۵ یکصد و هفتاد و پنج هجری در زمان هارون الرشید که خلیفه عباسی بود آشکاره
شد و مطاف گردید و تا آنکه بعد از یکصد و نود سال از آشکاره شدن عضد الدوله دیلمی در سنه ۳۶۶
سه صد و شصت و شش هجری بر قبرش عمارت عالی کرد و پس از و غازان خان عمارات
بران افزوده و در نسخهٔ بیان واقع مینویسد که در عهد سابق کوفه معمور بود و عظمت عمارات کوفه در
تواریخ سلف مرقوم است فامّا به نحوست افعال بد ساکنانش خراب شده که حالا اثری از آثار مبانی
آن پیدا نیست مگر مسجدی که در محراب آن علی علیه السلام را مجروح نموده بود برقرار است و از
مدفن تا مقتل یک فرسنگ راه است و در محرابی که آن امیر را زخم زده بود بخط جلی نوشته
است که هذا مقتل امیر المومنین علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه. و در کتابی آمده است که مرقد
جناب امیر در بلخ است ﴿م﴾ در زمان سلطان سنجر ماضی بن ملکشاه والی بلخ جمیع اعیان
شهر را طلبیده مشورتی نهاد و از روی ﴿تواریخ﴾ نیز هویدا شده که مدفن او در همین سرزمین است
بعد از توجه و تردد حفرهٔ ظاهر شده و در میان آن لوحی از سنگ سفید پیدا شده که
بران این عبارت منقوش بود. هذا قبر اسد الله اخی رسول الله علی ولی الله. و سلطان
حسین مرزا والی هرات بر مرقد او عمارت تعمیر ساخته والله اعلم بالتحقیق مگر آنچه که همه
میدانند در نجف اشرف است مدت عمرش شصت و سه ﴿۶۳﴾ سال و مدت خلافت چهار
سال و نه ماه بود و علی را هجده ﴿۱۸﴾ پسر و هجده ﴿۱۸﴾ دختر بودند. عباس علی. عون علی. ابوبکر. عمر. عثمان.
جعفر. عبدالله. محمد حنیفه. مردان علی. عبدالله مختار ثقفی. طاهر علی. مطهر علی. یحیی. عقیل علی.
فضل علی. امام حسن. امام حسین. محسن. این هر سه از بطن فاطمه بود و نام دختران

اشیا
ملک عرب

این ثلث. زینب. کلثوم. هر دو از بطن فاطمه بنت رسول عم بودند رمله. ام الحسن. ام کلثوم صغرا. زینب صغرا.
حرمانه. میمونه. خدیجه. ام الکرام. ثقیه. ام سلمه. امامه. و دیگر پنج دختر را نام یافته نشد و منجمله آن همده
پسران این پنج کس را نسل بوده ثلث امام حسن امام حسین محمد حنیفه عباس عمر و دربان
علی مرتضی قنبر و سلمان بودند و آنحضرت را دوازده زن بودند سیوای سراری ذکر دوازده امام
اول امام علی شیر خدا ذکرش بالا رفت دویم امام حسن بن علی مرتضی کنیات او ابو محمد و
لقب زکی ولادت او پانزدهم رمضان سنه سویم هجری روز شنبه وقت مغرب از بطن فاطمه
بنت رسول عم در مدینه اتفاق شده بود دران وقت پادشاه فارس یزدجرد بود اگرچه
بعد وفات پدرش قبایل عرب او را بتاریخ بیست و یکم رمضان سنه چهلم هجری در کوفه بمسند
خلافت نشانیدند و از اهل عراق قریب چهل هزار مردمان بیعت او کردند اما اهل شام مطیع
معاویه بودند لاجرم میان او و معاویه تنازع امد و آهنگ یکدیگر کردند حسن صاحب تدبیر بود دانست
که دولت دنیوی را قراری نیست و به متابعت اهل عراق و کوفه اعتباری نه و نیز رسول عم خبر
داده بود که خلافت بعد از وی سی سال باشد و بعد از آن ملک باشد و چون مرتضی علی انتقال
فرمود از مدت سی سال شش ماه مانده بود بدین سبب بعد شش ماه بتاریخ سیزدهم
ربیع الاول سنه چهل و یک هجری خلافت بمعاویه بازگذاشت و تسلیم نمود و درین وقت
از انتقال رسول عم مدت سی سال تمام شده بود و صورت معنی حدیثی که در باب خلافت
فرموده بود ظاهر شد فی الجمله حسن بعد ترک خلافت همه برادر خود و اهل بیت از کوفه بمدینه
رفت لاکن معاویه همچنان ایمن نبود و بدفع میکوشید تا آنکه پسرش یزید زنی دلاله را نزد
جعده بنت اشعث که زن امام حسن بود و او در مدینه بنام اسما مشهور بود فرستاد و بفریفت
و وعده ها بر زنی یزید نمود چنانکه چند مرتبه بطمع جاه و حشم امام حسن را زهر در عسل و خرما آمیخته
داد و مرتبه آخر الماس سائیده که یزید فرستاده بود باب آمیخته داد چون امام حسن
آنرا نوشید جگر پاره پاره گردید از حلق بیرون آمد و این ماجرا بتاریخ بیست و هفتم صفر روز

که نامش
الیسونیه رومی کنیزکی بود

پنجشنبه سنه ۵۰ پنجاهم هجری واقع بود و چون بیست و هشتم صفر روز جمعه بگذشت و شب شنبه
بیست و نهم صفر درآمد طایر روح آن امام علیه السلام بعمر چهل و شش سال و پنج ماه و سیزده
یوم بعالم بالا عروج کرد حضرت امام حسین و محمد حنیفه خواستند که او را پیش رسول عم
دفن کنند عایشه که مالک آن زمین بود اجازت نداد و در گور غریبان بقیع نزد جده
اش فاطمه بنت اسد دفن کردند تاریخ وفاتش این بیت حقست بیت شکل
گل حسن ابن علی بود ۞ از آن تاریخ فوتش آمده گل ۞ مدت خلافت او شش ماه
و مدت امامت بعد پدر نه [۹] سال و پنج ماه و نه روز بود و بیست و پنج [۲۵] حج کرده و حضرت امام
حسن بشکل مانند بود برسول صلعم و او را ده ازواج بودند و نوزده [۱۹] فرزند شانزده ذکور
و سه اناث. قاسم. عبد الله. زید. اسحق. عبد الرحیم. محمد. حسین الاثرم. عقیل. احمد.
عبد الرحمن. عمر. اسمعیل. فضل. ابوبکر. طلحه. حسن مثنی. نام اناث این حقست. فاطمه. ام سلمه.
ام الحسن. واکثری از ینها بی اولاد فوت کردند و در بیان حضرت امام حسن سقیفه نام زنی داشت
بالجمله بعد وفات امام حسن جعده بامید مواعید پیش یزید رفت و گفت که حسن را دور
کردم اکنون بعقد نکاح خود درآر یزید گفت چو با چنان شوهر وفا نکردی با من چه خواهی کرد و
بعد سه روز فرمود تا او را در دم اسپ کشیدند و حکم کرد که به جزیره فیل برند و دست و پایش
بسته بدریا اندازند چون بیک فرسنگی جزیره رسیده بود که طوفانی پدید آمد و او را
بدان جزیره افگند و دیگر کس از و نشان نداد سیوم امام حسین علیه السلام پسر دوم
علی مرتضی کنیت او ابو عبد الله و لقب شهید و سید و سبط روز پنجشنبه چهارم شعبان
سنه ۴ چهارم هجری از بطن فاطمه زهرا بنت رسول الله در مدینه بوقت صبح متولد شد و مدت
حمل وی هشت ماه و بیست و هشت یوم بوده و از امام حسن ده ماه و هجده یوم در ولادت ظاهره
خورد بود و بعد پنجاه روز از ولادت امام حسن در شکم مادر قرار گرفته بود هویدا باد که آنچه یزید را
با امامین علیهما السلام عداوت بود نه با او و با پدرش بود بلکه عداوت اجدادی حقست و آن

آسیا
ملک عرب

چنان که عبد المناف چهار پسر داشت دو پسر او که نام یکی هاشم و نام دیگری عبد الشمس بود
توامان متولد شده بودند و پیشانی ایشان بهم چسپیده بود هر چند سعی میکردند از هم جدا نمیشد
آخر از شمشیر جدا کردند این سخن بشخصی از عقلای عرب رسید گفت بایستی که به چیز
دیگر جدا کردندی چه بدین سبب همیشه میان اولاد ایشان عداوت خواهد ماند اینمعنی
بسمت تحقیق پذیرفت و آنچه میان هاشم و امیه بن عبد الشمس بود که او را از مکه اخراج فرموده
و آنچه میان عبد المطلب و حرب پدید آمد و آنچه میان ابوسفیان و رسول صلعم محاربات وقوع
یافت و آنچه میان علی مرتضی و معاویه بظهور رسیده و آنچه یزید با امام حسین علیه السلام کرد
همه نتیجه آن عداوت اصلی بود امّا عداوت فرعی آن که یزید را با امام حسین بود دو سبب
بود یکی آنکه از بیعت او ابا کرد و دیگران را امتناع نمود و در زمان حیات پدرش در اطاعت
نیامد و نه بعد از وفاتش سخن بیعت را بسمع قبول شنید دوم آنکه عبد الله بن زبیر
که پسرزاده عمه رسول صلعم بود زنی داشت که بجمالش در آن عصر نظیری نبود و خبر خوبی
او به یزید رسیده بود و نادیده گرفتار محبت او شده و پیوسته در خیال او بود و انواع حیله‌ها
ساخت تا ابن زبیر آن زن را بی جهت طلاق داد و معاویه ابوموسی اشعری را که
مردی پارسا بود با پیغام خواستگاری نزد زن عبد الله زبیر فرستاد چون ابوموسی
روان شد و در اثنای راه با قاسم بن عبد الله و بعده با امام حسین ملاقات شد
آنان هم جهت پیغام رسانی از طرف خودها بدو گفتند چون ابوموسی نزد آن زن
رسید خود هم شیدای او گردیده اولاً پیغام خود و بعد از آن پیغام آن هر سه ظاهر ساخت
زن گفت نکاح من با امام حسین بخوان تا در خاندان پیغمبر درآیم پس ابوموسی نکاحش
با امام حسین بخواند و چون ابوموسی نزد معاویه آمد و حال بازگفت یزید سوگند خورد
که هرگاه بعد پدر ملک بمن رسد تا که سر حسین را جدا نکنم آرام نگیرم چون در
سنه ٦٠ شصتم هجری معاویه درگذشت و خلافت به یزید رسید نامهٔ عتاب بر ولید که والی

مدینه بود فرستاد که حسین را در بیعت من بخوان حسین چون آن نامه خواند در خشم
شد و فرمود من در بیعت آن چنان دوزخی چگونه درآیم یزید بار دیگر مکتوب نوشت
که چنان کنی که سر حسین بمن فرستی ولید در مکر و حیله شد بدین سبب حسین مع اهل بیت
و عبدالله زبیر و غیره از مدینه بمکه رفت تا آنکه اهل کوفه امام حسین را نامه فرستادند که
زود بیائید ما بتو بیعت کنیم امام حسین اولا مسلم بن عقیل بن ابی طالب را که پسر عم او بود روانه
آن سمت فرمود تا صورت حال را تحقیق نماید چون حضرت مسلم بکوفه رسید مردم کوفه
با طاعت و انقیاد او پیش آمدند تا هجده هزار مرد بر او بیعت کردند مسلم صورت حال را
با امام حسین بذریعه مکتوب عرض کرد و استدعای قدوم شریف نمود نعمان بشیر که از جانب
یزید حاکم کوفه بود این معنی را به یزید پلید اطلاع داد یزید به عبدالله زیاد که از طرفش حاکم بصره
بود نامه نوشت که مسلم بن عقیل بکوفه آمده است و بجهت امام حسین بیعت می ستاند باید
که روی بکوفه آری که امارت آن دیار نیز بتو ارزانی داشتم و مسلم طلب کنی و در ساعت
بقتل رسانی چون مکتوب به عبدالله بن زیاد رسید شادان شده برادر خود را از
قبل خود حاکم بصره کرده خود را بکوفه آورد مسلم عقیل داد مردانگی داده پایان کار بتاریخ پانزدهم
ذالحجه سنه ۶۰ شصت هجری شهید شد و عبدالله زیاد سر او را به یزید لعین فرستاد و
از ماجرا اعلام داد یزید حکم کرد تا سر مبارک را بدروازهٔ دمشق بیاویزند و در جواب
مکتوب بعد تحسین ها نوشت که شنیدم امام حسین عزیمت کوفه دارد باید که خبردار باشی
و در قتل او غافل نمانی آورده اند که دو پسران از جناب مسلم علیه السلام بعد از قتل پدر خود
در شهر کوفه پنهان بودند بعد جست و جوی فراوان بخانه حارث لعین یافته شدند و
آن لعین آن هر دو را که نام بزرگ محمد و نام خورد ابراهیم بود شهید کرده تن ایشان
را در آب فرات انداخت و سرهای مبارک ایشان را به عبدالله زیاد رسانید
چون چشم ابن زیاد بران سرها افتاد بی اختیار آب دیده شد و حارث علیه اللعنت

را بهمه خواری بکشت و آن سرها را بفرات انداخت گویند که از کرامت آن تنها از
آب برآمدند و هر سری را بر تن خود چسپیدند و دست در گردن یکدیگر آورده باب
فرو رفتند و آنجا باب چون نامهٔ مسلم بحسین امام رسید مع اهل بیت بتاریخ پانزدهم ۱۵
ذالحجه سنه ۶۰ شصت هجری از قضا را مسلم همان روز بقتل رسیده بود در راه کوفه شد
و منزل بمنزل میرفت تا ابن زیاد شنید از شانزده روز که حسین امام راه این سمت
شده است و امروز در قبیلهٔ بنی سکوان است حر بن یزید الریاحی را با هزار سوار فرستاد که هر جه
هر باشد حسین امام را بکوفه رساند و نگذارد که بطرفی دیگر بیرون رود بمنزل سراط طرفین
را دو چار شد حر از خیال سعادت اندیشی با امام حسین در پیوست و امام حسین حسب صوابدید
او بهنگام شب راه طرفی بگرفت شبی بود تاریک و نمی دانستند که بکجا میروند تا وقتیکه سفیدهٔ
صبح دمید اسپ حسین ناگاه بزمین هولناک رسیده بایستاد و هرچند که شاهزاده حسین تازیانه
میزد اسپ گام بر نمیداشت برسید که این کدام زمین است یکی گفت که این را ارض ماریه گویند
و کربلا نیز خوانند حسین گفت الله اکبر ارض کرب و بلا است و این موضع ریختن خونهای ما ست
آنگاه حسین پای از مرکب بگردانید و همانجا فرود آمد و بفرمود تا کسان او خیمه زدند و نزدیک
باب فرات قرار گرفتند و این روز سیوم محرم روز جمعه سنه ۶۱ شصت و یک هجری بود ابن
زیاد عمر بن سعد را بوعدهٔ دادن حکومت ری و طبرستان با پنج هزار سپاه در جنگ امام
حسین روانهٔ کربلا نمود پدر عمر ملعون که سعد بن ابی وقاص نام داشت پسر عمزاده رسول صلعم
بود بالجمله چون عمر بن سعد در کربلا رسید برابر حسین علیه السلام فرود آمد و سپس ابن
زیاد عمر سعد را پیغام داد که حسین و اتباع او را از طرف آب مانع آیند تا وقتیکه بیعت
یزید در آیند پس عمر سعد عمر بن حجاج را با پانصد سوار جهت ضبط آب تعین نمود که
حسین و مردم او را از آب فرات دور کردند و شاهزاده حسین خیمه بجانب بادیه
سو کرد و این روز هفتم محرم سنه مذکور روز شنبه بود بعده ابن زیاد شمر بن ذوالجوشن

را با چهار هزار کس بمدد عمر سعد فرستاد و از عقب او یزید کلبی را با دو هزار و عقب او
حصین بن تمیر را با چهار هزار سوار و از پی ایشان عمر بن القیس احمص را با دو
هزار و قیس بن حنظله را با دو هزار و از پس ایشان نصر بن شامی را با دو هزار
سوار و پیاده و از پس ایشان حجاج بن الحر را با هزار سوار فرستاد تا هفده هزار سوار
و پیاده بعمر سعد پیوستند و پنج هزار همراه عمر سعد بود مجموع بیست و دو هزار سپاه نامرد جمع
شدند چون اثر صبح تاریخ دهم محرم روز جمعه سنه ۶۱ شصت و یک هجری ظاهر شد امام
حسین بانگ نماز گفت و بعد ادای نماز هنوز دعا و اوراد ناخوانده بود که فریاد
کوس حربی و نای جنگی از لشکر مخالفان برآمد و جوق جوق از سوار و پیاده مسلح رو
بمیدان نهادند و علمها نصب کردند عمر سعد تهیه لشکر پرداخته میمنه را در عهده عمر بن حجاج
کرده و میسره را بشمر ذی الجوشن سپرد و علم را بدست مولای خود داده آن سیاه دل
در قلب سپاه قرار گرفت امام حسین با آنکه از معدودی چند بیش نداشت از کثرت
لشکر دشمن نیندیشیده میمنه را نامزد ظهیر بن القیس نمود و در میسره با پسر حبیب
بن مظاهر را مقرر فرمود و رایت را به برادر خود عباس بن علی شیر خدا داد چون هر دو
صف راست شدند امام حسین بخیمه درآمد و عمامه رسول خدا بر سر نهاد و دراعه
آنحضرت پوشیده و شمشیر او صلی الله علیه حمایل کرد و بر اسب ذوالجناح سوار شده
رو بمیدان نهاد و شعری چند گفت که ترجمه آن این است ترجمه ای اهل عراق سوگند بر شما
میدهم که میدانید که من نبیره مصطفی و سبط رسول خدا و جگر گوشه فاطمه زهرا ام و قرة
العین علی مرتضی برادرم حسن مجتبی و عمم جعفر طیار و عم پدرم حمزه سید الشهدا است و می بینید
که عمامه رسول خدا بر سر دارم و دراعه مبارک او در بر و شمشیر آنحضرت حمایل کرده ام
و اسب خاصه او زیر ران در آورده ﴿ نعره ها از لشکر غدار برآمد که ای حسین آنچه که
گفتی راست است امام حسین فرمود چون میدانید که من راست میگویم پس بچه وجه

خون مرا حلال میدانید و آبی را بر دد و دام و یهودی و نصارا حلال از من بازمیگیرید و حال آنکه پدرم
ساقی کوثر هست پس امام حسین عنان مرکب از میان برتافته بصف لشکر خود باز آمد لشکر
اعدا بقول اصح بیست و دو هزار سوار و پیاده از شام و کوفه در آن معرکه حاضر بودند و ملازمان امام
حسین سوای آنحضرت و امام زین العابدین هفتاد و دو تن بودند از آن جمله سی و دو تن سوار [32]
و چهل تن پیاده راوی گوید که چون صفوف قتال راست شد و از هر دو جانب چشم در میدان
گماشتند تا که سبقت حرب کند امام حسین فرموده که از بدر یاد دارم که تا مخالف ابتدا بحرب
نکند متعرض حرب او نباید شد امّا حر بن یزید الریاحی پیش صف لشکر کوفه ایستاده
بود مرکب نزدیک عمر سعد راند و گفت یا ابن سعد با حسین بن علی مقاتله خواهی کرد او
گفت بلی حر گفت فردا جواب رسول خدا چه خواهی گفت عمر سعد هیچ جواب نداد حر متوجه میدان
شد و پیش حسین امام آمد و رکاب شاهزاده را بوسه داد امام حسین دست مبارک
بر سر و روی حر بمالید و حر با دل خوش رو بمیدان نبرد آورد عمر سعد صفوان بن حنظله را در حرب
حر فرستاد او در غضب شد و نیزه که در دست داشت حواله سینه حر کرد حر نیزه او رد کرد و در
گرمی سنان نیزه خود بر سینه اش زد که از پشت آن نامرد بیرون آمد و بر زمین افتاد و حر
او را بر زمین زد که استخوان هایش ریزه ریزه شد بعده انچه که داد مردانگی باید داده آخر
از نیزه قصور بن کنانه شهید شد بعده رفته رفته یکی بعد دیگری جمیع هفتاد و دو تن از صبح
روز عاشوره تا وقت ظهر آن روز هزاران ملعونان را به تیغ فرموده در حالت تشنگی
شربت شهادت چشیدند و امام حسین علیه السلام در آغاز وقت عصر شهادت
یافت چنانچه مرزا دبیر لکهنوی در مرثیه گوید ؎ صبح سے ظہر تلک شاہ کی سپاہ کٹی ؛ بوقت
عصر محمد کی بوسہ گاہ کٹی ؛ تفصیل شهدای هفتاد و دو تن اول شهید حر بن یزید الریاحی
دوم شهید مصعب برادر حر سوم شهید علی بن حر چهارم شهید عروه غلام
حر پنجم شهید ظهیر بن حسان که بسیاری از نامردان را کشته شهید شد ششم

شهید عبد الله بن عمر کلبی هفتم شهید بریر حصیر همدانی که زاهدی پاکیزه بود از دست
عبیده بن جابر شهید شد هشتم شهید وهب بن عبد الله کلبی نهم شهید عمر بن
خالد ازوی دهم شهید خالد بن عمر یازدهم شهید سعد بن حنظله تمیمی دوازدهم شهید
عمر بن عبد الله المدحجی سیزدهم شهید عماد بن انس چهاردهم شهید وقاص بن مالک
پانزدهم شهید شریح بن عبد الله شانزدهم شهید مسلم بن عوسیجه هفدهم شهید
حبیب مظاهر بن مسلم عوسیجه هجدهم شهید هلال بن نافع نوزدهم شهید عبد الرحمن بن عبد الله
بن برنی بستم شهید یحیی بن سلیم المازنی بست و یکم شهید عبد الرحمن بن عروه غفاری
بست و دوم شهید مالک بن انس بست و سوم شهید عمر بن مطاع الجعفی بست
و چهارم شهید قیس بن امیه بست و پنجم شهید فضل بن علی مرتضی اول کسی که از برادران
امام حسین شربت شهادت چشید او بود بست و ششم شهید هاشم بن عتبه بن وقاص
که پسر عم عمر سعد ملعون بود حق جانبازی انچه باید خوب ادا کرد و هزاران ملعونان را کشته
شهید شد بست و هفتم شهید حبیب بن مظاهر بست و هشتم شهید حریر که آزاد کرده ابوذر
غفاری بود بست و نهم شهید زید بن مهاجر جعفی سی ام شهید انیس بن معقل اصبحی سی و یکم شهید
عالبس بن شبیث الشاکری سی و دوم شهید شوذب غلام عالبس مذکور سی و سوم شهید حجاج
بن مسروق جعفی سی و چهارم شهید سیف بن حارث بن سریع سی و پنجم شهید مالک
بن عبد الله بن سریع مذکور سی و ششم شهید غلامی ترک که قاری قران بود سی و هفتم شهید
حنظله بن سعد عجلی سی و هشتم شهید یزید بن زیاد الشقاق سی و نهم شهید سعد بن عبد الله
الجعفی چهلم شهید جناده بن حارث انصاری چهل و یکم شهید عمر بن جناده بن حارث مذکور
چهل و دوم شهید مره بن ابی مره غفاری چهل و سوم شهید محمد بن مقداد چهل و چهارم شهید
عبد الله ابو دجانه چهل و پنجم شهید سعد غلام امیر المومنین علی مرتضی چهل و ششم شهید قیس
بن ربیع غلام امام حسین چهل و هفتم شهید اشعب بن سعد غلام امام حسین چهل و هشتم شهید عمر بن

قرطه غلام حسین امام جل و نهم شهید غنطمه غلام امام ممدوح پنجاهم شهید حماد غلام امام موصوف و لعبد انیه
شهدا دیگر ۳۳ تن بودند از نام شریف انان دیده نشد اغلبکه این ۳۳ تن پسران علی مرتضی
بودند چرا در جاها دیده شده یازده پسران علی مرتضی همراه حسین امام در کربلا شهید شدند
پس نام این ۳۳ تن این حست طاهر علی مطهر علی مردان علی پنجاه و چهارم شهید عبد الله بن مسلم
بن عقیل شهادت او از دست نوفل بن مراج بود پنجاه و پنجم شهید جعفر بن عقیل پنجاه و سیم
شهید عبد الرحمن بن عقیل شهادتش از دست عبد الله بن عروه بود پنجاه و ششم شهید
محمد بن عبد الله بن جعفر طیار از بطن زینب بنت فاطمه زهرا بود پنجاه و هشتم شهید عون
بن عبد الله برادر محمد موصوف پنجاه و نهم شهید اسد بن ابی دجانه شصتم شهید پیروزان
غلام امام حسن را صد و سی کس مرتدان را به نیزه و بیست کس را بشمشیر هلاک کرده
شهید شد شصتم و یک شهید عبد الله بن امام حسن را بسیار ناپاکان واصل جهنم
نموده شربت شهادت چشید شصت و دوم شهید قاسم بن امام حسن را او را
بوصیت برادر خود شب حضرت حسین امام با دختر خود فاطمه کبرا نام داشت در کربلا نکاح
بسته بود و او بسیاری از ملعونان و ازرق لعین را از مردی دم پهلوانی میزد با پسران
او کشته شهید شد شصت و سوم شهید ابو بکر بن علی مرتضی شصت و چهارم
شهید عمر بن علی مرتضی شصت و پنجم شهید عثمان بن علی مرتضی شصت و ششم شهید
عون بن علی مرتضی شصت و هفتم شهید جعفر بن علی مرتضی شصت و هشتم شهید عبد الله
بن علی مرتضی شصت و نهم شهید نام این شهید یافته نشد هفتادم شهید عباس علمدار
بن علی مرتضی را از دست نوفل بن ازرق شامی بریده بازو و شهید شد راوی گوید
که چون عباس علمدار برای آب رفته بود چهار هزار سپاه نامرد بر لب فرات موکل بودند دو هزار
پیاده و دو هزار سوار نگاهبانی آب میکردند با وجود آن آن یکه تاز میدان دلاوری یکسر از زه
جرات اسب خود را در آب رسانیده مشک را پر ساخته هنگام مراجعت بازوی مبارکش بریده

شد انگاه حضرت عباس مشک را بر دوش چپ بگرفت چون آن بازو هم بریده گردید
مشک را بدندان گرفت پس تیرهاے پیهم آمده بر اعضاے پاکش و نیز بر مشک خورده
آب تا ریخته شد و آنحضرت بلرزه آمده بر زمین افتاد هفتاد و یکم شهید علی اکبر پسر مهین
امام حسین و آنحضرت همشکل رسول عم بود بعد مردانگی فراوان و قتل نامردان بی پایان از نیزهٔ
ابن نمیر و تیغ مره عبدی شهید شد دران وقت سن شریفش هجده سال بود هفتاد و دویم شهید
علی اصغر بن امام حسین ع در حالت تشنگی تیر حرمله لعین بحلق مبارک خورده شهید شد
درانوقت عمرش شش ماه و سه روزه بود بعد این همه هفتاد و دو تن غیر از پسری امام حسین
ع زین العابدین لقب داشت و دران حین عمرش چارده ساله و پنج ماه و دو روزه و بیمار و رنجور
بود هیچکس از مددگاران حضرت امام حسین علیه السلام نماند بند مسدس جب ظہر تک حسین بہتر کو
رو چکے ❊ یعقوب کے طرح علی اکبر کو رو چکے ❊ ایک دوپہر مین تہوڑے سے لشکر کو رو چکے ❊ تہرت نباکے
ننہے سے اصغر کو رو چکے ❊ سیدانیون سے جاکے کہا شور و شین سے ❊ لو اب زمانہ ہوتا ہے خالی
حسین سے ❊ پس آنحضرت علیه السلام در غیظ آمده شجاعتے را اشکاره فرمود بیانش
دفتری باید لاجرم برین سه بند مرزا دبیر مختصر نموده بندهاے مسدس جب رنمین ذوالفقار
علم کی حسین نے ❊ دیکہلا دیے دو ہلال شه مشرقین نے ❊ دی داد حرب فاطمہ کے نور عین نے ❊ کی
مدح ضرب فاتح بدر و حنین نے ❊ یہ ہیبت جہانشہ نیک خو ہوی ❊ خود ذوالفقار میان سے
کہیچتے ہی دو ہوی ❊ ظاہر مین تیغ ایک تہی بر صورت ہزار ❊ دریا مین موج باغ مین گل کوہ
مین شرار ❊ گہہ قاف مین بصورت سیمرغ آشکار ❊ گہہ مثل کہکشان وہ فلک کے گلے
کا ہار ❊ زیر زمین پہاڑ کے طالع جگا دئے ❊ گاو زمین کے شاخ کو دو پہل بنا دئے ❊ کنہ تہا بک
گنبد دوار آسمان ❊ جہک جہک گئے تہے سقف ضیا بار آسمان ❊ وہ تیغ رنمین بن گئی
معمار آسمان ❊ کشتون کے باندہے پشتہ دیوار آسمان ❊ وہ تیغ خاص تہی کمر بو تراب
کی ❊ کفار کیسی کفر کی مٹی خراب کی ❊ پایان کار بحکم جناب باری ذوالفقار بہ نیام آورد

۱۹۵۰

و هزار و نهصد و پنجاه زخم هاے تیر و سنان و شمشیر خورده از اسب متوجه زمین شد و از روز عشره
وقت اول عصر بود امام در نماز بسجده اول از دست ملعون شمر ذی الجوشن علیه اللعن شربت شهادت
چشیده بیت اندرین غم نی همین ارض و سما بگریستند ٭ کاهل عالم از ثریا تا ثری بگریستند ٭
بعد از شهادت امام علیه السلام شمر مردود با جمعی از مطرودان رو بخیمه گاه حسین آورده هر متاعیکه دید بغارت
برد اما گرد عورات نگردیدند چون شمر بخیمه امام زین العابدین تکیه داشت در آمد شمشیر برکشیده خواست
امام او را بقتل رساند حمید بن مسلم و در بعضی روایت عمر بن سعد مانع شد پس سرهاے
شهدا را بنوک نیزه ها و جماعت اهل بیت را بر اشتران نموده اول بکوفه و بعد از ان بشام
رفتند و در انجا اسیران را بزندان مقام دادند و لاش هاے شهدا تا سی و نه (۳۹) روز در
کربلا بی گور و کفن افتاده ماند بروز چهلم (۴۰) تاریخ بستم صفر سنه ۶۱ شصت و یک هجری بود مزارعان
که متصل مقتل مقدس بودند فکر تدفین لاشها نمودند قضارا همان روز جناب امام زین العابدین
از شام رهایی یافته مع اسیران و سرهاے شهدا وارد کربلا شده و لاشها مدفون گردید
همگی هفتاد (۷۳) و سه تن در کربلا شهید شدند منجمله آن مع امام حسین دوازده تن پسران
علی مرتضی بودند و نه تن از عزیزان جمله بیست و یک (۲۱) تن از اقربا و پنجاه و دو (۵۲) تن از غلامان
و یاران بودند و حضرت امام حسین را هفت پسر و ۳ دختر بودند علی اکبر از همه کلان
بود و علی اوسط الملقب زین العابدین پسر دومین و علی اصغر از همه خورد بود و نام دختران
فاطمه کبرا و فاطمه صغرا و سکینه که عمرش چهار ساله بود و حین بودن در زندان شام فوت کرد و لاشش
او را در کربلا آورده دفن نمودند این شش اولاد از بطن شهربانو بنت یزدجرد بن خسرو پرویز
بن هرمز بن نوشیروان بودند و عبدالله و محمد و حسن و جعفر این چهار پسران از دیگر
بطن بودند و ازین ها نسل امامت از امام زین العابدین قایم ماند و امام حسین را سوای
ازواج سریه دو ازواج بودند و نام دربان آنحضرت رشید الهجری بود و منجمله سریه یکی را شیرین
نام بود که او را آنحضرت آزاد کرده بود مدت عمر حضرت امام حسین پنجاه و شش سال و پنج ماه و شش

روز و مدت امامت ده سال و ده ماه و ده یوم بود محبان پنج تن روز شهادت او را روز
عزا گرفتند و بنی امیه این روز را عید ساختند و بنی امیه اولاد امیه مثل معاویه و یزید
و اتباع او را گویند و پنج تن حضرات نبی و علی و فاطمه و حسن و حسین را میخوانند تاریخ شهادت
آنحضرت از مولف برین نظم آمده تاریخ جمعه و عاشر محرم بود ❊ ام سوی خلد شاه نقل نمود
چون تن پاکش از خون لال شده ❊ بهر تاریخ لفظ لال ٦١ شده ❊ و بعضی علما سال
شهادت آنحضرت بسال شصتم نوشته اند محض غلط هست چرا که محاربه کربلا بعد از
وفات معاویه واقع گردیده بود ازین حساب هم در سنه شصتم شدن نمی تواند چهارم امام
علی اوسط بن امام حسین کنیتش ابوالحسن لقب زین العابدین بود بتاریخ
نهم شعبان سنه ٤٦ چهل و شش هجری روز دوشنبه از بطن شهربانو بنت
یزدجرد بمدینه متولد شد او را سیوای سریه یک زوجه که نامش ام الحسن
بنت امام حسن بن علی مرتضی بود داو را نه پسر و سه دختر بودند محمد باقر عبدالله
زید حسین حسن سلمان عبیدالله قاسم عمر نام دختران این هست
خدیجه ام کلثوم ام موسی و حضرت امام زین العابدین بتاریخ دوازدهم محرم سنه ٩٥
نود و پنج هجری روز دوشنبه وقت صبح بمدینه درگذشت شیعه گویند بفرمان ولید بن
عبدالملک که خلیفه بنی امیه بود او را زهر دادند و در گورستان بقیع مدفون شد
مدت عمرش چهل و هشت سال و پنجاه و چهار یوم و مدت امامت سی و چهار سال
و دربان آنحضرت ابو خالد کابلی بود تاریخ سال ترحیل آن شه بی عیب ❊
زیب دین بود گفت هاتف غیب ❊ پنجم امام محمد بن امام زین العابدین کنیتش
ابوجعفر و لقب باقر بود روز جمعه سویم صفر سنه ٦٥ شصت و پنج هجری از بطن ام الحسن
بنت امام حسن وقت صبح بمدینه متولد شد او را سیوای سریه دو ازواج بودند و
پنج پسر و دو دختر داشت . جعفر صادق . عبدالله . ابراهیم . احمد . علی . و نام دختر ام سلمه و

اشیا
ملک عرب

زینب بتاریخ هفتم ذالحجه سنه ۱۱۴ یکصد و چهارده هجری روز دوشنبه بوقت عصر بمدینه درگذشت
و به بقیع مدفون شد پادشاه آنوقت هشام بن عبد الملک بود و شیعه گویند از بفرمان
هشام مذکور مسموم شد مدت عمرش ۴۹ چهل و نه سال و ده ماه و پنج روز بود و مدت امامت
۱۹ نوزده سال و ده ماه و ۳۵ سی و پنج روز دربان آنحضرت جابر الجعفی بود تاریخ سال شتقاد
آن شه دوران ❊ هاتف غیب گفت باز جهان ❊ ۱۱۴ ششم امام جعفر بن امام محمد باقر
کنیاتش ابو عبد الله و لقب صادق بود روز دوشنبه نهم ربیع الاول سنه ۸۳ هشتاد و سه
هجری از بطن فروه بنت محمد بن ابوبکر صدیق در عهد سلطنت عبد الملک بن مروان
در مدینه متولد شد از ائمه معصومین هیچ کس چندین عمر نیافت و بغیر از علی مرتضی
هیچ امام از و عالم تر نبود و او را سیوای سریه ده زن بودند و یازده پسر و هفت دختر
داشت اسمعیل موسی کاظم محمد از قبر او در جرجان است و بگور سرخ مشهور علی
عبد الله اسحق عباس یحیی دیگر ۳ پسر را نام یافته نشد و نام دختران فاطمه امنه
دیگر پنج دختر را نام یافته نشد روز دوشنبه بوقت عصر سوم رجب سنه ۱۴۸ یکصد و چهل
و هشت هجری در مدینه بعهد سلطنت منصور خلیفه بن محمد خلیفه عباسی درگذشت
شیعه گویند از بفرمان منصور خلیفه مسموم شد قبرش در بقیع هست و آن گنبدی است
از دران امام حسن و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق و فاطمه بنت
اسد آسوده اند مدت عمرش ۶۵ شصت و پنج سال و ۳ ماه و ۲۵ بیست و پنج روز بود
و مدت امامت ۳۳ سی و ۳ سال و شش ماه و ۲۶ بیست و شش روز دربان آنحضرت
مفضل بود تاریخ جعفر صادق امام المسلمین ❊ رفت و بر خلقی غم خود افزود ❊ شد تولد
در سنه ۸۳ هشتاد و سه ❊ در صد و هشت و چهل ۱۴۸ رحلت نمود ❊ هفتم امام موسی بن
امام جعفر صادق کنیاتش ابو ابراهیم لقب کاظم بود از بطن حمیده ام ولد در عهد سلطنت
مروان الحمار خلیفه بتاریخ نهم صفر سنه ۱۲۸ یکصد و بیست و هشت هجری روز یکشنبه بعد ظهر بمدینه

متولد شد و آنحضرت را سیوای سریه دو زن بودند و سی و یک (۳۱) پسر و پانزده دختر داشت
علی رضا ابراهیم عقیل هارون حسن حسین عبدالله محمد احمد ابشهید او خان
مدفون است اسمعیل عبیدالله جعفر طیب یحیی اسحق عباس حمزه عبدالرحمن
سلیمان جعفر اصغر زید صالح الحسن ابکرمان مدفون است و برآمد محسن مشهور
قاسم اقبرش در طهران است و در انجا نامش بشاه عبدالعظیم شهرت دارد و والد
آنحضرت را به سید نورالدین نیز مخاطب کنند باقی هفت پسر را نام یافته نشد و نام های
دختران این است خدیجه فاطمه کبرا زینب حلیمه اسما محموده امامه میمونه ام اسمعیل
ام کلثوم ام کلثوم صغرا ام عبدالله ام فروه ام قاسم فاطمه کبرا روز جمعه بعد نماز صبح بتاریخ
بست و پنج (۲۵) رجب سنه ۱۸۳ یکصد و هشتاد و سه هجری در بغداد بعهد سلطنت هارون الرشید
درگذشت و شیعه گویند او در محبس بغداد بفرمان هارون الرشید در حلق او سرب
گداختند مقبرهٔ او و مقبرهٔ امام تقی در بغداد قدیم بمحله کرخ است و ایشانرا دران دیار کاظمین
گویند و هردو در یک گنبد اعمارتی عالی دارد آسوده اند و آن گنبد سمت غربی شط
است محاذی گنبد ابو حنیفه کوفی ا بجانب شرقی شط واقع است مدت عمر امام موسی کاظم
پنجاه و پنج سال و پنج ماه و هفده یوم بود و مدت امامت سی و پنج (۳۵) و بست و دو (۲۲) یوم در زمان
آنحضرت محمد بن فضل بود تاریخ خلق را هادی خفی و جلی است ۱۲۸ سال مولود او امام دی
است ؛ روز جمعه امام نقل نمود ؛ از رجب ماه بست و پنج (۲۵) بود ؛ ملک العرش و حور خلد
برین ؛ سال نقلش بگفت عمدهٔ دین (۱۸۳) ؛ هشتم امام علی بن موسی کاظم کنیتش
ابوالحسن لقب موسی رضا بود در روز پنجشنبه وقت شب یازدهم ذیقعده سنه ۱۴۷ یکصد
و چهل و هفت هجری بعهد سلطنت منصور بن محمد خلیفه عباسی از بطن نجمه الکنیات
ام البنین در مدینه متولد شد و آنحضرت را سیوای سریه دو زن بودند و شش
پسر داشت محمد جواد ابوجعفر حسن حسین ابو محمد ابراهیم روز جمعه وقت صبح بتاریخ

نهم صفر سنه ۲۰۳ دوصد و سه هجری بعهد سلطنت مامون الرشید بن هارون الرشید در خانهٔ
بطوس درگذشت و شیعه گویند بفرمان مامون الرشید در انگور زهر دادند و در مشهد
مدفون گشت و آن مکان را سود بن مغز ابعهد سلطان محمود غزنوی حاکم نیشاپور بود
عمارت کرد مدت عمرش پنجاه و پنج سال و سه ماه بود و مدت امامت نوزده سال و شش ماه
و چهارده یوم دربان آنحضرت شیخ معروف کرخی بن فیروز بود و آنحضرت امام را امام ضامن
نیز خوانند تاریخ آن امام زمان علی رضا ∴ هادی مهدی رجال و نسا ∴ ذات او را امام
ضامن دان ∴ بهر بار روز حشر ضامن دان ∴ گفت هاتف بهر ولی و نقیب ∴ سال
مولود او امام نجیب ∴ بود آدینه و نهم ز صفر ∴ که ز دنیا امام کرد سفر ∴ سال ترحیل آن
امام زمان ∴ خردم گفت صاحب ایمان ∴ روضهٔ او بمشهد گشت عیان ∴ همچو خورشید
بر فلک رخشان ∴ نهم امام محمد تقی بن امام علی موسی رضا کنیتش ابو القاسم
لقب جواد بود روز جمعه وقت صبح دهم رجب سنه ۱۹۵ یکصد و نود و پنج هجری بعهد سلطنت الامین
بن هارون الرشید خلیفه از بطن خزران ام ولد در مدینه متولد شده و آنحضرت را سوای سریه
یک زن بود و سه پسر و دو دختر داشت علی نقی موسی قاسم و نام دختران فاطمه و امامه
روز شنبه بعد ظهر سوم رجب سنه ۲۲۰ دوصد و بیست هجری بعهد سلطنت معتصم بالله عباسی در بغداد
درگذشت و شیعه گویند که بفرمان معتصم بالله مسموم شد و در کرخ نزد جدش موسی کاظم مدفون
گردید مدت عمرش بیست و چهار سال و یازده ماه و بیست و چهار یوم بود و مدت امامت هفده سال
و چهار ماه و بیست و چهار یوم دربان آنحضرت عبد الله بن مسلمه بود تاریخ بطور تعمیه این گشت
تاریخ آن امام تقی جواد زمان ∴ لقب او زکی و قانع دان ∴ در جهان بود جابر و واثق ∴ شده
سال تولدش صادق ∴ سال سم دادن تقی زمان ∴ دین ز مردم برون شده برخوان ∴
مرقد پاک اوست در بغداد ∴ رحمت حق همیشه بر وی باد ∴ دهم امام علی نقی بن امام محمد تقی
کنیتش ابو الحسن لقب هادی بود روز جمعه وقت صبح دوم رجب سنه ۲۱۳ دوصد و سیزده هجری

بعد سلطنت مامون الرشید بن هارون الرشید از بطن سوسن ام ولد در مدینه متولد
شد آنحضرت را سیوای سریه یک زن بود و سه پسر و دو دختر داشت حسن
و حسین و جعفر و نام دختران خدیجه و عالیه روز دوشنبه وقت صبح سوم رجب ۲۵۵
دو صد و پنجاه و پنج هجری بعهد سلطنت المعتز بالله خلیفه بسامره درگذشت و شیعه گویند ان خلیفه
وقت مسموم کرد و در بغداد بموضعی ~~اتنها~~ سر من رای که از سامره نیز گویند در خانه خود
مدفون شد و آنمقام را از رفع و عالی ساخته اند خدام و مجاوران آنجا از مردم زوار نذرات
را بتهدید و تجبر میگیرند مدت عمرش چهل و دو ۴۲ سال و دو یوم بود و مدت امامت سی ۳۵
و پنج سال دربان آنحضرت عثمان بن سعید بود تاریخ سال مولود او زروی سند ؛
الکمل الاکمل ۲۱۳ ست گفت خرد ؛ بود دوشنبه و سیوم رجب ؛ ان نقی شد بسوی حضرت
رب ؛ سال نقلش باتفاق جهان ؛ گو نقی بود زیب دین برخوان ۲۵۵ ؛ یازدهم امام
حسن بن امام علی نقی کنیاتش ابو محمد لقب عسکری بود روز دوشنبه بعد نماز عصر
دهم ربیع الثانی سنه ۲۳۲ دو صد و سی و دو هجری بعهد سلطنت الواثق بالله بن معتصم خلیفه
از بطن سیمانه ام سریه بود در سامره متولد شد و آنحضرت را سیوای سریه یک
زن بود و خبر حضرت مهدی فرزندی نداشت روز جمعه وقت صبح هشتم ربیع الاول
سنه ۲۶۰ دو صد و شصت هجری بعهد سلطنت معتمد بالله خلیفه در سامره بخانه خود درگذشت
و شیعه گویند ان بفرمان معتمد بالله مسموم شده در سر من رای بپهلوی پدر خود مدفون
گردید مدت عمرش بیست و هفت ۲۷ سال و یازده ماه بود و مدت امامت چهار سال و هشت
ماه و پنج روز و دربان آنحضرت عثمان بن سعید بود تاریخ بطور تعمیه این است تاریخ حسن
عسکری ان معصوم است ؛ همچو آبای خویش مسموم است ؛ سال مولود او بلطف قدیر ؛
منظر الحق ۲۳۲ رقم نمود کبیر ؛ سال نقلش ز راستی برخوان ؛ ار شده حرف راست از دوران ۲۶۱ ؛
مراد از حرف راست حرف الف است یعنی اگر حرف الف از لفظ دوران محذوف گردد

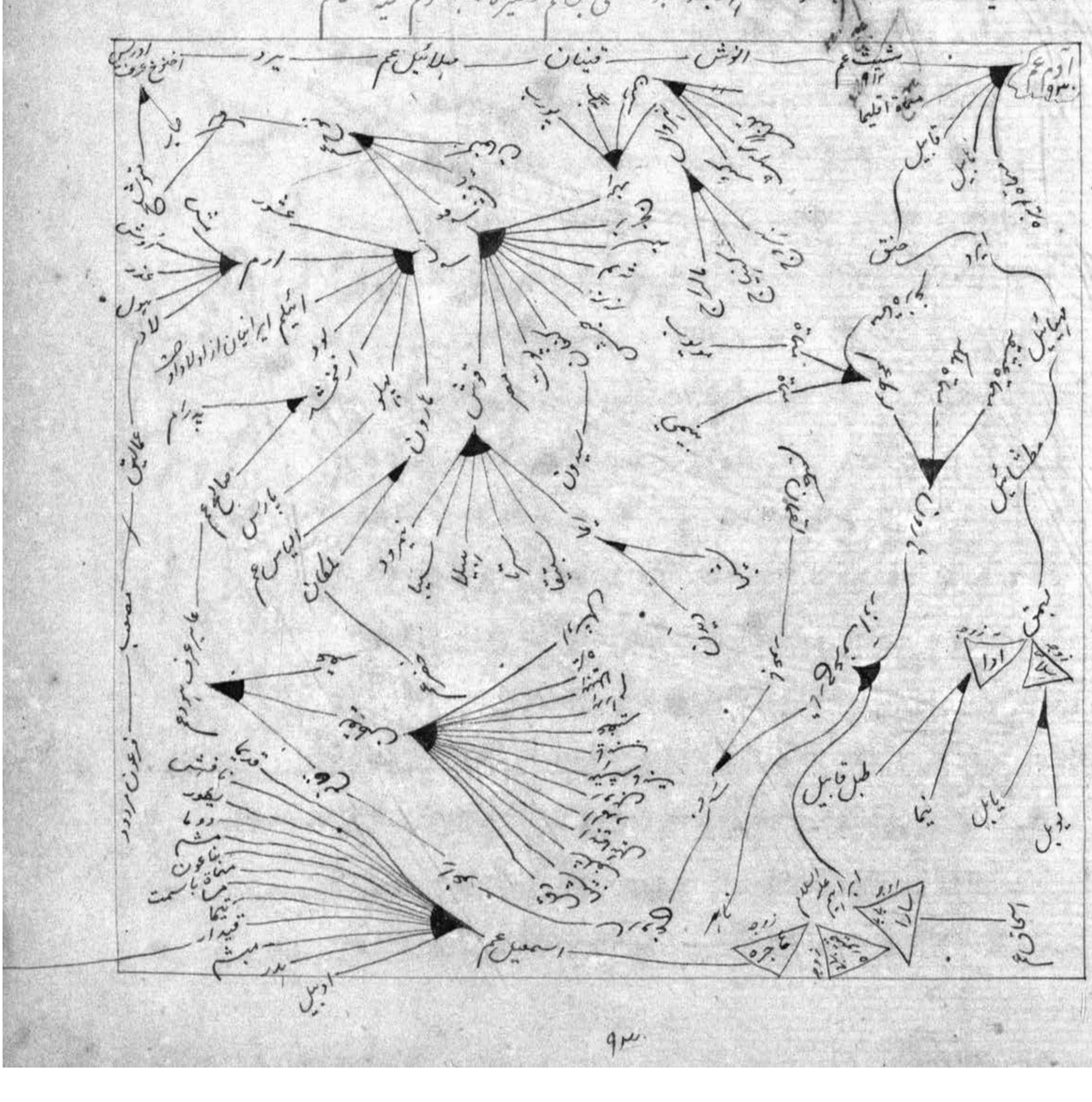
تاریخ بر آید دوازدهم امام محمد بن امام حسن عسکری لقبش مهدی بود شب پنجشنبه پانزدهم شعبان ۱۵
سنه ۲۵۵ دو صد و پنجاه و پنج هجری بعهد سلطنت المتعز بالله خلیفه از بطن نرجس بنت القیصر
بسر من رای متولد شد چون نه ۹ ساله شد در رمضان سنه ۲۶۴ دو صد و شصت و چهار هجری
در سامره بکنج ته خانه در عهد سلطنت معتمد خلیفه غایب شد و دیگر کس او را ندیدند مدت
امامت چهار و نیم سال بود و از آن حضرت خاتمه ایمه است و اضح باد ام از اکثر کتب تاریخ و از
رمز شعر حضرت لسان الغیب حافظ شیرازی نیز غایب شدن آنحضرت صاحب زمان
بر هویدا است فاما درباره تاریخ غیبت بسیار اختلاف در بعضی کتب تاریخ مرقومه بالا دیده شد
و در کتابی این تاریخ در نظم می نگارد تاریخ انکه او مهدی است و هادی خلق ؛ ذات والای
اوست شادی خلق ؛ اختلاف ولادت آن شاه ؛ هست پیدا میان خلق اله ؛ جمعه
۲۵۸
و هفتم محرم بود ؛ ام از آفاق غیبتش فرمود ؛ یافتم سال غیبتش به سند ؛ مهدی صاحب زمان
آمد ؛ و در کتب اهل اثنا عشریه می نگارد اما چون خلایق باطله بیباکانه کمر خود ها بر قتل آنحضرت
بستند بعد از نماز صبح روز پنجشنبه بتاریخ هفدهم ۱۷ ربیع الاول سنه ۲۷۲ دو صد و هفتاد و دو هجری
بعهد سلطنت معتمد خلیفه بعمر هفده ۱۷ سالگی بحضور جمع کثیر داخل سرداب سر من رای گردیده
از نظر خلایق غایب شد و محمد آخر زمان او است و هنوز در حیات است چون وقت ظهور
آید ظاهر خواهد شد و اعتقاد اهل تسنن آنست که امام مهدی پسر امام حسن عسکری در طفولیت
فوت کرده است و امام مهدی که در آخر زمان پیدا خواهد شد آن شخص دیگر است و هنوز پیدا
نشده او از اولاد فاطمه زهرا از سادات حسینی و نام او محمد موافق نام رسول عم و کنیتش
ابو القاسم مثل کنیت نبی صاحب و نام پدر او عبد الله و حلیه او مثل حلیه پیغمبر عم
و تولد او در مدینه و ظهور او از مکه و هجرت او بسوی بیت المقدس خواهد شد مولف
نحیف جامع این اوراق گوید که درباره اقوال فریقین اولی بی علیم نگر فوتیدن حضرت مهدی
بکد این کتب تاریخ ظاهر نیست بلکه همگنان در غیبت انحضرت تحریر نموده اند و نیز بر بانی

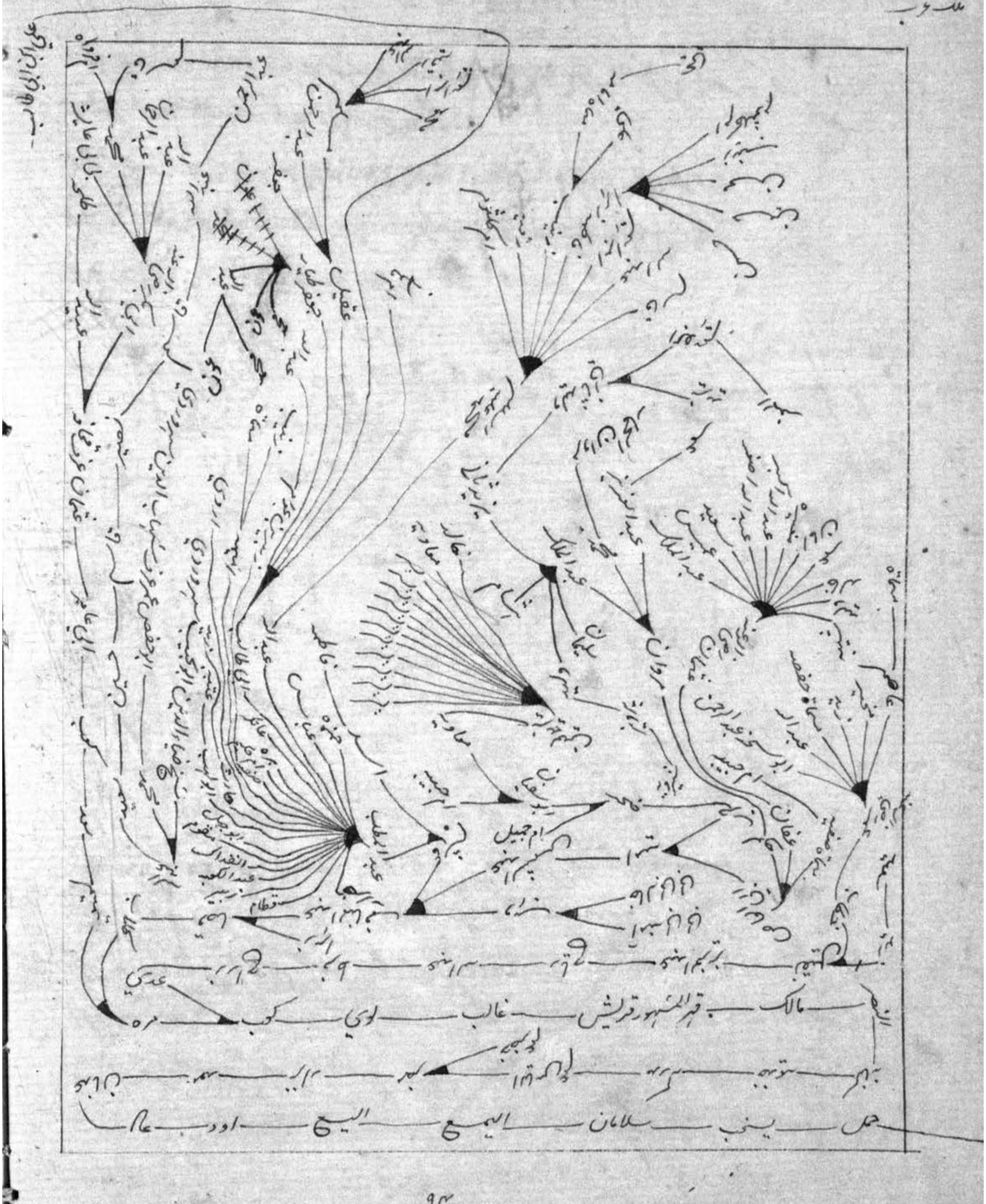
بران جملت ازاگر آنحضرت فوتیده بودی پس نشان ندفنش هم بودن توانستی وکدام صاحب تاریخ نشان مقدسش نداده اند اسامی چهارده معصوم یکی عبدالله دوم ابراهیم هر دو فرزندان رسول عم سوم محسن بن علی مرتضی چهارم عبدالله بن امام حسن پنجم علی اصغر بن امام حسین ششم حسین بن امام زین العابدین هفتم قاسم بن امام زین العابدین هشتم علی بن امام محمد باقر نهم عبدالله دهم یحیی یازدهم عباس هر سه پسران امام جعفر صادق دوازدهم صالح سیزدهم طیب هر دو پسران امام موسی کاظم چهاردهم جعفر بن امام علی نقی از ایشان علیهم السلام در طفولیت فوت کرده اند طلحه بن عبیدالله از قبیله بنی تمیم است رسول عم هفده سال ازو مهتر بود و طلحه برادر زاده ابوبکر صدیق بود و منکوحهٔ او دختر امیمه عمه رسول صاحب و خواهر زینب حرم پیغمبر عم بود در بست[۲۹] و نه سالگی مسلمان شد و سی[۳۹] و نه در اسلام ماند و در حرب جمل به بصره از علی مرتضی را با عایشه روداده بود بماه جمادی الاول سنه ۳۶ سی[۳۶] و شش هجری کشته شد قبرش در بصره است شصت[۶۷] و هفت سال عمر داشت واورا ده پسر بودند و دران جنگ از مذکور شد طلحه بطرف عایشه بوده کشته شد و دست اوشل بود زبیر بن عوام بن خویلد یازده سال رسول عم ازو مهتر بود و مادر او صفیه بنت عبدالمطلب عمه رسول عم بود و خدیجه حرم نبی صلعم عمهٔ او میشد در بست[۲۵] و پنج سالگی مسلمان شد و سی[۳۹] و نه سال در اسلام ماند و در بصره به حرب جمل در جمادی الاول سنه ۳۶ سی و شش هجری کشته گردید عمر شصت و چهار سال یافت واورا ده پسر بودند و زبیر در جنگ مذکور بطرف عایشه بود سعد بن ابی وقاص پیغمبر عم بست[۲۹] و نه سال ازو مهتر بود و او پسر عمزاده رسول الله صلعم بود و در نوزده سالگی مسلمان شد و هفتاد سال در اسلام ماند و در سنه ۵۵ پنجاه و پنج هجری در گذشت و در بصره مدفون گردید و عمر هشتاد[۸۹] و نه سال یافت گویند معاویه اورا زهر داد واورا پنج پسر بودند عمر از قاتل امام حسین بود و محمد و عامر و موسی و مصعب سعید بن زید رسول عم ده سال ازو مهتر بود در بست[۲۱] و یک سالگی مسلمان شد و شصت[۶۴] و چهار سال در اسلام ماند پدر او عمزادهٔ عمر

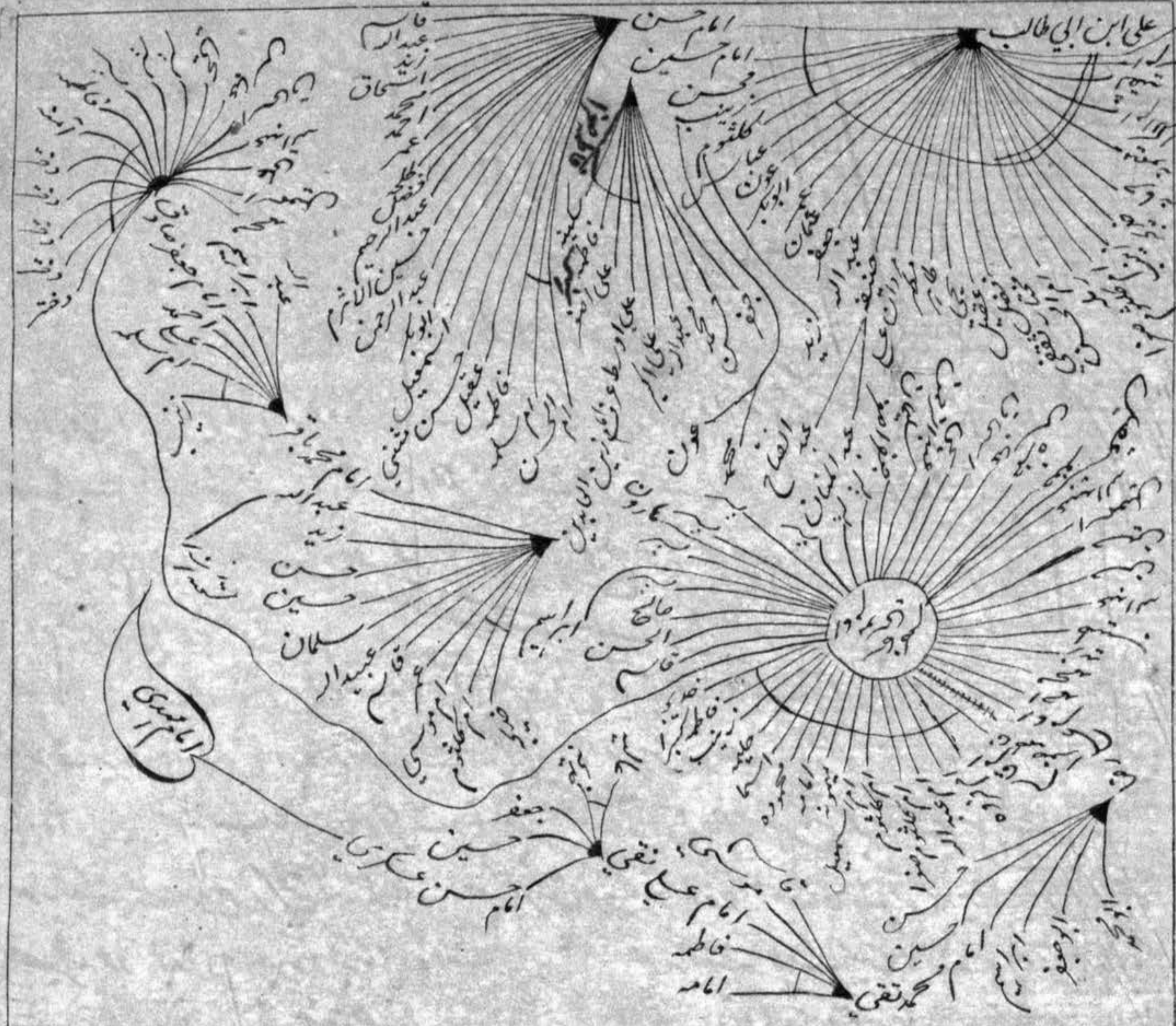
اشیا
ملک عرب

خطاب لکت وسعید نود و دو سال عمر یافت و در ۵۱ سنه پنجاه و یک هجری در گذشت ابو عبیده بن عبد الله
جراح رسول عم سیزده سال از و مهتر بود و در بیست و هفت سالگی مسلمان شد و سی و یک سال در اسلام ماند
و در ۱۸ سنه هجده هجری بحمص شام برنج طاعون در گذشت پنجاه و هفت سال عمر داشت و از و نسل نماند عبد الرحمن
بن عوف رسول عم ده سال از و مهتر بود و بعمر سی سالگی مسلمان شد و چهل و پنج سال در اسلام ماند
و او را ۳ سنه برادر بودند عبد الله و اسود و جابر و نام پسران او این لکت محمد. ابراهیم. حمید. زید. ابو سلمه
مصعب. سهیل. عثمان. منسور و عبد الرحمن در ۳۲ سنه سی و دو هجری در گذشت عمرش هفتاد و
پنج سال بود حمزه عم رسول صلعم بود و مادرش خاله بنت وهب خاله رسول عم بود در حرب احد در ۳ سنه
هجری بدست وحشی غلام مطعم بن عدی شهید شد رسول صلعم بر هفتاد تکبیر بر وی نماز کرد و عمرش
پنجاه و نه سال بود عباس عم رسول خدا بود بتاریخ هفدهم رجب ۳۲ سنه سی و دو هجری روز جمعه
بعهد خلافت عثمان بن عفان فوت کرد عمرش هشتاد و هشت سال بود خلفاء بنی عباسی
از نسل آنحضرت بوده اند ابو ذر غفاری نامش جندب بن جناده از بنی لیابه بود در ۳۲ سنه
سی و دو هجری در دهی از مدینه در گذشت از و نسل نماند بلال رباح حبشی در اول غلام شخصی
بود ابو بکر صدیق او را خرید و آزاد کرد و او موذن رسول عم بود و بعد رسول خدا موذنی نکرد و بشام
رفت و در ۲۰ سنه بستم هجری در گذشت جعفر طیار برادر علی مرتضی لکت ده سال از شیر خدا
مهتر بود در حرب موته شام بفرمان رسول عم بعد از قتل زید بن حارث لوا بستید و امیر لشکر
شد کفار دستش بینداختند لوا بدست دیگر گرفت آنرا نیز بینداختند و بدرجه شهادت
رسانیدند رسول صلعم فرمود ام عوض دو دست او را در راه خدا بیفگندند الله تعالی او را دو پر
داد تا در بهشت طیران کند بدین سبب او را طیار لقب کرد خالد بن سعد کاتب وحی بود و
عامل صدقات نبی صلعم بود و شمشیر صمصام رسول الله او داشتی در غزای تبوک شهید شد
عمار بن یاسر موذن مسجد رسول عم بود و همچنان موذنی فرزندان او میکردند در جنگ
صفین بطرف علی بود هم انجا شهید شد انس بن مالک در هشت سالگی مسلمان شد

رسول عم اورا تربیت فرمود و مرتبه حجابت یافت از دعای رسول عم مال و فرزندانش زیاده
از شمار شد در سنه ۹۱ نود و یک هجری در بصره در گذشت ابو سفیان بن ضخر بن حرب
بوقت فتح مکه مسلمان شد رسول عم اورا عامل صدقات طایف گردانید در زمان خلافت
عثمان بن عفان کور شد و در سنه ۳۲ سی و دو هجری بمرد هشتاد و هفت عمر یافت ام جمیل زن ابو لهب
از حق تعالی اورا حمالت الحطب فرمود خواهر او بود شجره اصلی نبی عم و غیره تا به آدم علیه السلام

علی ابن ابی طالب
عبد المطلب
ام جمیل
مالک
قریش
غالب
لؤی
کعب
مره
عدی
سلامان
الیسع

اسیای روم وسیع ملکی است طول از ابتدای سرحد روس تا خلیج فارس شمالاً و جنوباً با پانصد و پنجاه کروه و عرض از بحیره یونان
تا فارس شرقاً و غرباً با پانصد کروه بسمت مغرب آن بحر روم و مشرق جرجیا و فارس و اطراف شمال آن بحر اسود و جنوب عرب
و خلیج فارس واقع است بیشتر حصهٔ این ملک کوهساری است و آب و هوایش هرچند اعتدال است ولیکن بموسم
گرمی نهایت گرم و در زمستان نهایت سرد میباشد و گاه گاهی طوفان بسیار و باید میشود اکثر شهرها ویران مگر زمینش
زرخیز و حاصل است و انواع میوجات لذیذ پیدا میشود فاما مردم باعث ظلم عاملان در زراعت متوجه نمیشوند و خاصه
حرفهٔ ایشان بر مواشی است و از پشم بز و میش اینجا گلیم خوب طیار میگردد و قالین هم در اینجا بسیار میسر میاید و منجمله
جانوران شهری بز و میش بیشتر بوده است و شیر ببر و گرگ و شغال و گورخر از جنگلی جانوران این ملک سر آمد
است و روغن و ریوند چینی و ابریشم و غیره نیز از حاصلات اینجا است گاه گاهی در جنوبی حصهٔ این ملک ملخ‌ها

پرواز کرده آسمان را بوشیده میکند و انچه علفیات مقابل می یابد یکبارگی تباه میسازد و چون آنها پرواز میکنند آثار قحط پدیدار میگردد حرف بدو وجه ازان بلای عالم تباه محفوظ ماندن می توانند یکی آنکه درین ملک سمرمر نام پرنده است اما آن ملخ ها را هنگام پرواز میخورد و دیگر آنکه تند بادی ورزیده هجوم ملخ را در بحر روم فرو می اندازد و درین ملک تخمیناً یک کرور و شصت لک مردمان هستند و ایشان بجماعت ها جداگانه میباشند و رسم و آئین باهم متفرق میدارند و زبان ایشان بیشتر عربی است و هر چند اما در روم مذهب اسلام جاری است ولیکن نصارا هم از فرقه ارمنی و یونانی اکثر بوده اند حکومت این ملک بر احکام قران مجید و سلطنت بعمل شاه فرنگستانی روم بوده است و اگرچه شهر بس آباد است ولیکن دهات آن باعث ظلم عاملان ویران میباشد و ملک مذکور در زمان قدیم هر چند سلطنت مقرر بود و بالفعل برین پنج صوبه مشتمل بوده است صوبجات اشیای روم اشیای روم برین پنج صوبه منقسم است اشیا میناره صوبه است بطرف مغربی سرزمین روم و از مضافات آن سمرنا نام کلان شهری است بر شرقی کنار بحر یونان اما دران یک لک و بست هزار مردمان بوده اند شام صوبه است بطرف جنوب سرزمین روم و از مضافات آن بیت المقدس و حلب و دمشق و اروسالم و بعلبک وغیره بوده است الجزیره صوبه است مابین رود فرات و نهر دجله و از مضافات آن حالیه شهر دیربکر و شهر موصل است عراق عرب صوبه است یعنی سرزمین الکیف گوشه ملک روم را عراق عرب خوانند و از مضافات آن ویرانه بابل که تختگاه سلطنت عصیریه بود و بغداد و بصره وغیره بوده است گرجستان صوبه است بطرف ارمن گوشه روم و آن بر ویرانه نینوه و ارمن و طلس وغیره مشتمل است جزیره فردوس از ملک روم بطرف مغرب در بحر روم واقع است و از علاقه آن شهر نیکوسیا کلان است و سوای جزیره مذکور درین ملک بسیار جزایر است کلان شهرهای اشیای روم در اشیای روم این چند شهر کلان و مشهور است حلب بعلاقه شام قدیم و کلان بلده است و درانجا قلعه است مرتفع و مستحکم و مقام خلیل در انجا است و مابین آن و قنسرین دوازده میل راه است و بالفعل تخمیناً دو لک و پنجاه هزار مردمان بوده اند آبگینه انجا مشهور است دمشق از مضافات شام کلان بلده است در زمان سلف پای تخت شام بود بنا کرده دمشاق بن نمرود است سابق ازین تلوار دمشقی شهرت تمام داشت الحال آن صنعت نیست و بالفعل تخمیناً یک لک و شصت هزار مردمان درین بلده هستند یهودیه ولایتی است از مضافات شام بطرف جنوب گوشه شام مابین بحر روم و خلیج خشک واقع است و از مضافات آن شهر اروسالم و بیت لحم و شهر بیت المقدس مشهور است بعلبک شهری است از اعمال دمشق اندرون کوه و دران

[illegible]

ملک اروم اشیا
۶۷

قلعه‌ایست مستحکم و بناهای عجیب و مکانهای غریب دران شهر بسیارست که مثل آن در دنیا نیست
والکنون خراب است اروسالم از بیت لحم دو کروه بطرف شمال واقع است کوه زیتون بفاصلهٔ یکونیم کروه
از اروسالم بسمت ایسان گوشه بوده است بیت المقدس در اروسالم واقع است و مسجد
آنجا را داؤد علیه السلام بنیاد نهاده بود و در عهد سلیمان عم تمام شد و بظاهر قبر عیسی عم هم درانجا است
هویدا است که در سنه ۱۰۸۰ یکهزار و هشتاد عیسوی پیتر نام شخصی که مذهب مسیحائی داشت بجهت
بیت المقدس با مسلمانان جنگ نموده بود و بسیاری از مردمان نصارا دران جنگ مقتول
گردیده بودند پس تمامی پادشاهان ممالک فرنگستان با جمعیت هفت لک افواج بر
مسلمانان تاخت آوردند و آن مقام را مسخر نمودند بعده در سنه ۱۰۹۶ یکهزار و نود و شش عیسوی
بازباری فیمابین مسلمانان و نصاران جنگ واقع شده بست لک مردمان از قوم نصارا
کشته شدند و فتح بطرف اهل اسلام شد و ازان باز تا این وقت بیت المقدس در تحت
عمل اهل اسلام بوده است کنعان از اروسالم بسمت شمال واقع است و درانجا مقامی است
باسم بیتل که آنرا شاید که صفد یعقوب هم میگویند مسکن یعقوب و مولد یوسف عم درانجا
ست و صفد یعقوب از بیت لحم بر هشت کروه بسمت شمال واقع است چاه یوسف بآن مقام
نزدیک است بیت لحم از بیت المقدس به فاصله ۳ کروه بسمت جنوب واقع است
مولد عیسی علیه السلام درانجا بود خط خلیل از مضافات شام در سرزمین بیت المقدس
متعلقه شهر کنعان بوده است قبر ابراهیم خلیل الله و بی بی سارا وغیره درانجاست بنی نخله از
مضافات شام ست صور بلده ئیست بر ساحل بحر روم گویند که از جمله شهرهائیکه بر کناره
دریاست صور قدیم است و اکثر حکمای یونان ازان زمین خاسته اند شریف ادریسی
گوید که لنگرگاه کشتیها درانجا است که از زیر پل داخل است و درانجا سلسلهٔ نصب کرده اند
که مانع عبور کشتیها میشود و بالفعل ویران است اردن شهریست از توابع شام
گویند که چاه یوسف عم درانجا است و مسکن یعقوب بر دوازده فرسنگی اردن بوده است

اسنیا
ملک روم

انطاکیه شهری است در نواحی شام نهایت وسیع و چشمه‌ها دارد و در میان آن پنج کوه و پنج قلعه بوده است
و نهری است مسمی به نهر العاصی و نهری دیگرست مسمی الاسود و هر دو نهر زیر سور آن شهر
جمع شده است قبر حبیب نجاری در انجاست و عزیزی گویدا مسافت دور شهر بناء آن دوازده
میل دارد و اکنون نهایت ویران است صفوریه شهری است از نواحی اردن جانب شام
قریب طبریه صفد مدینه‌ایست واقع در کوه‌های شام طبریه شهری است قریب صفوریه
گویند عقرب در آن شهر بسیار است صیدا در کنارهٔ بحر روم واقع است و اکنون خراب است
بانیاس بلده‌ایست کوچک مشتمل بر درختها و ثمرهای ترش و نهرها و آن یکونیم منزل است
از دمشق بطرف مغرب و گویند مدینهٔ بانیاس زیر کوه است برف انجا همیشه خواه موسم
سرد خواه گرم باشد میباشد رعبان مدینه‌ایست مابین حلب و سمباط نزدیک
فرات و دران قلعه‌ایست زیر کوه از زلزله آنرا خراب کرده است و باز سیف الدوله بنا کرد
سرمینیه بلده‌ایست از اعمال حلب و آن شهر اسماعلیه هستند و در انجا درخت
زیتون و غیره بسیار است و دران بلده آب نیست مگر انچه آب از باران در صحرا جمع شود
و در انجا بازارها و مسجد جامع است و آن شهر محصور نیست و مابین آن و حلب یکروزه راه
است عینتاب بلده‌ایست بزرگ و دران قلعه‌ایست از سنگ مضبوط و در انجا اکثر
آب است و بازارهاست بزرگ و مسافران و تجار بسیار هستند و از حلب بطرف
شمال سه مرحله راه است و قریب عینتاب قلعهٔ دلوک است و درین زمان خراب
است و ذکر آن در فتح صلاح الدین و نور الدین مذکور است عرقا بلده‌ایست کوچک مشتمل
بر قلعه و در انجا باغها و نهری کوچک است و آن از اعمال دمشق است و حد شمالی آن بر
کنارهٔ دریا و مابین آن و طرابلس بطرف جنوبی دوازده میل راه است و مابین آن
و بعلبک شصت و شش میل راه دارد عازریه نام قریه‌ایست به بیت المقدس
و در انجاست قبر عازر را او را عیسی عم زنده کرده بود لد بالضم قریه‌ایست قریب بیت المقدس

از نواحی فلسطین و آن جائی است که بر دروازهٔ آن عیسی عم دجال را قتل خواهد کرد لاذقیه
بلدهٔ است مشتمل بر صحراها و آن بر کنارهٔ دریا واقع است و در انجا بندری است خوب که نظیر
ندارد و دیری است معمور که مشهور است بفارودس بینائی خوب و صاحب عزیزی
گوید که مدینهٔ لاذقیه شهری است از اعمال حمص و از آن تا جبله دوازده میل راه است
و تا انطاکیه چهل و هشت میل مسافت دارد و آن خوب ترین بلادی است که بر ساحل
دریا واقع است از روی بزرگی و عمارت مرقب قلعهٔ است مستحکم مشرف بر کنارهٔ
دریای شام و مدینهٔ بانیاس و بعضی گویند مرقب قلعهٔ است مستحکم به بنای خوب
مشرف بر دریا و بلدهٔ بلیناس و بلیناس نام بلدهٔ آن قلعهٔ است و فاصلهٔ مابین
آنها از یک فرسخ کم هست و آن قلعه درختها و میوه ها و زراعت ها و نیشکر و چشمهایی
کثیر دارد و صاحب عزیزی گوید که مدینهٔ بلیناس سیوای مدینهٔ جبله است و مابین
آن و انطرسوس دوازده میل راه است موصل بر مغربی ساحل نهر دجله واقع
است و متصل آن ویرانهٔ نینیه بوده است بصره از مضافات عراق عرب است
و آنرا عمر خطاب رضی الله عنه در سنه ۱۵ پانزده هجری بنا نموده و آن نهایت تجارتی شهری
است و در آن خرما بسیار بهم میرسد و قبر حسن بصری وغیره ولی الله بسیار بوده است
بغداد جدید شهری است از مضافات عراق عرب و آنرا منصور خلیفهٔ عباسی
در سنه ۱۴۵ یکصد و چهل و پنج هجری بمشرقی کنارهٔ نهر دجله بنا نموده و چون در سنه ۱۴۹
یکصد و چهل و نه هجری تعمیر اختتام یافت آنرا دار الخلافت خود ساخت و بعد از ان
تخت گاه تمامی خلفای عباسی گردیده و میر عبد الکریم در رسالهٔ بیان واقع نوشته که بغداد
شهری است نهایت وسیع و معمور و شط العرب مابین بغداد قدیم و بغداد جدید
جاری است و شهر کهنه که حصار ندارد جانب غربی دریاست و بغداد جدید بسمت
شرقی است و تمام آبادی آن اندرون قلعه است و قصر کسری که در ایام ظهور رسول

[illegible]

علیه السلام بکسور و منهدم شده بود از بغداد بفاصله شش فرسنگ ست و تا هنوز عمارت آن
برقرار است و در هفت اقلیم مسطورست که در عجایب البلدان آمده که چون منجم در وقت
تعمیر بغداد ملاحظه نمود شمسش در قوس بود و این دلیل بر آنکه هیچ خلیفه در آن شهر نمیرد و
میگویند که همچنان شد که او گفته بود از جمله خلفای عباسی یک تن هم در آن دیار پهلو
بر بستر مرگ ننهاده والله اعلم و بغداد جدید در ایام سلف نهایت آباد بود فامّا بالفعل تخمینا
بست هزار مردمان در انجا بوده اند بغداد قدیم جانب غربی دریا محاذی بغداد جدید
واقع است و اصل آن باغ داد بوده است بسبب آنکه هر هفته یکبار نوشیروان دران
باغ بارعام کردی اسفا مبر شهری است که نوشیروان بنا کرده بود و طاق کسری
در انجا است کرخ محله ایست در بغداد قدیم که شاپور ذوالاکتاف آنرا بنا کرده است قبر
شیخ معروف کرخی وغیره در انجا است سعدی گوید بیت ؛ نبینی که در کرخ تربت بسی
ست ؛ بجز گور معروف معروف نیست ؛ ساوه شهری است مشهور در عراق
عرب گویند دریاچه در انجا بود که هر سال یک کس را دران غرق میکردند تا از
سیلان ایمن می بودند و در شب ولادت رسول صلعم آن دریاچه خشک
گردید سلمان ساوجی شاعر از آن جاست سامره موضعی است در بغداد که آنرا
سر من رای نیز خوانند[م] در انجا پارچه تنگ بسیار لطیف بافند و جامهٔ سامری
منسوب بد انجا است و سامری زرگر که در زمان موسی عم گوساله سخن گوئی
ساخته بود نیز از انجا است و قصه اش چنان است که سامری زرگری از اقربای
موسی عم بود از زرهای غنایم فرعونیان گاوی ساخته بود و خاک سم اسپ
جبرئیل عم که آنرا در روز غرق شدن فرعون بدست آورده بود در دهانش دمیده
آن گاو مانند گاوان دیگر بانگ میکرد چه خاصیت خاک سم اسپ جبرئیل عم که
براق باشد آن بود که مرده را زنده میکرد و بدان سبب نه و نیم قبیله از بنی

[م] آنرا المعتصم بالله خلیفه عباسی بنا نموده

اسرائیل گوساله پرست شدند ودر سامره بسیار مزارها هست گیلان قریه ایست قریب بغداد
عراق عرب بوده هست وعربان آنرا جیلان خوانند عبد القادر جیلانی ازانجاست دیلم
شهری هست از گیلان ومردم انجا پیچیده موی ومجعد میباشند وبیشتر حربه ایشان
تبر هیزم شکنی وژوبین هست که نیزه کوچک باشد مدینه اولیا از عراق عرب
است ودران مدینه بسیاری از اولیا الله آسوده اند شهر روز شهری هست
نزدیک بابل بابل در وسط عراق عرب بر کناره دریای فرات بسمت جنوب بر فاصله
کروه واقع هست درباره بنای شهر بابل اهل اسلام طوری نوشته اند ودر کتب انگریزی
بدیگر طور از اهل اسلام بابل از مداین سبع عراق عرب هست وآنرا قینان بن انوش
بن شیث عم بنا نموده بود وطهمورث دیوبند پیشدادی تجدید عمارتش کرده وبعد ازان
نمرود وضحاک علوانی آنرا دار الملک خود ساختند وضحاک در انجا قلعه ساخته
بود وآنرا الکندز وبهشت گنگ نام نهاده وبعد از ضحاک ملوک کنعان آنرا دار الملک
خود کردند وبعد ازان نیز خراب شد سکندر ذو القرنین تجدید عمارتش کرده
واکنون باز خراب هست واز توابع شهر حله هست وبر سر تلی که قلعه آن شهر بوده
چاهی هست عمیق گویند هاروت وماروت دران چاه محبوس اند از کتب انگریزی
شهر بابل از شهر کلکته بفاصله زیاده از یکهزار کروه بسمت مغرب مایل بشمال واقع
هست آنرا ملکه سمیرامس قریب دو صد سال بعد از طوفان نوح بساحل
دریای فرات تعمیر نموده عرض چار دیواری آن شصت وچهار دست وبلندی
دو صد وسی و ۳۰ دست وشهر مذکور مربع بود وهر یک طرف آن هفت ونیم
کروه طالت دار دبدین حساب احاطه چار گردی آن سی کروه داشت ودیوارها
از خشت کلان تعمیر ساخته از صمغیکه مخصوص بدان دیار میشود یکی را بر دیگری نشانیده
بودند ودر اطراف سور یعنی چار دیواری شهر نهرها از آب لبریز بود وهر دو کنارهای

شهر از خشت بسته بودند و آن خشت ها از گل نهرهای مذکورین طیار شده بود و بهر یک طرف شهر
بست و پنج [٢٥] دروازه های برنجی میداشت و همچنان بدیگر طرف ما سوا در هر یک چهار طرف
مضبوط قلعه ها بود و دیوارهای قلعه از دیوار شهر بلندتر بود و از یک دروازه تا دیگر دروازه که
محاذی و مقابل یکدیگر میبود وسیع راه ها نموده بودند و عرض آن راه ها صد صد دست و طوالت
هفت و نیم کروه بوده و همچنان در آن شهر پنجاه راه بود و سوای آن راه ها در چار طرف شهر چهار
شاه راه بود که عرض آنها یکصد و سی و سه [١٣٣] دست داشت و در شهر شش صد و شصت و
شش محله بود و عرض و طول آن محله ها یک یک کروه داشت و در چهار طرف محله ها عمارات
عالیشان و خوش وضع ساخته بودند و در میان محله ها باغهای دلکشا و چمن های روح
افزا داشت و مابین شهر از شمال بطرف جنوب دریای فرات روان بود و بهر دو کناره
دریا دیوارها ساخته بودند و عرض این دیوارها مطابق عرض دیوار شهر بود و در آن دیوارها
دروازه های برنجی میداشت و وقت شب چون آن دروازه ها را بند میکردند چنان
معلوم میشد که دو شهر بوده است و بالای رود فرات پلی نهایت خوش وضع و مستحکم ساخته
بودند و بطرف غربی شهر کلان تالابی بود که عرض آن بست [٢٠] کروه و احاطه چار گردی
آن هشتاد کروه و سی دست عمق داشت و از دریای فرات آب بر آورده در آن
تالاب میداشتند و عند الحاجت آن آب را بکار میبردند و بعضی گویند که آن تالاب
را بخت نصر بادشاه ساخته بود و در میان شهر بهر دو طرف پل دو مکان بادشاهی
نهایت عالیشان بود و از اندرون دریا راهی چنان ساخته بودند که بهر دو مکان
آمد و رفت کردن می توانستند و بطرف مشرق از دریا بادشاهی کهنه مکانی بود
که احاطهٔ چار طرفی آن دو کروه گرد داشت و بطرف مغرب از دریا بادشاهی نو
تعمیر عمارتی بود که احاطهٔ چار گردی آن هیچکی کم چار کروه بود و بدیوارهای آن عمارت
بر سنگ ها تصویر جانوران نموده بودند و در میان مکان باغی خوش و مطبوع و معلق بوده

اشیا
ملک روم

که هر یک طرف آن دوصد و شصت و شش دست طوالت داشت و عمارات و ستون های آن چنان
بلند تر بود که پادشاه بحکم نفیسه زوجهٔ بخت نصر از بالای آن تماشای شهر و کوهستان و باغهای ملک پدر
خود را مینمود و شهر بابل مدتی دار السلطنت عراق عرب بوده و اسکندر رومی نیز مدتی درین شهر دار الحکومت
داشت و آن پادشاه عالمگیر دوصد و بیست و سه سال قبل از ولادت عیسی مسیح در گذشت و اکنون
شهر بابل ویران است کربلا آنرا ماریه نیز خوانند وسیع و هولناک میدانی است از مضافات عراق عرب
پنجاه و دو کروه از بغداد بطرف نسبت و از دمشق بطرف مشرق بفاصلهٔ تخمیناً چهار صد کروه و از مدینهٔ منوره متعلقهٔ عرب
بسمت ایشان هم بفاصلهٔ شش صد کروه واقع است و ده کروه بطرف مشرق آن رود فرات جاری است و مشهد
جناب امام حسین علیه السلام و رفقایش در اینجا است زیارت حضرات شهدا پیوسته در یکجا است فاما قبر حضرت
عباس علمدار از اینجا بفاصلهٔ [illegible] بکنارهٔ رود فرات واقع است کوفه از مضافات عراق عرب است
که از بغداد بسمت مغرب بفاصلهٔ تخمیناً یکصد کروه واقع است در زمان سابق بنهایت آباد بود و زمین نجف
بیرونجات شهر کوفه بوده است و عظمت عمارات کوفه در تواریخ سلف مرقوم است فاما به نحوست افعال ساکنان
مدتیست بنحوی خراب شده که حالا اثری از آثار مبانی آن پیدا نیست مگر مسجدی که در محراب آن
علی مرتضی را مجروح نموده بود برقرار است و از مدفن تا مقتل مسافت یک فرسنگ است و در کوفه
دریای فرات روان است نجف بمسافت دو فرسنگی کوفه بطرف قبله واقع است و باعث مدفن علی شیر خدا
مطاف عالم گردیده شهرها از مضافات اشیا میناره ساحل بحر یونان آباد است و بالفعل تخمیناً یک
لک و بیست هزار مردمان در آن شهر بوده اند حمص از مضافات شام نزدیک کوه لبنان واقع است
قبر ابوعبیده بن عبد الله جراح در اینجا است جبال روم در اشیای روم دو کوه مشهور است یکی کوه کاف و دیگر
کوه لبنان نزدیک حمص شام است بدانکه انگریزان آنرا مونت طارس خوانند و این کوه از فرازیها
ارفع سمند دین کوه نیم اده بلند است و مسکن فقرا و اولیا و اقطاب بوده مشهور عهدهای
اشیای روم در تواریخ اشیای روم اول عهد کیقاوس سلطنت عصیره.

آسیا
ملک روم

را تثبیت و بنا بود ساخته بود نهایت مشهور است بعد عهد سکندر
رومی بیس چون در سنه ۳۹۵ سیصد و نود و پنج عیسوی
سلطنت رومی بدو حصه منقسم گردید یکی بسلطنت غربی و دیگری
بسلطنت شرقی مشهور شد بعد ازان غلبهٔ اسلام بیس
عهد بنی امیه را تخت گاه ایشان در دمشق متعلقه شام بود بعد عهد
بنی عباس را تخت گاه ایشان در بغداد بود خلفای
بنی امیه را ایشان چهارده تن در ایران مدت نود و یک سال
و چند ماه سلطنت نموده بودند و تخت گاه ایشان در دمشق
بود اول ایشان معاویه بن ابو سفیان بن حرب است در عهد خلیفه
ثانی امارت شام یافته بود چون بتاریخ سیزدهم ربیع الاول سنه ۴۱
چهل و یک هجری حضرت امام حسن علیه السلام
بجهت خصومت معاویه از خلافت نزول کرد بادشاهی
بدو تعلق گرفت و بسیاری از ملک قیصر روم را تسخیر
کرد و سمرقند را نیز بدست آورده دمشق را مستقر الخلافت
خود ساخت و در سنه ۵۶ پنجاه و شش هجری
از اهل عالم بیعت بنام یزید بستید و او را ولی عهد کرد همه کس
بیعت کردند الا پنج کس نکردند اول عبد الله بن عباس
دویم حسین بن علی اسد الله سویم عبد الله بن زبیر
چهارم عبد الله بن عمر خطاب پنجم عبد الرحمن بن ابی بکر صدیق و بروایتی
است امام حسن بن علی هم نکرده و معاویه در نصف رجب سال شصتم هجری در دمشق بمرد

وهم در انجا مدفون شد مدت سلطنت او بعد از عزلت امام حسن علیه السلام نوزده سال و سه ماه
و چهل و دو سال امارت شام کرده بود و هشتاد سال عمر داشت یزید بن معاویه بعد پدر بر تخت نشست
و چون شش ماه گذشت لشکر بر سر امام حسین فرستاد و او را مع هفتاد و دو تن برادران و عزیزانش
در میدان کربلا بحالت تشنگی شهید نمود و بعد حکومت سه سال و شش ماه و هشت روز بعمر سی و نه ۳۹
سالگی در گذشت و بدمشق بپیش معاویه مدفون شد و او را سیزده پسر بودند و از یک
پسر هم اکنون در جهان اولادی یا نام و نشانی نیست و احیاناً اگر باشد خامل الذکر باشد و تاریخ وفات
یزید بماه محرم ۶۴ سنه شصت و چهار هجری است معاویه ثانی بن یزید بعد پدر پادشاه شد و پس از
یک و نیم ماه ترک خلافت نمود و بماه جمادی الاول بمرد بعد از و بنام برادرش خالد مقرر شد
طبیعت او بحکمت و صنعت مایل بود لاجرم او هم از حکومت اجتناب کرد مروان بن الحکم
که عم زاده عثمان خلیفه ثالث و مطرود رسول صلعم بود بعد خالد بسعی عبد الله زیاد پادشاه شد
و در سنه ۶۵ شصت و پنج هجری در گذشت مدت خلافت او یازده ماه عبد الملک بن
مروان بعد پدر پادشاه شد بسیار گنده دهن بود در کوفه مختار بن ابو عبیده ثقفی خروج
کرد و ابراهیم بن مالک اشتر مدد او کرد عبد الملک عبد الله زیاد را از شام بجنگ او فرستاد
مختار ابراهیم بن مالک اشتر را بجنگ عبد الله زیاد فرستاد کوفیان بر مختار خروج کردند
مختار ابراهیم را باز خواند و با کوفیان جنگ کرد و در طلب خون امام حسین بجد تمام ساعی
شد تا عمر و سعد وقاص و پسرش حفص و شمر ذی الجوشن لعین را بکشت و سرهای
ایشان را پیش محمد حنیفه فرستاد مختار ثقفی هر کرا که با امام حسین حرب کرده بود
میگرفت و میکشت عبد الملک حجاج بن یوسف ثقفی را که امیر الامرای او بود در شهر
رمضان سنه ۷۲ هفتاد و دو هجری بجنگ عبد الله بن زبیر که از هنگام یزید بن معاویه
انحراف ورزیده در مکه و مدینه خلافت میکرد فرستاد حجاج در مکه آمد و حرب کرد
عبد الله زبیر منهزم بخانه مکه رفت حجاج لعین مکه را محصور کرد و تا نه ماه باعث حصار حج

اشیا
ملک اول

موقوف بود حجاج منجنیق بر مکه راست کرد و از ان اکثر جاها خراب شد تا عبد الله زبیر روز سه شنبه سیزدهم جمادی الاول ۷۳ سنه هفتاد و سه هجری شهید شد و عبد الملک کار عراقین و حجاز و خراسان و فارس در ۷۵ سنه هفتاد و پنج هجری به حجاج لعین تفویض کرد و او برادر خود محمد بن یوسف را بفارس فرستاد و عبد الملک در منصف شوال ۸۶ سنه هشتاد و شش هجری فوت کرد مدت سلطنت او بیست سال و چند ماه بود هشت سال با عبد الله زبیر در تنازع و ۱۳ سیزده سال بعد از و مدت عمرش شصت و دو سال ولید بن عبد الملک در دار الخلافت دمشق جلوس نمود مردی کریم نهاد بود علما و فضلا و نابینایان را مشاهره دادی و از برای یتیمان معلم نشاندی زنان بسیار خواستی و طلاق دادی گویند شصت و ۶۳ زن خواسته بود ولید عمر عبد العزیز را بمدینه فرستاد تا موضعی چند در حوالی مسجد رسول الله بخرید و اضافه مسجد گردانید و در مسجد الحرام ستونهای سنگین نشاند و در دمشق جامعی ساخت که مثل آن کس نساخت و در ان مسجد دوازده هزار محراب بود و اکثری از انبیا در رکن آن آسوده اند و دوازده هزار قندیل میسوخت و بهر یک پایه مقبرهٔ انبیاست و قندیل میسوخت و در سه رکن آن خلق نماز میکنند و بهر طرف آن چشمه های آب روان هست و در عهد او حجاج لعین بن یوسف بعمر پنجاه و چهار سال بتاریخ بیست و پنجم رمضان ۹۵ سنه نود و پنج هجری بجهنم واصل شد و حجاج لعین بیست سال امارت کرد ولید بسیار ملک تسخیر نمود و ما وراء النهر و خوارزم را نیز گرفت و در منصف جمادی الاخری ۹۶ سنه نود و شش هجری بمرد مدت سلطنت ولید نه سال و نه ماه بود و چهل و پنج سال عمر داشت سلیمان بن عبد الملک بعد از برادر پادشاه شد در قوم بنی امیه از و فصیح تر نبود و سلیمان عراقین و خراسان و ترکستان به یزید بن مهلب داد و او در خراسان و ترکستان فتح ها کرد و گرگان و طبرستان فتح کرد و سلیمان وزارت خود به جعفر برمکی داد پدران جعفر تا زمان اردشیر بابکان وزیر زادهٔ بزرگ منش بودند و تولیت آتشکده بدیشان تعلق داشت در اسلام تا آخر عهد هارون الرشید وزارت در خاندان او بماند زر جعفری بدو

منسوب وسلیمان در آخر عهد خود عمر عبد العزیز را که بهترین بنی امیه بود ولی عهد کرد و سلیمان
هر روز قریب یک من طعام خوردی بتاریخ هشتم صفر سنه ۹۹ نود و نه هجری روز آدینه برنج
ذات الجنب بمرد مدت سلطنت او دو سال و هفت ماه و بیست و سه روز بود و چهل و پنج سال
عمر داشت عمر بن عبد العزیز بن مروان بعد از عمزاده پادشاه شد و مادرش دختر عاصم بن
عمر خطاب بود و او روش شیخین داشت لاجرم او را ثانی عمرین خوانند و او محب اهلبیت
و زاهد و متقی بود روز آدینه بیست و پنجم رجب سنه ۱۰۱ یکصد و یک هجری درگذشت و بحمص مدفون
شد مدت سلطنت او دو سال و پنجاه و هفده یوم بود و سی ۳۰ سال عمر داشت یزید ثانی
بن عبد الملک بعد از عمزاده پادشاه شد و در سنه ۱۰۵ یکصد و پنج هجری درگذشت مدت
سلطنت او چهار سال و یکماه و عمر چهل سال و یکماه بود هشام بن عبد الملک بعد برادر
پادشاه شد ولادت او در روز قتل علی مرتضی در سنه ۴۰ چهل هجری بود در عهد او امام
اعظم علی بن عبد الله بن عباس بن عبد المطلب در سنه ۱۱۸ یکصد و هیجده هجری فوت
کرد او هفتاد و هشت سال عمر داشت و هشام احول و کریه منظر و دشمن اهل بیت نبی
بود در ششم ربیع الاول سنه ۱۲۵ یکصد و بیست و پنج هجری بمرد مدت سلطنت او نوزده ۱۹
سال و هفت ماه و پنجاه و پنج ۵۵ سال عمر داشت ولید ثانی بن یزید ثانی بعد از عم پادشاه
شد در عهد او محمد بن علی بن عبد الله بن عباس رضی الله عنه در سنه ۱۲۵ یکصد
و بیست و پنج هجری بمرد و ولید سگ بد ذات و شارب و زانی بود و کلام الله را بدرید
محمد بن خالد بروی خروج کرد و بروز چهارشنبه یازدهم ۱۱ جمادی الاول سنه ۱۲۶ یکصد
و بیست و شش هجری او را بکشت و هیچ کس او را نماز نکرد مدت عمر آن پلید چهل
چهل و نه سال بود و مدت سلطنت یک سال و دو ماه یزید بن ولید ثانی پادشاه
شد مادرش شاه آوند دختر یزدجرد شهریار بود و یزید بعد شش ماه در ذالحجه
سنه ۱۲۶ یکصد و بیست و شش هجری بطاعون درگذشت ابراهیم بن ولید ثانی بعد از

برادر جلوس کرد بعد دو ماه مروان الحمار برو خروج نمود و در سنه ۱۲۷ یکصد و بیست و هفت هجری
کشته شد مروان ثانی بن محمد بن مروان ابن الحکم است او را مروان الحمار گفتندی سبب
آنکه عرب هر سر صد سال را سنة الحمار گویند و در عهد او دولت بنی امیه بصد سال رسید
و در عهد او فتنه بسیار پدید شده است او یکروز بفراغت نه نشست بلکه پیوسته بدفع اعدا مشغول
بود و در سنه ۱۳۲ یکصد و سی و دو هجری اهل کوفه تمامت ابو العباس السفاح را که از بنی عباس
بود بر خود خلیفه گردانیدند و میان مروان و سفاح جنگ افتاد و مروان هزیمت یافت و بمصر گریخت
و در ذیقعده سنه مذکور مروان کشته شد مدت سلطنت او پنج سال بود و عمر پنجاه و نه
سال و بعد وفات مروان خلافت از بنی امیه منقطع گردید و در خانوادهٔ بنی عباس قرار
گرفت و سفاح اولاد بنی امیه را طلب کرد و از خورد و بزرگ هر جا کس یافتند تمامت
را زنده استخوان اعضا خورد کردند و بر هم دیگر افگندند و بساطی بران بگسترانیدند سفاح
و اتباع او بران بساط نشستند و طعام خوردند با شاهان بنی امیه را بخلاف عمر عبد العزیز
که محب اهل بیت بود دیگران را از گور بر آوردند و سوختند خلفای بنی عباس تختگاه شان
در بغداد بود معلوم باد که از اولاد حضرت عباس بن عبد المطلب ۳۷ سی و هفت تن بر سریر
حکومت نشسته اند و تختگاه شان در بغداد بود اول ایشان سفاح بن محمد بن علی بن
عبد الله بن عباس بن عبد المطلب بود روز جمعه سیزدهم ربیع الاول سنه ۱۳۲ یکصد و سی
و دو هجری تمامت اهل کوفه برو بیعت کردند و او همدران سال مروان الحمار را که آخرین
خلیفه از بنی امیه بود در محاربه کشته بر سریر خلافت نشست و تختگاه خود در بغداد قرار داد
و سفاح محب اهل بیت بود در سیزدهم ذی الحجه سنه ۱۳۶ یکصد و سی و شش هجری بعارضه
جیچک درگذشت مدت خلافت او چهار سال و نه ماه ابو جعفر منصور بن محمد بعد از
برادر بر سریر خلافت نشست و در سنه ۱۴۵ یکصد و چهل و پنج هجری بنیاد شهر بغداد جدید نهاد و
در سنه ۱۴۹ یکصد و چهل و نه هجری تعمیر اختتام یافت آنرا دار الخلافت خود ساخت ابو جعفر قصد

زیارت مکه نموده میرفت او در اثنای راه نزدیک بئر میمون در ذی الحجه سنه ۱۵۸ یکصد و پنجاه
و هشت هجری فوت کرد جسد او را در مکه برده مدفون کردند مدت خلافت او بیست و
دو سال بود و شصت و سه سال عمر داشت و وزارت او بخالد برمکی مفوض بود بعده سلیمان
مرزبان پس ربیع بن یونس و در عهد او عبد الله بن مقنع کلیله و دمنه را که کتاب مشهور حکمت
از زبان پهلوی بنام او بزبان عربی نقل کرد المهدی بالله بن منصور بعد پدر بر تخت خلافت
نشست و روز پنجشنبه بیست و دویم محرم سنه ۱۶۹ یکصد و شصت و نه هجری درگذشت مدت خلافت
او ده سال و یکماه و چهل و سه سال عمر داشت و او را در دیه زبید ماسدان دفن کردند
الهادی بن مهدی بعد پدر بسریر خلافت نشست و بتاریخ شانزدهم ربیع الاول سنه ۱۷۰
یکصد و هفتاد هجری درگذشت مدت خلافت او یکسال و سه ماه هارون الرشید بن
مهدی همان شب را برادرش بمرد بر و بیعت کردند چون بخلافت رسید وزارت به یحیی
بن خالد برمکی داد و هارون الرشید مذهب مالک داشت و چون از خلافت او هشت
ماه بگذشت محمد امین از زبیده خاتون بنت جعفر عم هارون الرشید متولد شد و در سنه ۱۹۰
یکصد و نود هجری قیصر روم بجنگ هارون الرشید آمد بعد از محاربه صلح کردند بر آنکه قیصر هر سال
سه صد هزار دینار سرخ بدهد و هارون در طوس شب شنبه سویم جمادی الاول سنه ۱۹۳
یکصد و نود و سه هجری درگذشت و او را در آنجا که اکنون مشهد امام علی رضا ابن موسی الرضا
است دفن کردند مدت خلافت او بیست و سه سال و دو ماه بود و چهل و دو سال و شش
ماه عمر داشت او را چهار پسران بودند الامین المامون القاسم المعتصم محمد امین بن
هارون الرشید بعد پدر جلوس کرد در بنی عباس غیر از وی هیچ خلیفه را مادر و پدر عباسی
نبوده آستین فراخ اختراع اوست برادرش مامون که کنیزک زاده بود با او جنگ
داشت تا آنکه امین در سنه ۱۹۸ یکصد و نود و هشت هجری کشته شد و بایمای مامون سرش
از تن جدا ساخته تشهیر نمودند مدت خلافت او چهار سال و هشت ماه و عمر بیست و

اسیا
ملک روم

هفت سال یافت مامون بن هارون الرشید بعد برادر بخلافت نشست و چون او علم پرور بود
بفرمان او کتب حکمت و نجوم و هندسه و اقلیدس و فلسفه و منطق وغیره از سریانی بعربی
نقل کردند او راست صد هزار دینار بر مترجمان آن علوم صرف شد و مامون در هفتم رجب
سنه ۲۱۸ دو صد و هجده هجری درگذشت مدت خلافت او بیست سال بود و چهل و هشت سال عمر یافت
و در طوس مدفون گشت اعتقاد مامون چنان بود که قران مخلوق گشت المعتصم بالله
بن هارون الرشید ماه رجب سنه ۲۱۸ دو صد و هجده هجری در بغداد بخلافت نشست چون
معتصم بماه شعبان که هشتم ماه عربان گشت تولد شده و هشتم خلیفه از خلفای عباسی بود
و هشتم بطن بود از نسل حضرت عباس و چون بعمر چهل و هشت سال عمر بود و در سنه ۲۱۸
دو صد و هجده هجری بخلافت رسیده و بروز پنجشنبه هجدهم ربیع الاول سنه ۲۲۷ دو صد و بیست
و هفت هجری درگذشت و هشت فتح در ایام او بوقوع آمده و هشت سال و هشت ماه و
هشت روز حکومت کرده و هشت قصر بنا نموده و هشت پسر و هشت دختر داشت و هشتاد
هزار دینار و همان قدر درهم و هشتاد هزار اسپ و هشتاد هزار شتر و هشت هزار غلام
از وی مانده لاجرم او را خلیفهٔ مثمن میگفتند و با قیصر روم جنگ کرده قسطنطنیه
فتح نمود سر من رای که بسامره مشهور گشت او بنا نهاده سبب آنکه غلامان بغدادیان
را اذیتی میرسانیدند و سامره را در اول سر من رای میگفتند معتصم آنرا دار الملک
ساخت و او قران را مخلوق خواندی و قبر او در سامره گشت الواثق بالله بن معتصم
بعد پدر خلیفه شد او نیز قران را مخلوق خواندی اما اهل بیت و علما را نیکو داشتی چنانکه
در عهد او علوی درویش نبود و واثق بمرض استسقا در آخر ذالحجه سنه ۲۳۲ دو صد و سی و
دو هجری بسامره درگذشت مدت خلافت او پنج سال و هفت ماه و سه روز المتوکل
علی الله بن معتصم بعد واثق بخلافت رسید و در سنه ۲۳۶ دو صد و سی و شش هجری قبر جناب
امام حسین خراب کرد و مردم را از زیارت کردن و مجاورت نمودن منع کرد آب در صحرا

بتاریخ هشتم ماه ... [illegible]

انگنده تا گورها بکلی خراب شد فاما جائیکه قبر حضرت امام حسین بود آب حیرت کرد وانجا نرسید و
بدان سبب آن را مشهد حائری گویند و متوکل بتاریخ سیم شوال سنه ۲۴۷ دوصد و چهل
وهفت هجری باشاره پسرش المستنصر کشته شد و در سامره مدفون گردید مدت
خلافت او چهارده سال و نه ماه و نه روز بود و عمر چهل و دو ۴۲ سال داشت المستنصر بالله بن
متوکل بعد پدر خلیفه شد چون مرگ پدر برو شوم بود شش ماه حکم کرد و در منتصف ربیع الآخر
سنه ۲۴۸ دوصد و چهل و هشت هجری درگذشت عمرش بیست و پنج ۲۵ سال بود المستعین بالله
بن متوکل بعد برادر خلیفه شد و در عهد او در خراسان طاهر بن عبدالله ذوالیمینین
درگذشت مستعین آن ولایت را با عراق عجم به پسرش احمد داد و یعقوب لیث در سیستان
خروج کرد و مستولی شد والمعتز بالله بر مستعین خروج کرد و در اواخر محرم سنه ۲۵۲ دوصد
و پنجاه و دو هجری او را از خلافت خلع کرد و بعد چندی او را کشته خلیفه شد مدت خلافت
او سه سال و نه ماه المعتز بالله بن متوکل بعد کشتن برادر خود خلیفه شد و پس از
حکومت سه سال و شش ماه و چند روز بعمر بیست و سه ۲۳ سال در زندان لشکریانش
او را مقید کرده بودند فوت کرد بعده المهتدی بالله بن واثق بر مسند خلافت نشست
و چون یازده ماه و ده روز خلافت نمود در سنه ۲۵۶ دوصد و پنجاه و شش هجری از دست
معتمد بالله کشته شد مدت عمرش سی و نه ۳۹ سال بود و قبر او در سامره است در عهد
او در سنه ۲۵۶ دوصد و پنجاه و شش هجری یعقوب بن لیث بر خراسان و قهستان
و کرمان و فارس مستولی شد المعتمد بالله بن متوکل بعد مهتدی بخلافت رسید
و در سنه ۲۶۱ دوصد و شصت و یک هجری احمد بن اسد بن سامان را ولایت
ماوراءالنهر تفویض نمود و بعد حکومت بیست و دو ۲۲ سال و یازده ماه و چند روز در سنه ۲۷۹
دوصد و هفتاد و نه هجری فوت کرد بعده المعتضد بالله بن موفق بن متوکل خلیفه شد
و در سنه ۲۸۹ دوصد و هشتاد و نه هجری بعد حکومت نه ۹ سال و هشت ۸ ماه و بیست و پنج ۲۵ روز

اشیا
ملک روم

درگذشت بعده پسرش المکتفی بالله بن معتضد خلیفه شد و پس از حکومت شش سال و
شش ماه در سنه ۲۹۵ دوصد و نود و پنج هجری درگذشت بعده برادرش المقتدر بالله
بن معتضد خلیفه شد هجدهم خلیفه از خلفای عباسیه بود بعد خلافت بست و چهار سال و
دو ماه و هفت روز در سنه ۳۲۰ سه صد و بست هجری درگذشت از عهد مقتدر خلیفه هر طرف
فتنه ها برخاست بعده برادرش القاهر بالله بن معتضد خلیفه شد و بعد خلافت یک
سال و پنج ماه و بست و یک روز ابن مقله که وزیر او بود بموافقت سایر امرا او را گرفته میل
در چشم کشید و القاهر بالله بقیه عمر مانند سایر کوران در جامع بغداد گدائی میکرد و میگفت
ایها الناس صدقه دهید کسی را که او روزی خلیفه شما بود الراضی بالله بن مقتدر بعد
القاهر خلیفه شد و بعد خلافت هفت سال و ده ماه و یازده روز در سنه ۳۲۹ سه صد
و بست و نه هجری درگذشت و در عهد الراضی بالله در سنه ۳۲۵ سه صد و بست و پنج هجری با
جز بغداد ملکی دیگر بقبضه نماند یعنی دیالمه آل بویه بر بلاد عراق مستولی شد اول ایشان
عماد الدوله بود که در ایام خلافت مقتدر خلیفه محاربات عظیمه با ملوک نواحی نموده غالب
و شیراز را دار الحکومت ساخت المتقی بالله بن مقتدر بالله بعد برادر خلیفه شد و مدت
سه سال و یازده ماه و پانزده روز خلافت نموده در سنه ۳۳۳ سه صد و سی و سه
هجری درگذشت بعده المستکفی بالله بن مکتفی بالله بن معتضد خلیفه شد و تا سنه ۳۳۴
سه صد و سی و چهار هجری یعنی مدت یکسال و چهار ماه حکومت نمود المطیع بالله
بن مقتدر بالله خلیفه شد و بعد حکومت بست و نه ۲۹ سال و چهار ماه در سنه ۳۶۴ سه صد
و شصت و چهار هجری درگذشت بعده پسرش الطایع بالله بن مطیع خلیفه شد
و بعد از انکه هفده سال و دو ماه حکومت نمود در سنه ۳۸۱ سه صد و هشتاد و یک هجری
امرا او را معزول ساختند القادر بالله بن اسحاق بن مقتدر را بعد طایع الله بر مسند
خلافت نشاندند سلطان محمود غزنوی معاصر او بود و بعد خلافت چهل و یک سال در

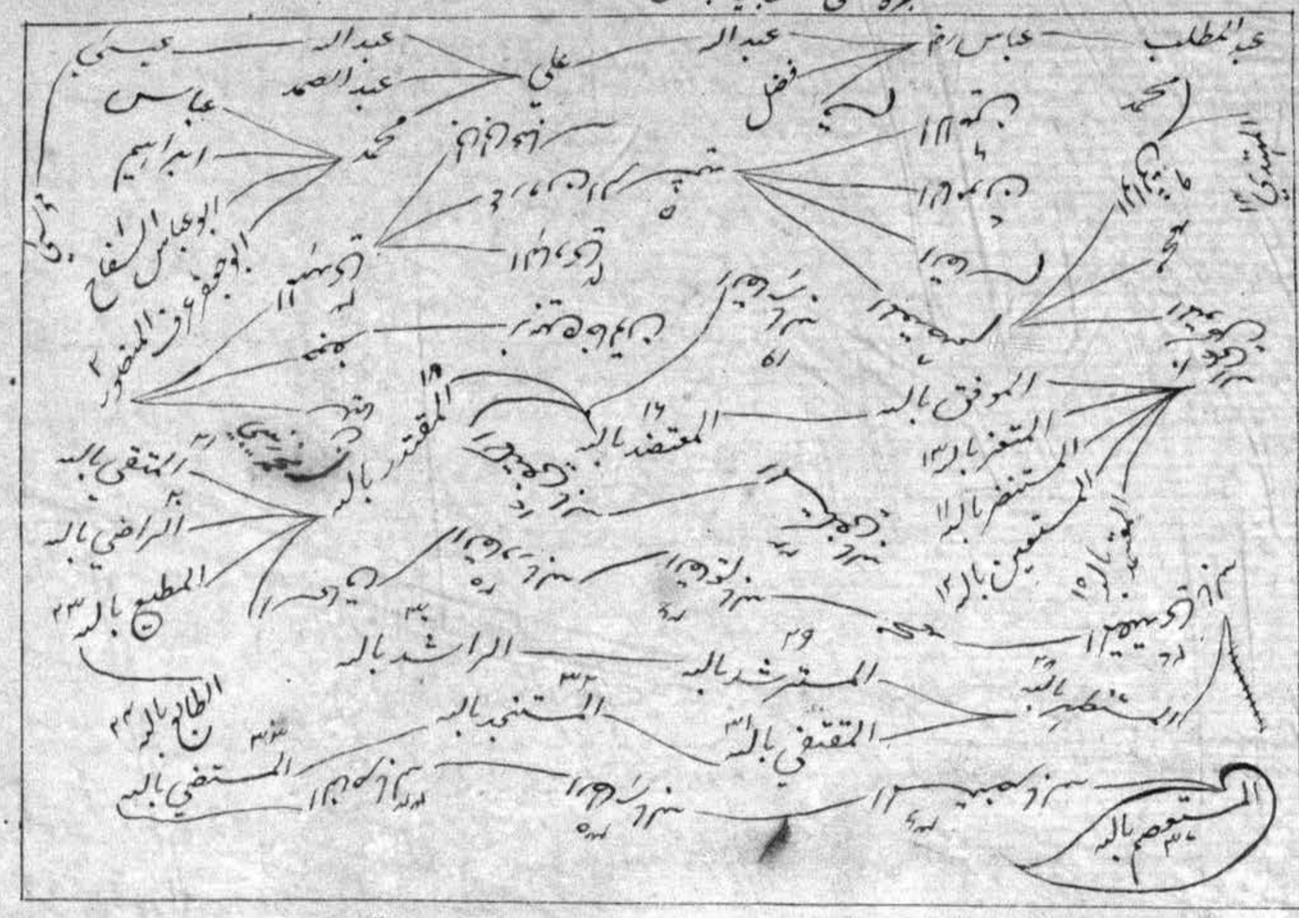
سنه ۴۲۲ چهارصد و بیست و دو هجری درگذشت بعده پسرش القایم بالله بن قادر بالله
خلیفه شد و چهل و چهار سال و هشت ماه خلافت نموده در سنه ۴۶۷ چهارصد و شصت و هفت
هجری درگذشت بعده نبیرهٔ او المقتدی بالله بن محمد بن قایم بالله خلیفه شد و بعد حکومت نوزده
سال و پنجاه در سنه ۴۸۵ چهارصد و هشتاد و پنج هجری درگذشت بعده پسرش المستظهر بالله بن
مقتدی خلیفه شد و بیست و پنج و چند ماه خلافت نموده در سنه ۵۱۲ پانصد و دوازده هجری درگذشت
بعده پسرش المسترشد بالله بن مستظهر هفده سال و چند ماه خلافت نمود بعده الراشد بالله
بن مسترشد مدت دو سال خلافت نموده درگذشت بعده المقتفی بالله بن مستظهر بالله
بیست و پنج سال خلافت کرد بعده پسرش المستنجد بالله بن مقتفی یازده سال خلافت کرد
بعده پسرش المستضی بالله بن مستنجد خلیفه شد و بعد خلافت هفت سال در سنه ۵۷۵ پانصد
و هفتاد و پنج سال هجری درگذشت بعده پسرش الناصر بالله بن مستضی خلیفه شد و قریب
چهل و شش سال و یازده ماه خلافت نموده در سنه ۶۲۲ ششصد و بیست و دو هجری درگذشت
در زمان او چنگیز خان تاتاری سر برآورده بر ولایت ایران مستولی شد الظاهر بالله
بن ناصر نه ماه و یازده روز خلافت نمود بعده پسرش المستنصر بالله بن ظاهر قریب هفده
سال سلطنت راند و نماند بعده پسرش المستعصم بالله بن مستنصر که آخرین خلیفه
از خلفای عباسیست در سنه ۶۴۰ ششصد و چهل هجری خلیفه گشت و هلاکو خان در سنه ۶۵۶ ششصد
و پنجاه و شش هجری او را کشته تخم عباسیه را از بیخ و بن برکند؛ بعده بغداد در تبعیت خاندان
هلاکو قرار گرفت و چون عهد سلطان ابوسعید رسید شیخ حسن جلایر که او را شیخ امیر حسن
بزرگ نیز گویند و او دخترزادهٔ ارغون خان و پسر عمهٔ ابوسعید خان بود حاکم خراسان و آذربایجان
شد و بعد فوت ابوسعید خان که انقلاب دست داد بغداد و آذربایجان بر امیر حسن
بزرگ مذکور قرار گرفت و او در سنه ۷۵۷ هفتصد و پنجاه و هفت هجری در بغداد درگذشت
مدت حکومت او هفده سال بود نام پدرش امیر قبوقای بن امیر ایلکان جلایر سلطان

اسشیا
ملک روم

اویس جلایر بن شیخ حسن جلایر بعد پدر بماه رجب سنه ۷۵۷ هفتصد و پنجاه و هفت هجری بر تخت
بغداد نشست پادشاه لطیف طبع و هنرمند و صاحب کرم و حسین بمرتبه بود خواجه سلمان ساوجی
جلیس او بود گویند از سلطان اویس بعد فوت خواجه مرجان حکومت بغداد را بخواجه سرور
داد در ایام حکومت او در اواخر سنه ۷۷۵ هفتصد و هفتاد و پنج هجری آب دجله طغیان کرده جمله عمارات
را بغیر از مدارس و خوانق در آب مستغرق ساخت و درین واقعه چهل هزار آدمی غریق طوفان
فنا گشتند چنانچه خواجه جمال الدین سلمان ساوجی دران واقعه گفته ع بسال هفتصد و
هفتاد و پنج گشت خراب ؛ با آب شهر معظم از خاک بر سر آب ؛ دریغ روضه بغداد آن
بهشت آباد ؛ که کرده است خرابش جهان خانه خراب ؛ و سلطان اویس بعد از انکه از
ری تا روم مسخر کرد بروز شنبه وقت صبح دوم جمادی الاول سنه ۷۷۶ هفتصد و هفتاد و شش
هجری در گذشت مدت حکومت او قریب بست سال بود بعده پسرش سلطان حسین جلایر
بر سریر سلطنت نشست و بعد حکومت هفت سال در سنه ۷۸۴ هفتصد و هشتاد و چهار هجری از
دست برادر خود سلطان احمد شهید شد سلطان احمد جلایر خلف الصدق اویس
جلایر بعد قتل برادر خود در بغداد بر مسند ایالت نشست حکم او حکم او تا سرحد روم رفته
پادشاه هنرمند بوده اشعار عربی و فارسی نیکو گفته و در انواع هنر مثل تصویر و تهذیب و قواسی
و شهابی و خاتم بندی وغیره استاد بود و شش قلم خط نوشتی و خواجه حافظ را چند بار
طلب نمود مگر خواجه میل بغداد نکرد در سنه ۷۹۵ هفتصد و نود و پنج هجری امیر تیمور صاحبقران بقمع
سلطان احمد لشکر به بغداد کشید و سلطان احمد بغداد را وداع کرده بروم رفت و چند
سال بعد از وفات صاحبقران یعنی در سنه ۸۱۳ هشتصد و سیزده هجری سلطان احمد
جلایر قصد تبریز کرده بر قرا یوسف ترکمان که از جمله کلابانان پدر او بود لشکر کشید قرا یوسف
بر سلطان احمد غالب آمد و او را بقتل در آورد و رسم سلطنت از خاندان جلایر بر افتاد
و ترا کم مسلط شد ؛ قصد تبریز ۸۱۳ تاریخ وفات اوست و بعد سلطان احمد جلایر بغداد در تبعیت

شجرهٔ نسلی خلفای بنی عباس

فارس آنرا ایران هم میگویند وسیع ملکی است طول شمالاً وجنوباً دوصد وشصت وسه کروه وعرض شرقاً وغرباً
دوصد وسی وهشت کروه بسمت مغرب آن اشیای روم وخلیج فارس ومشرق افغانستان وبطرف شمال
روس وبحر خزر وتاتار وجنوب خلیج فارس وبحر هند واقع درین ملک بسیاری از دریا نیست وسرزمین
وهم آب وهوای آن مختلف است شمالی حصهٔ فارس کوهستانی است ا در انجا آبادی کمتر وبرودت بکثرت
دارد ودر متوسطین حصه ریگستان وو وسیع میدان است ودرینجا نیز آبادی کمتر دارد فاما هوای آن از نواح
معتدل است ودر جنوبی ومغربی حصه کفدست صحراها است ولیکن زمینش زرخیز وحاصل وجابجا نزدیک
چاه ودجله ها دولب درخت کهجور وقلیل زراعت ها بنظر می درآید ودر تمامی ملک فارس هرکجا ا
آب میسر است زراعت میشود بموسم تابستان تا غایتی گرمی میباشد ا تحمل آن غیر ممکن است غله وشراب
وشالی وابریشم وپارچهٔ ابریشمی وقالین وظروف مسی وروغینی وروغن ومیوجات خصوصاً انار ونارنگی
وخرما وخربوزه وانگور وبادام وچارمغز وغیره وسنا وریوند چینی وشن وتماکو وافیون وپنبه وزعفران وانگوزه

واسب وشتر با نواع قسم منجمله ان چند قسم خوب است واستر نهایت مضبوط وطاقت مند وخر خانگی وجنگلی
وگاو ودیگر مواشی بسیار ودر جنگل شیر ببر وشیر خورد وخرس وخوک واقسام آهو وخرگوش
پیدا میشود دیگر اشیای معدنی کمتر میسر است آهن ومس ونقره وگوگرد ونمک بسیار از معدن این
ملک است ودیگر ادویه نیز از حاصلات فارس است ودرین ملک تخمیناً یک کرور مردمان هستند اینان
از اولاد ایلام بن سام بن نوح علیه‌السلام بوده اند ودر جمله ان هر چند از دیگر اقوام نیز مثل آتش پرست وغیره بوده اند فاما اهل اسلام
بیشتر هستند وایشان درباب رنگریزی وصنعت طلائی وتلوار سازی محض سلیقه دارند ودوام مایل عیش
وعشرت میباشند وصاحب ادراک وظریف ودر دادوستد نهایت راست باز ولیکن تند مزاج وکینه کش
میشوند وزبان روزمرهٔ ایشان فارسی است واکثری از اهل فارس خانه بدوش اند در عهد قدیم سلطنت فارس
نهایت طاقت مند بود لیکن بالفعل به نسبت سابق کمزور است پنجاه شصت سال است از فارسیان درباب علم نهایت
متوجه گردیده اند وسوای مفلس ترین مردم تمامی خاص وعام پسران خود را در مدرسه میفرستند ودختران را
نیز می آموزند ودر فارس ۳۰ مدرسهٔ عظیم بوده است وضع حکومت فارس بادشاه را اختیار کلی است مگر
رعایا از ظلم وتعدی عاملان کمال تکلیف میکشند مشهور عهدهای فارس اول سلطنت عصیریه بعد پانصد
وسی وهشت سال قبل سنه عیسوی عهد کیخسرو وتبس سنه ۳۳۰ صد وسی سال قبل سنه عیسوی علیه سکندر وتسلط
یونانی تبع عهد ارسیسیس اهل فارسیه از او وجانشینان او مدت چارصد وهفتاد وپنج سال بادشاهت
کردند بعده ساسانیان از مدت چارصد وسی سال یعنی تا ابتدای تسلط اهل اسلام بادشاهی
کردند آخر ایشان یزدجرد بود بعد ازان در سنه ۶۵۲ ششصد وپنجاه ودوم عیسوی علیه عثمان خلیفه سویم
ودر سنه ۸۲۰ هشتصد وبیست عیسوی از احاطهٔ اختیار بدر رفتن بعد ازان در سنه ۱۲۲۲ یکهزار
ودو صد وبیست ودوم عیسوی تسلط چنگیز خان ودر سنه ۱۴۰۰ یکهزار وچارصد عیسوی
تسلط تیمور گورکان بعد خاندان شاه اسمعیل صفوی بیش در سنه ۱۷۲۲
یکهزار وهفتصد وبیست ودوم عیسوی تسلط افغانی بعد عهد نادرشاه ولایات وشهر وخطه های فارس
ازان جمله آذربایجان وسیع ولایتی است سرزمین بایب گوشه فارس واقع ارمن صوبه است

از کوهستان آذربایجان که مولد شیرین آنجا بوده و ابریشم و گل ارمنیه منسوب بدان جاهست
واین صوبه مابین سرحد فارس وآشیائی روم واقع هست و در نواحی آن کوه جودی هست
که بلندی آن از سطحی ازان جا سمندر دیده شود نصف کرده بلند بوده هست چونکه
کشتی نوح علیه السلام درین کوه قرار گرفته بود و آنحضرت را عبور طوفان درین گرد نواح بودن
اتفاق افتاده لاجرم کوه مذکور را ملجای نوح هم خوانند اردبیل از مضافات اذربایجان بکناره
بحر خزر واقع هست وآنرا فیروز گرد هم خوانند بدین سبب که آنرا فیروز جد نوشیروان بنا کرده
است شاه صفی اردبیلی که از اجداد سلاطین صفویه ایران هست ازانجا هست تبریز شهری
است از آذربایجان وچون دران شهر آتشکده ها بسیار هست لاجرم شهر مذکور را آذرآباد
نیز خوانند و درانجا چندی تخت گاه دختر بلاکو بود مساجد وسراهای تبریز مشهور آفاق هست
پارچه ریسمانی وریشمی مثل اطلس وکمخاب وغیره درانجا خوب میشود وبالفعل درین
شهر تخمیناً پنج لک وپنجاه هزار مردمان بوده اند واز محروسه آن مقامی هست مشهور بنام
سرخاب قبر خاقانی شاعر وظهیر فاریاب وغیره درانجا هست ونیز در تبریز گجیل نام محله هست
وبهمان نام قبرستانی هست بقول صاحب برهان قاطع قبر شمس تبریزی درانجا هست قرطاقلعه
است در آذربایجان سولان کوهی در ولایت اذربایجان نزدیک باردبیل وپیوسته
مردم خداپرست ومرتاض پیش از اسلام وبعد از اسلام درانجا ساکن بوده و هستند
ومغان انجارا از جمله اماکن متبرکه میدانسته اند چنانکه قسم بدان یاد میکرده اند طهران شهری
است بطرف شمالی فارس از مضافات آذربایجان درمیان کوه البرز که درین
روزها دار السلطنت فارس بوده هست وبالفعل تخمیناً پنجاه هزار مردمان درانجا بوده اند
عراق عجم وسیع ولایتی است در مغربی سرزمین فارس خوزستان ولایتی هست در عراق
عجم اهواز شهری هست از خوزستان گویند هوای بسیار بد دارد و هرکه یکسال درانجا مقام
کند البته در عقل او نقصان بهم رسد وعقرب انجا هرکرا بزند جان بسلامت نبرد واکنون خراب

اشیا
ملک فارس

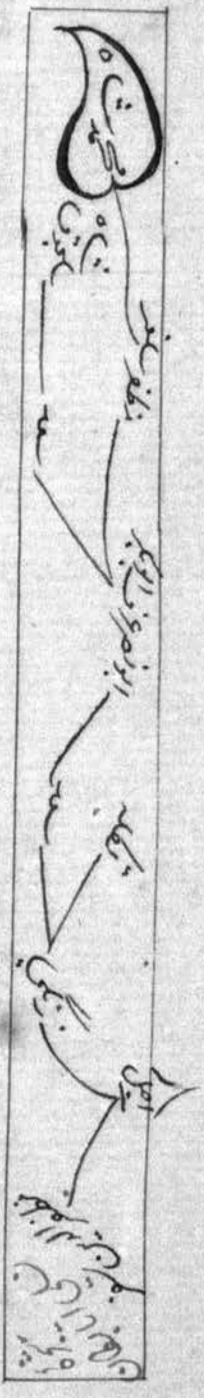
ست سمنگان شهری ست در اهواز که دختر پادشاه آنجا را رستم خواست و سهراب ازو
بوجود آمد و درین آن شهر را هرمز خوانند شوشتر شهری ست در خوزستان و آن از آثار
هوشنگ بن سیامک بوده ست همدان شهری ست از عراق عجم را در نواحی آن کوه الوند
بوده است دوازده هزار چشمهٔ آب از دامن آن کوه برمی آید گویند شخصی دران کوه آسوده است
که نام او الوند بوده و آن کوه را بنام او خوانند و همدان از آثار جمشید است کرمان شاه بطرف
مغرب از همدان مابین سرحد فارس و اشیائی روم واقع است دینور شهری ست از
عراق عجم و سه روزه راه از همدان مسافت دارد قزوین وسیع و قدیم شهری است از
عراق عجم و نهایت آبادان است بادام و انگور و خربوزه در انجا بسیار میشود و آن از آثار شاپور بن اورمز
ست یله لیشم صاحب برهان قاطع نویسد را آن کوهی است در حوالی قزوین که صورت حیوانات
و غیر حیوانات هم در انجا پدید آیند همه سنگ شده و متحجر گشته الموت قلعه ایست مشهور که
مابین قزوین و گیلان واقع است آنرا داعی حسن بن زید در سنه ۲۴۶ دو صد و چهل و شش هجری
احداث کرده و بسبب ارتفاعی را دارد اله اموت نام نهاد یعنی عقاب آشیان چه اله عقاب
و اموت بمعنی آشیان باشد و عقاب در جاهای بلند آشیان میکنه و آن قلعه را بدین نام
خوانند و بکثرت استعمال الموت شده گویند در زمان سلطان ملکشاه در سنه ۴۸۳ چارصد
و هشتاد و سه هجری حسن صباح بران قلعه دست یافت تاریخ گرفتن آن اله اموت است
و حسن صباح مردی بود را اسمعیلیه مذهب داشت و توابعان او را فدائی میگفتند او دشمن
جانی نظام الملک وزیر ملکشاه سلجوقی بوده مدام فرصت وقت می جست تا آنکه در سنه ۴۸۵ چارصد
و هشتاد و پنج هجری یکی از فدائیان خود را فرستاده آن وزیر را در حدود نهاوند هلاک ساخت و قلعه مذکور
مدتها در تصرف ملاحده بود نهاوند شهری ست از عراق عجم و نوح علیه السلام بانی آن شهر بوده
و آنرا نوح آوند میگفته اند یعنی نوح تخت چه پای تخت نوح ع بوده و آوند بمعنی تخت و مسند هم آمده است
و بکثرت استعمال نهاوند شده اصفهان وسیع شهری است از عراق عجم احاطهٔ چار گردی

آسیا
ملک فارس
٤٢

آن دوازده کروه دارد در زمان قدیم دار السلطنت کیقباد بن رو بود و بالفعل نهایت آباد شهریست
باشندگانش تخمیناً شش لک مردمان هستند و راه های آنشهر نهایت تنگ بوده است
و در ایام سابق آنرا دار الیهودی گفتندی گویند دجال ازانجا خروج کند و ابتدای قحط عالم ازانجا شود
و صاحب برهان قاطع می نویسد که هرکه چهل روز در آنشهر باشد بخیل و ممسک گردد و آن
از آثار طهمورث بن هوشنگ بوده است کاشان شهریست معروف از عراق عجم زواره
قصبه ایست از عراق عجم در توابع کاشان بناکردهٔ زواره برادر رستم است و بنام او مشهور گشت
النجان الکه ایست در اصفهان که برنج خوب درانجا حاصل میشود و کشته بسیار دارد ابرکوه
شهری از عراق عجم که به ابرقو شهرت دارد و چون این شهر بر کوه واقع است لاجرم
برین نام خوانند ری شهریست در عراق عجم و نام پادشاهزاده است گویند او را برادری
بود راز نام داشت هردو باتفاق شهری بنا کردند در تسمیه آن ایشان را باهم نزاع شد
چه هریک میخواستند بنام خود کنند بزرگان آن زمان برای دفع نزاع شهر را بنام ری
و اهل شهر را بنام راز کردند و حالا نیز شهر را ری و اهل شهر را رازی میگویند شهرود
شهریست شاید که در عراق عجم که خسرو پرویز برلب رودخانهٔ شهرود بنا کرده بود
و بنام آن رودخانه موسوم ساخت شیراز و شیخ شهریست از مضافات عراق
عجم بر میدانی آباد است شراب انجا شهرت دارد منقول است که محمد قاسم بن عقیل
عمزادهٔ حجاج بن یوسف شهر شیراز را در سنه ٧٤ هفتاد و چهار هجری بنیاد نهاده و چون بتصرف
عمرلیث درآمد مسجدی درانجا ساخت و موسوم بعتیق گردانید اما در زمان عضد الدوله
دیلمی معموری موفور بهم رسانید و بهترین آب های شیراز آب کاریز رکن الدوله ابن
بویه دیلمی است که به آب رکناباد و زرگنی اشتهار دارد و نزهه ترین جاهای شیراز زمین
مصلی است که اکثر سیرگاهها درین مقام واقع شده چنانچه حافظ فرماید میان جعفرآباد
و مصلی ❊ عبیرآمیز می آید شمالش ❊ قبر شمس الدین حافظ درانجاست و بفاصله

اسیا
ملک فارس

نیم کروه مشرقی بپای کوهی سمت شمال و مشرق شیراز بموضع گاذرگاه که به سعدیه مشهور ست قبر
سعدی علیه الرحمه بوده بلکه زبان اهل شیراز آنچنان فصاحت دارد که هر آئینه بلکه این از شهرهای
اهل زبان موافقش نیست احوال سلطنت اتابکان شیراز اتابک خطاب پادشاهان
شیراز بود معنی این لفظ نگاهدارنده و ادب آموزنده ست و ملوک شیراز را ازان
اتابک گویند که یکی از ایشان که مظفر الدین سنقر نام داشت اتابک سلطان سنجر
بود و سلطان او را حاکم فارس کرده بود او بعد از فوت سنجر خطاب اتابکی بخود
قرار داد و بحکومت فارس سرفراز شد و در ۵۵۶ سنه پانصد و پنجاه و شش هجری درگذشت
بعده برادرش اتابک زنگی چهارده [۱۴] سال و کسری حکومت نمود بعده پسرش تکله
در ۵۷۰ سنه پانصد و هفتاد هجری بر تخت نشست و بیست سال حکومت کرد بعده برادرش
اتابک سعد بن زنگی بیست و هشت [۲۸] سال ملک راند و در ۶۲۸ سنه ششصد و پنجاه
و شش هجری درگذشت بعده پسرش اتابک ابو نصر بن سعد بر تخت نشست
و او را اتابک ابوبکر نیز گویند مردی بس نیکو سیرت و عادل بود در زمان او در
۶۵۶ سنه ششصد و پنجاه و شش هجری هلاکو خان مستعصم خلیفه را شهید نمود و هم دران
ایام شیخ سعدی نسخه گلستان بنام او نوشته او را پسری بود موسوم باسم
جدش یعنی سعد نام داشت وفات ابو نصر در ۶۵۷ سنه ششصد و پنجاه و هفت هجری
بوقوع آمده سلطنت او بیست و نه [۲۹] سال بود بعده پسرش اتابک سعد بر تخت
نشست و بعد ده روز که خطبه و سکه بالقاب او مزین شده بجوار رحمت پیوست
بعده سلجوق شاه و سلغر شاه بسلطنت رسیدند و سلجوق شاه بن سعد
ثانی بود بعد از ایشان اتابک محمد شاه بن مظفر سلغر شاه بن ابو نصر بن
سعد بر سریر نشست و در زمان او در ۶۹۱ سنه ششصد و نود و یک هجری سعدی
علیه الرحمه فوت کرد مدت سلطنت محمد شاه هشت سال بود دیگر سال وفات او

اشیا
ملک فارس
۲۸

معلوم نشد و از محمد شاه سلطنت اتابکان سپری شد و چون سلطنت ایران بسلطان
ابوسعید تعلق گرفت شاه امیر محمود حاکم شیراز شد شاه شیخ امیر محمود شیرازی
شاه امیر محمود شاه که از نسل خواجه عبد الله انصاری است در زمان سلطان ابوسعید
خان بن محمد خدابنده بحکومت شیراز مشغولی داشته و در عهد اربا خان در سنه ۷۳۶ هفتصد
و سی و شش هجری بقتل رسیده بعده پسرش امیر مسعود بجای او نشست و بعد
چندی او نیز مقتول شد بعده برادرش شیخ ابواسحاق متصرف شیراز
شد و در سنه ۷۴۴ هفتصد و چهل و چهار هجری خطبه و سکه بنام خود کرد و قریب چهارده
سال حکومت کرده در سنه ۷۵۸ هفتصد و پنجاه و هشت هجری از دست امیر مبارز الدین
محمد ظفر بن منظفر شهید شد خواجه حافظ شیرازی مداح او بود چنانچه خواجه مذکور در تاریخ
وفاتش گفته ~ خسروی روی زمین غوث زمان بواسحاق ؛ که بر آن رویی
چو گلزار بخندید بلبل ؛ جمعه و بست و دویم ماه جمادی الاول ؛ والسنین بود که پیوسته شد از جز
و بکل ؛ بلبلا سرو سمن یاسمن و لاله و گل ؛ هست تاریخ وفات شه سنبل کاکل ۷۵۸
در مصرعه تاریخ هر دو واو عطف نباید گرفت و بعد سلطان ابواسحاق سلطنت شیراز
بآل مظفر تعلق گرفت الله اکبر کوهی است در شیراز ۳ گنبدان عبارت از قلعه سنگوان
است که در شیراز به سپیدان مشهور است و آن ۳ قلعه بوده که جمشید ساخته است
اول قلعه اصطخر دویم قلعه شکسته سویم قلعه سنگوان و نیز یکصد و چهل ستون بر سر پشته
برآورده و کوشکی بطول یکصد و شصت گز بنیاد کرده بود که اکنون آثار آن را چهل ستون
خوانند قلعه بندر قلعه است در شیراز که بالای کوهی واقع است اره جان شهری
است که میان آن و شیراز شصت فرسنگ راه است و آنرا عوام اره غان خوانند
بیضا شهری است شاید که در شیراز یا بحوالی آن بوده اصطخر قلعه فارس باشد
و آن تخت گاه داراب دارا بود و بنیاد آن از کیومرث و تمامت از آثار جمشید است

کرمان الکایست بجنوبي سرزمین فارس و بطرف شمال آن بیابان سیستان بوده است
شبدیز اسب خسرو پرویز از اسپان جهان چابکتر و جیب بلندتر بود و خسرو او را عزیز داشتی
هرگاه آن اسپ مرد او را دفن کرده صورتش مع تصویر خود از سنگ کرده بالای قبر شبدیز
برداشت و آنرا دیدی و گریستی و صورت شبدیز اسم پرویز بران سوار است در کرمان بوده
است بیستون کوهیست شاید اسم در نواحی کرمان بوده فرهاد عاشق شیرین بفرموده
بفرموده شیرین آنرا میکند قیصر شیرین نام عمارتی است در کوه مذکور اسم صورت شیرین و
گلگون و غیرهما اسم از کار پردازیهای فرهاد است در انجاست و الکنون خراب است اعلان اسم
اسم در بیستون درختی است از انار گویند چون فرهاد از شنیدن فوت شیرین تیشه
بر سر خود زد دستهٔ تیشه خون آلود گردید و از کوه بر زمین افتاد و سر آن بر زمین نشست و
چون آن از چوب انار بود بقدرت الهی سبز شد و درخت انار بهم رسید و انار آنرا چون
باز کنند اندرون آن سوخته و خاکستر شده باشد دهندان شهری است از توابع
کرمان گویند نزدیک بآن کوهی است اسم معدن طلا و نقره و آهن و طوطیا است و غاری دارد
که پیوسته صدای آب بگوش میرسد و بخاری از ان غار بر میاید و باطراف آن
تکاثف میگردد و نوشادر میشود کواشیر شهری است اسم دار الملک کرمان بود
و در انجا فیروزهٔ سفید و کم رنگ و کم قیمت بهم میرسد و آن از آثار اردشیر بابکان
است سیستان از کرمان بطرف جنوب واقع است و آنرا زابلستان هم گویند آن
ولایت ابا و اجداد رستم است و چون سلیمان علیه السلام بانجا رسید زمین آنرا
پر آب دید دیوان را فرمود تا خاک بریزند در نیم روز پر خاکش کردند لاجرم آنرا
نیم روز هم خوانند اسم میدانی است در هرمز اسم به لرد امیر اشتهار دارد و هرمز شاید
اسم در انتهای جنوبي فارس واقع است ارجنه دشتی است در فارس گویند علي
اسد الله سلمان را در ان دشت بزور ولایت از جنگ شیر نجات داده بود

انشیا
ملک فارس
۲۹

سیراف شهری است قدیم در کنار دریای فارس کام فیروز ولایتی است در فارس

کربال ولایتی است از فارس و برنج انجا مشهور است کر رود خانه است در فارس و بر این

رود خانه امیر عضد الدوله دیلمی پلی بسته است بردع شهری در ایران بنا نهاده نوشابه و نام آن

بردم بود اسکندر آنرا بردع نام کرد ~~شیروان شاید ا از مضافات فارس است تخم مرغ~~

~~انجا مشهور است~~ شیروان شمالی که فارس واقع است و در انجا رود خانه است

بنام کر مشهور ذکر پادشاهان شیروان اول ایشان خاقان کبیر ملک منوچهر

است او از پادشاهان شیروان امتیاز فراوان داشته و او از نسل بهرام چوبین

است و بهرام چوبین بچند پشت باردشیر بابکان میرسد خاقانی شاعر مداح خاقان

منوچهر بود بعد منوچهر پسرش فرخ زاد پادشاه شد و چون او نماند گشتاسب پادشاه

شد بعده پسرش فرامرز بر تخت نشست بعده پسرش فرخ زاد بر مسند حکومت

صعود نمود بعده کیقباد مالک تاج و تخت شد پس پسر او کاوس سلطنت نمود و

در ۷۷۴ سنه هفتصد و هفتاد و چهار هجری درگذشت بعده پورش هوشنگ پادشاه شد

و در ۷۸۴ سنه هفتصد و هشتاد و چهار هجری درگذشت بعده شیخ ابراهیم بن سلطان محمد

مالک تخت شد و او معاصر صاحبقران بود و در ۸۲۰ سنه هشتصد و بیست هجری درگذشت

بعده پورش خلیل الله بر تخت نشست سلطان خلیل ۸۲۰ تاریخ جلوس اوست او

نیز بدستور پدر با اولاد تیمور تبعیت ورزید و بعد مدتی در ۸۶۳ سنه هشتصد و شصت و سه

هجری درگذشت بعده پسرش شیروان شاه المشهور فرخ یسار مالک ملک شد

شیروان شاه ۸۶۳ تاریخ جلوس اوست در عهد او سلطان ابوسعید از خراسان بقصد

تسخیر آذربایجان آمده و بدست مردم حسن بیگ بقتل رسید و فرخ یسار در ۹۰۶ سنه

نهصد و شش هجری بدست شاه اسمعیل صفوی کشته شد بعد ازوی پسرش

بهرام بیگ بمقام او قایم شد و در ۹۰۷ سنه نهصد و هفت هجری نماند برادرش غازی

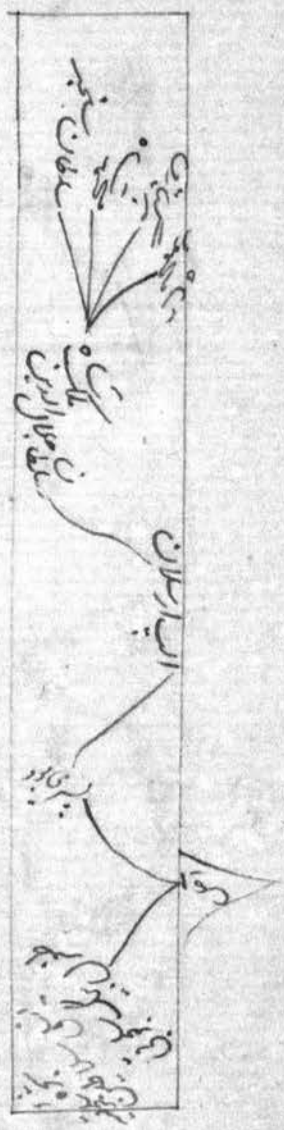
بیگ را از رغازی بیگی بدو منسوب هست مالک تاج و تخت گردید و غازی بیگ در سنه ۹۰۸ نهصد و هشت هجری نماند بعد شیخ ابراهیم مشهور بشیخ شاه بن فرخ یسار پادشاه شد و در سنه ۹۲۷ نهصد و بیست و هفت هجری بملازمت شاه طهماسب صفوی بن اسمعیل صفوی آمده بعنایت خسروانه سرفراز شد و در سنه ۹۳۰ نهصد و سی هجری درگذشت بعده سلطان خلیل پادشاه شد و خواهر شاه طهماسپ صفوی را بنکاح درآورد و در سنه ۹۴۲ نهصد و چهل و دو هجری درگذشت بعده شاهرخ بن سلطان فرخ بن شیخ شاه بعد از فوت عم خود پادشاه شد و در وقتیکه طهماسب صفوی شاه بر فتح شروان عزم نمود شاهرخ بمخالفت پیش آمد و معرکه صعب رو نمود و شاهرخ هزیمت یافته بگریخت و آن ولایت بتصرف طهماسب درآمد و این واقعه در سنه ۹۴۴ نهصد و چهل و چهار هجری رو داده و بعد یکسال شاهرخ بدست طهماسب افتاد و سلسله آن خاندان منتهی گردید مازندران ولایتی هست بطرف جنوب و مشرق از بحر خزر و استرآباد شهری هست در مازندران بکناره بحر خزر ~~توران ولایتی هست بطرف ماوراءالنهر یعنی بطرف این گوشه فارس واقع هست و چون این ملک را فریدون به تور پسر بزرگ خود داده بود لاجرم بتوران موسوم شد~~ قلیچ ~~هست از توران را سهراب بن رستم گرفت سیاوخش آباد شهری در توران را سیاوخش آنرا بنام خود بنا کرده بود~~ خراسان ولایتی هست مشهور بطرف ماوراءالنهر و چون آن ولایت در مشرق فارس واقع هست بنابرین بدین نام خوانده اند چه خراسان بمعنی مشرق هم آمده هست ذکر پادشاهان بنی لیث را سلطنت ایشان خراسان و ماوراءالنهر بود اول ایشان یعقوب بن لیث هست را در زمان معتمدی خلیفه عباسی در سنه ۲۵۶ دوصد و پنجاه و شش هجری بر خراسان و قهستان و کرمان و فارس مستولی شد و بعد حکومت یازده سال در زمان معتمد بالله خلیفه در سنه ۲۶۵ دوصد و شصت و پنج هجری درگذشت بعده برادر او عمرو بن لیث حاکم شد و بعد حکومت

صه و در تحفة لغات [illegible] صاحب برهان قاطع [illegible] و ولایت مازندران را طبرستان نیز خوانند و بعد طبری را [illegible]

لبت و ۳ سال در سنه ۲۸۸ دوصد و هشتاد و هشت هجری بدست امیر اسمعیل سامانی حاکم
ماوراء النهر گرفتار شد و او عمر لیث را بخلیفه معتضد فرستاد خلیفه او را محبوس کرد و بعد از ان
بقتل رسید و پس از انکه بموجب حکم معتضد خلیفه امیر اسمعیل پسر عمر لیث را که محمد نام داشت
انداخت کل مملکت بنی لیث او را مسلم شد ذکر سلاطین سامانی که در خراسان
و ماوراء النهر سلطنت نموده اند اول ایشان امیر اسمعیل سامانی بود از معتمد خلیفه در
سنه ۲۶۱ دوصد و شصت و یک هجری پدرش احمد بن اسد بن سامان را ولایت
ماوراء النهر تفویض نموده بود چون او رحلت کرد پسرش امیر اسمعیل استیلا پیدا کرد و
پس از انکه عمرو لیث را گرفتار ساخت و بموجب امر معتضد خلیفه محمد بن عمر لیث
را انداخت مملکت بنی لیث او را مسلم شد و اسمعیل سامانی بعد حکومت لبت ۲۰
سال در سنه ۲۹۵ دوصد و نود و پنج هجری درگذشت بعد پسرش احمد بن اسمعیل بر مسند
امارت نشست و بعد حکومت شش و نیم سال بدست غلامان در سنه ۳۰۱ سه صد و یک
هجری کشته شد بعد پسرش نصر بن احمد ا معاصر خلیفه الراضی بالله بود بادشاه شد و بعد
حکومت سی سال در سنه ۳۳۱ سه صد و سی و یک هجری بعارضه سل درگذشت رودکی
شاعر از ندمای او بود بعد پسرش نوح بن نصر دوازده ۱۲ سال و کثری حکومت کرده
در سنه ۳۴۳ سه صد و چهل و سه هجری وفات یافت بعد پسرش عبد الملک
بن نوح هفت ۷ سال و شش ماه حکومت نموده در سنه ۳۵۰ سه صد و پنجاه هجری از اسب
افتاده جان داد بعد برادرش منصور بن نوح بحکومت رسید در اوایل سلطنت
او الپتگین را حکومت خراسان تعلق بد و بود از بادشاه خود انحراف ورزید بغزنی
رفت و بر افاغنه اندیار مستولی گشته بادشاه آن ولایت گردید امیر منصور مدت
پانزده ۱۵ سال حکومت نموده فوت کرد بعد پسرش نوح بن منصور را معاصر سلطان
سبکتگین بود بحکومت رسید و بعد حکومت لبت و دو ۲۲ سال در سنه ۳۸۷ سه صد و هشتاد

وهفت هجری درگذشت بعد پسرش منصور ثانی بن نوح ثانی بامارت رسید و یک
سال وهفت ماه حکم رانی کرده بایمای برادرش مکحول گردید بعد عبد الملک ثانی بن
نوح ثانی بعد برادر امیر شد و در ۳۸۹ سنه سه صد وهشتاد ونه هجری بدست ملک ترک
ایلک خان که خراسان بود گرفتار شده رخت هستی بر بست بعده برادر او اسمعیل
ثانی بن نوح ثانی دو سه نوبت بالشکریان ایلک خان محاربات کرد تا در سنه ۳۹۵ سه
صد ونود وپنج هجری ماهرو نامی که سردار طایفه بود باعث قتل او شده بعد ازان دولت سامانیه
بانتها رسید و بر سلطان الپ تگین قرار گرفت وچون او درگذشت پسرش ابو اسحاق
بر تخت نشست وچون او لاولد درگذشت سلطان سبکتگین بر تخت غزنی نشست
و در عهد او پسرش سلطان محمود غزنوی بعضی از بلاد خراسان وماوراء النهر بدست
آورده بود بعد وفات پدرش بر تخت غزنی نشست و بر تمامی خراسان وماوراء النهر
مستولی شد و بعد سلطنت سی وچهار سال در سنه ۴۲۱ چار صد وبست ویک
هجری درگذشت بعد پسرش سلطان محمد تا پنج ماه سلطنت نموده بود که
برادرش سلطان مسعود بن سلطان محمود او را مکحول ومحبوس نموده
بر تخت نشست وسلطان مسعود در سنه ۴۲۹ چار صد وبست ونه هجری روز آدینه
نهم ماه رمضان از طغرل بیگ سلجوقی هزیمت خورده بطرف لاهور میرفت که در
اثناء راه لشکریان او او را مقید گردید مدت سلطنت سلطان مسعود هشت سال
وچند ماه بود وازان سال طغرل بیگ سلجوقی بر ملک خراسان وماوراء النهر
مستولی گشته در نیشاپور بر تخت مسعودی نشست او معاصر خلیفه قایم بالله بود و خلیفه
بر و نوازشها فرموده وخواهر او را در عقد ازدواج خود آورده وطغرل در سنه ۴۵۵ چار
صد وپنجاه وپنج هجری درگذشت وچون وارثی نداشت بعد از و برادرزاده او سلطان
الپ ارسلان بر سریر حکومت نشست وبغزاء روم رفت وقیصر روم را اسیر کرده

ملک فارس

بعد چندی رهائی بخشید و بعد حکومت ده و نیم سال در سنه ٤٦٥ چارصد و شصت و پنج هجری
در سلخ ربیع الاول از دست یوسف خوارزمی کشته شد بعد از و پسرش سلطان
جلال الدین ملکشاه که ولی عهد الپ ارسلان بود بسعی خواجه نظام الملک
وزیر خود بر خراسان و ماوراء النهر پادشاه شد او پادشاهی صاحب خلق بود تا
مکه و مدینه خطبه بنام او خوانده اند و المقتدی خلیفه بغداد دختر خود با و داده وزیرش
خواجه نظام الملک بعلم و عمل و خیرات چنان مردی بود که مثل او وزیری نشان نداده
اند فاما سلطان در آخر عهد بخواجه متغیر شد و خواجه مصادره ها میداد و تحمل میکرد تا
در وقت یورش بغداد در حدود نهاوند ابو طاهر ایوانی که از فدائیان حسن صباح
بود در شب جمعه دوازدهم رمضان سنه ٤٨٥ چارصد و هشتاد و پنج هجری کارد زده
خواجه را شهید کرد و خواجه وقت وفات این قطعه بسلطان فرستاده . قطعه

سی سال باقبال تو ای شاه جوان بخت ❊ گرد ستم از چهرهٔ ایام فشردم ❊
چون شد ز قضا مدت عمرم نود و چار ❊ در حد نهاوند بیک کارد بمردم ❊ بگذاشتم
آن خدمت دیرینه بفرزند ❊ او را بخدا و بخداوند سپردم ❊ و سلطان بعد سلطنت
بیست سال در نصف ماه شوال سنه ٤٨٥ چارصد و هشتاد و پنج هجری در حوالی
بغداد در گذشت گویند که زن حسن صباح که دران ایام در محل سلطان بود او
را زهر داد و این واقعه بعد از شهادت خواجه بچهل روز رو داده بعده سلطان محمود
بن ملکشاه بعد پدر بسعی لشکریان و مادرش ترکان خاتون بر تخت نشست
و برگیارق که بزرگتر برادرش بود با او خصومت داشت چون سلطان محمود
ملک بر برگیارق بن ملک شاه قرار گرفت او قریب سیزده سال حکومت
نموده در سنه ٤٩٨ چارصد و نود و هشت هجری در گذشت بعده برادرش سلطان محمد
پادشاه شد و بعد ایالت دوازده سال در سنه ٥١١ پانصد و یازده هجری بمرد بعده

برادرش سلطان سنجر بن جلال الدین ملکشاه بحکومت خراسان و ماوراء النهر
رسیده پادشاهی مبارک پی و درویش دوست و عادل بود هفتاد و شش سال عمر
یافت از شعرای بزرگ که در زمان او بوده اند و مدح سلطان گفته و تربیت یافته
اند اینها بوده اند ادیب و صابر و رشید و طواط و عبد الواسع جبلی و فرید کاتب و
انوری خاورانی و ملک عماد زوزنی و سید حسین غزنوی و بهشتی محبوبه سلطان
و سلطان سنجر در عهد برادران خود برکیارق و محمد قریب بیست ۲۰ سال امارت خراسان
داشت و بعد ازان مدت چهل سال و چهار ماه سلطنت نمود آخر حال با گورخان
والی ترکستان مصاف نموده در دست او اسیر شد و قریب چهار سال
دیگر بچنگ آن گروه مبتلا بود تا انکه در ۵۵۱ه پانصد و پنجاه و یک هجری بسعی احمد نامی
که حاکم ترمذ بود رهائی یافت و در مرو بحکومت رسیده و بتاریخ بیست و پنج ۲۵ ربیع الاول
۵۵۲ه پانصد و پنجاه و دو هجری از مرض قولنج درگذشت. شاه مرو. تاریخ وفات
او حست بعده طغرل شاه ثانی بن الب ارسلان بن یلدگز بعد فوت پدر خود بر تخت
ماوراء النهر و ایران و غیره نشست و در ۵۹۰ه پانصد و نود هجری با علاء الدین تکش خوارزمشاه
در حوالی ری محاربه نموده مقتول شد بعده علاء الدین تکش پس محمد خوارزمشاه پس
ازان چنگیز خان و اولاد او سلطنت نمودند سلطان ارغون خان بن اباقا خان
بن هلاکو خان بن چنگیز خان بروزگار دولت پدر خود پادشاه خراسان بود و بعد فوت
پدرش و هم بعد فوت عم او احمد خان پادشاهی خراسان کرده بعد ازان هم مدتی در
خاندان چنگیز خانیان ماند چون عهد سلطان ابو سعید خان که از نسل هلاکو بود تمام
شد طایفه سربدالان سبزوار که مردمان شجاع بودند قریب پنجاه سال در اکثر
بلاد خراسان سلطنت کردند احوال سربدالان سبزوار اول ایشان عبد الرزاق
حست نام پدرش خواجه فضل الله بود و باستین قریه ایست در سبزوار و خواجه فضل الله مردی

اشیا
ملکسفارسی
۸۲

محتشم و بزرگ بود او را سه فرزند بودند عبد الرزاق و وجیه الدین مسعود و شمس الدین عبد الرزاق
که کلان بود بملازمت سلطان ابو سعید خان باذربایجان رفته و ابو سعید او را تربیت
کلی کرده دلیاول ساخته بعد وفات سلطان ابو سعید در سنه ۷۳۷ هفتصد و سی و هفت
هجری حاکم خراسان گشت و بعد از یکسال و دو ماه در سنه ۷۳۸ هفتصد و سی و هشت هجری
از دست برادر خود خواجه وجیه الدین مسعود کشته شد و خواجه مسعود بجای او نشست و بعد
و بعد از حکومت هفت سال برادر او شمس الدین برو خروج کرد تا آنکه بعد از چهار سال
و نه ماه حیدر قصاب در سبزوار کارش تمام ساخت بعده امیر یحیی کرابی حاکم
خراسان گردید و سپه سالاری به پهلوان حیدر قصاب داد و در سنه ۷۵۴ هفتصد
و پنجاه و چهار هجری امیر یحیی طغان تیمور خان را که از نژاد سلاطین مغول بود قتل نمود و
بعد از چندی او نیز از دست مقربان خود کشته شد مدت حکومتش چهار سال و هشت
ماه بود بعد فوت او خواجه لطف الدین خواجه مسعود بر مسند حکومت نشست و آخر پهلوان
حسن دامغانی او را کشته نقاره بنام خود زد و بعد از چهار سال و چهار ماه خواجه علی
موید حسن دامغانی را دستگیر ساخت و بکشت و خود پادشاه شد او پادشاهی عادل بود
هجده سال حکومت کرد و هفتاد و سه سال عمر یافت در سنه ۷۸۳ هفتصد و هشتاد و دو هجری
چون امیر تیمور صاحبقران بخراسان عبور کرد او بخدمت او حاضر گشته مملکت را
باعیان دولت تیموری واگذاشت و در هنگامیکه افواج تیموری بر سرکردان رفت
خواجه علی موید در آن نبرد کشته شد و این واقعه در سنه ۷۸۸ هفتصد و هشتاد و هشت
بود و این بیت در آن تاریخ گفته بر دال محمد چو نهی یک نقطه : تاریخ وفات
نجم دین خواجه علی گفت یعنی بر دال محمد یک نقطه باید داشت تا تاریخ برآید بعد از خواجه علی موید
سلطنت خراسان از سربداران منتقل گشته با ممالک صاحبقرانی متعلق شد
و چون در سنه ۸۰۷ هشتصد و هفت هجری امیر تیمور فوت کرد سلطان خلیل الدین

اسیا
ملک فارس

میران شاه بن امیر تیمور بر تخت سمرقند جلوس فرمود او صاحب حسن و بخشنده و ظریف
طبع بود چهار سال در دیار ماوراء النهر سلطنت کرد آخر الامر خداداد حسینی و غیره امرا برو خروج
کردند و شاهزاده را بند کرده بقلعه شاهرخیه فرستادند چون این خبر بسمع شاهرخ مرزا
رسید از هرات عزم سمرقند کرد آن نمک حرامان سمرقند را گذاشته بطرف ترکستان
گریختند و شاهرخ مرزا بر تخت سمرقند جلوس کرد فی الجمله چون مملکت ماوراء النهر بتصرف
شاهرخی افتاد و سلطان خلیل الله را از بند خلاص ساخت و از آب اموی عبور فرمود و
حکومت تخت بخلف الصدق خود الغ بیگ گورکان مقرر داشت و بعد از آنکه سلطان
خلیل الله را شاهرخ مرزا بهرات آورد سلطنت ری و قم و همدان بدو داد و او دو و نیم
سال در ان دیار به نیابت عم خود سلطنت کرد و در شهر رجب سنه ۸۱۴ هشتصد و
چهارده هجری در ری درگذشت عمرش بیست و هشت ۲۸ سال بود مرزا الغ بیگ گورکان
بن شاهرخ مرزا پادشاه عالم و عادل بود و در علم ریاضی وقوف داشت در عهد پدر خود
چهل سال باستقلال سلطنت سمرقند و ماوراء النهر کرد بعد از وفات پدر از ماوراء النهر
لشکر بخراسان کشید مرزا علاء الدوله بن مرزا بایسنغر بن شاهرخ با او مخالفت
کرد و در حدود ترناب من اعمال بدغیس حرب اتفاق افتاد الغ بیگ ظفر یافت بعد پسرش
مرزا عبد اللطیف با پدر باغی گشته مدت ۳ ماه الغ بیگ را در کنار جیحون محاربه
داد بعد از ان در شهر شعبان سنه ۸۵۳ هشتصد و پنجاه و سه هجری بنواحی سمرقند میان پدر
و پسر مصاف دست داد و عبد اللطیف ظفر یافت و الغ بیگ بطرف ترکستان گریخت
و عبد اللطیف بر تخت سمرقند جلوس نمود بعد چندی مرزا الغ بیگ باز مایل سمرقند
شده در شهر رمضان سنه مذکور پیش فرزند بی محابانه درآمد آن بدبخت در
اول پدر را مراعات و اکرام کرد فاما چون سلطان غالب شد بر لب آب سبوج
که بیرون سمرقند است آن پادشاه را بدست عباس نامی داد عباس او را بکشت

اشیا
ملک فارسی
۸۳

دران وقت الغ بیگ این بیت را می خواند بیت پدرکش پادشاهی را نشاید
اگر شاید بجز شش مه نپاید ؛ عمر مرزا الغ بیگ پنجاه وهشت سال بود لفظ خنجر
ونیز عباس کشت تاریخ وفات اوست مرزا عبد اللطیف بن مرزا الغ بیگ چون
از پدر باغی شده ملک بگرفت هفت ماه وکسری گذشته بود که سیاف اجل انتقام
خون پدرش گرفت یعنی بدست یکی از ملازم خود که بابا حسین نام داشت
بتاریخ بیست وششم ربیع الاول سنه ۸۵۴ هشتصد وپنجاه وچهار هجری بقتل رسید
وسرش را بر بیش درپیش گاه طاق مدرسه الغ بیگ که در هرات است
آویختند چنانکه تاریخ او عزیزی گفته بابا حسین کشت شب جمعه اش به تیر ؛
تاریخ قتل اوست که بابا حسین کشت ؛ سلطان بابر بن مرزا بایسنغر
بن مرزا شاهرخ که سلطنت هرات بدو تعلق داشت وبعد قتل نمودن برادر
خود سلطان محمد را در سنه ۸۵۵ هشتصد وپنجاه وپنج هجری پادشاه عراق وخراسان
شد تا آنکه در صباح شنبه بیست وپنجم ربیع الثانی سنه ۸۶۱ هشتصد وشصت و
یک هجری در مشهد فوت کرد ایام حکومت او هفت سال بود واین بیت
در تاریخ وفات اوست بیت بود راسخ چو در سخا وکرم ؛ گشت تاریخ فوت او
راسخ ؛ سلطان ابو سعید مرزا بن سلطان محمد مرزا بن میران شاه
بود ولادت او در سنه ۸۳۰ هشتصد وسی هجری بوقوع آمد چون مرزا عبد اللطیف
مقتول شد ابو سعید مرزا با مداد ابو الخیر ازبک در سنه ۸۵۴ هشتصد وپنجاه وچهار
هجری بر مرزا عبد الله بن مرزا ابراهیم بن مرزا شاهرخ که بعد کشته شدن
مرزا عبد اللطیف بر تخت نشسته بود غالب آمده اورا مقتول کرده وبعمر بیست
وپنج سالگی در سنه ۸۵۵ هشتصد وپنجاه وپنج هجری بر سریر سلطنت سمرقند جلوس
کرده بود از واقعه بابر سلطان بن مرزا بایسنغر طمع بر ملک خراسان نموده

آسیا
ملک فارس

بدان جانب متوجه گشت و در سنه ۸۶۱ هشتصد و شصت و یک هجری هرات را گرفت و گوهرشاد
بیگم زوجهٔ میرزا شاهرخ را بکشت و مدت هجده ۱۸ سال بفرمانروائی شاغل ماند چنانچه ترکستان
و ماوراءالنهر و بدخشان و غزنی و کابل و قندهار و حدود هندوستان و پارهٔ از عراق و
خراسان در تحت تصرف خود در آورد و چون در سنه ۸۷۲ هشتصد و هفتاد و دو هجری
جهان شاه بن قرایوسف ترکمان که حاکم آذربایجان بود بدفع حسن بیگ بدیار
بکر رفت و کشته شد سلطان ابوسعید از خراسان بقصد تسخیر آذربایجان که بعد فوت
جهان شاه بتصرف اوزن حسن آمده بود بر او لشکر کشید و آخر اوزن حسن غله
بند کرد و شیروان شاه کمک خواست و تا چهارده شبانروز اسپان سلطان
ابوسعید جو نیافتند و لشکر سلطان ابوسعید بر ایشان گشت و بتاریخ بیست ۲۲ و دوم
رجب سنه ۸۷۳ هشتصد و هفتاد و سه هجری سلطان ابوسعید بدست مردم اوزن حسن
اسیر شد و بقتل رسید. مقتل سلطان ابوسعید ۸۷۳ تاریخ او حفظ. مدت عمرش
چهل و سه سال بود و مدت سلطنت هجده ۱۸ سال و یکماه و یکروز و بعد قتل سلطان
ابوسعید سلطنت در برادران تقسیم یافت سمرقند بمیرزا احمد و اندجان
بمیرزا عمر شیخ و خراسان و هرات وغیره بدست ابوالغازی سلطان حسین
میرزا افتاد میرزا یادگار محمد بن میرزا محمد بن میرزا بایسنغر بن میرزا شاهرخ
بعد از وفات جد خود یعنی میرزا بایسنغر حاکم خراسان گردید و با میرزا سلطان حسین
بایقرا محاربه داشت تا آنکه میرزا سلطان حسین شب چهارشنبه بیست ۲۷ و هفتم
صفر سنه ۸۷۵ هشتصد و هفتاد و پنج هجری ایلغار نموده بروی شب خون آورد و او را
بقتل رسانیده متصرف خراسان شد پس از و نسل میرزا شاهرخ منقطع
گردید مولانا کمال الدین عبدالواسع در تاریخ شهادتش گفته است شد شهید
صفر شنبه و هم شهر صفر: از سال شهادتش ۸۷۵ دهد باز خبر: میرزا عمر شیخ بن سلطان

اشیا
ملک فارس
۸۴

ابوسعید بن سلطان محمد میرزا ابن میران شاه بن صاحبقران در سنه ۸۶۰ هشتصد
و شصت هجری در سمرقند متولد شد بعد وفات پدر در سنه ۸۷۳ هشتصد و هفتاد
و سه هجری باتفاق امرا و ارکان دولت بر سریر سلطنت در فرغانه اندجان
پای تخت و یکی از شهرهای انجا هست جلوس فرمود او درویش دوست بود
اکثر صحبت خداشناسان داشت علی الخصوص بخواجه ناصر الدین عبید الله
احرار اخلاص و نیازمندی داشت بتاریخ چهارم رمضان سنه ۸۹۹ هشتصد
و نود و نه هجری روز دوشنبه درگذشت مدت عمرش سی ۳۹ و نه سال بود و مدت
سلطنت بیست و شش سال و دو ماه و او را ۳ پسر و پنج دختر بودند بزرگترین از
همه باعتبار صورت و معنی ظهیر الدین محمد بابرشاه بود دویم میرزا جهانگیر سوم میرزا
ناصر و بعد وفات میرزا عمر شیخ پسرش ظهیر الدین محمد بابرشاه باتفاق ارکان
دولت بتاریخ پنجم رمضان سنه ۸۹۹ هشتصد و نود و نه هجری در اندجان بر سریر سلطنت
نشست حالاتش در بیان هندوستان نموده شد نیشاپور در خراسان بسمت
مغرب از مشهد واقع است بنای آن از طهمورث بود و پیش از اتمام خراب شده
شاپور بن اردشیر آنرا مثل رقعه شطرنج هشت قطع ساخت الکاسره را عادات بود
که شهر را بامثال جانوران می ساختند چنانکه شوش بر مثال باز و شوستر بر مثل
اسپ علی هذا گویند چون اردشیر در بیابان شهر ساخت شاپور از وآن شهر را
بخواست اردشیر مضایقه کرد و گفت تو نیز یکی بساز شاپور را غیرت آمد و نیشاپور
بساخت و آنرا نه شاپور نام کرد بمرور ایام نیشاپور شده معدن فیروزه در انجاست
چنانکه فیروزهٔ نیشاپوری مشهور است مشهد در خراسان بسمت مشرق از
نیشاپور بشمالی دامن کوهستان و از هرات بفاصلهٔ ده منزل جانب بایب گوشه
واقع است مزار امام ثامن وغیره در انجاست مرو شهری است در خراسان و آن

از آثار سکندر بن داراب است خراد موضعی است در خراسان و در آن چشمه ایست بقول
صاحب برهان قاطع اینکه چون در آن چشمه غوطه خورند تب ربع را زایل کند شابجهان
شهری است در خراسان نام قصبه است از خراسان و مولد مولانا شهاب الدین
اه در انشا و تاریخ مهارتی داشت ازین جاست ترشیز شهری است از اعمال
خراسان کشمیر قریه ایست از ترشیز من اعمال خراسان گویند زردشت دو درخت
سرو بطالع سعد نشانده بود یکی را در همین قریه و دیگری را در قریه فارمد که از قرای طوس
است و زعم مجوس آنست که زردشت دو شاخ سرو از بهشت آورده و درین دو موضع
کاشت متوکل خلیفه عباسی بهنگام عمارت جعفریه سامره حکمی بطاهر بن عبد الله که حاکم
خراسان بود نوشت که آن درخت را قطع نماید و تنهٔ آن درخت را بر گردونها نهاده و
شاخهای آنرا بشتران بار کرده به بغداد فرستد جمعی از مجوس پنجاه هزار دینار
میدادند قبول نکرد و آن درخت را قطع نمود بوقت افتادن آن درخت زمین چنان
بلرزه آمد که بکاریزها و بناهای آنحدود خلل عظیم راه یافت گویند از عمر آن درخت یکهزار
و چهار صد و پنجاه سال گذشته بود و در تنهٔ آن درخت بیست و هشت تازیانه بود و
در سایهٔ آن زیاده از دو هزار گاو و گوسپند قرار میگرفتند و جانوران مختلف
الانواع زیاده از حد و حصر در آن آشیان داشتند چنانچه بوقت افتادن
آن درخت از بسیاری جانوران روی آفتاب پوشیده گشت و هوا تاریک
شد و شاخهای آنرا بیکهزار و سه صد شتر بار کرده بودند و خرج تنهٔ آن درخت
تا به بغداد پانصد هزار درم شد و چون به یک منزلی جعفریه رسید همان شب
متوکل عباسی را غلامان او پاره پاره کردند طوس شهری است قدیم در خراسان
بنا کردهٔ طوس نوذر مزار فردوسی طوسی وغیره در اینجا است و شهر از آثار
جمشید است فارمد قریه است از قرای طوس انگور خوب در اینجا میشود قهقهه جایی است

۳۰ در تواریخ سبزوار روایتی هست سبزوار شهری هست بطرف ماوراءالنهر در آنجا مشهور هست و مردمان آنجا

بیهق شهر مشهور هست علم داران ۱

ایشیا
ملک فارس
۸۵

در طوس سو بفتح چشمه ست در ولایت طوس و بچشمه سبز اشتهار دارد گویند
یزدجرد بن بهرام بن شاپور را که پادشاهی ظالم بوده در کنار آن چشمه اسپی بر زمین
کوفت یا لگدی بروی زد و بکشت سلطنت ایران در دنیا اول سلطنت در سرزمین
ایران ست و اول کسی که در دنیا پادشاهی کرده گیومرث بود که بعضی مورخان او را آدم خوانند
در اوایل مقام او در غارها بود و پوست حیوانات پوشیدی و در آخر عمر عمارت ساخت
و خانه کرد و ده و شهر از ان پیدا گشت و او را پسری بود سیامک نام داشت که او را دیوان
بکشتند و گیومرث را هزار سال عمر بود اما سی سال پادشاهی کرد از آثار او اصطخر فارس
و دماوند و بلخ ست هوشنگ بن سیامک بن گیومرث بود از جد پادشاه شد اصل
نام او بوم شاه حت چون زیرک بود هوشنگ میگفتندش پادشاهی عادل بود و چون
پیش ازین آئین داد ندیده بودند او را پیشداد لقب کردند از آثار او شهر سوس
و شوشتر ست ادریس پیغامبر همعصر او بود مدت سلطنت او چهل سال طهمورث
بن هوشنگ و چون دیوان مامور او بودند او را دیوبند ملقب کردند آئین روزه
داشتن در عهد او پدید امد و رسم بت پرستی در زمان او آغاز شد از آثار
طهمورث کهن دژ مرو و آمل و طبرستان و اصفهان و بابل و کردآباد و عراق عرب مدت
سلطنت او سی سال بود جمشید بن طهمورث و چون او خوبصورت و منور شکل
بود جمشید گفتندش پادشاهی زیرک بود اکثر صنعتها در زمان او پدید آمد آهن از
سنگ او بیرون آورد و علم طب در زمان او آغاز کردند و در زمان او ماقال نام شخصی
علم موسیقی از آواز موسیجه وضع کرد از آثار او تمامت اصطخر و شهر همدان و طوس و پل
سنگین بر دجله مدت سلطنت او هفتصد سال بود و عاقبت از ضحاک بگریخت صد
گرد جهان بگشت تا وفات یافت شداد و برادرش شدید که همعصر هود پیغمبر بودند
برادران جمشید بودند و شداد که در حوالی شام بهشت ساخته بود او حت بیورسف

نامش بعربی قیس خوانند و چون او ده عیب داشت لاجرم پارسیان او را دهاک
گفتند او معرب آن ضحاک است یعنی خداوند ده عیب اول یکی بتکبری دویم کوتاهی قد سیوم بیدادگری
چهارم بی شرمی پنجم بسیار خواری ششم بدزبانی هفتم دروغ گوئی هشتم شتاب کاری نهم
بددلی دهم بی خردی و ضحاک خواهرزادهٔ جمشید بود کاوه آهنگر اول مردی در اصفهان سکونت
داشت با فریدون پیوست و ضحاک را برانداختند از آثار ضحاک گنگ دژ بود به بابل و مدت
سلطنت او هزار سال فریدون از نسل جمشید بود فریدون بمدد کاوه آهنگر و الکابران ایران
بر ضحاک خروج کرد و او را گرفته در کوه دماوند در چاهی محبوس کرد و او در آبادی جهان کوشید
و بداد و دهش معروف بود و فریدون را ۳ پسر بودند سلم و تور و ایرج ملک خود را بدیشان
قسمت نمود سلم و تور بر ایرج رشک بردند و او را کشته سرش را نزد فریدون فرستادند
و از ایرج دختری مانده بود فریدون او را به پسر خورد خود داد منوچهر از ایشان متولد شد
چون بمردی رسید کین ایرج از سلم و تور باز خواست و هر دو را کشته سرهای ایشان
پیش فریدون فرستاد فریدون افسونها دانستی تریاک از بهر دفع زهر او ساخت بر بادهٔ
اسب در عهد او چاپیدند تا از ایشان استر آمد فریدون بعد از قتل پسران پانصد سال
پادشاهی کرد منوچهر دخترزادهٔ ایرج بن فریدون بعد از کشته شدن ایرج پادشاهی
بوراثت شد و جهان پهلوانی به سام نریمان داد او کلها از کوهها و صحرا گرد کرد و آنرا بوستان
نام کرد و لعبه سلطنت صد و بیست ۱۲۰ سال درگذشت نودر بن منوچهر بعد از پدر بپادشاهی نشست
از اولاد تور بن فریدون افراسیاب با او مخاصمت کرد نودر دران جنگ اسیر شد
و بحکم افراسیاب کشته شد مدت ملکش هفت سال بود افراسیاب بن پشنگ
از اولاد تور بن فریدون بعد از قتل نودر بر ایران مستولی شد و قتل و غارت تمام کرد و
در خرابی ملک کوشید درین حال زال بن سام نریمان بعد تعزیت بحال خود لشکر بیاراست
و با افراسیاب جنگ کرد و او را از ملک برآورد و سلطنت بتو زو بن طهماسپ داد مدت

آسیا
ملوک فارس
۸۶

استیلای افراسیاب بر ایران دوازده سال بود توز بن طهماسب بمدد زال پادشاه
شد و در کار عمارت ملک سعی نمود و هفت سال خراج از جهان برداشت تا ملک
معمور شد مدت سلطنت او یازده سال بود کرشاسب بن توز بحال حیات پدر
پادشاه شد افراسیاب با او جنگ کرد و او دران متوفی شد افراسیاب دیگر بار بر
ایران مستولی شد زال بار دیگر لشکر کشید و او را منهزم کرد و پادشاهی به کیقباد داد مدت
سلطنت کرشاسب شش سال بود کیقباد بن زو بمدد زال و پسرش رستم ایران
از دست افراسیاب مستخلص گردانید و جهان پهلوان که درین زمان امیرالامرا میخوانند
برستم داد مردم در عهد او بکشاورزی کوشیده و فرسنگ او پدید آورد مدت سلطنت
کیقباد صد سال و دارالملکش اصفهان بود کیکاوس بن کیقباد بوصیت او پادشاه
شد و مدتی بجانب مازندران رفت و انجا گرفتار شد رستم زال براه هفت خوان
خزیده بمازندران رفت و بعد از جنگ کیکاوس را خلاص داد و پادشاه انجا را کشت
دیگر باره کیکاوس بهاماوران رفت و گرفتار شد رستم لشکر کشید و به پادشاهان
هاماوران و مصر و شام و روم جنگ کرد و ایشان را کشت و کیکاوس را منظور بر تختگاه
آورد کیکاوس عوض آن خواهر خود مهناز را بزنی رستم داد رستم بسبیل شکار به سمنگان
رفت و دختر پادشاه سمنگان را بخواست و از و پسری شد مادرش سهراب
نام کرد چون بحد بلوغ رسید با لشکر افراسیاب بجنگ کیکاوس رفت کیکاوس
رستم را فرستاد پدر و پسر ناشناخته جنگ کردند سهراب بر جنگ رستم کشته شد
و کیکاوس را پسری بود سیاوش نام داشت بقصد گرسیوز برادر افراسیاب
کشته شد مدت سلطنت کیکاوس صد و پنجاه [۱۵۰] سال بود کبود پوشیدن و موی گذاشتن
از رستم اغری اوست کیخسرو بن سیاوش بن کیکاوس بعد از قتل پدر بچهار ماه
متولد شد پادشاهی بر و قرار گرفت و رستم را بجنگ افراسیاب فرستاد رستم

اشیا
ملک فارس

منظفرانه بایران باز آمد دیگر بار افراسیاب بایران آمد و جنگی عظیم با کیخسرو پیش آورد آخر کیخسرو
او را با برادرش بمنزل فنا رسانید و لهذا از آن شصت سال سلطنت کرد پس لهراسف
را ولی عهد کرد و از پادشاهی کرانه گزید لهراسف بن اورند شاه چون کیخسرو را پسر نبود پادشاهی
بدو داد و پسر لهراسف گشتاسف را هوس پادشاهی بود بروم رفت و دختر قیصر را گرفت
و ملک قیصر افزود گشتاسف در آنجا بود که لهراسف تخت و تاج پیش او فرستاد و پادشاهی
بدو تسلیم نمود و خود بعبادات مشغول شده به بلخ مقام کرد و بعهد گشتاسف ارجاسف به بلخ آمد و لهراسف
را بکشت مدت سلطنت او صد و بیست سال بود گشتاسف بن لهراسف بتخت نشست
زردشت پیشوای گبران در عهد او دعوت کرد فیثاغورس حکیم معاصر او بود و گشتاسف
بجنگ ارجاسف نبیرهٔ افراسیاب رفت و از و منهزم شد و بعده پور او اسفندیار
ارجاسف را بکشت از آثار گشتاسف قلعه سمرقند و دیواری میان ایران و توران بیست
فرسنگ و آتش خانه در عراق و شهر بیضا مدت سلطنت او صد و سی (۱۳۰) سال و او
برادر حکیم جاماسپ بود بهمن بن اسفندیار بن گشتاسف بحکم وصیت پادشاه شد
و بکین پدر که او را رستم کشته بود بجنگ خاندان رستم رفت و فرامرز بن رستم
را بکشت و زال را محبوس کرد و فارسیان او را اردشیر دراز دست خوانند جهت
آنکه بسیار ولایت بحکم خود در آورد و او را پسری ساسان نام و دختری هما نام
بود بهمن هما را زن کرد و پادشاهی بدو داد ساسان از رشک بعبادات مشغول
شد مدت سلطنت او صد و دوازده (۱۱۲) سال بود و حکیم بقراط معاصر بهمن بود و بنی اسرائیل
در عهد او در خواری تمام بودند هما بنت بهمن بوصیت پدر پادشاه شد از پدر حامله بود
پسری زائید حب سلطنت بر مهر پسر غالب آمد او را در صندوق نهاد و بآب انداخت
گازری آن صندوق را بگرفت و پسر را داراب نام نهاد چون بحد بلوغ رسید با لشکری که
مادرش بجنگ رومیان می فرستاد همراه شد بعد مراجعت حال او بمادرش کشف گردید

ملک فارس
اسیا
۸۷

چون دانست که پسر او بعد بپادشاهی برو مسلم کردد خود کناره گزید مدت سلطنت همای سی و دو سال
بود از آثار او هزار ستون اصطخر و شهر سمره داراب بن همای است اسمش از دار و آب
مرکب گشته چه دار بمعنی درخت چون او را در آب نزدیک درخت یافته بود لاجرم بدین اسم
موسوم شد بجای مادر پادشاه گردید و دختر فیلقوس قیصر روم را بزنی بخواست از سبب بوی
ناخوشی که از دهانش می آمد او را پیش فیلقوس فرستاد دختر از داراب حامله بود
چون بزاد نامش سکندر کردند و فیلقوس گفت از من است لاجرم بعضی او را پسر
فیلقوس میدانند داراب پسری دیگر دارا نام بود او را ولی عهد کرد مدت سلطنت داراب
دوازده سال بود دارا بن داراب بحکم وصیت پدر پادشاه شد میان او و برادرش
اسکندر رومی مخاصمت افتاد جهت انکه خراج ولایت تبریز و قسط و فلسطین و آن
حدود که داخل ایران بود در تصرف رومیان آمد خایهٔ زرین بر سبیل هدیه سالانه آوردندی
دارا بعد از مرگ فیلقوس بطلب خراج پیش اسکندر فرستاد اسکندر گفت مرغی
که خایه میداد بمرد و بجنگ عزیمت ایران کرد دارا شکست دو بندهٔ او که نام یکی جانوسیار بود
بکشتند بتصور آنکه اسکندر با ایشان نکوئی کند پیش اسکندر رفتند اسکندر
هر دو را بکشت ملک ایران بر سکندر مسلم شد بعد اسکندر دختر دارا روشنک
را بوصیت دارا زن خود کرد مدت سلطنت دارا چهارده سال بود اسکندر بن
داراب بعد از برادر بپادشاهی ایران بدو رسید و او تمامت جهان را در ضبط خود آورد
و حمزهٔ اصفهانی آورده که هشت هزار ملک و ملک زاده را بکشت و اسکندر بطلب
آب حیوان رفت و خضر علیه السلام در مقدمهٔ او بود بآب رسید و از آن بخورد و محروم
ماند افلاطون حکیم معاصر او بود و ارسطاطالیس حکیم بن نقوماخش شاگرد افلاطون
وزیر او بود و بطلمیوس بعهدهٔ منشی گری بجناب او سرفرازی داشت کتب حکمت
و فلسفه و اقلیدس و مجسطی و هیئت و غیر آن هرچه اعتباری داشت از ایران بروم

اشیا

ملک فارس

در سنه و باقي بسوخت از آثار او سد یاجوج و ماجوج بمشرق و اسکندریه بمغرب و دمشق

بشام و مرو و هرات بخراسان و سمرقند بماوراء النهر و بردع بایران و سکندر بعمر سی[32] و دو

و سه سالگي نهصد و شصت و یک[961] سال قبل سنه هجري مطابق سه صد و دوازده[312] سال

قبل سنه عیسوي در گذشت بعد وفات سکندر سلطنت طوایف الملوک شد[4]

مدت سلطنت او در ایران چهارده[14] سال وفاتش بشهر زور قبرش باسکندریه

واقع و عذرا معاصر او بودند اردشیر بابکان هویدا باد ام بعد سکندر سلطنت ایران

طوایف الملوک شد و چون سلطنت به بابک رسید پدر اردشیر ساسان نام داشت

شباني بابک کردي بابک در حق ساسان خوابي دید و او را معزز گردانید و دختر خود را باو

داد اردشیر ازو متولد شد و اردشیر را بجد مادري منسوب کرده اردشیر بابکان گفتند

و چون ایام بابک تمام شد سلطنت بر اردشیر قرار گرفت او را دو وزیر بود آل برمکی از

تخم آن وزیر اند از آثار اردشیر شهر گواسیر ام دار الملک کرمان حست و گرجستان

و شهري از مداین سبعه بعراق عرب و غیره شهرها مدت سلطنت او چهل سال و دو ماه

بود شاپور بن اردشیر بعد پدر پادشاه شد و مدت سي و یک[31] سال در حکم ماند

از آثار او بلاد ساد شاپور و نیشاپور در خراسان هرمز بن شاپور بعد پدر پادشاه

شد و چون ایام او سپري گشت بهرام بن هرمز بعمر هجده[18] سالگي پادشاه شد و بعد مرور

ایام او بهرام ثاني بن بهرام پادشاه شد بعد حکومت او نرسي بن بهرام ثاني پادشاه

شد و او هم نماند هرمز ثاني بن نرسي پادشاه شد بعد شاپور ثاني بن هرمز ثاني پادشاه

شد اعراب او را ذو الاکتاف خوانند گویند ام از اجداد رسول عم مالک بن نضر

بپیش او رفته بود ماني بت تراش در عهد او دعوي پیغمبري کرد شاپور او را ابلاک

کرد از آثار او شهرستان قزوین ام الکنون محله حست مدت عمر و پادشاهي او هفتاد

و دو[72] سال بود بهرام ثالث بن شاپور ثاني بعد پدر پادشاه شد و چون سلطنت

ف[5] از روی کتب انگریزی معلوم میشود ... اسکندر ... نهصد و ... سال ... قبل سنه هجري ... صد و ... سال قبل سنه عیسوي ... سلطنت ایران ... چهارده سال ... ۹۹۵ نهصد و نود و پنج سال ... قبل سنه هجري ... والله اعلم بالصدق ...

ملک فارسی
آسیا
۸۸

او سپری شد یزدجرد بن بهرام ثالث پادشاه شد او بغایت ظالم بود چون نماند بهرام گور
بن یزدجرد در اصل نام او بهرام است او را بهرام گور میگفتند بسبب اینکه پیوسته شکار گور خر کردی
پادشاهی عظیم الشان بود گویند مدت چهار سال در ملک او کسی نمرد و پادشاهی او در دور زهره
بود و در عهدش ساز و نوا رواجی تمام داشت و چون قصه اش مشهور است لاجرم نوشته نشد
بعد سپری شدن ایامش پسر او یزدجرد بن بهرام گور پادشاه شد بعد فیروز شاه
بن یزدجرد بسلطنت رسید و چون او بجهان نماند پسرش قباد بن فیروز پا بر سر سلطنت
نهاد شهر حلوان و کازرون را او بنا کرده چون عهدش آخر شد کسری نوشیروان
بن قباد بعد از پدر پادشاه شد هر که بعد از و بود همه را کسری خوانند مزدک حکیم را که صاحب
مذهب اباحت بود با هشتاد هزار کس از تابعان او بجهنم فرستاد و کوشکی را او را ایوان کسری
گویند بنا کرده او است تختگاهش بشهر بغداد کهنه بود نوشیروان عدالت و آئین نیکو نهاد خراج
ملک و ضبط لشکر کرده و دفتر عرض او پیدا نموده قیصر روم را در فرمان خود آورد و دختر خاقان
چین را وصلت کرد بهر از و پیدا شد کتاب کلیله و دمنه و شطرنج بعهد او از هند با ایران
آوردند بوذرجمهر حکیم وزیر او بود بعوض شطرنج نرد ساخت حکیم بنادق بعصر او بود چون از ملک
او چهل سال گذشت اصحاب فیل و مهترشان ابره بن صباح قصد انهدام خانه کعبه کردند بمرغان
ابابیل و سنگ سجیل هلاک شدند همدرین سال پیغمبر با صلح متولد شد و بعد ازین
نوشیروان هشت سال زیست و در هشتم عام الفیل درگذشت مدت سلطنت
او چهل و هشت سال بود و گورش بجبل الجری است وصیت فرمود او بر قبرش نوشتند
هر چه از پیش فرستادیم ما را ذخیره است پیش کسی جزای نیکی در بدی نیفزاید
کسری هرمز بن نوشیروان بعد پدر پادشاه شد یزدان بخش وزیر او بود مدت سلطنت
او پانزده سال بود بعد پسرش کسری خسرو بن هرمز بن نوشیروان است او را پرویز
هم میگویند در ۲۳ سنه سبت و سیوم عام الفیل جلوس نمود فارسیان در بزرگی او

مطابق سنه ۴ هفتم هجری نوزدهم جمادی الآخر شب سه شنبه مولود مسعود ساعت شب

مبالغه کنند حمزهٔ اصفهانی و ابو علی مشکویه نقل کرده اند که یازده هزار کنیزک مطربه و خدمتکار و شش
هزار خادم و حارس و بیست هزار و پانصد اسب بارگیر عربی و رومی اشتر زین و نهصد
و شصت زنده پیل در حضرت او می بودند و هزار آدمی آب براه گذرش پاشیدندی و او بخوبروی
و شمایل و خلق و زور و دلیری و قوت شهواتی سرآمد زمان بود باربد مطرب جهت بزم او سی[۳۶۰]
صد و شصت نوا هر روز میگفت و زوجه او شیرین بود که فرهاد برو عاشق شده و قصه اش
مشهور است و چون از ملک پرویز نوزده سال گذشت پیغمبر ما صلعم بشرف وحی مشرف شد
و چون نوزده سال بر وحی بگذشت پیغمبر صلعم به پرویز نامه نوشت و باسلام خواند پرویز تعظیم
نامه نکرد و بدرید چنانچه رسول صلعم دعای بد فرموده که ملک بروی بشوریده و همون سال که سنه ۶۰
شصت عام الفیل بود پسرش شیرویه برو خروج کرد و او را بکشت از آثار او قصر شیرین
وصفت شبدیز و ایوانی که در بیستون میساخت و تمام نشد مدت سلطنت او
سی و هشت[۳۸] سال بود شیرویه بن پرویز بعد از پدر پادشاه شد و او برادران و
اقربای خود را بکشت و بعد از شش ماه بمرد بیت پدر کش پادشاهی را نشاید؛ اگر شاید
بجز شش مه نپاید؛ یزدجرد بن خسرو پرویز بن هرمز بن نوشیروان بعد از برادر پادشاه
شده و در سنه ۹ نهم هجری جلوس نمود دخترش شهربانو در نکاح جناب امام حسین علیه السلام
بود در سنه ۱۶ شانزدهم هجری عمر خطاب رض خلیفه دویم بر ملک عجم مستولی شده بسلطنت
او متصرف گشت مدت سلطنت یزدجرد هشت[۸] سال بود عمر بن خطاب از صحابه دویم بود
بیست و سیوم جمادی الثانی سنه ۱۳ سیزده هجری بخلافت نشست و ملک شام و تمام مصر را از دست
قیصر روم که هرقلیس نام داشت برآورده و در سنه ۱۶ شانزدهم هجری بر ملک عجم مستولی گشته
فارس را از یزدجرد بن خسرو بگرفت دارالخلافت او مدینه بود بتاریخ بیست و هفتم ذالحجه سنه ۲۳
بیست و سه هجری ابولولو غلام مغیره او را شهید ساخت مدت خلافت او ده سال و شش ماه و هفت
روز عثمان بن عفان خلیفه سیوم بعد از عمر بمسند خلافت نشست و بر فارس هم مستولی بود

ایشیا
ملک فارس
۸۹

بتاریخ هجدهم ذالحجه سنه ۳۵ سی و پنج هجری محمد بن ابوبکر او را شهید کرد مدت خلافت او یازده سال
و یازده ماه و نوزده روز بود علی شیر خدا خلیفه چهارم و داماد رسول عم بود بعد از عثمان خلیفه
شد اما باعث خلافت از معاویه بن سفیان نزاع بود تا آنکه عبد الرحمن بن ملجم در سنه ۴۰
چهلم هجری او را در کوفه شهید کرد مدت خلافت او چهار سال و نه ماه بود بعده امام حسن
بن علی شیر خدا بعد پدر بخلافت نشست لیکن بعد از شش ماه بسبب خصومت معاویه بتاریخ
سیزدهم ۱۳ ربیع الاول سنه ۴۱ چهل و یک هجری ترک خلافت کرده ملک بمعاویه تسلیم کرد و خود
بمدینه رفت بعد ازین سلطنت ایران وغیره تا مدت نود و یک ۹۱ سال و چند ماه بر خلفای
بنی امیه قرار گرفت تخت گاه شان بدمشق بود احوال ایشان در ذیل اشیای روم بوده
است و بعد از سلطنت خلفای بنی امیه سلطنت ایران وغیره بر خلفای بنی عباس قرار
گرفت تخت گاه شان شهر بغداد بود احوال ایشان هم در ذیل اشیای روم نموده شده
چون در عهد معتمد بالله عباسی که خلیفه چهاردهم و تخت گاه او به شهر بغداد بود در سنه ۲۵۶
دو صد و پنجاه و شش هجری یعقوب بن لیث بر خراسان و قهستان و کرمان و فارس
مستولی شد و بعد از حکومت یازده سال در سنه ۲۶۵ دو صد و شصت و پنج هجری درگذشت
بعده برادر او عمرو بن لیث بسلطنت رسید و بعد از حکومت بیست و سه سال در سنه ۲۸۸
دو صد و هشتاد و هشت هجری بدست امیر اسمعیل سامانی که از طرف خلیفه عباسی حاکم
ماوراء النهر بود گرفتار شد و من بعد ش باز سلطنت ایران بخلفای عباسیه متعلق
شد و پس از هنگام مقتدر بالله خلیفه عباسیه تا زمان الراضی بالله از هر چهار سو مخالفان
بر خاسته طرفی را متصرف شدند تا آنکه در سنه ۳۲۵ سه صد و بیست و پنج هجری بجز شهر
بغداد ملکی دیگر بقبضهٔ الراضی بالله خلیفه نماند یعنی دیالمه آل بویا بر بلاد عراق مستولی شد
اول ایشان عماد الدوله بن بویا بود که در ایام خلافت مقتدر خلیفه محاربات عظیمه با
ملوک نواحی نموده غالب آمده شیراز را دار الخلافت خود ساخت و برادر او رکن الدوله

آسیا
ملک فارس

بر اصفهان وغیره پادشاه شد اصل ایشان از فرقه صیادان بودند که از کوهستان دیلم بعراق عجم
متوجه شدند ورفته رفته بتردداتِ نمایان ترقی منصب حاصل کرده بمرتبهٔ امارت رسیدند
واز خلیفه انحراف ورزیده پادشاه شدند وپادشاهی ایشان در بلاد فارس وعراق
وعجم ودیلم استحکام پذیرفت وسلطنت ایشان تا یکصد وبیست وهفت ۱۲۷ سال امتداد یافت
ودر خراسان وماوراء النهر النصر بن احمد سامانی پادشاه مستقل شد بعد سپری شدن
دولت دیالمه دیگر چند پادشاهان که حال ایشان بخوبی معلوم نشد در ایران سلطنت
کردند تا که سلطان الپ ارسلان سلجوقی بن ایلدگز پادشاه شده ودر نصفت
جمادی الاخر ۵۷۱ سنه پانصد وهفتاد ویک هجری درگذشت خلف صدق او سلطان
طغرل شاه ثانی که آخرین پادشاه از سلاطین سلاجقه است در ممالک ایران سلطنت
نموده صاحب تخت وافسر گردید وده سال باستظهاری جهان پهلوان یعنی اتابک محمد
بن ایلدگز که هم وزیر وهم عم او بود بکمال ابهت زندگانی نمود چون عمش در ذالحجه ۵۸۱ سنه
پانصد وهشتاد ویک هجری فوت کرد در هر گوشهٔ اطراف فتنه وفساد اشتعال یافت
بعد فوت جهان پهلوان برادرش قزل ارسلان بسر انجام مهام امور سلطنت
قیام نمود متفنیان میانه سلطان وقزل ارسلان نایرهٔ فساد انداختند قزل ارسلان
قصد استیصال طغرل نمود آخر طغرل در همدان بدست قزل ارسلان گرفتار شده
محبوس ماند تا آنکه قزل ارسلان در ۵۸۷ سنه پانصد وهشتاد وهفت هجری بسعی امرای
عراق بقتل رسید طغرل بامداد بعضی امرا از محبس بدر آمده بار دیگر بر تخت نشست
ودر ۵۹۰ سنه پانصد ونود هجری علاء الدین تکش خوارزم شاه در حوالی ری با او محاربه نمود
وطغرل از خانهٔ زین بر زمین افتاد وقتل شد وتکش سرش بریده به بغداد پیش
ناصر خلیفه فرستاد وجسدش را بردار کشید تکش روز پنجشنبه نوزدهم رمضان ۵۹۶ سنه
پانصد ونود وشش هجری فوت کرد وپسرش سلطان قطب الدین محمد خوارزم شاه

بجای او نشست و در سنه ۶۱۸ ششصد و هجده هجری از چنگیز خان تاتاری مستاصل شد مدت
سلطنت قطب الدین محمد بست و دو ۲۲ سال قاآن و الا چنگیز خان از فرقهٔ کفار تاتار است
نام پدرش پسوکی بود در سنه ۵۴۹ پانصد و چهل و نه هجری متولد شد و در سنه ۶۰۲ ششصد
و دو هجری به بادشاهی سر بر آورده و در سنه ۶۱۵ ششصد و پانزده هجری بر ملک تاتار مستولی
گشت و بعد از آن رخ بطرف ایران کرده بر سر محمد خوارزم شاه بن علاء الدین
تکش را سلطان غزنه و خوارزم بود در رفت و بعد محاربه متواتر در سنه ۶۱۸ ششصد و
هجده هجری او را مستاصل ساخت چندی با پسرش سلطان جلال الدین جنگ
داشت تا آنکه او را نیز کشته تمامی ملک غزنه و خوارزم و بخارا و سمرقند وغیره در
عرصهٔ قلیل بدست آورد و بعد از آن در بلاد ایران اظهار مذهب خود آغاز نهاد بادشاهی
قهار و جبار بود پس از سلطنت بست و دو ۲۲ سال بعمر هفتاد و پنج ۷۵ سالگی روز یکشنبه
پانزدهم رمضان سنه ۶۲۴ ششصد و بست و چهار هجری درگذشت او را چهار پسر بودند اوکتا
و چغتا و جوجی و تولی لیکن جوجی شش ماه پیش از پدر فوت کرد دیگران به بادشاهی
رسیدند اوکتا را ولی عهد بود بادشاه تاتار شد و در سنه ۶۳۹ ششصد و سی و نه هجری
درگذشت چغتا بعد از پدر بادشاه ماوراء النهر و ترکستان و بلخ و بدخشان شد و تولی
خان را پدرش او را همه وقت با خود نگاه میداشت بعد پدر تابع برادران خود شد
گویند که این قوم مقید هیچ دین و ملت نبودند و از حلال و حرام فرق نمی کردند و گوشت
جمیع وحوش از درندگان و چرندگان می خوردند چغتا قاآن پسر دویم چنگیز خان
بعد فوت پدر در سنه ۶۲۴ ششصد و بست و چهار هجری بر ملک ماوراء النهر و بدخشان
و بلخ و غزنی وغیره بادشاه شد و در ذیقعده سنه ۶۳۸ ششصد و سی و هشت هجری درگذشت
بعده هلاکو خان پسر تولی بحکومت رسید اما بعد چندی کیوک خان پسر اوکتا ملک
از او بگرفت و بعد سلطنت یک سال در سنه ۶۴۰ ششصد و چهل هجری درگذشت بعد از او

منگو قاان بن تولی خان مالک ملک گردید و نه سال سلطنت راند بعد برادرش هلاکو خان
بن تولی خان بن چنگیز خان در سنه ۶۵۰ ششصد و پنجاه هجری بپادشاهی ایران رسیده ملاحده
اسمعیلیه را در سنه ۶۵۴ ششصد و پنجاه و چهار هجری مستاصل و نابود ساخته قلعه الموت
را از دست ایشان بدر آورد و در سنه ۶۵۶ ششصد و پنجاه و شش هجری با لشکر زیاده
از شمار بر سر مستعصم بالله آخرین خلیفه از خلفای عباسیه بود رسیده بغداد
را محاصره نمود مدت دو ماه مستعصم متحصن بود و لشکر مغول کمال جلادت ظاهر نموده
بالاخر خلیفه باصلاح وزیر خود ابن علقمی از شهر بیرون خرامیده ببارگاه هلاکو شتافت
هلاکو او را با چهار پسرانش و شانزده تن از باشندگان آنجا را با تیغ بیدریغ
بدار الفنا فرستاد و بغداد را آتش زد و در مرات جهان نما مرقوم است که هلاکو
خان مستعصم را بایمای خواجه نصیر الدین طوسی در جوال کرده بمالش استخوانهای
او را درهم شکستند تاریخ این واقعه چنین ثبت است سال هجرت ششصد و پنجاه ۶۵۶
و شش ؛ روز یکشنبه چهارم از صفر ؛ شد خلیفه بپیش هلاکو خان دوان ؛
دولت عباسیان آمد بسر ؛ بعد از شهادت مستعصم خلیفه اولاد عباسیه را پانصد
و بیست و چهار سال در بغداد خلافت کرده بودند منقطع گردید و بعد از آن در تصرف
مغلیه درآمد و بعد از فتح بغداد و عراق گردن کشان آفاق از جمله سلطان روم و
اتابک فارس و حاکم کرمان و بدر الدین لولو والی موصل و غیره بخدمت
او باستحقاق شتافتند آخر بعد از حکومت قریب سیزده ۱۳ سال در سنه ۶۶۳
ششصد و شصت و سه هجری در مراغه و تبریز مقر سلطنت او بود بشکار
و بعد از آن بحمام شتافته و بیمار شده نوزدهم ۱۹ ربیع آخر سنه مذکور درگذشت
و در پای سوار دلق مدفون گردید بطریقیکه رسم مغول است سردابهای بجهت خوابگاهش
ترتیب داده سریری آنجا نهادند و خان را بر آن تخت خوابانیدند و چند دختر

پری پیکر را با حلی وزیور در انجا کردند تا انیس او باشند وسر دابها را مضبوط
ساخته از نظر اغیار مخفی گردانیدند واین شیوه تا زمان سلطان غازان
خان در میان ایشان مرعی بود خواجه نصیر الدین طوسی در تاریخ وفاتش
گفته ٥ چو هلاکو براغه بزمستان گه شد ٭ گرد تقدیر ازل نوبت او را آخر ٭
سال بد ششصد وشصت وسه ٦٦٣ شب یکشنبه ٭ که شب نوزدهم بد ز ربیع آخر ٭
خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان وزیر هلاکو بود سلطان اباقاان عرف
ابقاخان بن هلاکو خان بعد وفات پدر بروز جمعه سوم ٣ رمضان ٦٦٣ ششصد
وشصت وسه هجری بر سریر سلطنت ایران جلوس کرد و وزارت خود
بخواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان داده وبعضی از دیار روم را مسخر ساخته
هفده ١٧ سال وچند ماه در اکثر ملک ایران پادشاهی نمود روز چهارشنبه وقت
صبح بتاریخ بستم ٢٠ ذالحجه ٦٨٠ ششصد وهشتاد هجری در مرغزار اوجاق از حوالی
تبریز فوت کرد مدت سلطنت او هفده ١٧ سال وچند ماه سلطان نکودار ملقب
بسلطان احمد خان بن هلاکو بعد از برادر بر تخت ایران نشست اول او کسیست
از اولاد چنگیز خان که دین اسلام اختیار نموده چون دو سال وپنج ماه وشش
یوم از سلطنت او گذشت دیگر شاهزادگان بقصاص شاهزاده قنقورتائی
در شب پنجشنبه بست وششم ٢٦ جمادی الاول ٦٨٣ ششصد وهشتاد وسه هجری
پشت او را شکستند سلطان ارغون خان بن ابقاخان بن هلاکو خان
بروزگار دولت پدر خود پادشاه خراسان بود وبعد سلطان نکودار در خطه تبریز
بمدد دیگر شاهزادگان وامرا بر تخت نشست وبعد از دو ماه وهشت روز خواجه
شمس الدین محمد صاحب دیوان را که بست ونه ٢٩ سال وزارت پدر وجدش
کرده بود به تهمت انکه ابقاخان را مسموم ساخته بقتل درآورد وبعد حکومت

قریب هفت سال بروز شنبه پنجم ماه ربیع الاول سنه ۶۹۰ ششصد و نود هجری فوت کرد بعد
برادرش سلطان کنیخاتو خان بن ابقاخان پادشاه ایران شد و چون قریب
چهار سال سلطنت نمود امرا از کردار شنیع او بستوه آمده در ماه صفر سنه ۶۹۴ ششصد و
نود و چهار هجری اورا از میان برداشتند بعد بایدو خان بن طراغاخان بن هلاکو
را پادشاه ساختند او بعد سلطنت هفت ماه در شهر ذالحجه سنه مذکور بقتل رسید بعد
غازان خان بن ارغون خان بعد کشتن بایدو خان در سنه ۶۹۴ ششصد و نود و چهار
هجری پادشاه ایران شد و دین اسلام را اختیار نمود و بدعوت او هزاران هزار اتباع
و جنود او اسلام قبول کردند او خود را سلطان محمود نام نهاده بود بعد حکومت هشت سال
و نه ماه روز یکشنبه یازدهم شوال سنه ۷۰۳ هفتصد و سه هجری وقت عصر در قزوین درگذشت
لاش اورا به تبریز برده در گنبدی که در حیات تعمیر نموده بود دفن کردند بعد سلطان
الجایتو ملقب به محمد خدابنده بن ارغون بعد وفات غازان خان در سنه ۷۰۳ هفتصد
و سه هجری پادشاه ایران شد و بعد سلطنت سیزده ۱۳ سال بماه رمضان سنه ۷۱۶
هفتصد و شانزده هجری درگذشت بعد پسرش سلطان ابو سعید خان بهادر
بعمر دوازده سالگی بر تخت نشست چون دوازده ساله بود زمام اختیار بقبضه
امیر چوپان سلدوز نهاده و امیر رشید الدین صاحب جامع التواریخ که از ایام
غازان خان بوزارت سرفرازی داشت اورا پادشاه از گفته حاسدان
و امیر چوپان بتاریخ هفدهم جمادی الاول سنه ۷۱۸ هفتصد و هجده هجری مع پسرش ابراهیم
بقتل رسانید سلطان ابو سعید پادشاهی نیکو سیرت و صاحب دولت بود
و از روم تا کنار جیحون خطبه و سکه بنام خود کرده وفاتش لیلة سیزدهم ۱۳ ربیع الثانی
سنه ۷۳۶ هفتصد و سی و شش هجری که در همدران سال امیر تیمور گورکان ولادت
یافته بود بوقوع آمده مدت حکومت او نوزده ۱۹ سال و مدت عمر سی و دو سال بود مرقد

ایشیا
ملک فارس
۹۲

او در گنبد سلطانیه است بجنب پدرش چون سلطان ابوسعید را خلفی نبود بعد وفات
او طوایف الملوکی شد خواجه غیاث الدین ارپاخان را که از نسل تولیخان بود به سلطنت
برداشت و چون آوازه اولاد هلاکو نبود امرا بحکومت او راضی ناشده لوای خلافت برافراختند
علی پاشا که خال ابوسعید خان بود بهر و لشکر کشید غیاث الدین و ارپاخان بدست او
مقتول شدند مدت حکومت ارپاخان پنج ماه و چند روز بود بعد قتل ارپاخان موسی خان
نبیرهٔ بایدوخان بر تخت نشست امیر حسن جلایر که پسر عمه ابوسعید خان بود محمد خان
را که از نسل هلاکو بود بحکومت برگرفت و علی پاشا و موسی خان کشته شدند بعد از
یکسال محمد خان نیز هشتم ذالحجه سنه ۷۳۷ هفتصد و سی و هفت هجری بدست شیخ حسن
کوچک که از پسر امیر تیمورتاش بن امیر چوپان بود گرفتار شده مقید گردید و در آذربایجان
امیر نویان شیخ حسن جلایر خروج کرد و در عراق و فارس محمد مظفر ظفر یافت و در خراسان
سربداران خان شدند فی الجمله از سنه ۷۳۶ هفتصد و سی و شش هجری تا قریب چهل و پنج ۴۵
سال در ایران ملوک اطراف یکدیگر را گردن نمی نهادند تا آنکه شمشیر آبدار صاحبقران
امیر تیمور نمودار شد و آتش فتنه منطفی گشت شیخ حسن کوچک او را امیر حسن
چوپانی نیز گویند بن امیر تیمورتاش بن امیر چوپان بود و امیر چوپان یکی از امرای کبار
ابوسعید خان بود بعد از سلطان ابوسعید و ارپاخان بر بعضی از بلاد روم و عجم استیلا یافت
تا آنکه شبی زوجهاش حصیتین او را محکم گرفته او را هلاک ساخت و این ماجرا در آخر شهر
رجب سنه ۷۴۴ هفتصد و چهل و چهار هجری واقع بود بعد برادرش اشرف خان بر ملک
ایران استیلا یافت و بعد از حکومت سیزده ۱۳ سال از دست جانی بیگ خان که
از احفاد چنگیز خان بود هلاک شد و این واقع در سنه ۷۵۶ هفتصد و پنجاه و شش هجری بود احوال
سلاطین آل مظفر اول ایشان محمد مظفر است که اصل او خراسان است بعهد سلطان
محمد خدابنده به یزد افتاده و در ملازمت بعضی از سلاطین وقت بمرتبهٔ امارت رسیده و بروزگار

سلطان ابوسعید خان فوت شده و پسرش مبارز الدین محمد بن مظفر بمرتبهٔ امارت امتیاز
یافته چون بعد فوت ابوسعید خان انقلاب دست داد محمد مظفر یزد را متصرف شد و با شاه
ابو اسحاق را حاکم شیراز بود محاربات نموده اورا در سنه ۷۵۱ هفتصد و پنجاه و یک هجری هلاک
ساخته فارس را نیز گرفت تا انکه در سنه ۷۶۰ هفتصد و شصت هجری پسرش شجاع بر او
خروج کرد و اورا گرفته محبوس نمود و میل در چشمش کشیه آخر همدران حبس وفات نمود
حافظ شیراز و سلمان ساوجی درین باب قطعها گفته اند باعث مختصر در اینجا نوشته نشد
مدت سلطنت محمد مظفر مع حکومت یزد چهل و دو سال بود ابوالفارس شاه شجاع بن محمد مظفر
بعد از پدر در عراق و عجم و فارس و کرمان سلطنت باستقلال یافت اما میان او و برادرش
قطب الدین شاه محمود که قبل از برادر کوچک حکومت اصفهان یافته بود جهت مملکت تنازع
بود بعد از جنگ صلح نمود و سلطنت شیراز بشاه محمود داده شد شجاع در آخر عمر با سلطان
حسین جلایر بن سلطان اویس جلایر بغدادی جنگ داشت و اورا منهزم ساخت و بعد
مراجعت از فتح تبریز روز یکشنبه بیست و یکم شعبان سنه ۷۸۶ هفتصد و هشتاد و شش هجری
درگذشت. حیف از شاه شجاع. ۷۸۶ تاریخ وفات اوست مدت حکومت او بیست و
شش سال بود حافظ شیرازی در تاریخ وفاتش این قطعه گفته قطعه رحمن لایموت چو آن
بادشاه را ؛ دید آنچنان کزو عمل الخیر لا یفوت ؛ موتش قرین رحمت خود کرد تا بود ؛ تاریخ این
معامله رحمان لایموت ؛ ۷۸۶ بعد وفات شاه شجاع پسرش زین العابدین پادشاه شد
چون امیر تیمور عزیمت تسخیر فارس نمود او سررشته تمکین از دست داده رو به تشتر
نهاد و پسر عمش شاه منصور بن مظفر که در ان کشور فرمان روا بود اورا در قلعه حبس نمود
بعد از ان خلاص یافته باز دستگیر شده مکحول شده در قید ماند شاه منصور بن محمد مظفر
بن مبارز الدین محمد مظفر بن محمد مظفر بعد قید شدن زین العابدین از تشتر خروج کرده بر فارس
و عراق مستولی گشت و شیراز را نیز که امیر تیمور فتح کرده حوالهٔ شاه یحیی بن مظفر نموده بود

متصرف شد و چون از حکومت او پنج سال بسر آمده بود اا در سنه ۷۹۵ هفتصد و نود و پنج هجری صاحبقران
رو بشیراز کرده و شاه منصور روز جمعه چهاردهم جمادی الاول سنه مذکور با چهار هزار سوار بمیدان
کارزار شتافته و منهزم گشته بتاریخ دهم رجب سنه مذکور کشته شد و سلطنت از آل مظفر
منقطع گردید و فارس و عراق و عجم بتصرف امیر تیمور درآمد امیر تیمور گورکان بن امیر طراغا
ست اورا صاحبقران هم لقب بود نسبت او و نسبت چنگیزخان به تومناخان اا جد چهارم چنگیزخان
و نهم اوست میرسد و تومناخان پادشاه ترکستان بود و دو پسر داشت قبل خان و قاچولی بهادر
از نسل قبل خان چنگیزخان و از نسل قاچولی امیر تیمور بود ولادت صاحبقران در شب سه‌شنبه
بیست و هفتم شعبان سنه ۷۳۶ هفتصد و سی و شش هجری در خطهٔ دلکش شهر کش اا شهر سبز
مشهور است از بلاد تاتار در زمان پادشاه ماوراء النهر ترمیه شیرین خان اا از اولاد جغتای بن
چنگیزخان بود از بطن تکینه خاتون وقوع یافته. مولد تیمور ۷۳۶ تاریخ ولادت اوست چون سن
شریفش به بیست و پنج سالگی رسید خواهر امیر حسین بن امیر مسلای بن امیر قزغن را خواستگاری
نمود و امیر قزغن بعد از قتل غزان سلطان بسرداری رسیده بود و بعد از قتل وی پسرش
امیر عبدالله قایم مقام شد و بعد از وی خللی تمام در مملکت بهم رسیده هرکس جائی را متصرف
شده اطاعت دیگری نمی‌کردند چون امیر تیمور و امیر حسین بر دیگر دشمنان غالب آمدند
و تمامی ماوراء النهر را متصرف شدند در آخر میانه او و امیر تیمور بکدورت کشید امرا نیز از
بدخلقی امیر حسین تنگ آمده بودند اا در آن اثنا خواهرش اا حرم امیر تیمور بود وفات یافت
یکبارگی علاقه خویشی و دوستی از هم گسسته شد و امیر تیمور باتفاق امرا لشکر به بلخ کشیده امیر حسین
را از حصاری اا انجا متحصن شده بود بدست آورده روز چهارشنبه دوازدهم رمضان سنه ۷۷۱
هفتصد و هفتاد و یک هجری بقتل رسانید تاج سلطانی بر سر نهاا در آن وقت عمرش سی و پنج
سال بود و حضرت صاحبقران بعد از قتل امیر حسین بلخ را بیکی از هواخواهان خود سپرده بکش
مراجعت نمود و از انجا رو بجانب سمرقند نهاا و آنرا پای تخت خود گردانیده بنای قلعه و عمارات

آسیا
ملک فارس

فرمان داد چنانچه در اندک مدت سمرقند بجای رسید از فوق آن منصور بنا بنهاد شد در سنه ۷۷۷ هفتصد
و هفتاد و هفت هجری قمر الدین حاکم ترکستان را مستاصل گردانیده و در سنه ۷۸۱ هفتصد و هشتاد و یک
هجری خوارزم باو مسخر شد و پس از دو سال هرات و توابع آن در تصرف او در آمد و در سنه ۷۸۷
هفتصد و هشتاد و هفت هجری سلطانیه را مسخر نمود و در همین سال آذربایجان را تسخیر کرده
گرجستان را فتح ساخت و در روز دوشنبه سنه ۷۸۹ هفتصد و هشتاد و نه هجری بواسطه فتنه و فسادی
که از مردم اصفهان واقع شده بود آن شهر را قتل عام فرمود و شیراز را مسخر کرده در آغاز سنه ۷۹۵
هفتصد و نود و پنج هجری شاه منصور را در شیراز بقتل در آورده فارس را تصرف شد
پس به بغداد رفت و اهل اندیار را بقتل آورد و سلطان احمد جلایر بن سلطان اویس
فرار نموده بطرف روم رفت و بغداد مسخر او شد و در سنه ۷۹۷ هفتصد و نود و هفت هجری بر تقتمش خان
که حقوق امیر را فراموش کرده بود رفته او را مغلوب و مستهلک گردانید و تمامی بلاد شمال را
چون ارس و مسکاو چرکس و قمق و قبتیان تاخت نموده به آذربایجان معاودت نموده و
تمامی آذربایجان و عراق را بمیرزا میرانشاه پسر بزرگ خود را داد و خراسان را بمیرزا شاهرخ
سپرده بسمرقند باز گشت و در سنه ۸۰۰ هشتصد هجری عزیمت هندوستان کرده بتاریخ دوازدهم ۱۲
محرم سنه ۸۰۱ هشتصد و یک هجری از دریای سند گذشته و با محمود شاه لودی والی هندوستان
محاربه نموده فتح هندوستان کرد و در دهلی خطبه بنام خود خوانده بعد قتل و غارت پانزده ۱۵ روز در دهلی
بوده متوجه ایران شد و بسمرقند معاودت فرمود و در سنه ۸۰۳ هشتصد و سه هجری سیواس و
ملاطیه و ابلستان را تاخت نموده لشکر بشام کشید و تمامی آنولایت را مسخر ساخته حاکم آنجا را بقتل
رسانید و همدرین سال دمشق را گرفته آتش زد و تاخت و تاراج نمود چنانچه اهل اندیار تاریخ
این معامله را از لفظ «خراب» ۸۰۳ یافته اند و بتاریخ نوزدهم ۱۹ ذالحجه روز جمعه سنه ۸۰۴ هشتصد و چهار هجری در
حوالی انگوریه با ایلدرم بایزید پادشاه روم بود مصاف داده غالب شد و بایزید را دستگیر ساخته
بپایه سریر آوردند چندی او را در قفص آهنی کرده همراه خود میداشت و خواست او را مطلق العنان

ساز داد از مرض خناق وضیق النفس بتاریخ سیزدهم[۱۳] شعبان سنه ۸۰۵ هشتصد و پنج هجری
درگذشت بالجمله امیر تیمور تمام روم را تا کنار دریای فرنگ تاخت کرد و چون خاطرش از قضایای
روم فارغ شد بواسطه بدعهدی گرگین گورجی در شروع سنه ۸۰۵ هشتصد و پنج هجری بولایت
گرج رفته تمام گرجستان را زیر و زبر نمود و کلیساهای ایشان را مساجد گردانید و مردمان
قلعه گرگین را گرفته بقتل رسانید و در سنه ۸۰۷ هشتصد و هفت هجری در خیال تسخیر ممالک
ختا نموده و از آنجا کوچ کرده بموضع اترار از اعمال ترکستان که از سمرقند تا آنجا هفتاد[۷۶] و شش
فرسنگ راه است قشلاق نمود و در آن اثنا مریض شده شب چهارشنبه هفدهم شعبان
سنه ۸۰۷ هشتصد و هفت هجری فوت کرد و بموجب وصیت نعش او را در سمرقند آورده
در گنبد سینه برای شیخ شمس الدین کلال که صاحبقران را با او اخلاص و اعتقاد تمام
بود مدفون ساختند و بعد وفات لقب او علیین مکانی مقرر نمودند و لقب گورکان
که شامل اسم او می نویسند سبب این است که کسی که در سلسله چنغتاخان بقرابت دامادی
مشرف میشد او بخطاب گورکان نوازش می یافت چون صاحبقران از آن نسل بود و
هم با صبیه پادشاه وقت کتخدا گردیده بود لاجرم بالقاب گورکان اشتهار یافت و گورکان
بزبان ترکی داماد را گویند تیمور قاآن[۸۰۷] تاریخ وفات او است و ازین رباعی تاریخ ولادت
و جلوس و وفات او معلوم میشود رباعی سلطان تیمور که مثل او شاه نبود ؛ در هفتصد
و سی و شش[۷۳۶] آمد بوجود ؛ در هفتصد و هفتاد و یکی[۷۷۱] کرد جلوس ؛ در هشتصد و هفت[۸۰۷] کرد عالم
بدرود ؛ ظاهر است که مدت عمر صاحبقران هفتاد سال و یازده ماه و بیست[۲۰] روز و مدت سلطنت
سی و پنج[۳۵] سال و یازده[۱۱] ماه و پنج روز بود درین قلیل مدت در اکثر ربع مسکون از ایران و توران
و ترکستان و گرجستان و چین و ختن و فارس و کاشغر و بدخشان و خراسان و خوارزم
و مازندران و طبرستان و گیلان و آذربایجان و عراق عرب و عجم و کرمان و کچ و مکران و
روم و شام و مکه و مدینه و هندوستان خطبه و سکه بنام او بود و او را چهار پسر بودند یکی جهانگیر مرزا

اشیا
ملک فارس

دویم عمر شیخ مرزا سیوم میران شاه گورکان چهارم شاهرخ بهادر فضلا در بیان حالات حضرت صاحبقران
مصنفات نوشته اند از انجمله ظفرنامه که آنرا تاریخ تیموری گویند از مولانا شرف الدین یزدیست و دیگر
تیمورنامه مولانا عبدالله هاتفی ست معلوم باد که حضرت امیر تیمور محب اهل بیت بود ظاهرا سالی آنحضرت
از رفتن کربلای معلی محروم ماند از علمای پایه تخت فتوی طلبید ایشان بالمتفق بر آراستن گهواره
مثل مقبره جناب امام علیه السلام بفحوای احادیث سید عالم صلی الله علیه وآله وسلم فتوی دادند چنانچه
ازان روز تا این زمان در هندوستان تعزیه داری مروج شد و بعد ازان دیگر پادشاهان نیز
آن رسم حسنه را باعث علیه السلام سبیلی تصور فهمیده روز بروز ترجیح دادند و منجمله احادیث
مذکورین یکی این است که در خزینة الروایت و مفاتیح المسایل و کفایة الشعبی و فتاوی عالمگیری
می نگارد ان جاء رجل الی النبی صلی الله علیه وآله وسلم فقال یا رسول الله اقبل الید والرجل الاب
والام فامره ثم قال یا رسول الله لم یکن ابوان فقال قبل قبرهما ثم قال ان لم یکن قبرهما قال اخطط
خطین فاجعل الواحد قبر الام والاخر قبر الاب فقبل بهما. مرزا میران شاه بن امیر تیمور گورگان
ولادت او در سنه ۷۶۹ هفتصد و شصت و نه هجری واقع بود در زمان پدر خود حکومت عراق و عرب
و عجم و آذربایجان و دیار بکر و شام بایشان متعلق بود روزی در شکار اسپ رم خورد و از سر
زین بر زمین افتاد و ضربی عظیم در سر و روی او رسید اگرچه بعلاج بسیار میل بصحت کرده بود
فاما اثری ازان مانده بنابر امور مملکت بمرزا ابوبکر که پسر کلان او بود سپرد چون پدر امیر تیمور بمرد
ابوبکر مرزا سکه و خطبه بنام پدر خود کرده مهمات سلطنت را سرانجام میداد تا آنکه قرا یوسف ترکمان
که اورا از هنگام امیر تیمور هوس سلطنت در سر پیچیده بلکه چند بار با امیر جنگ نموده بود
بعد وفات امیر آذربایجان را نیز متصرف شده بود سر شورش برداشته با سپاهی عظیم
در حوالی تبریز آمد مرزا ابوبکر پدر را همراه گرفته بمحاربه او شتافت و بتاریخ بیست و چهارم
ذیقعده سنه ۸۱۰ هشتصد و ده هجری مرزا میران شاه کشته شد و مرزا ابوبکر انهزام یافته
گریخت مدت عمر میران شاه چهل سال و هفت ماه و ده روز و مدت سلطنت بعد پدر سه

سال و سه ماه و هفت روز بود مدفن او تبریز حست و او را هشت پسر بودند ابابکر مرزا علی مرزا
عمر مرزا مرزا خلیل سلطان محمد مرزا ایجل مرزا سیورغتمش محمود مرزا قرا یوسف
ترکمان بن قرا محمد ست اصل ایشان از جبال عارف من اقصای ترکستان ست
بعهد قدیم باذربایجان و دیلیس افتادند مردم صحرا نشین بودند سلطان اویس جلایر
ایشان را کلابانی و چوپانی فرموده بعد روزی چند تبریز را گرفت و امیر تیمور قرا محمد و قرا یوسف
را بارها از آذربایجان و مضافات آن راند تا صاحبقران زنده بود ایشان همواره
گریزان بجانب شام و روم بودند بعد وفات صاحبقران قرا یوسف استیلا یافت
و فتنه ظاهر کرد چنانکه بالا مرقوم شد و بعد چندی چون در سنه ٨١٤ هشتصد و چهارده هجری
مرزا شاهرخ لشکری عظیم بجنگ قرا یوسف کشیده بدفع او کوشید و چون هر دو
لشکر بیکدیگر شدند قرا یوسف از هیضه و درد شکم درگذشت و ملک بتصرف مرزا
شاهرخ درآمد و بعد وفات قرا یوسف پسرش سکندر ترکمان تا بجدی مردانگی
بجا آورده با شاهرخ مرزا مصاف داد آخر مخذول گشته در سنه ٨٢٤ هشتصد و
بیست و چهار هجری بجانب روم گریخت بالجمله میان شاهرخ و اولاد قرا یوسف
و ترا کمه سالها خصومت باقی ماند تا آنکه در سنه ٨٣٩ هشتصد و سی و نه هجری سکندر
کلی ضعیف شد و از دست پسر خود قباد نام داشت در سنه ٨٤١ هشتصد و چهل و
یک هجری کشته شد و بعده شاهرخ مرزا برادرش جهان شاه بن قرا یوسف
را بر آذربایجان امیر ساخت حکومت سکندر شانزده ١٦ سال بود مرزا شاهرخ
بن امیر تیمور بعد از وفات پدر بادشاه خوارزم و خراسان و قندهار و ایران و قدری
از هندوستان بوده ولادت او در سمرقند بتاریخ چهاردهم ربیع الاول سنه ٧٧٩ هفتصد
و هفتاد و نه هجری بوقوع آمده و هفتاد و یک سال عمر یافت هفت سال بروزگار
پدر بادشاهی خراسان کرد و چهل و سه ٤٣ سال بعد از پدر باستقلال در ممالک

ایران وتوران ودیار هند وترک سلطنت نموده از غایت صفائی نیت هر جمعه برای
نماز بمسجد جامع هرات تشریف بردی تا آنکه در جمعه بیست وسوم ربیع الثانی سنه ٨٣٠
هشتصد وسی هجری وقتیکه از نماز فارغ شده متوجه بیرون گشت ناگاه شخصی نمد پوشی
احمد نام از مریدان مولانا فضل الله استرابادی بطریق دادخواهان سر راه آمد وجرات
نموده کاردی بشکم میرزا رسانید امرا مضطرب گشته او را پاره پاره کردند وبعد از آن
جراحان بعلاج پرداختند تا در اندک فرصت آرام یافت او را چهار پسر بودند میرزا
الغ بیگ ابراهیم بایسنغر محمد جوکی ومیرزا شاهرخ در فشاورد من اعمال ری
بوقت صبح یکشنبه بتاریخ بیست وپنجم ذالحجه سنه ٨٥٠ هشتصد وپنجاه هجری بجوار رحمت
ایزدی پیوست الفاظ . خاقان زمان وشمشیر . تاریخ وفات اوست
جهان شاه بن قرا یوسف ترکمان بود شاهرخ میرزا در سنه ٨٣٩ هشتصد وسی ونه
هجری حکومت آذربایجان بدو داده بود اما بعد واقعه شاهرخ میرزا ونکبت میرزا بایسنغر
بر عراقین وآذربایجان واکثر بلاد ایران تسلط یافت وعراقین را از تصرف اولاد
شاهرخی بیرون آورده سی وپنج سال باستقلال حکومت کرد وتراکمه بعهد او مسلط
شدند وفضلا برانند که در روزگار اسلام از وبد اعتقادتر پادشاهی ظاهر نشده ،
اسلام را ضعیف داشتی وبر فسق وفجور اقدام نمودی در سنه ٨٦١ هشتصد وشصت
ویک هجری بعد از واقعه بابر شاه بهادر میل خراسان واستراباد نمود واکثر الوس
جغتا از دست جهان شاه بقتل رسیدند وجهان شاه تخت هرات را نیز مسخر
کرده قریب هشت ماه در دیار خراسان حکومت کرد وهم درین عرصه ابوالغازی
سلطان حسین بهادر بن منصور میرزا بن میرزا بایقرا بن عمر شیخ بن صاحبقران .
از خطه مرو شاهجان خروج کرده لشکر بطرف استراباد کشید واز لشکر تراکمه انتقام
حاصل کرد واکثر سرداران نامی جهانشاه را بقتل رسانید وجهانشاه مخذول شده

آسیا
ملک فارس

۹۶

از هرات آهنگ عراق و آذربایجان کرد و بعد مراجعت از بغداد لشکر بدیار بکر کشید
و با امیر حسن بیگ والی بکر مصاف کرده با اکثری از فرزندان و امرا بقتل رسید
و از دودمان قرایوسف زمان دولت بسر آمد این واقعه بتاریخ دوازدهم ربیع الثانی
سنه ۸۷۲ هشتصد و هفتاد و دو هجری دست داده و جهانشاه هفتاد سال عمر یافت
سیزده سال به نیابت شاهرخ مرزا آذربایجان سلطنت نمود و بعد از بیست
و دو سال در عراقین و فارس تا هرمز باستقلال پادشاهی کرد سلاطین آق
قوینلو خیمه‌کش بودند و ایام سلطنت ایشان چهل و دو سال برین منوال بود اول ایشان
امیر ابو النصر حسن بیگ بن قرا عثمان ترقیات عظیمه حاصل نموده بر اکثر بلاد استیلا
داشت و بعد حکومت پانزده سال و کسری در سنه ۸۸۲ هشتصد و هشتاد و دو هجری در شب
عید الفطر بمرگ طبیعی درگذشت بعد پسرش سلطان خلیل پادشاه شد و بعد از
شش و نیم ماه برادر خورد او سلطان یعقوب که از جانب او حاکم بکر بود متوجه آذربایجان
شده لوای مخالفت برافراخت و روز چهارشنبه چهاردهم ربیع الاول سنه ۸۸۳
هشتصد و هشتاد و سه هجری برادر را کشته بر اکثر بلاد ایران حاکم شد و در ۸۹۶
هشتصد و نود و شش هجری فوت کرد و بعد ازین دیگر شش تن یکی بعد دیگری حکومت
نمودند احوال سلطان جنید اردبیلی از اولاد شیخ صفی الدین اردبیلی است بعد از
وفات پدر خود که شیخ ابراهیم نام داشت در اردبیل بر مسند هدایت نشسته به تلقین
سالکان مشغول شده در اندک زمانه ازدحام خلایق شده غلبه سلطان جنید
بجای رسیده که جهانشاه حاکم عراقین و آذربایجان از زوال خود متوهم گردیده
فرمود که جنید در اردبیل نماند چنانچه جنید بجانب بکر روان شد امیر ابو النصر حسن
بیگ حاکم بکر خواهر خود را که خدیجه نام داشت بزنی او داد و شیخ جنید بعد چندی
مع طایفه صوفیه در سنه ۸۶۰ هشتصد و شصت هجری بطرف گرجستان آمد چون

درشروان رسید خلیل الله والی شروان سرراه بمحاربه او بپیش آمد و سلطان جنید بقتل رسید بعد قتل او پسرش حیدر که از بطن خواهر حسن بیگ بود بر مسند خلافت نشست و سلطان حیدر تاجی از سقرلاط قرمزی که مشتمل بر دوازده ترک بود ساخته بر تارک می نهاد و هر که بدست ارادت او می رسید همان قسم تاجی باو میداد بعد چند هزار کس را از قبایل اتراک چیده کلاه سرخ بانها عطا فرمود و همه را قزلباش ملقب ساخت چه قزل در ترکی بمعنی سرخ و باش بمعنی سر باشد چون امیر ابو النصر حسن بیگ را باو عقیدت تمام داشت صبیهٔ خود حلیمه بیگی را بازدواج او داد ازوی شاه اسمعیل صفوی متولد شد که بعد ازین پادشاه ایران شد و سلطان حیدر در آخر اوقات حیات رایت نهضت بطرف شروان برافراخت و فرخ یسار شروان شاه بن امیر خلیل الله که والی شروان بود بجمعیت و مدد سلطان یعقوب که برادر زن سلطان حیدر بود در نواحی تبرسران مصاف داد و سلطان حیدر کشته شد و این واقعه بماه شعبان سنه ٨٩٣ هشتصد و نود و سه هجری بوقوع آمده و سلطان یعقوب بن ابو النصر حسن بیگ پسران سلطان حیدر را در قلعه اصطخر محبوس ساخت شاه اسمعیل صفوی بن سلطان حیدر بن سلطان جنید بن شیخ ابراهیم بن شیخ خواجه علی بن شیخ صدر الدین بن موسی بن صفی الدین اردبیلی بن سید جبرئیل است و سید جبرئیل در بستم پشت به امام موسی کاظم میرسد ولادت شاه اسمعیل صفوی از بطن حلیمه بیگی بنت امیر ابو النصر حسن بیگ بتاریخ بیست و پنجم رجب سنه ٨٩٢ هشتصد و نود و دو هجری بوقوع آمده. طلوع نیر شاه اسمعیل ٨٩٢ و بد و دولت قزلباش ٨٩٢. تاریخ ولادت او است چون پدر اسمعیل صفوی یعنی سلطان حیدر در سنه ٨٩٣ هشتصد و نود و سه هجری در محاربه شروان شاه کشته شد اسمعیل صفوی که یکساله بود بدست شروان شاه افتاده بعد از چند

ملکان ... انبیا

۹۷

ساله چون بر و بالش بدرستگی انجامید از خوف سلطان یعقوب گریخته خفیه در
گیلان رفت و در انجا مریدان پدرش از هر جانب برو جمع شدند تا انکه در حدود سنه ۹۰۶
نهصد و شش هجری بعمر پانزده سالگی بعزم انتقام خون پدر و جد خود لشکری جمع ساخته بر سر وقت
فرخ یسار شروان شاه رفت و در معرکه که رو داد شروان شاه را بقتل رسانید و در
اندک روزگار بسیاری از ممالک ایران را فتح کرده بر تخت سلطنت نشست مذهب
اثنا عشره در ایران از وقت او رواج گرفت چنانچه اهل توران تاریخ جلوس او را که نهصد
و شش بوده است به مذهب ناحق ۹۰۶ گرفته اند و صاحب طبعی در ایران این معنی را
شنیده بعبارت عربی درست کرده مذهبنا حق ۹۰۶ گفته که بمعنی مذهب من درست است
الغرض شاه اسمعیل صفوی هر جا که میرفت نسیم عنایت ربی به پرچم اقبالش میرسید
و در سنه ۹۱۶ نهصد و شانزده هجری خراسان را مسخر کرد تاریخ آن در عبارت. فتح شاه
دین پناه ۹۱۶. یافتند ما سیوا بسیاری از گردن کشان اطراف را ته تیغ نمود و شاه اسمعیل
در سنه ۹۲۰ نهصد و بست هجری با سلطان سلیم پادشاه روم مصاف داده غرض که از ابتدای
سنه ۹۲۱ نهصد و بست و یک هجری تا نهصد و سی ۹۳۰ هجری اوقات خود را بعیش و عشرت
گذرانیده روزی بجهت شکار بطرف شروان میل نمود و بعد مراجعت بیمار شده
در صباح دوشنبه نوزدهم سنه ۹۳۰ نهصد و سی هجری بجهان جاویدان شتافت لاش او
را در اردبیل مدفون کردند خسرو دین ۹۳۰ تاریخ وفات او است و نیز این فرد تاریخش
بوده است فرد شاه و شاه و شاه ۹۳۰ میگفتند بهر ماتمش ؛ ما همین الفاظ را تاریخ
فوتش ساختیم ؛ و او را چهار پسران بودند طهماسپ مرزا و بهرام مرزا و القاس مرزا
و سام مرزا مدت عمرش سی و هشت ۳۸ سال بود و مدت سلطنت او بست و چهار ۲۴
سال شاه طهماسپ صفوی بن اسمعیل صفوی است ولادت او صبح چهارشنبه
بست و ششم ۲۶ ذالحجه سنه ۹۱۹ نهصد و نوزده هجری بود. آفتاب عالم افروز ۹۱۹ تاریخ ولادت

اوست بعد وفات پدر بتاریخ نوزدهم رجب سنه ۹۳۰ نهصد و سی هجری در ایران جلوس
فرمود. جای پدر گرفتی. تاریخ جلوس اوست و چون از غایت اعتقاد خود را بندهٔ
شاه ولایت می نامید از اتفاقات حسنه، بندهٔ شاه ولایت طهماسب نیز تاریخ
جلوس او شده هست و خاتم فرمان بدین بیت مختوم کرده بود که شرف بندگی
شاه نجف ؛ یافته چون ز هدایت طهماسپ ؛ نقش مهرش شده تاریخ جلوس
بنده شاه ولایت طهماسب ؛ پادشاهی با دیانت بود وجوه شرابخانه و قمارخانه
و بیت اللطف را از دفاتر خارج کرده بود و در سنه ۹۶۳ نهصد و شصت و سه هجری با
جمیع امرا و اعیان قزلباشش بموافقت او توبه رغبت نمودند چنانچه این قطعه تاریخ
دران باب بوده هست قطعه سلطان کشوردل طهماسب شاه عادل ؛ سوگند
داد و توبه خیل و سپاه دین را ؛ تاریخ توبه دادن شد توبة نصوحا ؛ سر الهی هست
این منکر مباشش این را ؛ و در سنه ۹۴۴ نهصد و چهل و چهار هجری فتح شروان نموده
و در سنه ۹۶۹ نهصد و شصت و نه هجری با سلطان سلیمان خواندکار پادشاه روم صلح
نموده و در عهد او همایون پادشاه از شیرشاه منهزم شده بایران رفته و بامداد او باز
بسلطنت هندوستان رسیده و طهماسب شاه بعد سلطنت پنجاه و سه سال در شب
شنبه پانزدهم صفر سنه ۹۸۴ نهصد و هشتاد و چهار هجری بعمر شصت و پنج سالگی درگذشت
و بموجب وصیت لاشس او را بمشهد دفن کردند. دوازده امام. تاریخ وفات او هست
یعنی اگر لفظ امام را که عددش هشتاد و دو ست دوازده بار گرفته شود نهصد و هشتاد
چهار گردد. و پانزدهم شهر صفر و گورش پر نور، نیز تاریخ وفات او هست و نقش سکه
او این بود. لا اله الا الله محمد رسول الله و علی ولی الله. بنده بر حق شاه اسمعیل صفوی
ثانی بسعی پری خانم خواهر خود بر تخت ایران نشست میر حضوری ولد امیر سید علی
محتسب این رباعی در تاریخ جلوس او انشا نموده که شانزده بار ازان تاریخ جلوس

آسيا
ملک فارسی
۹۸

برمي ايد يعني اگر عدد هر مصرعه را جدا جدا گيرند چهار تاريخ برايد و اگر اعداد حروف منقوطه يا غير
منقوطه بيت را عليحده بگيرند همان تاريخ شود و اگر عدد حروف منقوطه يک مصرعه را با هيچ يکي
از مصاريع ديگر بگيرند همان تاريخ برايد و همبرين منوال اگر عدد حروف غير منقوطه هيچ يکي از مصرعها
با مصرعه ديگر بگيرند همان تاريخ شود رباعي اين ست رباعي الحمد ايا طبع وفا گستر ما ۹۸۴ * کامد
مه يوسف منش آن دلبر ما ۹۸۴ * شاه اسمعيل و نام انصاف و علم ۹۸۴ * طهمسپ منش
مه همايون فرما ۹۸۴ * و نقش سکه او اين بود سه ز مشرق تا بمغرب گر امام ست * علي و آل
او ما را تمام ست * و بعد از سلطنت يکسال و هفت ماه بروز يکشنبه سيزدهم رمضان سنه ۹۸۵
نهصد و هشتاد و پنج هجري در قزوين در گذشت. شهنشاه روي زمين ۹۸۴. تاريخ جلوس و
شهنشاه زير زمين ۹۸۵. تاريخ وفات اوست سلطان محمد صفوي ملقب به سلطان
محمد خدابنده بن شاه طهماسب صفوي ست در سنه ۹۳۸ نهصد و سي و هشت هجري متولد
شده. فرزند شاه طهماسب اول محمد امد ۹۳۸. تاريخ ميلاد اوست او را سلطان سکندر
شان هم ميگويند بعد برادر خود بسعي امرا در سنه ۹۸۵ نهصد و هشتاد و پنج هجري در قزوين جلوس
فرمود همشيره اش پري خانم خواست تا رتق و فتق سلطنت باختيار خود دارد لاجرم
او را ضعيف البصارت نمود و سلطان حمزه را که پسر محمد خدابنده بود بولي عهدي پدرش
قبول نمود و شاهزاده حمزه بتاريخ بيست و دوم ۲۲ ذالحجه سنه ۹۹۴ نهصد و نود و چهار هجري در حدود
گنجه از دست دلاکي به تحريک امرا کشته شد بعد شهادت او برادرش مرزا ابوطالب
را که پسري خورد ساله بود ولي عهد پدر ساختند اما مرزا عباس که در مشهد بود در
سنه ۹۹۶ نهصد و نود و شش هجري فوجي عظيم جمع نموده بر سر ايشان آمد و پدر و برادر را
معزول ساخته در قزوين جلوس نمود شاه عباس صفوي بن محمد خدابنده
بتاريخ دوشنبه غره رمضان سنه ۹۷۸ نهصد و هفتاد و هشت هجري متولد شده. بادشاه
هفت اقليم ۹۷۸. تاريخ ميلاد اوست در سنه ۹۹۶ نهصد و نود و شش هجري پدر خود را که متضعف البصر

اسيا
ملك فارس

بود معزول ساخته در قزوين جلوس فرمود و اصفهان را دار الخلافت ساخت . ظل الله ۹۹۶ تاريخ
جلوس اوست و نيز عباس بهادر خان ۹۹۶ . تاريخ جلوس گرفته اند در سنه ۱۰۱۶ يكهزار و
شانزده هجري نهر آب بروضهٔ رضويه يعني بمشهد آورد تاريخ آن اين مصرعست مصرعه
آب آمد بروضه داخل شد ۱۰۱۶ ؛ و در سلسلهٔ صفويه مثل او پادشاهي بگيايست و فهم و شجاعت
نشده و در سنه ۱۰۳۲ يكهزار و سي و دو هجري بقصد زيارت روضه شاهنشاه خطه نجف
و ايمه كرام بغداد از اصفهان با قليلي از جنود مرحله پيما شده . توكلت علي الله ۱۰۳۲ تاريخ اين سفر
ست و در غرهٔ ربيع الاول به بغداد رسيده در حوالي مزار ابو حنيفه نزول نمود و بعده
بروز يكشنبه بيست و سويم ۲۳ ربيع الاول سنه مذكور قلعه بغداد را مسخر كرد و در هندوستان
اكبر شاه و جهان گير شاه معاصر شاه عباس بودند بتاريخ شب پنجشنبه بيست و چهارم
جمادي الاول سنه ۱۰۳۸ يكهزار و سي و هشت هجري در گذشت عمر وي شصت ۶۰ سال بود و
سلطنت او مدت چهل و دو ۴۲ سال شاه صفي بن شاه عباس بعد پدر بعمر هيزده ۱۸ سالگي
بماه جمادي الاول سنه ۱۰۳۸ يكهزار و سي و هشت هجري بر سرير نشست . ظل حق ۱۰۳۸ و نيز اين
مصرعه تاريخ جلوس اوست مصرعه صفي يا برادر نگ شاهي نها ۱۰۳۸ ؛ و بماه صفر سنه ۱۰۵۲
يكهزار و پنجاه و دو هجري در گذشت بعده پسرش عباس ثاني بر تخت نشست . ظل معبود ۱۰۵۲
تاريخ جلوس اوست بتاريخ پنجم ربيع الاول سنه ۱۰۷۷ يكهزار و هفتاد و هفت هجري از فرط
شرب در گذشت بعده پسرش شاه سليمان صفوي پادشاه شده و بعد فوتش
پسر او شاه حسين صفوي بر تخت ايران نشست و اضح باد چون بماه محرم سنه ۱۱۳۵
يكهزار و يكصد و سي و پنج هجري محمود شاه بن مرويس خان قندهاري كه از افاغنه
قندهار بود در اصفهان آمده شاه حسين صفوي را محصور و بعد ازان مقيد ساخت
و بر عراق عجم مستولي شد قريب سه ۳ سال بسلطنت نشسته اكثر بلاد ايران را
بتصرف خود در آورد و اولاد و احفاد سلاطين صفويه را كه از صغير و كبير بقتل تن

خواهند بود سیوای شاه حسین صفوی را او را امان جان داده بود بقتل آورد چون محمود شاه
قندهاری این جهان را پدرود نمود اشرف خان ابن عم او بود والی ملک و مالش شد و مرزا
مهدی متخلص به کوکب برای سکهٔ او این بیت گفت بیت باشرفی اشرفی سکه زان جناب
رسید ❊ شرف ز سکهٔ اشرف بآفتاب رسید ❊ بالجمله بعد چندی افواج رومی بر سر اشرف خان
آمده خواستند که شاه حسین صفوی را از قید مستخلص ساخته پیش خواند کار روم برند
اشرف خان بنابر مصلحت وقت شاه بیگناه را بقتل رسانیده با رومیان طرح مصالحت انداخت
شاه طهماسپ ثانی پسر شاه حسین مقتول که پیش از غلبهٔ محمود شاه در اطراف مازندران
تشریف میداشت بر حسب عرضداشت و ایمای نادر قلی بیگ که از مدتی بشیوهٔ قزاقی و رهزنی
گرفته بتاخت و تاراج مشغول بود و دایم الوقت خیال سروری و سرداری در سر داشت متوجه
خراسان شد و با ملک محمود سیستانی که از اندک زمان بر اکثر بلاد خراسان متولی شده
بود محاربات نموده او را مستاصل ساخت و متصرف خراسان شد اشرف خان از استماع
این خبر یعنی استقلال شاه طهماسپ اندیشناک شده با عساکر موفوره از اصفهان رو بخراسان
آورد شاه طهماسپ نادر قلی بیگ را همراه گرفته بماه صفر سنه ۱۱۴۲ یکهزار و یکصد و چهل و دو هجری
بعزم رزم از مشهد کوچ کرده متوجه اصفهان شد و بعد از محاربات عظیمه اشرف خان رو
بگریز نهاد و سلطنت ایران بعد از مدت هفت سال و ثلث دیگر و ز باز بخاندان صفویه
مستقل شد و نادر قلی بیگ بخطاب طهماسپ قلی خان مفتخر گردید و آخر نادر قلی
در سنه ۱۱۴۸ یکهزار و یکصد و چهل و هشت هجری شاه طهماسپ را مقید ساخته خود بادشاه ایران
شد و بنادر شاه ملقب گردید و در سکهٔ خود بیکطرف نام بلده دار الضرب و دیگر طرف
الخیر فیما وقع که تاریخ جلوس و این واقعه بوده ۱۱۴۸ مضروب ساخت و نادر شاه در
اواخر سنه ۱۱۵۱ یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری عزم تسخیر هند نموده متوجه آن سمت شد و بعد محاربات
بتاریخ هشتم ذالحجه سنه مذکور بدار الخلافت شاه جهان آباد رسیده قریب بود که با محمد شاه

والي هندوستان صلح انجامید اما شب سیوم جماعهٔ از اجلاف شهر آوازهٔ خلاف در انداختند که محمد شاه
کار نادرشاه را تمام کرده سرش از تن جدا ساخت و باین بهانه هجوم عام کرده بر سپاه نادرشاه ریختند
کردند و بسیاري را بقتل آوردند نادرشاه ازین خبر وحشت اثر برغضب شده صبح آن حکم قتل عام
داده فرمود که هر کرا در لباس هندي یابند خواه هندو خواه مسلمان باشد جامه حیات را از تنش
برکشند چنانچه تا چهار ساعت از روز مانده نایرهٔ قتل و غارت مشتعل بود و قریب بیست هزار کس
بقتل آمدند و نقود و جواهر بسیار بدست سپاه ایران افتاد یک و نیم پاس از روز مانده بود که بر طبق
استدعاي محمد شاه حکم شد که امان بدهند بعد ازان فرمان داد که از مردم متمول و مالدار که
از آفت تاخت و تاراج سالم مانده اند نصف مال گرفته داخل سرکار نمایند چنانچه مغلان
نادرشاه از تاخت و تاراج دهلي را خراب ساختند تاریخ این معامله را دلي خراب شد
یافته اند و غم عام نیز تاریخ است الغرض نادرشاه بعد قتل و غارت و انجامیدن صلح از نقود
واجناس و جواهر و آلات طلا و نقره و تخت طاوس و دیگر صندلیها و تختهاي مرصع
که زیاده از هشتاد کرور روپیه را خواهد بود گرفته و صبیهٔ سلطان یزدان بخش پسر سلطان
مراد بخش بن شاهجهان پادشاه را بعقد نکاح نصیر الدوله پسر خود کشیده در آورده محمد شاه
را باز بر تخت نشانیده بتاریخ شانزدهم محرم سنه ١١٥٢ یکهزار و یکصد و پنجاه و دو هجري از دهلي
کوچ کرده رخ توجه بسوي ایران نمود چون درین روزها مزاج نادرشاه صفات سفاکي
و بی باکي و طغیان غصه و غضب عود نموده هر روز باندک گناهها چشم مردم را بکارد مي بر آورد
و عبث مردمان را بجان میکشت تا آنکه شب سیزدهم جمادي الاول سنه ١١٦٠ یکهزار
و یکصد و شصت هجري در حوالي قوچون متصل مشهد نوکران او باغواي علي قلي خان
برادرزاده اش که حاکم هرات بود بضرب شمشیر و کارد نادرشاه را بکشتند و سرش
را بر سر بیش علي قلي خان فرستادند بعد بنه روز حسب امر علي قلي خان لاشش
اورا در مشهد در مقبرهٔ که قبل از وفات براي خود ساخته بود دفن کردند بالجمله بعد

۱۱۶۰

از وحشیگری آتش مردم چیزهای پوچ در تاریخ وفات او گفتند «فی النار السقر مع الجد والبدر» بعد از قتل نادرشاه برادرزاده او
علی‌قلی‌خان با استمداد طهماسب‌قلی‌خان جلایر که وزیر نادرشاه بود و دیگر امرا بر تخت نشست و خود را ملقب به علیشاه ساخت بعد ازان
بیان سلاطین ایران معلوم نشد اما اینقدر دیده شد بعد از نادرشاه درانی والی کابل محمدخان قوم قاجار تمام ایران را بتصرف خود
میداشت و محمدخان مذکور از رؤسای مازندران مردی سفاک و تند خو بود سرداران و رؤسای ایران همه ازو لرزان
و ترسان میماندند و او در قتل نادرشاه شریک بود آخر برادرزاده اش باباعلی‌خان عرف فتحعلی‌خان قاجار در چهاردهم
محرم سنه یکهزار و دوصد و دوازده هجری ۱۲۱۲ محمدخان مذکور را قتل کنانیده خود بادشاه ایران گردید افغانستان که آنرا در عرف کابل خوانند

ملک افغانستان

خورد ملکی است طول از ابتدای هندوکش تا نهایت انتهای بلوچستان شمالاً و جنوباً دوصد کروه و عرض از دریای سند تا
سرحد فارس تخمیناً کرده بسمت مغرب آن فارس و مشرق هندوستان و بطرف شمال تاتار و جنوب دریای عمان واقع است
درین ملک جابجا مهیب و سرد کوه‌ها و بعض جا زمین شور و به بعضی آبادی‌های وافر و زراعت نیز بنظر می‌آید بطرف
مغرب گرداگرد شهر هرات بهنگام سرما در تمامی مقامات برف پوشیده میباشد و بسمت شمال هم نهایت سردی
است و در قرب و جوار غزنی تمامی رودها از برف معمور میشود و در وسط بجوار قندهار سردی معتدل و مقامات
دلچسپ میشود و بطرف مشرق نزدیک شهر پشاور بسی گرم جاها است اما چون ازان طرف بجانب بلوچستان
روند باز شدت سردی عیان میشود و هرچند افغانستان و بلوچستان یک سلطنت بوده است ولیکن
هر یک ملک والی جداگانه داشتند و وضع حکومت این ملک بموجب احکام قرآن مجید است باشندگانش
تخمیناً پنجاه لک مردمان بوده اند ازان هندو و مسلمان هر دو قوم هستند و ایشان در یازده زبان ماهر اند
هندی فارسی مغلی ترکی افغانی لشای تیراجی لمغانی عربی پشتو و دیگر ایک زبان مگر پشتو زیاده
مروج است و صاحب خلاصة التواریخ می‌نگارد که عورتان ایشان بمردان غالب میباشند
و افغانان انواع قسم هستند و ایشان از ابتدای دریای سند تا کابل در عرصهٔ تخمینه کروه و از ابتدای
قندهار و سرحد ملتان تا سواد کافرستان و کاشغر تا عرصهٔ شش صد کروه میباشند و ایشان جسیم
و خوش شکل و طاقت مند و محنت کش و مسافر پرور میشوند ولیکن در کوهستان دشوار گذار گذر
میکنند و اکثر مال و اسباب کاروانیان بغارت می‌برند و بعضی از مسافران را اسیر کرده غلام

ملک افغانستان

میبازند و ایشان بجماعت های علیحده میباشند و هر یک جماعت افریدی میباشد شمالی سرحد افغانستان
بلوچستان هند و کوهستان قومی سیاه پوش میباشند از اهل اسلام ایشان را کافر میگویند ایشان بنهایت حسین
و با همت و طاقت مند میشوند مسلمانان بکد این روزگار ایشان را مغلوب کردن نتوانستند زبان و زور همه
ایشان با سنسکرت مشارکت دارد و آنان با نواع وضع هر شش تبان نمود میکنند مگر باوضاع هنودان جالیه
کمتر مشابه دارد اقسام انگور و بادام و پسته و انار و زرد آلو و خربزه و تربوز بنهایت کلان و نباتاتی و غیره میوه جات
و گل مصفو و از معدنی فیروزه و آهن و مس و سرب و رتن جوت و گوگرد و نمک سنگ و زاج سفید و طلا بقلیل
مقدار و سوای فیل تمامی جانوران هند پیدا میشود و بعضی از دمبه اینجا را زیاده از هفت آثار هم دم گران میبود
و سگ این ملک بسیار زورآور میشود و هر پشت گربه اینجا پشم نهایت دراز میباشد و اسب هرات شهرت
تمام دارد و مار و گژدم درین ملک بیشتر است و گرگ و خر جنگلی و بز جنگلی نیز در جنگلها دیده میشود و بالکی و عرابه در تمام ملک
مطلق نیست عورت و مرد هر دو بر پشت شتر و اسب سیر میکنند ولایت و شهرهای افغانستان در افغانستان اینچند شهر مشهور است بلوچستان ولایتیست
در افغانستان که از افغانستان خاص بطرف جنوب واقع است و سرحد آن تا ساحل دریای عمان رفته است اکثر مردمان خلات درینجا و در بیولا اندازه بست لک
مردمان بوده و این جسیم و توانا میشوند خاصه ایشان غارتگری است و اکثر خانه ها بوپوش بسته و در میدانها خیمه گلیم استاده میباشند و زبان بجماعتها
جداگانه است مگر رواج تحریر لسان پشتو اکثر آنجا حروف فارسی ترویج گرفته و از شهرهای این ولایت شهر کلات مشهور است کابل شهریست بمغربی کناره رود اتک آنرا اندازه یکهزار
سال قبل شهر هوشنگ بن تور بن فریدون آباد نموده بود قلعه ای بس مستحکم بر کوهی آنرا احصار عقابین و بعضی کوه صفا هم میخوانند واقع است و بدامنه آن کوه باغ شهنشاه
بابر شاه در سنه ۹۲۵ نهصد و بست و پنج هجری بنا نهاده بود و قریب باغ جهان آرا است جهانگیر شاه در سنه ۱۰۱۶ یکهزار و شانزده هجری بنا نموده بود و در نواح کابل دو دریا مشهور است یکی از
جلندر آب آن از باغ جهان آرا و کوچه های شهر میگذرد نامش جوی خطیان خوانند و دیگری از لوکر و غزنی آمده مقابل لاهور دروازه میگذرد نامش جوی پل مستان
و آبش شفاف و شیرین است و دامنه کوه قریه ایست استالف از خورد کابل نیز میگویند درینجا گل و ریحان و میوه جات بکثرت میشود خصوصاً بیمیان و کابدره و فرزه
و استرغچ و استالف و غیره چند قریه ها نهایت فرحت افزا اند سلاطین اکثر بجهت سیر در انجا میروند و تا دیر گاه میباشند غور قریه ایست
بسمت بلخ از شهر کابل و غزنی بطرف بامیان در کوهستان واقع است بعهد سلف جای حاکم نشین بود خصوصاً سلطان شهاب الدین
غوری درینجا دار السلطنت داشت لاله اینجا هر سی و سه قسم میشود از انجمله قسمی را لاله بویا گویند که مثل گلاب می بوید معدن لاجورد
و نقره قریب تر ازین جا است و بقریب آن ریگستانی است نامش خواجه ریگ روان خوانند

ایشیا
ملک افغانستان
۱۰۱

بموسم گرمی آواز دہل و نقاره از انجا می برآید ہمین مقام نزدیک لشکر توران و بلخ گویا
مستحکم دیواری هست ضحاک قدیم قریه ایست و آثار و نشانی قدما بسیار دارد در انجا اندرون
ایک سرداب در میان تابوت لاشهٔ شخصی هست که مثل خفتگان می خوابد گویند که در عهد چنگیز خان
آن بزرگ شهید گشته بود و اعضای آن هنوز بر حسب حال خود برقرار و درست هست و مقامش
زیارت گاه خلایق گردیده و نیز در انجا کلان چاهی هست پخته و از سنگ مستحکم فاما خشک هست و آبی
ندارد چون نزدیکش روند لباس سفید زیاده از زمرد سبز می نماید و چون از انجا
بیرون آیند رنگ اصلی گردد لوہگڈه قریه هست افغان نشین نزدیک آن باده خواب
شجینه چشمه هست که او را گنگا میگویند لیکن در کتب هنود نامش لوہارگل نوشته اند
ہنود آنرا تیرت گاهی عظیم دانند آبش تاثیر آب گنگا دارد مندرو علی شنگ
قریه هست زمیداران آنجا را کافر خوانند گویند قبر پدر نوح علیه السلام که نامش لمک بود
در انجا هست باشندگانش اکثر بجای کاف فارسی غین معجمه استعمال کنند ننجراو مقامی هست
چلغوزهٔ انجا شهرت تمام دارد و لطف آن باشد که آنرا بجای چراغ روشن میکنند و روشنی
آن نهایت نورانی میشود و در اطراف جانوری هست که آنرا روباه پران میگویند و از مسکن
خود زیاده از دو یک پرواز نمی پرد و نیز در انجا قسم موش مشکبو میشود نیک نهار مقامی
هست در زمان قدیم آدینه پور مشهور بود و در عهد اکبر شاه جلال آباد میگفتند شش آبادی
آن بر کنارهٔ دریای نیلاب واقع هست میوجات مثل انار وغیره اکثر میشود و از انجا بفاصله دو
کروه باغ صفا که به چار باغ مشهور هست واقع هست و ہمدرین نواح باغ وفا هم یادگار بابر شاه
نهایت پر فضا و دلکش بوده هست بیدانه انار انجا بی نظیر میشود و درین مقام برف نمی افتد
و سردی هم چندان ندارد و متصل آن کافر دره واقع هست از بسکه در انجا کافران می باشند
بجور جانب کاشغر واقع هست آب و هوایش بموسم گرمی نهایت گرم و در زمستان
نهایت سرد و باشندگانش یکسر افغانان هستند مگر در اطراف قلعه مغولان می باشند

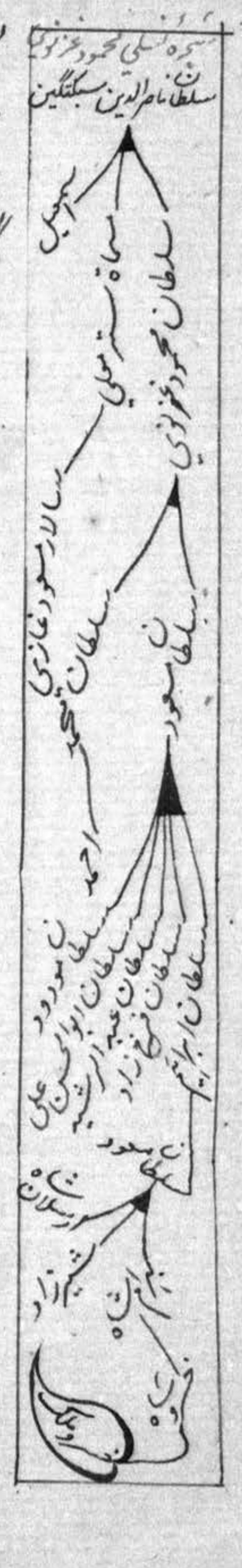
وایشان خود را عرب می دانند ازین رو که چون اسکندر رومی ازان طرف گذر کرد
بسیاری از خویش و اقربای خویشتن را در انجا گذاشته رفته بود چنانچه تا عهد اورنگ زیب
عالمگیر اولاد ایشان در انجا بودند فامّا حال الکنون معلوم نیست سواد بطرف کاشغر واقع است
آب و هوای انجا معتدل لیکن برف بسیار می افتد و در کوه ها همیشه سردی می باشد گل و ریحان مثل توران
و هندوستان در انجا پیدا میشود بنفشه و نرگس خود رسته فامّا شفتالو و ناشپاتی انجا شهرت تمام دارد
بلکه باز و چره و شاهین هم بهم میرسد و در اطراف آن کان آهن است منگلور قصبه ایست حاکم نشین
طول چهل کروه و عرض پانزده کروه دارد و فقط افغانان یوسف زیی درینجا می باشند پشاور بسمت
هندوستان واقع است انگور و شفتالوی انجا مثل توران می شود و آب و هوا مثل هندوستان دارد
برنج انجا مشهور است و هم زراعت و غله فراوانی دارد و باشندگان اینجا همگنان افغان هستند
خصوصاً مهمند وغیره بنگش بسمت ملتان واقع است و در انجا هم اکثر افغانان می باشند زراعت
درینجا بکثرت میکنند و در اطراف کان نمک و آهن است غزنی آنرا زابل هم میگویند قریب است
تخمیناً شصت کروه از شهر کابل بسمت نیرت گوشه واقع بوده است در زمان سلف تختگاه سلاطین
خراسان بود خصوصاً سلطان ناصر الدین سبکتگین و سلطان محمود غزنوی و سلطان
شهاب الدین غوری درهمین تخت گاه داشت مقبرهٔ حکیم سنائی نیز درین جا است بلکه
اکثر اولیا درین طبقه آسوده اند از شدت سردی و کثرت برف قصبه مذکور را برابر
تبریز و سمرقند میدانند در اطراف ان بسیار نفرات می شود چنانچه در هندوستان هم از
همین جا میرود صاحب آرایش محفل مینویسد که نزدیک قصبه مذکور چشمه است اگر بول
دران افتد اثار برف و ابر نمود شود غرض این مقام از سرحد قندهار قربت دارد
و همین مقام را دروازه ایران خوانند بندی از حالات سلاطین غزنی در زمان دولت
امیر عبد الملک سامانی بن نوح پادشاه ماوراءالنهر حکومت خراسان به سلطان الپتگین
تعلق داشت بعد وفات عبد الملک در اوایل سلطنت سلطان منصور الپتگین انحراف

ص جلال آباد شهری است از ... [illegible]

ورزیده در سنه ۳۵۰ سه صد و پنجاه هجری باطراف غزنی آمد و بر افاغنه آن دیار استیلا یافته بادشاه
آن ولایت شد و بعد سلطنت پانزده ۱۵ سال وفات کرد و بعد م پسرش سلطان ابو اسحاق
یکسال حکومت نموده شاید در سنه ۳۶۷ سه صد و شصت و هفت هجری درگذشت چون
وارثی نداشت اعیان مملکت سبکتگین را که یکی از بنده های سلطان الپتگین
بود ملقب به سلطان ناصر الدین سبکتگین ساخته در سنه ۳۶۷ سه و شصت و هفت
هجری در غزنی بر سریر شاهی نشانیدند اول او حمت از بادشاهان اسلام که رخ
بسوی هندوستان نموده و بعد سلطنت بیست سال بماه شعبان سنه ۳۸۷ سه صد
و هشتاد و هفت هجری وفات یافت پسر خورد او سلطان اسمعیل در غیبت
سلطان محمود را که پسر بزرگ بود بر تخت نشست اما سلطان محمود بعد چندی
او را بدست آورده قید نمود و خود مسلط تاج و تخت گردید سلطان محمود غزنوی بن ناصر الدین
سبکتگین است در حین حیات پدر بعضے از بلاد خراسان و ماوراء النهر را از دست
آل سامانیه بر آورده بود چون بعد وفات پدر و قید نمودن برادر خود در سنه ۳۸۷ سه صد
و هشتاد و هفت هجری بر سریر سلطنت غزنی نشست قصد امیر عبد الملک ثانی بن
نوح کرد و برو غالب آمده بر تمامی خراسان و ماوراء النهر مستولی گشت و بتاریخ هشتم
محرم سنه ۳۹۲ سه صد و نود و دو هجری با راجه جی پال در پشاور جنگ کرده برو غالب
آمد در گردن راجه جی پال حمایلی بود که جواهر آن یکصد و هشتاد هزار دینار قیمت آن
کرده بودند و سلطان محمود از ابتدای سنه مذکور تا نهایت سنه ۴۱۸ چهار صد و هژده هجری
یعنی در عرض بیست و شش ۲۶ سال دوازده بار در هندوستان حمله آورده اکثری
از ممالک هند را تاخت و تاراج نموده مفتوح و بتخانه ها را مسمار ساخت در شهر متهرا
بتخانه های عظیم بودند لشکر سلطان آن شهر را غارت کرده بتخانه ها را بسوختند و یک
بت زرین را بفرمان سلطان شکستند در میان آن نود و هشت هزار و سه صد

مثقال زر ریخته بود و یک پارهٔ یاقوت کحلی یافتند که چهارصد و پنجاه مثقال وزن داشت و در سنه ۴۰۱ چار صد و یک هجری ملتان و در سنه ۴۱۲ چار صد و دوازده هجری لاهور را فتح کرد و در سنه ۴۱۶ چار صد و شانزده هجری بتخانهٔ سومنات را تسخیر کرد و لوازم تاخت و تاراج بعمل آورده بتخانه‌ها را از بیخ و بنیاد بر کند درین جنگ زیاده از پنجاه هزار کفار بقتل رسیدند و بت سومنات که بزرگترین بود سلطان بگرزی درهم شکست و قطعهٔ ازان سنگ را بغزنی برده در آستانهٔ مسجد جامع فرش نمود و از شکم آن بت جواهرات بسیار بیرون آمد ایاز نام غلامی بود که سلطان برو عاشق بودی شبی ایاز بامر سلطان در حالت مستی زلف خود را برید روز دیگر سلطان ازان حالت پریشان شد عنصری باین رباعی سلطان را از کدورت بیرون آورد رباعی گر عیب سر زلف بت از کاستن ست ❊ چه جای بغم نشستن و خاستن ست ❊ جای طرب و نشاط و می خواستن ست ❊ کاراستن سرو ز پیراستن ست ❊ وزیر سلطان محمود احمد حسن نام داشت فردوسی شاعر شاهنامه را بحکم او گفته بالجمله سلطان محمود بعد از سلطنت سی و چهار ۳۴ سال قمری از مرض دق بروز پنجشنبه بست و سویم ربیع الآخر سنه ۴۲۱ چار صد و بست و یک هجری درگذشت و در غزنی مدفون شد و بر تربت او بخط کوفی سنه احد و عشرین و اربع مایه مرقوم هست دروازهٔ روضهٔ سلطان محمود سراسر از چوب صندل بود بانواع نقش خوب و مرغوب مردم غزنی میگویند که هرگاه سلطان محمود سومنات را فتح ساخته این دروازهٔ عالی را ازان بتخانه آورده بود چون در سنه ۱۲۵۵ یکهزار و دو صد و پنجاه و پنج هجری افواج کمپنی انگریز برای امداد شجاع الملک دران دیار رفته بودند سرداران انگریز هنگام معاودت قلعهٔ غزنی را مسمار ساخته آن دروازه را از مغتنمات تصور نموده باز بهندوستان آوردند و آن را حالا در قلعهٔ اکبرآباد باحتیاط تمام نگاهداشته اند سلطان محمد بن سلطان محمود بعد وفات

پدر تا پنج ماه سلطنت نمود بعده برادرش سلطان مسعود او را مکحول و محبوس کرد سلطان
مسعود بن سلطان محمود بعد برادر خود پادشاه شد و در سنه ۴۲۹ چارصد و بیست و نه هجری
از طغرل بیگ سلجوقی منهزم گشته به لاهور میرفت در اثنای راه لشکریان او او را قید کرده
سلطان محمد مکحول را بار دیگر بر تخت نشانیدند اما طغرل بیگ از ان سال بر خراسان
و ماوراء النهر مستولی گشته در نیشاپور بر تخت نشست و چون در سنه ۴۳۳ چارصد و سی و
سه هجری شاهزاده احمد بن سلطان محمد مکحول سلطان مسعود را در محبس بکشت پسرش
شاهزاده مودود جهت انتقام خون پدر با سلطان محمد مکحول جنگ کرده او را با دیگر قاتلان
پدر خود بقتل رسانید سلطان مودود بن سلطان مسعود بعد قتل سلطان محمد مکحول
بر تخت نشست و در سنه ۴۴۱ چارصد و چهل و یک هجری درگذشت بعده برادرش سلطان
ابو الحسن علی بروز جمعه غره شعبان سنه ۴۴۱ چارصد و چهل و یک هجری در غزنی جلوس
فرمود و در سنه ۴۴۳ چارصد و چهل و سه هجری برادرش عبد الرشید او را قید کرده خود
پادشاه شد سلطان عبد الرشید بن سلطان مسعود بعد برادر پادشاه شد و مدت
یکسال سلطنت نموده و بعد از ان طغرل که یکی از امرای او بود او را کشته بر تخت نشست
و بعد چهل روز او هم کشته شد بعده سلطان فرخ زاد بن سلطان مسعود در سنه ۴۴۴
چارصد و چهل و چار هجری در غزنی جلوس نمود و در سنه ۴۵۰ چارصد و پنجاه هجری فوت
کرد مدت سلطنت او شش سال بود بعده برادرش سلطان ابراهیم پادشاه
شد او کثیر الاولاد بود و همه دختران بذات عظام و علماء کرام داده بود و چون او را
با سلجوقیان صلح اتفاق بهندوستان آمد و تا مدت ۴۲ چهل و دو سال سلطنت نمود
و در سنه ۴۹۲ چارصد و نود و دو هجری درگذشت بعده پسرش سلطان مسعود
بن ابراهیم بر تخت نشست و بر ممالک غزنی و لاهور سلطنت میکرد خواهر سلطان
سنجر بن ملکشاه سلجوقی در نکاح خود داشت در آخر سنه ۵۰۸ پانصد و هشت هجری

بعد ایالت شانزده ۱۶ سال فوت کرد بعد پسرش سلطان شیرزاد پادشاه شد و بعد از یکسال در سنه ۵۰۹ پانصد و نه هجری بدست برادر خود کشته شد سلطان ارسلان شاه بن مسعود شاه بعد کشتن برادر خود پادشاه شد و برادران خود را مقید ساخت ملک بهرام شاه گریخته نزد سلطان سنجر رفت و سلطان بمدد او بغزنی آمد و ارسلان شاه هزیمت یافته بهندوستان رفت و باز گرفتار شده در سنه ۵۱۲ پانصد و دوازده هجری بقتل رسید بعد بهرام شاه بن سلطان مسعود پادشاه شد و شیخ سنائی حدیقه را بنام نوشته و کلیله و دمنه نیز مزین بنام او گردید در سنه ۵۴۷ پانصد و چهل و هفت هجری از علاء الدین حسن غوری هزیمت یافته در هندوستان رفت و در آنجا بمرد مدت سلطنت او سی و پنج سال بود و علاء الدین حسن غوری بعد فتح تمامی ممالک غزنی را تاخت و تاراج نموده مقبرهای سلاطین پیشین را سوای مقبرهٔ سلطان محمود غزنوی از بیخ و بنیاد برکند و بران دیار مستولی گشت و بعد سپری شدن ایام علاء الدین حسن غوری چون سلطان غیاث الدین محمد غوری بن سام مالک غزنی شد برادر خود سلطان معز الدین محمد المعروف شهاب الدین غوری را در سنه ۵۶۹ پانصد و شصت و نه هجری حکومت غزنی داد و چون غیاث الدین محمد غوری در سنه ۵۹۹ پانصد و نود و نه هجری وفات یافت برادرش سلطان شهاب الدین محمد غوری بن سام پادشاه غور و غزنی و هندوستان گردید و بر راجه های هند نصرت یافت و بعد مراجعت از هندوستان در اثنای راه بمقام دمیک از دیهات از توابع غزنی بر کنار دریای نیلاب از دست یکی از فدائیان ~~...~~ کهوکهر ~~...~~ بتاریخ غره شعبان روز شنبه سنه ۶۰۲ ششصد و دو هجری بقتل رسید. صاحب السریر، تاریخ وفات او خوش و غریبی در نظم آورده قطعه شهادت ملک بحر و بر شهاب الدین ⁂ کز ابتدای جهان مثل او نیامد یک ⁂ شنبه و غره شعبان بسال ششصد و دو ⁂ فتاد در ره غزنی بمنزل دمیک ⁂ بعد برادرزادهٔ او سلطان غیاث الدین

اشیا
ملک افغانستان
۱۰۴۰

محمود بن سلطان غیاث الدین محمد در سنه ۶۰۲ ششصد و دو هجری پادشاه غور و غزنی
وغیره شد همدرین سال چنگیز خان به پادشاهی سر بر آورده بود و بعد سپری شدن
ایام سلطنت غیاث الدین محمود تاج الدین یلدوز پادشاه غزنی شده بود
و در سنه ۶۱۰ ششصد و ده هجری در حوالی لاهور از دست شمس الدین التمش
کشته شد بعد چندی غزنی وغیره در خاندان چنگیز خان بوده و پس از سالی
چند سلطنت بلخ و هرات و غزنی و کابل وغیره سالها بر آل کرت مقرر شد و
دار السلطنت ایشان هرات بود احوال ایشان در ذیل هرات مرقوم شد قندهار
از کابل بطرف نیرت بفاصله یکصد و هفتاد کروه واقع است اما مردمان باعث دشواری راه از کابل
بمقام مذکور بعرصه هفده روز میرسند هرات از قندهار بطرف باب گوشه بر فاصله بیست
روزه راه واقع است قبر خواجه عبد الله انصاری که وفاتش در سنه ۴۸۱ چارصد و هشتاد و یک
هجری بود بفاصله یک کروه جانب مغرب از قلعه هرات بمقامیکه آنرا کازرگاه خوانند بوده است
و در عقب قلعه سمت مغرب آبادی قوم قلیچ خان تیموری است و سمت جنوب قلعه قوم
ایماق جمشیدی می باشند و آنطرف در میدان بیرون کوه اولاد عیسی خان کوهی
شیعه مذهب آباد اند و از انجا تا به نواح مشهد مقدس همین قوم می باشند و بر سه
منزل از هرات میان مغرب و جنوب قوم هزاره از اهل سنت و جماعت می باشند و
اکثر این قوم در شوارع ایران غارتگری ها میکنند ذکر پادشاهان آل کرت اصل ایشان
ترک است و سلطنت از خاندان سبکتگین بدیشان منتقل شد و سلطنت بلخ و
هرات و غزنی و کابل سالها بایشان متعلق بوده هشت تن از ایشان به پادشاهی رسیده
اند اول ایشان ملک شمس الدین محمد بن ابابکر کرت است و او دخترزادهٔ ملک
رکن الدین غوری است از معاصر چنگیز خان بود و ملک شمس الدین محمد بعد سلطنت ده سال
در سنه ۶۷۶ ششصد و هفتاد و شش هجری در تبریز فوت کرد و مولانا وجیه الدین نصفی

تاریخ او گفته قطعه بسال ششصد و هفتاد و شش مه شعبان ؛ قضا ز مصحف دوران چو بنگریست
بفال ؛ بنام صفدر ایرانیان محمد کرت ؛ بر آمد آیت والشمس کورت در حال ؛ ملک
شمس الدین کهین بن ملک شمس الدین محمد کرت بعد پدر در سنه ۶۷۶ ششصد و هفتاد و شش
هجری پادشاه هرات گردید و بست و هشت[۲۸] سال سلطنت کرد القاخان او را خطاب شمس الدین کهین
داده بود روز پنجشنبه دوازدهم صفر سنه ۷۰۵ هفتصد و پنج هجری درگذشت مولانا حکیم الدین در تاریخ وفات
او گفته قطعه روز پنجشنبه از صفر ده و دو ؛ سال هجرت رسیده هفتصد و پنج ؛ شمس دین کرت
خسرو آفاق ؛ شد بفردوس زین سرای سپنج ؛ ملک فخر الدین بهمن بن شمس الدین
کهین بعد از پدر در سنه ۷۰۵ هفتصد و پنج هجری بحکومت هرات رسید چون سلطان محمد خدابنده بن
ارغون خان پادشاه ایران شد جمله ملوک و سرداران اطراف تهنیت فرستادند مگر فخر الدین
نفرستاد لاجرم سلطان برای گوشمالی او در سنه ۷۰۶ لشکری همراه امیر دانشمند کرده بر سر او فرستاد
امیر مذکور در آن جنگ کشته شد و ملک فخر الدین تا سنه ۷۰۶ هفتصد و شش ملک رانده نماند بعد
برادرش ملک غیاث الدین محمد کرت پادشاه شد و در سنه ۷۲۹ هفتصد و بست و نه
هجری درگذشت بعد پسرش ملک شمس الدین کرت ثانی پادشاه شد و مولانا محمد بن
حسام الهروی این قطعه در تاریخ جلوس او در عربی گفته و از الفاظ خلد ملکه تاریخ بر آورده
قطعه رضا شمس الدین کرت زماننا ؛ واجری البحر المرادات فلکه ؛ و من عجب تاریخ
مبداء حکمه ؛ یوافق قول الناس خلد ملکه[۷۲۹] ؛ و شمس الدین ده[۱۰] ماه حکومت کرده در سنه ۷۳۰
هفتصد و سی هجری درگذشت بعده برادرش ملک حافظ پادشاه شد و در سنه ۷۳۲ هفتصد
و سی و دو هجری کشته شد بعد برادرش ملک معز الدین حسین قایم مقام او شد
و سربدالان را بر انداخت مولانا مظفر هروی که معاصر او بود در مدح ملوک کرت قصاید
گفته و ملک معز الدین حسین بعد حکومت سی و نه[۳۹] و هند بتاریخ سوم ذیقعده سنه ۷۷۲ هفتصد و
هفتاد و دو هجری درگذشت و مولانا تفتازانی در تاریخ وفات او گفته ؛ چون بر خوانی ز ثالث

۷۷۲

ذي القعده ۚ معلوم شود ز طيب الله ثراه ۚ ببين نبيرهٔ او ملک غياث الدين بن علي
در هرات و غور و سرخس و نيشاپور سلطنت يافته و طوس و جام را مسخر ساخته و همواره
ميان او و سربدالان سبزوار و امراي جاني قرباني منازعت بوده مردي بد دماغ و متهور
بود و ظلم کردي و رعايا از و ناخوش بودند تا انکه امير تيمور بهرات لشکر کشيد و در ۷۸۳ سنه
هفتصد و هشتاد و سه هجري او را با برادرش و پسرش بقتل رسانيد مدت حکومت
غياث الدين دوازده سال بود و از غياث الدين آل کرت شد مدت ملک آل کرت (استيصال)
۱۱۹
صد و نوزده سال و دو ماه بود و بعد از استيصال آل کرت هرات و غيره تحت فرمان صاحبقران
در آمد و بعد مدتي در خاندانش ماند چون بعد از قتل سلطان ابو سعيد مرزا ابن سلطان
محمد بن ميران شاه بن صاحبقران که حاکم خراسان بود سلطنت به برادران تقسيم
شد حکومت هرات و خراسان و غيره به سلطان ابو الغازي سلطان حسين
مرزا متعلق شد ابو الغازي سلطان حسين مرزا ابن مرزا منصور بن مرزا بايقرا
بن مرزا عمر شيخ بن امير تيمور صاحبقران است بتاريخ دهم رمضان ۸۷۳ سنه هشتصد
و هفتاد و سه هجري در دار السلطنت هرات جلوس فرمود و بعد قتل مرزا يادگار بر تمامي
ملک خراسان مستولي گشت امير نظام الدين علي شير وزير او بود سلطان حسين
مرزا در هرات مکاني تعمير نموده که آنرا تخت سفر گويند و حالا هم موجود است هنگام تعمير
آن مکان مرزا حکم کرده بود که هر که شراب خورد سزاي او همين باشد که او را
به تعمير تخت سفر بکار آوردن سنگ و خشت مشغول سازند چنانچه ازين بيت
مستفاد ميگردد ؏ هر که بالا رخان باده گلرنگ کشد ۚ حکم مرزاست که بر تخت سفر
سنگ کشد ۚ مولانا عبد الرحمن جامي نسخهٔ يوسف زليخا را بنام او نظم کرده چنانچه
گفته است ؏ درين عين انکه چون انسان عين است ۚ جهان را مردمي سلطان
حسين است ۚ وفات سلطان حسين مرزا در محرم ۹۱۲ سنه نهصد و دوازده

هجری بوقوع آمده مدت عمر او هفتاد سال بود و مدت سلطنت سی و هشت سال
و چار ماه و در هرات مدفون است بعد از وی فرزندان او بدیع الزمان مرزا و مظفر حسین
مرزا باتفاق بر تخت نشستند شاه بیگ بعد از تسخیر ماوراء النهر بقصد تسخیر خراسان
چون در سنه ۹۱۳ نهصد و سیزده هجری بهرات آمد این هر دو مرزایان که شب و روز
بجز شراب نوشی کاری نداشتند صف آرائی نمودند و محاربه صعب روی نمود
و شکست بر لشکر مرزایان افتاد مظفر حسین گریخته بطرف قندهار رفت و در انجا
کشته شد و بدیع الزمان مرزا بطرف روم رفت چشت خطهٔ است جانب شمال
از هرات بر فاصله چهل کروه واقع بوده و جانب مغرب چشت بیرون از حد کوه حد میمنه
و بلخ و ریاست ترک و ازبک است و بمقام اتمام کوه حد ریاست قوم هزاره شیعه و افغان
است و انطرف افغانان کافر سیه پوش اند اهل اسلام با این قوم جهاد میکنند و در
خطهٔ چشت کوهی است بلند و در ان کوه راه بالا شدن واقع شده و در میان دره
این کوه آبادی چشت است و صاحبزادگان مودودی تخمیناً یکصد و ده خانه هستند
و دیگر مردمان نیز می باشند و از انجا دو راه بالا شدن بر کوه است در یکی راه مزارهای
حضرات خواجگان چشتی است و در پهلوی آن در میان جنوب و مشرق مدرسهٔ
عالی و مسجدی رفیع است که یکی از معتقدین حضرت خواجه مودود چشتی تعمیر نموده
و در قرب آن درختی دمیده که میوهٔ آن مانند فندق است مردم تبرکاً باطراف
می برند و در گلو و دست اطفال جهت حفاظت می بندند و درخت مذکور هر سال
هفت بار شگوفه و بار می آرد گویند حضرت مودود چشتی بوقت وضو مسواک خود
در ان زمین فرو برده بود از انجا این چنین درخت سبز بر آمده و قریب آن
سنگی است مایل بسرخی که اکثر بدان سنگ ابو العباس خواجه خضر علیه السلام
پشت رسانیده با خواجه مودود چشتی کلام میکرد تا حال نشان پشت بران ظاهر است

واز انجا چون بالا میروند مزارات حضرات چشت ست بدین تفصیل اول مزار حضرت سلطان فرسن ناقه
قدس سره که امیر آن ولایت و والد بزرگوار حضرت احمد ابدال چشتی ست او بسبب ظلم بنی عباس
که نسبت بسادات میکردند از عرب بچشت آمد حضرت سلطان را خواهری بود صالحه که
گاه گاهی بخانه حضرت شیخ ابو اسحاق شامی آمدی حضرت ابو اسحاق اورا بشارت
فرزندی بخانه برادر وی دادی تا خواجه احمد ابدال متولد شد و حضرت سلطان فرسن ناقه
مرید فرزند خود خواجه احمد ابدال بود قصهٔ آن پس ازین خواهد آمد دویم مزار حضرت خواجه
احمد ابدال بن سلطان فرسن ناقه ست ولادتش از توجه خواجه ابو اسحاق شامی در
سنه ۲۶۰ دوصد و شصت هجری بود روزی خواجه احمد ابدال باجازت پدر خود برای شکار بطرف
کوهی رفته بود و از انجا گم شد بعد از چند روز شخصی خبر آورد که من خواجه احمد را در فلان موضع
ازان کوه همراه خواجه ابو اسحاق شامی دیدم سلطان فرسن ناقه مردم فرستاد رونده
هرچند اصرار کرد خواجه احمد نیامد و در سن هشت سالگی ریاضت کرد و ارادت بخواجه ابو اسحاق
آورد و خلافت و ولایت ازو یافت روز چهارم باجازت پیر متوجه تلقین و تربیت پدر
خود سلطان فرسن ناقه که دایم الخمر بود شد و در شهر خمخانه ها بشکست هرگاه بدر خانه
پدر رسید خمخانهٔ خاص سلطانی بشکست پدرش ببام خانه برآمد و از سوراخ سنگ
انداختن بنیاد کرد سوراخ بام تنگ شد سلطان فرسن ناقه چون کرامت پسر مشاهده
کرد از منهیات توبه نمود و بدست او ارادت آورد نقل است که روزی خواجه احمد ابدال
در مسجدی بی سقف بعد از نماز در مراقبه بود کفار از سر کوه سنگ بزرگ را که مانند کوه پاره
بود بران جناب غلطانیدند چون خواجه بران نگاه کرد سنگ همانجا بهوا بایستاد و
نهصد ۹۰۰ سال گذشته که همچنان آن سنگ قدری کناره اش بکوه پیوسته معلق در هوا
بوده گفت و آن سنگ مابین روضهٔ خواجه مودود چشتی و مکان اربعین آنجناب
که تخمیناً چهار کروه فاصله دارد بارتفاع نیم کروه معلق بهوا بوده گفت وفات خواجه احمد ابدال

بعمر نود و پنج سالگی در سنه ۳۵۵ سه صد و پنجاه و پنج هجری بود سوم مزار خواجه محمد زاهد فرزند
و مرید خواجه احمد ابدال است ولادت او در سنه ۳۱۶ سه صد و شانزده هجری بود و تا شصت و پنج
سال متاهل نشده او را همشیره بود که خدمتش کردی باوجودیکه عمرش به چهل سالگی رسیده
فاما بسبب خدمت برادر میل بزوج نداشت شبی خواجه محمد زاهد پدر بزرگوار خود را در خواب دید
گفت که در ولایت شام مردی بنام محمد شمعان تحصیل علوم کرده روزگار بعبادت بسر می برد خواهر
خود را بعقد او در آر محمد زاهد کس بطلب او فرستاد چون محمد شمعان رسید همشیره خود را در
عقد او داد و او در چشت توطن گزید خواجه یوسف از ایشان متولد شد و خواجه محمد زاهد بعد
ازین لیکن سال متاهل شد چون پسری متولد نشد خواجه یوسف همشیره زاده خود را بمنزله
فرزند پرورش و تربیت داد و در راه خدا نمود که بعد از وفات او قایم مقامش شد
وفات خواجه محمد زاهد بعمر نود و پنج سالگی در سنه ۴۱۱ چار صد و یازده هجری بود و خواجه ممدوح
باری همراه سلطان محمود غزنوی بغزای هندوستان هم آمده بود چهارم مزار خواجه ناصر الدین
یوسف بن محمد شمعان شامی است ولادت او در سنه ۳۷۵ سه صد و هفتاد و پنج هجری
بود اگرچه او خلیفه خواجه محمد زاهد بود اما از شیخ الاسلام هم افاده ها حاصل کرده و خواجه ناصر الدین
یوسف بعمر هشتاد و چهار سالگی در سنه ۴۵۹ چار صد و پنجاه و نه هجری درگذشت پنجم
مزار خواجه مودود چشتی فرزند و مرید خواجه ناصر الدین یوسف ولادت او در سنه ۴۳۳ چار
و سی و سه هجری بود در سن هفت سالگی تمام قرآن را حفظ کرده و به تحصیل علوم
اشتغال میداشت چون عمرش به بیست و شش سالگی رسید والد بزرگوارش
درگذشت او قایم مقام پدر خود گردید و صحبت و افادت از شیخ الاسلام احمد جامی
نیز دریافت بعمر نود و چار سالگی بتاریخ غره رجب سنه ۵۲۷ پانصد و بیست و هفت
هجری درگذشت تاریخ وفاتش این است ؎ آنکه مودود چشتی اسمش نام است ٭ گلشن
چار باغ اسلام است ٭ سال تاریخ نقل آن مسعود ٭ گو بجنات آب از مودود ٭

آسیا
ملک افغانستان
۱۰۷

شجره نسلی خواجگان چشت
سلطان فرسناقه
خواجه احمد ابدال
خواجه محمد زاهد
سجاده
خواجه ناصر الدین ابو یوسف
خواجه مودود چشتی
خواجه احمد

ششم مزار خواجه احمد بن خواجه مودود چشتی این شش مزار متبرک در یکجا قریب یکدیگر
و گرد آنها حرم پخته است قبر حضرت مودود چشتی ماهی پشت و غلاف سبز بران پوشیده
می ماند و مسجد یک گنبدی ملحق بمزارات شریف است مردم در انجا نماز میگذارند و سوای
ازین بسیاری از خلفای کرام و اولیای عظام ازین خاندان دران مکان آسوده اند
و براه دوم از چشت بالای کوه میرود بر لب دره چشت چشمهٔ آب و مکان اربعین
یعنی چله خانه خواجه محمد زاهد است و انجا باغی است موسوم بباغ خواجه مودود که یکی از سلاطین
خراسان آنرا بنام آنحضرت ساخته و بمسافت چهار کروه بالای کوه مکان اربعین
خواجه مودود است و انجا دو جوی است آب یکی گرم و آب دیگر سرد که برای غسل موسم
سرما و گرما باشد و از همین دو جوی آب بمزارات متبرکه میرسد و ازین مکان بالاتر
بفاصله هفت کروه مکان اربعین خواجه احمد ابدال است و جانب مغرب از چشت دو کوه
است باهم ملحق شده از ان لب جو خون و کف جاری می شود صبح مردمان پنبه را
از ان تر کرده می برند و آنرا بر زخم ناسور و دنبل می نهند و شفا می یابند سبب آن
چنان است که روزی حضرت مودود چشتی بر کنار آب جوی که قریب آن جبال جاری
است وضو میکرد ناگاه اژدهای عظیم از غاری بر آمده قصد آنحضرت کرد چون قریب
جو مابین این دو کوه رسیده حضرت فرمود بایست بمجرد آن هر دو کوه اژدها را در میان
گرفته بفشرد اژدها فریاد کرد و نجات خواست فرمود در همین مکان باش که
از تو فیض بخلق خدا خواهد رسید گویند همان اژدها در شب جمعه زور نموده میخواهد که
از جبال بیرون آید چون نمی تواند بر آمدن خون و کف جاری میشود نقل درویشی
شاه عبد الستار نقل کرده که من در ۱۲۱۱ سنه یکهزار و دو صد و یازده هجری بر سر
مزارهای چشت معتکف بودم که چند صاحبزادگان مودودی مثل خواجه
قابل و خواجه رکن الدین و خواجه شرف شاه و خواجه موسی و خواجه زاهد و

خواجه بدل وخواجه خادم وخواجه احمد و دیگر خواجگان سادات مودودی با خواجه
نام صاحب خرقه وسجاده نشین آنوقت برای گرفتن نذر ونیاز آبا واجداد خود
بر کوهستان تشریف بردند در انجا واقعهٔ عجیب مشاهده کردند که از مکان اربعین
خواجه مودود چشتی بفاصلهٔ ۳ کروه کوهی بلند از نمک سارست و سنگی ازان
کوه جدا شده افتاد و دریچهٔ ظاهر شد و در میان آن غاری بدید آمد که دران
قریب دوصد وپنجاه کس از ذکور واناث وصغیر وکبیر مرده وبیجان خوابیده
بودند وهنوز لباس عربی دربدن ایشان قایم ومثل مردم عرب همه کمر بسته
وبرلب دریچه بیرزنی بیجان نشسته ودیگر مردم کسی نشسته وکسی خوابیده
ودر بغل یک کس کیسهٔ یافتند که دران پنج اوبیه مسکوک باسم خالد بن
ولید بن عبد الملک بود ویک کارد فولادی امّا غلاف آن کارد بوسیده وخاک
شده صاحبزادگان تفحص در لباس دیگران نکردند وحاجی میر خرد مودودی
که همانجا بر قلهٔ کوه قریب غار مذکور استقامت داشت آن دریچه را بند نموده
استوار ساخت وشاه عبد الستار آن کارد را آورده بود مگر در راه قندهار
درمیان قشون زمان شاه پادشاه درانی بوقت دوانیدن شتر از کم
بنقیه دانایان چنان تصور میکنند که این گروه از قوم سادات ونجبای عرب
خواهند بود که بسبب ظلم بنی امیه فرار شده درین غار مسکن اختیار کردند واز
حق تعالی رجوع بانجهان خواستند ودعای شان مستجاب شده بود نقل
از نسخهٔ محاربه کابل تصنیفهٔ عبد الکریم علوی در سنه ۱۲۵۵ یکهزار ودوصد وپنجاه و
پنج هجری معلوم شد که از بشاور پنجاه شصت کروه جانب کوه شمالی از ابتدای
قریب ملک یوسف زئی ودیگر افغانان تا سرحد خوست واندراب وحدود
بدخشان وقندهار وپائین کوه چشت قریب ملک هزاره قومی از کفار سیاه

پوشش می باشند زنان ایشان بسیار حسین و مردان بدصورت می شوند
درمیان آن قوم پیری است کثیر العمر که جناب پیغمبر ما صلی الله علیه و السلام را بچشم
خود دیده و در جنگ احد با مشرکین قریش شریک بوده و دو سه زخم
نیزه و تیر بر بازو و پشت خود نشان میدادند که از دست علی کرم الله وجهه خورده
از معرکه جنگ فرار نموده با چند اقربا بدان طرف در کوهستان آمده استقامت
ورزید مدت شد که اقربایش مردند و او زنده بود و قوای بدن درست
داشت و حالات عجایب و غرایب بیان میکرد اکنون از چند سال معلوم نشد
که زنده هست که مرده خیبر از پشاور بسمت مغرب بفاصله دو منزل راه واقع
است و در میان دره و بالای کوه مردم آفریدی قوم افغان سکونت دارند و
جابجا چوکینانه است و قوم کلال یعنی چوبداران وغیره مسلح برای حفاظت مسافرین
و تجار نشسته می باشند زیرا که اینها برای همین خدمت مواجب از سرکار
پادشاهی می یابند و در بعض مقام همین مردم محافظ ره زنی کرده تجار و مردم
مالدار را تاراج میکنند و بوقت شب دزدی کرده می برند و در شهر پشاور
از خزانه پادشاهی مواجب اینها مقرر است و محصول درهٔ خیبر نیز از حضور
سلاطین بهمین قوم معاف هست **بیان سلاطین کابل** اول در سنه ۱۰۷
یکصد و هفت هجری در عهد هشام بن عبد الملک مروانی امیه بن عبد الله
کابل را فتح کرد بعد از آن در تصرف خلفای عباسی درآمده سپس سامانیان
که تختگاه شان در خراسان و ماوراء النهر بود در کابل مسلط شدند بعد
از آن در خاندان محمود غزنوی و از ایشان بتصرف شهاب الدین غوری
درآمده من بعد نسل جنگیزخانیان سلطنت نمودند بعده در سنه ۸۰۱ هشتصد
و یک هجری امیر تیمور صاحبقران مفتوح ساخت و پس ازین مدتی دراز

در خاندانش ماند و در سنه ۱۱۵۱ یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری در عهد محمد شاه بادشاه
هندوستان نادر شاه والی ایران بگرفت بعده در تصرف احمد شاه ابدالی رسید
تفصیلش این است احمد شاه ابدالی خلف محمد زمان خان سدوزئی
متوطن دار السلطنت هرات از سرداران قوم خود بود حسین خان قندهاری او
را در قندهار محبوس ساخته بود نادر شاه او را مستخلص ساخته بایران فرستاد
و در آنجا نیز مقید بود تا آنکه در سنه ۱۱۶۰ یکهزار و یکصد و شصت هجری نادر شاه کشته شد
احمد شاه با وجود اراده فاسد افواج قزلباشش بمردانگی خود ازان حیص
بیص صحیح و سالم برآمده وارد قندهار شد و از یاری بخت تسخیر کابل و قندهار
ساخته هفت بار در هندوستان آمده تاخت و تاراج نمود و بعد حکومت بیست
و شش ۲۶ سال بعمر پنجاه سالگی در سنه ۱۱۸۶ یکهزار و یکصد و هشتاد و شش هجری فوت
کرد و در قندهار مدفون شد بر مرقد او این تاریخ مرقوم است نظم شاه والا جاه
احمد شاه درانی ان بود ؛ در قوانین امور سلطنت گیری منش ؛ چون روان
شد جانب دار البقا تاریخ بود ؛ سال هجری یکهزار و یکصد و هشتاد و شش
سکه احمد شاه درانی باین بیت مسکوک بود بیت حکم شد از قادر بیچون باحمد
بادشاه ؛ سکه زن بر سیم و زر از موج ماهی تا بماه ؛ و عبارت مهرش این
بود. الحکم لله یا فتاح احمد شاه درانی. بعد وفات احمد شاه درانی ولی خان
وزیر او خواست که داماد خود شهزاده سلیمان را که برادر علاتی تیمور شاه
بود بر تخت نشاند اما تیمور شاه که پسر کلان احمد شاه بود وزیر مذکور را بدست
آورده هلاک ساخت و خود بجای پدر بر تخت نشست و دراهم و دنانیر بدین سکه
مزین کرد بیت چرخ می آرد طلا و نقره از خورشید و ماه ؛ تا زند بر چهره نقش سکه
تیمور شاه ؛ و در خاتم او این سجع منظوم بود بیت علم شد از عنایات الله بعالم

ملک افغانستان
۱۰۶

دولت تیمورشاهی ❊ و تیمور شاه بعد ایالت بیست سال بعمر چهل و هفت سالگی در
کابل که دار الحکومت او بود در سنه ۱۲۰۷ یکهزار و دویست و هفت هجری در شب هفتم شهر شوال
فوت نمود او را هفت پسر بودند زمان شاه عباس شجاع الملک همایون شاه
شاپور حاجی فیروز الدین سلطان محمود زمان شاه بن تیمور شاه بعد پدر
بتاریخ هشتم شوال ۱۲۰۷ سنه یکهزار و دویست و هفت هجری یوم دوشنبه بر سریر سلطنت
جلوس فرمود دراهم و دنانیر او باین سکه مسکوک بود بیت طراز یافت بحکم خدای
هر دو جهان ❊ رواج سکه دولت بنام شاه زمان ❊ و عبارت نگین او این بود بیت
قرار داد ز الطاف خویشتن یزدان ❊ نگین حکم جهان را بنام شاه زمان ❊
و بعد اطمینان از امور سلطنت جسد تیمور شاه را در زمینی که قریب کابل
است مدفون ساخت و الحال مقبره رفیع بنا شده است و شیر محمد خان بامی زئی
پسر شاه ولی خان وزیر مرحوم را بخطاب اشرف الوزرا مختار الدوله مخاطب
کرده بمرتبه وزارت سرفراز فرمود بر خاتم مادر زمان شاه این بیت منقش
بود بیت سپهر رشک برد از بلندی جاهم ❊ کمینه فاطمه و مادر زمان شاهم ❊ او را
چهار پسران و یک دختر بودند سلطان منصور سلطان نام سلطان حیدر
سلطان قیصر و نام دختر معلوم نشد چون در میان برادران زمان شاه
خصومت برخاست همایون شاه در سنه ۱۲۱۰ یکهزار و دویست و ده هجری مکحول و مقید شد
و بعضی از شهزادگان نیز مکحول و مقید شدند محمود شاه اول در جبال ترکستان
گریز کرد و بعد از آن در هرات سر بر آورد تا آنکه زمان شاه سردار
پاینده خان را که یکی از ارکان سلطنت او بود باغوای امرا و دیگر مردمان
بقتل رسانید فرزندان پاینده خان مذکور بیست و سه تن بودند فتح خان پسر
پاینده خان که بنسبت دیگر برادران صاحب همت و جرات بود با دیگر برادران

از قندهار گریخته در گرشیس وطن خود رفت و از انجا نزد سلطان محمود برادر زمان شاه
رفته او را بر داعیه سلطنت تحریص داد و سلطان محمود فتح خان را بپایه وزارت
سربلند ساخت و فتح خان وزیر در عرض اندک زمان از قوم خود و دیگر افاغنه
فوجی شایسته بهم رسانیده بر قندهار یورش آورد و مسخر کرد و بقصد تسخیر کابل
مع سلطان محمود روان شد زمان شاه دران آوان که در لاهور تشریف
داشت بدریافت این حال رنجیت سنگه سردار سکهان را که بحضور او حاضر
و رجوع بود حاکم انجا نموده خود بطرف کابل روان شد تا انکه قریب دره خیبر مقابله
عسکرین روداد و جنگی صعب واقع شد بپایان کار محمود شاه غالب آمد و
زمان شاه را دستگیر نمود و بعوض همایون شاه برادر حقیقی خود او را نابینا ساخت
و شجاع الملک که همراه زمان شاه برادر عینی خود بود گریخته در خانه خسر خویش
که سردار خیبریان بود پناه گرفت شیر محمد خان وزیر زمان شاه بسیاری
از افواج خیبریان فراهم نموده شجاع الملک را در مقام خیبر بر تخت سلطنت نشانده
بر محمود شاه فوج کشی کرد و بعد جنگهای بسیار بر محمود شاه غالب آمد و خواست
که او را دستگیر کرده بعوض زمان شاه کور سازد زمان شاه مانع شد
القصه شجاع الملک تا چهار سال و چند ماه بادشاه بالاستقلال بوده چون برای
تسخیر کشمیر رفت و بالبر فتح خان وزیر که صوبه دار انجا بود بجنگید صوبه دار غالب
آمده و او را در قلعه انجا مقید گردانید محمود شاه باستماع این واقعه از قید رهائی
جسته باز قوت گرفت و در کابل عمل خود نمود و تمام خراسان زیر حکم کرده در
دار السلطنت قندهار استقامت ورزید و هرات را بحاجی فیروز الدین برادر
خود داد بعد ازان میان محمود شاه و حاجی فیروز الدین برای سلطنت هرات
مخاصمت افتاد و نوبت بجنگ و جدل انجامید حاجی مغلوب شد درین اثنا فتح علی

اشیا
ملک افغانستان

۱۱۰

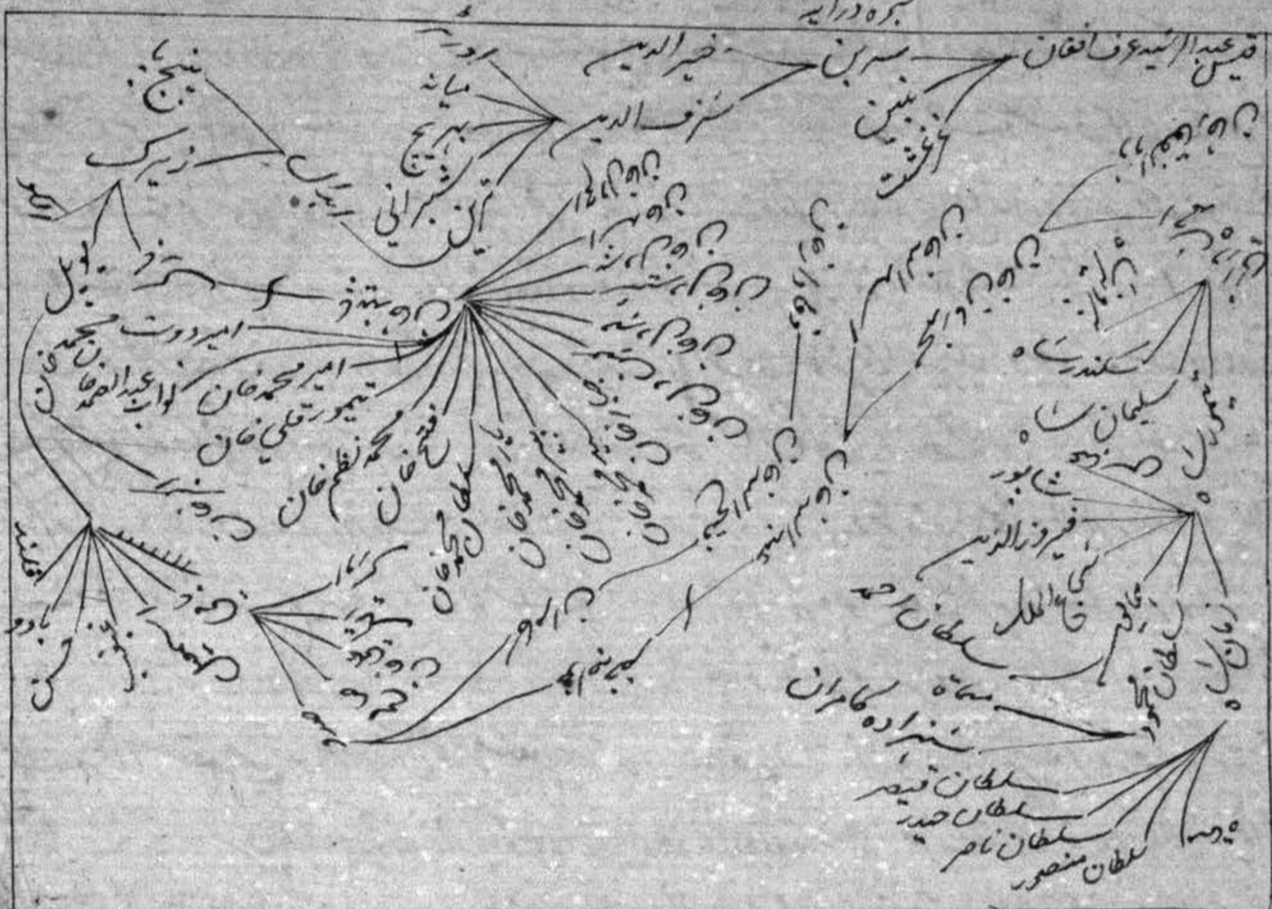
شاه قاجار والی ایران بموجب طلب وسازش حاجی ممدوح برای تسخیر هرات
باسه لک فوج متوجه گردید فتح خان وزیر با افواج ایران جنگیده شکست
فاحش داد وتا مشهد تعقب نمود درین عرصه دوست محمد خان برادر فتح خان
وزیر مال واسباب حرم سرای محمود شاه که در هرات بود تاراج نمود وشلوار
بند قیمتی دو لک روپیه را که خواهر شهزاده کامران بن محمود شاه پوشیده بود
انتزاع کرده گرفت واز خوف برادر خود گریخته به کشمیر رفت واز صوبه دار
انجا مقید شد چون فتح خان وزیر از تعقب افواج ایرانی باز آمد شهزاده
کامران بگمان اینکه بموجب گفته فتح خان وزیر برادرش دوست محمد خان
مرتکب این امر ناشایسته یعنی غارتگری محل بادشاهی شده لهذا وزیر
مذکور را که برای سلام او حاضر شده بود گرفتار نموده کور کنانید ودر قندهار فرستاد
محمود شاه پدر یافت این حال بسیار افسوس نمود که همچو وزیر بکار ونمک حلال
را بی قصور کور کردن بعید از بادشاه بود وزیر مکحول بسیار تشفی ودلجوی نمود
پوشیده مباد که سبب عداوت امیر دوست محمد خان ودیگر برادران او
با خاندان درانیه یکی قتل کردن زمان شاه سردار پاینده خان پدر او را ودوم
کور کردن شهزاده کامران وزیر فتح خان برادر کلانی او را است وبهمین باعث
هفده کس برادران وزیر فتح خان از خاندان درانیه برگشته باهم صلاح
نمودند که استیصال بنیاد درانیه نموده میر واعظ را که از سادات صحیح النسب
سیت در ملک خراسان بادشاه کنیم شجاع الملک که از کشمیر رهائی
یافته در شب درو غیره سلطنت میکرد پدر یافت این حال در کابل رفته
میر واعظ را بیقصور قتل نمود دوست محمد خان وبرادران او ودیگر افاغنه
که معتقد سید مذکور بودند از شجاع الملک برگشته سر شورش کشیده

بر مستولی گشتند شجاع الملک در کابل استقامت کردن نتوانسته در لاهور رفت
کابل بدست دوست محمد خان افتاد پس شجاع الملک مدت سی (۳۰) سال در لاهور
استقامت ورزید دختر خیش انکه رنجیت سنگه که در پنجاب تسلط داشت
به احترام و تعظیم او پیش آمد دیوان و مختار سرکار او که هر دو هندو بودند با رنجیت
سنگه گفتند که شما عبث این قدر تواضع و تکریم شجاع الملک میکنید او خیال
تسخیر پنجاب باین سبب که زمان شاه برادرش از طرف خود شما
را حاکم کرده بود هم در سر میدارد رنجیت سنگه با استماع اینمعنی شجاع الملک
را محبوس کرد و چند مدت در قید شدید ماند آخر افغانان از دور تا خوابگاه
شجاع الملک مخفی نقب زده او را از قید بر آوردند شجاع الملک از لاهور
گریخته بمقام لودیانه که در انجا فوج سرکار انگریزی بود بپناه برد و تا مدت دراز از
از سرکار مذکور فرا خور رتبه او خبرگیری نموده شد حتی که افواج انگریزی او را
همراه گرفته در آخر سنه ۱۲۵۴ یکهزار و دو صد و پنجاه و چهار هجری که درین روزها محمد شاه
نبیرهٔ فتح علی شاه قاجار پادشاه ایران هم بر هرات یورش نموده بود بطرف
کابل روانه شدند چون در غزنی رسیدند دروازه قلعه را آتش زده مفتوح
ساختند و متحصنان قلعه را باسیری گرفتند این ماجرا بتاریخ یازدهم شهر
جمادی الاول سنه ۱۲۵۵ یکهزار و دو صد و پنجاه و پنج هجری بوقوع آمده و تاریخ این فتح
این است نظم چون شجاع الملک ابن شاه تیمور زمان * خواست
تا کابل بگیرد از محمد دوست خان * چاره از انگریز جست و پس بحکم کمپنی
لشکر انگریز همراهش بکابل شد روان * ز آتش و باروت بگشودند
باب غزنه را * فتح غزنی در دمی کردند آن مردان جوان * هشتصد سنه (۱۸۳۹)
عیسوی بد بر هزار و سی (۳۹) و نه * پنجه و پنج و هزار و دو صد (۱۲۵۵) از هجری بدان * بد

ملک افغانستان

فتح غزنی افواج انگریزی شاه مذکور را همراه گرفته بطرف کابل روانه شدند دوست محمد خان از فتح غزنی هوش باخته بود تاب مقاومت
نخود ندیده بی جنگ از انجا بدر رفت و لشکر انگریز بتاریخ بست و ششم جمادی الاول سنه مذکور کابل را فتح کردند و شجاع الملک شاه
باز بر مسند آبای او نشستند چون یکسال و سه ماه برین بگذشت دوست محمد خان از طرف بلخ و بدخشان رفته بود صلاح کار خود
اندران دید امان جان خود خواسته خود را حواله سرکار کمپنی نماید چنانکه بتاریخ نهم رمضان ۱۲۵۶ یکهزار و دوصد و پنجاه و شش هجری بحضور
مکناتن صاحب بهادر که سپهسالار افواج انگریزی بود آمده ملاقات نمود و چندی مقید ماند همه یکی از پسران او روانه کلکته شده
بتاریخ دوم ربیع الثانی ۱۲۵۷ یکهزار و دوصد و پنجاه و هفت هجری در کلکته رسید بعد ازان سال تمامی افغانان کابل و قندهار سر شورش کشیدند
چنانکه بتاریخ ششم ذیقعده اکبر خان پسر دوست محمد خان مکناتن صاحب بهادر را بدغا کشت و بعد از چهار ماه بتاریخ بست و یکم ربیع الاول
۱۲۵۸ یکهزار و دوصد و پنجاه و هشت هجری شجاع الملک نیز کشته شد با وجود اینهمه تقصیرات که از ذات آن بظهور رسید سرکار کمپنی دوست محمد
خان را از قید رهائی بخشید و در کابل رفته باز بدستور سابق بر ممالک خود قابض گردید و تا ۱۲۷۹ یکهزار و دوصد و هفتاد و نه هجری بقید
حیات بود و حالا افغانستان بدست اولاد خان مذکور بوده بیان نسب سلاطین درانیه باید دانست که قیس عبدالرشید عرف
افغان نام شخصی بود از بنی اسرائیل که نسب آبای او به بنیامین بن یعقوب علیه السلام میرسد در زمان پیغمبر آخر زمان صلعم بسعادت اسلام فایز
شد او را سه پسر بودند سربن و بتنین و غرغشت از سربن دو فرزند پیدا شدند شرف الدین ملقب به شرخبون
و خیر الدین ملقب به خرشبون از شرف الدین پنج پسر ماندند شیرانی ترین بریچ میانه اورمر از ترین ابدال پیدا شد
نام او اول دیگر بود چون بخدمت خواجه ابو احمد ابدال چشتی رسیده در خدمتگذاری مشغول شد روزی از راه مهربانی او را بخطاب ابدال مخاطب
فرموده دعای خیر نمود از ان روز به ابدال مشهور شد و اولاد او ابدالی معروف گشتند و افغانان در روزمره خود ابدال را اودل خوانند
از ابدال دو فرزند ماندند زیرک و پنجپا از زیرک سه پسر شدند از همه کلان پوپل و الکو و بارک پوپل شش پسر داشت
اسمعیل و حسن و بامی و بادو و عنیف و قلندداد از بامی پنج پسر بظهور آمدند از همه کلان صدو و صانی و علی خان و زیتک
و داورک از صدو دو پسر بودند یکی خواجه خضر که مرد خدا اندیش بود تمام مردم افاغنه سر بر خط فرمان او نهادند
احمد شاه بادشاه درانی از اولاد همین خضر بن صدو است و خضر را برای بزرگی دران ملک خواجه میگفتند
چون از قدیم مردم افاغنه با خواجه خضر جد امجد بادشاه مذکور عقیدت و ارادت داشتند لاجرم بادشاه
ممدوح را بعد نادرشاه بر تخت شاهی نشاندند و پسر دوم صدو مذکور کامران است که اولاد او را کامران
خیل میگویند او جد معتمد الدوله وفادار خان که مدار المهام سلطنت بود و شجره نسب سلاطین درانیه این است

شجره درانیه

بیان تاتار مستقل

تاتار .... وسیع ملکی است بزبان قدیم بنام باختر و سغدی مشهور بود بسمت مغرب آن بحر خزر و مشرق
آن بحر جاپان و بطرف شمال روس و جنوب فارس و افغانستان و هندوستان و تبت و چین واقع است و ملک تاتار بدو بهره منقسم است یکی را
تاتار مستقل عرف توران خوانند و دیگر را چینی تاتار گویند که آن تابع شاه چین بوده است و بیانش پس ازین خواهد آمد درینجا صرف
بیان تاتار مستقل میشود تاتار مستقل آنرا در عرف توران خوانند بطرف مغرب آن بحر خزر و سلطنت روس و مشرق چینی تاتار
و بسمت شمال جبل یورال و روس و جنوب افغانستان و فارس واقع است طول شرقاً و غرباً چهارصد کروه و عرض شمالاً و جنوباً سه
صد و دوازده کروه و آن مشتمل است بر پنج صوبه بخارا و بلخ و ترکستان و خوارزم و ترکمان و علاوه برین دیگر چند خطه هم شامل آن
بوده است جیحون و سیحون هر دو کلان نهرهای تاتار مستقل است که از کوهستان مشرقی بر آمده بطرف مغرب در دریاچه ارال میریزد
زمین ملک هذا بطرف شمال کمتر زیست میدانها است و باعث کاهلی زراعت بسیار پیدا نمیشود و بطرف جنوب بیشتر حصه زمین
صرف ریگستان است و در باقی حصه جابجا زراعت وغیره میشود شالی و گندم و جو و اقسام میوجات و اسپ و شتر جسیم
و هم در کوه دارد شیر و خر جنگلی و اسب جنگلی و گرگ وغیره و مشک خوب از حاصلات این ملک است و از ریگهای دریا جیحون
وغیره طلا یافته میشود و در کوهستانی مقامات نقره و مس و آهن و طوطیا پیدا میگردد و معدن سنگ مرمر و دیگر سنگهای قیمتی

اشیا
ملک تاتار

نیز بوده است و درین ملک مردمان انواع قوم میباشند منجمله ایشان تازیک و اوزبک این دو قوم موءدب و محنت کش
هستند ایشان با مردمان فارس و هندوستان و تبت و چین و روس تجارت میکنند و تجارت بخارا و کوکند و خجند
میباشند و سوای این دو تمامی باشندگان غیر تربیت و خانه بدوش اند و بسیاری ایشان حرفه چوپانی است و همیشه در یکجا نباشند و فوج فوج
همه زن و فرزند و مواشی و غیره جابجا گشت میکنند و خیمه استاده میباشند و لیکن اطاعت ایلخانان خود ها بدل میکنند و خاصه خوراک
این قوم گوشت مواشی و شیر است و از گاو و اسپ و گوسفند و آهو و شتر شیر میخورده باشند و فروختن غلامان هم یکی از حرفه ایشان
است هر عورت و مرد را که در حوالی روس و فارس بوقت فرصت می یابند غلامی و کنیزی اسیر میکنند و میفروشند بیشتر مردمان تاتار
مذهب اسلام دارند و ما بقی قوم بودهی هستند تاتاریان در تواریخ قدیم مشهور اند ایشان گاه گاهی از ملک خود بیرون رفته اکثر سلطنت ها را غارت
و تباه نموده اند بلکه هنوز اولاد ایشان در ممالک اعظم سلطنت میکنند و امیر تیمور و بابرشاه و غیره اجداد مغول سلاطین هندوستان از ابتدا در ممالکت
شده اند و تاتار بدین سبب هم شهرت دارد که مسکن مغل و تاتار و ترکان بود و چون ملک فریدون به تور پسر بزرگ خود داده
بود لاجرم بنام او منسوب کرده توران خوانند مشهور شهر و ولایت های تاتار مستقل در تاتار آنچه شهر و ولایت مشهور است ماوراءالنهر ولایتی
است در تاتار مستقل یعنی جنوبی سرزمین تاتار مستقل باشد سیغه قلعه است از توران که سهراب بن رستم آنرا بگرفت
سیاوخش آباد شهری است در توران که سیاوخش آنرا بنام خود بنا کرده بود ترکستان صوبه است که ابتدای ترکان از اینجا باشد
گویند ترکان از اولاد یافث بن نوح علیه السلام بوده اند بخارا شهری است از ماوراءالنهر و مشتق از بخار است بمعنی بسیار علم و چون
درین شهر علما و فضلا بسیار بوده اند لاجرم بدین نام موسوم شد و حالا درین شهر دارالسلطنت موءر است بجهت همین شهر مذکور بسیار آباد بود
و اینک تخمیناً یک و نیم لک مردمان دارد و درین شهر بسیار مساجد و زیاده بر سه صد و پنجاه مدرسه ها است بلخ قدیم شهری
است از مضافات خراسان و آنرا قبة الاسلام نیز خوانند از بخارا بطرف اکثر بر فاصله یکصد و ده کروه واقع است سمرقند شهری
است در ماوراءالنهر از بخارا پنجاه و چهار کروه بطرف مشرق فاصله دارد کاغذ درینجا خوب میشود شهر مذکور تختگاه امیر تیمور بود و در
قبرش نیز درینجا است اندجان یکی از شهرهای فرغانه و آن مابین سمرقند و چین واقع است و اندجان پای تخت فرغانه بوده است
فرغانه ولایتی در تاتار واقع است بدخشان ولایتی است مابین هندوستان و خراسان معدن لعل و طلا درینجا است و گوسفند اینجا باشد
از غایت بزرگی و قوت سوار شوند و بجاهای نزدیک تردد نمایند و بعضی گویند کان لعل اینجا نیست چون از معدن بدینجا آورند
بدین سبب منسوب بدینجا شد ارهنگ قصبه است از بدخشان و در آن قصبه زیارتگاهی است باعتقاد مردم اینجا سر حسین
امام در اینجا مدفون است و آنرا ارهنگ حسین هم میگویند آموی شهری است بر کنار جیحون و جیحون منسوب بآن شهر است
برتاس ولایتی است از ترکستان و در اینجا پوستین خوب میشود و آن از پوست روباه اینجا است و آن پوستین را نیز
برتاسی میگویند براکوه کوهی است از ولایت فرغانه نزدیک باندجان بیداد شهری است از ترکستان و بالاغ ۰

آسیا
عهد تاتار

آنشهر کافور نام جادوی بوده آدم خوار رستم او را گرفت و کشت و آنشهر را مفتوح ساخت عالقور شهری است از ترکستان
و در آن سرزمین درخت سرو و مشک خوب و صاحب حسنان مرغوب بهم میرسد و هم بدین نام محله است در سمرقند
فغارون محله ایست از سمرقند شراب آنجا خوب میشود فاراب شهری است در ترکستان مابین چاچ و بلاساغون و آن هم از شهرهای
ترکستان است و مولد حکیم ابونصر از آنجا است چاچ شهریست در ترکستان کیمیر شهریست در ترکستان و همیدان نام قریه است از ترشیز
من اعمال خراسان یمگان قصبه است از بدخشان در سمت کاشغر واقع است مدفن حکیم ناصرخسرو در آنجا ست و بعضی گویند دو سه روزه
راه از آنجا است خجند شهری است در ولایت ماوراءالنهر از سمرقند بطرف اندجان واقع است کوکند شهری است از خجند بطرف
مشرق واقع است سیام کوهیست مابین سمرقند و تاشکند و به سمرقند نزدیک است گویند در عهد مهدی خلیفه عباسی بن منصور
حکیم بن عطا المقنع خراسانی اشتهار دارد بزور سحر مدت دو ماه از چاهی عقب کوه مذکور کسی بود ماهی بر می آورد
و آن ماه از پس کوه مرقوم طلوع میکرد و تا پنج فرسنگ نور آن میتافت کش شهری است از ماوراءالنهر نخشب
و مشهور به شهر سبز از نواحی آنشهر کوه سیام بوده است بعضی گویند مولد امیر تیمور صاحبقران همین شهر است مشهور
عهد تاتار در تواریخ تاتار اول عهد یونانی بعد رومی پس عهد چنگیزخانی از سنه ۶۰۲ ششصد و دو هجری تسلط یافته
بود بعد از آن عهد تیموری از سنه ۷۷۱ هفتصد و هفتاد و یک هجری در بلخ خود را صاحبقران ملقب کرده سمرقند را پایتخت
خود قرار داد مشهور است آسیائی روس وسیع ملکی است چنانکه تمامی شمالی حاشیه آسیا شامل ملک مذکور بوده

ملک روس

است طول شرقاً و غرباً قریب هزار کروه و عرض شمالاً و جنوباً قریب چارصد کروه فاما آبادی آن کمتر دارد چرا که
تمامی باشنده آنجا زیاده بر سی و پنج لک مردمان نخواهند بود بسمت مغرب آن فرنگستانی روس و مشرق بحرالکاهل و
بطرف جنوب سلطنت چین و تاتار و شمال بحر شمالی واقع است جانب جنوبی ملک مذا بموسم گرما هنگام طوالت
ایام از همه کلان روزی زیاده از پانزده و نیم گهنته نیست و بطرف شمال همدران موسم ماه‌ها آفتاب غروب
نمیشود صوبجات آسیائی روس آسیائی روس بچهار صوبه مشتمل است یعنی کازان و استرخان و ارمنیه
و سیبیریه چند روز است که ارمنیه از فارسیان مثل روس آمده است و آن بسمت مغرب از بحر خزر واقع
است و سیبیریه در وسعت از هر سه صوبه کلان است یعنی از ابتدای جبل یورال تا نهایت بحرالکاهل
واقع است شمالی و مشرقی حصه سیبیریه نهایت سرد است و همیشه از برف پوشیده میماند و کلان
رودها با این توده‌های برف بلا طغیانی به آهستگی تمام روان است و در متوسطین حصه نیز چنان شدت
برف میباشد که درخت وغیره نهایت کمتر پیدا میشود و در جنوبی و مغربی حصه سراسر جنگل و با مزرع
و زراعت‌ها است و نیز بطرف شمال از سیبیریه درخت و دیگر رستنی‌ها می روید و جانوران هم در آنجا مانند

نمی توانند صرف کاه کاهی او از پرندگان شنیده میشود و آن پرندگان نیز باشندن انجا نبوده آیند بلکه از یک ملک بملک
دیگر تیز پرواز نموده آن هولناک دشت ها را طی کرده میروند در سیبیریه آهوی الگامی از بهر او لگام داده
هیزم و غیره میکشند و سگ شکاری و گاو و سگ آبی و خر جنگلی و اسب جنگلی و بز کوهی و آهوی مشک نافه دو
خرس و انواع ماهی و غیره پیدا میشود و معدن ها طلا و نقره و آهن و دیگر فلزات بوده است و از سیبیریه بطرف
مشرق در جزیره های کامچتکا معدود چند آتشین کوه ها واقع است ظاهرا داراین بهره سلطنت روس
ام در شمالی ملک فارس واقع است در انجا شهری است مشهور بنام شروان بطرف مشرق شهر مذکور عجیب
بادیه است ام از زیر زمین انجا پیوسته روغن می بر آیند و آن روغن دو قسم میشود سیاه و سفید روغن سیاه از پرتو
افتاب برنگ گلابی تابان میگردد و مردمان از آن روغن چراغ روشن میکنند و روغن سفید از هوا روشن
میشود و اگر در آب اندازند هم تابان باشد مردم چون باعث تماشا روغن مذکور را سمندر می اندازند روغن
تابد و ریگه سطح گشته میرود و آب سمندر تابان میگردد از معدن آن روغن قریب سه کروه تفاوت عجیب تر
آتشین میدانی است ام بعض جا آتش شعله میزند و بعض جا دود می بر آید و بعض جا توده توده بخار مرتفع
میشود و قریب تر آن آتشین صحرا آتشین تالابی بوده است ام آنهم شعله زن شده گاه گاهی تمامی جا را
آتشین و فروزان میکنند و عجیب ترین انکه اگر در آتش مذکور دست اندازند دست نمی سوزد گویند
هر آینه در آن آتش تاثیر سوختن نیست قبل ازین بجهت دیدن آن آتشین صحرا از ایران مردمان از
اطراف فارس و غیره در انجا می آمدند بلکه هنوز هم بسیاری می آیند کلان شهرهای اشیائی روس
در اشیای روس اینچند شهر کلان است استرخان شهری است بصوبه استرخان ام دار السلطنت
اشیائی روس باشد و این شهر بر شمالی ساحل بحر خزر و بر مغربی کناره رود والگا واقع است
و در آن سی هزار باشندگان هستند اورن برگ شهری است بصوبه کاکاشان ام بعلاقه کوهستان
یورال بر شمالی کناره رود یورال واقع است تفلیس و دربند و باکوه هر سه شهر بصوبه ارمنیه
واقع است و خلاصه حال ارمن در بیان ملک فارس شده است توبالسک و ارکتسک
هر دو شهر بصوبه سیبیریه اول بر شمالی کناره رود ارتش و دوم بر مشرقی کناره رود انگاره قریب

اشیا
ملک روس

دجلهٔ بیکال واقع است کولیوان در صوبهٔ سیبریه بر مغربی کنارهٔ رود اوبی واقع است اومسک در سیبریه
بر جنوبی کنارهٔ رود اوم و شمالی کنارهٔ رود ارتش واقع است و سوای اینهمه دیگر بسا شهرها بصوبهٔ سیبریه
واقع است مشهور نهر و دجلهٔ اسیای روس در صوبهٔ سیبریه وغیره از جوز و دو حلال بسیار رودها است ازانجمله پانزده
نهر از طرف جنوب به بحر شمالی میریزد منجمله انها لینه و یانیسیه و اوب کلان است و هشت نهر به بحر
خزر پیوست گردیده است ازان جمله والگا و یورال از همه کلان است و اگرچه دجلهها نیز بسیار است ولیکن بصوبهٔ سیبریه
دجلهٔ بیکال از همه انها کلان است مشهور جبال اشیای روس در ممالک هم کوهستان نهایت مشهور است یکی الطی بطرف جنوب
و دیگری یورال مابین اشیای و یورپای روس واقع است و سوای این دو کوه کوهستانی بنام استانوبوی بطرف مشرق کرده است حاصلات
اشیای روس جنوبی سرزمین اشیای روس تمامی لوازم معاش پیدا میشود و شهرهائیکه متصل رود اورال واقع است اندر انها سریشم ماهی
و دیگر چند چیزها از ماهی طیار میشود و تجارت میکنند ولیکن بطرف شمال باعث شدت سرما زراعت بسی کمتر میشود و سوای این هم
پوستین سمور و سنجاب وغیره بهم میرسد و دجلهها و جنگلستانها بسیار است و آب بعضی دجله نمکین و بعضی شیرین و ماسوا چند وسیع میدان انها
است زمین انها بعض ناقص است دیگر قسمی از گاه گندن رستنی بهم روید ازانجمله میدانی است زیاده از سه صد کروه طوالت دارد
وضع باشندگان اشیای روس در ممالک مردمان اکثر اصناف بوده اند انها با صورت و عادت و مذهب مختلف هستند و سوای
انها مردم اهل اسلام و نصارا و بودهی هم بوده اند تمام مردمانیکه بطرف شمال سکونت دارند در اشیای روس بطرف شمال این سه قبیله سکونت
دارند یعنی سمویید و استیاک و کوریاک همگنان بت پرست اند و عادات پلید و وحشیانه دارند و سوای شکار وجه معاش دیگر
ندارند کشتکاری وغیره محنت برداشت کردن نمی توانند منجمله انان بعض قبیله محله آباد نموده میباشند و بعض خانه بدوش و
کوتاه قد و بدصورت اند و بلحاظ وسعت ملک آبادی نهایت کمتر است بجان مردمانیکه بطرف ایشیا سکونت دارند چکچی
نام قبیله است که بطرف شمال و مشرق گوشهٔ اشیای روس سکونت دارند ایشان به نسبت قبیلههای مرقومهٔ بالا دراز قد
و خوبصورت و در وضع و اسباب معاش و شرایط تمدن و حرفت و صنعت فی الجمله هوشیار و چالاک
بوده اند مگر در جزیره نمای کامچتکا قبیله میباشند که ایشان موافق قبیلهٔ سمویید پلید و وحشی
هستند بجان مردمانیکه بطرف جنوب سکونت دارند در اشیای روس
بطرف جنوب این چهار قبیله سکونت دارند یعنی قزاق

و قلماق و چرکس و گرجی قلماق قبیله‌هست که ایشان خانه بدوش هستند و بخیمه‌ها میباشند و هر کجا که برای مواشی خودها آرام می‌یابند
خیمه‌گاه مقرر میکنند همراه ایشان اسب و شتر و مواشی میباشد و آن مواشی دولت و سرمایه خود تصور مینمایند و زراعت مطلق
نمی‌کنند و نان و بقلا نمیخورند خاصه غذای ایشان ماهی و گوشت مرغ و شیر و مسکه و پنیر بوده است و چرکس قومی است که ایشان عموماً عالی همت
و شجاع و در فن محاربه مشاق کامل بوده‌اند که اکثر ایشان سرداری داشتندی تا غالباً ایشان بجهانبانی بمرتبهٔ اعلی رسیده‌اند بالجمله ایشان
مردم کوهی اند و فرقه‌های متفرقه مختلف بوده علی الدوام فیمابین خودها عناد و فساد میدارند و بسبب عدم اتفاق و سیاست حقیر و زیر دست
میباشند گرجستان بهترین ولایتی است در میان بحر اسود و بحر خزر که در اینجا اشیاء معاش بافراط پیدا میشود و باشندگانش خوش‌قد
و خوبرو میشوند و عورتان نهایت حسین بوده‌اند چنانکه اکثر کنیزان اینجا خریده بدیگر ممالک میبرند و دارالسلطنت اینجا شهر تفلیس نام
دارد وضع حکومت اشیای روس مثل سلطان فرنگستانی روس بوده است چنانکه قانونی که در فرنگستانی روس
مروج است در اینجا نیز جاری است مذهب اهل روس مذهب اهل روس مختلف است چنانکه بعضی کاسان و استرخان اکثر مسیحایی هستند
که طریقه ایشان یونانی و ارمنی است و از جوئه سیبیریه بطرف شمال همگنان بت پرست و مابقی اهل اسلام و بعض پیرو لامه

گرو بوده‌اند چینی تاتار وسیع ملکی است طول شرقاً و غرباً تخمیناً نه صد کروه و عرض شمالاً و جنوباً اندازه سه صد کروه بسمت
مغرب آن تاتار مستقل و مشرق دریای جاپان و شمال روس و جنوب تبت و چین و بحر اصفر واقع است در حواشی
ملک هذا اکثر مرتفع کوهستانها است ولیکن جنگل بسیار نیست و در وسط وسیع دشتی بنام کوبی یا شامو واقع است و مردمانش
در زراعت متوجه نمیشوند و مواشی وغیره پرورده گذار اوقات خودها میکنند لاجرم زراعت در اینجا کمتر و مواشی بیشتر
بوده است و بیشتر مواشی سرمایه اموال تجارت اینجا است و در بعضی از دریاهای مشرقی ملک هذا منافع دُرِ بی‌شمار است و
درین ملک سه قسم مردمان میباشند بطرف مغرب قبیله‌ایست مشهور بنام قلماق و در وسط ملک قبیلهٔ مغول سکونت دارند
و سکنه که بطرف مشرق هستند ایشان را منچور خوانند و آن هر سه قبیله علی الدوام مسکن خودها را تغیر و تبدیل میکرده
باشند و مدتی در یکی نمیباشند بدین سبب درین ملک بیشتر آبادی و هم کلان شهری نیست و هر چند که مردمان
چینی تاتار دین بوده دارند ولیکن اهل اسلام نیز بسیار بوده‌اند و باشندگان ملک هذا در شمار به نسبت وسعت
ملک نهایت کمتر یعنی قریب شصت لک مردمان خواهند بود و باعث شهرت این ملک این است که اصل مسکن
مغول و تاتار و ترکمان درینجا بود مغلستان وسیع ولایتی است در وسط چینی تاتار که اصل کشور مغول درینجا بود

چنانکه بعضی گویند که چنگیز خان و امیر تیمور درین ولایت متولد شده‌اند درین زمان باشندگانش خانه بدوش مطلق از
قوم چوپان هستند کاشغر شهریست بمغرب سرزمین چینی تاتار چین طول ملک هذا شمالاً و جنوباً تخمیناً سه صد و شصت

ملک چین

ددو کرده و عرض شرقاً و غرباً تخمیناً دوصد و نود و پنج[۲۹۵] کروه بسمت جنوب آن برما و چینی تاتار و تبت و مشرق خلیج اصفر و بحر الکاهل

و اطراف شمال چینی تاتار و جنوب خلیج تانکین و هندی چین واقع است ملک مذا بسبب کثرت باشندگانش از زیاده

از ده کرور خواهند بود معروف گردیده و نیز بدین باعث شهرت یافته که در مائه دویم سنه عیسوی اهل چین مابین چین و

چینی تاتار پخته دیواری بطول ششصد کروه و عرض دوازده دست و بلندی شانزده دست مشتمل بر ۳۰۰ هزار برج

بطور قلعه تعمیر نموده اند تا سواران تاتاری برین ملک یلغار نمودن نتوانند زمینش اکثر هموار و بعض جا کوهستانی

است فاما بدو زرخیز و حاصل است و خشکی و ریگستانهای بیکاره بنظر نمی آید و هوای طرف شمالی برودت دارد و

بجنوبی مایل بحرارت و از ابتدای ماه کاتک منقطع تا چهار ماه برف میریزد پنبه و نیل و چای خوب و شکر و برنج و

دیگر غلات و ظروف چینی و کافور و کاغذ و پارچه ابریشمی از حاصلات این ملک است و از جانوران جنگلی فیل

و کرگ را هندی گینڈا خوانند و آهوی مشک نافه و خوک وغیره و تمامی جانوران خانگی و طلا و نقره و مس

و آهن و سرب وغیره فلزات و چینی درین ملک میسر میاید و در چین شارع عام محض صاف و روفته و جای جای

مسافرخانه و موضع بموضع مدرسه ها است و رواج تعلم و تعلیم بسیار دارد و زبان چین یک یک حرف شکل یک

لفظ و جمیع حروف تهجی به شمار دوصد و چهارده[۲۱۴] حروف بوده است معلوم باد که در ملک چین مردمان غیر وطن

بود و باش نمودن نمی توانند سابق ازین تاجران غیر ملکی را به بندر کانتن رفتن حکم بود لیکن در آنجا هم نزد

هر کسی مالها فروختن نمی توانستند چراکه از شاه چین چند کس تاجران مقرر بودند که ایشان خرید می نمودند

و این هم حکم بود که مردم چین احدی بملک بیگانه برود فاما چون در سنه ۱۸۴۳ یکهزار و هشتصد و چهل و سه عیسوی

والی چین در محاربه از انگریزان و قوم فرنج مغلوب شد لاجرم مصالحه بدین شرط در میان آمد که تاجران

غیر ملکی در تمامی شهر و مقامات چین هر کجا که خواهند بروند و نزد هر کسی که خواهش باشد مال خود را بفروشند

و مردم چینی هم هر کجا که طبع ایشان گردد بروند کلان شهرهای چین مشهورترین شهرهای این است پیکین

دار السلطنت و مسکن شاه چین است که نهایت بازینت و کلان شهری است و در آن سی و دو[۳۲] لک

مردمان هستند نانکین کلان شهری است در آنجا خوب صنعتها میکنند کانتن بندری است که سابق ازین

فرنگستانیان و دیگر مردمان غیر ملکی را تا بدانجا رفتن اجازت بود و در آن شهر یکصد و بیست و چهار[۱۲۴] بتخانه ها است

که بعض سقف نما و بعضی بشکل مینار بوده است هونگ کونگ خورد جزیره است محاذی کانتن که از چند روز

در تحت عمل صاحبان انگریز آمده است و تاجران ایشان در آنجا میباشند ختا ولایتی است از ملک چین خاص.

ریاض السلاطین می نگارد که ختا و ماچین متصل ولایت آشام واقع است شاید که در عقب آشام خواهد بود در زمان سلف دار الملک ختا
خان بالغ بود که از دریای شور چهار روزه راه فاصله دارد گویند از خان بالغ تا کنار دریای شور یک نهر حفر نموده بر دو کنار آن سنگین نموده
اند و از آثار ایشان محض دانسته شد که اسکندر رومی از همان راه در آن ولایت رفت و تمامی ملک سیر نموده از راه دریا بیرون شد مشهور است
که حسب الحکم اسکندر حکیمان والادانش و دانایان عالی منش همیدان جا بر دریای شور طلسمی بصورت پنجهٔ آدمی طیار ساخته اند هرگاه جهازها
از آن طرف میاید آن پنجهٔ طلسمی از آن راه منع میکند والله اعلم آهوی مشکین ختائی مشهور است طراز کشمیری است در حدود چین.
حسن خیز است خوبان آنجا مشهور اند و مشک خوب تر از آنجا آورند کلان رودهای چین در چین این دو دریا یعنی کیانگ و هوانگ
از همه کلان است و ما سوای آن نالهها نیز حفر کرده اند که بجهت آمد و رفت تاجران موجب آسانی گردیده است خصوصاً نالهٔ است
که کیانگ و هوانگ را اتصال میکند آنرا سی هزار مردمان بعرصهٔ چهل و پنج سال کنده اند اهل چین اهل چین زرد فام و
خورد چشم و سطبر بینی و مربع تارک میشوند و ریش و بروت نمی دارند و موهای بیشتر حصهٔ سر را تراشیده صرف در میان
سر محدودی بافته از پس سر میگذارند و مردم جسیم را عزت کنند و گشت کار را ابی عقل دانند و عورتها پای خود نهایت خورد و لبان
کلان و فربه و موی سر باریک و سیاه و چشم خورد میدارد در آنملک خوبصورت مشهور است و ایشان پای خود را خیلی علامت
حسن می فهمند اکثر عورتان از خوردسالی پاپوش آهن و مثل آن پوشیده پا را خورد می نمایند و عورتان چین نسبت
هندوستان هم زیاده در پرده میباشند و درین ملک بیشتر مردم ذلیل و بدکار نمیشوند و ایشان جمیع جانوران را میخورند و
گوشت تمامی جانوران حرام و حلال در بازار میفروشند و مردم چین برای مردمان غیر ملک و مسافر محض بی رحم هستند حتی
اگر روبروی ایشان مسافری از بی خوراکی بمیرد نام مشتی غله نمیدهند و ایشان بخوردسالی نکاح میکنند و اطفال بکثرت
می آرند و امتیاز وضیع و شریف در قوم ایشان مطلق نیست و هم نگاشته اند اهل چین در محنت و صنعت چالاک
اند خصوصاً بصنعت عاج و استخوان ماهی و در مصوری و تقلید نهایت فائق الا از فن نظر یعنی آنفن که از آن بود
پستی و بلندی اجزای تصویر معلوم شود عاری اند هر چند پیروی علم و هنر میکنند ولیکن بسلکه خود پرست اند از تمامی دنیا خودها
را فاضل و عاقل میدانند و دیگران را حقیر می فهمند و از مردمان اجنبی کمال شبه دارند و زبان ایشان علیحده است با دیگر زبانی
نسبت ندارد مذهب اهل چین چنین آن مذهب بودهی دارند و بعضی تابع کنفوشس یعنی مقر خالق حقیقی اند مگر بادشاه
را در پرستش او واسطه میدانند و نیک و بد ارواح را نیز معاون خودها می پندارند و به بعضی کسان طریق نمود جاری است
ولیکن امتیاز قومیت نمیکنند و مردگان را دفن میسازند فاما بسلکه وهمی و وسواسی اند وضع حکومت چین در عمل
شاه چین سه ملک گذشته است چین و چینی تاتار و تبت و درین سه ملک قریب هفت لک و پنجاه هزار کروه زمین

مغرور بی حد است و باشندگانش تخمیناً سیصد کرور مردم بوده اند و شاه چین خویشتن را از اولاد شمس و قمر قرار میدهد و سلطنت خود را
آسمانی میدانند و او را اقتدار مطلق است و سعی میکند ارعایای خود را مثل فرزندان می بیند چنانکه خاص از دست او
ظلم و تعدی کمتر وقوع می یابد و لیکن بهر یک ماده پابند رسم و دستور قدیم بوده است و هر چند او در شرایط تمدن کار برداران
بیشتر دقیقه گیری میکنند تاهم رسم رشوت ستانی و ظلم و بد حسابی بکثرت میکنند و بهر قسم جرم تازیانه مقرر است

تبت

تبت مرتفع و کوهستانی ملکی است بسمت مغرب آن تاتار مستقل و هندوستان و مشرق چین و در طرف شمال چینی تاتار و جنوب
کوهستان همالیه واقع است و اکثر مردمان تبت بنام بهتیو یعنی برفی ملک خوانند بطرف شمال و جنوب تبت دو وسیع کوهستان هاست
شمالی کوهستان را مردمان چین کیئون لن و هندوان کیلاس پربت خوانند و نام کوهستان جنوبی را همالیه مشهور است و بطرف مغرب و مشرق
هم چند کوه هاست و بسیاری از رودها ازین جبال مذکورین خروج کرده است و باشندگان تبت به نسبت وسعت ملک کمتر اند یعنی
زیاده از ده لک نفر نخواهند بود و ایشان بشکل با مردمان تاتار شبیه میباشند و نهایت بست مزاج و سلیم صورت و خوش طبع میشوند شال و دیگر
پارچه های پشمینه بافتن سرآمد حرفه ایشان است و با مردمان چین تجارت میکنند زمینش حاصل خیز نیست ولیکن گاو میش و اسپ و خنجر و آهوی
مشک نافه و دیگر بهایم و جانوران شکاری بکثرت بوده است و گوسفندانش پشم نیکو دارد از آن در ملک کشمیر شال می بافند و چنین
گوسفند بدیگر بلاد پیدا نمیشود و باعث دشواری راه عرابه بارکشی یا گاو و غیره در کوهستان همالیه بر آمدن نمی توانند صرف گوسفند و میش
رفتن میتوانند و چیزها یکه از تبت در هندوستان میآرند بر پشت گوسفند و میش میآرند و هم در تبت قسمی گاو میشود که از دم او برچم طیار میسازند
و سگان این ملک بس جسیم و زور آور میشود و معدن های طلا و سیماب و سوهاگه و نمک مثل لاهوری درینجا است و مردمان تبت
مذهب بودهی دارند و حسنات دارین خودها در لامه گرو میدانند و بکر او را بطریق پرستش در بتخانه نگه داشته اند و ایشان
مردگان را دفن نمی کنند و در گورستان انداخته میایند تا آن لاش را سگ و کرکس خورده تمام میسازند مگر چون امام ایشان
بمیرد لاش او را دفن میکنند و خوراک ایشان مخصوص گوشت میش و مثل باشندگان هستنابور دهلی جمیع برادران حقیقی یک
عورت را بشراکت نکاح میکنند برادر کلان از همه برادران زن قابض و قادر میباشد و ایشان امامان خود را بنام
لامه میخوانند و آن لامه دو قسم است یکی دالائی لامه یعنی سردار لامه و دیگر تیشو لامه یعنی لامه دویمین درجه و هر دو لامه
را معبود میدانند دالائی لامه را چنان تصور میکنند که او خالق حقیقی است که بوجود انسانی در دنیا سکونت میکند و او را از اینکه
مرگ نیست مگر گاه گاهی خلع بدن نموده میباشد یعنی تبدیل وجود میکند و چون دالائی لامه فوت میکند بهمشکل او کودکی را
تجسم لامه گرو دانسته در بتخانه اش می نشانند و لاش دالائی را سراسر از طلا بپیچیده در میان بتخانه مدفون می نمایند و پرستش
میکنند و تیشو لامه را مثیل بوده میدانند و او پیغمبر و معبود شاه چین است و در تمامی بتخانه های تبت بکر بوده ها

نهاده اند و بسیاری از اهل تبت پارسائی نیز اختیار کرده اند و از عورت و مرد آن پارسایان مجرد میباشند و زبان روزمره
مردم تبت علیحده است و تحریر مثل فارسی از طرف راست بطرف چپ میکنند فاما حروف تهجی آن مثل
فارسی نیست بلکه بنام حروف دیب ناگری ت ب مث میکنند و در تبت کتابها از مدت دراز مطبوع کرده میآیند
شهرهای تبت در تبت اینچند شهر نمایان است لی خورد شهری است در تبت لاسه شهری است مشهور در تبت تیسو لمبو
خورد شهری است ظاهر باد اسوای شهر لادک که محاذی کشمیر واقع است تمامی ملک تبت بعمل شاه چین بوده است
و از طرف شاه چین شخصی بطور نایب مقرر بوده تمامی کار سلطنت را انجام میدهد و او در شهر لاسه میباشد
هندی چین گاه گاهی انرا مشرقی جزیره نما هم میگویند و آن اجتماعی است از ممالک چند که مایل به بدوضعی است و آن این
چند ممالک است تونکن و سیام و برما و انام و ملایا و آن همه سلطنت های جداگانه بوده است تونکن بفتح اول ملکی است که
بسمت مغرب آن برما و مشرق آن انام و بشمال چین و جنوب سیام واقع است و در میان این ملک رود کمبوجا از شمال بطرف جنوب
جاری است و ملک هذا محض مرطوب بشکل و زمینش هر چند حاصل خیز است فاما همیشه آب و هوایش خوب نمیباشد بیشتر معدن های طلا و نقره
و مس و آهن درینجا است و در تمامی آب دریا ذرات طلا دیده میشود که مردمان سلیقه فراهم آوردن نمیدانند و نیز
درین ملک درختان عظیم تنه میشود و مردمان اینجا صاحب عقل و فراست و راحم بنسبت مردمان برما موصوف
هستند و از اجداد ایشان ملک سیام و انام آباد گردیده است و دار السلطنت اینجا جامی نام شهری است که از بنکوک
بفاصله یکصد و پنجاه کروه بطرف شمال واقع است سیام سیام را اهل دیار شی بنام تهیی و مردمان برما بنام سان میخوانند
بسمت مغرب آن برما و مشرق آن انام و بطرف شمال یونس و جنوب خلیج سیام واقع است قبل ازین منجمله تمامی ممالک شرقیه
سیام از همه نامور بود فاما چون مردمان برما اکثری از خط های سیام را مسخر کردند لاجرم حالا از ملک هذا خردی باقی
مانده است طول شمالاً و جنوباً ۳۵۰ سه صد و پنجاه کروه و عرض شرقاً و غرباً یکصد کروه است باشندگان آن تخمیناً سی لک مردمان
خواهند بود حصه متوسط ملک هذا سراسر میدان است و درانجا رود مینام جاری است و دیگر حصه ها جنگل و کوهستانی است
و درین ملک سوای چیزهای بنگاله مصر و الایچی و تیزپات و دارچینی و سیاه مرچ پیدا میشود و برنج بسیار از آن
است و درین ملک منگستین نام میوه میشود که بنسبت امبه هم شیرین است و تمامی جانوران هندوستانی
درین ملک میسر میاید و چنانکه در ملک برما عزت فیل سفید میکنند درین ملک هم میکنند طلا و مس و آهن و
ارزیر و اقسام جواهر نیز درین نواح می یابند و چوب سیسو و ساگون وغیره ازینجا به بنگاله می برند عادات اهل
سیام مردم سیام سیاه فام بوده اند مردان از بسکه سست مزاج و آرام طلب میشوند و عورتان محنت کش و غذای ایشان

ملک تونکن

ملک سیام

خشک و ماهی است و ایشان زربفت و اطلس و کمخواب می بافند و تصویر هم بهترین میکشند و طور و طریق مذهب مثل
اهل برما است فاما بدیگر مذاهب کینه ندارند و ساز و سرود را بسیار دوست می دانند و برای تجارت اکثر در جزیرهای
بحر هند و سرندیب و هندوستان میروند و بادشاه اینملک نیز مثل بادشاه برما خودرای است و نظام مدار به تمامی
رعایان را امور که رفتن لازم میاید کلان شهرهای سیام در سیام این دو شهر مشهور است سیام شهری است دار السلطنت ملک
سیام را از دریای شور تخمیناً صد و بیست و پنج کروه بساحل رود مینام واقع است و در آن شهر قریب یک لک مردمان هستند
بنکوک شهری است بر دهانهٔ رود مینام بعوضی گویند که دار السلطنت سیام درینجا است نظام بر نگهبان خانهای شهر بنا بر
تالارهای بانس میسازند و اکثر خانه را بر سر تالارها بالای آب رود مینام هم بسته میدارند برما بسمت مغرب آن هندوستان
و خلیج بنگاله و مشرق ملک لوس و سیام و بطرف شمال چین و آسام و جنوب خلیج مرتبان واقع است طول
شمالاً و جنوباً تخمیناً چار صد و پنجاه کروه و عرض شرقاً و غرباً اندازی یکصد و پنجاه کروه است جنوبی حصه برما سراسر
میدان و شمالی حصه جنگل و کوهستانی است زمینش زرخیز و حاصله بوده است نیشکر و گرم مصالح و تماکو و پنبه و
نیل و چای و اقسام ادویه و گندم و برنج و روغن و میوه جات خوب و حیوانات مثل هندوستان از حاصلات
این ملک است فاما شتر بنظر نمیاید و اسب هرچند کم بس قد میشود ولیکن جانباز است و نیز درین ملک معدنهای
طلا و نقره و آهن و شوره و انگشت معدنی و بهترین سنگ مرمر و جواهرات بوده است و مردم زمین کنده قسمی از روغن می بر آرند
و در چراغ میسوزند و در جنگل اینملک فیلان بسیار پیدا میشود و در میان آنها بسیاری از افیال سفید رنگ هم میباشد و بادشاهان
برما فیل سفید را نهایت تعظیم میکنند بلکه سلامتی سلطنت متعلق بدان جانور می پندارند در عمارات سلطانی عمارتی با زیب
و زینت تمام باعث سفید فیل هم تعمیر نموده اند و در ان خانه برای خفتن فیل مذکور پیوسته فرش مخملی گسترده میباشد و هر دو پای
پسین فیل را از زنجیر نقره در بسته اند و پیکرش بانواع زیورات مرصع مزیب داشته اند و ظروف و قابها بجهت خورش و دیگر
استعمال آن فیل بوده است همه طلائی است و هم برای خدمت فیل یکهزار مردم مقرر هستند و چنانکه عزت فیل سفید در
ملک برما میکنند دیگر برا نمیکنند معهذا اگر سفید فیلی بمیرد پس تا مدتی اگر دیگر یک سفید فیل یافته نشود مردم از خطرات سلطنت
تصور میکنند رودهای برما و صوبجات آنملک در برما دو دریا کلان است یکی ایراودی و دیگر مرتبان و ملک برما بر پنج
صوبه منقسم است یعنی آوا و مرتبان و بیگو و لاواشان و نیشان کلان شهرهای برما در برما اینچند شهر نامیده است
آوا آنرا مردمان برما رتن پور میخوانند بر جنوبی کنارهٔ رود ایراودی واقع است قدیم دار السلطنت بود بعد امراپوره
جای تخت مقرر شده پس از چند سال باز در آوا دار السلطنت مقرر گردیده است امراپوره از آوا بطرف ایشان بر

فاصله اندازه دوازده کروه بر شرقی کنارهٔ رود ایراودی واقع است رنگون بر شمالی کنارهٔ جزیرهٔ مرتبان واقع است
در اینجا بتخانهٔ نهایت بلند هشت پهلو بوده است و در ان بتخانه پرستش سوم دیب میکنند معلوم باد که هنگام بغاوت
افواج سرکار انگلیس صاحبان انگریز بهادر شاه ثانی پادشاه دهلی را در اینجا فرستاده از شهر بتفاوت نظربند کرده
نگهداشته بودند و پادشاه ممدوح در منتصف سنه ۱۲۷۹ یکهزار دوصد و هفتاد و نه هجری بدینجا فوت کرد مرتبان
از رنگون بطرف شرق لب دریا واقع است پگو از رنگون بطرف شمال قریب شصت و هفت کروه فاصله دارد
در حدود ان معدن جواهرات و فلزات است لاجرم باشندگان پگو و از خلاف و دیگر قوم بلکه انگریزها هم عناد و فساد
میداشتند سابق ازین افواج اینجا فقط افیال و پیاده بود اسب تانگن اینجا مشهور است اوصاف اهل برما در ملک
برما انداز سی لک مردمان بوده اند و ایشان مسی رنگ و پست قد و طاقت مند و بیباک دل و مغرور
و چالاک و متفحص اسرار میشوند و در قمار بازی و افیون خوردن کمال راغب میباشند و بتهای سنگ مرمر با انواع
اوضاع می تراشند و پارچه ریشمی و ظروفات فلزی و هم گلی و جهاز خوب طیار میسازند و در میان ایشان
هرچند امتیاز قومیت نیست فاما در بعض ماده با هنودان مشابه دارند و عورتان را در پرده نمیدارند
واگرچه از سوای یک زن دیگر بر ان نکاح نمیکنند مگر حرم بی تکلف میدارند و مردگان را دفن میسازند و
ایشان مثل دهریه مذهب دارند و هرچند بودها را بقرار دادگاه اما پرستش میکنند ولیکن منوسنندا
او معدوم گردیده است پس پرستش بتخانهٔ او را موجب صواب است چنانکه بتخانهٔ او در برما بسیار است و ب
بتخانه ها را مطلا کرده اند زبان ایشان جداگانه است با دیگر زبانها نسبت ندارد و بیشتر اهل برما خواننده میشوند
و اکثر تحریرات بر برگ تاڑ میکنند مگر بعضی از کتاب ضروری را بورق طلا هم می نگارند و مرشدان مردم
برما تا دم زیست مناکحت نمیکنند مگر بخواهش طبع بسبب تلقین خود را ترک کرده بودن می توانند وضع
حکومت برما پادشاه را مطلق الاقتدار است و او از ره خودبینی دیگر پادشاهان را معدوم و مغلوب می پندارد و
عهدهٔ یا منصبی برای کسی در سلطنت برما موروثی نیست مگر بر مرضی پادشاه موقوف است و رعایان
نام پادشاه را بر زبان نمی آرند احیاناً اگر کسی نام پادشاه بر زبان آرد پس از جان کشته شود و چون عمر به
بیست سالگی تجاوز کند هیچ رعایا را العبد از دو سال تا یک سال بخدمت سرکاری بی مشاهره معمول
بودن می افتد و اگر محاربه پیش آید همه رعایا را سلاح بدست گرفتن میشود و تمامی اراضیات برما بر وجه
اسیمه و جاگیران مقرر است و زمینداران احدی لبرکار پادشاه خزانه نمیدهند و پادشاه نیز احدی از علاقهٔ مانرا

مشابه بمنیه به و بهمه فیلان را در سر کارش موجود است در جلوی او حاضر می باشد بندی از تواریخ برما برما از
قدیم در عمل پادشاهان انجا بود فاما تخمیناً یکصد سال میشود که سلطان پیگو را در ان روزها ملک پیگو جدا بود
هر سلطان برما غالب آمد پسر خود را تخت نشین انجا نمود و او هنوز بر سلطنت متسلط نشده بود که الومپرا
نام شخصی پوچ و گمنام جندی از سپاهی کار آزموده را فراهم آورده پسر پادشاه پیگو را از شهر او ابد رسا گرفت و خود را پادشاه
انجا نموده بعد چند روز مملکت پادشاه پیگو را در مملکت خود داخل کرد چنانکه بالفعل او در برما تخت نشین است پسر نبیره
او است انام او حالا بنام تانکین هم شهرت دارد بسمت مغرب آن لوس و سیام و مشرق و جنوب دریای چین
و بطرف شمال چین واقع است قبل ازین ملک هذا جمل شاه چینی و مشتمل بر چهار صوبه بود یعنی تانکین خاص و چینی کاچین و
سیام و الکتو مغربی سر زمینش را که کوهستانی است انام میگویند و شمالی را تانکین خاص و مشرقی حصه را چینی کاچین
و آن بهره زمینکه از انام بسمت جنوب گوشه واقع است کمبوجا خوانند آب و هوای انام خوشگوار و معتدل است و زمین
زرخیز و نهایت آباد شالی و شکر و پنبه و ابریشم و سن و تماکو و نیل و دارچینی و الایچی و مرچ سیاه و نارجیل و چاه چوب
و چوب سیگون و آبنوس و غیره چوبها و اقسام میوه جات و فیلان خوشرو و تیز رفتار و دراز قد پیدا میشود و طلا و نقره
و مس و آهن خوب میسر میاید و سیوای میش و خر و اشتر همه جانوران هندوستانی یافته میشود و در ممالک تخمیناً دو کرور و ده
و ده لک مردمان بوده اند و ایشان گوشت فیل هم میخورند و مردمان تانکین خاص و کاچین هم مردمان ملایا مشابه دارند
فاما حلیم و سلیم الطبع میشوند و باشندگان کمبوجا اکثر با مردمان سیام می مانند و سایر مردمان انام مثل مسلمانان لباس میپوشند
مگر احدی پاپوش نمی پوشند و زنان بر سر کلاه میدارند و جمیع مردمان بدندان مسی میمالند و میگویند که سفیدی حرف زشت
دندان سگ است و ایشان سگ کاهل الوجود اند و لیکن جهاز و توپ خوب طیار میسازند و مذهب ایشان بودهی است
و ب الطوار عجیب استعمال مینمایند چنانکه مردگان را تا دو سال در صندوق بند نموده میدارند و هر روز پیش روی او طعام می نهند
و سرودها میخوانند بعد دو سال با تمامی جلو و حرمت بزمین مدفون میسازند و زبان رو زمره ایشان از زبان
اهل چین برآمده است و حروف مثل اهل چین می نگارند و پادشاه انیملک خودرای بوده است هیو نام شهری است
که دار السلطنت انام باشد و این شهر بر مغربی کنار خلیج تانکین واقع است بگین آنرا قبل ازین بنام کیشو
میخوانند دار السلطنت تانکین خاص است باشندگانش چهل هزار خوانده بود سیگون دار السلطنت کمبوجا
است ملایا یا کلا جزیره نمای است بسمت مغرب آن خلیج نکاره مشرق خلیج سیام و بطرف شمال سیام و جنوب
بحر هند واقع است متوسطین حصه ملایا کوهستانی است و بر دو طرف کوهستان مذکور زمین ها محض نشیب

ملک انام

ملایا

ونواز دارد و اکثر حصهٔ آنها جنگل است جوز بویه و صندل و مرچ سیاه و فلفل گرد و قرنفل و موم و ساگودانه و برنج و چوبهای
بیت و غیره هیزم و طلا و ارزیز و آهن و عاج از حاصلات آنملک است و سیوای میش و اسب همه جانوران هند
در اینجا هست و آب و هوا خوبتر دارد چنانکه انگریزانیکه بملک هند میباشند حین بیماری اکثر باعث تبدیل آب و هوا
در اینجا میروند و در ملایا دو قسم مردم میباشند آدمی و ملایا آدمیان محض وحشی نژاد اند ایشان همه تن عریان
میباشند و بیخ و برگ و ثمر درختان و گوشت شکار خورده ایام بسر میکنند و ایشان پست قد و سیاه فام و موی سر
مثل پشم جانوران و لبها فربه و سطبر بینی میشوند و ملایان اول بجزیرهٔ سوماطرا میماندند لیکن بابت دوازدهم
سنه عیسوی در ملایا آمده بودوباش اختیار نمودند و ایشان نهایت مهیب شکل و کینه جو و دغاباز و خونخوار اند
و بر زورقهای خورد سوار شده باب دریای قرب و جوار غارتگری میکنند و مذهب اسلام دارند و علی الدوام
در قمار بازی و افیون خوردن مشغول میباشند و ایشان در بسیار جماعتها منقسم بوده اند و بر یکی از جماعت
بادشاهی علیحده میباشد و زبان روزمرهٔ ایشان از سنسکرت و عربی اثر پیش دارد و حروف عربی
مینویسند و بعضی از مردمان ملایا تجارت پیشه و هم عمده تر قماچی هستند و در اکثر جزایر هند کوتهی های
قماچی دارند و درین ملک از جملهٔ شهرها شهر ملایا و ملکه کلان است ملکه بر ساحل سمندر آباد و بعمل و دخل
صاحبان انگریز بوده است و پولو پینانگ نام جزیرهٔ از ملک ملایا بطرف مغرب در خلیج بنگاله واقع است
هندوستان وسیع ملکی است طول شمالاً و جنوباً نهصد و پنجاه کروه و عرض شرقاً و غرباً پانصد و پنجاه کروه سمت مغرب
آن بحر عرب و افغانستان و مشرق کوهستان منی پور و ملک برما و خلیج بنگاله و طرف شمال تاتار و تبت و جنوب
بحر هند و دریای سرندیب واقع است باشندگانش تخمیناً سیزده کرور و پنجاه لک مردم بوده اند از انجمله دوازده
حصه هنود و سه حصه مسلمان و یک حصه عیسوی و موسوی و غیره صحت آب و هوای آنملک در صوبجات شمالی و
غربی بموسم سرما سرد میشود و باقی در تمامی هندوستان بجز کنار غلیط ا بلندی کوهها سه گونه بیحلی علامت سردی
نیست ایام برشکال به بعضی صوبه از ابتدای ماه بیساکه لغایت کاتک و در بعضی صوبه پنج ماه و در بعضی از آن
هم کمتر است زمینش زرخیز و حاصلات در تمامی دنیا مثلش نیست پارچه ململ و غیره و ابریشم و برنج انواع قسم و
دیگر غلات جوز و گلان و نیشکر و دوشاله و گرم مصالح و جواهرات مثل لعل و الماس و زمرد و غیره و
اقسام میوجات و انبه و خاربوزه و نارنج و خربوزه و اناناس و گلاب جامن و نارجیل و تاری و کهجور
و انارین و خیارین و هر قسم گل و ریحان و نباتات ادویه و در جنگلستان سگ و فیل و کرگ و

انواع گاوان و نر میش و بز و گاو بهایم و غیره آهو و اقسام گوزن و سیاه گوش و جاموس و شیر و هر قسم خوک و خرس و گرگ
و جانوران شکاری مثل باز و بحری و شاهین و غیره و پرندگان خانگی و جنگلی درین ملک پیدا میشود معدن الماس
در گولکنده و سمبل پور و بوندلکهند و در سایر سواحل رود کشنا بوده است تجارتی جنس های هندوستان یکی نیل را در ملک
انگلند هرانیه پیدا نمیشود معلوم باد که تخمیناً چهل پنجاه سال است که در هندوستان زراعت نیل بکثرت میکنند و از اینجا در انگلند
می برند و از آنجا بدیگر ممالک میرود دوم پنبه را آنهم در انگلند پیدا نمیشود قبل ازین در صوبهٔ بنگاله پنبه بسیار پیدا میشد و حالا
در دوآبه زراعتش بکثرت میکنند و بیشتر پنبه در ملک چین و ولایت انگریزان میرود از ابتدای سنه ۱۲۷۶ یکهزار
و دو صد و هفتاد و شش هجری در هندوستان پنبه بقحط گرانی فروخته میشود سوم افیون را در صوبه بهار و بنارس بسیار پیدا
میگردد چون افیون در کلکته میرسد تاجران خرید در چین و بلادها ترسیل میکنند و مردمان آنجاها بطور تنباکو میکشند و در
تمامی ممالک یورپ از هند افیون میرود چهارم ململ و دیگر پارچها خصوصاً ململ در ڈهاکه و اطراف شمالی گنگ پارچه خاصه
و در لکهی پور بافته و در میدنی پور و اوڈیسه صحن و در ملک مرشدآباد اطلاچ و در بیرهوم گرها و در مالوه ایک رنگا و
بالدهی کانکنی و غیره و در کاشمیر و امرتسر پشمینه و در بنارس طاس و زردوزی خوب طیار میشود و بیشتر
پارچه در امریکه و یورپ روانه میشود و پارچه بالدهی اکثر در مرزاپور متعلقه صوبه الهآباد و شهر کلکته و از آنجا در بلاد عرب
و فرنگ و جزایر مالدیپ و لکدیپ و غیره روانه میسازند مگر درین روزها انواع پارچهها از بلاد فرنگ هم در هند
میاید پنجم ابریشم را در رام پولیا و کمارکهالی و مالده و قاسم بازار و غیره طیار میکنند ششم شوره و آن در آتشخانه
صاحبان انگریز بسیار خرج میشود و در جزیرهٔ برطن نیز شوره ترسیل میکنند هفتم نیشکر را در انگلند پیدا نمیشود لاجرم بسیار
از شکر ازین ملک در انگلند میفرستند هشتم تنباکو را آنهم در انگلند پیدا نمیشود ابتدای تنباکو از ملک امریکه بوده
است لاجرم از غربی هند تنباکو در انگلند روانه میشود نهم سن را آنهم در انگلند نمیشود بنابرین هر سال از
طرف شمالی یورپ بسیار سن در انگلند میرود دهم برنج را آن در بنگاله خوب میشود یازدهم گرم مصالح
دوازدهم جواهرات چنانکه لعل و الماس و زمرد هندوستان در تمامی جهان مثل نمیشود و سوای چیزهای مرقومین بالا بسیار
درختان میوه دار است که در انگلند نیست مثلا انبه و خاربوشن و نارجیل و املی و خرما و مویز و گلاب جامن
و ترنالو و امرود و نارنج اوصاف اهل هند اهل هند در ادب و قواعد بهتر اند مگر از راستی و صاف دلی عاری یعنی
اکثر در میان ایشان باهم اعتمادی نیست و دوستی هم بی غرض ندارند و مدام در حسد و کینهٔ یکدیگر میباشند و باهم
صلح ندارند و الفت وطن و خویش و ندان بی پایان دارند لاجرم سفر بعید نمی روند بخلاف اهل یورپ که ایشان

هر چند حب وطن دارند ولیکن در بعیدترین ممالک نیز میروند و میباشند و در میان هنود اصول هر یک علم بوده است
مثلا علم منطق و علم اوقات شناسی و علم تصفیه و علم اسرار دانی و علم توحید و علم عمل و علم دین و علم اصول و علم داستان
و علم نتیجه و علم طب و علم نجوم و علم هیئت و علم خطوط شناسی دست و پا و علم علامات و شگون شناسی و علم سحر و علم جانوران
زهردار و علم تیراندازی و علم جواهر و علم عمارت و علم سیاق و علم کشتی و فلزات و علم طلسم و علم موسیقی و علم مجامعت
و علم قیافه و علم فیل و اسب وغیره و نیز مشهور است که طریق معروف اعداد تعبیر از رقوم هندوگه این قوم ایجاد ساخته اند
فاما با وجود این همه فضل و کمال و قدامت قومیت هنوز در علوم ترقی نکردند بلکه در امتحان آن علمها استوار نیند و از علم تواریخ
مطلق ماهر نبوده اند و آنچه کتاب تاریخ دارند آنهم بی سر و پا است و از اهل اسلام آنان را در خواندن عربی و فارسی
رغبتی دارند هر چند از علومیکه بدان زبانها است ماهر هستند مثلا علم الهی و علم فقه و علم اصول و علم بیان و علم اخلاق و علم
مجلس و علم تواریخ و علم فصاحت و علم مناظره و علم عروض و علم حکمت و علم قیافه و علم هندسه و علم نجوم و علم هیئت
و علم ریاضی و علم حساب و علم تولید و علم نباتات وغیره ولیکن ایشان هم چنان را حق دانستن است کامل نمیشود
و هندو و مسلمان هر دو قوم از آن علوم را از دو صد سال در فرنگستان دریافت شده است ناواقف اند مثلا علم تشریح
و علم جراحی و علم کیمیا و علم جر ثقیل و علم جر السماء و علم جغرافی وغیره و اکثری از اهل هند نمیخوانند خصوص قوم رذیل و دیگر عوام
را مطلق در علم رغبتی ندارند و مردم اوسط بقدر حاجت روزگار میخوانند و قوم شریف هم همان قدر تحصیل مینمایند و زنان
این قوم قریب تمام از علم بی بهره اند بر خلاف اکثر بلاد یورپ را مردم آنجا زن و مرد خواننده میشوند و زبان اردو
در اکثر صوبجات هند رواج است فاما شرفا عبارت فارسی هم میدانند و در بعضی صوبیات دیگر زبانها نیز مروج است
سابق ازین عهد اهل اسلام مدرسهها که بود آنها بسبب عدم اعانت مدد معاش ویران و تباه گردیده است
مگر درین زمان از سرکار صاحبان انگریز در اکثر ضلعهای هند مدرسه انگریزی و اردو و بنگله جاری یافته است و سوای
آن مردمان بر دروازه خودها معلم داشته اطفال را تعلیم میدهند و اهل هند گندم رنگ و خوبصورت میشوند بلکه زنان
حسن گلوسوز و شکل نستعلیق میدارند صلواة الله علیهن و در هند غریب تر مردمان بیشتر اند و توانگر کمتر کلان
رود های هند در هندوستان اینچند دریا کلان و مشهور است سند منبع آن بکوهستان هماله است و از جانب شمالی
کوه مذکور برآمده بطرف مغرب کشمیر و لاهور و ملتان و سند در گذشته به بحر عرب میریزد طول دریا
مذکور ششصد و سی و هشت کروه است در کتابی دیدم را هنودان را از روی شاستر بیرون از دریا مذکور
رفتن ممنوع است گنگا منبع آن بکوهستان هماله است و از طرف جنوبی کوهستان سوالک از جبال بدری ناتهه

بر آمده پائین سری نگر و از انجا در رکهی کیس و از انجا در کوهستان هردوار و از انجا بمحله ساداث باره بیس متصل استنابور
و از انجا گنگ ملکیسر و الوپ شهر و کرساس و سوزون و از انجا نزدیک بداؤن تبع از کانپور و فرخ آباد و فتح گڈه و قنوج
و آخر در شیوراج پور و کیجوه و مانک پور و شهزاد پور گردیده زیر قلعهٔ الآباد رسیده است همبدان جا رود جمنا نیز با دیگر چند
دریا بدو پیوست گردیده است و از انجا در مرزاپور و چنار گڈه و دیگر محلها گذشته پائین بنارس رسیده است تبعه با رود
گومتی و گهاگهرا و سون و گندک وغیره اتصال یافته است الغرض تا بعرصهٔ عظیم آباد از شمال و جنوب هر دو طرف بتعداد ده
دریا جدا جدا آمده اندران افتاده است و از عظیم آباد فراتر بمونگیر و از انجا متصل بهاگلپور برود کوسی وغیره در خورده
براج محل رسیده است و از انجا فرار رفته متصل قاضی هته نامی بدامنور شده و از انجا از پائین سوتی چشمه جدا گشته بطرف
مرشداباد رفته است و از مرشدآباد در ندیه برود جلنگی پیوسته زیر کلکته در گذشت و از کلکته بدریای شور میرسد نام
آن چشمه بهاگرتی است و بدانکه در اصل گنگا کوده است از مرداد پور و سرانجی در گذشته بطرف مغرب از ڈهاکه رسیده است
بس چند فرسنگ فرار رفته دو حصه شده است حصهٔ مشرقی در چاٹگام بدریای شور میرسد نامش بدماوتی خوانند و
وحصهٔ جنوب رویه سه پاره گردیده است یکی را سرستی میخوانند و دیگری را جمنا و سومین را گنگا بس از انجا صدها
خورد چشمه پاره پاره گردیده است از انجمله کلان چشمه نزدیک بندر چاٹگام بدریای عمیق میپیوندد و در انجا سرچشمه
و جمنا نیز آمده ملحق شده است ولیکن چشمهٔ الطرف ڈهاکه گذشته است آن از ڈهاکه سه کروه فاصله دارد
و نهر یکه متصل ڈهاکه جاری است آنرا بوڑهی گنگا میخوانند و اصل گنگا از ڈهاکه بطرف جنوب بر چند مسافت
با رود جمنا آمیخته از انجا فرار رفته متصل لکهی پور با رود خانهٔ برهم پتر موصل گردیده بخلیج بنگاله میرسد طول دریای
گنگا از ابتدای منبع تا دریای شور هفتصد و پنجاه کروه است و آبش مایل به سفیدی است بر خلاف آب
جمنا و دیگر رودها که مایل بسبزی میباشد و آب گنگا را اگر مدتی در ظرفی دارند بر آینه بو نمیدهد و کرم آور نشود
معهذا شیرین و خوشگوار و از آب تمامی رودها سبک و بمزاج هر یک کس موافقت میکند بلکه مریضان را
باعث شفا میشود و تندرستان را توانائی و تازگی میدهد و قوت هاضمه را ترقی می بخشد و رطوبت غریزی و
اشتها را زیاده میکند معلوم باد که هندوان میگویند که عمر رود گنگا مدت ده هزار سال بوده است از انجمله تا وقت
ظهور کل جگ مدت پنج هزار سال رفته بود و تا زمان ابتدای فراهم این کتاب که سنه ۱۲۷۰ یکهزار و دو صد و هفتاد
هجری است مدت چهار هزار و نهصد و پنجاه و پنج سال منقضی گشته و بعد ازین چهل و پنج سال دیگر باقی است
پس بدین حساب چنان معلوم میشود که در سنه ۱۳۱۵ یکهزار و سه صد و پانزده هجری مدت عمر دریای گنگا بآخر خواهد رسید

انتها
ملک هند

ولیس ازین خشک خواهد شد و نیز از روی کتب هنود شان منبع رود گنگا ابر انیه نیست
بلکه عقیدت شان چنان هست که رود مذکور شاخانه هست از رودهای بهشت که برای
زمین نزول کرده هست لاجرم هنودان دران رود غسل کردن و مردگان خود را سوختن و خاکستر
واستخوانهای آنها را دران آب ریختن فوز عظیم و باعث نجات میدانند و آب آن دریا بطریق
تبرک ملک بملک می برند و از روی خلاصة التواریخ وغیره معلوم شده که از ابتدای منبع تا
انتها اکثر جا بر سواحل رود مذکور بیشتر رهزنان و دزدد قطاع الطریق سکونت میدارند
اما این حال بزمان سابق بود و درین زمان بعهد صاحبان انگریز چنان اصلا نمیشود جمنا منبع
آن بکوهستان همالهست از جائیکه نزدیک لنڈور واقع است از طرف جنوب برآمده از پانی پت
وغیره تا بدهلی رسیده چنانکه بسیاری از عمارات بادشاهی و دیگر امرا بر کنارهٔ آن تعمیر یافته هست و از انجا
در متهرا و گوکل و بندابن رسیده پس از ان در اکبرآباد درآمده تا چهار کروه در میان شهر جاری هست در انجا
هم اکثر عمارات بادشاهی و دیگر امرا لب دریا بهر دو کنارهٔ رود مذکور معمور هست بعد پائین قلعهٔ شهر
اتاوه درگذشته از انجا متصل کالپی و از انجا در اکبرپور آمده هست چنانکه عمارات راجه بیربل در انجا
بر کنارهٔ آن واقع هست و بهمان قریب رود چنبل و تیوه واستان وغیره نیز جدا جدا از طرف
اجمیر و مالوه و بندیل کهند آمده دران پیوسته هست و بعد از ملکوسی برگردیده زیر قلعهٔ الهآباد برود
گنگا افتاده هست گهاگهرا منبع آن بکوهستان همالهست و از طرف جنوبی کوه مذکور از جبال
نیپال از مغربی بهرایچ برآمده متصل چهپرا برود گنگا میریزد برهم پتر آن را سمپو نیز خوانند منبع
آن بکوهستان همالهست و از جانب شمالی کوه مذکور از جبال نیپال برآمده بهوتان و
ولایت آشام گردیده متصل لکهی پور با رود گنگا آمیخته بخلیج بنگاله میریزد نربده منبع آن
بکوهستان گوندوانا هست از طرف شمالی کوه مذکور برآمده متصل بروچ متعلقهٔ صوبهٔ خاندیس
به بحر عرب میریزد دریای مذکور شمالی سرحد ممالک دکن هست گداوری از کوهستان
صوبهٔ اورنگ آباد برآمده بطرف مشرق از صوبهٔ حیدرآباد و صوبهٔ برار درگذشته متصل
راجه مندری بخلیج بنگاله میریزد کشنا از کوه گهات متعلقهٔ صوبهٔ کنان برآمده بسمت مشرق
درگذشته متصل مچهلی پتن به خلیج بنگاله میریزد در سایر سواحل رود مذکور معدن الماس هست

اشیا
ملک هند

وازطرف جنوبی این دریا بند جنوبی گنگا مقرر است جبال هندوستان در هندوستان اینچند
کوه مشهور است همالہ آن شمالی سرحد هندوستان است که مابین هندوستان و تبت واقع است
واز تمامی جبال دنیا مرتفع است واز آن فرازیکه از انجا سمندر بنظر میرسد دو ونیم اده بلند است
وازینمعنی مراد از کوه دهولا بوده است دهولا آنرا دهولاگیری هم میخوانند کوهی از کوهستان همالہ
بوده است واز تمامی جبال دنیا مرتفع واز انجا که سمندر دیده میشود بست و شش هزار و
هشتصد و بست و شش فت بلندی دارد هندوکوش مابین هندوستان و تاتار واقع
است کوه مذکور عجیب خاصیتی دارد که از آواز توپ و بندوق و صدای نقاره وغیره در
هر یک موسم باد و باران بشدت واقع میگردد درین جبال قومی سیاه پوش میباشند که
اهل اسلام ایشان را کافر میگویند بدین سبب که درین اطراف آن قوم میباشند حدود
آنرا بنام کافرستان میخوانند سلیمان کوهی است که هندوستان را از افغانستان جدا میکند اراولی
کوهی است مابین صوبه اجمیر که سلسله آن از طرف نیرت سمت این جاری است بندهیا
مابین صوبه خاندیس و مالوه متصل بهوپال و هولکر واقع است منبع رودهای می و چنبل و نیوگ
و پاربتی و بتوا و کین درین کوهستان است گهات در صوبجات دکن بر دو حصه منقسم
است یعنی مغربی گهات و مشرقی گهات مغربی گهات آنست که سلسله آن لب دریا
شمالاً و جنوباً واقع است و مشرقی آنکه سلسله آن مابین مالیسور و کرناٹک شرقاً و غرباً
مسلسل گردیده است کوهستان راج محل سلسله آن شمالاً و جنوباً رفته است و از راج محل
بعضی سلسله سه چهار کروه تفاوت دارد و در کوهستان مذکور این چند مقام مشهور است
جبل سکری جبل تالجهاری جبل صدف جبل پیر پهاڑی سیتا پهاڑی تین پهاڑی جبل پهوتکی در
جبل موتی جهرنا جبل پورنا و قوم کوهی بالای کوهستان و قوم سونتال در بغبر او دامن کوه میباشند
و سوای کوههای مذکورین بالا بسیار جبال در هند بوده است جزایر هند قریب هندوستان اینچند
جزیره مشهور است سرندیپ بیانش در بیان جزایر اشیا شده است جزایر مالدیب
آن چند جزیرهای خورد است که از سرندیپ بطرف مغرب واقع است جزایر لکدیپ آن
چند جزیرهای خورد است که از مالدیب بطرف شمال واقع است جزایر اندمان آن سه

اسیا ملک هند

۱۲۱

چهار خورد جزیره‌ها است که از خشک بطرف جنوب در خلیج بنگاله واقع است جزایر نیکوبار آن چند جزیره‌ها است

اا از جزایر اندمان بطرف جنوب واقع است سنگاپور بیانش در جزایر اشیا شده است چند با جزیره است

متصل از خشک بطرف جنوب سنگاپوری اا از خشک و چاتگام متصل بسمت مغرب جزیره واقع است بوستین نماند

اا سوای جزیره‌های مرقومین بالا چند جزیره بر دهانهٔ دریای شور بمقامیکه آب گنگا میریزد واقع است حصص هندوستان

هندوستان بچهار حصه منقسم است اول هند شمالی دوم هند خاص سوم هند دکن چهارم هند جنوبی گشنا نهد شمالی مراد

هند شمالی

از ممالک کوهستان همالیه است بسمت مغرب آن دریای ستلج و مشرق رود تستا و بطرف شمال تبت و

جنوب هند خاص واقع است و جغرافی دانان هند شمالی را بر هفت بهره منقسم کرده اند اول مابین رودهای

ستلج و جمنا و درین بهره این دو کوه نمایان است جمنوتری و گنگوتری :: دوم عرصات رود گنگا اا اهل

اسلام آنرا کوهستان سوالک خوانند و درین بهره کوه بدری ناتهه بوده است بدری ناتهه کوهستانی

باشد اا منبع رود گنگا همبدان جا است و در انجا احاطهٔ از برف بوده است اا آنرا همانچل خوانند هندوان

وجود خود را اندران برف انداخته گداختن باعث نجات آخرت میدانند چنانکه باندان هر پنج برادر

در انجا رفته جسم خودها را اندران برف زار انداخته گداختند سواحل رود گنگا در میان کوهستان مذکور

بمرتبه بلند بوده است اا آبش برقت تمام بنظر میاید و مردمان بر کشتی عبور شدن نمی توانند لاجرم بجای

کشتی گذاره کلان رسن‌ها را بطور تعبیه بهر دو طرف کنار آن با درختان مستحکم بسته اند و بر چهنیه‌ها

نشسته بخوف تمام از اعانت آن رسن‌ها از انجا عبور میکنند و به بر بستن بدری ناتهه میرسند سوم

سری نگر چهارم کوهستان کماؤن کماؤن کوهستانی باشد اا شمالی سرحد صوبهٔ دهلی است و بطرف

جنوب کوه مذکور مقام نانک متا واقع است معدن طلا و نقره و مس و شیشه و آهن و گوگرد و سهاگه

دران کوه بوده است باز و شاهین و دیگر پرندگان جنگل گیر از انجا آورند بلکه سره گاو و آهوی نافه دار

و کرم ریشم و اسپ بهارتیه تانگن اکثر در انجا میشود و سغیه سفید هم در انجا بسیار میسر میاید از

بسکه محلهٔ انجا مثل کمین گاه محفوظ است بدین سبب زمینداران انجا همیشه از بادشاهان بغاوت

میکردند و افواج شاهی باعث سختی و دشواری راه رفتن نمی توانستند تا مردمان کوهی اکثر جنس

و میوهٔ انجا آورده در لشکر میفروختند خصوصاً چار مغز از کثرت و نهایت ارزان است پنجم پام کهاندی ششم

سلطنت نیپال اا طوالت آن شرقاً و غرباً تخمیناً دو صد و شصت ۲۶۰ کروه بوده است و درین وقت

شش هفت قسم مردمان میباشند و منجمله اینها قوم نیوار از همه بهتر اند و بیشتر ازین قوم مذهب بوده
میدارند فاما دیگر قوم هم بسیار اند و ایشان هرچند که اقرار قومیت میکنند ولیکن با اقوام مردم هندوستانی
موافقت ندارند و ایشان در خوردن گوشت نهایت رغبت دارند و در جنگ و محاربه بسی
چالاکی می نمایند خانه های ایشان همیشه چرکین و بی پرده میباشد و بیشتر اعضای قوم
نیوار مانند مردم چین مشابه میکنند سینهٔ ایشان بسیط و بازو فربه و چشم خورد و بینی سطبر
و چهره مدور و پیکر جسیم میشود مقامات نیپال در نیپال این مقامها مشهور هست جملا در انتهای
نیپال بطرف مغرب واقع هست دیپال از جملا بطرف نیرت واقع هست مالی بهوم ان را
دهورالای نیز خوانند از نیپال بطرف مشرق واقع هست دهولاگوی هست که از تمامی کوههای دنیا
بلند ترین هست و آن از جمله بطرف مشرق بر شمالی کنارهٔ کوهستان همالیه واقع هست کهاچی از
مالی بهوم بطرف جنوب واقع هست پالپا از کهاچی بطرف مشرق واقع هست گورکها از پالپا بطرف
مشرق واقع هست مکوان پور از گورکها بطرف مشرق واقع هست لالیتاپتن متصل مکوانپور
واقع هست کتهمندو دار السلطنت نیپال هست که متصل لالیتاپتن بطرف شمال واقع هست
و از شهر کلکته بطرف بالای دو صد و هشتاد و پنج (٢٨٥) کروه فاصله دارد کهاتانگ از لالیتاپتن
بطرف مشرق واقع هست پائین آن رود کوسی جاری گردیده هست چین پور از کهاتانگ
بطرف ایسان واقع هست معلوم باد که سلطنت نیپال گاهی به بزرگی سلطنت مغول شامل
نگردیده و حالات سلاطین اینها نیز در کتابی بنظر نرسیده فاما در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک
هجری در سلطنت نیپال مهاراجه دهیراج سوریندر بکرم شاه بهادر شمشیر جنگ تخت نشین بود سکم
ریاستی هست مابین نیپال و بهوتان که طول آن شمالاً و جنوباً تخمیناً چهل کروه و عرض شرقاً و غرباً اندازه
شصتی کروه هست و از طرف غربی سکم رود میچی جاری هست و در انتهای این گوشه کوه
کنچن گنگا واقع گردیده هست و دار السلطنت این ریاست شهر سکم بوده هست هفتم بهوتان طول شرقاً و غرباً
یکصد و شصت (١٦٠) کروه و عرض شمالاً و جنوباً چهل کروه بسمت مغرب این ریاست سکم و مشرق
سرحد تبت و جنوب کوچ بهار و ولایت آسام و شمال تبت واقع هست و دار السلطنت
این تسیسودن [?] نام شهری هست کوهستان بهوتان مسکن قوم بهوتیه هست اسپان قسم تانگن و بهوتیه و تانگ [?]

بهوٹیه و آهوی ذی النافه درین کوهستان میشود در وسط این ملک نهری در میان دو کوه
جاری است عرض کم دارد اما بسیار تند و عمیق زنجیری آهنی بالای آب تعبیه کرده هر دو سرهای
آنرا بسنگهای طرفین در کنار محکم بسته و زنجیری دیگر بالای آن زنجیر بارتفاع قد آدم تعبیه
نموده میدارند متردّدین پا بر زنجیر زیرین نهاده زنجیر بالا از دست گرفته عبور میکنند و
اسپان و احمال و اثقال را نیز بر همین زنجیر عبور میکنانند مردم این ملک سرخ و سفید
و تنومند میشوند و موی سر ایشان زنجیره از اطراف چهره و گردن فرو هشته دارند
و لباس غیر از یک لنگ دیگر ندارند اناث و ذکور این ملک بهمین هیات
و وضع میباشند و لهجه زبان ایشان با مردم کوچ بهار موافقتی دارد و کان فیروزه
هم درین کوهستان بوده است و در علاقه بهوٹان این چند مقام مشهور و نمایان بوده
است کوه چیلاری و بابیب گوشه و واندی پور و تسیسودن و بشنی هند خاص
بسمت مغرب آن افغانستان و مشرق ملک برما و بطرف شمال هند شمالی و جنوب
رود نربده واقع است و هندوستان خاص مشتمل بر چهارده صوبه بوده است یعنی کشمیر و
لاهور و ملتان و اجمیر و سنده معه ٹهٹه و کچ و گجرات و مالوا و دهلی و آگرا و اوده و اله آباد و بهار
و بنگاله صوبه کشمیر بسمت مغرب آن پکیلی متعلقه پنجاب و مشرق لداک و بطرف شمال تبت خورد
و جنوب پنجاب واقع است طول شرقاً و غرباً تخمیناً شصت و پنج کروه و عرض شمالاً و جنوباً
پنجاه کروه و شکل صوبه هذا بیضاوی است و گرداگرد آن کوهسار محیط مردمان از اطراف کوهستان
بهفت راه داخل شهر میشوند چار راه جنوبی و یک مغربی و دو شمالی فاما راهی که از مقام
بمبر گذر کرده است خوب است و آنکه از طرف مظفرآباد میرود بسیار جاری است و درین
صوبه سوای رود جهلم دیگر دو سه دریا جاری بوده است آب و هوایش خوشگوار و موسم
بهار طرفه تر زمینش مرطوب قابل زراعت گلاب و بنفشه و نرگس وغیره و آلو و خربوزه و تربوز
و سیب و شفتالو و زرد آلو و دیگر میوه جات و نباتات هر قسم و زعفران بیشتر و جو نهایت کمتر و گندم

هند خاص
صوبه کشمیر

اشیا
بنه خاص
صوبه کشمیر

از حاصلات اینجا است و برنج و دیگر غلّات بکثرت پیدا میشود اما بهترین نیست و انگور اگرچه بسیار هست
لیکن بی مزه و کثیف و با وجود بیشتر بودن درخت شهتوت ثمرش نمی خورند و برگش
کرم ریشم را میخورانند شتر و فیل در اینجا پیدا نشود مگر اسپ تانگن از کثرت هست و نهایت
چالاک و زور آور میشود و گاوان سیاه رنگ زیاده و شیر آنان نهایت خوب و چربدار
و قسمی از میش در اینجا میشود آن را مردمانش هنڈو خوانند لحم آن بسیار لذیذ و در کوهستان
آنجا نرگاو و یا اسپ ذبح نمیکنند و آهن خوب در کوهستان می یابند قطع نظر از بهترین صناعات
اینجا شال کشمیری هست که اندازه چهل هزار فرد سالانه می بافند و سوای ازین اقسام پشمینه
و بانات که بهتر از بهتر باشد و این همه بطور تجارت و تحایف بدیگر ممالک می برند
سابق ازین از جنس های تجارت این صوبه کاغذ کشمیری و ظروفات روغنی
و آلات آهنی و شکر نهایت خوب بود ولیکن بالفعل از چند سال تجارت این همه چیز
سست گردیده است رسم خرید و فروخت در بازار کمتر میدارند و در خانه بیشتر و تمامی
خانه های خورد و کلان چوبی احداث میکنند و آن خانه ها را چهار محله و زیاده بران میسازند
خانه زیرین بجهت چارپایان و بعضی اسباب مقرر هست و خانه دویمین برای آسایش
و خانه سویمین و چارمین بجهت اسباب خانگی و باعث شدت زمین لرزه
عمارات خشتی و سنگین نمی سازند و در شهر مار و کژدم و غیره گزندگان کمتر هست
لیکن پشه و مگس و شپش بیشتر و هر چند آنها بخوبی شمار باشند کانش شدن
نمی توانند اما تخمیناً پنج یا شش لک مردمان درین صوبه خواهند بود و اهل اسلام و هنود هر دو
قوم هستند چنانچه بسیاری از علما و فضلا و پنڈتان و برهمنان درینجا می باشند و ایشان
مردم دلاور و تنومند و شکیل و گندم رنگ و خوش طبع و تیز فهم و در پیروی دولت چالاک
اند و مثال دروغ هم بسیار میگویند خورش ایشان خشکه و ماهی هست و اشیای پشمینه
هم بیشتر میپوشند و دزدی و گدایی کمتر میکنند و اکثر کثیف الاوقات می باشند چنانچه

اسیا
هند خاص
صوبه کشمیر
۱۲۳

اکیک جامهٔ شالی همیشه می پوشند ولیکن دیندار هستند و رسم داد و ستد نقد کمتر دارند
ولهجهٔ روزمرهٔ ایشان هرچند از زبانی خاص هم بوده است امّا کتب هندی بیشتر زبان سنسکرت
تصنیف میکنند و بحرف ناگری تحریر می نمایند بلکه بسیاری از پوتهی ها بر پوست قسمی از درخت که
مخصوص در اینجا میشود می نویسند چنانچه اکثر پوتهی هایی که بران پوست مرقوم است نامش
توز خوانند و سیاهی هم چنان طیار میسازند که از آب شسته نشود مشهور شهر و مقامات
کشمیر در صوبهٔ کشمیر این چند شهر و مقامات مشهور است شهر کشمیر آنرا سری نگر هم خوانند محض
غلیظ شهری دار السلطنت صوبهٔ کشمیر بوده است شهر مذکور بطوالت یکونیم کروه بهر دو طرف رود
جهلم آباد است که بران چهار یا پنج منزل چوبی پل ساخته اند و از روی شماری که در سنهٔ ۱۸۰۹ یکهزار
و هشت صد و نه عیسوی شده بود درین شهر یکونیم یا دو لک مردمان بوده اند دل متصل
شهر نهایت وسیع تالابی است که چند فرسخ طوالت دارد و آبش بس لطیف و شیرین
و مدام سبز میباشد میر پور درینجا دوازده هزار بیگه زمین زراعت زعفران میکنند
تخم زعفران در اوایل ماه اساره می اندازند و بماه کاتک تمام و کامل میشود در پون چشمه
است هنودان آن را نهایت تبرک میدانند و گمان مزارعان چنان است که تخم زعفران
از همین چشمه بر آمده است لهذا در ابتدای کشت کاری زعفران نزدیک چشمه
مذکور رفته منت و الحاح میکنند و شیر گاو اندران می اندازند امرناته معلوم باد که بیرون
از کشمیر در علاقهٔ تبت وسیع غاری است اندران غار جسمی است از برف مردمان
آن جسم را امرناته خوانند هنودان آنرا معبد بزرگ دانند و قتیکه ماه از تحت الشعاع
بیرون می آید در غار مذکور جسمی از برف نمودار میشود و روز بروز کلان میگردد حتی
که با نزدهم روز بطوالت ده گز میشود و قتیکه ماه رو بکاستن می آرد آن جسم هم
می کاهد غایتش که تا ماه بتحت الشعاع نشا نش هم نمی ماند هنودان آنرا بیکر مهادیو قیاس میکنند
شنکرناک صاحب آرائیش محفل می نگارد که آن چشمه است که تمام سال اندران

آب نایاب می باشد ولیکن بماهیکه تاریخ نهم بر فند جمعه شود آن روز از ابتدای صبح تا شام
دران چشمه آب جاری می ماند پانهال بتخانه ست بت انجا بدر کا صاحب آرایش محفل
درباب آن عجایب ما نوشته ست دیوسر حوضی ست در طول و عرض و عمق چار صد
گز اندرونش آب جوشش میزند درباب آنهم عجایب ما نوشته گونهار مقامی هست و در انجا
چشمه ست ا یازده ماه خشک می ماند وقتیکه مشتری در برج اسد می آید هر پنجشنبه اندران
آب میجوشد سلطانی مقامی هست در انجا درختان بسیار بوده هست و عقابان بران درختها
هجوم میدارد بر ماهیکه بجهت کلگی می آید از انجا آورند تاکاموجایی هست و در انجا چشمه هست موسوم
به نیله ناگ آبش نهایت صاف نیلگون هنودان آنرا تیرتهه گاه دانند و جسم خود ها را در انجا سوختن
نجات عقبی تصور می نمایند و گویند ا در زمان سلف کتابی ازان چشمه بر آمده هست نام آن
کتاب نیل مته حالات کشمیر و خاص پرستش گاهای انها دران مرقوم هست و نیز گویند ا
زیر آب در انجا شهری هست نهایت آبا در عهد سلطنت مدو شاه برهمنی اندران افتاده غایب میشد
و بعد دو سه روز باز بیرون می آمد و بسیار از تحایف و اخبار از انجا می آورد لار خطه هست از انجا
بطرف شمال کوهی هست نهایت بلند بدامن آن کوه دو چشمه بوده هست یکی از حد گرم و دیگری همچنان
سرد و از هر دو دو گز تفاوت دارد هنودان آن چشمه ها را نیز معبد دانند و جسم خود ها را میسوزانند
و نیز همدران کوه تالابی هست خاک استخوان مردگان اندران هم می اندازند احیاناً
اگر در میان آن گوشت کدامین جانور افتد برف از شدت اندازد و باران بسیار
بارد نار دا مقامی هست و در انجا چشمه هست اگر مردم مجذوم بروز یکشنبه وقت صبح از
آب آن چشمه جسم خود را بشوید شفا یابد کوتهر ناگ بتخانه هست بت انجا مهادیو
کسی ا در انجا بجهت پرستش رود آواز دهل و انواع ساز بشنود و احدی نداند ا
از کجا می آید کالت دره هست از کاشغر متصل رود مدمتی در انجا جاری هست از آن شوی
انجا طلا می یابند سار دا معبدی هست منسوب به درگا هنودان آنرا معبدی سترگ دانند

سرکار بگلی طول آن سی و پنج [۳۵] کروه و عرض بیست و پنج [۲۵] کروه مطابق توران در انجا هم برف
می افتد سرما بیشتر میباشد ولیکن برشکال مانند هندوستان و چون در انجا رود
کشن گنگ و جیلم و سنده جاری است لاجرم باعث شادابی زراعت ها میشود زبان
ملک مذکور با زبان کشمیر موافقت میکند نخود و جو و زرد آلو و شفتالو و چار مغز از کثرت
پیدا میشود و واضح باد آنچه از مقامات به بالا مرقوم شد اکثری از آن در سرزمین کشمیر
نیست مگر در قلمرو کشمیر بوده است و چونکه صاحب آرایش محفل شامل صوبه هذا نوشته
است لاجرم در اینجا نوشته شد نبذی از حالات سلاطین کشمیر در زمان باستان
زمین کشمیر زیر آب بود شخصی کیسب نامی آبادش کرد و اول از راجهای که سلطنت انجا نمود
دامو در نام داشت و آخرین راجه انجا اودن دیو موسوم بود و از زمان کشن تا آن راجه یکصد
و پنجاه و هشت کس سلطنت کشمیر کرده بودند تا آنکه در ۷۴۷ سنه هفتصد و چهل و هفت هجری یکی
از افسران راجه مذکور یعنی شاه مرزا آل طاهر بر صوبه هذا تسلط یافت و بعد از راجه زوجه او را
در نکاح خود در آورد و سکه و خطبه بنام خویش خواند ملقب به شمس الدین شد مدت
سلطنت او ۳ سال بود جمشید شاه بن شمس الدین بعد پدر بر سریر سلطنت
نشست انتظام او محض خام بود مدت سلطنت او یکسال و دو ماه سلطان علاء الدین
بن شمس الدین بعد برادر به سلطنت رسید مدت او دوازده [۱۲] سال و هشت ماه بود سلطان
شهاب الدین بن شمس الدین بعد برادر پادشاه شد و بلاد و تبت را مسخر
گردانید مدت او بیست و سه [۲۳] سال بود سلطان قطب الدین بن شمس الدین بعد برادر
بر تخت نشست مدت سلطنت او پانزده [۱۵] سال و پنج ماه بود سلطان سکندر بن قطب الدین
که به بت شکن مشهور بود بعد از پدر خود پادشاه شد او مردم با کمال و فضل و جود بود در عهد او
حضرت صاحبقران عزم هندوستان نموده بود و سلطان سکندر به سبیل اطاعت مورد مراحم صاحبقرانی
گردید مدت سلطنت او معلوم نشد سلطان علی بن سکندر بعد پدر پادشاه گردید یکی از

برادران او شاهی خان لشکری از پنجاب گرد آورده سر به بغاوت پیچید و جنگی صعب
رو داده ده هزار مردم قتل شدند آخرش سلطان علی از میدان بگریخت و شاهی خان
مسلط سلطنت گردید مدت سلطان علی شش سال بود شاهی خان الملقب
بسلطان زین العابدین بعد برادر بر تخت نشست مردمان از قدومش بس خوشدل
شدند و شاهی خان سکه و خطبه بنام خود کرده مخاطب بسلطان زین العابدین گردید از
معاصران او در ولایت مرزا ابوسعید پادشاه بود و در دهلی بهلول لودی سلطنت میکرد و
این هر سه پادشاه با والی گجرات و گیلان و حجاز از روی احترام باهم تحفها ارسال
میداشتند مدت سلطنت سلطان زین العابدین پنجاه و دو سال بود سلطان حیدر
شاه بن زین العابدین بعد پدر پادشاه گشت مردی شارب بود روزی در حالت
مستی با لبش از بام بلغزید و در افتاد و جانبحق شد مدت او یکسال و دو ماه بود بعد
سلطان محمد شاه بن حیدر شاه بعد پدر بسلطنت رسید و بعد سلطنت ده
سال و شش ماه از سلطان فتح شاه ابن عم او بود مقید شد سلطان فتح شاه
بعد مقید شدن محمد شاه بر تخت جلوس فرمود در عهد او شمس الدین عراقی آمده
بدربار شاهی عزتی و احترامی پیدا کرد و چون او مرد رافضی بود اعیان پادشاه با یکدیگر
جنگها کردند آخر یکی از امرای عظام لشکری از هندوستان گرد آورده محمد شاه را
از زندان بر آورد و با فتح مصاف داد فتح شاه بعد از جنگ از ایشان بگریخت
و محمد شاه مسلط پادشاهت گردید مدت فتح شاه نه سال بود سلطان محمد شاه
بن حیدر شاه بعد گریختن فتح شاه دومین بار پادشاه شد و سلطان فتح شاه باز
لشکری گران فراهم آورده در جنگ او در آمد و محمد شاه از جنگ منهزم گشت
مدت سلطنت او این بار سیزده سال بود سلطان فتح شاه بعد منهزم شدن
محمد شاه بار دوم مسلط تاج و تخت گردید معلوم باد که محمد شاه بیشتر از فتح شاه

ایشیا
هندخاص
صوبه کشمیر
۱۳۵

منهزم گشته بود پس سکندر ککهر رفته از بهر کومک ملتجی گشت و افواجی فراوان همراه گرفته
باز در مقابل فتح شاه در رسید بعد از جنگ سخت جمله افواج و ارکان فتح شاه مقتول
شدند و فتح شاه بسوی هندوستان گریخته همانجا فوت کرد مدت او این بار بس
قلیل بود سلطان محمد شاه بار سوم بعد از گریختن فتح شاه تخت آراسته و از ادبار
طالع بعد سلطنت پانزده سال و یازده ماه از دست کاجی ملک مقید گردید پس باز سلطان
محمد شاه از زندان خلاصی یافته بار چهارم بر تخت نشست این بار مدت ایالت او ده
سال و هفت ماه بود همگی در چهار نوبت مدت حکومتش پنجاه سال بود سلطان نازک
شاه بن محمد شاه که ولی عهد بود بعد پدر پادشاه شد در عهدش میرزا حیدر
از طرف کاشغر تمامی کشمیر را از خاص و عام غارت نموده باز بسمت کاشغر
مراجعت گشت تاریخ رشیدی از تصنیفات میرزا موصوف است مادر میرزا
خاله بابر شاه و جد میرزا از نسل دوغان خان بن تومنا خان بود یعنی والده بابر
قتلق نگار خانم و مادر میرزا حیدر مهر نگار خانم دختران یونس خان که از نسل تغلق
تیمور خان و او را نیابت جغتا خان بن چنگیز خان بود و امیر دوغان که الوس
دوغلات پسر قبل خان و برادر قاجولی بهادر بود القصه مدت سلطنت نازک
شاه معلوم نشد سلطان شمس الدین بن نازک شاه بعد پدر پادشاه شد
مدت حکومتش نیز مفهوم نگردید سلطان نازک شاه بن شمس الدین بعد پدر خود
رونق افزای سریر سلطنت گشت و بعد از چند ماه باز میرزا حیدر از پیش همایون
پادشاه بر سر او لشکر کشیده و از دست او ملک گرفت میرزا حیدر بعد نازک شاه
سلطنت یافت و تبت و اطراف را تسخیر نمود آخر از غدر کشامر در شبخون شهید
شد مدت سلطنت او ده سال * و سلطان نازک شاه بعد شهادت میرزا حیدر
کشمیریان نازک شاه را صرف از بهر نام بر تخت نشانیدند و آخر بعد از سلطنت ده

* سلطنت میرزا در ۹۴۷ نهصد و [illegible]

اشیا
هند خاص
صوبه کشمیر

ماه معزول شد سلطان ابراهیم شاه بعد نازک شاه مثل نازک شاه از برای نام تخت آرا گردید
مدت سلطنت او پنج ماه بود تبع سلطان اسمعیل از اخوان ابراهیم شاه پادشاه
شد آخر یکی از نوکران او که غازی خان نام داشت تخت و ملک او را غصب
کرد مدتش بس قلیل بود غازی خان بعد اسمعیل شاه پادشاه شد و بعد از سلطنت
چهار سال از دست یکی از برادران خود که حسین خان نام داشت معزول گردید
حسین خان بعد برادر بر تخت نشست مدت حکومت او شش سال و چند ماه بود
علی خان از اخوان حسین خان بود بعد عزل حسین خان بسلطنت رسید و
مدت نه سال و چند ماه حکومت کرده فوت کرد یوسف شاه بن علی شاه بعد
فوت پدر بر تخت نشست و مدت شش سال کامل سلطنت کرده در سنه ۹۹۲
نهصد و نود و دو هجری در اتک با راجه بهگوان داس که یکی از ارکان شاهی
بود آستانه بوسی جلال الدین محمد اکبر شاه حاصل کرد پس کشمیر شامل قلمروی
اکبری گردید مدتی تا حدود بدخشان رفتن زیر حکومت خاندان تیموری ماند بعده
در خاندان سلاطین درانیه در آمد من بعدش بدست راجه رنجیت سنگه در افتاد
بعد مدتی بقبضهٔ اولادش ماند چنانچه تا سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دوصد و هفتاد و یک هجری
والی کشمیر مهاراجه گلاب سنگه بود و اکنون شاید که در همان خاندان است یا که
بخاندان دوست محمد خان رسید والله اعلم صوبهٔ لاهور وسیع صوبه ایست طول

صوبه لاهور

شرقاً و غرباً یکصد و هفتاد کروه و عرض شمالاً و جنوباً یکصد کروه است سمت مغربی آن دریای سند
و مشرق رود ستلج و کوهستان همالیه و بطرف شمال صوبهٔ کشمیر و عرصات رود سند و جنوب
صوبجات دهلی و اجمیر و ملتان واقع است و صوبه هذا بر دو حصهٔ کلان منقسم است یکی پنجاب
که مسطح سرزمین است دیگر کوهستان که سرزمین آن ناهموار است بیان حصهٔ کوهستانی
حصه مذکور از پنجاب بطرف الیاس گوشه بعلاقهٔ جبال واقع و آن بر زاویه بهره مشتمل است

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور
۱۲۶

کشتی وار. چنددهنی. جمبو. کانگره. کولو. چمبا. مندی. سوکایت. هرپور. گرگرس مشهور
مقامات حصه مذکور در حصهٔ کوهستانی این چند شهر و مقامات مشهور است چنیانی متصل
سرحد کشمیر بطرف جنوب واقع است نگرکوت گره کانگره قلعه است در اطراف رود بیاه در میان
کوهستان از حصانت و متانت آن شهرتی دارد نگرکوت معبدی است بائین قلعه
کانگره از بهوانی منسوب است سالانه دو مرتبه در انجا هجوم خلایق میشود و مردمان از راه
ایک سال هم میرسند صاحب آرالیش محفل می نویسد که در بتخانه مذکور از برای حاجت روائی بعضی
کس زبان و بعضی سر خود از تن جدا کرده می اندازند و باز بدستور درست و چسپیده
میشود جوالامکهی مکانی است بفاصلهٔ دو کروه از نگرکوت و در انجا چند جا شعلهٔ آتش زبانه
می زند اگر بنود در انجا هم بجهت پرستش میروند و انواع اشیای خود را در ان آتش می اندازند
و می سوزند بیان پنجاب سر زمینی را مابین آن این پنج دریا یعنی ستلج و بیاه و راوی
و چناب و جهلم جاری است پنجاب میگویند و پنجاب بر پنج دوآبه مشتمل است اول دوآبهٔ سند ساگر
که در میان دریای سند و دریای جهلم واقع است و متصل قلعهٔ اتک از ابتدای دریای سند تا لب
دریای جهلم بفاصله [illegible] کروه مسافت دارد و درین دوآبه از رهتاس گده بطرف جنوب جوده نام کوهستانی
که طوالت آن از ابتدای جبل سلیمان که بعضی آنرا متعلق افغانستان دانسته اند نهایت
رود جهلم شرقا و غربا نکصد کروه خواهد بود محاذی گردیده است وجه تسمیهٔ آن چنان است که جوده
نام شخصی که رئیس قوم جنجوها بود شاید که درین کوهستان سکونت داشت لاجرم بنام
او مشهور شده اولاد او تا بعهد اورنگ زیب در برگنات کرجاک و ننده نه و مکهیاله
و غیره سکونت و ریاست میداشتند کوهستان مذکور سراسر نمکسار بوده است و ازانجا
نمک سنگ بسیار لطیف می برآرند و جماعتی که نمک می برآرند ایشان را بنام لاگه کس
میخوانند الغرض بسیاری از لاگه کس بدامن کوهستان نقبی به عمق سه صد گز کندیده
عریان مادر زاد کلندی بر دوش برداشته و بدست چراغ گرفته اندران تاریک نقب

میروند و پاره نمک را بوزن دو سه من خواهد بود کنده می برآرند و مزدوری آن از
ناظمان میگیرند هوای نقب مذکور بهر یک موسم معتدل و هر چند که مقامات دیگر هم بحیث
برآوردن نمک بوده است فاما کهوره و کهیوه هر دو کلان نقب ها متصل شمال آباد واقع
است و هر سال چندلک من نمک سنگ از انجا برآورده میشود و در عهد راجه رنجیت
سنگ پنجاه هزار روپیه بر سبیل محصول نمکسار مذکور آمدنی سرکار بود و اکثر کاریگران در انجا
از نمک طباق و رکابی و سرپوش و چراغدان وغیره طیار ساخته میفروشند قریب آن
معدن سنگ دو دریا بوده است از سنگ مذکور اتک طیار میسازند و نیز رکابی و
پیاله و آبخوره وغیره بهترین از بهتر طیار کرده فروخت میکنند متصل آن بحدود پرگنه مکهیاله
کتاچه نام حوضی است صاحبان آرایش محفل و چارگلشن مینویسند که پایاب آن کسی
نیافته تالاب مذکور قدیم معبد هنود است بنابه چیت هر یک خورد و کلان ایشان در انجا
برای غسل میروند و روزی چند مجمع میباشد اعتقاد آن قوم چنان است که زمین را
دو چشم است چشم راست تالاب پهکر متصل اجمیر و چشم چپ همین تالاب است
دویم دوآبه جونته عرف جنهت که مابین دریای جهلم و دریای چناب است عرضش در
شاهراه سی و یک کروه سویم دوآبه رچنا که در میان چناب و دریای راوی است
عرضش در شاهراه که قریب تر راه است تخمیناً سی و دو کروه خواهد بود چهارم دوآبه
باری مانجها که در میان راوی و دریای بیاه واقع و عرضش در شاهراه سی و چهار
کروه است پنجم دوآبه جلندر که در میان بیاه و دریای ستلج است و عرضش سی
و سه کروه بوده است مردم پنجاب این دوآبه را خاص دوآبه خوانند یعنی هرگاه کسی
دوآبه را اطلاق میکنند مراد از مابین همین دو دریا باشد و چون از دریای ستلج عبور
میکنند ملک پنجاب تمام میشود و از دریای سند متصل اتک تا لب دریای جمنا متعلق
صوبه دهلی در قوم سکهان هزارها سردار خورد و کلان بودند که یکی اطاعت دیگری نمیکرد

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور
۱۲۷

وکسیکه دو سه اسب از ملک خود داشت لاف سرداری میزد و مستعد بجنگ با
هزاران سوار میشد زیراکه همقوم او در مقابلهٔ غیر با او متفق میگردیدند و سابق ازین با وجود
کثرت فوج و سواران قوم سکه بمجرد شنیدن آمد آمد سلاطین درانیه مضطر شده میگریختند
بهر کیف بعد از سستی ارکان سلطنت درانیه وقوع آمده رنجیت سنگه پسر مها سنگه
روز گرفته تمامی پنجاب و سرحد کابل و کشمیر وغیره عمل خود نموده و تمامی سرداران سکه را
زیر و زبر ساخته مطیع خود کرد رودهای صوبه لاهور در صوبهٔ لاهور این چند دریاهای کلان
است سنده دریائی است مابین هندوستان و افغانستان واقع است منبع آن
بکوه همالیه و از جانب شمالی کوه مذکور بر آمده است و بعضی سیاح میگویند که از جانب شمالی
کوهستان همالیه از کدامین مقام قلماق بر آمده در حدود کاشغر و کافرستان و تبت و پگلی
و دمتور رسیده است و از انجا به الکه یوسف زئی تبعه دریای نیلاب از طرف چپ و بر آمده
همه دیگر چند دریا زیر قلعه اتک در عین شاه راه با دریای مذکور اتصال یافته است از بسکه
عرض دریا در انجا خورد تر بوده است فاما از نهایت زور و شور روانی دارد و کشتیهای
گذاره ازین کناره به آن کناره در طرفة العین میرسد لطرف جنوب آن جلالیه نام سیاه
سنگی است که گاه گاهی کشتی با سنگ مذکور در خورده می شکند بنابرین ملاحان همیشه حتی المقدور
از آن سنگ حفاظت میکنند و بر آئینه کشتی را بدان طرف نمی برند وجه تسمیه آن
بقول عوام این است که بر سنگ مذکور قبر بزرگی است که نامش جلالیه بود ولیکن مردم
خاص درین باب چنین میگویند که در عهد اکبر شاه شخصی افغان جلالیه نام نهایت مفسد
و شوریت بود اتفاقاً بادشاه بجهت سیر و شکار از آن طرف عبور میکرد که بیک ناگاه
کشتی جواهر خانه از سنگ مذکور شکوهیده شکست فی الفور از زبان مبارک حضرت
بیرون رفت که این سنگ هم جلالیه شد از آن باز آن سنگ را جلالیه میگویند
نزدیک آن عمارات راجه بهودی است نهایت عنگین و رنگین در زمان سابق

راجه مذکور سلطنت انجا میکرد القصه دریای مذکور از کوهستان افغان خلک وغیره برآمده
بسرحد افغانان سنبل در رسیده و از انجا در ملتان در گذشته و قریب انجا جداگانه
پنج دریای پنجاب در آن آمیخته نام مجموعی آن رود سنده مقرر شد پس از انجا دریای
کلان گردیده بسرحد بلوچستان در آمده بعده قلعه بهکر را در میان دو لنگ در گرفته از انجا
در صوبه سنده و تهته در رسیده از چند دهانه قریب بندر لاهری بدریای عمان متعلقه
بحر عرب میریزد و بندر مذکور از شهر تهته بفاصله سی کروه واقع است و دریا
مذکور از غرب صوبه لاهور سه گذر یعنی گهاث میدارد یکی گذر بر قلعه اتک دویم
از دهنیی کیپ شده بدریای جهلم میرسند و درین راه دریای سنده را از گذر نیلاب
که از پشاور قریب سی و پنج کروه فاصله دارد عبور میکنند و لجه عبور و قطع نمودن
مسافت سی کروه بمقام دهنیی کیپ میرسند سوم گذر قریب کالا باغ و دیره
اسمعیل خان است که از انجا عبور کرده بملتان میروند واضح باد که از روی کتب هنود
بیرون دریای سنده ایشان را رفتن ممنوعست پس دریا قینی است که
هنودان بیرون دریای مذکور بلکه این مقام یا بلاد هرگز نبوده اند و حد ایشان
تا بدریای سنده است جهلم رودی است و آنرا دریای بهت هم خوانند منبع آن جبل
تبت که از حوضی بر آمده است و در کشمیر رسیده بکوچه و بازار روان گشته چنانچه در شهر مذکور
جابجا پلها بسته اند و اکثر باغات و عمارات و سیرگاه ها بر ساحل آن واقع است و از کشمیر بر آمده در
لاهور با کشن گنگ بکهلی در آمیخته از انجا زیر دانکلی آمده است قصبه مذکور دار الحکومت سرکرده ککرون
بود و از انجا در میرپور در گذشته بموضع جهلم واقع گردیده است و از انجا به کرجهاک و ننده وغیره
گردیده متصل بسرحد ملتان به جهنگ سیال بدریای چناب افتاده هم نامش شده است
چناب رودی است در کتب هندی نامش چندربهاگا نوشته اند ماجرائیش چنان است که
دریای چندر از طرف چین آمده از مخیبر در گذشته در کشتوار که زعفران انجا مشهور است در

ایشیا
هند خاص
صوبه لاهور

۱۳۸

رسیده است و دریای سیاه کالا از طرف تبت آمده بدو آمیخته است لاجرم نامش چندر بهاگا خوانند العرض دریای مذکور از کوهستان هماله از طرف مشرقی صوبه کشمیر بر آمده در بهوبال در گذشته متصل پرگنه اکهنور تابع جمون و پابهوانی منسوب فرار رسیده است و از انجا زیر انبار آبان و اکهنور و از انجا بر کوهستانی از نهایت آب و تاب جاری میشود و از انجا بیکلی فرار رفته بهده باره شده است لیکن تا به بهلول پور بسمت دوازده کروه باز یک شامل گردیده از دهات های سیالکوت در گذشته زیر سادهوره گردیده به وزیر آباد فرار رسیده سوداگران هیزم سال از کوهستان ختنه وغیره از راه همان دریا در وزیر آباد می آرند سبس دریای مذکور در بهونه منزل و هزاره درآمده است جار کروه عقب از هزاره بر ساحل همان دریا قبر هیر و رانجها واقع است عشق ایشان مشهور و اهل پنجاب بر محبت ایشان نغمه ها طیار کرده می سرایند بعد از آن دریای مرقوم متصل جنده لوت با دو خورد کوه ها در رسیده است و در شهر مذکور مزار شاه برهان بوده است اکثر مردمان با بزرگ مذکور هم اعتقاد میدارند آخر دریای مذکور متصل ملتان به جهنگ سیال با دریای جهلم در آمیخته گویند که دریای چناب کلان تر دریاهای پنجاب است و در همه حالت شبیه بدریای گنگا بلکه در عذوبت و رنگ وغیره از آب گنگا هم بسیار خوشگوار و مقوی و هاضم و صحت بخش است راوی دریائی است منبع آن بکوهستان هماله و از جبل من مهیس که قدیم معبد هنود و بت انجا مهادیو است بر آمده زیر شهر چنبه که دار الحکومت فرمانده انجا است در گذشته است هوای شهر مذکور باعث افتادن برف مثل کابل و کشمیر است و میوه جات هم اکثر لطیف و شیرین بیدا میشود فرمانده مذکور باعث اجتماع سلسله کوهستان و کثرت جمعیت بادشاهان را بخاطر نمی آرد آخر دریای مذکور از حدود دسوهلی در گذشته به شاه پور چهار نهر کهیده است و از انجا به پرگنه بتهان و کانهو و کلانور و امن آباد وغیره جاری گشته در لاهور بپائین عمارت آباد شاهی روان شده است و از انجا در سنه هوان و فرید آباد و ڈیک و راوی در گردیده

آسیا
هند خاص
صوبه لاهور

متصل سدهوسرای از شهر ملتان نسبت کرده عقب با دریای جناب درآمیخته است
بیاه رودی است وآن از کوهستان همالە از میان تالابی واقع کوه بهونث برآمده زیر
قصبهٔ کلود جاری گشته در منڈی رکھشیت سپس در حدود سوکهیت ومحل موریا
درگذشته بشهر نهندون ام مسکن فوجدار کوهستان است دررسیده وازانجا در اطراف
دهوال وسینه گردیده از دیهات نورپور برگذشته بر فراز کوهی رفته است وازانجا باز
بسر زمین فرود آمده پائین گانوآمن ام با شاهی شکارگاهی است درآمده است بعده
زیر قصبهٔ ربله وازانجا بشهر گوبندوال وازانجا متصل لوه با رود ستلج درآمیخته است سپس
باز هر دو رود باهم اتصال یافته در فیروزپور و ممدوت دررسیده است وازانجا در
محالات سرکار دیبالپور رسیده دوباره شده یک چشمه بطرف جنوب میرود
نامش ستلج خوانند ودیگری بسمت شمال درگذشته نامش بیاه مقرر شد
بعده باز هر دو شاخه باهم درآمیخته به اطراف فتح پور وغیره فرا رفته است درانجا
نام آن هر دو مجموعه گهلوگهارا خوانند الغرض دریای مذکور متصل سرحد بلوچستان دررسیده
با مجموعهٔ راوی و جناب و جهلم درآمیخته ازانجا نام آن هیئت مجتمع رود سنده مقرر
شده است ستلج مشهور رودخانه است ام شرقی سرحد لاهور باشد منبع
آن بکوهستان همالە ومحاذی رامپور از کوه بهونث برآمده است ونیز شاخهٔ
از رود مذکور از طرف شمالی کوهستان همالە جاری گشته برودخانهٔ برم بتر درآمیخته
است وآن چشمه ام از جنوبی کوهستان همالە جاری گردیده است بشهر کلود
دررسیده وازانجا در جبال شیرگڈه بعده بحدود کهلور چنانچه مقام مذکور را از سه
طرف احاطه کرده است سپس از کوهستان انجا برآمده دو گنگ گشته پائین ماکوال
وکیرت پور آمده است وازانجا فرا رفته قریب قصبهٔ روپر باز باهم درآمیخته
متصل ماچهیواره درگردیده در لودهیانه بر شاهراه واقع گردیده است وازانجا

اسیا
هند خاص
صوبه لاهور
۱۲۹

قریب قصبهٔ تلون وتهاره آمده نزدیک موضع پوربا دریای بیاه درآمیخته است واز منوبی
رود مذکور سرحد لاهور شمرده میشود الغرض آب وهوای صوبهٔ لاهور بموسم سرما سردی
وبگرما گرمی بامناسب می باشد گندم وجو وبرنج وخود وغلجات وامتیه ونیشکر وتماکو واقسام
میوه جات از حاصلات صوبهٔ مذکوره است مشهور مقامات وشهرهای صوبهٔ لاهور در صوبهٔ
لاهور انچه از شهر ومقامات مشهور است این است اتک قلعه است بر مشرقی کنارهٔ
رود سنده محاذی عمارات راجه هودی بسمت حسن ابدال وآن قلعه از پشاور
بر فاصله ۳۲ سی ودو کروه واز دریای جهلم بر فاصله پنجاه کروه واقع است وقلعه مرقوم در تصرف
افاغنه خنگ است از زمان سلاطین تیموریه این مردم رئیس آن مکان اند هر وارد
وصادر از آن طرف آمد ورفت میدارد جرا که سیوای آن راهی دیگر نیست عمارات
هم در قلعه مذکور نهایت بر فضا ودلکش لب دریا واقع است خصوصا مقام حاکم نشین
از بس مرتبه فرحت افزا است وآب وهوای آنجا هم نهایت معتدل از مشرقی طرف
قلعه مذکور وضع ورفتار وزبان مثل هندوستان بوده است ولطرف مغرب بجمیع
مراتب مثل افغانان حسن ابدال مقامی است در دوابه سنده ساگر برابر
قلعهٔ اتک از آنجا راه بکشمیر وکابل رفته است راول پنڈی مقامی در دوابه سنده
ساگر دهنی کهیپ مقامی است در دوابه سنده ساگر از دریای سنده بر فاصله
بیست کروه واقع است روسا ورعایای اینجا تمام اهل اسلام اند ودرینجا اسپ بسیار خوبصورت
وشایسته بهم میرسد ومردم قوی جثه وتناور می باشند ودرین حدود تالب جهلم
کوهستان در غایت بلندی وگریوه های دشوار گذار واقع شده است پنڈ دادن خان
مقامی است برلب دریای جهلم واقع وقلعه وشهر عظیم دارد قریب آن نمکسار است
یعنی کوههای بلند از نمک سنگ بوده است ودر انجا هرکسیکه مکان بلند بر کوهی مرتفع ساخته
می نشینند او را راجه میگویند وتابع یکدیگر نیستند وسابق ازین همگنان رجوع بسلاطین

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور

در آنجا میداشتند تبع پنڈ مذکور در تحت تصرف راجه رنجیت سنگه رسیده بود پنڈ دادن خان
در دوابه سنده ساگر از کوهستانی است درین دوابه جایل است بسمت جنوب واقع است
قلعه رهتاس قلعه در دوابه سنده ساگر و از سطح زمین چهار کروه بلندی دارد و
از انجا مقام نمک سار بر فاصله هفت کروه بوده است بالاناته جوگی برین قلعه تپسیا میکرد
و حالا هر روز شیوبرت در انجا نهایت هجوم میشود و بسیاری از جوگیان هم جمع می آیند
و پرستش میکنند قلعه مذکور را شیر شاه افغان قوم سور در سنه ۹۴۸ نهصد و چهل و هشت هجری
بر فاصله تخمینا شصت کروه از شهر لاهور بسمت شمال مایل بمغرب لب دریا بر مغربی
ساحل رود جهلم با کمال رفعت و استواری تعمیر ساخته است تا امروز موجود است
و نام آن قلعه رهتاس خورد نهاده و این قلعه باهتمام جلال خان که پسر خورد شیر شاه
بود انجام یافته چنانچه این تاریخ بر دروازه قلعه مذکور مرقوم است تاریخ ز هجرت گذشته
تواریخ سال ٭ به نهصد چهل هشت ۹۴۸ آمد جلال ٭ بنا کرده این قلعه سنگین حصار ٭
شهنشاه شیر است عالم شعار ٭ معلوم باد که در صوبه بهار هم یک قلعه بنام رهتاس گڈه
بوده است آن دیگر است ڈنگیان قصبه است در دوابه جونٹهه که بیشتر چند سال راجه
انجا خداداد خان بود شادی وال قصبه است در دوابه جونٹهه و در اصل آن سه قریه
بوده است که یک نام دارد و درین قریات قوم راجپوت مسلمان می باشند گجرات خورد
قصبه است در دوابه جونٹهه در عهد اکبر شاه آباد شده و از علاقه سیالکوٹ محالی چند
برآورده بدو متعلق کردند و پرگنه جدا مقرر شد در ابتدا قصبه مذکور چندان رونق نداشت
از وقتیکه حضرت شاه دولا درینجا سکونت اختیار کرد آبادی ترقی گرفت گویند
که شاه صاحب موصوف در ابتدا غلام کمانیدهر سیالکوٹی بود ولیکن محبت
فقرا بدل داشت خصوصا خدمت سید نادر اکثر بجا آوردی چون وفات سید
ممدوح عنقریب رسید نظر توجه بر او افتاد فی الفور چشم باطنش روشنی گرفت

سپس از سیالکوٹ بگجرات آمده مقیم شده و تالاب و چاه و مساجد و دیگر عمارات
و پل ها تعمیر نمود خصوص از امن آباد بر فاصلهٔ پنج کروه بر دریای ڈیک بسمت لاهور شاهراه
پلی نهایت مستحکم قایم است و به سخاوت هم مشهور بود آخرش آن بزرگوار در سنه ۱۰۸۵
یکهزار و هشتاد و پنج هجری ازین جهان رحلت فرمود مزارش قریب شهر زیارتگاه خلایق
بوده است الغرض درین قصبه اجناس هر دیار میسر میشود و تلوار و جمدهر درینجا بهتر
از بهتر طیار میسازند و دوخت چکن هم بهتر از سیالکوٹ می نمایند سیوای ازین
درین نواح اسپان مانند عراقی پیدا میشود چنانچه بعضی اسپ بقیمت ده هزار روپیه
فروخت میگردد جهنگ کشوری است که درینجا رود جهلم و رود چناب اتصال
یافته است سابق ازین خطه هذا از توابع صوبه ملتان بود در عهد سکهان خارج
شده شامل لاهور گردیده و درینجا ریاست و زمینداری قوم سیال است و قریب
چند لک روپیه حاصل اینجا باشد و محاصل اینجا بسرکار سکهان داخل میشد
و کشور هذا مشهور به جهنگ سیال و جهنگ سالان است حسن و عشق
اینجا شهرت دارد هزاره شهری است در دوابه رچنا بساحل رود چناب وزیرآباد
شهری است در دوابه رچنا هم بر لب دریای چناب است سودهره قصبه است
در دوابه رچنا گوجران والا شهری در دوابه رچنا تهودی موسی خان شهری
در دوابه رچنا امین آباد در اصل آن چهار محال است هم در دوابه رچنا بوده است منبردوال
قصبه است در دوابه رچنا هم قوم راجپوت مسلمان می باشند رچنا شهری است
قدیم در دوابه رچنا آباد کردهٔ راجه شل چنانچه اینمعنی در کتاب مهابهارت هم از تصنیف
آن زیاده بر پنج هزار سال میگذرد می نویسد و آنرا سیالکوٹ هم میگویند بدینوجه
هم بعضی آنرا با راجه سالباهن منسوب میکنند چنانچه یک قلعهٔ پخته هنوز از یادگاری
او موجود است در ایام سلف دار الحکومت پنجاب هم بود آبادیش در عرصهٔ ۳۳ کروه

م گر از نقشهٔ انگریزی معلوم شده هزاره در دوابه سنده ساگر از راول پنڈی بطرف شمال
واقع است

ایشیا
هند خاص
صوبه لاهور

دارد و از عهد عالمگیر سیالکوٹ مشهور شده چون سلطان شهاب الدین غوری در
سنه ۵۷۷ پانصد و هفتاد و هفت هجری بر لاهور یورش آورد و باعث صلح انجامیدن
با والی آنجا فتحیاب نشد رخ توجه بسوی سیالکوٹ نمود و از سر نو تعمیر و مرمت
قلعه کهنه آنجا کرد بلکه بقدر حاجت از افواج خود هم در آنجا بگذاشت سپس در عهد اکبر شاه
راجه مان سنگه را فوجداری قصبه جمون و جاگیر سیالکوٹ داشت بمرمت قلعه
و آبادی شهر متوجه شده بعده چون در عهد جهانگیر شاه صفدر خان را فوجداری
قصبه مذکور و جاگیر سیالکوٹ مقرر شده او قلعه و برج ها را از سر نو تعمیر ساخت بعد ازین
اکثری از حکام بمرمت آن پرداختند برین نهج رونق و آبادیش رو بترقی رسانید
و درین شهر کاغذ خوب طیار میشود خصوصاً مان سنگی و حریری را جهانگیر شاه
از فرمایش خود طیار کنانیده بود و نیز اهل حرفه آنجا دستکاری نامی دارند خصوصاً پارچه
چکن ریشمی و گلابتونی دوخت وغیره و سوزنی و دسترخوان و خوان پوش
وغیره از نهایت صفائی و خوبی طیار میکنند و در عهد اورنگ زیب چکن دوزان
را مبلغ یک لک روپیه انتفاع میشد و منجمله سلاح اینجا کٹاری و برچهی نهایت
آبدار و خوش قطع میشود و باغات نیز در اطراف شهر بسیار هست خصوصاً باغ
نذر محمد بهونا را نهایت با بهار و گل و ریحان و میوه بوده هست مردمان در باغ مذکور
بجهت سیر میروند و حظ وافری بر میدارند متصل آن ناله جاری هست که از چشمهٔ
آتش بکوه جمون دارد و ناله مذکور از شهر بیرون رفته تا بعرصهٔ ده ده کروه سطحیر
گردیده بموسم برشگال بنجامیکه نهایت سیلابی میگردد باشندگان شهر مشک
گرفته در آنجا میروند و آب بازی میکنند و درین خطه مزار حضرت امام الحق خلف
امام زین العابدین هست گویند که آن بزرگوار هم بسیاری از اهل اسلام را همراه
گرفته بقصد جهاد متوجه هندوستان شده بود اتفاقاً بطرف سیالکوٹ تشریف

آورد آخر کار در ینجا با کفار جنگیده بدرجهٔ شهادت رسید علما و فضلا نیز اکثر در شهر مذکور
وارد و صادر میشوند بلکه بعضی توطن هم میگزینند چنانچه در عهد اکبر شاه مولانا کمال از حاکم
کشمیر رنجیده شده در سنه ۹۷۱ نهصد و هفتاد و یک هجری درین شهر رسیده
و رواج علم بیشتر داد بعده در عهد شاهجهان مولوی عبد الحکیم مدرس شد
چنانچه بر اکثر کتب از ممدوح الیه حاشیه بوده است بعد رحلت او پسرش مولوی
عبد الله بعهده مذکور مشغولی یافت و عالمی را از فیض خود کامیاب ساخت آخر در
سنه ۱۱۰۴ یکهزار و یکصد و چهار هجری فوت شد دهونکل مکانی است از سیالکوت
دوازده کروه فاصله دارد آنرا با سلطان سرور منسوب میکنند اگرچه مکان
مذکور همیشه زیارتگاه خلایق بوده است فاما بموسم گرمی از اکثر ملک زن و
مرد بجهت زیارت می آیند و نذرها میگذارند و تا دو ماه هجوم خلایق میباشد
پورمندل معبدی است در کوهستان جمون پانزده کروه از دهونکل تفاوت دارد
بت انجا مهادیو است بماه بیساکه در انجا هجوم میشود بعضی راجه کوهستان هم
با نهایت شان و شوکت می آید و از انجا رود خانه نیز بر آمده حدود دیهاتهای
ظفرآل درگذشته زیر پل شاه دولا رسیده است بعد از انجا از دولت آباد
و فیروزآباد برگردیده بار اوی میریزد در کوهستان جمون معدن ارزیز
بوده است سادهوره کلان قصبه است برکنارهٔ رود چناب و متصل
آن در عهد شاهجهان نواب علی مردان خان وسیع شهری باسم پسر
خود آباد نموده ابراهیم نام کرد و باغی هم نهایت کلان طیار ساخته و سوای
دیگر بسیار عمارات عالیشان تعمیر نمود و نهری نیز از دریای لوهی بجهت باغ
مذکور آورد غرض شش لک روپیه در تعمیر و ساخت انها خرج شد و از
دیهات سادهوره محالی از سرکار اعلی بر سبیل مرمت باغ و شهر مذکور

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور

از امرتسر
هفت کروه
ماجها

بطریق انعام بنام نواب موصوف مقرر شد جنداله قصبه ایست در دوابه باری ا
خاص پور قصبه ایست در دوابه باری مانجها بیرون دال قصبه ایست در دوابه
باری مانجها جای بود و باش مردم افاغنه است امرت سر شهری است
در دوابه باری مانجها در خطه مانجها از عمده شهرهای پنجاب است ابتدای خروج سکهان
ازهمین خطه مانجها است سابق ازین در شهر امرت سر بسیار سردار جدا جدا
بی اطاعت یکدیگر بودند چنانچه هریکی در بازار اثر کرده خود عمل میداشت و عمده این سرداران
شهر گلاب سنگه بهنگی لهنا سنگه و جنده سنگه بود اکثر مردم شهر و بازار رجوع باو داشتند
وامرت سر در اصل نام تالابی است اگرد آن مکانات پخته ساخته بودند
و در میان تالاب گنبدی است و درون آن معبدگاه سکهان و جای گروی
ایشان است هر روز بوقت صبح یا شام از مردم عوام و خواص قوم سکهه در انجا رفته
باستماع کتاب گرنت مشغول میشوند نانک شاه گروی ایشان آنرا موافق فهم
ذهن خود در علم توحید و اختیار کردن کارهای نیک و اجتناب از امور بد تصنیف
کرده است و بعد از ختم آن کتاب هر روز اهانت مسلمانان باواز بلند میکنند احمد شاه
درانی آن تالاب را از استخوان ها انباشته بود دران وقت شهر و بازار انجا
بسیار امن و امان داشت ~~و لاهور~~ از امرت سر از لاهور بفاصله هجده کروه ~~بسمت شمال~~
بطرف شرق واقع است شهر لاهور دارالسلطنت صوبه هذا بکنار جنوبی کناره رود راوی
اباد است و از شهر کلکته بجانب ڈاک بانصد و پنجاه و چهار و نیم کروه و بحساب
جغرافیه مطبوعه سنه ۱۸۴۲ یکهزار و هشتصد و چهل و دو عیسوی ششصد و نود و هشت کروه
فاصله دارد و لاهور قدیم شهری است اباد کرده راجه بلو بن راجه رام چند و چون از
گردش دور دوار بعد مرور مدتها هنگامیکه اباد شدن رونق و بورانی آورد دار السلطنت
به سیالکوت مقرر شده بود و بعد ازین وقتیکه سلطان محمود غزنوی در سنه ۴۱۲

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور
۱۳۲

چارصد و دوازده هجری تسخیر صوبه لاهور کرد ایاز که منظور او بود از سر نو به تعمیر و ترمیم
شهر مذکور پرداخت بعد از فرزندان سلطان محمود خسرو شاه و خسرو ملک
هر دو پدر و پسر تازه این ولایت را مفتوح کرده شهر مذکور را دار السلطنت قرار
داد و تا مدت سی و پنج سال دار الحکومت اولاد سلطان محمود جاری ماند بعد از آن
باز به بیرونقی تبدیل گشت و پس از مدتی تاتارخان که یکی از امرای سلطان بهلول
بود آن را دار الامارت خود مقرر کرد و پس میرزا کامران بن بابرشاه در اینجا
بود و باش اختیار کرد بعد اکبرشاه در عهد خود در آبادی آن توجه را فرمود
و یک شهر پناه خشتی و یک دولتخانه تعمیر نمود و پس از این جهانگیرشاه عمده ترین
عمارات بنا نهاده مدتی نزول اجلال فرمود و در عهد شاهجهان هم آبادی آن
رو بترقی رسانید و در عهد اورنگ زیب بر کناره دریا اکثر عمارات
خوش اسلوب بنا یافته چنانچه بر کناره دریا مقابل دولتخانه عالمگیر مسجد با
سنگین عالیشان بنا یافت و در تعمیر آن پنج لک روپیه صرف و سوای
اکثر مساجد و عمارات اندرون شهر بوده هست خصوص در ناف شهر مسجدی
جامع از تعمیر وزیر خان عرف حکیم علم الدین شاهجهانی بنهایت خوش قطع
موجود هست و مزارات هم اکثر بزرگان درین شهر هست خصوصاً مزار پیر علی
هجویری که آنحضرت همراه سلطان محمود از غزنی بلاهور آمده بود بلکه عقیدت
سلطان ممدوح چنان بود که صوبه مذکور از همین قدم پاک ایشان مفتوح شد دیگر مزار
بی بی پاکدامن بنت مسلم بن عقیل که با امامین قرابت داشت بی بی
ممدوحه در تفرقه جنگ امامین بعد چندی در لاهور آمده سکونت ورزید
و همانجا وفات یافت مزار او در آبادی شهر لاهور بسیار جای متبرک بوده هست
و اکثر ولی الله در حرم او بجله می نشینند و مقبره جهانگیرشاه در آنطرف دریای

راوی بعلاقهٔ دوآبه رچنا متصل شاهدره در باغ مهدی قاسم خان که نورجهان بیگم آن باغ
را ترمیم و رونق داده بود واقع است و مقبره مذکور بصرف هفده لک روپیه طیار شده
است و قریب آن قبر آصف خان ابو الحسن برادر نورجهان بیگم که پدر ارجمند بانو
بود واقع است و وفات آصف خان در ۱۰۵۱ یکهزار و پنجاه و یک هجری بود و هم درین اطراف
بعلاقهٔ ضلع گوجران والا مزار حضرت بهلول بحر دریا بوده است هیبت پور بهتی پرگنه است
غالبا در دوآبه باری ماجها باشد اسپ انجا مانند عراقی میشود چنانچه بعضی بقیمت
ده پانزده هزار روپیه فروخت میگردد و از متعلقات پرگنه مذکور چک گروگوبند
مقامی است در انجا باغی نهایت پر فضا و تالابی نهایت خوشنما است بروز
بیساکهی هزاران مردمان در انجا جمع میشوند رام تیرته پرستش گاهی است از
چک گرد گوبند دو سه کروه فاصله دارد هنودان پرستش انجا هم نتیجهٔ عظیم میدانند
پٹاله واضح باد که نحیف راقم این اوراق در باب پٹاله نهایت تردد نمود از نقشهٔ
انگریزی هرآینه دانسته نمی شود که قصبه بنام پٹاله در دوآبه باری ماجها باشد
بلکه بیرون از رود ستلج که شرقی سرحد لاهور است شهری بنام پٹیاله با فاء
یای تحتانی متصل امباله من مضافات صوبهٔ دهلی آباد است و از آن اینقدر محصل
معلوم میشود که پٹاله قصبهٔ است در دوآبهٔ باری ماجها و از مقام رام تیرته چند کروه
فاصله دارد و آباد کنندهٔ آن شهر رای رام دیو بهتی است که زمیندار کپورتهل و
سردار قوم خود بود چون سابق ازین باری در پنجاب طوفانی چنان هولناک
آب بود که از ابتدای رود ستلج تا نهایت رود چناب تمامی زمین سطح
آب گردید و از صدمهٔ آن عمارات و محلها خراب شد بلکه هزاران ذیحیات
نیز هلاک گشتند چنانچه بعد طوفان هم مدتی این سرزمین ویران افتاده ماند
و بعد از یک عمر بعضی بعضی جا آباد شد لاکن مغولان بلخی و کابلی از بسکه هر سال

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور
۱
۱۳۳

بر پنجاب تاخت ها می آوردند ازین جهت این ولایت مدت ها خراب ماند
و در پنجا زراعت کمتر شده و محاصل هم چندان نبود چون در عهد سلطان
بهلول لودی تاتار خان صوبه دار لاهور شد رای رام بهتی تمامی ملک پنجاب
را بعوض نه لک تنگه از صوبه دار مذکور اجاره گرفت ولیکن اتفاقی حالها
رای مذکور دین اسلام قبول کرد پس در ۸۷۷ھ هشتصد و هفتاد و هفت
هجری از اجازت خان ممدوح بتاله را که محض جنگلی بود آباد کرد وجه تسمیه
آن چنان است که وقت بنیاد شهر بد شگونی شده بود بدین سبب جا تبدیل
کرده متصل آن بر پشته باز بنیادش انداخت و بتاله بزبان پنجابی مبادله
را میگویند لاجرم قصبه مذکور را باین نام نامید القصه قصبه مذکور در ابتدا چندان
آباد نبود شمشیر خان خواجه اکبر که کروری آنجا بود او مکانی حاکم نشین و تالاب
لطیف و باغی وسیع در انجا تعمیر ساخته رونق آن مضاعف نمود پس
روز بروز آبادی گرفت بعد شیخ المشایخ کروری نیز عمارتی خوشنما ساخت
و بعد ازین در عهد اورنگ زیب وزیر خان عرف مرزا محمد جان که عهده
امانت داشت در ۱۰۷۹ یکهزار و هفتاد و نه هجری تمامی دکان های بازار
را پخته نمود و بانکی رای و سبحان سنگه هر دو قانون گویان بلکه پسران ایشان
نیز بسیاری از مکانات پر فضا و یک کاروان سرا تعمیر ساختند بعد
قاضی عبد الحی عمارات سنگین و رنگین و ایک باغ و یک بازار و ایک
کاروان سرا نهایت وسیع و ایک مسجد جامع بمرتبه رفیع طیار کنانیده آبادی
شهر را بیشتر از بیشتر نمود پس ازین گنگادهر بن ایرانند چاهی پخته در بازار
شهر حفر کرد و ایک باغ مع باولی در سواد شهر بر سر راه لاهور آراسته نمود
آب چاه مذکور را نیز بنام بانی آن گنگادهر میگویند و هر چند که در اطراف شهر

باغات بیشمار هست لیکن باغی که از آن سنگه قانقو گومبانه باغ شالامار هست
نهایت مطبوع و دلچسپ و باغ مذکور سه درجه دارد درجهٔ اول بر تالاب شمشیرخان
مشرف هست و سوای ازین اندرون و بیرون شهر بسیاری از مردان خدا آسوده
اند مثل شهاب الدین بخاری و شاه اسمعیل و شاه نعمت الله و شیخ اله داد
که هر یکی در عصر خود صاحب کمال بود قصبه مذکور مولد مولف تاریخ خلاصة الهند هست
مسانی موضعی هست از بتاله دو کروه فاصله دارد مزار شاه بدر الدین در انجا هست
سلسلهٔ آن عزیز بحضرت پیر دستگیر میرسد دیبال ڈال از بتاله چهار کروه فاصله
دارد مزار شاه شمس الدین دریائی در انجا هست یکی از کرامات او این هست که
که هندوی دیبالی نام اعتقادی کمال بدو داشت اتفاقاً روزی هنودان بر معمول خود ها
گروه گروه بجهت اشنان برود گنگا میرفتند دیبالی نیز از ان حضرت رخصت طلبید
فرمود که چشم های خود به بند چون دیبالی همچنان کرد خود را بکنارهٔ رود گنگا دید و با خویش
و برادر خود ملاقات هم نمود و همراه ایشان غسل کرد و ایشان نیز او را دیدند بعد
چند چشم ها وا کرد خود را در مجلس آن هادی دید حیران کار ماند وقتیکه برادران او
بخانهٔ خود ها مراجعت کردند او را در وطن دیده متعجب شدند آخر از حقیقت حال واقف
گشتند و سوای ازین اکثر کرامات از شاه صاحب موصوف مشهور هست
هر پنجشنبه و زیاده بر پنجشنبهٔ لوچندی زن و مرد بر مزارش میروند و اقسام نذرها
میگذارند و خادم مزار مذکور از قوم هنود از اولاد همان دیبالی بوده هست هر چند که اهل
اسلام خواستند که آن جماعت را از انجا دفع نمایند و آن خدمت بخود ها بگیرند
فاما پیش رفتی نشد چنانچه تا بعهد اورنگ زیب همان قوم مجاور درگاه مذکور بودند
دهیان پور مکانی هست قریب دیبال ڈال در انجا بابا لال نام فقیری نهایت صاحب
کمال بود درویش مذکور سلیقهٔ تقریر هم داشت چنانچه وحدانیت و معرفت خوب

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور
۱۳۴

بیان میکرد و نظم هندی نیز از و بسیار هست بلکه اکثر اشخاص هنود آنرا بطور وظیفه میخوانند گویند
دارا شکوه را از درویش مذکور بیشتر ملاقات بود و نیز کلمه کلام عارفانه اکثر
باهم میشد چنانچه منشی چندربهان شاهجهانی جواب و سوال طرفین را جمع کرده
کتابی نهایت مربوط بعبارت فارسی نوشته هست مکان بابا نانک نانک شاه
درویشی صاحب کمال بوده مقتدای قوم سکهه مشهور است و سلسلهٔ فقرای نانک
پنتهی بدرویش مذکور میرسد صاحب آرایش محفل می نگارد که مکان بابا نانک
از بتاله دوازده کروه بر کنارهٔ دریای راوی است و تا بعهد اورنگ زیب اولاد او در آنجا
می ماندند نحیف جامع این اوراق گوید که غالباً آن مکان اشاره از امرتسر
است که امروز سکهان تقدس و معظم جای می فهمند درویش مذکور مذاقی از کلام
وحدانیت و عبارت فارسی هم میداشت چنانچه درباب معرفت بسیاری از فقرات
بعبارت فارسی گفته هست یکی از آن جمله این هست که لایق آن است سزاوار همانست
که من بگذرم از جمله حکایات و شکایات و خیالات بر ایشان نگویم هم از گفتن
بیهوده ولی فایده گویم پس از آن از سر اخلاص متین هم ذره صدق و یقین
حمد بر آن ایزد خلاق که دارای جهان هست و نهان هست و عیان هست و مکین هست
و مکان هست و امین و امان هست و زمین هست و زمان هست همین هست
و همان درین هست و در آن هست بهار هست و خزان هست گهی بلبل نالان و
گهی گلبن خندان و گهی شمع شبستان و گهی پروانهٔ سوزان و گهی زلف پریشان
و گهی خوبی خوبان و گهی عشق جوانان و گهی عاشق حیران و گهی غمزهٔ زنان گاه
نهان و گاه عیان هست او که همه جا پرتو بر کاس سکل دهرتی واکاس
کهون دور کهون پاس کهون بهول کهون باس کهون بهونری او داس
کهون دیال کهون داس کهی بهید کهی بهانت کهی رنگ کهی ڈهنگ

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور

کپی کپیل سون انگلند اکهاراست باقی حالات درویش مذکور عقب خواهد آمد اجل مکانات
قدیم پرستش گاه هنود از بتاله دو کروه فاصله دارد هنودان آنمکان را با کارتک بن مهادیو
منسوب میکنند و در انجا وسیع غاری است از آتش معمور است تاثیر آب سرد دارد
بموسم بهار هزاران اتیت و جوگی و دیگر ریاضت کیشان و بسیاری از زن و مرد از
اطراف و اکناف در انجا می آیند و تا شش روز کثرت خلایق می باشد و دکان های
انواع اجناس و گل و ریحان میمانند و سرودیان و رقاصان هم میروند غرض در پنجاب
مثل همچنین اباشه اباشته نمی شود جلندر قصبه است در دوابه جلندر شاه ناصر الدین
در انجا مدفون است بموسم گرما اکثر اشخاص بجهت زیارت در انجا میروند و نیاز ها میگذارند
گویند که آنحضرت در عصر خود صاحب ولایت و کمال بود و هم درین نواح مزار شیخ
عبد السلطان پوری نیز بوده است کمالات و حالات او معروف و مشهور است و
در عهد سلیم شاه خطاب آن برگزین شیخ الاسلام بود بعده در عهد همایون و
اکبر شاه بمخدوم الملک مخاطب شد بجواره قصبه ایست در دوابه جلندر سر بیان
و بافته دوریه بجولیه چونه سفید چیره بتکای طلای انجل دار انجا در هندوستان مشهور است
لیکن پارچه چینت و بادله در سلطان پور خوب میشود بندی از حالات سلاطین
صوبه لاهور و ذکر نانک شاه مقتدای سکهان و سلطنت راجه رنجیت سنگه
وغیره و تسخیر نمودن انگریزان آن صوبه را و باز سپردن آن ولایت و حکومت
انگریزان اول از سلاطین اسلام سلطان محمود غزنوی در ۴۱۲ھ چارصد و دوازده
هجری لاهور را مفتوح ساخت و راجه انجا با گریز نهاده پیش راجه اجمیر پناه برد سپس در ۵۷۷ھ
پانصد و هفتاد و هفت هجری سلطان شهاب الدین غوری یورش آورده محاصره
نمود مگر فیمابین والی انجا صلح انجامید بعده باز سلطان شهاب الدین غوری در ۵۸۲ھ
پانصد و هشتاد و دو هجری حمله رسانیده تسخیر صوبه مرقوم نمود و والی انجا خسرو ملک را از

انسپ
هند خاص
صوبه لاهور
۱۳۵

خاندان محمودیه آخرین پادشاه بود محبوس کرده نزد برادر خود بفیروزکوه فرستاد الغرض
مدت یکصد و هفتاد ۱۷۰ سال صوبهٔ لاهور در تحت تصرف محمودیان بوده بدست سلاطین
ترکی نژاد افتاد و تختگاه شان هندوستان بود بعد رفته رفته بخاندان تیموریه درآمد
چون در سنه ۱۱۶۱ یکهزار و یکصد و شصت و یک هجری احمد شاه درانی والی مغلستان نوبت
اول باراده تسخیر متوجه هندوستان شد و از افواج محمد شاهیه شکست فاحشی یافته
بطرف ولایت خود مراجعت کرد و همدرین نزدیکی والی هندوستان یعنی محمد شاه
ممدوح فوت کرد و پسرش احمد شاه بر تخت نشست احمد شاه درانی باستماع این
خبر باز دومین بار حمله بر هندوستان آورده صوبه مذکور را مفتوح ساخت و قریب پنجاه
سال سلطنت اش در خاندان او ماند بعد بدست راجه رنجیت سنگه که یکی از سرامد
قوم سکهه بود درآمد تفصیل این اجمال این است ذکر نانک شاه و راجه رنجیت سنگه
وغیره معلوم باد که سکهه بمعنی مرید است و چونکه فرقهٔ سکهه مرید نانک شاه درویش هستند
لاجرم ایشان را سکهه میگویند پدر نانک شاه بقالی بود از قوم کهتری ولادت
او در سنه ۱۵۳۶ یکهزار و پانصد و سی و شش بکرماجیتی مطابق سنه ۸۸۶ هشتصد و هشتاد
و شش هجری بعهد سلطان بهلول لودی در تلونڈی وقوع یافته و در انجا بخانهٔ جد
مادری خود پرورش یافت چون لیاقتی خداداد داشت آثار عبادت از جبین
او در طفولیت پیدا بود سید حسن نام درویشی صاحب کمال بر نانک مذکور نظر
توجه داشته بهمت بر تربیت او میگماشت بفیض صحبت درویش ممدوح فی الجمله
شعور دانش بهم رسانیده از کتب اسلام و صوفیه که حقایق و معارف بان مشحون
است اطلاعی حاصل کرد و از کیش و مذهب آبای خود درگذشت و برحسب
ذهن خود مضامین اقوال آن بزرگواران یعنی صوفیه بزبان پنجابی داشت در
بحور اشعار هندی موزون می نمود و کلمات او فراهم آمده صورت کتابی گرفت

اشیا
هند خاص
صوبه لاهور

ونام آن کتاب گرنت انها آخر بعد سیر ممالک وارد پنجاب گردید و بهمان جا که خدا شد
و در یکی از قریه قصبه مذکور متصل دریای راوی سکونت اختیار کرد از بسکه شهره حق
شناسی و خداپرستی او ملک بملک مشهور شد عالمی از اطراف ممالک
آمده مرید او شدند و این اعتبار و کثرت اتباع در عهد بابرشاه او را میسر آمد
والی الآن در میان پیروان او کتاب مذکوره عزتی و شهرتی دارد و ایشان بخواندن
آن اشتغال داشته احترام تمام میکنند بیشتر اوضاع فقرای نانک شاهی
بمثابه فقرای مسلمانان هند باشد و ایشان در اکثر جاها جماعت دارند و در آن
جماعتها یکی سرگروه و دیگر مریدانش می باشند الغرض نانک شاه بعمر هفتاد
سالگی در ۹۵۵ نهصد و پنجاه و پنج هجری در عهد سلطان سلیم شاه فوت کرد
او را دو پسر بودند یکی سری چند و دیگری لکهمی چند لکهمی چند دنیا اندوخت و سری چند
هر چند ا صورت درویشی اختیار نمود فاما بجای پدر سجاده نشینی نکرد آخر یکی
از خدمه نانک شاه الهنه نام داشت و کهتری ترادی بود او را گرو انگد خطاب
داده برحسب وصیت نانک شاه قایم مقامش کردند او ۱۳ سیزده سال سجاده
نشینی نمود چون پسری نداشت امرداس نامی داماد خود را قایم مقام خود کرد
او ۲۲ بیست و دو سال مانده فوت کرد و با وجود اولاد او هم رام داس نام داماد
خود را بجای خود نشاند او ۷ هفت سال زندگی کرد بعد پسرش گرو ارجن بیست
و پنج ۲۵ سال نشست خلف او گرو هرگوبند ۳۸ سی و هشت سال بعد نبیره اش
گرو هرراي ۱۷ هفده سال قایم مقامش شد زیرا که پدرش حین حیات پدر فوت
کرده بود بعد گرو هرکشن پسر هرراي که خورد سالی بود بجای پدر نشست و
۳ سه سال زندگانی کرد بعد خورد سالی تیغ بهادر نام که پسر خورد گرو هرگوبند
مذکور بود بجایش نشست و گرو رام راي که برادر هرکشن مذکور بود همواره بمجادلت

او میکوشید آخر تیغ بهادر بعد یازده سال در قید اراي عالمگير افتاده در سنه ۱۰۸۱ یکهزار
و هشتاد و یک هجری مطابق سیزدهم جلوس عالمگیری حسب الحکم بادشاه در جهان آباد
کشته شد تفصیلش چنین است که تیغ بهادر سجاده نشین هشتم نانک
بود و پیروان بسیار بهم رسانیده صاحب اقتدار گشت چنانچه چندین هزار کس
همراه او میگردیدند و معاصر او حافظ آدم نام فقیری از مریدان شیخ احمد سرهندی
جماعه کثیر به پیری و مریدی خود بهم رسانیده هردو کس یعنی تیغ بهادر و حافظ آدم
شیوه اخذ بجبر و تعدی اختیار نموده در ملک پنجاب میگردیدند تیغ بهادر از
هندوان و حافظ آدم از مسلمانان زرها میگرفتند عالمگیر باستماع این خبر بخیال
اینکه شاید خروج کنند بحاکم لاهور نوشت که هردو را گرفته حافظ آدم را از ممالک
محروسه آنطرف اتک دشت در بدر کرده دهد و نگذارد که باز این طرف
آید و تیغ بهادر را مقید دارد چنانچه حسب الحکم بعمل آورد بعد چندی حکم دیگر در
باره تیغ بهادر رسید که او را کشته جسدش را چند حصه کرده اطراف شهر
بیاویزند حسب الحکم بوقوع پیوست آبا همراهیان تیغ بهادر بطور فقرا میگردیدند
و سلاح و یراق بستن ایشان را معمول نبود و گرو رام رای مذکور که رقیب
تیغ بهادر بود در سنه ۱۰۹۵ یکهزار و نود و پنج هجری درگذشت قبرش که هندوان
سماد گویند در دهرادون که زیر کوه منصوری من مضافات صوبه دهلی است
واقع است القصه در اواخر عهد عالمگیر گروگوبند پسر تیغ بهادر بجای پدر خود نشسته
منتشران فرقه خود را آهسته آهسته جمع نموده و سلاح و اسپ ها بهم رسانیده
اندک اندک دست و پای خود دراز کرد بموجب حکم بادشاه فوجداران
بتادیب او برداختند آن مدبر گریخته بامنی رسید و هر دو پسر او اسیر پنجه تقدیر
گردیده کشته شدند چون گروگوبند خواست که نزد اهل و عیال خود برسد عبورش

اشیا
بنه خاص
صوبه لاهور

از سلک حکام سرهند وغیره دشوار بود به بعضی از افاغنه وعده مبلغ گران بشرط رسانیدن
دران مکان نمود آنها او را بلباس نیلگون بطور افاغنه روهیله پوشانیده و
موی سر و ریش او بلند گردانیده همراه گرفتند و در راه باحترام می بردند هر که از احوال
او می پرسید میگفتند که پیرزاده اوچه است چون بجای معهود رسید برگشانی جمعیت
گردانید و همان شکل را بحال داشت و تغیری دران نه نمود بلکه پیروان خود را نیز
دلالت کرد که همین صورت اختیار نمایند بعد آشفتگی در حواس او هم رسیده
و همان حال در عزم انتقام پسران خود بعد او فرقه سکهه که پیروی مسلک او نمودند
موی سر و ریش و بروت میگذاشتند بلکه سر از ابتدای می تراشند و اکثر پارچه
نیلگون پوشیده با سلاح و یراق میگردیدند و هر چند که از دیگر فرقه باشند فاما هر گاه
این مسلک اختیار نمایند اجتناب و احتراز از ضابطه مستمره و قاعده دیرینه
نمود می کنند پس موجد این طریقه گرو گوبند است که در آخر عهد اورنگ زیب اتفاق
یافت بعد وفات گرو گوبند شخصی بنده نامی بجای او سجاده نشین شد او اقتدار
بسیار بهم رسانید چون کینهٔ دیرینه از قتل تیغ بهادر و پسران گرو گوبند در دل داشت
بر دهات و آبادی اهل اسلام هر جا که دست او میرسید تاخته از سکنه آنجا هر کرا
می یافت ابقا نمی کرد هر چند که اطفال صغیرسن باشند حتی که از زنان حامله مسلمانان
راسکهه درین بچه را بیرون کشیده میکشتند بهادر شاه که دران روزها بر تخت
دهلی بود با استماع خبر شورش او افواج به تنبیه برگماشت یکبار خان خانان منعم خان
با بیست هزار سوار او را در کوه کره محصور کردند از آنجا بحیله و جرات بدر جست
بار دیگر محمد امین خان و اغر خان و رستم دل خان وغیره امرا رسیده باز محصور
ساختند اما گرفتار نشد چرا که او کمتر مقابل افواج بادشاهی میگشت بلکه اکثر
بطور قطاع الطریق در اطراف و جوانب دویده یک جا نمی آسود و هر جا که قابو

ایشیا
بنده خاص
صوبه لاهور
۱۳۷

می یافت در قتل و غارت و تخریب مساجد و قبور مسلمانان قصوری نمی کرد
تا آنکه بهادر شاه رحلت نمود و در لاهور مقاتله بادشاهزادگان باهمدیگر روی داد
و احدی بحال سکهان نپرداخت ازین جهت اقتدار بندا بنهایت زیاده شد
تا آنکه نوبت سلطنت بفرخ سیر رسید و حکم تنبیه بندا به اسلم خان صوبه دار
لاهور صدور یافت اسلم خان بر سر او تاخته هزیمت یافت و بلاهور برگشت
و بندا از نخوت بسیار بهم رسید دست تعدی بر مسلمانان بیشتر از بیشتر
گشاده شد و آنچه نبایست بعمل می آورد بهمدرین عرصه بایزید خان فوجدار
سرهند باراده مدافعه بندا برآمد وقت مغرب در لشکر خود بخیمه علیحده نماز
میکرد سکهی از اتباع بندا بیک ناگاه بخیمه درآمده بایزید خان را در عین
نماز بکشت و خود گریخته بهمراهیان در پیوست چون این خبر بحضور رسید بعبد الصمد خان
تورانی صوبه دار کشمیر که چند هزار سوار منقل با او بود حکم استیصال بندا و سند
صوبه داری لاهور برای پسر او زکریا خان اصدار یافت و قمر الدین خان
پسر اعتماد الدوله محمد امین خان و اغر خان و دیگر فوج مغلیه و رساله والا شاهی
و احدیان و توپخانه بمدد و کمک او متعین شدند عبد الصمد خان بمجرد ورود
سند عازم لاهور گشته با فوج جرار بر سر بندا رفت بندا جنگهای صعب
با عبد الصمد خان نمود و قریب بود که شکست در لشکر مغلان افتد که بنصرت
ایزدی شکست فاحش خورده در قصبه گورداسپور که مسکن و
مواطن ایشان بود و حصار مستحکم داشت مع اتباع رسیده محصور گردید
چون محاصره امتداد کشید و محصوران مجبور گردیدند گاو و اسب و خر هرچه
در مذهب ایشان ممنوع بود بناچاری میخوردند هرگاه بی طاقتی از حد گذشت
و بسیاری از ایشان در آن خواری هلاک شدند التماس امان و استدعای

آمدن با لشکر نمودند عبد الصمد خان نشانی در میدان نصب نموده فرمان داد ا
سلاح و یراق زیر علم گذاشته نزدیک لشکر جمع شوند بعد اجتماع عبد الصمد خان
همه را دستگیر نموده بر لب همان دریا که زیر گورداسپور میگذرد گردن زدند
و دو سه فرقهٔ مذکور را بر شتران بی پالان و خران عریان کلاه کاغذ بر سر و
سلاسل در دست و پا کرده سوار ساخت و همه سرهای کشتگان پیش پیش
سواری خود گذاشته داخل شهر لاهور گردید و بعد چندی از ایشان را بهمان طور
از لاهور جانبین همراه قمر الدین خان و پسر خود زکریا خان بدار الخلافت
فرستاد چون نزدیک شاهجهان اباد رسیدند فرخ سیر اعتماد الدوله محمد امین
خان را فرموده که بیرون شهر بندا مذکور را تخته کلاه و رو سیاه نموده بسواری
فیل و دیگران را بر خر و شتر و سرها را بر نیزه ها کرده بشهر در آرد چون بهمان بحضور
رسید حکم حبس آن با جنس مو پسر و دو سه نفر معتبر در قلعه شد و در باره
دیگران فرموده که هر روز صد نفر از آن گروه روبروی چبوترهٔ کوتوالی و رستهٔ
بازارها بقتل رسانند حسب الحکم بعمل آمد چون تمام آن جماعه بپاداش اعمال
خود رسیدند پسر بندا را بزانوی پدرش نهاده بدست همان نابکار ذبح
کنانیدند و آخر بزنبورهای آهنی تافته پاره های گوشت آن بلیه از بدنش
کشیدند تا هلاک شد بعد قتل او حکم شد که هر جا این فرقه را یابند بی تامل
بکشند چنانچه ایشان از خوف مسلمانان مدتی در کوهستان پنهان ماندند
اما بعد از هنگامهٔ نادر شاه چون شوکت بادشاه دهلی کمتر شد باز آهسته آهسته
سر بر آوردند تا آنکه در زمان احمد شاه درانی از جبال فرود آمده در پنجاب
هنگامهٔ قتل و غارت گرم ساختند چنانچه چند بار از بادشاه مذکور جنگ و جدل
در میان آمد اما سکهان هر مرتبه هزیمت یافته هزارها بقتل رسیدند چون در سنه ۱۱۶۶

۱۳۹
اشیا
هند خاص
صوبه لاهور

یکهزار و یکصد و هشتاد و شش هجری احمد شاه درانی فوت کرد ایشان باز اقتداری بهم رسانیدند
و پنجاب و ملتان را مسخر کردند تیمور شاه پسر احمد شاه درانی باستماع این خبر
بگوشمالی ایشان متوجه آن سمت شد و جنگی صعب رو نمود چنانچه قریب سی هزار
سکهان درین جنگ کشته شدند و فتح با لشکر تیموری افتاد بعد در عهد زمان شاه
درانی باز سکهان سر بر آوردند و پنجاب وغیره را متصرف گشتند زمان شاه
باستماع این متمردیها بارادهٔ تنبیه آن گروه در ۱۲۱۱ه یکهزار و دو صد و یازده هجری
متوجه آن دیار شد و گوشمالی ما وجب فرموده مغلوب ساخت بعد ازین دفعات
آن قوم سرکش سر ببالا میکشیدند تا انکه از میان ایشان سرداری باسم
مها سنگه بر لاهور غلبه کرد و پس پسر او راجه رنجیت سنگه شوکتی تمام بهم رسانید
و از طرف زمان شاه حاکم لاهور شد چون دران روزها باعث مخاصمت
و مجادله برادران زمان شاه سلطنت درانی از هم فرو پاشیده بود راجه رنجیت سنگه
فرصت را غنیمت شمرده بعرصهٔ قلیل بر تمامی پنجاب و کشمیر و ملتان و پشاور و
سینده زیر حکم خود در آورد و چند کس فرانسیسیان بخدمت او نوکر بودند از ان
جمله موسیر شوالیر جنرل کورت صاحب و جنرل منتورا صاحب سرداران نامور
و کار آزموده بودند اینها قواعد جنگ و جدل بطور ولایت خود سکهان را آموخته و
راجه رنجیت سنگه بعد از حکومت سی سال بالاستقلال بتاریخ پانزدهم ربیع الثانی
سنه ۱۲۵۵ یکهزار و دو صد و پنجاه و پنج هجری در لاهور فوت کرد چهار زوجگان او با هفت
کنیزکان همراه لاش او سوخته شدند بعد راجه کهرک سنگه پسر بزرگ
او بود بجای او نشست و بعد از یکسال و چهار ماه فوت کرد لاش او را پسرش
نونهال سنگه سوخته هنگام معاودت چون اندرون شهر بدروازهٔ کلان رسید
از کشمکش مردمان و فیلان صدمهٔ سخت بر دروازهٔ مذکور رسید و پارهٔ از دیوار سقف

اشیا
هند خاص
جلوس لاهور

نشکسته بر سر راجه نونهال سنگه افتاد چنانکه او نیز جان داد این واقعه بتاریخ هفدهم ماه نومبر سنه ۱۸۴۰
یکهزار و هشتصد و چهل عیسوی بود بعد راجه شیر سنگه پسر رنجیت سنگه مذکور بر رانی چاند کنور
زوجه کهرک سنگه که بعد وفات کهرک سنگه مالک ملک و مال گردیده بود مستولی
شده بر مسند ریاست نشست بعد دو سال و هشت ماه بتاریخ سیزدهم دسمبر سنه ۱۸۴۳
یکهزار و هشتصد و چهل و سه عیسوی از دست سردار اجیت سنگه معه پسر خود پرتاب
سنگه کشته شد بعد راجه دلیپ سنگه پسر خورد راجه رنجیت سنگه بعمر ده
سالگی بر سریر ریاست بنشست چون بعد از چندی روز سردار اجیت سنگه دهیان
سنگه وزیر را نیز کشت هیرا سنگه پسر دهیان سنگه بود ازین حال خبر یافته سردار اجیت
سنگه را معه لهنا سنگه و همراهیانش بکشت و مصر بیلی رام را نیز کشته خود وزیر راجه
دلیپ سنگه گشت تا آنکه بعد از یکسال و سه ماه بتاریخ سوم جنوری سنه ۱۸۴۵ یکهزار و هشتصد
و چهل و پنج عیسوی هیرا سنگه نیز کشته شد فی الجمله از هنگام وفات راجه رنجیت سنگه
آتش فتنه و فساد درمیان سرداران مشتعل بود و یک دیگری را باطاعت گردن
نمی نهادند رفته رفته از انگریزان هم سرکشی آغاز کردند و در ممالک محروسه انگریزان شروع
تاخت و تاراج نمودند تا بحدیکه انگریزان لاچار شده در آخر سنه ۱۸۴۵ یکهزار و هشتصد و چهل
و پنج عیسوی لشکری بر سر ایشان کشیدند سرداران سکه نیز مستعد جنگ گردید
با توپ خانه این روی آب ستلج آمده راه عبور انگریزان مسدود نمودند چند معرکه صعب
با ایشان روی نمود آخر شکست بر فوج سکهان افتاد این واقعه بتاریخ سیزدهم شهر صفر
سنه ۱۲۶۲ یکهزار و دو صد و شصت و دو هجری مطابق شروع سنه ۱۸۴۶ یکهزار و هشتصد و چهل
و شش عیسوی بوقوع آمد چنانچه تاریخ این فتح این حیث تاریخ چو شد از ماه صفر سیزدهم
گشت در جنگ ظفریاب انگریز ٭ دشمنان را بلب ستلج کرد ٭ سر حباب یم خوناب
انگریز ٭ بل اعدا بهوا برآنید ٭ ز آتش توپ چو سیماب انگریز ٭ سال این فتح ازین

آسیا
هند خاص
صوبهٔ لاهور

رو گفتیم ؛ کرد فتح در پنجاب انگریز ؛ تاریخ بسال عیسوی ۱۲۶۲ چو بس از یورشش لاهور گورنر
جنرل ؛ ملک پنجاب ته حکم جهانگیر آورد ؛ ناله ز دوائی لاهور و بحبرش فرمود ؛ آه لاهور ۱۸۴۶
بیک حمله به تسخیر آورد ؛ چون لاهور مسخر سرکار انگلش گردید رانی معه راجه دلیپ سنگه
و راجه گلاب سنگه و دیگر سرداران پیش لارد صاحب آمده بسیار عجز و انکسار و عذر خواهی
نمود لارد صاحب ترحم فرموده تقصیرات ایشان معاف نمود و ملک پنجاب را باز
براجه دلیپ سنگه بخشید و کشمیر را براجه گلاب سنگه عنایت نمود فی الجمله درین معرکه دو
صد و پنجاه و شش ضرب توپ خورد و کلان بدست انگریزان افتاده همه روانه کلکته
شد ازان جمله بعضی توپ ها باین نام ها موسوم بود توپ فتح جنگ توپ ظفر جنگ
توپ نصرت جنگ توپ فتح نصرت توپ نصرت بان توپ کوه شکن
و توپ چمک بجلی وغیره و بر چندی ازان توپها کتبه مرقوم بود چنانچه دو کتبه ازانها درینجا مرقوم شد
کتبه بر توپ ظفر جنگ از فضل گرو نانک و فضل گوبند سنگه ؛ و ز حکم شهزاده
کنور نونهال سنگه ؛ شد توپ نو طیار ظفر جنگ شه پسند ؛ منسوب توپ خانه
جرنیل تیج سنگه ؛ کتبه بر توپ کوه شکن چو از درها بجان و تن بسی داغ کهن
دارم ؛ حذر کن ای رقیب از من که آتش در دهن دارم ؛ ای راست روی توپ
ز نواب نامدار ؛ در راستی و بردلی خود یگانه ؛ اژدر دمی و شیر نژادی و جنگجو ؛
ماری و مهره داری و صاحب خزانه ؛ سرکار نواب محمد شجاع خان بهادر صفدر جنگ
سنه ۱۱۸۲ هجری النبوی اسم کوه شکن بوزن یکصد و ده من گوله بمقدار دهن و
باروت نصف از گوله بوزن فقط - واضح باد که درین روزها صوبهٔ لاهور در عمل صاحبان
انگریز بوده است صوبهٔ ملتان ملتان در سلطنت پیشین وسیع ترین صوبه بود فاما
درین روزها محالات آن بدیگر صوبجات متعلق گشته محض خورد گردید مساحت طول از ابتدای
خطه بور تا نهایت جسلمیر شمالاً و جنوباً تخمیناً یکصد و چهل کروه و عرض از ابتدای فیروزپور تا نهایت

صوبهٔ ملتان

۱۱۹۶

اشیا
هند خاص
صوبهٔ ملتان

دریای سنده شرقاً و غرباً یکصد و سی [۱۳۰] کروه بسمت مغرب آن رود سنده و مشرق کلان
ریگستان متعلقهٔ صوبهٔ اجمیر و سرکار سرهند و طرف شمال صوبهٔ لاهور و جنوب صوبهٔ اجمیر و
صوبهٔ سنده واقع است زمین صوبهٔ هذا اکثر خشک و شور و ریگ آمیز است و گاه ندارد
فاما از خود جنگل تا پوشیده می ماند و در اطراف شهر ملتان و بهاول پور که متصل رود سنده
واقع است و این جاها نهایت برشکال خوب سیلاب میگردد حاصل بوده است پنبه و غله و گندم پیدا
میشود و درین صوبه این چند شهر و مقامات مشهور است شهر ملتان دار السلطنت صوبهٔ
هذا بر جنوبی کنارهٔ رود چناب آباد است و گرداگرد آن از چار دیواری تخمیناً بیست دست بلند
احاطه کرده اند و بر آن دیوار جا بجا بر ایک اندازهٔ تفاوت برج ها است و قلعهٔ اینجا خشتی
است که بر مرتفع زمینے واقع است و چند مقبره هم با عمارات عالیشان در اینجا است و هر چند که
شهر مذکور و پیرامون آن نهایت با عظمت و رونق بوده است فاما باعث قدامت سالهای آن
درین زمان رو بکاستن آورده چنانچه از کتب تاریخ جهان معلوم میشود که از زمان تعمیرش
زیاده بر دو هزار سال گذشته باشد آب و هوایش بموسم زمستان معتدل و بگرما گرمی
شدت و برشکال کمتر قالین و شطرنجی خوب درینجا طیار میکنند ولیکن قالین فارس
بنسبت آن فوقیتے دارد سیوای ازین اشیای هر ملک و هر قسم درینجا خرید و فروخت
میشود زبان روزمرهٔ باشندگان آن مثل لاهوری است و از سندی هم آمیزش دارد
مزار مخدوم بهاء الدین زکریا و خلفش شیخ صدر الدین و نبیره اش شیخ رکن الدین
در اینجا است وفات شیخ صدر الدین در سنه ۷۰۹ هفتصد و نه هجری بود و از شهر بتفاوت
چهار کروه مزار سید زین العابدین بوده است سید مرقوم والد بزرگوار سلطان سرور
بود در اینجا هم بموسم گرما بجهت زیارت بسیار هجوم میشود و از ملتان بتفاوت چهل [۴۰]
کروه بسمت مغرب الطرف از دریای سنده بدامن کوهی مزار سلطان سرور واقع
است آنحضرت اتفاقاً از دار داتی با قومی جنگ کرده مع برادر خود شهید شد و اهلیه اش

اشیا
هند خاص
صوبهٔ ملتان

ونیز لسبری اوا بلقب رانا مشهور بود در انجا فوت گردید وهمگنان دریکجا مدفون هستند مردمان آن اطراف مدفن ایشان را مزار شهید میگویند انواع کرامات از مزار مذکور دران طرف شهرت دارد و در آخر موسم زمستان در انجا بسبیل زیارت جنان اجتماع مردمان میگردد از انجا تا بملتان مسافت چهار روزه راه هست از مردمان جائی خالی نمی باشد داود پوتره ولایتیست در صوبهٔ ملتان از مجموعهٔ رود ستلج وبیاه بسمت جنوب واز ریگستان متعلقه صوبهٔ اجمیر بطرف شمال واقع است بهاول پور شهری است در ولایت داود پوتره بجنوبی کنارهٔ رود ستلج واز شهر ملتان بفاصلهٔ سی و[۳۵] پنج کروه بسمت الگنی گوشه واقع است بانی آن شهر بهاول خان اول است که یکی از خوانین داود پوتره بود واضح باد چون رکن الدین محمد بهاول خان بهادر عباسی نصرت جنگ حافظ الملک سردار قوم داود پوتره بسیاری از ممالک سنده وملتان وغیره در تصرف خود در آورده حکمرانی شروع کرد تیمور شاه درانی باراده اینکه او را مطیع ومنقاد خود سازد مع قشون جرار داخل ملتان گردید بهاول خان بدریافت آن مع عیال و اثقال از بهاول پور که جانشین او بود کوچ کرده در قلعهٔ که بریگستان بی آب ساخته بود در رفته پناه گرفت وافواج تیمور شاهی در بهاول پور رفته تاخت وتاراج نموده بسیاری از مکانات را بسوخت بعده حکم اشرف نفاذ یافت که بیست هزار سوار مع آذوقه وآب سه روزه در قلعهٔ بی آب برای استیصال بهاول خان بروند و بعد سه روز فوج اول برگشته آید ودیگر بیست هزار فوج مع سامان مذکور در انجا برود گویند که سردار مدد خان چون با بیست هزار سوار در انجا رفت اول دران دشت در دو سه جا انچنان چاه های کلان کنانید که آب آنها تمام فوج شاهی را کافی شد بعد ازان از طرف آب مطمئن گشته گلوله های توپ بر قلعه مذکور باریدن آغاز کرد قلعه مذکور از بسکه مستحکم بود اصلا ضرب گوله اثری نکرد چون دو سه دریچه خود را برای

آسیا
هند خاص
صوبهٔ ملتان

رفتن بهادر و شینی بالای قلعه گذاشته بودند قضا کار ایک گولهٔ عباره از راه دریچهٔ اندرون
قلعه رفته در باروت خانهٔ آنجا افتاد و آن جانب قلعه از روز صدها من باروت بهوا پرید
و تزلزل عظیم در ارکان قلعه افتاده اهل قلعه را مضطر و بدحواس ساخت تا اینکه ایشان مجبور
گشته از آنجا بگریختند و از یکطرف دیوار و فصیل قلعه افتاده راه آمد و شد یکباره چنانچه
عساکر شاهی از آن راه اندرون قلعه رفتند و مال و اموال بسیار داخل خزانهٔ عامره کردند
و بهاول خان نیز بلاادمان بالشاهی رجوع گشته همراه پسر خود پیشکش و نذر فرستاده خراج
سالانه بر خود لازم کرد و اقرار نمود که هرگاه دایره دولت برای تنبیه قوم سکه متوجه
لاهور خواهد شد خانه زاد قوم داودپوتره خود را برکاب سعادت ارسال خواهد کرد
بادشاه قصورش معاف و بعطای خلعت سرفراز ساخت و خود با اردوی وقشون
متوجه پشاور و کابل گردید و آن ملک بالکل داخل ممالک محروسه شد باید دانست
که نواب بهاول خان خود را عباسی یعنی از اولاد حضرت عباس بن عبد المطلب
عم جناب رسالت مآب صلعم میگویانند و هنگامیکه نادر شاه بعد تسخیر هندوستان از راه
کابل بملک سنده داخل شد ملک پهلوی سنده را تا نواح ملتان بخوانین داودپوتره
عنایت کرد بعده بهاول خان اول که بانی شهر بهاولپور است از آنجا تا نواح بیکانیر
و کنارهٔ لکهی جنگل ملک را بتصرف خود درآورد بعد فوت او بهاول خان دوم برادر
زاده‌اش سردار قوم و حاکم ملک شده در تمام امور مالی و ملکی گوی سبقت
از هم جنسان در ربود گویند که او حافظ قران و عالم متبحر و خوش دیانت و رعیت پرور
بود و بعد از آن که قشون تیمور شاه شهر بهاولپور را بسوختند و رعایای آنجا را تاراج
نمودند بهاول خان دوم بعد مراجعت پادشاه مذکور چند لک من غله و لکها روپیه
برعایا داده باز بنوعی آباد نمود که الحال از هر قسم اجناس اقالیم سبعه در آنجا میتوان
یافت و چنان ضبط و ربط و عمل و رعب بر رعیت دارد که اگر مسافر جواهر و طلا

درمیدان انداخته بخوابد هرانیکه دزد یا راهزن آنرا برباید و آبادی دران ملک چندان است
که اندک زمین از زراعت خالی نتوان یافت حدود ملک او بملتان وبکانیر ولکهی خنگل
وسنده وغیره پیوسته است وقریب بیست هزار مردم از قوم داودپوتره وغیره سوار وپیاده
بوقت ضرورت جمع کردن می تواند اوچ آنرا اوچه نیز خوانند قصبه ایست درولایت
داودپوتره متصل بهاول پور مزار شیخ جلال عرف مخدوم جهانیان درانجاست احمد پور
شهری است متصل قصبه اوچ دراول شهری است نزدیک احمدپور لیه قصبه ایست که
از شهر ملتان بسمت بایب گوشه یعنی بطرف دیره اسمعیل خان بر شرقی کناره رود
سنده واقع است واز شهر ملتان بیست کروه فاصله دارد درعهد زمان شاه درانی در
حدود سنه ۱۲۱۲ یکهزار و دو صد و دوازده هجری حاکم انجا امین الدوله محمد خان سدوزئی بود که
همایون شاه برادر زمان شاه ممدوح در سنه ۱۲۱۰ یکهزار و دو صد و ده هجری از دست او گرفتار
شده مکحول ومقید گردید ونیز بسیاری از سردارزادگان قوم درانی که رفیق همایون شاه
بودند از دست همین محمد خان کشته شدند دیره غازی خان قصبه ایست نزدیک سیوانه
ملتان واز شهر ملتان قریب بطرف مغرب بمغربی کناره رود سنده درد وسیوانه هندوستان
وافغانستان واقع است شجاع آباد شهری است مابین شهر ملتان وبهاول پور دیپال پور
سرکاری است از شهر ملتان بطرف مشرق ودرانجا دو قوم یعنی ذوگر وگوجر وسیوای ازین
دیگر اقوام نیز که تمرد وراهزنی ایشان شهرت دارد ساکن هستند بموسم برشکال وقتیکه رود
ستلج وبیاه هردو تا چند فرسنگ عریض میشود محالات سرکار مذکور اکثر اوقات سطح آبی
میگردد وهرسال درانجا طوفان شدید می آید وبعد از نشیب آن رودها رو بکاستن می آرد
باعث رطوبت وحرارت جابجا گنجان جنگل میروید که ممکن راه رفتن ندارد لاجرم آن
دیار را لکهی جنگل میگویند ومفسدان مذکورین به سبب پناه همان جنگل رهزنی و دزدی ها
بلا پروا میکنند وهرانیکه از امرا وحکام باشد به تنبیه قرار واقعی ایشان شدن نمی توانند و

آسیا
هند خاص
صوبهٔ ملتان

سردی دران دیار بدرجهٔ اوسط وگرمی بشدت وبموسم خریف زراعت جوار ودر
ربیع گندم بخوبی پیدا میشود وبطرف جنوب از ملتان از تفاوت پنج کروه بر دریای چناب
ملک قوم بلوچ واقع است ایشان را دو سردار بود یکی دودائی که سی هزار سوار و
پنجاه هزار پیاده همراه خود میداشت ودیگری بهوت که سردار بیست هزار سوار و سی هزار
پیاده بود هر دو باعث مخاصمت در سرحدهای خودها آمده باهم جنگها میکردند لیکن از اطاعت
پادشاه بیرون نبودند واز هر یک طرف وکلا ایشان بحضور حاکم ملتان حاضر میماندند وملک بلوچان
مذکور نهایت آبادی دارد وزراعت بهر دو فصل بافراط پیدا میشود ودزدان ورهزنان
را در انجا گذری نیست اجودهن آن را پاک پتن نیز خوانند شهری است از مضافات
سرکار دیبالپور مزار شیخ فرید شکر گنج در انجا است بهکر قلعهٔ است نهایت متین
واز شهر ملتان بطرف نیرت گوشه واقع است در تواریخ قدیم نامش منصوره
نوشته اند دریای سنده بعد اتصال یافتن با پنج دریای پنجاب قریب قلعهٔ مذکور
رسیده دو پاره شده کلان پاره بطرف جنوب وخورد پاره بطرف شمال رفته
قلعهٔ مذکور را در میان گرفته است دران دیار گرمی بشدت است وبارش نهایت
بقلت دهر چند که میوجات پاکیزه ولطیف پیدا میشود لیکن مابین بهکر وسیوی
جنگلی لق ودق واقع است در انجا بموسم گرمی تا سه ماه باد سموم میوزد ووقتیکه دریای
سنده بعد از چند سال از طرف جنوب بطرف شمال میاید دهات های آن اطراف
خراب میشود بنابرین باشندگان انجا بخانه های کاهی اوقات گذاری میکنند ورواج
پخته عمارات کمتر بوده است نبذی بیان از سلطنت ملتان نخستین از فرقهٔ اسلام
قاسم سپه سالار حجاج بن یوسف با افواج عرب که در سنه ۹۳ نود وسه هجری تعیین
شده بود ملتان را فتح ساخت پس بعد از مدتی بی انتظام شد وملحدان باز مستولی
شدند تا آنکه در سنه ۴۰۱ چار صد ویک هجری سلطان محمود غزنوی تسخیر کرد و مدتی چند

۱۴۲
اشیا
هندخاص
صوبه ملتان

در اولاد ایشان ماند بس باز کافران استیلا کردند و از کف محمودیان بر گرفتند تا آنکه در سنه ۵۷۱ پانصد و هفتاد و یک هجری سلطان شهاب الدین غوری مفتوح ساخت و از ان وقت در قبضهٔ پادشاهان هند ماند و در سنه ۸۰۰ هشتصد هجری مرزا پیر محمد بن عمر شیخ بن صاحبقران امیر تیمور اول بنه آمده ملتان را محاصره کرد و تا شش ماه با حاکم انجا که سارنگ خان نام داشت جنگ کرد آخر خان مذکور اسیر شد بعده بهمان نزدیکی امیر تیمور خود در ملتان آمده قتل عام فرمود و بعد مراجعت امیر ممدوح سید خضر خان حاکم ملتان گردید و در سنه ۸۴۷ هشتصد و چهل و هفت هجری از دست سلطان علاء الدین محمد شاه که نبیرهٔ خضر خان بود بشیخ یوسف شاه که از نسل غوث عالم بود در رسید او دو سال سلطنت کرد بعده شخصی از قوم لنگاه مدت شانزده ۱۶ سلطنت نمود و بس از ان پسرش سلطان حسین لنگاه سریر آرای ملتان گردید در عهد او سلطان بهلول لودی برای تسخیر ملتان فوجی گسیل کرده بود آخر هزیمت فاحش یافت و سلطان حسین در عهد خود ملک سهراب وغیره قوم بلوچ را از کچ و مکران بکومک خود طلبیده بود و بعوض ان از ابتدای کرور کوت تا نهایت دهنکوت در جاگیر ایشان داد و بلکه در عهد اکبر شاه نیز راجه تودرمل دیوان ان ولایت را بقوم بلوچ مذکور متعین داشت. و مدت سلطنت سلطان حسین مرقوم سی ۳۴ و چهار سال بود بعده شخصی از نسل او تا چند حکومت ملتان کرد بس از ان والی ته شاه حسین ارغون نژاد تسخیر نمود و نایب خود را که لشکر خان نام داشت در ملتان گذاشت آخر در سنه ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری از لشکر خان مرزا کامران بن بابر شاه بگرفت و بس زیر حکومت همایون شاه درآمد همگی شش تن از ابتدای یوسف شاه تا لشکر خان مدت هشتاد ۸۵ و پنج سال سلطنت ملتان کردند و از ان باز در تصرف سلاطین هند ماند و بتاریخ بیست و دوم جنوری سنه ۱۸۴۹ یکهزار و هشتصد و چهل و نه عیسوی مطابق سنه ۱۲۶۵ یکهزار و دوصد و شصت و پنج هجری انگریزان ملتان را فتح کردند و مولراج دیوان را

ایشیا
هند خاص
صوبه ملتان

را از طرف راجه دلیپ سنگه بن رنجیت سنگه بحکومت آنجا سرفراز بود گرفتار کرده محبوس نمودند
تاریخش بر حسب سال هجری در تعمیه این بیت است ع شکستم فرق و با دیوان ملراج
بدل گفتم مبارک فتح ملتان ؛ یعنی اگر از اعداد مبارک فتح ملتان ۱۲۷۲ اعداد حرف اول
و آخر دیوان ملراج را که مراد از دال مهمله و جیم تازی است دور کنند تاریخ مذکور برآید صوبه

صوبه اجمیر

اجمیر طول این صوبه شرقاً و غرباً دو صد و سی و دو ۲۳۲ کروه و عرض شمالاً و جنوباً دو صد
و بیست کروه بسمت مغرب آن ملتان و سنده و مشرق دهلی و آگره و مالوه و از طرف شمال
لاهور و دهلی و ملتان و جنوب گجرات و مالوه واقع است و صوبه مذکور را گاه گاهی مارواړ هم میخوانند
اما این اسم مخصوص به متعلقات جودهپور تعلق دارد زمین صوبه مرقوم خشک و ریگ آلوده
چنان شوریدگی دارد که از خود بسیاری شوره پیدا میکند و از زیاده تر عمیق نمودن آب می برآید
و مدار زراعت بر بارش بوده است لاجرم فصل ربیعی قلیلست و در فصل خریف باجره و
جوار و موته بکثرت پیدا میشود و عرض غله آنقدر میشود که سالانه باشندگان نفسی را اکتفا میکند
و ثلث یا ششم حصه غله بر وجه خراج بسرکار میدهند و رواج مالگذاری کمتر دارد و در چارپایه شتر
بکثرت و نرگاو هم همان مقدار و نیز در جنگل اقسام آهو میشود و در زمستان سردی معتدل
و به تابستان گرمی بشدت میباشد و در میان این صوبه کوهستان اراولی که سلسله
آن از طرف نیرت به ایران گوشه رفته است واقع است و درین صوبه بیشتر
قوم کچهواه و راتهور و دیگر راجپوتان میباشند بدین سبب صوبه مذکور را بنام راجپوتانه هم
میخوانند و ایشان مردم متمرد و سرکش میشوند و کلان حصه این صوبه از باشندگان
و آب و نباتات خالی بوده است و در آنجا حرف تربوز بافراط پیدا میشود و بطرف
بابیب گوشه نهایت وسیع ریگستانی که بعرض دو صد کروه و بطوالت زیاده
از سرحد صوبه است واقع است القصه صوبه اجمیر بر چهارده بهره منقسم است یعنی بهاټی ملک
بیکانیر ریگستان جیسلمیر جودهپور مارواړ ناگور شیکهاوتی جی پور اجمیر هروتی اودی پور

اشیلی ۱۴۳
هند خاص
صوبهٔ اجمیر

میوار سرور و نیز در صوبهٔ اجمیر این چند شهر مشهور است رتوا شهری در صوبهٔ اجمیر بنجمه شهری است در صوبهٔ اجمیر متصل سرحد صوبهٔ مالوا چتور قلعه ایست مشهور پنجاه کروه بطرف جنوب از شهر اجمیر فاصله دارد و بطرف مغرب قلعهٔ مذکور رود بناس جاری است راجه رتن سین شوهر پدماوت که قصهٔ او مشهور است حاکم این چتور بود و قلعهٔ مرقوم را سلطان علاء الدین خلجی والی دهلی بتاریخ سیوم محرم سنه ۷۰۳ هفتصد و سه هجری مفتوح ساخته راجه مذکور را و زان حین بسر ندیب نخانهٔ زوجهٔ خود بود قید کرده بدهلی آورده بود و سپس از تدبیر زوجهٔ خود رهایی یافت القصه در کوکستان توابع قلعهٔ مذکور است معدن جست است و در جین پور معدن مس مگر جین پور مذکور از ماندل علاقه دارد و سابقاً قلعهٔ مذکور در تصرف رانا بود اکبر شاه مدتی جنگ کرده در ۹۷۵ بقبضهٔ خود درآورد چنانچه قصهٔ آن مشهور است هویدا باد در زمان سلف ریشان قلعهٔ مذکور را راول میگفتند و بالفعل از اینک مدت رانا میگویند قوم او گهلوت لاکن گروه خود را از اولاد نوشیروان عادل می دانند و بدین سبب که جد ایشان بود و باشش و باش خود بموضع سیسودیه میداشت ایشان سیسودیه میگویانند و سوای ازین برهمن که غمخوار ایشان شده بود ازین جهت خویشتن را برهمن هم دانسته اند دستور خاندان ایشان چنان است که وقتیکه رانا بر مسند حکومت می نشیند قشقه از خون آدمی بر پیشانی خود میکشد و انچه که در کتاب عبد الله بیگ نوشته است بعد ازین خلیه آمده او دی پور آنرا میوار هم میگویند از کوهستان اراولی بسمت مشرق و از شهر ناتهدوارا بطرف جنوب واقع است در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری در انجا مهاراجه سروپ سنگه بهادر سلطنت میکرد جی پور نهایت خوش نما شهری از شهر اجمیر بسمت این گوشه واقع است پایتخت انجا مشهور است و بطریق تجارت در اکثر صوبجات هند می برند در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری در انجا مهاراجه

سیوای رام سنگه بهادر سلطنت میکرد جودپور آنرا مارواړ نیز خوانند از کوهستان اراولی
و دریای لونی بطرف مغرب واقع است در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری در انجا
مهاراجه تخت سنگه بهادر راجگی می نمود کوتا شهری است از چیتور گڈه و نیمچه بسمت ایسان
گوشه واقع می باشد و متصل کوتا بطرف مغرب شمالا و جنوبا رود چنبل جاری است
در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری در انجا مهاراؤ رام سنگه بهادر راجگی میداشت
بوندی از کوتا بطرف بایب گوشه مابین رود چنبل و رود بناس واقع است در سنه ١٢٧١
یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری مهاراؤ راجه رام سنگه بهادر با بر سر بر راجگی میداشت
کتاره حرم مشهور است در بوندی خوب میشود کرولی از بوندی و رام پوره بطرف ایسان
گوشه واقع است در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری در انجا مهاراجه پرتاب
پال بهادر سلطنت میکرد جیسلمیر از سلطنت جودپور بطرف مغرب در علاقه کلان
ریگستان است متعلق صوبه اجمیر است واقع است در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری
در انجا مهاراجه رنجیت سنگه بهادر راجگی مینمود بیکانیر شهری است مشتمل بر خورد سلطنتی
از سلطنت جیسلمیر بطرف ایسان گوشه واقع است در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد
و یک هجری در انجا مهاراجه سردار سنگه بهادر راجگی داشت کشن گڈه شهری
است مشتمل بر سلطنتی از شهر اجمیر بطرف ایسان گوشه واقع است در سنه ١٢٧١ یکهزار
و دو صد و هفتاد و یک هجری در انجا مهاراجه پرتهی سنگه بهادر راجگی میکرد بانسواره از
نیمچه بطرف جنوب مشتمل بر خورد ریاستی واقع است در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد
و یک هجری در انجا مهاراول لچهمن سنگه بهادر سلطنت میکرد و متصل بانسواره بطرف
شمال دریای ماهی جاری است پرتاب گڈه شهری است مشتمل بر خورد سلطنتی
در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری در انجا راجه دلیپ سنگه بهادر راجگی داشت
و شهر بندکار از شهر کلکته با نهصد و چهل کروه فاصله دارد اجمیر قدیم شهری است نهایت خوش

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اجمیر

آب و هوا و بطرف مشرق از کوه اراولی واقع ست اندرون شهر در کنار جهالره
مزار خواجه معین الدین چشتی بن خواجه حسن هست و قریب آن بر قلهٔ کوهی مزار
سید حسین مشهدی که عوام آنحضرت را خنک سوار میگویند بوده هست سید
مذکور یکی از ملازمان شهاب الدین غوری بود و شهر مذکور از شهر کلکته بر فاصله
پانصد و هفده گروه بطرف مغرب واقع هست معلوم باد که سابق ازین دار السلطنت راجپوتانه
اجمیر شهر اجمیر بود فاما بالفعل از ابتدای سنه ۱۲۳۹ یکهزار و دو صد و سی و نه هجری نیمچه را دار الحکومت
قرار داده اند نصیر آباد شهری هست قریب شهر اجمیر بر فاصله چند گروهی بسمت
اگنی گوشه واقع ست بیاور شهری هست متصل نصیر آباد بر فاصله چند گروهی بطرف نیرت
گوشه واقع ست ناگور از بیکانیر بطرف جنوب زیر کوهستان اراولی بسمت
مغرب واقع هست جودهپور از شهر بیکانیر بطرف ایسان گوشه واقع ست پالی بدامن
کوهستان اراولی بطرف مغرب واقع ست الور بجنوبی انتهای کوهستان اراولی
بر فراز کوه واقع هست دلیا شهری ست از کوهستان اراولی بطرف جنوب
واقع ست پیٹن شهری ست از شهر دلیا بطرف جنوب واقع هست[م] رادن پور
از پیٹن بطرف مغرب متصل سرحد صوبه کچ واقع ست پالن پور از شهر دلیا بطرف
مشرق زیر کوهستان واقع ست و قریب پالن پور بطرف مشرق رود سابرمتی
جاری ست زنلام از بانسواره بطرف مشرق متصل سرحد مالوا واقع ست دونگر پور
از بانسواره بسمت مغرب مایل بشمال واقع ست ناتهدوارا مابین چیتور و کوه
اراولی واقع ست رام پوره از شهر بوندی بطرف ایسان گوشه واقع ست
تونک از رام پوره بسمت بایب گوشه واقع ست پکهر تالابی ست نهایت عمیق
از شهر اجمیر سه گروه فاصله دارد و آن قدیم و معظم تیرتهگاه هندوان ست بلکه عقیدت
ایشان چنان هست که انسان اگر تمامی معبد را سیر کند ولیکن تا که به تالاب مذکور

[م] در زمان سابق تخت گاه سلاطین گجرات بود و در میان آن دو قلعه نهایت مستحکم بوده هست
یکی سنگین و دیگری خشتی و در نواح آن گاو و نرگاو نهایت خوب میشود

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اجمیر

غسل بکنند داخل ثواب نشوند سانبهر قصبه است نمک انجا شهرهٔ آفاق دارد قریب
قصبهٔ مذکور چشمه است بطوالت چار کروه و بعرض یک کروه آب آن چشمه نهایت
شور است و ازان آب نمک طیار میکنند نبذی از حالات سلاطین صوبهٔ اجمیر
عبد الله بیگ المخاطب فضل الله خان در کتاب خود می نگارد که در زمان باستان
راجه که والی صوبهٔ مذکور بود شهر اجمیر را آباد کرد و بعد از مدتی سلطنت انجا بدست رانایان
که خودها را از نسل نوشیروان عادل می فهمید در افتاد چون در سنه دو صد و دو ۲۰۲
هجری در انجا قتل عام شد طفلکی از ایشان در سرزمین میوات که متصل سرحد
صوبهٔ هذا بطرف شمال واقع است در افتاد راجهٔ انجا آن طفلک را باحترام تمام برگزید
بعد فوت راجهٔ مذکور چهار تن از برادرزادگانش از بهر سلطنت باهم خصومتها
کردند آخر لای ایشان چنان قرار یافت که آن نونهال چمن اقبال را بر تخت
نشانند تا آنکه روزی یکی ازان چهار تن انگشت خود را بشگافت و قشقه از
خون بر پیشانی آن طفلک برکشید و بر تخت نشانید لاجرم رسمی است که از
نسل آن راجه وقت جلوس قشقه از خون آدمی بر پیشانی میکشند پس
مدتی دراز از اولاد آن طفلک در اجمیر سلطنت کردند تا که علاء الدین خلجی
والی دهلی بعد دار و گیر فراوان استیصال ایشان نمود مگر از اولاد درانا هنوز در اودای پور
راجگی میکنند و در میان راجگان هندوستان نهایت احترام دارد و پس ازان
صوبهٔ اجمیر بدست سلاطین تیموریه در آمد و بالفعل صوبهٔ هذا بچهارده ۱۴ خورد سلطنت
منقسم بوده است یعنی اودای پور و جی پور و جودپور و کوتا و بوندی و بیکانیر و جسلمیر
و کشن گده و بانزواره و پرتاب گده و کرولی و غیره صوبهٔ سنده طول صوبهٔ

صوبهٔ سنده

هذا شمالاً و جنوباً تخمیناً یکصد و شصت و پنج ۱۶۵ کروه و عرض شرقاً و غرباً باندازی یکصد ۱۱۶
و شانزده کروه بسمت مغرب آن بلوچستان و مشرق صوبهٔ اجمیر و بطرف شمال

داؤد پوتره متعلقهٔ صوبۂ ملتان و جنوب صوبۂ کچ واقع است و در میان صوبه مذکور رود سنده از طرف شمال بجنوب جاری است طرف مغرب رود مذکور را ولایت ٹھٹھہ خوانند زبان مردمان این صوبه مخصوصی است مگر گاه گاهی با هندی هم آمیزش میکنند و مسلمانان اینجا کلاه بر وضع پوربیان می پوشند و درین صوبه این چند شهر و مقامات مشهور است ٹھٹھہ ولایتی است از دریای سنده بطرف مغرب واقع می باشد در زمان سلف برهمن آباد شهری کلان تخت گاه این ولایت بود در قلعهٔ آنجا یکهزار و چهارصد ۱۴۰۰ برج میداشت چنانچه هنوز چیزی از علامات آنها شکسته و نادرست موجود است بعد شهر دیگر بای تخت مقرر شد پس شهر ٹھٹھہ موضوع گردیده از درین وقت هم جای حاکم نشین است و درین ولایت دریاها بسیار است اما رود سنده از همه کلان و در زمان باستان ولایت مذکور مشتمل بر چهار سرکار بود یعنی سرکار ٹھٹھہ و سرکار سیوستان و سرکار نصیرپور و سرکار امرکوٹ و متعلق آن پنجاه و هفت محال و پنج بنادر بود شهر ٹھٹھہ آنرا دیبل هم میخوانند بر مغربی کنارهٔ رود سنده آباد است فی الواقع شهری کلان و عظیم الشان بوده است و کان نمک و آهن در انجاست و شش کروه فراپیش از شهر معدن سنگ نی رد است و هرچند در نواح ٹھٹھہ انواع قسم شکار بدست می آید لیکن شکار گورخر و خرگوش و کوتاه پاچه و خنزیر جنگلی و ماهی بکثرت میکنند و خوراک باشندگانش بیشتر خوراک و خشکه و ماهی بلکه مدار خورش بر همین چیزها است و قسمی از ماهی را بنام پلوه مشهور است نهایت لذیذ میشود و آن مخصوص از انجاست و اقسام و امنبهٔ خوش ذائقه و خربوزه پیدا میگردد و عورتان ٹھٹھہ نهایت ساحره میشوند چنانچه درباره سر ایشان صاحب خلاصة الهند و آرایش محفل سخنان عجیب و غریب

می نگارند سنگلاج مکانی است معبد هنود را با درگاه منسوب میکنند از شهر ٹهٹه
بتفاوت سی کروه مابین شمال و مغرب نزدیک دریای شور واقع ست
بسبب نایابی آب و صعوبت راه و خطرات رهزنان اکثر کسان در انجا
نمی روند مگر بعضی کس خصوص سنیاسی بهزار خرابی میروند سرکار سیوستان
از توابع ولایت ٹهٹه بکنارهٔ دریای سنده واقع ست و نزدیک آن تالابی عظیم الشان
ست درازی آن دو روزه راه مسافت دارد و بسیاری از ماهی گیران بر آن آب
می باشند و شکار ماهی میکنند در علاقه سرکار مذکور از ابتدای اوچ متعلقه ملتان تا به ٹهٹه
و کچ بطرف مغرب مایل بشمال کلان پشتهٔ سنگین است آنرا بزبان هندی آنرا
بانده میگویند اکثر بلوچان و نیز افغانان در انجا بود و باش اختیار کرده اند و از قصبهٔ اوچ
تا به گجرات بطرف مشرق زمین کوهساری است قوم بهیت در انجا سکونت دارند
لاکن رئیسان ایشان در جیسلمیر میباشند و اکثر راجپوتان از ابتدای بهکر و
نصیرپور و امرکوٹ ساکن هستند کراچی بندری است از شهر ٹهٹه بسمت مغرب
واقع بوده است لاهری بندری است از شهر ٹهٹه بیست کروه فاصله دارد دلارجانه
از شکارپور بطرف نیرت گوشه واقع است و در میان شهر مذکور خورد چشمهٔ
جاری است شکارپور از عمده بلاد سنده بطرف مغرب از دریای سنده
آباد است و پائین شهر مذکور بطرف جنوب شرقاً و غرباً خورد چشمهٔ جاری است
در عهد زمان شاه درانی شهر مرقوم جای حاکم نشین بود و الکنون هم از طرف صاحبان
انگریز مقرر است حیدرآباد شهر هذا در میان دو شاخهٔ رود سنده آباد است
و مدتها دار الحکومت حکام صوبه هذا ماند ناله از دریای سنده بطرف مشرق
و از حیدرآباد بسمت شمال آباد است سیهون از رود سنده بطرف مغرب
واقع است خیرپور از دریای سنده بطرف مشرق آباد است. در ذکر سلاطین سنده

١٣٦

آسیا
هند خاص
صوبه سنده

معلوم باد که در سنه ۹۳ نود و سه هجری حجاج بن یوسف که امیر الامرای عبد الملک مروانی بود
یکی از سپه‌سالار خود قاسم را با فوج عرب تعین دیار مشرقی نمود چون قاسم بصوبهٔ
سنده تاخت آورد با راجهٔ آنجا جنگی صعب پیش آمد بپایان کار راجه دران معرکه
کشته شد و دهم رمضان فتح اهل اسلام شد و سلطنت آنجا بر اولاد تمیم انصاری
مقرر گردید پس شخصی از قوم سندیان که سمره نام داشت مسلط آندیار گشت و اولاد
او تا پانصد سال سلطنت کردند بعد ازان بقومی که لقب شان جام بود حکومت
سنده منتقل شد ایشان پانزده تن سلطنت نمودند اول ایشان جام بود
و آخر آنها فیروز نام داشت تا آنکه در سنه ۹۱۷ نهصد و هفده هجری میرزا شاه بیگ بن
ذوالنون بیگ که سپه‌سالار سلطان حسین ارغون نژاد والی هرات بود صوبه مذکور
را مفتوح ساخت و میرزا مذکور در جنگ ازبک که بسر اولاد سلطان تورس
رسانیده بود کشته شد بعده پسر سلطان ممدوح با پانصد مغول باز تسخیر
این صوبه نموده سریرآرای سلطنت گردید پس خلف او میرزا حسین بابر سریر
سلطنت نشست من بعدش میرزا عیسی ترخان مسلط گردید بعده پسرش
باقی بیگ سالی چند فرمان روائی کرد بعد ازان پور او جانی بیگ بر تخت
نشست او مردم با علم و فضل بود الغرض از ارغون نژادان و ترخان نژادان
پنج تن مدت ۹۴ نود و چهار سال سلطنت نمودند تا آنکه در سنه ۱۰۰۱ یکهزار و یک
هجری از بندگان اکبر شاه تسخیر این صوبه گشت و مدت دراز در خاندان تیموری
ماند چون شوکت محمد شاه تیموری بکاست بدست نادر شاه افتاد بعضی
در خاندان سلاطین درانیه بعده بقبضهٔ دیگر رئیسان در افتاد میر نصیر خان
والی حیدرآباد سنده چون در سنه ۱۸۴۱ یکهزار و هشتصد و چهل و یک عیسوی
میر نصیر خان برادر میر نور محمد خان بن میر مراد علی خان والی سنده بعد فوت

برادر خود ریاست سنده یافت عهد و پیمانی را درمیان کمپنی انگریز و بزرگان او بود بیکقلم شکسته
سرکشی آغاز نمود لهذا اهالیان کمپنی را دران میجر جنرل سر چارلس نیپیر صاحب
سپه‌سالار بود در شهر منیس جنگی صعب نمودند و آخر خان موصوف را مقید ساخته
با دو فرزندانش روانهٔ کلکته کردند و در دمدمه را از شهر کلکته چهار کروه فاصله دارد اورا
جای سکونت دادند از همان سال صوبهٔ سنده متصرف سرکار کمپنی در آمده است
و دفعتاً بتاریخ ششم ربیع الثانی سنه ۱۲۶۱ یکهزار و دوصد و شصت و یک هجری عارضهٔ
غش بر میر نصیر خان طاری شد و بعد ادای فرایض وقت تسبیح دو مرتبه لفظ وه
گفته جان بحق تسلیم نمود امیر حسن خان بهار متخلص به بسمل در وفاتش این
تاریخ بطور تعمیه گفته تاریخ چون میر نصیر خان یکایک ٭ وه گفت و سفر سوی
ارم کرد ٭ افگند قلم سر از الم سال ٭ وه میر نصیر خان رقم کرد ٭ (۱۲۶۲) بعد فوت جسد اورا
حسب وصیتش با انواع روایح و عطریات مروج نموده سپرد زمین کرده بودند که بکربلای
معلی روانه سازند و بالفعل اولاد خان مرحوم در دمدمه موجود هستند و مذهب ایشان
بلکه اکثر سندهیان اثناعشریه بوده است و درین روزها بجهت انتظام سنده از
سرکار ملکهٔ انگلستان شخصی کمشنر و تابع او در حیدرآباد و کراچی و شکارپور علیحده
علیحده کلکتر و مجسترتیت مقرر بوده اند

صوبهٔ کچ

صوبهٔ کچ طول صوبه هذا شرقاً و غرباً تخمیناً
یکصد کروه و عرض شمالاً و جنوباً باندازه پنجاه کروه بسمت مغرب آن انتهای
دریای سنده و بادیهٔ شور و مشرق سرحد صوبهٔ اجمیر و بطرف شمال
ریگستان و جنوب خلیج کچ واقع است و صوبهٔ کچ بر دو حصه منقسم است
شمالی و جنوبی حصهٔ شمالی را رن خوانند زمینش نهایت آب آلوده
و مرطوب و نمناک است و حصهٔ جنوبی را زمینش کوهساری و از
رن مذکور و سمندر محیط بوده است و آن بیشتر از منبع های آتش انگیز

اشیا
هند خاص
صوبهٔ کچ

پوسیده می ماند و سنگ پاره ها از آتش افشانی مشقوق و دریده میگردد
و نزدیک آنها مثل فضله ها سیه فلزات ا/ هنگام گداختن بیرون می آید بسیار
جمع میشود و در وسط صوبه هذا کوهستانی ست ا/ نه بسیار بلند و نه بسیار
پست بوده هست و انرا الکهی کوه میخوانند در انجا هیچگی اجناس پیدا نمی شود
و آلی هم ندارد و در صوبه هذا دریای نیست مگر هنگام برشکال اکثر از کوه ها آب
روان گشته سیلاب میگردد و مردمان آن آبها را جمع کرده میدارند و سطح
زمین سراسر ریگ آلوده و زیر یک وجب عمیق زمین گلی بوده هست
و جابجا معدن آهن دارد و نیز درین صوبه قسمی از انگشت جنگلی هست ا/ زیر
چهارده پانزده دست زمین می یابند و چون ا/ درین صوبه چندان غله نمیشود
ا/ الکتفای باشندگان نس نماید لاجرم بسیاری از لوازمه از گجرات و مالوا
و سنده و اجمیر آورده میشود و در صوبه هذا این چند شهر مشهور هست
بهوج. مانڈاویه. لکهپتبندر. مونڈرا. انجر. کونٹیسر. نانگرچه. کوٹارا. روها. اهیرا.
سندهان. بکیرا. موتهارا. راولپور. عدوئی. واندیا. انیسر. صوبهٔ گجرات

صوبهٔ گجرات

طول شرقاً و غرباً تخمیناً یکصد و شصت و یک [۱۶۱] کروه و عرض شمالاً و جنوباً اندازه هشتاد
کروه بسمت مغرب آن بحر عرب و خلیج کچ و مشرق مالوا و خاندیس و بطرف
شمال صوبهٔ اجمیر و صوبهٔ کچ و جنوب دریای عمان و بحر عرب واقع ست
آب و هوای صوبه هذا معتدل جوار و باجره بسیار پیدا میشود چنانچه مدار خورش خلایق
برهمین غله ست و زراعت ربیعی کمتر میشود لهذا گندم و دیگر غلجات از مالوا و اجمیر
و برنج از دکن می آرند و در جنگلهای این صوبه درختان چنان گنجان هست ا/ مردمان
از شکار محروم میباشند و امبه شیرین و خوش ذایقه و چنان افراط بوده هست ا/
از پٹن متعلقه اجمیر تا برودا یک لخت درخت ها بنظر می در آید و انگور و انجیر هم علی هذا القیاس

وخربوزه هر دو موسم بکثرت میسر میآید وگلها نیز هر قسم پیدا میگردد و هر چند ادرین نواح
دیگر درندگان هم میشود لیکن شیر قسم چیتا زیاده ترست و نرگاوان این صوبه بخوبی
وگران قیمتی شهرتی دارد چنانچه یک جفت نرگاو اگر بقیمت پانصد روپیه یافته شود
آنرا ارزان باید گفت وآنها چنان چالاک میشوند اگر در یک روز پنجاه کروه
راه طی کنند هر آینه درمانده نشوند وسوای آن چیزها شتر وگوسفند بکثرت
واسب تازی وچارپایان بارکش وشوره وسن ونیل وافیون وپارچه
گندم وکمخواب وزربفت وخارا ومخمل وچیره زربافی ودیگر پارچهای تقلید
دیگر بلاد وتلوار وکتاره وتیر وکمان از حاصلات وساخت صوبهٔ گجرات هست
وبطرف ایسان گوشهٔ این صوبه سلسلهای کوهستان پس فراز وناهموار
بوده هست مگر ظاهراً شکل ملک هذا همواره هست وبطرف نیرت گوشه تختهای
زمین حاصله وبسمت غربی سرحد جابجا زمین هموار وخشک وبعضی جا نشیب
ومرطوب وشور بوده هست ودر صوبه هذا اهل اسلام وهنود هر دو قوم هستند
اما در میان هنود دو قوم افزاینده یکی راجپوت ودیگری کاتی راجپوتان نهایت
مسافر پرور آنند مگر احیاناً اگر از احدی بیبک شرارت وبد فعلی سرزد شود
هر آینه مدارات واعانت او نکنند وهرگز ایشان فعلیکه موجب رسوای گهه
نمی کنند اما نهایت سست میشوند وایشان دراز قد وسفید فام وفراخ
چشم وبینی ایشان خورد وخمدار وچهره نهایت دلاویز میشود وقوم کاتی
به نسبت راجپوتان مذکورین لبس والا همت ومدبر وبیدرد میشوند وهر دو قوم
گوسفند ومیش وخوک میخورند وبه می نوشی هم عذری ندارند وبدستور دیگر
هنودان ایشان دختران خود را بخورد سالی شاهی نمی دهند یعنی تا عمرشان
به شانزده سالگی نرسد رسم کتخدائی نیست کلان رودهای صوبهٔ گجرات درصوبه

گجرات این چند دریا کلان است نربده ماهی مهندی سابرمتی سرستی برن وصوبهٔ هذا بر چهارده ۱۴ حصه مشتمل است پتنواره چتوار گجرات جزیره نما جوال وگر ایدرواره چنپانیر چروتر احمدآباد بروداهروج ننذول اتاویسی ودرین صوبه این چند شهر و مقام مشهور است احمدآباد از تاریخ بهادرشاه والی گجرات وآئین اکبری وغیره ظاهر شد که اولا شهر پتن که بالفعل مشتمل صوبهٔ اجمیر بوده است تخت گاه صوبهٔ گجرات بود وبعده چندی چانپانیر هم مقرر گردید چون سلطان احمدشاه بن سلطان محمد بن سلطان مظفرشاه بعد مسموم کردن جد خود در سنه ۸۱۳ هشتصد وسیزده هجری بر تخت سلطنت نشست آب وهوای قصبهٔ اساول را که بر سر راه پتن واقع است موافق مزاج خود یافت باستصواب شیخ احمد کهتو که از کبار مشایخ آن روزگار بود بماه ذیقعده سنه ۸۱۳ هشتصد وسیزده هجری بر شرقی کنارهٔ رود سابرمتی بنای تعمیر شهر احمدآباد نهاد وقلعه وبازارها ومساجد متعدد طرح انداخته دارالحکومت خود قرار داد واز همان سال شهر مذکور دارالحکومت صوبهٔ هذا مقرر گردید ودر بیرون شهر ۳۶۰ سیصد وشصت پوره مشتمل بر بازار ومساجد ودیوار بند آبادان ساخت وتاریخ بنای آن را از لفظ باخیر ۸۱۳ یافته‌اند حلوای شاعر مثنوی تاریخ درین باب گفته وآن مثنوی در مرآت اسکندری مرقوم است از آن جمله این چند بیت ترقیم یافت ابیات چنین گفت حلوای شکرسخن که افزون ز صد درج در در سخن ؛ که چون چند گه شاه گردون غلام ؛ شدش بر لب رود سابرمقام ؛ زمینی بغایت فرحناک دید ؛ ز گرد محن خاک او پاک دید ؛ مه ذیقعد رفته از هجریه ؛ ثلاثه عشر با ثمانمایه ؛ چو ترتیب آن شهر عالی مقام ؛ شد از نام الدین احمد تمام ؛ ورا نام هم احمدآباد شد ؛ دران ملت احمدآباد شد ؛ ودر سنه ۸۲۰ هشتصد وبست هجری حصار احمدآباد صورت اتمام یافت لیکن در شهر مذکور دیوارهای خانه شهریان خشتی است وچاردیواری آن از کهپریل وبعضی دوراندیش سنگ ها

جمع کرده از گل واران سنگ دیوارها طیار ساخته و دران راه مخفی گذاشته و بعضی
مالدار تمام عمارات از آهک و گچ بنا کرده دران چنان ته‌خانه میسازند تا آب باران
اندران رفته جمع میباشد و تمام سال آن آب را مینوشند و مردمان انجا آنرا تانکه
میخوانند و نقاش و خاتم بند و دیگر کارگران شهر مذکور نقشی قلمدان از صدف
نهایت خوش قطع طیار میکنند و کمخواب و زربفت و خارا و مخمل و زرباف بنگالا
وغیره انجا عدیم المثل بوده است و سیوای آن پارچهای تقلیدی روم و فرنگ و ایران
خوب می بافند تلوار و کتار و تیر و کمان هم قابل تعریف میشود و در نواح آن نقره
پیدا نمی شود لاجرم نقره از عراق و روم وغیره می آرند و خرید و فروخت جواهرات هم
بیشتر میباشد و درین شهر مزار حضرت شاه علی گجراتی و دیگر اولیاء الله کرده
است وفات آنحضرت در سنه ۹۷۳ نهصد و هفتاد و سه هجری بود ماناک چوک موضعی
است در گجرات قریب آن یکی از اراکین دولت سلطان احمد گجراتی ابوبکر
حسینی نام داشت در سنه ۸۱۵ هشتصد و پانزده هجری مسجدی عالی تعمیر نموده است
رسول آباد معموره است منجمله پوره ها بیرون شهر احمد آباد واقع است
مزار شاه عالم بخاری بن قطب العالم بن شاه محمد بن سید جلال بخاری مخدوم جهانیان
دران جا است ولادت شاه عالم نهم ذیقعده سنه ۸۱۷ هشتصد و هفده هجری بود و از پدر خود
ارادت و خلافت حاصل کرد بستم جمادی الثانی سنه ۸۸۰ هشتصد و هشتاد هجری درگذشت
بتوه قصبه است از احمد آباد سه کروه فاصله دارد اکثر اولیا درانجا مدفون اند لکن بر قبر
قطب العالم بن شاه محمد بن مخدوم جهانیان بمقدار یک دست پارچه است کسی آن
پارچه را سنگ و کسی چوب و کسی آهن خیال میکند و عجیب و غریب حکایات
ازان منسوب میکنند وفات قطب العالم بعمر شصت و هفت سالگی بغرهٔ
ذالحجه سنه ۸۵۶ هشتصد و پنجاه و شش هجری بود و اورا سیوای حضرت شاه عالم پسری دیگر بود

سرکیج قصبه ایست نزدیک شهر احمد آباد و مزار شیخ احمد کهتو درانجاست ۱۱

اشیا
هند خاص
صوبهٔ گجرات

که بدرعالم نام داشت محمودآباد شهری است از تعمیر سلطان محمود شاه بیکره
بن محمدشاه که بر دوازده کروهی احمدآباد آباد است خیرا شهری از احمدآباد
بطرف جنوب واقع است کمبیه بندری است از احمدآباد وخیرا بطرف جنوب
واقع است گهوگا بندری است از کمبیه بطرف جنوب بر مغربی کنارهٔ خلیج کمبیه
واقع است بهروچ بندری است متصل دهانهٔ رود نربده بشمالی کناره آباد است
وازانجا خلیج کمبیه عین قریب بوده است قلعهٔ آنجا نهایت مستحکم در زمان سلف
دیگر چند نبادر تابع بندر مذکور بود اقسام پارچها درانجا طیار میشود لیکن الانیجا مشهورتر
میباشد چنانچه سوداگران بجهت تجارت بدیگر بلاد می برند وبالفعل درانجا برای
حیوانات وپرندگان بیماری دارالشفای ساخته اند که دران انواع جانوران
می باشد ونام آن دارالشفا پنجره پول میخوانند بروده شهری است مشتمل برخورد
ریاستی که از ریاست هولکر متعلقه خاندان گیس بطرف مغرب واقع است وشهر
بروده از شهر بهروچ بسمت شمال مایل مشرق آباد است در سنه ١٢٧١ یکهزار و دو صد
وهفتاد ویک هجری مهاراجه گنپت راو گیکوار بهادر والی ریاست مذکور بود چمپانیر
شهری است در کوهستان بندهیا واز شهر بروده بطرف شمال مایل مشرق بوده
است قلعهٔ آنجا بر قلهٔ کوه واقع است که بلندی آن دو ونیم کروه دارد ودر قلعهٔ مذکور چند
دروازه است لیکن راه نهایت دشوار گذار لاجرم از طرفی اندازه شصت گز کوه
بریده از تختها مسقف نموده اند عندالحاجت آن تختها را برمی دارند ودرانجا مدتی
دارالحکومت صوبهٔ گجرات مقرر بود جعفرآباد بندری بر جنوبی کنارهٔ صوبهٔ گجرات واقع
است سومنات قدیم شهری است بجنوبی کنارهٔ صوبهٔ گجرات که درین روزها
آنرا سومنات پتن میخوانند وبتخانهٔ سومنات درانجا است وازانجا دریای شور سه
کروه فاصله دارد ودریای سرستی قریب آن جاری است هنود آن بتخانهٔ مذکوره را نهایت معبد

اشیا
هند خاص
صوبهٔ گجرات

میدانند مشهور هست که زیاده از پنج هزار سال میگذرد که پنج لکش کرور مردمان از قوم ساحر
نجومی و خندگی تمام باهم آغوشیده برودسر ستیع و هرن غریق شدند و صاحب
هفت اقلیم می نگارد که سومنات شهری هست در گجرات بر ساحل دریای عمان و
در بتخانه انجا بتان زرین بسیار بوده هست و بت بزرگترین را منات میگفته اند که
در زمان ظهور محمد مصطفی صلعم قریش آن بت را از خانهٔ کعبه بر آورده بهند آوردند
و برابر جواهر باهل اندیار فروختند و ایشان بتخانهٔ جهت او ساخته سومنات نام
کردند و برخی بر آنند که آن بت از آسمان آمده هست چنانچه بر طبق آن این
چند اشعار فرخی نظیر گذارند ؛ منات و لات و عزا در مکه سه بت بودند ؛
ز دست بر دبت آرای آنزمان آذر ؛ دو زان بهمبر بشکست هر دو را امروز ؛
فگنده اندستان پیش کعبه بی سر و بر ؛ منات را زمیان کافران بدزدیدند
بکشور دیگر انداختند زان کشور ؛ زبهر آن بت بتخانه بنا کردند ؛ بصد هزار تماثیل
و صد هزار صور ؛ پس انگه آنرا کردند سومنات لقب ؛ لقبش دیدم نام
اندر و بود مضمر ؛ کسی نیاورد این را برین مقام که این ؛ از آسمان بخدایی
خود آمده هست اندر ؛ نحیف مولف این اوراق گوید که مراد فرخی آن نباشد
بلکه از اشعار مذکور چنان معلوم میشود که آن بت و دیگر دو بت یعنی لات و
عزا از دست بردی آذر بت تراش طیار شده بود چنانکه در بیت اول مذکور
کرده و انکه در بیت آخر بیان نموده آن اشاره بطرف اهل شهر سومنات باشد
که ایشان منات را سومنات لقب داده مشهور کردند که این بت از
آسمان آمده هست واللہ اعلم اما از کتب سلف براهمه معلوم میشود که این بت
از زمان کشن تا زمان سلطان محمود غزنوی زیاده از چهار هزار سال
معبود برهمنان بود و کشن درهمان جا غیبت نموده و انچه که از این بیت فریدالدین

اشیا
هند خاص
صوبه گجرات

عطار مستغنا میکرد خلاف قیاس است بیت لشکر محمود اندر سومنات ؛ یافتند آن بت
که نام ش بود لات ؛ چرا که از کلام بالاتفاق هویدا است که بت لات و غزا را جناب
پیغمبر ما صلعم لشکست چنانچه سعدی گوید مصرع نه از لات و غزا برآورد گرد ؛ بهر تقدیر محمود
غزنوی در سنه ۴۱۶ چارصد و شانزده هجری بقصد تسخیر سومنات متوجه گردید بعد جنگ
قلعه را مفتوح ساخت سه روز جنگ اهل انجا فوج فوج به بتخانه رفته سومنات را در بغل گرفتند و
واز و استعانت طلبیده گریان گریان بیرون می آمدند و جنگ میکردند تا زیاده
از پنجاه هزار کس کشته شدند و محمود غزنوی بعد از فتح تاخت و تاراج بعمل آورده
بتخانه ها را از بیخ و بنیاد برکند چون اندرون بتخانه سومنات درآمد منبری دید نوبت
عریض و طویل مشتمل بر پنجاه و شش ستون که هر یک ازان بانواع جواهر نفیسه
مرصع بود و سومنات بتی بود از سنگ مقدار پنج گز طول که دو گز ازان در زمین
فرو برده بودند سلطان بگرزی که داشت آنرا درهم شکست و قطعه ازان سنگ
را بغزنی برده در آستانه مسجد جامع فرش نمود و از شکم آن بت جواهر نفیسه بسیار
بیرون آمد هندوان هر شب آن بت را بآب تازه گنگ غسل می داده اند و از
سومنات تا دریای گنگ که زیاده از دو صد فرسنگ راه است درین مابین
مردم نشسته بودند و هر روز آب تازه می آوردند و زنجیری از طلا بوزن دو صد من
هندی در انجا آویخته بودند و دران زنجیر زنگله ها تعبیه نموده بودند هر گاه آن زنجیر را حرکت می دادند
برهمنان بآواز آن شروع عبادت میکردند جونان گڈه سنگین قلعه ایست نهایت
متین از بتخانه سومنات بطرف شمال واقع است سلطان محمود والی گجرات بسیاری
از جنگ نموده بزور تمام قلعه مذکور گرفت و نزدیک آن دیگر ایک قلعه بنا کرد گرنال
قلعه است بالای کوه که معبد هنود است و دران چشمها بسیار بوده است در انجا ماهیان
بسکه نازک میشود حتی که اگر بر تو آفتاب افتد گداخته گردد و در اطراف آن شتر

واسپ نهایت قوی وچالاک میشود تونگر معموره ایست ازجوناگڈه بطرف شمال مالیا مقامی است
آنرا از تونگر بطرف الیسان گوشه قصبهٔ مول معبدی است منسوب از مهادیو صاحب
آرایش محفل می نگارد که هرسال قبل ایام برشکال بروز معین پرندهٔ بشکل از کبوتر خورد
ومنقارش گندمی ابلق رنگ بر سقف معبد مذکور آمده می نشیند ودمی صفیر کشیده
بمرتبهٔ می غلطد که ازجان میگذرد دران روز مردمان شهر جمع میشوند واقسام بخور میکنند
الغرض از سیاهی آن پرنده تفول بارش واز سفیدی تفول خشکی میگیرند والله اعلم
دوارکا آنرا جگت هم میگویند معبدی سترگ متصل قصبهٔ مول بمغربی کنارهٔ صوبهٔ گجرات
برساحل دریای عمان واقع است وقتیکه سری کشن از متهرا بدر شد همان جا آمده
فروکش گردید لاجرم هنود آنرا پرستشگاه عظیم می دانند گاهی قصبه ایست متصل
دوارکا که درانجا گاو بانان یعنی گوالان میباشند ایشان از طریقهٔ هنود خارج اند
اما زن ومرد حسین میشوند سلاطین صوبهٔ گجرات معلوم باد که در ٣٢ سنه سی ودوم
هجری شخصی از قوم سولنکهی والی گجرات شده بود از نسلش بعد پشتی چند شخصی
سامنت نامی راجهٔ انجا گردید او پوری داشت که نامش مولراج بود نهرواله بنا کردهٔ
اوست واز ابتدای قوم سولنکهی وسالوتر وکهیله تا راجه کرن رام که آخرین راجه بود بست
وسه تن قبل اسلام درگجرات راجگی کردند واز راجه کرن رام بدست سلطان
علاءالدین خلجی رسید واز زمان دولت سلطان علاءالدین خلجی تا هنگام غلبهٔ امیر
تیمور گورکان متصرف بادشاهان دهلی بود بعد ازان حکام اندیار سر از اطاعت
پیچیدند شرح آن چنان است که چون وجیه الملک ناظم گجرات سرکشی ها کرده
ظلم وتعدی برخاص وعام روا داشت محمد شاه بادشاه دهلی بن فیروز شاه بن رجب
سالار یکی از افسران خود ظفرخان بن وجیه الملک را در ٧٩٣ سنه هفتصد ونود وسه
هجری بحکومت صوبهٔ مذکور سرفراز کرده فرستاد وناظم سابق را معزول ساخت ظفرخان

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ گجرات

ناظم سابق را قتل کرد و بت خانهٔ سومنات را نوبت دوم منهدم نمود تا هنوز خراب است
و در سنه ۸۰۶ هشتصد و شش هجری پسر ظفرخان که تاتارخان نام داشت پدر خود را بی اختیار
کرده حاکم گجرات شد و سکه و خطبه بنام خود کرده خود را محمد شاه نامید و بعد چند سال
مسموم گردید بعد فوتش پدرش ظفرخان در سنه ۸۱۰ هشتصد و ده هجری بر تخت نشست
و سکه و خطبه بنام خود کرده بلقب مظفرشاه ملقب گردید الغرض ابتدای سلطنت
گجرات از همین سال است و مظفرشاه بعد محاربه هوشنگ شاه والی مالوا را قید
کرده بود و آخر مظفرشاه در سنه ۸۱۳ هشتصد و سیزده هجری بماه رمضان از احمدشاه
نبیرهٔ خود مسموم گشت سلطان احمدشاه بن محمدشاه بن مظفرشاه بعد جد خود
بماه رمضان سنه مذکور بر تخت نشست و همین سال بنیاد شهر احمدآباد گجرات
نهاد و بعد سلطنت سی و دو ۳۲ سال و شش ماه و بیست و دو روز بتاریخ چهارم ربیع الثانی
سنه ۸۴۶ هشتصد و چهل و شش هجری درگذشت او و جدش هر دو همعصر هوشنگ
شاه والی مالوا بودند و با او جنگها داشتند سلطان محمدشاه بن احمدشاه بعد
پدر بادشاه شد در عهد او حضرت شیخ کنهو فوت کرد و محمدشاه روضهٔ عالی بر
تربتش تعمیر ساخت و بعد حکومت هشت سال و نه ماه و چند روز بتاریخ بستم محرم
سنه ۸۵۵ هشتصد و پنجاه و پنج هجری درگذشت سلطان قطب الدین بن
محمدشاه که اصل نامش جلال خان بود بعد پدر بادشاه شد و در زمان او شیخ
برهان الدین قطب عالم بن محمدشاه بن مخدوم جهانیان بعمر شصت و هفت سالگی
در سنه ۸۵۷ هشتصد و پنجاه و هفت هجری فوت کرد و قریب احمدآباد گجرات مدفون
شد و سلطان قطب الدین بعد سلطنت هشت سال و شش ماه و شانزده
روز بتاریخ ششم رجب سنه ۸۶۳ هشتصد و شصت و سه هجری درگذشت
سلطان داود شاه بن احمدشاه بعد برادرزاده بادشاه شد و شش روز

سلطنت کرده معزول گردید سلطان محمود شاه بیکره بن محمد شاه چون داود شاه
معزول شد امرا برادرزادهٔ او سلطان محمود شاه بیکره را بتاریخ دوازدهم شعبان
سنه ۸۶۳ هشتصد و شصت و سه هجری بر تخت نشاندند در عهد او حضرت
شاه عالم بن شیخ برهان الدین قطب عالم بعمر شصت و دو سالگی در سنه ۸۸۰
هشتصد و هشتاد هجری فوت کرد و در رسول آباد گجرات مدفون شد و محمود شاه
بر دوازده کروهی از احمد آباد شهری بنا نهاده محمود آباد نام کرد و بعد سلطنت پنجاه
و چهار سال و لبث و یک روز بتاریخ سوم رمضان سنه ۹۱۷ نهصد و هفده هجری
درگذشت و در سرکیج گجرات مدفون شد سلطان مظفر شاه بن
محمود شاه بیکره بعد پدر بادشاه شد و بعد حکومت چهارده سال و نه ماه بتاریخ
بیست و دوم جمادی الثانی سنه ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری فوت کرد و در گنبد
پدر خود مدفون گردید سلطان سکندر شاه بن مظفر شاه بعد پدر تا دو
ماه و شانزده روز بتاریخ نوزدهم شعبان سنه ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری کشته
شد سلطان محمود شاه بن مظفر شاه بعد شهادت سکندر شاه عماد الملک
برادر خورد سکندر شاه یعنی محمود شاه را که کودکی پنجساله بود بر تخت نشاند اما
بهادر شاه پسر بزرگ مظفر شاه که بطرف جونپور رفته بود از انجا بزودی
آمده بروز عید الفطر سنه ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری بر تخت جلوس فرمود مدت
سلطنت محمود شاه یکماه و دوازده روز بود سلطان بهادر شاه بن مظفر شاه
بجای برادر خورد خود بر تخت نشست و عماد الملک را بدست آورده بکشت و در
سنه ۹۳۷ نهصد و سی و هفت تسخیر مالوا نمود و بعد از حکومت یازده سال از همایون
شاه بن بابر شاه شکست یافته بسمت بندر دیت رفت و در انجا بتاریخ سوم رمضان
سنه ۹۴۳ نهصد و چهل و سه هجری از دست فرنگیان غرق دریا گردید. فرنگیان بهادر کشتن ۹۴۳

سلطنت محمود

اشیا
هندخاص
صوبهٔ گجرات

تاریخ وفات اوست از تصنیفات بهادرشاه تاریخی بوده حکمت سلطان میران محمدشاه خواهرزادهٔ بهادرشاه بعد بهادرشاه تا یکونیم ماه سلطنت کرد بعده برادرزادهٔ بهادرشاه سلطان محمودشاه بر تخت نشست سلطان محمودشاه بن لطیف خان بن مظفرشاه مادر او بنت بهرام خان بادشاه ولایت سنده بود از نسل تمیم انصاری ولادت سلطان محمود در سنه ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری وقوع یافته در عمر یازده سالگی در سنه ۹۴۳ نهصد و چهل و سه هجری بر سریر سلطنت جلوس فرمود و در سنه ۹۴۷ نهصد و چهل و هفت هجری قلعه سورت تعمیر نمود و بعد از حکومت هژده سال و دو ماه بتاریخ سیزدهم ربیع الاول سنه ۹۶۱ نهصد و شصت و یک هجری از دست غلامی برهان نام داشت شهید شد و در خطیره سلطان محمود بیگره در پائین گنبد شیخ احمد کهتو واقع است مدفون شد حقیق بالشهادت. تاریخ وفات اوست و در همین سال برهان نظام شاه والی احمدنگر دکن فوت کرد سلطان احمدشاه بعد شهادت محمودشاه وارثی نداشت امرا و سید مبارک احمدخان را از اقربای سلطان بود بخطاب سلطان احمدشاه بتاریخ پانزدهم ربیع الاول سنه ۹۶۱ نهصد و شصت و یک هجری بر تخت نشاندند و همان روز سلطان در سلک مریدان سید مبارک منسلک گشت و بعد از سلطنت هفت سال و چهار ماه و چند روز از دست اعتماد خان کشته شد وقوع این ماجرا بتاریخ پنجم شعبان سنه ۹۶۸ نهصد و شصت و هشت هجری بود. مقتول شد بیگناه. تاریخ وفات اوست و در بعضی کتاب نام این بادشاه رضی الملک دیده شد سلطان مظفرشاه اصل نامش نتهو بود اعتماد خان او را ملقب بسلطان مظفرشاه ساخته بر تخت نشاند و گفت این پسر سلطان محمودشاه بن

اشیا
هند خاص
صوبهٔ گجرات

لطیف خان هست و چون از سلطنت او سیزده[۱۳] سال و چند ماه گذشت ⁂
در سنه ۹۸۰ نهصد و هشتاد هجری اکبر شاه بن همایون بقصد تسخیر گجرات و استیصال
فساد مرزا ابراهیم حسین و مرزا محمد حسین امرا سر بشورش آورده گجرات و نواحی
آنرا متصرف شده بود آمد آن ولایت را مفتوح ساخت در باب این فتح شاعران
چند تاریخ گفته اند منجمله آنها این دو تاریخ مرقوم شد: یوم الاحد ثانی ربیع اول انوار[۹۸۰]
ربیع اول یکی دوجی[۹۸۰]. الغرض از همین پادشاه اختتام سلطنت خاندان مرقوم
بوده هست و از مظفر شاه اول تا مظفر شاه آخر جمله پانزده تن مدت یکصد
و هشتاد و هفت سال سلطنت گجرات کردند و بالفعل صوبه هذا در تحت حکومت
هندو راجه بوده هست اما او با انگریزان اطاعت و صلح میدارد و دار الریاست او در
شهر برودا مشهور هست فاما اندرین صوبه هم بیشتر مقامات در تصرف صاحبان
انگریز آمده هست مثل احمد آباد و بهروچ وغیره. صوبهٔ مالوا طول صوبه هذا تخمیناً یکصد گروه

صوبهٔ مالوا

وعرض هم یکصد گروه بسمت مغرب آن صوبهٔ گجرات و اجمیر و مشرق هند لکهنڈ و بطرف
شمال صوبه اکبرآباد و جنوب رود نربد واقع هست زمین صوبه هذا به نسبت بعضی زمین
بجلی بلند و همه جا قابل زراعت هست و هر دو فصل هر قسم غله پیدا میشود و نیز انبه
و نیشکر و خربوزه و انگور و برگ تنبول و انواع گل و ریحان و سنبل و افیون از حاصلات
این صوبه هست بارش چهار ماه و هوا اکثر بر اعتدال میباشد باشندگان اینش
کودکان سه ساله را هم افیون میخورانند و منجمله رودها صوبهٔ مالوا این چند دریا مشهور
نربد شیرا ابتدا از منبع آن بکوه بهوپال هست و پاربتی که آنهم از کوه مذکور بر آمده هست
و رود نیونگ که از پاربتی بطرف مغرب جاری هست و رود چنبل که سرچشمهٔ آن
از کوهستان متعلقهٔ ریاست هولکر بوده هست و رود می و رود دهوسان و رود کالی
که متصل ساگر جاری هست و رود بیا و رود سنده که بطرف شمال رفته بدریای جمنا میریزد

هست

وسیوای انها دیگر بسیار رودها ودرین صوبه این چند شهر مشهور و معروف هست اوجین
قدیم شهری هست دریای شپرا از زیر آن بطرف مشرق شمالاً و جنوباً جاری هست
عجیب تر آنست که گاه گاهی موج شیر هم میزند و مردمان سبوها بر کرده می آرند شهر
مذکور دار السلطنت راجه بکرماجیت و آبا و اجدادش بود و در عهد سلطنت او این شهر
سیزده (۱۳ کروه) طوالت و نه کرده پهنا داشت و شهر مذا از شهر کلکته بطرف مغرب بر فاصلهٔ
پانصد و دو کروه واقع هست مزار مولانا مغیث مرید حضرت نظام الدین اولیا
در انجا هست در سنه ۶۳۱ ششصد و سی و یک هجری سلطان شمس الدین التمش
والی دهلی بتخانهٔ مهاکال که اندرین شهر بود و از تعمیر آن ۳ صد سال میگذشت
خراب ساخته تمثال بکرماجیت را آورده پیش جامع مسجد دهلی فرش کرد
دوسا شهری هست از اوجین بطرف اگنی گوشه واقع غار از دوسا تکر
نیرت آباد هست چندیری شهری هست در مالوا که بطرف بوندیل کهند واقع هست
فی الحقیقت شهر مذکور نهایت وسیع هست مردمان انواع قوم در انجا میباشند شیر علی
افسوس در آرایش محفل گوید ۳ صد و هشتاد و چهار بازار و ۳ صد و شصت
سرا و دوازده هزار مساجد در انجا هست والله اعلم مزار حضرت وجیه الدین یوسف
مرید حضرت نظام الدین اولیا در انجا هست دهار قصبهٔ مشتمل بر قلعه هست و در زمان
سلف تخت گاه راجه بهوج در انجا بود بلکه در عهد دیگر راجگان نیز چند گاه دار الحکومت
بود عهد راجه بهوج پانصد و چهل و دو سال بعد از وفات راجه بکرماجیت بود و بندت
بررچ تعینهٔ دیوانی راجه بهوج ممدوح سرفرازی داشت که کتاب سنگهاسن
بتیسی بزبان سنسکرت او تصنیف کرده و آن کتاب هنوز در هندوستان
مشهور هست مزار مولانا غیاث مرید نظام الدین اولیا در قصبه مذکور بوده هست
مندو کلان شهری هست در عرصه دوازده کروه چند مدت حاکم نشین

هم بوده و در قلعهٔ انجا مینارهای هشت منظری و عمارات قدیم و عالی نهایت بی نظیر بوده است و مزار سلاطین خلجی هم اکثر در انجا است لیکن عجیب تر این است که بوسم گرما از گنبذ سلطان محمد شاه بن هوشنگ شاه آب میچکد نادانان آنرا از یک مدت کرامت می دانند و دانایان حقیقت حال آن بادلی حاصل می یابند گویند که در ان دیار سنگ پارس هم گاه گاهی بیرون میاید که آهن و غیره فلزات را طلا میسازد لومن قصبه است گاه گاهی بکنارهٔ رود بیماندی مردم آلی هم بدریای مذکور نظر میاید و در قصبهٔ مذکور بتخانهٔ خیلی کلان است که اگر در میان آن نقاره کوبند صدای آواز نش بیرون نیاید بهوپال شهر مشتمل بر خورد ریاستی است که از شهر کلکته بطرف مغرب بفاصلهٔ چهار صد و بست و چهار کروه واقع است و اگر چه ریاست هذا از حکومت صاحبان انگریز خارج و زیر حکومت راجه بوده است فاما مطیع و فرمان بذیر صاحبان ممدوح علیهم است بطرف مشرق ریاست مذکور ضلع ساگر و کوهستان جبل پور و مغرب و شمال ریاست سندهیا و جنوب رود نربده واقع است معلوم باد که سوای این ریاست و ریاست هولکر تمامی صوبهٔ مالوا در این روزها در تحت تصرف راجهٔ گوالیار بوده است اسلام نگر در ریاست بهوپال و از شهر بهوپال بطرف شمال واقع است استها در ریاست بهوپال و از شهر بهوپال بطرف شرق گوشه واقع است ریاست هولکر ریاست مذکور باعث حایل شدن رود نربده و کوهستان بندهیا نصف حصه در علاقه صوبه هذا و نصف حصه بعلاقهٔ دکن مشتمل بصوبهٔ خاندیس واقع است و حصهٔ که متعلق این صوبه است حدود اربع آن این است بسمت شمال و مشرق ریاست سندهیا و مغرب ریاست برودا متعلق صوبه گجرات و جنوب رود نربده اندور شهری است در میان ریاست هولکر و دار الحکومت انجا است چنانچه در سنه ۱۲۲۷ یکهزار و دو صد و بیست و هفت هجری مهاراجه توکاجی هولکر ببازار در انجا بابر سریر راجگی داشت و شهر مذکور از شهر کلکته بسمت مغرب بفاصلهٔ چهار صد و هشتاد و پنج کروه واقع است مو شهری است در میان کوهستان و از شهر اندور بطرف جنوب واقع است مندلیسر

اشیا
هند خاص
صوبه مالوا

شهری است در حدود ریاست هولکر بجنوبی دامن کوهستان بندهیا بر شمالی کناره رود
نربده واقع است سلاطین مالوه از اکبرنامه معلوم شد که از ابتدای کلجوگ
اول دین از قوم برهمن در مالوا راج نموده نسلاً بعد نسل ده تن راجگی کردند بعد
بقوم بنوار از الوس راجپوت رسیده پنجم آن راجه بکرماجیت بعد بقوم تونور
سلطنت رسیده دهم آن راجه انکپال بود که دو صد و چهل سال قبل از هجرت آنسرور
علیه السلام دهلی را که بعد از زمان پانڈوان ویران شده بود ثانیاً آباد کرد بعد بقوم چوهان
رسیده که آخرین آن راجه مالدیو بود جمله چهل و پنج ۴۵ کس راجهان در مالوا راج کردند
پس شیخ شاه غزنوی مسلط شد بعده پسرش بعد از آن گاهی ترکمان وگاهی
هندوان سلطنت میکردند تا آنکه در ۶۳۱ سنه ششصد و سی و یک هجری سلطان شمس الدین
التمش پادشاه دهلی مسلط شد و از ابتدای سلطان غیاث الدین بلبین تا زمان
سلطان محمد شاه بن فیروز شاه در تصرف پادشاهان دهلی ماند چون سلطان
محمد شاه بن فیروز شاه در ۷۹۰ سنه هفتصد و نود هجری یکی از امرای خود دلاور خان خلجی
را حکومت مالوا ارزانی داشت او تا حیات سلطان محمد شاه فرمان پذیرفت
بعد وفات آقای خود در مالوا دم استقلال زد و پس از حکومت بیست سال
در ۸۰۹ سنه هشتصد و نود هجری درگذشت سلطان هوشنگ شاه بن دلاور خان
که اصل نامش والی خان بود بعد وفات پدر پادشاه شد و سکه و خطبه بنام خود کرد
هنوز اساس دولت استقلال نپذیرفته بود که سلطان مظفر شاه گجراتی روی
تسخیر آن ولایت نمود و هوشنگ شاه در اوایل ۸۱۰ سنه هشتصد و ده هجری از قلعه برآمده
مصاف داد آخر هوشنگ شاه تاب مقاومت نیاورده امان خواست و مظفر
شاه او را با امرای او بند کرده در گجرات آورد و برادر خود نصرت خان را با لشکر انبوه
در قلعه دهار ایم در مالوا گذاشت بعد مراجعت مظفر شاه لشکر مالوا یکی شده

آسیا
هندخاص
صوبهٔ مالوا

نصرت خان را از دهار بدر کردند و در قلعه ماند و موسی خان را که ابن عم هوشنگ شاه بود
بسرداری برداشتند چون مظفرشاه این خبر شنید بعد از یکسال هوشنگ شاه
را از قید برآورده وعده گرفته در ۸۱۱ هشتصد و یازده هجری شاهزاده احمدشاه را بکومک
او داده رخصت فرمود احمدشاه دهار و نواحی آنرا از دست امرای غدار برآورده
تفویض هوشنگ شاه کرد بعد از ان سلطان هوشنگ مانده را نیز از دست
موسی خان برآورده ملک مغیث را که ابن عم او بود ملک الشرقی خطاب داده
امر وزارت بوی مفوض فرمود و چون سلطان مظفر گجراتی فوت کرد و نبیرهٔ او احمدشاه
بر تخت نشست هوشنگ شاه چند بار براراده تسخیر گجرات رفته پشیمان شده باز
آمد بعد ازین احمدشاه نیز چند مرتبه بر مالوا تاخت آورده با هوشنگ جنگ نمود
و هوشنگ شاه در ۸۳۸ هشتصد و سی و هشت هجری فوت کرد آه هوشنگ
شاه نماند ۸۳۸ تاریخ وفات اوست مدت سلطنت او سی سال بود سلطان
محمدشاه بن هوشنگ اصل نامش غزنی خان خلجی بود بعد پدر پادشاه شد
بسکه ظالم و بی انصاف بود خون برادر محبوس را ناحق ریخت و بعضی را میل در چشم
کشید و بعد حکومت نه ماه و چند روز یکی از امرای او که محمود خان نام داشت در شراب
زهر داد تا بمرد سلطان محمود خان بن خانجهان خلجی بعد محمدشاه بروز شنبه بتاریخ
بست و نهم ۲۹ شوال سنه ۸۳۹ هشتصد و سی و نه هجری بصوابدید خانجهان بر تخت نشست
و خود را محمودشاه ملقب ساخت و پدر خود را خطاب اعظم همایون ارزانی داشت
و در ۸۴۳ هشتصد و چهل و سه هجری عمارت مقبرهٔ سلطان هوشنگ و مسجد
جامع هوشنگ شاهی که قریب دروازهٔ رامپوری واقع است و دو صد و سی ۲۳۰
گنبد و سه صد و هشتاد استوانه دارد شروع نمود و در اندک مدت باتمام رسانید
و در اواخر ۸۴۹ هشتصد و چهل و نه هجری بر سلطان محمود شرقی والی جونپور

رفته جنگ کرد و اکثر بلاد اطراف انجا غارت نمود آخر صلح کرده مراجعت نمود و در
سنه ۸۵۵ هشتصد و پنجاه و پنج هجری متوجه تسخیر گجرات شد و در راه خبر آمد که
سلطان محمد گجراتی فوت شد و کوچ متواتر بحوالی احمد آباد گجرات رسید سلطان
قطب الدین گجراتی او بمیدان رزم آورد و لشکر مالوا را پریشان کرد و محمود شاه
بطرف مانڈو معاودت نمود و در سنه ۸۷۱ هشتصد و هفتاد و یک هجری با والی
دکن یعنی سلطان محمد شاه بهمنی صلح و هم درین سال حکم نمود که مدار محاسبان
دفتر بتاریخ قمری ننهند و بجای تاریخ شمسی قمر نویسند و محمود شاه بعد سلطنت سی
و چهار سال بعمر شصت و هشت سالگی بتاریخ نوزدهم ذیقعده سنه ۸۷۲ هشتصد و
هفتاد و دو هجری فوت کرد سلطان غیاث الدین خلجی بن محمود شاه بعد پدر
پادشاه شد مرد نیکو خصلت و خوش خو بود مدت سلطنت او سی و سه
سال بود در حرم سرای او شانزده تن کنیزکان بودند سلطان ناصر الدین خلجی بن
غیاث الدین بعد پدر پادشاه شد و یازده سال و چهار ماه حکومت نمود سلطان
محمود شاه ثانی بن ناصر الدین بعد پدر بر تخت نشست در انتظام مملکت گاهی ضابط
و گاهی بی ضبط بود آخر بعد از سلطنت سی سال و شش ماه در سنه ۹۳۷ نهصد و سی و
هفت هجری سلطان بهادر شاه گجراتی مالوا را گرفت و محمود شاه در معرکه مقتول
شد سلطان بهادر شاه گجراتی بعد محمود شاه بر مالوا مسلط شد و دکن را
غارت کرد و اجمیر و بیانه را شامل سلطنت خود نمود و بعد چهار سال همایون شاه
بن بابر شاه مالوا را از دست او بگرفت مدت همایون شاه یک سال بود بعد
ملو شاه قادر از دست همایون شاه بستید و بعد سلطنت شش سال شیر شاه افغان
از دست ملو شاه بر دکبس شجاعت خان از امرای شیر شاهی تا دوازده سال
حکومت کرد بعد پسرش بهادر باز خان شانزده سال سریر آرای نمود تا آنکه

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

از ابتدای دولت محمد اکبر شاه مفتوح شد سپس صوبه هذا تا عهد شاه عالم در خاندان
امیر تیمور صاحبقران ماند و بالفعل در تحت تصرف راجه گوالیار بوده است و هر ایالت سندهیا
شهرت دارد صوبهٔ دهلی طول صوبه هذا شرقاً و غرباً یکصد و پنجاه (۱۵۰) کروه و عرض شمالاً و جنوباً
یکصد و چهل (۱۴۰) کروه بسمت مغرب آن صوبه لاهور و صوبهٔ اجمیر و مشرق شمالی هند و صوبهٔ اوده و صوبهٔ
آگره و بطرف شمال صوبهٔ لاهور و کوهستان کماون و شمالی هند و جنوب صوبهٔ آگره و صوبهٔ اجمیر
واقع است و هر چند اکثر زمین صوبه هذا خشک و غیر مرطوب است اما تا بسبیل آب نهرها نهایت
قابل زراعت بوده است چنانچه این چند نهر درین صوبه بس شهرت دارد نهر علی مردان خان
طوالت آن پیچ در پیچ از ابتدای رود جمنا محاذی کرنال تا نهایت دهلی نود (۹۰) کروه و مدتی دراز
نهر مذکور مسدود بود مگر درین زمان بحکم سرکار بهادر در سنه ۱۸۲۰ یکهزار و هشتصد و بیست عیسوی
باز کشاده و جاری کرده اند و مردمان مخصوص ازین نهر آب می نوشند آرند این نهر
نواب علی مردان خان یکی از خوانین شاهجهان پادشاه بود نهر فیروز شاه آرند
نهر هذا سلطان فیروز شاه بن رجب سالار بود و نهر مذکور اندکی از عقب کرنال جاری
گشته بطرف مغربی هریانه گردیده در هانسی و حصار و از انجا بحدود بیکانیر میگذرد
نهر ضابطه خان مراد از کلان نهر دو آبه است اگر چند کروهی عقب رود جمنا از جبال
شمالی بر آمده است و قریب هفتاد و پنج کروه در گذشته محاذی شهر دهلی میگذرد و درین
زمان این نهر و نهر ضابطه خان مسدود است چون بموسم خشکی مردمان از آب لاچار
میشوند لاجرم در اکثر مقامات تخمینا یکصد و بیست (۱۲۰) فت انگریزی تا دو صد فت زمین حفر
میکنند تا آنکه آب شور میسر میشود و درین صوبه این چند دریا کلان و مشهور است گنگا
جمنا کاگرا چنگ سرستی کالی رام گنگا و اگرچه اکثر بعضی جا زمین صوبه هذا خاصیت
شوری دارد ولیکن تاهم بسبب بارانی و آب انهار و چاه ها جابجا زراعت سه فصل پیدا
میشود و میوه جات اقسام و گل و ریحان انواع و خوشبودار می آرد و مابین رود جمنا و

ستلج درختان انبه بکثرت است وگندم وجو ونخود ودیگر غلات بیدا میگردد وزمینیکه نهایت خشکیده درین صوبه بوده است حاجت آب پاشی دارد وفی الجمله آب وهوای صوبه هذا قریب اعتدال است وعمارات نیز از سابق وحال سنگین وعالیشان بسیار داشت مگر بالفعل باعث بغاوت افواج که در سنه ١٢٧٤ یکهزار ودو صد وهفتاد وچهار هجری وقوع گشته بود بسیاری از عمارات شهر دهلی بضرب گولهای توپ انگریزی منهدم گردیده است ومساجد ومقابر سلاطین واقطاب واولیا نیز بسیاری درین صوبه بوده است ذکر انها عقب خواهد آمد بالفعل صوبه هذا بر ده حصه منقسم است دهلی مخصوص بریلی مرادآباد شاهجهانپور رامپور میرته هریانه سرهند پتیاله ریاست سکه مشهور شهر ومقامات صوبهٔ دهلی در صوبهٔ دهلی این چند شهر ومقام مشهور است هستناپور نهایت وسیع وقدیم شهری است برکنار رود گنگا که در زمان سلف تخت گاه راجگان هند ومسکن اباد اجداد باندان بود چون مابین هردو فرقه یعنی باندان وکوران تفرقه افتاد باندان آن شهر را گذاشته بکنارهٔ جمنا در شهر اندرپرست که عبارت از دهلی قدیم است آمده بودوباش بلکه دارالسلطنت خود قرار دادند در عهد ایشان شهر مذکور نهایت وسعت وآبادانی داشت اندرپرست قدیم شهری بود بکنارهٔ جمنا که حالا آنرا دهلی قدیم خوانند باندان بسبب تنازعه خودها شهر هستناپور را گذاشته درین شهر آمده سکونت اختیار کردند ودارالحکومت قرار دادند بعد از زمان باندان شهر مذکور بنهجی خراب شده بود که تا مدتها در انجا مسکن وحش وطیور ماند وبعده چند بار آباد شد دهلی قدیم چون بعد از زمان باندان شهر اندرپرست ویران شده مسکن وحش وطیور گردید وقرنها همچنان ماند تا آنکه راجه انکپال که از الوس تونور بود دو صد وچهل ٢٤٠ سال قبل از سنه هجری نبی صلی الله علیه باز شهر مذکور را آباد کرده بست تن ازین قوم یکی بعد دیگری مدت چارصد ونوزده سال وایک ماه وبست ودو هفت روز راجگی کردند آخرین شان راجه پرتهی راج بود که در حدود عهد سکن شهر دهلی مذکور

[illegible]

نوعی خراب شده بود که مسکن وحوش و بهایم گردید چون بعد از زمان راجه پرتهی راج
همشیره زاده اننگ پال راجه بالدیو که از قوم چوهان بود به سلطنت رسید در عهد وی در
سنه ٣٠٤ سه صد و چهار هجری باز شهر دهلی آبادانی گشت و هفت تن یکی بعد دیگری از
قوم چوهان قریب سنه ١٠٠ صد سال سلطنت کردند آخرین شان راجه پتهورا بود که
تخت گاهش در اجمیر داشت و برادر پتهورا که کهاندی رای نام داشت والی دهلی بود
و هر دو برادر در سنه ٥٨٨ پانصد و هشتاد و هشت هجری بدست سلطان شهاب الدین
غوری دستگیر گشته مقتول شدند و همدران سال میرته و دهلی از دست قطب الدین
ایبک که غلام شهاب الدین غوری بود مفتوح گشت و ازان وقت شهر دهلی در تصرف
سلاطین اسلام بوده و هنودان دیگر بران مستولی نگردیدند و از ابتدای سلطان قطب الدین
ایبک و سلطان شمس الدین التمش تا زمان سلطان ناصرالدین محمود شاه شهر
دهلی مذکور دار الحکومت مقرر بود بعد ازان اکثر سلاطین بعهد خودها شهری دیگر متصل
دهلی قدیم بنا نهاده تخت گاه خودها قرار دادند بدین سبیل معموری آن بتدریج رو بانهدام نهاده
بالفعل چنان ویران است که بمثل شهرستان گور واقع صوبهٔ بنگاله مسکن وحوش
و بهایم گردیده است ٣ مرزغن شهری بود که آنرا سلطان غیاث الدین بلبن
بعهد خود قریب دهلی قدیم در سنه ٦٦٤ ششصد و شصت و چهار هجری بنا نهاده بود و اکنون
خراب است کیلوگدهی شهری بود بر فضا که آنرا سلطان معز الدین کیقباد در سنه ٦٨٦
ششصد و هشتاد و شش هجری بکناره دریای جمنا بفاصلهٔ دو کروه از شهر دهلی قدیم
تعمیر ساخته بود چنانچه تعریف شهر مذکور حضرت امیر خسرو در کتاب قران السعدین
نوشته است مقبرهٔ همایون پادشاه وغیره در اینجا است کوشک لعل شهری
بود که آنرا سلطان جلال الدین فیروز شاه خلجی در سنه ٦٨٨ ششصد و هشتاد
و هشت هجری بر یک فرسنگی دهلی قدیم بر کنار آب جمنا بنا ساخته دار السلطنت خود

٥ درحین آبادی عرض چهار کروه و طول ده کروه دوره داشت

مقرر نموده بود کوشک سبز شهری بود متصل دهلی قدیم آنرا سلطان علاء الدین
خلجی تعمیر نموده تخت گاه خود قرار داده بود و آنرا شیرشاه افغان بعهد خود از سر نو
تعمیر و مرمت کرده شهری دیگر بنا کرده بود مبارک آباد شهری بود آنرا سلطان
مبارک شاه بن علاء الدین خلجی تعمیر نموده بود تغلق آباد شهری بود آنرا سلطان
غیاث الدین تغلق شاه در سنه ۷۲۵ هفتصد و بیست و پنج هجری بفاصلهٔ شش کروه
بسمت جنوب از شاهجهان آباد ساخته بود و در سواد قلعهٔ انجا مقبرهٔ
سلطان مذکور هنوز موجود است محمد آباد آنرا عادل آباد نیز خوانند بنای شهری بود
آنرا سلطان محمد تغلق شاه بن سلطان غیاث الدین تغلق متصل تغلق آباد
در سنه ۷۴۴ هفتصد و چهل و چهار هجری بنیاد نهاده عمارتی مشتمل بر هزار ستون
تعمیر ساخته بود حالا آن قصر خراب و ویران است اما آثاری از آن تا امروز
باقی است و بسبب اینکه آن مکان هزار ستون داشت بعمارت هزار
ستون مشهور است چنانچه بدر چاچ میگوید قطعه اگر نه خلد برین است این
هزار ستون ٭ چرا فضای درش عرض گاه روز جزا است ٭ بلی جنان
حرم آباد آنچنان شاهی است ٭ که او متابع امر خلیفهٔ دنیا است ٭ فیروزآباد
شهری است قریب دهلی قدیم آنرا سلطان فیروز شاه در سنه ۷۵۵
هفتصد و پنجاه و پنج هجری تعمیر نموده دریای جمنا را بزیر پائین آن آورده بود
و نیز سلطان ممدوح از انجا بفاصلهٔ ۳ سه کروه عمارتی و مسجدی و منارهٔ
جهان نما که بسبب کمال بلندی هیچ کس را مجال بالا رفتن آن نیست
تعمیر ساخته بود و در این مناره هشتاد قدم و ارتفاعش صد و سی ذرع
بوده است و هنوز مناره مذکور قایم است عوام آنرا فیروز شاه کی لاٹ میگویند
و آن عمارت شکارگاه فیروز شاه مشهور است در میان عمارت مذکور عمودی

ایشیا

هند خاص

صوبهٔ دهلی

برآمده است قریب سی ذرع ارتفاع و سه ذرع بنائی دارد و چنان مفهوم میشود
یک تخت از سنگ است دین پناه همایون بادشاه بن بابر شاه در سنه ۹۴۰ نهصد
و چهل هجری شهر اندرپت و قلعهٔ آنجا تجدیداً مرمت و تعمیر ساخته باسم دین پناه
موسوم نموده تختگاه خود مقرر کرده بود چنانچه احدی تاریخ آن از شهر بادشاه (۹۴۰)
دین پناه شد یافته است سلیم گڈه قلعه است در سواد شاهجهان آباد بر لب رود
جمنا محاذی قلعهٔ ارک آنرا سلیم شاه بن شیر شاه افغان تعمیر ساخته بود
و حالا آن قلعه را بعضی مردمان قلعهٔ نورگڈه هم میگویند دهلی نو که شاهجهان آباد هم مشهور
است قریب سه کروه از ویرانهٔ دهلی قدیم بسمت شمال واقع است و از شهر کلکته
بسمت بایب گوشه ازانکه در میان بسیر بهم شده رفته است چار صد و هشتاد (۴۸۸)
و هشت کروه و از رفتار ڈاک چار صد و سی و پنج (۴۳۵) کروه فاصله دارد و این شهر
به حکم شاهجهان بادشاه تعمیر یافته است بنای قلعه و شهر را بعد از گذشتن پنج ساعت
از شب جمعه دوازدهم ذالحجه سنه ۱۰۴۸ یکهزار و چهل و هشت هجری مطابق سیزدهم ابریل
سنه ۱۶۳۹ یکهزار و ششصد و سی و نه عیسوی قدیمی موافق دوازدهم سال جلوسی نهاده
اند و این حصار عالی باهتمام عزت خان و الله وردی خان و مکرمت خان با سایر
عمارات دیگر مثل امتیاز محل معروف به رنگ محل و شاه محل معروف به دیوان خاص
و دیوان عام و خوابگاه و تسبیح خانه و نقار خانه و حمام و باغ حیات بخش و غیره در
عرض نه سال و سه ماه بتصرف پنجاه لک روپیه بتاریخ بست و چهارم ربیع الاول
سنه ۱۰۵۸ یکهزار و پنجاه و هشت هجری باتمام رسیده موسوم بشاهجهان آباد گردید و صاحبقران
ثانی همان روز وقت داخل شدن این عمارت جشن عالی ترتیب داده
و میر یحیی کاشی تاریخ اتمام آن گفته از نظر شاهی گذرانید پنج هزار روپیه
صله یافته تاریخ این است مصرعه شد شاهجهان آباد از شاهجهان آباد (۱۰۵۸)

اشیا
هندخاص
صوبهٔ دهلی

۲۱

وقلعه مذکوره از سنگ سرخ تعمیر است مشتمل است بر چهار دروازه و دو کهرکی و بیست
ویک بروج ازان جمله هفت بروج مدور و چهارده بروج مثمن است و بر محرابهای
شه نشینی که اندرون خوابگاه بادشاهی است دو کتابه که آنرا سعد الله خان
وزیر انشا نموده بود مرقوم است وکتابه بر محراب شمالی بوده است این است کتابه
با مصافحه آسمانیان مایل بالای متلالی است با نعام زمینیان نازل وحوض
که همه از آب زندگانی بر بصفا رشک نور و چشمه خور × دوازدهم ذی الحجه سال
جلوس دوازدهم اقدس مطابق هزار و چهل و هشت هجری بعالمیان نوید
کامرانی داد وانجامش که بصرف پنجاه لک روپیه صورت پذیرفت بست
وچهارم ربیع الاول سال بست ویکم جلوس همایون موافق سنه هزار و پنجاه و
هشت بفر قدوم میمنت لزوم گیتی خدیو گیهان خداوند بانی این مبانی آسمانی
شهاب الدین محمد صاحب قران ثانی شاهجهان بادشاه غازی در فیض
بر روی جهانیان بکشاد ؛ واندرون دیوان خاص بآب زر این بیت مرقوم
است بیت اگر فردوس بر روی زمین است ؛ همین است و همین است
وهمین است ؛ وگرداگرد قلعه مذکور خندقی نهایت وسیع وعمیق محیط است الغرض
بس لطیف وشفاف ابیات نظر آتی هی اسکے ته مین رائی ؛ کهان
یه آب گوهر مین صفائی ؛ اگر پڑ جایے اوسکے بیچ ایک بال ؛ تو یون آوے
نظر موتی کا جون بال ؛ دریای جمنا نیز از جانب شرقی شهر مذکور جاری است
ونواب علی مردان خان دریا مذکور را بهیه شاه نهری از بالای جبل سرمور
آورده است که ازان رونق کوچه و بازار زیاده تر گردید وشهر پناه این شهر
فردوس منظر نهایت پخته ومضبوط و فاصله چار گردی آن قریب چار کروه
دارد ومسجد جامع که از سنگ سرخ از تعمیرات شاهجهان بادشاه در سنه ۱۰۶۰

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

یکهزار و شصت هجری بنا یافته است ۲۸۲ در ناف شهر بفاصلهٔ هزار گز باشاهی از قلعه
مرقوم بسمت مغرب واقع است و در تعمیر آن ده لک روپیه صرف بود سابق
ازین شهر مذکور نهایت گلزاری و عظمت داشت چنانچه بعهد اورنگ تخمینا [۲۰] بیست
لک مردمان در انجا بودند فاما بفعل هنگام فساد و تیکه در سنه ۱۲۷۴ یکهزار و دو صد و هفتاد
و چهار هجری پدید بود بسیاری از عمارات عالیشان از ضرب اتواب انگریزی
منهدم و معدوم گردیده است میوات خطهٔ است از مضافات صوبهٔ دهلی و از شهر
دهلی بطرف واقع است افغانان میواتی مشهور اند و ایشان اکثر پیشهٔ ارزل
و حرفهٔ پاسبانی میکنند ججهر شهری است که از شهر دهلی بفاصلهٔ هجده کروه بسمت
جنوب واقع میباشد و ریاست انجا علیحده بود چنانچه در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد
و هفتاد و یک هجری نواب عبدالرحمن بهادر حکومت انجا داشت و بالفعل از هنگام
فساد و سنه ۱۲۷۴ یکهزار و دو صد و هفتاد و چهار هجری شامل حکومت صاحبان انگریز گردیده
است بارهه قصبهٔ است در حوالی رود گنگا که از هر دوار بسمت جنوب و از هستناپور
بطرف شمال واقع است سادات انجا در هندوستان غربی تمام دارند روهیل کهند
خطهٔ است از مضافات صوبهٔ دهلی و در انجا افغانان روهیله میباشند ایشان
مردم جسیم و خوش شکل و هوشیار و لاقت مند میشوند مگر بیشتر حیله باز
و دروغ گو و دغاباز هستند و انان که از ایشان شریف اند اکثر بی تدبیر و بمرتبهٔ
سست و مغرور میشوند که تا بحالت جان رفتن هم شیوه محنت اختیار نکنند
پانی پت قدیم قصبهٔ است از شاهجهان آباد بسمت شمال بفاصلهٔ سی [۳۰] کروه واقع
است مزار شیخ شرف بوعلی قلندر در انجا است کرنال چهار منزل از شاهجهان آباد
بطرف شمال واقع است امباله از کرنال بطرف شمال واقع است پتیاله شهری
است که خورد ریاستی متعلق است در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری راجه

[illegible] بطرف [illegible] صد و [illegible]

[۲۰] [illegible] واقع است

آسیا
هندخاص
صوبه دهلی

سیرندر سنگه بهادر والی آنجا بود و بالفعل از چند سال ایالت مذکور شامل حکومت
انگریزی گردیده است لودیانه بجنوبی ساحل رود ستلج و از پتیاله بطرف بایب
گوشه واقع است سرهند قدیم شهری است پنجاه کروه از دهلی بطرف شمال
بیچکی مایل بمغرب گویند ان نام قدیمش سهرند است چون سلاطین غزنویه از غزنی
تا سهرند متصرف بودند سرهند زبان زد خلایق شد صاحبقران ثانی ان کابل را
تا قراباغ غزنی در تصرف داشت حکم کرده ان سرهند را بنام قدیم ان سهرند خط می نوشته
باشند مزار شیخ زید ثانی و شیخ معصوم کابلی در انجا است و آن بزرگواران بهمعصر شاهجهان
پادشاه بودند تهانیسر قدیم محله ایست از سرهند ۳۰ کروه بسمت جنوب و قریب
آن بطرف جنوب تالابی بنام کورکهیت نهایت کلان و مشهور معبد هنود است
کورکهیت نام تالابی است نهایت کلان از تهانیسر بطرف جنوب در کتب هندی
انرا ناف زمین نوشته اند قدیم معبد هنود است بلکه علمای ایشان میگویند ان برهما
درینجا محض از قدرت خدا بیواسطه از گل نیلوفر پیدا شده و بحکم خالق حقیقی
این عالم کون و فساد را او خلق کرده لاجرم اعتقاد آن گروه چنان است ان کسی
هر در انجا جان دهد او هرگز دوباره درینجهان خلقت نگیرد و در عاقبت در میان
بهشت عمده ترین مکانی یابد بدین سبب پانڈان و کوران ان پیشوای هنودان
بودند در میدان انجا ان درین روزها بنام تهانیسر مشهور است باهم جنگیده کشته شدند
و آن جنگ را هنودان مهابهارت خوانند دهره آنرا دهره دون نیز خوانند شهری
است زیر کوه منصوری دهرهٔ گرو رام راو ان فقیری مشهور از فرقهٔ نانک شاهی بود
در انجا است دهره را هنودان سماد و مسلمانان قبر خوانند وجه تسمیه شهر مذکور چنان
است ان دون زمینی را گویند ان در میان دو کوه واقع باشد چون این شهر در میان
دو کوه واقع است و دهرهٔ گرو رام راو درینجا است لاجرم دهره دون خوانند گویند ان گرو

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

رام راو مقام سماد خود را بشائه خانهٔ کعبه ساخته بود درمیان برج میانهٔ آن قبری است
که گردرام راو دران مدفون است متصل قبرش یک چارپائی نهاده اند که گردرام راو
بران میخوابید و بر دروازهٔ قبر نیزهٔ بطول سی و شش ۳۶ گز استاده کرده اند و پارچهٔ سرخ
بران چسبانیده زنان و مردان آن نیزه را می پرستند و عرس او هر سال
شاید هم بماه چیت میکنند وفاتش در سنه ۱۰۹۵ یکهزار و نود و پنج هجری بود چنانچه سمت
مشرقی قبرش سنگی که بران تاریخ وفات او مرقوم است مصرعهٔ تاریخ این
است ع گفته که هیهات گردرام راو ۞ ۱۰۹۰ لندور شهری است از دهره بطرف
بایب گوشه و از کلکته چارصد و نود ۴۹۰ کروه فاصله دارد رامپور شهری است بطرف
کوهستان هماله از لندور بجانب شمال واقع است و قریب شهر مذکور بسمت شمال
دریای ستلج جاری است شمله شهری است متعلق کوهستان هماله از رامپور بطرف
مغرب اندکی مایل بجنوب و قریب شهر مذکور بطرف شمال رود ستلج جاری است آب
و هوایش نهایت صحت بخش لاجرم اکثری از هندوستان باشی صاحبان انگریز اگر
بیمار شوند دریجا میروند از کلکته پانصد و پنجاه و شش کروه فاصله دارد سرینگر کوهستانی
شهری است بطرف شمال آن رود گنگا جاری است المورہ شهری است از کوهستان
بدری ناتهه بطرف جنوب و با نصل متعلقهٔ ضلع کماون گردال واقع است هردوار
کوهستانی شهری است از سرینگر بطرف مغرب و از شهارنپور بطرف مشرق
و از کوهستان انجا رود گنگا جاری است هنودان انرا معبد عظیم دانند بماه بیساکه
بسیاری از مردمان بجهت غسل از اطراف در انجا جمع میشوند فاما سالی که
مشتری به برج دلو میاید که بزبان هندی انرا کنبه خوانند آن سال مردمان دور
دور بکثرت میایند حاصل انکه در انجا خیرات نمودن و موی سر و ناخن تراشیدن
و استخوان مردگان در آن آب انداختن ایشان ثواب عظیم میدانند سهارنپور

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

شهری در دوآبهٔ گنگا و جمنا واز هردوار بطرف مغرب واقع است سهارنپور شهری است
است در دوآبهٔ گنگا و جمنا واز میرته بطرف بایب گوشه واقع است سابق ازین
ریاست اینجا در جاگیر بیگم شمرو بود و قبر بیگم مذکور نیز در ینجا است که در حین حیات خود
تعمیر نموده بود وفات که در سنه ۱۲۵۱ یکهزار و دو صد و پنجاه و یک هجری بود مدفون شد
میرته از دهلی بسمت ایسان گوشه واز سهارنپور بطرف اگنی گوشه واقع است در اطراف
آن رود کالی جاری است واز کلکته چار صد و پنجاه و سه کروه فاصله دارد گده مکتیسر
از میرته بطرف اگنی گوشه بغربی کنارهٔ رود گنگا واقع است انوپ شهر از گده
مکتیسر بطرف اگنی گوشه بر غربی کنارهٔ رود گنگا واقع است واز کلکته چار صد و بست
و هشت کروه فاصله دارد بداون از انوپ شهر بطرف جنوب مایل بمغرب
واقع است علی گده شهری مشتمل بر ضلعی است که درمیان آن رود جمنا جاری
است واز بداون بطرف بایب گوشه واز انجا کلکته چار صد و هشت کروه فاصله
دارد کویل قصبه است متعلقه ضلع علی گده در راه میرته واقع است شاهجهانپور مابین
بریلی و خیرآباد که متعلقه صوبهٔ اوده بوده است بر مشرقی کنارهٔ رودی واقع است و
از کلکته سه صد و شصت و هفت و نیم کروه فاصله دارد بریلی از شاهجهانپور
بطرف بایب گوشه واز دریای رام گنگا بجانب مشرق واز کلکته بفاصلهٔ سه صد
و نود و یک کروه واقع است رامپور شهری است مشتمل بر خورد ریاستی از بریلی بطرف
بایب گوشه واقع بوده است در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری نواب محمد سعید
خان بهادر والی انجا بود مرادآباد از رامپور بطرف مغرب بر غربی کنارهٔ رود
رام گنگا واقع است اورنگ زیب عالمگیر بادشاه چون در انجا در سنه ۱۱۰۰ یکهزار و
یکصد هجری باغی بنا نموده بود تاریخش این است ابیات کرد باغی بنا شه عالمگیر ❊ فیض
بخش جهان چو مهر منیر ❊ بهر تاریخ او چو کرد سوال ❊ گفت هاتف که ذهی باغ جمال ❊ درین

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

روزها حقه مرادآبادی را به برنجی کوفت سیمابی مشابه نقره میکنند در اکثر صوبجات هند
بسی مشهور است و اصل حقیقت ساخت حقه مذکور نهایت نازک و نفیس بوده
است نگینه قصبه ایست متعلقهٔ مرادآباد امروهه قصبه ایست از مرادآباد بطرف باد
گوشه بفاصلهٔ نه کروه واقع است در انجا گنبدی است گویند مزار شیخ سدو در انجا
است و بعضی گویند مزار نیست مکان اربعین او است شیخ مذکور در باره حلول
و نزول در هندوستان مشهور است و نیز گفته اند او را در زمین خانه بود تسخیری
داشت سنبهل قدیم شهری است چهل کروه از دهلی بطرف شمال در آنجا
پرمندر نام قدیم پرستشگاهی است اعتقاد هنود آنست که در دور آخر اوتاری
از انجا خروج خواهد کرد قریب آن نانک نام مقامی است اکثر مریدان نانک
شاهی در انجا جمع میشوند و از انجا بطرف شمال کوهستان کماؤن واقع بوده
است ذکر کوه مذکور در بیان هند شمالی گذشته است بلند شهر شهری
است از کلکته بفاصلهٔ چهار صد و سه و نیم کروه مظفرنگر شهری است از کلکته چهار
صد و شصت و یک کروه فاصله دارد بجنور از سرهند بیست کروه و از کلکته چهار
صد و پنجاه و دو و نیم کروه فاصله دارد و اصل نامش بهواناگهات بود قدیم معبدی
است هنود آنرا از عهد دیو منسوب میکنند چون فدای خان که یکی از
امرای عظام بود در سنهٔ چهارم جلوس عالمگیری در انجا بود و باش اختیار
کرد نامش بجنور نهاد و راجهٔ انجا را که از چند پشت راج میکرد حسب الحکم بادشاهی
بدر کرد و باغی نهایت مطبوع مشتمل بر پنج درجه بنا کرد و عمارات خوش قطع تعمیر
ساخت درختان گلاب در انجا بسیار است فیروزپور از لودیانه بطرف غرب
بر مشرقی کنارهٔ رود ستلج واقع است و از کلکته پانصد و هشتاد و نیم کروه فاصله
دارد هانسی از پانی پت بطرف مغرب بفاصلهٔ چهل کروه و از کلکته بفاصلهٔ

اشیا
هندخاص
صوبهٔ دهلی

چارصد و نود و هفت و نیم کروه واقع است مزار شیخ جمال الدین ره از خلفای شیخ
فرید شکر گنج بود در اینجا است حصار آنرا هریانه نیز خوانند از هانسی بطرف
مغرب بفاصلهٔ ده کروه و از کلکته بفاصلهٔ پانصد و هفت و نیم کروه واقع است ریواری
از دهلی بطرف نیرت گوشه بفاصلهٔ تخمیناً بیست و پنج کروه و از کلکته بفاصلهٔ
چارصد و هشتاد و دو کروه واقع است نارنول قدیم قصبه است از ریواری بطرف
نیرت گوشه بفاصلهٔ شانزده کروه و از دهلی نیز بطرف نیرت بفاصلهٔ پنجاه کروه
واقع است آب و هوایش بس خوش و معتدل عمارات اینجا اکثر پخته و سنگین
عناب اینجا بغایت سرخ و رنگین و از کثرت چنانچه زراعت آن از محلهٔ قریبه
بسیار بوده است و شکار هم انواع بفراوانی و گل و ریحان اقسام و هر یک موسم
بافزونی میسر میاید باشندگان اینجا و شرفا بلکه بیشتر فضلا و علما میشوند
بیرون و اندرون شهر بسیاری از بزرگان آسوده اند منجملهٔ آنها مزار سید
محمد ترک در میان محله بسیار مشهور است سالها گذشته ره آن بزرگ عزیز بر درگاه
از دست کفار شهید شده است مردمان حکایات عجیب و غریب از مزار
مقدسش منسوب میکنند از ابتدای عهد احمد شاه قصبهٔ مذکور رو به ویرانی آورده
است سید شاه نعمت الله ولی ره قبرش در فیروزپور متعلقهٔ ویرانهٔ شهرستان
گور بوده است اصلش ازینجا است سادهوره قصبه است از متعلقهٔ صوبهٔ دهلی
مزار حضرت شاه قمیص در اینجا است شنام مقامی است از صوبهٔ دهلی
مزار شیخ نبوی در اینجا است مردمان نذر و نیاز بران میگذارند سفیدون
قصبه است از توابع صوبهٔ دهلی بالولور قصبه است از سرهند بفاصلهٔ شش
کروهی نزدیک قصبه است به ده کروهی از شاهجهان آباد بسمت سرهند بختاورنگر
بختاور خان یکی از امرای عالمگیری بود در سنه ۱۰۸۲ یکهزار و هشتاد و دو هجری

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

سرای نزدیک دهلی با باغ و مسجد و تالاب آباد ساخت و بختاور نگر نام کرد محمد افضل سرخوش متخلص مصنف تذکرهٔ کلمات الشعرا تاریخی مشتمل بر شش بیت بر سم تعمیه گفته و آن تاریخ بر پیشانی سرا کنده شد بیت آخر ماده تاریخ است این است سه

شاد و خورم زو بر آمد راه رو ❊ گفت بختاور نگر آباد باد ❊ و بختاور خان در سنه ۱۰۹۵ یکهزار و نود و پنج هجری فوت کرد این تاریخ نیز از سرخوش موصوف در دو ضا[...] آمده گنج است سه

خرد خواست تاریخ فوتش ز دل ❊ بگفتا که گو قدر دان سخن ❊ دریاگنج موضعی است در شاهجهان آباد بر کنار دریا مسجد زینت المساجد را از زینت النساء بیگم بنت عالمگیر بادشاه تعمیر است در انجاست قاضی دایره موضعی است در شاهجهان آباد نواب روشن الدوله در عهد محمد شاه بادشاه مسجدی سه تا با طلائی در سنه ۱۱۳۷ یکهزار و یکصد و سی و هفت هجری در ینجا تعمیر نموده و این همان مسجد است که نادرشاه بالای آن نشسته حکم قتل عام داده بود بر پیشانی مسجد مذکور اشعاری چند مرقوم است از آن جمله بیت آخر ماده تاریخ است این است سه

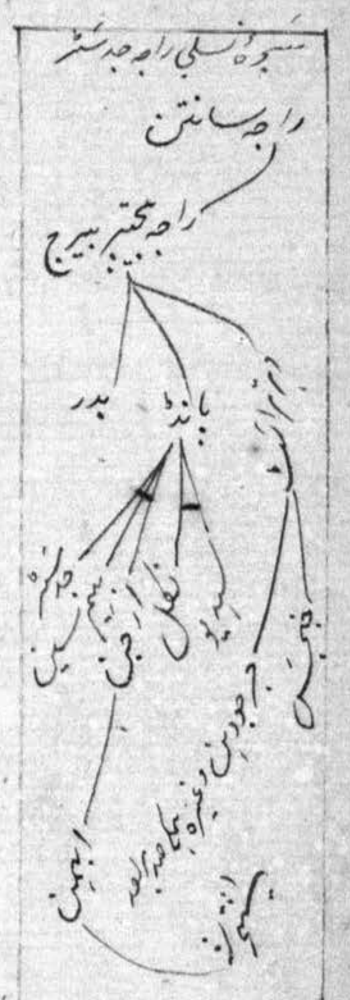
سال تاریخش رسائی یافت از الهام غیب ❊ مسجدی چون بیت اقصی مهبط نور اله ❊ قدم شریف علی مرتضی در پنج کروهی دهلی مقامی است در انجا نقش قدم بر سنگی بوده است میگویند که این نشان قدم حضرت علی مرتضی ابن ابی طالب است و آن نقش با در حوض سنگ مرمر نصب کرده اند و برگرد آن این بیت خواجه حافظ منقوش است سه

بر زمینی که نشان کف پای تو بود ❊ سالها سجدهٔ صاحب نظران خواهد بود ❊ ۱۱۳۶ هجری و بر آن نشان قدم عمارتی است و بر دروازهٔ شمالی آن که در سنه ۱۱۶۲ یکهزار و یکصد و شصت و دو هجری تعمیر یافته این تاریخ مرقوم است ❊ قال محمد حبیب اله انا مدینة العلم و علی بابها ❊ ۱۱۶۲ در عهد مبارک احمد شاه بادشاه غازی بموجب ارشاد نواب قدسیه حضرت

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

صاحبه زمانیه باهتمام نواب بهادر جاوید خان صاحب بسربراهی خانسامان لطف علی
خان تعمیر یافته ومجلس خانه ومسجد وحوض در یکسال مرتب شد ودرانجا در هر
ماه بتاریخ بستم ونیز هر شنبه مردمان بزیارت میروند وکوزه های آب ازان حوض
پر کرده بطور تبرک می برند وهر روز عاشوره گهواره های شهر درانجا میرسانند وهجوم
عظیم میشود وسیزدهم محرم هم بتقریب فاتحه سوم امامین مجتمع میشوند وشب آتشبازی
می سوزند وبتاریخ دوازدهم رجب نیز بسیار خلایق می روند وطوایفان
رقص میکنند وآتشبازی میسوزند وبست ویکم رمضان هم عالمی بزیارت میروند
قدم شریف رسول صلعم معلوم باد حضرت مخدوم جهانیان از خلیفه مکه نقش قدم رسول
صلعم طلب نموده برسر خود نهاده بشان آورده چون قریب دهلی رسیده سلطان
فیروز شاه بن رجب سالار چند منازل استقبال کرده قدم مبارک از فرق
او برسر خود گرفته بدهلی آورد وچون بعد از چندی وفات شاهزاده فتح خان فرزند
جگربند بادشاه موصوف بود انتقال کرد آن نقش قدم بر سینه قبر او نصب کرد
وروضهٔ عالی تا امروز در دهلی از طرف لاهوری دروازه شهر پناه موجود هست
بر تربت او تعمیر ساخته بر دور آن مدرسه ومسجد ومکانات دیگر بنا نموده
وحالا این عمارت را درگاه قدم شریف میگویند وهر سال از غره ربیع الاول
تا دوازدهم روز وفات رسول صلعم هست هر روز انبوهی از مردان وزنان
درانجا جمع میشوند وآن نقش را بآب می شویند ومینوشند واقسام طعام و
شیر برنج از سرکار بادشاهی وامرا بمستحقان بخش می شود وفقرای مداری
وملنگ زیاده از دوازده هزار بیشتر از ایام وفات از اطراف وجوانب
جمع می آیند وازانجا برخاسته در عرس حضرت قطب الدین بختیار کاکی شریک
میشوند وسوا هر پنجشنبه مردمان شهر بزیارت میروند واکثر شهری هست

ایشیا
ہند خاص
صوبۂ دہلی

درراه روہیلکهنڈ واز کلکته چار صد و چہل کروه فاصله دارد موغل پوره موضعی است از مضافات
شاہجهان آباد مزار شاه محمد آفاق درانجاست وسیوای شهر و مقامات مذکورین
بالا این چند شهر نیز مشهور و معروف است گورگانو رہتک گروال کهاون سرسا
بیلی بہت بیان راجگان ہندوستان از ابتدای راجه بچتر بیرج تا راجه پتهورا
هرچند احوالات و تواریخ راجگان زمان سلف از کتب ہنود محض بی سروپا
است فاما آنچه از مهابهارت که کتابی معتبر از بیاس دیو بوده است واز تصنیف
آن زیاده بر پنج هزار سال میگذرد معلوم میشود این است که از آغاز آفرینش
سلطنت ہندوستان در خاندان پانڈان و کوران بوده می آمد وقتیکه راجه بچتر بیرج
راکه جد پانڈان بود سلطنت رسید او هم موافق عدل وانصاف ابا و اجداد خود اوقات
گذاری کرده بیکنڈ باشی شد چون او باوجود سه زوجگان اولادی نداشت که کار
سلطنت را انجام کند لاجرم ارکان دولت باهم مشورت نمودند که التجا به سوامی بیاس
دیو باید کرد و زوجگان راجه را باو حواله باید نمود که فرزندی پیدا شود تا سلسلهٔ سلطنت
درین خاندان باقی ماند الغرض از عورت اول پسری کور چشم پیدا شد نامش
دهرتراشٹ نهادند واز عورت دومین پسری رسید نامش پانڈ کردند وعورت
سومین که کنیزی بود پسری زائید اسمش بدر نمودند چون پسر اول کور و پسر ثالث
کنیزک زاده بود لاجرم سلطنت بر پسر اوسطین یعنی راجه پانڈ مقرر شد راجه پانڈ
بسکه شکار دوست بود روزی در جنگلی می بیند که آهوی با ماده خود جفت میگیرد راجه
چنان تیری زد که آهو از ماده خود جدا گشته بر زمین غلطید گویند که آن آهوی نبود بلکه
تپیشا نژادی بود که بقالب آهو درآمده با ماده خود جماع میکرد القصه در حالت
نزاع آهو چنان دعاء بد گفت که از او تعالی امیدی میدارم که ترا هم بهمدین حالت
قضا به رسد و در عین لذت طایر جانت از قفص پیکری بیرون بر وا زکند

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

راجه پاندو ازین سانحه جانگداز نهایت مغموم گردید چه زبان مقبولان درگاه باری
حکم تیر بهدف میدارد که هرآینه قضای رد نکنند بنابرین راجه از سلطنت کناره گرفته
سر به بیابان کشید و به ریاضت و عبادت شاغل گردید فاما از بی اولادی
کمال غمگین می ماند هر دو زوجهاش نیز شامل او بودند روزی با زوجهٔ اولین خود که
نامش کنتی بود گفت که شخصی که لاولد می میرد به دوزخ میرود بدین و ملت ما جایز
است که هر کسی که فرزندی ندارد یا بر زاییدن قادر نباشد از برهمن درخواست
نماید و فرزندی هم رساند چنانچه پدر من که بی اولاد فوت کرد ارکان دولت
درین باب به بیاس دیو درخواست نمودند بنابرین ولادت من و برادرانم
از بیاس دیو بوده است زن چون این سخن بشنید بجواب گفت که اگر من
باتش تیزتر بسوزم هرآینه از مرد بیگانه هم صحبت نشوم مگر از درج کیشی جادوی
آموخته ام که از عالم ملکوت هر فرشته را که خواهم طلبیده حمل خود کنانم راجه پاندو
باستماع این خبر خوشوقت گردید و اجازت داد تا زن بخلوت رفت و خود
بدروازهٔ خانه نشست که ذی حیاتی رفتن نتواند القصه زن از اندرون خانه
حامله بدر آمد چون مدت منقضی شد پسری نیکوصورت و توانا زائید نامش جدشتر
کرد بار دیگر بدستور اول حامله شد و پسری قوی هیکل پیدا گردید نامش بهیم سین
نمود نوبت سوم همچنان ارجن را بزاد سپس زوجهٔ دیگر راجه پاندو نکل و سهدیو
را توامان بزائید الغرض این همه پنج برادر در حسن و خوبی و شجاعت بی بدل
بودند راجه پاندو با آن همه پنج پسرانش در بیابان می ماند و سلطنت هستناپور
برادر کلانش راجه دهرتراشت میکرد القصه زن دهرتراشت نیز حامله شده
بعد از دو سال لقچه گوشت که از فولاد هم سخت تر بود از شکمش بیرون آمد
حیران کار ماند میخواست که انرا بیندازد که بیاس دیو رسید گفت که زینهار

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

میگفت ما را از میان آن بسیاری فرزندان پیدا خواهند شد تو بران لخچه آب سرد
بریز چون ریخت آن لخچه صد پاره گشت هر یک پاره را علیحده علیحده در کوزه ها
با روغن نگهداشت چون دو سال بران بگذشت از هر یک پسری بیرون آمد
از همه کلان جرجودهن بود را بر بدن او ضرب حربه اثر نمی کرد چرا که او رویین تن
بود و راجه پاند آخر کار از شدائد شهوت نفسانی تاب نیاورده مقاربت
زن کرد و از دعای بد تپیشی مذکور هلاک شد زوجه دومین با او ستی سوخت
و زوجهٔ اول یعنی کنتی با همه پنج پسران در هستناپور درآمد و راجه دهرتراشٹ
شفقت بی غایت بر حال ایشان مبذول فرمود جرجودهن پسر کلانی راجه
دهرتراشٹ باستماع اوصاف حمیده و شجاعت پسندیدهٔ آن پنج برادران
باتش خصومت میسوخت و مستعد انهدام بنیاد ایشان گشت ایشان از
ارادهٔ جرجودهن واقف گشته لباس ریاضت پوشیده و سیاحت اختیار
کرد بعد از سیر اماکن و مداین در کنپله رسیدند راجه آنجا دروپد نام داشت
او را دختری بود دروپدی نامی آن همه پنج برادران دختر مذکور را بزوجیت خودها
درآوردند و مابین خودها باری هفته هفته روز مقرر کردند چون این خبر به هستناپور
رسید راجه دهرتراشٹ ایشان را نزد خود باز طلبید و سلطنت را دو
حصه نموده نصف به جرجودهن پسر کلان خود و نصف باین برادران بخشید
و پانڈان را رخصت کرد را بشهر اندرپت کنارهٔ جمنا باشند بعده آن شهر
بنام دهلی مشهور شد پس راجه جدشٹر از ترغیب حاسدان سلطنت
خود را معه اثاث البیت و دروپدی زوجهٔ خود نزد راجه جرجودهن به قمار باز
درباخت دروپدی با جرجودهن راضی نشد پایان کار پانڈان معه دروپدی
باز سیاحت آغاز کردند و بعد از بادیه پیمائی ها در جنگل کامک بود و باش

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

اختیار کردند و حسب شرط قمار بازی که با جرجودهن بود دوازده سال در بیابان
ماندند و بسال سیزدهم در شهر بیراث آمدند و بتبدیل نام خودها در سرکار راجهٔ بیراث
نوکر شدند چون سیزده سال تمام شد ایشان خودها را ظاهر کردند و با جرجودهن
پیغام بایان باین التماس فرستادند که برای گذار اوقات ما پنج برادران این
پنج محال یعنی کیتهل و کرنال و اندری و بهناوه و اندرپرست مرحمت شود تا قناعت ورزیم
و هرائینه ارادهٔ پرخاش نه نمائیم جرجودهن برین قلیل البضاعت هم صلح نکرد بلکه بر
جنگ مستعد شد و با راجگان که ارتباط و اتحاد میداشت از اطراف و اکناف
بکومک خواست راجه جدشتر نیز خویشان (?) و ندان و مددگاران خود را که فرمانروای
ممالک بودند طلب فرمود القصه بعرصهٔ قلیل هر دو طرف کرورها سرداران نامدار
و سواران و پیادگان بیشمار بلکه کلان کلان دیوتها راوت جهنت سور
ساونت با اسباب جنگی و تجملات حربی آنجا جمع شدند مشهور است
که این قدر کثرت افواج و عساکر یکجا در جنگ از ابتدای آفرینش تا این
دم گاهی نشده بود و نه پیشینیان دیدند و پسینیان خواهند دید واضح باد که میدان
کورکهیت که حالیه بتهانیسر مشهور است باعث اینکه برهما در همین جا از گل نیلوفر
پیدا شده بود نزد هنود جای بس مشرف و مقدس بوده است فریقین در همان
میدان تا عرصهٔ چهل کروه رزمگاه مقرر کردند و جانبین غول غول سوار و پیاده نمودار
شدند و هم مصاف دادند ده روز هنگامهٔ جدال و قتال گرم ماند تا آنکه شناخت
مردم خود و بیگانه نماند تا هجده روز بازار شمشیرزنی علی الاتصال تیزتر بوده
از کشتها انبار و از لاشها کوهسار پیدا گردید آخر کار جرجودهن بدست بهیم سین
مقتول شد و منجملهٔ لشکر طرفین که سوای افیال و اسپ و شتر بشمار نود و
هشت لک و چهل و هشت هزار و یکصد و شصت کس از سوار و پیاده بودند طرف

اتیا
بند خاص
موبد دہلی

یازده تن به بقیة السیف سلامت ماندند از آن جمله پانڈان پنج برادر و دیگر کسی نبودند بس
این جنگ را هنود مها بهارت خوانند بعد از مرد و محاربه راجه جدهشتر بقتل جرجودهن
و دیگر خویشان و فرزندان نهایت متاسف گردید نیس به پیشنهاد گر نزد راجه دهرتراشت
عم خود رفت و بر خون ریزی فرزندان او معذرت خواست و بر ساداد بعد
از اجازت عم بر تخت سلطنت نشست و جهان بشایسته اطوار فرمان روائی
کرد از الی الآن که از زمان او موافق سنه ۱۳۲۹ هجری که یکهزار و دو صد و شصت و
و هشت مرور است مدت پنج ۵۰۰۹ هزار و نه سال میگذرد که چنان والی ملک دیاری
کمتر پیدا شد راجه جدهشتر با وجود این قوت و شرو تیکه حکومت هفت اقلیم داشت خدمتگذاری
دهرتراشت را باعث سعادت دارین خود میدانست و تمامی کار و بار مالی و ملکی
از صلاح و صوابدید او سر انجام میداد چون شانزده سال همبرین منوال بگذشت روزی
بهیم سین به نسبت دهرتراشت کلمات ثقیل بر زبان آورد دهرتراشت نهایت
آزرده خاطر شد و از دنیای دون دل بر داشته همراه زوجه خود و مادر پانڈان
یعنی کنتی سر به بیابان کشید و بعبادت و ریاضت معروف شد بعد سه سال
بکناره تالاب کورکیت یا در هردوار لب گنگ ازین دار فانی رحلت
نمود چنانچه این معنی شرح وار همه تمامی حالات پانڈان و کوران و آبا و اجداد
ایشان از بیاس دیو در کتاب مها بهارت مرقوم است پوشیده
مباد مدار گردش روزگار بقول علمای هنود بر چهار جگ بوده ست اول
ست جگ دوم ترتیا سوم دواپر چهارم کل جگ که از همه بدترین است و مردمان
این جگ بد طینت و کاذب و بد اطوار و دغاباز میشوند گویند که سلطنت
پانڈان در اواخر دواپر بود چون آخر شد و آغاز کل جگ گردید احوال انتظامی
و رنگ دنیا بدیگرگون مبدل شد و آنچه که آثارش مستور بود پدید آمد لاجرم راجه

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

جدشتر از دنیای دون و دور ناهنجار برخاسته خاطر و متنفر گشت همدرین نزدیکی
خبر وفات سری کشن و بلبهدر و حالات هلاکی جادوگران بگوش او رسید
از زندگی تنگ آمده آخر پرکهیت بن ابهمن بن ارجن را که در اولاد هر پنج
برادران بود تاج و تخت سپرد و حواله فرمود و جنجش برادر علاتی جرجودهن را
که از دیگر زوجه دهرتراشت بود بپایه وزارت سرفرازی داد و خود پوشش
پوست درخت بر بدن راست کرده همه چهار برادران و دروپدی جلاوطن
گشته شرق رو بطرف بیابان روان شد پس تمامی ممالک بنگاله را
سیر کرده بدکن رفت و از آنجا بگجرات و پس ازین بدوارکا رسیده بجای
سری کشن و بلبهدر زار زار گریست و از آنجا بملتان و پنجاب رفت
بعده درکوه بدری ناتهه رفته بعبادتهای سخت شاغل شد آخر همگنان در
همانجا بیاد نشستند و اجسام خودها را در برف گداختند گویند اینکه راجه جدشتر
در برف گداخته نشد و مجسم در بیکنته داخل گردید قصه کوتاه عهد سلطنت
پانڈان و کوران یکصد و بیست و پنج سال بود باتفاق یکدیگر هفتاد و شش سال
لیکن بعد بیرون شدن پانڈان حکومت جرجودهن سیزده سال و بعد جنگ
مهابهارت عهد سلطنت راجه جدشتر سی و شش سال بود و بعد پانڈان
راجه پرکهیت نبیرهٔ ارجن شصت سال بعده پورش راجه جنمیجی هشتاد و چهار
سال بعده پورش راجه رسمید هشتاد و دو سال بعده پورش راجه
ادهمن هشتاد و هشت سال و دو ماه بعده پورش راجه مهاجی هشتاد و یک
سال و یازده ماه بعده پورش راجه جسرت هفتاد و پنج سال و دو ماه بعده پورش
راجه دشت دان هفتاد و شش سال و سه ماه بعده پورش راجه اگرسین هفتاد
و هشت و هشت ماه بعده پورش راجه سودرسین هشتاد سال بعده

اتیا
وند خاص
صرئه دیپی

بورسش راجه سوست سین شصت و پنج سال و دو ماه بعده بورسش راجه رسمی
شصت و نه سال و پنج ماه بعده بورسش راجه برجهل شصت و چهار سال و هفت ماه
بعده بورسش راجه سونه پال شصت و دو سال و یکماه بعده بورسش راجه نرهردیو
پنجاه و یک سال و یازده ماه بعده بورسش راجه سوجرته چهل و دو سال و یازده ماه
بعده بورسش راجه بهوپت پنجاه و هشت سال و سه ماه بعده بورسش راجه
سوبن پنجاه و پنج سال و هشت ماه بعده بورسش راجه میده ماوی پنجاه و دو سال
و نه ماه بعده بورسش راجه سرون پنجاه سال و هشت ماه بعده بورسش راجه
بهیکم چهل و شش سال و نه ماه بعده بورسش راجه بدارته چهل و پنج سال و یازده
بعده بورسش راجه دسوان چهل و چهار و نه ماه بعده بورسش راجه آونی چهل و
چهار سال بعده بورسش راجه آهنی پنجاه و یک سال بعده بورسش راجه دندپال
سی و هشت سال و نه ماه بعده بورسش راجه درسال چهل و پنج سال بعده
بورسش راجه شیپاک سی و شش سال بعده بورسش راجه کهیم پنجاه و
هشت سال و پنج ماه بعده بورسش راجه کهیمن چهل و هشت سال و یازده ماه
اینهمه راجگان یکی بعد دیگری بر تخت نشستند و رفتند چون راجه کهیمن از محض کاهل
طبع و حکومت او نهایت بی انتظام بود لاجرم از دست وزیر خود کشته شد
و از همین راجه سلسلهٔ خاندان راجه پاندو سپری و منقطع گردید الغرض همگی
در خاندان راجه پاند از ابتدای راجه جدشتر تا نهایت راجه کهیمن سی کس
مدت یکهزار و هفتصد و هفتاد و پنج سال و یکماه بادشاهی کردند بعده راجه بسراد
او وزیر راجه کهیمن بود بر تخت نشست مدت سلطنت او هفده سال و چهار ماه
بعده بورسش راجه سورسین چهل و دو سال و هشت ماه بعده بورسش
راجه بیر ساه پنجاه و دو سال و دو ماه بعده بورسش راجه آننگ ساه چهل و شش

ایشیا
هند خاص
مهاراجه دهلی

سال و نه ماه بعده پسرش راجه هرجنت ساه سی و پنج سال و یازده ماه بعده
پسرش راجه دهیر چهل و چهار سال و سه ماه بعده پسرش سودیال سی سال
و نه ماه بعده پسرش راجه پورمست چهل و دو سال و دو ماه بعده پسرش راجه سنجی
سی و دو سال و سه ماه بعده پسرش راجه امرجوده بیست و هفت سال و
چهار ماه بعده پسرش راجه امین پال بیست و دو سال و یازده ماه بعده پسرش
راجه سردهی چهل و شش سال و هفت ماه بعده پسرش راجه بدارتهه بیست و پنج
سال و پنج ماه بعده پسرش راجه ندهمل بر تخت نشست و غرق نشهٔ عیش و عشرت
شد و علی الدوام بنگ نوشی را لباس بسندید آخر از دست وزیر خود کشته
شد عهد سلطنت او سی و یک سال و هشت ماه بود بس از خاندان راجه
بسراد سلسله سلطنت منقطع گردید الغرض از ابتدای راجه بسراد تا راجه ندهمل
چهارده کس پانصد و پنجاه و یک سال و دو ماه سلطنت کردند و رفتند بعده راجه بیرماه که وزیر
راجه ندهمل بود سریرآرا شد مدت سلطنت او سی و پنج سال بعده پسرش راجه
جنچاب سنگه بیست و هفت سال و هفت ماه بعده پسرش راجه بشیرکهن
بیست و یک سال بعده پسرش راجه مهی پت بیست و پنج سال و چهار ماه
بعده پسرش راجه بهارمل سی و چهار و هشت ماه بعده پسرش راجه سرودیت
بیست و هشت سال و سه ماه بعده پسرش راجه مترسین بیست و چهار
سال و سه ماه بعده پسرش راجه سکهدان بیست و هفت سال و دو ماه
بعده پسرش راجه جی مل بیست و هشت سال و دو ماه بعده پسرش راجه کلنک
سی و نه سال و چهار ماه بعده پسرش راجه کلمن چهل و شش سال بعده پسرش
راجه ستر مردن هشت سال و یازده ماه بعده پسرش راجه جیون جات
بیست و شش سال و نه ماه بعده پسرش راجه هرن جک سیزده سال و دو ماه بعده

ایشیا
هند خاص
صوبه دهلی

پورشس راجه بیر سین سی [۳۵] و پنج سال و دو ماه بعد پورشس راجه ادهت بر تخت
نشست و بعیش و عشرت مشغول شد آخر از دست وزیر خود کشته شد مدت سلطنت
او سی [۳۰] سال و یازده ماه بود از ابتدای راجه بیرباه نهایت راجه ادهت شانزده کس مدت
چار صد و پنجاه و یک [۴۵۱] سال و هشت ماه راج کردند بعده راجه دندهر که وزیر ادهت بود چهل و یک [۴۱] سال
و شش ماه بعده پورشس راجه سین دهوج چهل و پنج [۴۵] سال بعده پورشس راجه مهاگنگ
چهل و یک [۴۱] سال و دو ماه بعده پورشس راجه مهاجوده سی و سه [۳۳] سال بعده پورشس راجه
ناتهه بست و هشت [۲۸] سال بعده پورشس راجه جیون راج چهل و پنج [۴۵] سال و هفت ماه بعده
پورشس راجه اودی سین سی و شش [۳۶] سال و پنج ماه بعده پورشس راجه انند چهل
پنجاه و یک [۵۱] سال بعده پورشس راجه راج پال بر تخت نشست و در اواخر روزگار غریق
نشئهٔ نخوت شد و پایان کار از دست راجه سکهونت که در دامنهٔ کوه کماون بر محالی
چند متصرف بود و راجه راج پال را خراج میداد کشته شد مدت سلطنت راجه راج پال
بست و شش [۲۶] سال بود الغرض از ابتدای راجه دندهر نهایت راجه راج پال نه کس مدت
سه صد و چهل و هفت [۳۴۷] سال و هشت ماه راج کردند بعده راجه سکهونت کوهی والی سلطنت
شد و بر مزاج او نخوت طاری گشت و ابواب ظلم و جفا بر روی رعایا مفتوح ساخت و لشکر
را نیز ناخوش نمودن آغاز کرد چون این خبر در اطراف مشهور شد راجه بکرماجیت والی
اجین تاخت آورد و جنگی صعب رو داد آخر راجه سکهونت در رزمگاه کشته شد مدت
سلطنت راجه سکهونت چهارده [۱۴] سال بود بعده راجه بکرماجیت سریر آرا شد و مدت
نود [۹۰] سال سلطنت دهلی کرد آخر ازین جهان رخت هستی بر بست گویند عمرش یازده [۱۱]
صد سال رسیده بود احوال راجه بکرماجیت و برادرش راجه بهرتری در ولادت
بکرماجیت بسیار اختلاف هست صاحب خلاصة الهندی نگارد که از بعضی تواریخ و اکبرنامه
چنان دریافت شده که او از آبا و اجداد راجهٔ اجین بود فاما از ترجمه سنگهاسن بتیسی

فهمیده میشود ا روزی در مجلس نشاط بیشی راجه اندر تنی چند از بریان می رقصیدند و در عین
حالت مستی نگاه گندهرب سین بن راجه اندر بر ایک پری ماه جبین می افتاد
چون او منظور نظر راجه اندر بود ازین معنی راجه بنهایت برهم شد و پسر خود را دعای بد
فرمود ا از عالم علوی بعالم سفلی رفته همه روز بصورت حمار و شب بشکل انسان باشی
حتی ا راجه بکر جاریت اور آتش بسوزد انگاه بصورت اصلی خود آمده باز بعالم
ملکوت مراجعت کنی فی الفور گندهرب سین از مکان خود جدا گشته بصورت
حمار در آمد و متصل دهارانگر متعلقه صوبهٔ اورنگ آباد ا الکنون بنام دولت آباد
مشهور است در تالابی افتاد و در انجا ساکن شد اتفاقاً برهمنی باراده غسل بکنارهٔ
تالاب وارد شد گندهرب سین از میان تالاب بآواز بلند گفت ا
ای برهمن من گندهرب سین بن راجه اندرام تو راجهٔ اینجا را بگو ا او دختر خود
را بامن به نکاح دهد پس انچه ا ارادهٔ او خواهد بود انجام خواهم رسانید والا تمامی مملکت
او را بخاک مسمار خواهم ساخت برهمن آنروز اعتبار آواز نکرد چون دو سه روز متواتر
برین منوال شنید لاچار بحضور راجه دهار ا والی آن ممالک بود حقیقت را شرح وار
گفت راجه متعجب شده خود بکنارهٔ تالاب آمد و آن آواز را شنید و بپاسخ گفت
ا اگر واقعی شما خلف راجه اندر هستید البته قدرت سرانجام امور غریبه دارید
پس میخواهم ا شهر پناهی آهنی گرداگرد این شهر طیار شود تا مرا اعتماد بر قول شما
گشته دختر خود را بزوجیت شما دهم گندهرب سین فی الفور بدرگاه قاضی الحاجات
ملتجی شد از قدرت کاملهٔ معمار حقیقی در چشم زدن همچنان حصاری آهنی گرداگرد
شهر نمودار شد خلق ازین ماجرا متعجب گشتند راجه دهار فوراً بجهت ایفای وعده
لب تالاب رفته او را نخواند گندهرب سین ا منتظر طلب بود بهیئت حماری از ان
آب گیر بیرون آمد راجه بمجرد دیدن صورت حمار در گرداب حیرت غرق شد

اتیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

فاماغور فرمود که اگر در وفای وعده سر باز می زنم از دست این قدسی نژاد همه اهل مملکت
خاک و سیاه میشوم و اگر تن در ادای وعده میدهم از شماتت یگانه و بیگانه شرمساری ست
گندهرب سین که آگاه دل بود فرمود که ای راجه غمنده مشو که من از دعای بد پدر خود همه روز
باین شکل حماری می باشم و شب بصورت انسانی مبدل میشوم القصه چار ناچار راجه
دهار دختر را با عقد او در کشید گندهرب سین همه روز بصورت حمار در طویله ماندی و
شب بشکل انسان در محل سرا با محبوبهٔ خود با عیش و عشرت گذاشتی اتفاقاً شبی گندهرب
سین بعادت معهود جثهٔ حماری خود گذاشته بصورت اصلی در حرم سرا رفته بود راجه
دهار فرصت را قابو یافته آن جسم حماری را در آتش سوخته خاکستر نمود گندهرب سین
همان وقت بیرون آمد و گفت که ای راجه اکنون از دعای بد پدر خود نجات یافتم
خدا ترا جزای خیر عطا فرماید که مرا ازین شکل بصورت اصلی آوردی اکنون عرض کنم
بخدمت تو که سابق ازین بخانهٔ من بهرتری نام پسری از زنی پیدا شده است اکنون
دختر تو که حامله است او نیز بکرماجیت نام پسری خواهد زائید که طاقت هزار فیل در جسم او خواهد
شد در صفحهٔ روزگار نام آن هر دو برادر تا روز قیامت ثبت خواهد ماند تو در پرورش
و تربیت آنها خواهی کوشید این بگفت و بطرف آسمان پرواز کرد و از نظر غایب شد
راجه ازین ممر نهایت حیران ماند و کف افسوس مالیدن گرفت پس ازین ازین
سبب که دخترش پسری خواهد زائید که طاقت هزار فیل خواهد داشت نهایت وسوسه
در خاطرش راه یافت که احیاناً اگر تسلط او درین عالم شد تا از قوت بازو سلطنت
مرا ستیده خواهد گرفت بدین خیال تنی چند مردان کاری را متعین کرد که چون
دخترش پسری بزاید فی الفور کارش تمام نمایند دختر راجه یکی از فراق گندهرب سین
و دیگر اینکه چون پسری خواهد زائید کارش تمام خواهد شد از زندگی ناخوش آمده پیش
از زادن خود بگزلکی شکم خود را چاک کرد و جان داد چون ایام زادن قریب بود

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

از مشیت ایزدی پسری یعنی بکرماجیت از شکم زن برون شد نگهبانان همدران
وقت او را نزد راجه بردند و حقیقت پیدایش او و جان دادن مادرش بیان کردند راجه
از مردن دختر نهایت غمگین گردید و بمجرد دیدن طفل یتیم را در دلش مهرها جا گرفت و بجهت
پرورش او زنان شیردار مقرر فرمود و بهمین منوال بر پرورش و تربیت بهرتری
نیز متوجه شد بفضل الهی آن هر دو برادر پرورش یافتند چون جوان شدند راجه
بهرتری را که کلان بود صوبه داری مالوه و دیوانی انجا بر بکرماجیت مقرر فرمود و هر دو برادر را
بدان طرف رخصت کرد بهرتری اجین را دار الامارت خود قرار داده بر مسند حکومت
نشست و بکرماجیت بر پایهٔ وزارت قایم شد و بتدریج هر دو برادر بر اکثر ممالک
که متصل آن ولایت بود قبضه کردند در عهد ایشان آبادی اجین در طول سیزده
کروه و در عرض نه کروه شد راجه بهرتری از آنکه رانی خود را که نامش ستیا
بود و پنگلا نیز میگفتند بسی دوست میداشت لاجرم اکثر در محل سرا اوقات عزیز خود را
با او بعیش و عشرت بسر میبرد و بمهمات مالی و ملکی کم متوجه بود و بالکل مدار مهمات
سلطنت بر بکرماجیت بود بدین جهت بکرماجیت از راه خیرخواهی راجه بهرتری
را بیشتر نصیحت میکرد و بدین سبب یا بهمین جهت که مدار المهام سلطنت
بود رانی آزرده خاطر می بود تا راجه را بر آن آورد که بکرماجیت را از مملکت بدر کند و
خدمت مختاری از و بستد آن مسلوب العقل محکوم زن از برادر چنان متنفر شد
که نه لحاظ برادری کرد و نه حقوق جانفشانی فهمید آخر از پاس خاطر عورتی خانه
برانداز ناقص العقل آن مرد کامل را شهر بدر ساخت و بدست خود بازوی
خود شکست چون مدتی برین گذشت اتفاقاً از قوت ریاضت برهمنی را چنان
میوهٔ بدست رسید که از خوردن آن حیات ابدی یابد برهمن از گفتار زن خویش
بامید وجه معاش آن میوه را بنذر راجه بهرتری گذرانید راجه از آنکه با زوجهٔ

خود تعشق داشت آن میوهٔ جان بخش را حواله‌اش کرد چون آن قحبه اسیر
دام محبت داروغهٔ اسطبل بود آن تحفهٔ عدیم المثل را او را داد داروغه که پابند
زنجیر عشق لکها بیسوا نام زنی لولی بود آن ثمر را بدو پیشکش کرد در تخیل لولی چنان
آمد که زندگی جاوید بهر بزهکاران و تباه کاران را نباید بحق ما سیه کاران
همین قدر زیست و بال است بهتر آن باشد که این میوه را بخدمت راجه باید
گذاشت چرا که از فیض عام او عالمی مالامال است باپای نگار بخدمت راجه رسید
آن ثمره را بنذر گذرانید راجه بهرتری آن میوه را شناخته نهایت حیران
و متحیر ماند چون تحقیق ماجرا نمود از راز نهانی واقف گردید رانی چون دید
که طشت از بام افتادنی است از غلبهٔ خوف از بلندی کوشکی خود را
بزیر انداخت و داخل اسفل السافلین گردید لیکن بدیگر کتب با مردن او
بدین منوال ننوشته اند بلکه عصمت ثابت نموده و وفاتش بدین نهج تحریر
ساخته اند که روزی راجه بهرتری برای شکار سوار شده بود چون قریب
شهر بموضعی رسیده چه می بیند که زنی بالای نعش شوهر خود ستی می سوخت
راجه بر عصمت و وفاداری آن سراپا عفت تحسین ها کرد چون در محل رسید
این ماجرا را با زن خود بیان نمود رانی گفت که از زنان عصمتی کی بعید
باشد که کار خود را تا به این مرتبه رساند راجه کلام او را در دل خود نگهداشته
روزی بر سبیل امتحان از شکارگاه تیغ چند مردم ملازم را نالان و گریان
فرستاد که در شهر رفته ظاهر کنند که امروز راجه را با دیوی خونخوار کشتی پیش
آمد و دیو غالب شده و راجه کشته گردید چون این خبر در شهر و محل سرا عیان شد
رانی که در تعشق و محبت راجه ثابت قدم بود امتیاز راست و دروغ نکرده
فی الفور از جان درگذشت و از بعضی کتب چنان ظاهر است که راجه بهرتری

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

را دو زوجه بودند یکی انکه از تعشق و محبت میرآخور از بام افتاده هلاک شد
نامش سیتا بود و دیگری را باستماع خبر وفات راجه فوت کرد نامش
بنگلا مشهور بود قصه کوتاه راجه بهرتری بعد از مردن آن فاسقه از غیرت
یا از غم موت آن زن صالحه سلطنت را گذاشته راه صحرای تجرد شد
و از کثرت ریاضت و عبادت در باطن او نور هدایت پیدا گشت
و پردهٔ تاریکی از دیدهٔ دل برطرف گردید و بمحوطهٔ حیات جاویدانی مقیم
شد سبب انکه یا آن میوهٔ امرت پهل یا عبادت شاقه غرض نزدیک
هنود او حیات ابدی دارد و هنوز زنده بوده و پوشیده پوشیده سیر
عالم سفلی می نماید چون راجه بهرتری از سلطنت تارک گشته سر به بیابان
کشید ملک بی والی گردید حالا چنان کدامین شخصی باشد خلق الله را
از شر دیوان با من و امان دارد در اطراف ممالک هزاران عفریت
سر بر آوردند و آدمیان زیاده از حد اذیت رسانیدن آغاز کردند
در شهر اجین هم دیوی بر تهبال نامی را بسیاری از دیوان مردم آزار
در فرمان برداری او حاضر می بودند وارد گردید و مردمان انجا را آزار رسانیدن
شروع نموده اکثری را لقمهٔ کام خود ساخت بسیاری از سکنهٔ اجین
از انجا گریخته جان بسلامت بردند آخر چنان آباد شهری باندک روزگار
ویران گردید بی رونق افتاد چون بسیاری از باشندگان آن ملک
طعمهٔ آن بی رحم گشتند انگاه سرداران انجا باهم مشورت نموده از ان
سنگدل التماس کردند او را تو مقرر خورش خود نما تا ایک آدمی
روزینه بنوبت خود حاضر شده باشد و باقی اشخاص آن روز
از آفت بسلامت بماند عفریت قبول نمود و فرمود را بروز باری خود

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

آن شخص بر مسند حکومت حکمران باشد و سایر ارکان دولت بحکم
او امورات مالی و ملکی آن تا بشام جاری دارند چون شب آید همان شخص لقمه
من گردد همگنان بحسب ضرورت قبول کردند چنانچه هر روز شخصی منجمله آنها
بروز نوبت خویشتن تا بشام سلطنت کردی و وقت شب لقمه آن عفریت
گشتی چون مدتی بهمین نمط مرور شد از اتفاقات حسنه قافله کاروانیان
از گجرات آمده قریب اجین بکنارهٔ دریا فرود گردید بکرماجیت هم بلبسهٔ جوگی
دران جماعت رفیق بود چون شب آمد شغالان بعادت خودها آواز دادند
ازان جمله شغالی بزبان خود گفت که بعد دو ساعت مرده که درین دریا بتموج
موج خواهد آمد چهار عدد لعل بی بها در کمرش بوده هست و انگشتری فیروزه
در انگشت میدارد کسی که آن مرده را از آب بر آورده مرا بخوراند سلطنت
هفت اقلیم بی جد بدست او رسد بکرماجیت که آواز جانوران میفهمید آن
کلام از شغال شنیده بطرف دریا رفت و منتظر ماند بعد دو ساعت مردهٔ در دریا
بروانی آب جاری گشته فرا رسید بکرماجیت فوراً از دریا بر آورد دید که انگشتری
در انگشت و چهار عدد لعل در کمرش بوده هست سخن شغال راست دانست
و آن لاشس را نزد شغال آورده بر انداخت و خود مترصد سلطنت گشت
روز دیگر چون بسیر اجین رفت بسبب آنکه شهر مذکور مسکن مالوف او بود
بهر کوچه و بازار سیر نمودن گرفت اتفاقاً بر در سفال گری رسیده دید که
سواری همه تجملات شاهی موجود هست و سایر ارکان دولت با سپاه
حاضر اند و میخواهند که پسر سفال گر را بر فیل سوار کرده بطرف تخت گاه برند طرفه
ترانکه مادر و پدرش گریبان چاک بر دروازه ایستاده بر سر خودها خاک
می افگنند و اشک خونین از چشمان متصل می ریزند بکرماجیت این حالت

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

را دید حیران شد گفت این همه اسباب شادی لیکن این موجب گریه و
زاری چیست آخر ماجرا را از کسی بدریافت و بر پیرانه سری سفال و جوانی
پسرش رحم آورده مخاطب شد گفت ای پیر مرد تو بر این غم مخور و گریه و زاری مکن
من بعوض پسر تو پیش آن دیو آدم خوار میروم یا بمدد الهی او را کشته خلق
را از پنجهٔ ظلمش رها میکنم و یا خود کشته گردیده ذائقه نعمتهای جنت می چشم سفال
و دیگران گفتند که ما را چه لازم که مسافری را ناحق لقمهٔ دیو مردم خوار کنیم بالفرض
اگر امروز چنین نمائیم فردا چه خواهیم کرد و کرا بعوض خواهیم فرستاد بهتر آنکه همین
پسر حسب باری خود رفته حاضر باشد القصه بکرماجیت بنهایت جد و کد نموده
نوبت آن سفال زاده را بر خود گرفت و بطور معین پوشاک شاهانه پوشیده
عطر پاکیزه مالید و از سلاح و یراق مسلح گشته بر فیل کوه پیکر سوار شده با نهایت
تزک و تجمل دهل شادیانه کوبیده داخل قلعه شد و بر تخت شاهی اجلاس
فرمود ارکان دولت بقدر مراتب بر پایه خودها بامور مملکت مشغول شدند
و حسب الحکم حضور اقسام اطعمه بر دروازه که گذرگاه دیو بود مهیا کردند چون
شب رسید دیو بدستور در انجا آمد بخواهش تمام آن نفیس طعمه ها را بخورد
چون اندرون رفت دید که جوانی وجیه بر تخت شاهی نشسته لیکن نمیخواست
که فراتر رود که بکرماجیت مستعد جنگ شد آخر فیمابین هر دو کشتی آغاز گردید
گاهی عفریت غالب آمدی و گاهی بکرماجیت چون کار از کشتی بگذشت بکرماجیت
تلوار از نیام کشید که کار آن نابکار تمام کند دیو ملتمس شد که این جوان هم زور
آوری و قوی هیکلی حسب بهتر آن باشد که با او صلح جسته راه نجات
برگیرم ملتمس شد که ای جوان شما ضیافت من بآئین شایسته کردید و طعام
لذیذ خورانیدید لاجرم جان بخشی شما کردم بلکه بپاس خاطر شما تمامی شهر را

آیین
بند خاص
صوبه دهلی

امان دادم اکنون مرخص میشوم و سلطنت این ملک بر شما مبارک باد ما سوا
گفته اند ای مرد نیک احیاناً اگر شما را مهمی سترگ پیش آید مرا یاد خواهید کرد از بلا توقف
حاضر خواهم شد پس بعد ازین کلمه کلام عفریت از آنجا بدر رفت چون صبح
دمید مردمان در قلعه در آمدند او را زنده دیده متحیر ماندند و سجدات شکر بدرگاه
قادر لایزال بجا آوردند چون این خبر در شهر شهرت گرفت و امرا و وزرا در آنجا
آمده او را زنده یافتند دانستند اند دیو با او عهده بر نشد و گرنه متامل گشتند
اند برانید این شخص قدسی نژادی هست بپایان کار معلوم شد اند بکرماجیت
برادر راجه بهرتری هست پس همگنان کمر خدمت بر میان بر بستند و امور مملکت
بر سبیل نیکو جاری گشت القصه بعد نشستن راجه بکرماجیت بر تخت سلطنت وزرا
و امرا قدردانی او را دیده بهیج و مسرور شدند و از لطف و فیض ایزد اکبری با مقدور
صاحب مقدور گشتند شجاعت و همت او هم چنان بود اند تقلیل زمان دکن
واودیسه و بنگاله و بهار و گجرات و سومنات را بگرفته حکام آن جاها را محکوم
خود کرد آخر راجه سکهونت را کشته دهلی را هم تسخیر نمود و تا کابل تحت عمل
خود در آورد الغرض راجه بکرماجیت را از آنکه معاونت فلکی و غیبی بود
بدین سبب حاجتهای هر یک محتاج می برآورد بلکه بعضی بعضی مطالب و مقاصد
اهل غرض از قوت بشری خارج و از احاطه عقلی بیرون بود از راجه ممدوح
سر انجام گرفته هست چنانچه این معنی در اکثر کتب تحریر ساخته اند لیکن در
سنگهاسن بتیسی بیشتر آورده چرا که درین کتاب حرف احوال همین
راجه عالی همت بوده هست معلوم باد اند چون راجه بکرماجیت ازین دار
فانی بسرای جاودانی مرتحل شد بعد از مدت پانصد و چهل و دو سال راجه بهوج
نام راجه نهایت نیک ذات خجسته صفات و صاحب عدل و داد حاکم مالوه

۱۷۱

ایشیا
هند خاص
صوبه دهلی

شد و تخت گاه در قصبه دهار داشت بورج هندت و دیوانش نیز نهایت
مردی خوش نیت و نیک و دیانت بود لاجرم راجه او را کلید عقل و مدار المهام
خود مقرر کرده بود چنانچه حکایات و نوادر عجیب و غریب ازین راجه عالی
مقدار و وزیر با وقارش نیز بعد از راجه بکرماجیت نیز شهرتی تمام
دارد اتفاقاً راجه بهوج بسبیل شکار در جنگلی رفته بود چه می بیند که بسیاری از
کودکان طفلی خورد ساله را پادشاه و دیگر طفلکی را وزیر و واحدی را کوتوال
مقرر کرده تمام عمله فعله سلطنت مطیع ایشان نموده بازی میکنند پادشاه بر پشته
با متانت و حکومت مانند پادشاهان در اجرای امور سلطنت و احکام عدالت
حکم رانی میکند و اصلا بر آمدن راجه بهوج متردد نشد و بی بر داشته ماند مشهور است
که این پادشاه کودکان مقدمه دزدی را که از پادشاهی والاجاه انفصال
نشده بود با بحیان خوبی تجویز نموده بود که عقلای زمانه حیران مانده بودند راجه
این ماجرا را شنیده و حکومتش را دیده متعجب شد و فرمود تا آن
پادشاه کودک را بیارند چون کودک مذکور را از پشته آوردند هیبت راجه
برو غالب آمد و مانند کودکان گریستن آغاز کرد لیکن باز بحکم راجه بالای
پشته بردند بدستور طوریکه سابق حکم رانی میکرد کردن گرفت و اصلا رعب
راجه برو طاری نگشت راجه این حالت کودک را دیده فرمود که برای
تاثیر این پشته باشد فرمود تا پشته را کندیدند تختی جواهر نگار نهایت پر اسلوب
بیرون آمد یقین شد که بسبب حکم رانی کودک صرف همین تخت بود والا نه
این کودک امور عدالت و حکومت راجه داند آخر بالکمال خوشی و خورمی تخت
را بدار السلطنت خود برد میخواست که بر آن بنشیند که منجمله [۳۲] سی و دو لعبت
که بر آن تخت بودند بحکم خدا بزبان آمدند که ای راجه بهوج این سنگاسن

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

ازان راجه بکرماجیت اول تو مثلش شوانگاه برین سریر نشین راجه متحیر ماند و گفت
ای لعبت ها آن چه نادر کار راجه بکرماجیت کرده بیان کن عرض هر یکی
ازان سی و دو لعبت سی و دو قصه عجیب و غریب پیش راجه
بیان کرد راجه آن را شنیده ساکت ماند و بر هیچ نپذرفت آن قصه ها
را بزبان سنسکرت بطرز بندیش نوشته نام آن مجموعه را سنگهاسن
بتیسی نهاده چنانچه آن کتاب الی الان در ممالک هند مشهور است و ترجمه
آن کتاب بسیار کس کرده اند چنانچه یکی ازان ها نسخه سریری است که در
عهد اورنگ زیب بادشاه شخصی که نامش دریا خان بود ترجمه نموده است گویند
قبر دریا خان در صوبه بنگاله متعلقه محکمه مالده در تحت تهانه مالده بمقام شاه پور در
در جنگلی که بنام شاکرما مشهور است هنوز موجود است و کلان سنگی یک تخت
از محک با نهایت اسلوب بجای تربت نهاده اند عوام بر مزارش نذر
و نیاز میگذارند وفات راجه بکرماجیت در اکبرنامه آمده است که راجه بکرماجیت
در اواخر عمر اراده ملک گیری کرده و در دکن رفته با راجه سالباهن جنگ کرد
و بدست او گرفتار شد چون دید که قتل میکند ملتجی گشت که هوسی دارم که
سن و تاریخ جلوس من از دفتر روزگار معدوم نشود سالباهن قبول کرد
و بدستور سابق بحال داشت چنانچه هنوز سنه مذکور بنام سنه سنبت در
هند رایج است و سنه جلوس راجه بکرماجیت قبل از سنه هجری بمدت
ششصد و پنجاه سال واقع بود فاما در مهاجاولی و راج ترنگنی می نویسند که
راجه بکرماجیت از سمندر پال جوگی که از انیس و جلیس او بود سحر
خلع بدن آموخته روح خود را در جسم لاشه جوانا مرگ در انداخت و
چون پیکر راجه از روح خالی شد جوگی مذکور فوراً روح خود را در جسم راجه

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

درآورد و آن جسم برنا را که روح راجه در آن رفته بود قتل کرد خیر انجام باشد.
ولیکن بعد راجه بکرماجیت سمندر پال جوگی بسریر سلطنت بنشست
او مرد ریاکار بود مدت سلطنت او بیست و چهار سال و دو ماه بعد پورس
راجه چندر پال چهل و پنج سال و پنج ماه بعد پورس راجه نین پال پنجاه و
یک سال و پنج ماه بعد راجه دیس پال بن چندر پال چهل و شش و دو ماه
بعد پورس راجه نرسنگ پال چهل و هشت سال و سه ماه بعد پورس
راجه سونا پال سی و شش و یازده ماه بعد پورس راجه لکهه پال سی
و هشت سال و سه ماه بعد پورس راجه امرت پال بیست و هفت
سال و شش ماه بعد پورس راجه بهینی پال سی و نه سال و دو ماه بعد
پورس راجه گوبند پال پنجاه و پنج سال و پنج ماه بعد پورس راجه هر پال بیست
و چهار سال و نه ماه بعد پورس راجه بهیم پال چهل و هشت سال و هشت
ماه بعد پورس راجه گوبند پال بیست و یک سال و دو ماه بعد پورس
راجه مدن پال بیست و هفت سال و نه ماه بعد پورس راجه کرم پال چهل و
پنج سال و پنج ماه بعد پورس راجه بکرم پال قایم مقام پدر شد و بر راجه
تلوک چند والی بهرایچ لشکر کشید جنگی عظیم واقع شد بپایان کار راجه بکرم پال
کشته شد مدت سلطنت او چهل و چهار سال و سه ماه بود الغرض از
ابتدای سمندر پال جوگی تا نهایت بکرم پال شانزده کس مدت شش
صد و بیست و چهار سال و هشت ماه سلطنت کردند و رفتند بعد راجه تلوک چند
حاکم بهرایچ از گاه گاهی والی اندرپت را خراج میداد دو سال راج کرد بعد
پورس راجه کالک چند چهار سال و سه ماه بعد پورس راجه ام چند
چهارده سال و یازده ماه بعد پورس راجه اودهر چند هجده سال و دو

ایشیا
هند خاص
صوبه دهلی

ماه بعده پورش راجه کلیان چند پانزده سال و هفت ماه بعده پورش راجه
بهیم چند هجده سال و سه ماه بعده پورش راجه لوه چند بست و پنج سال و پنج ماه
بعده پورش راجه گوبند چند بست و دو سال و دو ماه بعده دختر پورش رانی
بیم دیوی بر تخت نشست چرا که راجه گوبند چند را پسری نبود مدت سلطنت رانی
بیم دیوی یک سال بود القصه از راجه تلوک چند تا رانی بیم دیوی نه کس مدت
یکصد و بست و یک سال و نه ماه سلطنت کردند چون رانی بیم دیوی بیم لاوارث
فوت کرد بعده ارکان دولت پرم درویش را که مردی حق پژوهه بود بر تخت
نشاندند مدت سلطنت او هفت سال و پنج ماه بود بعده پورش راجه گوبند
پریم بست سال و سه ماه بعده پورش راجه گوپال پریم پانزده سال و سه
ماه بعده پورش راجه مها پریم شش سال و هشت ماه سلطنت کرده فقیری
اختیار کرد و سر بصحرا کشید از راجه پرم درویش تا مها پریم چار کس
مدت چهل و نه سال و هفت ماه سلطنت کردند بعده راجه ادهیسین والی
بنگاله مسلط سلطنت اندرپرست شد مدت سلطنت او هجده سال و پنج ماه
بعده پورش راجه بلاول سین دوازده سال و چهار ماه بعده پورش راجه
کیسو سین پانزده سال و هشت ماه بعده پورش راجه مادهو سین یازده
سال و چهار ماه بعده پورش راجه سور سین بست سال و دو ماه بعده پورش
راجه بهیم سین پنج سال و دو ماه بعده پورش راجه کانک سین چهار سال و نه
ماه بعده پورش راجه هری سین دوازده سال و دو ماه بعده پورش راجه گهن سین
هشت سال و یازده ماه بعده پورش راجه نراین سین دو سال و سه ماه بعده
پورش راجه لکهمن سین شش سال و یازده ماه بعده پورش راجه دامودر
سین بر تخت نشست و بد اطوار بسیار اختیار کرد چون رعیت ازو ناراض

گشتند بعد راجه دیب سنگه والی کوهستان سوالک مقید کرده بمدت
سلطنت راجه داموددر سین یازده سال و سه ماه بود الغرض از راجه ادهر سین
تا داموددر سین دوازده اشخاص مدت یکصد و بیست و نه [۱۲۹] سال و چهار ماه راج کردند
ظاهرا بالاتفاق جامع این اوراق را در باب این چند راجگان مرقوم الفوق
هم بسیار شک واقع شده خیر حسب تحریر صاحب آرایش محفل بعد راجه داموددر
سین راجه دیب سنگه کوهستانی بمدت بیست و هفت [۲۷] سال و دو ماه راج کرد بعد
بور تسی راجه رن سنگه بیست و دو [۲۲] سال و پنج ماه بعد بورتسی راجه راج سنگه
نه [۹] سال و هشت ماه بعد بورتسی راجه هرسنگه چهل و شش [۴۶] سال و یکماه بعد بورتسی
راجه نرسنگه بیست و پنج [۲۵] سال و سه ماه بعد بورتسی راجه جیون سنگه بر تخت نشسته و ایام خود
بعیش و کامرانی در باخت آخر از راجه پتهورا والی بیرانه هزیمت یافته بطرف
کوهستان گریخت و در انجا درگذشت مدت سلطنت او بیست سال و پنج ماه بود
از راجه دیب سنگه تا راجه جیون سنگه نه تن مدت یکصد و پنجاه و یک [۱۵۱] سال
راج کردند و رفتند بعد راجه پرتهی راج المشهور راجه پتهورا بر تخت نشست و چون
پانزده [۱۵] سال از سلطنت او گذشت سلطان شهاب الدین غوری از غزنین
چند بار بر سر او لشکر کشید و جنگید آخر بمقام نرائینه اره به تلاوری مشهور است راجه
مذکور را بکشت و خود بر تخت اجلاس فرمود القصه از ابتدای راجه جدشتر
تا راجه پتهورا یکصد و نوزده [۱۱۹] کس مدت چهار هزار و سه صد و پنجاه و چهار [۴۳۵۴] سال و یازده
ماه سلطنت کردند پس از ان کوس اسلام از چوب قدرت الهی نواخت
پوشیده نماند انچه از احوال راجگان نوشته شد مطابق راجاولی و راج ترنگنی
و امثال اکبرنامه وغیره می نگارد از در سنه چهار صد و بیست و نه [۴۲۹] بکرماجیتی راجه انکپال
تونور نژاد سلطنت رسیده دهلی را ثانیا آباد کرده از اولاد او بیست تن یکی بعد

مدت حکومت پتهورا چهل و نه [۴۹] سال بوده

اسپ
بند خاص
حربه دهلی

دیگری مدت چار صد و نوزده سال و یکماه و بیست و هفت روز راج کردند آخرین شان
راجه پرتهی راج بوده با همشیره زادهٔ خود مالدیو نام و از قوم چوهان بود جنگ کرده
کشته شد الغرض در ۸۴۱ هشتصد و چهل و یک بکرماجیتی از قوم تونور بقوم چوهان
سلطنت منتقل گشت و راجه مالدیو و اولادش هفت تن یکی بعد دیگری
مدت ۳۰۰ صد و هشتاد و پنج سال و هفت ماه راج کردند آخرین شان راجه پتهورا
بوده با سلطان شهاب الدین غوری مقابله شد غرض سلطان هفت
باری یورشش بر رای پتهورا آورده هر یک مرتبه با خاطر شکست مراجعت
نمود همدرین اثنا راجه جی چند راتهوره والی قنوج بر اکثر راجهان اطراف
غالب آمده مقصد بجا آوردن جگ راجسو کرد جگ راجسو جشنی را گویند که
چند هزار برهمنان را طعمهای نفیس خورانیدن و ظروف نقره و طلای بخشیدن
و پارچهای قیمتی پوشانیدن و نقد و جنس بسیار تقسیم نمودن و هر غربا و فقرا داد و
احسان کردن و بسیاری از راجهان درین مجلس مهمان آوردن و در هر کار
ایشان کشتیهای پوشاک و جواهرات گذاردن و اسپ و فیلان و تحفهای
بیشمار و دیار داده همگنان را خوشنود و خورم رخصت نمودن باشد القصه راجه
جی چند قصد ادای این جگ بلکه سیوای آن اراده کرده درین مجلس
دختر خود را با احدی از راجهان عظیم الشان عقد زوجیت بندد لاجرم راجهان
هر یک ملک را بدعوت خواند پتهورا نیز بموجب طلب او ارادهٔ آن سمت کرد
ناگهان احدی از متوسلان او گفت بسا عجب باوجود بودن شما راجه جی چند
این راجه خود دست قصد همچنین جگ نماید بمجرد شنیدن آن نایره غضب
در کانون سینه او شعله زن شد و تعجیلاً بملکش تاخت آورد جی چند
هم باستماع این خبر مانند مار سیاه بخود پیچید و از راه تضحیک پیکری طلایی

بشکل پتهورا طیار ساخته بطریق دربانان بدروازهٔ خود بنشاند پتهورا با صفائی
این مغنیه بخشم تمام بدان سمت روان شد و بعرصهٔ قلیل در آنجا رسیده تصویر خود
را برداشته جنگ کنان بملک خودش باز گردید فاما افواج بیشتر کشته
شدند جی چند بهیچ کیف از جنگ فراغت نیافت ولیکن دخترش از چندان راجگان
که حاضر آمده بودند احدی را نه پسندید مگر شجاعت و جوان مردی پتهورا دریافته
کمال مشتاقش شد لاجرم پدرش از محل سرای خود او را بدر کرده بحویلی
علیحده نگهداشت راجی پتهورا ازین حالت دختر واقف گشته نهایت
خواهش مند او شد و چند ماه فروشش را بکمال مهربانی نزدیک جی چند
فرستاد و خود با مردمان کار آزموده مانند نوکران همراهش گرفت چون با فروش
در قنوج رسید راجی پتهورا بکمال جلدی مرد دختر مذکور را گرفته بطرف دهلی کوچید جی چند
باستماع این ماجرا مع عساکر جرار بدان جانب فراشتافت بپایان کار باهم
جنگ عظیم واقع شد و از طرفین هفت هزار مردمان کشته شدند فاما
پتهورا آن نازنین را نگذاشت و بدولت سرای خود فرار ساند و همه تن به
بدام محبت او گرفتار گردیده از کار و بار مالی و ملکی دست بردار گشت
چون سالی بدین نمط گذشت شهاب الدین غوری با راجه جی چند
بنابر دوستی بپرداخت و در سنه ۵۸۸ پانصد و هشتاد و هشت هجری
هشتم مرتبه لشکری عظیم فراهم آورده بطرف دهلی متوجه گردید پتهورا که چند
باری بر سلطان فتح یاب شده بود ناخست او را بخاطر نیاورد و از
ره کبر و نخوت بر شتی با قلیل از عساکر بمقابله بدر آمد و جی چند نیز همراهش
نداد و بلکه شریک سلطان گشت القصه شعله جدال و قتال نهایت بالا
شد آخر فتح سلطان پتهورا را زنده گرفتار کردند و سلطان او را

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

بغزنین برده محبوس کرد و بعد کشته شدن سلطان را از تیراندازی جاندا با فروشتن
واقع بود نوکران بادشاه پتهورا را نیز همه با فروشتن مذکور بکشتند مگر بدیگر کتب
تاریخ دیده شد ان سلطان پتهورا همه برادرش را که کهاندی رای نام
داشت دستگیر کرده از جان بکشت و بعد سیزده ۱۳ سال از دست یکی از
فدائیان گکهر بقتل رسید این معنی درست است الغرض بعد کشته شدن
پتهورا سلطنت هند از دست هندوان بدر رفت و بدست سلاطین اسلام
در آمد احوال سلاطین هندوستان از ابتدای طلوع نیر اسلام هویدا با
ابتدای دولت اسلام از بدو بعثت حضرت خیر الانام صلو علیه واله گرفته میشود
وچون در سنه ۱۱ یازدهم هجری آن سرآرای کشور رسالت ازین دار
ناپایدار روی توجه بسرای [illegible] [illegible] زمانی نگذشته بود که بسیاری از ممالک
فرنگ و زنگ و آشیا تحت لوای فلک فرسای اسلامیان در آمده و هم دران
نزدیکی ها ایشان بس صاحب قدرت و حشمت در روزگار شده بودند
تا انکه در سنه ۳۶۷ سه صد و شصت و هفت هجری سلطان ناصر الدین سبکتگین
والی غزنی با افواج گران متوجه این دیار هند شد و غارت اهل کفر کرده راجع
دار السلطنت خود گردید بعد ازو پسر او سلطان محمود غزنوی از ابتدای سنه ۳۹۲
سه صد و نود و دو لغایت چار صد و هیجده ۴۱۸ هجری دوازده بار حمله بر هندوستان
آورده اکثری از ممالک این دیار را تاخت و تاراج و بتخانها را مسمار ساخت
تا انکه در سنه ۴۰۱ چار صد و یک هجری ملتان و در سنه ۴۱۲ چار صد و دوازده هجری
لاهور و در سنه ۴۱۶ چار صد و شانزده هجری بتخانه سومنات را فتح کرد و در
جنگ سومنات پنجاه هزار کفار قتل شدند و بت سومنات را که از سنگ
مقدار پنج گز طول بود بگرزی درهم شکست و قطعه از ان سنگ را بغزنی برده در

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

استانه مسجد جامع فرشش نمود خلاصه حال آن بصوبه گجرات در بنای سومنات
مزدوم شد بالجمله سلطان محمود غزنوی بعد از سلطنت سی و چهار (۳۴) سال از مرض
دق بروز پنجشنبه بتاریخ بیست و سوم ربیع الاخر ۴۲۱ھ چهارصد و بیست و یک هجری
درگذشت و در غزنی مدفون شد بیانش مشرح در افغانستان گذشت معلوم باد
که بعد مراجعت حضرت محمود غزنوی از هند بملک خویشتن خواهر زاده او سالار
مسعود بن سالار ساهو بعد جنگهای سترگ دهلی را فتح کرد و والدش سالار
ساهو بتاریخ بیست و پنجم ماه شوال ۴۲۳ھ چهارصد و بیست و سه هجری از بیماری
درد سر فوت کرد القصه چون محمود غزنوی از هند مراجعت نمود و سالار مسعود
دهلی را فتح کرده متوجه مشرق گشت و از دریای گنگا درگذشت تا آنکه در ۴۲۱ھ
چهارصد و بیست و یک هجری خبر رسید که سلطان محمود غازی ازین
دار فانی رحلت نمود بمجرد این اخبار کفاران از هر جانب ازدحام نمودند
و حضرت سالار مسعود بارها آن کفاران را در هم شکست آخر بتاریخ چهاردهم
رجب روز جمعه ۴۲۴ھ چهارصد و بیست و چهار هجری بعمر بیست سالگی با هزاران اهل دین
شربت شهادت چشید مزارش در بهرایچ زیارت گاه خلایق است خلاصه
بیان حضرت سالار مسعود بصوبه اوده در بیان بهرایچ بوده است القصه بعد حضرت
سالار مسعود مدتی در هند غلبه کفار ماند بعد ازان از خاندان محمود غزنوی سلطان
مسعود بن ابراهیم بن مسعود بن محمود غزنوی که در غزنی حکومت داشت در لاهور
دولت یافت و شانزده سال سلطنت نموده در ۵۰۸ھ پانصد و هشت هجری
درگذشت بعده پسرش سلطان شیرزاد یک سال و فاتش در ۵۰۹ھ پانصد و نه
هجری بعده برادرش سلطان ارسلان شاه چند روز و قتلش در ۵۱۲ھ پانصد و
دوازده هجری بعده دیگر برادرش بهرام شاه سی و پنج (۳۵) سال بعده خسرو شاه بن بهرام

اشبا
هند خاص
صربع

شاه در لاهور بوده صرف قلیلی از ملک هند متصرف داشت و در سنه ۵۵۵ پانصد و پنجاه و
پنج هجری درگذشت بعد خسرو ملک بن خسرو شاه صرف در لاهور حکومت میکرد
بوشنیدن مبادا که بدست خسرو ملک جز لاهور و جاهای غربی دریای سند از ممالک هند
هیچ نبود و کار بتدریج پایه اقتدار محمودیه نهایت کم در شد و کفاران اکثری از ممالک
مفتوحه محمودیان را باز گرفتند تا آنکه در سنه ۵۷۰ پانصد و هفتاد هجری سلطان شهاب الدین
محمد غوری الملقب سلطان معز الدین محمد بن محمد سام که سلسله نسب او با ضحاک
تازی میرسد از طرف برادر خود سلطان غیاث الدین محمد غوری که پادشاه غور
و غزنی بود حاکم غزنی شده متوجه هند گشت و همدران سال ملتان را فتح کرد و در سنه ۵۷۷
پانصد و هفتاد و هفت هجری تعمیر سیالکوت نمود و در سنه ۵۸۲ پانصد و هشتاد و دو هجری
لاهور را تسخیر ساخت و والی لاهور خسرو ملک را اسیر کرده نزد برادر خود بفیروزکوه فرستاد
داد در آنجا محبوس ماند و بعد چند سال درگذشت و بار دیگر سلطان شهاب الدین
در سنه ۵۸۷ پانصد و هشتاد و هفت هجری در هند آمده در حدود تهانیسر با رای پتهورا مصاف
داده مغلوب شد ولیکن سرهند را متصرف گردید یکی از ارکان دولت خود را
در آنجا تعین فرموده خود بولایت رفت بعد رفتنش رای پتهورا تا سیزده ماه قلعه سرهند
را محاصره نمود چون این واقعه بگوش شهاب الدین غوری رسید باز در سنه ۵۸۸ پانصد و
هشتاد و هشت هجری که در آن ایام خواجه معین الدین چشتی در اجمیر استقامت داشت و
در میان راجگان هند نا اتفاقی بود با صد و بیست هزار سوار بدهلی رسیده و راجه پتهورا را دستگیر
کرده مع برادرش که کهاندی رای نام داشت از جان بکشت و چون برادرش سلطان
غیاث الدین غوری در سنه ۵۹۹ پانصد و نود و نه هجری درگذشت شهاب الدین غوری پادشاه
غور و غزنی و هند گردید تا آنکه کهوکهران در نواح لاهور عصیان ظاهر کردند و سلطان شهاب الدین
بنابر تنبیه ایشان به هند آمد و طوایف متمردان را سزا داده قطب الدین را که غلام و سپه سالار

۱۲۶

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

او بود به نیابت خود به هند گذاشته بولایت رفت هنگام معاودت در اثنای راه
بتاریخ غره شعبان روز شنبه سنه ۶۰۲ ششصد و دو هجری در دمیک از دهی هست
از نواحی غزنی برکناره نیلاب از دست یکی از فدائیان کهوکهر بقتل رسید. صاحب السیر ۶۰۲
تاریخ وفات اوست و همدرین سال چنگیزخان در ولایت خروج کرد سلطان قطب الدین
ایبک غلام ترکی نژاد و سپهسالار سلطان شهاب الدین غوری بود ایبک
بالکسر انگشت بلفظ ترکی هست و چون انگشت خنصر او شکسته بود لهذا ملقب
به ایبک شد چون شهاب الدین غوری او را به نیابت خود در هند گذاشته
بغزنی رفت او بسیاری از فتوحات بعمل آورده و بعد وفات شهاب الدین
غوری چون برادرزاده او غیاث الدین محمود بادشاه غور شد قطب الدین
را تاج و تخت و چتر پادشاهی و خطاب سلطان داد چنانچه قطب الدین بتاریخ
هجدهم ذیقعده سنه ۶۰۲ ششصد و دو هجری در لاهور بر تخت سلطنت نشسته
خود را پادشاه هند مشهور گردانید و دهلی را دار السلطنت خود ساخت و سپهسالار خود
بختیار خلجی را فرستاده بلاد شرقیه را تا سرحد چین بدست آورده بود و همت بسیار داشت
اما بظاهر جائی نداشت در حیات سلطان شهاب الدین غوری فتحها کرده
چنانچه دهلی و میرته بدست او فتح شد و چون لک لک بخشش میکرد لاجرم او را لک بخش
نیز گفتندی قطب الدین بختیار کاکی همعصر او بود در اوایل سنه ۶۰۷ ششصد و هفت
هجری در لاهور در اثنای گوی باختن از اسپ بیفتاد و جان داد و در دهلی مدفون
شد سلطنت پناه ۶۰۷ تاریخ وفات اوست مدت پانزده ۱۵ سال از جانب
شهاب الدین غوری والی هند بود و پنج سال تقریباً بعد سلطان ممدوح بالاستقلال
بود اول او است که از سلاطین اسلام در هند بالاستقلال شمرده میشود
سلطان آرام شاه پسر خوانده قطب الدین ایبک بود بعد پدر خود در اوایل سنه ۶۰۷

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

ششصد وهفت هجری در لاهور بر تخت نشست ودر اوائل سنه مذکور از شمس الدین
التمش شکست خورد وبدست او گرفتار شد مدت سلطنت او کسری کم یک
سال بود سلطان شمس الدین التمش غلام زر خرید وهم داماد قطب الدین ایبک بود
اورا التمش از آن گویند که او در شب خسوف پیدا شده بود وتمش در ترکی
بمعنی خسوف است در اواخر سنه ۶۰۷ ششصد وهفت هجری سلطان آرام شاه را
که بعد پدر بر تخت نشسته بود گرفتار ساخته در دهلی بر تخت نشست ودر سنه ۶۱۰ ششصد
وده هجری تاج الدین یلدوز پادشاه غزنی را که بارادهٔ تسخیر لاهور آمده بود بدست
آورده بقتل رسانید وغیاث الدین خلجی حاکم بنگاله را منهزم ساخته آن ملک را
تصرف خود در آورد ودر سنه ۶۳۰ ششصد وسی هجری قلعهٔ گوالیار را تا یک سال
محاصره کرده مفتوح ساخت ودیومل که والی قلعه بود عاجز گشته در شب بگریخت وخلقی
کثیر اسیر گشتند ملک تاج الدین ریزه که دبیر الملک بود در تاریخ آن این
رباعی گفته وبفرمان سلطان بر دروازهٔ قلعه نقش کردند رباعی هر قلعه که سلطان
سلاطین بگرفت ٭ از عون خدا ونصرت دین بگرفت ٭ آن قلعهٔ گوالیار
وآن حصن حصین ٭ در ستمایه وسنه ثلاثین بگرفت ٭ ودر سنه ۶۳۱
ششصد وسی ویک هجری اوجین را گرفته بتخانه مهاکال را که در سه صد سال
تعمیر یافته بود خراب ساخته تمثال بکرماجیت را آورده پیش دروازهٔ مسجد مناره دار
که جامع مسجد مشهور است فرش کرد پادشاهی بس متقی وصالح بود فتحهای
عظیمه کرده وبتخانه های بی شمار شکسته در هر سال هزار لک روپیه بعلما ومشایخ
وغیره انعام میکرد مسجد مناره دار وحوض شمسی در دهلی ساختهٔ اوست
بستم شعبان سنه ۶۳۳ ششصد وسی وسه هجری بعارضهٔ جسمانی در گذشت
قبرش در دهلی متصل مسجد مناره دار بوده است واین تاریخ از مستر طامس

اسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

۶۳۳

ولیم بیلی صاحب در وفاتش آمده قطعه چو ششصد سی و سه از سال هجری
گذشت و بیست روز از ماه شعبان ٭ شد سلطان شمس الدین التمش
بسوی جنت المأوی خرامان ٭ مدت سلطنت او بیست و شش ۲۶ سال بود سلطان
رکن الدین فیروز شاه بن شمس الدین التمش بعد پدر بتاریخ بیست و ششم ۲۶ شعبان
۶۳۳ سنه ششصد و سی و سه هجری روز دوشنبه در دهلی بر تخت نشست
چون او بفسق و فجور و صحبت مطربان مشغول گردید لاجرم امرا از و ناراض گشته
او را اسیر کردند و سلطانه رضیه خواهرش را بر تخت نشاندند دوم صفر
۶۳۴ سنه ششصد و سی و چهار هجری در حبس مرد قبرش در دهلی هست مدت
سلطنت او شش ماه و شش یوم بود سلطانه رضیه بنت شمس الدین التمش
دوم صفر ۶۳۴ سنه ششصد و سی و چهار هجری بعد برادر در دهلی بر تخت نشست زن
کاردان و شجاع و عادل و کریم نهایة بود در آخر لباس مردانه پوشیدی و علانیه
بر فیل سواری کردی در عهد او فرقهٔ قرامطه و ملاحده از اطراف فراهم آمده تا
روز جمعه ششم رجب ۶۳۴ سنه ششصد و سی و چهار هجری قریب یکهزار مرد مسلح
بمسجد جامع در آمده در حالت نماز مسلمانان را شهید کردند و در ۶۳۷ سنه
ششصد و سی و هفت هجری رضیه بجانب سرهند بر ملک التونیه خروج
کرد بعضی امرای ترک با او متفق شده رضیه را بدست ملک التونیه اسیر
کنانیدند و او در نکاح خود در آورده و با رضیه قصد دهلی نمود هزیمت خورده بکیتهل
رسیده و همدران سنه زوجین در انجا کشته شدند مزار رضیه در شاهجهان آباد
هنوز موجود است و نزد قبر او قبری دیگر هست او آنرا مزار شجیعه بیگم میگویند و
ان مشهور است بدرگاه رجی جیجی مدت سلطنت رضیه ۳ سه سال و شش
ماه و شش یوم سلطان معز الدین بهرام شاه بن شمس الدین التمش

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

هشتم شعبان سنه ۶۳۷ ششصد و سی و هفت هجری بر تخت نشست پادشاه قاهر و خونریز و بی باک بود
در عهد او لشکر مغول لاهور را غارت و قتل کردند در آخر مبارک نامی فراش بر مزاج او
غالب آمد با بزرگان امرا در شب فراهم آمده شهر را محاصره کردند و مبارک را گرفته مثله
نمودند و بهرام شاه را شب شنبه سیزدهم ذیقعده سنه ۶۳۹ ششصد و سی و نه هجری در دهلی
کشتند وفات شاه ترکمان در عهد او در سنه ۶۳۸ ششصد و سی و هشت هجری بیست و چهارم رجب
بود و مدت سلطنت بهرام شاه دو سال ۳ ماه پنج یوم سلطان علاء الدین مسعود
شاه بن سلطان رکن الدین ممدوح سیزدهم ذیقعده سنه ۶۳۹ ششصد و سی و نه
هجری بر تخت نشست پادشاه کریم و خلیق بود در عهد خود ملک جلال الدین عم خود را خطهٔ
قنوج و ناصر الدین عم دیگر را بهرایچ داده و ایشان در آن جایها عمارات بنا کردند
در آخر عهد مزاج پادشاه تند و سفاک گردید بنابران امرا از و بیزار شده در خفیه عرایض
سلطان ناصر الدین در بهرایچ فرستادند و او را طلب داده مسعود شاه را قید کردند
بیست و سوم محرم سنه ۶۴۴ ششصد و چهل و چهار هجری در قید بمرد قبرش در دهلی است
مدت سلطنت او چهار سال دو ماه و ده یوم سلطان ناصر الدین محمود شاه
نبیرهٔ شمس الدین التمش بود از پدرش در حیات سلطان شمس الدین مرده بود
سلطان او را پسر خود میخواند لهذا بعضی اهل تاریخ او را پسر شمس الدین التمش دانسته
اند ولادتش در سنه ۶۳۰ ششصد و سی هجری و در سنه ۶۴۴ ششصد و چهل و چهار هجری
بر تخت نشست پادشاه صالح و پرهیزگار بود و از وجه کتابت قرآن مجید
قوت میکرد و خدمت خانه زن او بذات خود می نمود آخر بدست وزیر
خود غیاث الدین بلبن که در آن زمان الغ خان خطاب داشت در سنه ۶۶۴
ششصد و شصت و ۴ هجری اسیر شد و بعد از سال هفدهم ذیقعده
در حبس از تشنگی و گرسنگی درگذشت لفظ شاه ناصر ۶۶۴ تاریخ وفات

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

اوست و چون او وقت موت وصیت کرده بود امر اسپس در بابسته و روی
سیاه نموده کشان کشان در غاری بیندازند لاجرم بعد وفات جانهٔ گنجه بر وصیتش
بموجب جنازه اش را کشان کشان تا به قبر بردند و قبرش در غاری بدهلی قدیم نمودند
ازان او در دهلی به سلطان غاری مشهور گشت مدت سلطنت او نوزده ۱۹
سال بود سلطان غیاث الدین بلبین الغ خان خطاب و الف خان
نام داشت غلام و داماد سلطان شمس الدین التمش بود سلطان ناصر الدین را
محبوس کرده در سنه ۶۶۴ ششصد و شصت و چهار هجری بر تخت نشست پادشاه
عادل و علما دوست و عظیم الشان بود در عهد او مشایخ و علما مثل بهاء الدین زکریا
و شیخ فرید شکر گنج و مولانا نجم الدین شاگرد خاص فخر الدین رازی فراهم آمده
بودند او را دو پسر بود [illegible] محمد خان که سلطان او را بسیار دوست میداشت
و والی ملتان کرده بود در انجا بدست مغل تاتار شهید شد و او را خان شهید
گویند امیر خسرو همراه او بود بعد شهادتش بدست مغول اسیر گردید دویم بغرا
خان که بعد فوت پدر در بنگاله پادشاه شد و ناصر الدین لقب کرد و سلطان
غیاث الدین بلبین قلعه و عمارت دلکشا متصل دهلی اساسش نهاده
بود و چون طغرل شاه والی بنگاله بغاوت کرد حضرت شاهنشاهی در انجا تشریف برده
آن باغی را در سنه ۶۸۲ ششصد و هشتاد و دو هجری مقتول ساخت پایان در سنه ۶۸۵ ششصد
و هشتاد و پنج هجری بعمر هشتاد سالگی بعارضهٔ جسمانی در دهلی وفات یافت
و بعهد او نهم رمضان سنه ۶۶۹ ششصد و شصت و نه هجری شیخ نجیب الدین متوکل
برادر شیخ فرید شکر گنج و سیزدهم ربیع الاول سنه ۶۷۰ ششصد و هفتاد هجری مخدوم
احمد علی صابر فوت کردند مدت سلطنت غیاث الدین بلبین بیست و یک
سال بود بعد نبیرهٔ او بمقامش قایم شد سلطان معز الدین کیقباد

آسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

بن ناصر الدین بن غیاث الدین بلبن بعد جد خود در سنه ۶۸۵ ششصد و هشتاد و پنج هجری بعمر هجده سالگی در دهلی بر تخت نشست با آنکه شاه عیاش و شارب بود در کیلوگدهی بر کنارهٔ جمنا شهر نو آباد کرده مدام ایام خود بلهو و لعب میگذاشت پدرش ناصر الدین ناظم بنگاله بود بقصد ملاقات یا مقابله بدهلی متوجه شد معز الدین از دهلی بر آمده متصل اوده رسید و در آنجا در میان کشتی با پدر و پسر ملاقات واقع شد پدر بعد حصول الحاح نصیحت های بلیغ داده او را وداع کرد و خود به بنگاله مراجعت نمود امیر خسرو کتاب قران السعدین در قصه همین پدر و پسر نظم فرموده چون کیقباد بدهلی مراجعت کرد از فرط باده نوشی و کثرت جماع رنجور شد آخر باشارهٔ وزیرش جلال الدین نام داشت و بعضی از اتراک در اواخر سنه ۶۸۷ ششصد و هشتاد و هفت هجری در کیلوگهری بعضی بلکدی چند هلاک کرده در آب جمنا انداخت چنانچه حضرت امیر خسرو گوید ابیات بیک جا مخانه تن شاه را ✤ بپیچید آن قوم وحشت گرا ✤ بگردندش آنگه لگدمال زود ✤ فلک طرفه بازی بخسرو نمود ✤ مدت سلطنت [illegible] سال و چند ماه از ابتدای معز الدین محمد بن محمد سام که در سنه ۵۸۹ پانصد و هشتاد و نه هجری راجه پتهورا را کشته بود تا نهایت معز الدین کیقباد یازده تن از اتراک مدت یکصد سال سلطنت هند کردند [illegible] از خاندان ایشان بخاندان خلجیه انتقال کرد جلال الدین خلجی الملقب بسلطان فیروز شاه که وزیر سلطان معز الدین کیقباد بود در سنه ۶۸۹ ششصد و هشتاد و نه هجری در کیلوگدهی بر تخت نشست امیر خسرو قصیدهٔ با تاریخ جلوس او گفته از آن چند بیت این است ابیات سه شنبه که آفتاب از جهد شب جست ✤ به تخت آسمان فیروزه نشست ✤ جمادی دومی را سومی روز ✤ سیم

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

ساعت زروز عالم افروز ؛ بگاه چاشت با فیروزی فال ؛ ز هجرت ششصد و
هشتاد و نه سال ؛ همه اندر برج شیر و طالع شیر ؛ به تخت شیر بر شد
شه بشمشیر ؛ ز طالع در چنین وقت مبارک ؛ نهاد اکلیل بر سلطان تبارک ؛
و امیر خسرو آن کتاب را که در قصیده ها در جلوس و وصف پادشاه ممدوح
نوشته مفتاح الفتوح نام کرده و در تاریخ اختتامش گفته ابیات چو من این
نامه را کردم سر آغاز ؛ کلوی خامه را کردم سر آغاز ؛ زده فتحش می اندر جام
کردم ؛ از مفتاح الفتوحش نام کردم ؛ بر آورده چو فردوس برینش ؛
دوم عشر جماد آخر نشینش ؛ بتاریخ انچه در سلک عدد بود ؛ ز هجرت سال
ششصد نود بود ؛ ۶۹۰ و سلطان جلال الدین خلجی پادشاه عادل و خدا ترس و
رعیت پرور و خوش خلق و کم آزار و تابع شریعت بود و فتح ها بسیار کرده امیر خسرو
مصحف دار و ندیم خاص او بود و ندیم مجلس او علما و فضلا بودند و با مغول چنگیز خانی
جنگها کرده ظفر یافته و اکثر مغلان بدست او مسلمان شدند آخر از علاء الدین خلجی
برادر زاده و داماد او بود بتاریخ هفدهم رمضان ۶۹۵ سنه ششصد و نود و پنج
هجری کشته شد و آن چنان گشت که علاء الدین خلجی حکومت کره داشت و سر از
اطاعت سلطان پیچیده بود فیروز شاه باراده تنبیه او معه لشکر متوجه آن سمت شد
چون نزدیک رسید علاء الدین از مکر گفته فرستاد که سلطان را آمدن چه ضرور من
بهر صورت تابع ام بالجمله فیروز شاه با چند کسان از طرف مانک پور از آن سوی
رود گنگا گذشت و علاء الدین از طرف کره بر کشتی در میان دریا ملاقی شدند در عین
ملاقات یکی از ملازمان علاء الدین باشاره او شمشیری بر سلطان انداخت
و سرش از بدن جدا ساخته نزد علاء الدین برد او بفرمود تا سر آن پادشاه را
بر سر نیزه کرده در کره و مانک پور بگردانیدند و جمله مخصوصان سلطان را در کشتی

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

بودند بقتل رسانیدند واین مقدمه در عین بهشت بود و در اندک مدت از کشندگان آن
نشانی نماند مدت سلطنت فیروز شاه هفت سال سلطان علاء الدین خلجی او را علاء الدین
ماضی و علاء الدین کافر نعمت نیز میگویند بجهت آنکه اول بنام علاء الدین در هند او بود
چنانکه شاه عباس ماضی در ایران و چون او ولی نعمت خود فیروز شاه را که هم عم و هم پدر
زن او بود از راه ناحق کشته بکشت لهذا کافر نعمت مشهور شد القصه علاء الدین در
هجدهم رمضان سنه ٦٩٥ ششصد و نود و پنج هجری در کره بر تخت نشست بادشاه عظیم الشأن
و بسیار ضابط و جابر بود قلعه چیتور را بعد محاصره شش ماه و هفت روز بتاریخ سیوم محرم سنه ٧٠٣
هفتصد و سه هجری مفتوح ساخت و راجه آن دیار را که شوهر پدماوت رانی بود مقید ساخته بدهلی
آورد و قصه پدماوت رانی ملک محمد جایسی بزبان هندی نظم نموده مشهور است و
علاء الدین مرید شرف الدین بوعلی قلندر بود و او بود از سلاطین دهلی ولایت دکن را اول
فتح کرده و در عهد او علما و شعرا و اهل کمال و صانعان بسیار فراهم آمده بودند و علاء الدین
شهری جدید آباد کرده بود که بدهلی علائی شهرت داشت مقبره حضرت چراغ دهلی و شاه
عبد الله قریشی و دیگر اولیا در نواح همانجا است و در عهد او غله بسیار ارزان بود و زنان
هنود را بجز آسیا گردانی خانه مسلمانان وجه معیشت نماند و با نظام الدین اولیا اخلاصی
فراوان داشت و در آخر عهد او خواجه سرایان و غلامان اختیار تمام داشتند و ملک نایب
و خواجه سهراب مقرب تر شدند بتاریخ ششم شوال سنه ٧١٦ هفتصد و شانزده هجری
بمرض استسقا بمرد و بعضی گویند که ملک نایب زهر داد مقبره او در دهلی عقب مسجد
مناره دار بوده است مدت سلطنت او بیست و یک سال و نوزده یوم سلطان قطب الدین
مبارک شاه پسر علاء الدین خلجی است بعد وفات علاء الدین کافور که غلام و معشوق او
بود و مرتبه وزارت رسیده شهاب الدین عمر را که پسر خورد سلطان بود و هفت سال
عمر داشت بر تخت نشانید و خود مختار کار سلطنت گردیده خضر خان و شادی خان

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

را که پسران پادشاه بودند معدوم البصر ساخت بعد از سی و پنج ۳۵ روز کافور را کشتند و مبارک خان
پسر کلان پادشاه را از قید رهائی دادند مبارک خان تا دو ماه کار سلطنت را از
طرف برادر خود سرانجام میداد بعد او را مکحول ساخته خود بتاریخ هفتم محرم سنه ۷۱۷ هفتصد
و هفده هجری بر تخت دهلی نشست و ملقب به قطب الدین مبارک شاه گردید او جایزه
کتاب نه سپهر زر برابر وزن جثه فیل با میر خسرو تسلیم نموده و امیر خسرو در کتاب
تصریح نموده در پی باعث طوالت تحریر شد مبارک شاه اول فتح ها کرد و اخلاق حمیده
داشت تا ما در آخر عادات مبدل گشت و بر هندو بچه خسرو نام فریفته شد و وزارت
خسرو میگفت اما سلطنت هند به یک تار موی این معشوق نمی ارزد و با نظام الدین
اولیا بد بود حکم کرد اما روز سلخ تمام علما و مشایخ برای تهنیت بدرگاه سلطانی حاضر
شده باشند نظام الدین اولیا نمی رفت روزی سلخ بود پادشاه حکم کرد اما اگر
امروز نظام الدین نیاید کوتوال او را گرفتار کرده بیارد همدران روز قریب شام
پنجم ربیع الاول سنه ۷۲۱ هفتصد و بیست و یک هجری خسرو که بود وزیر و معشوق او
پادشاه را بکشت و از بام زیر انداخت غلام علی آزاد بلگرامی در تذکره شعرا نوشته
اما جنازه شاه طیار شد اتفاقاً از زیر مکان حضرت نظام الدین اولیا گذشت
بی ساخته از زبان مبارک بر آمد بیت تو را وهی چرا نشستی بجای خویش ؛
با شیر پنجه کردی و دیدی سزای خویش ؛ و بعد قتل پادشاه آن هندو بچه پادشاه شد
و خود را ملقب به ناصر الدین خسرو شاه گردید و داد فسق داد مدت سلطنت
مبارک شاه مع برادرش چهار سال چهار ماه و نوزده یوم سلطان ناصر الدین خسرو
شاه هندو بچه وزیر و غلام و معشوق مبارک شاه بود بعد کشته شدن مبارک شاه
بر تخت دهلی نشست و داد فسق و فجور داد و کفر از نو تازه کرد و بعد از حکومت پنج
ماه مقید گشته از حکم غازی ملک اما عبارت از تغلق شاه هست بتاریخ سی ام ۳۰

ایشیا
هند خاص
صوبه دهلی

رجب سنه ۷۲۱ هفتصد و بیست و یک هجری کشته شد سلطان غیاث الدین
تغلق شاه پیش از سلطنت غازی ملک نام داشت از امرای علائی بود
و پدرش بنام تغلق غلام غیاث الدین بلبن بود بود از کشته شدن خسرو شاه
باتفاق امرا بتاریخ غرهٔ شعبان سنه ۷۲۱ هفتصد و بیست و یک هجری بر تخت نشست
پادشاه عادل و رعیت پرور و تابع شریعت بود در اندک زمان فسادهای که از دست خسرو شاه
بدهلی رسیده بود باصلاح آورد و فتحهای عظیمه کرده او در چار سال آنقدر فتوح بعمل آورد که سلطان
علاء الدین در بیست و یک سال نیاورده بود قلعهٔ تغلق آباد از بنای اوست گویند او را با نظام الدین
اولیا رنجی بود وقت مراجعت از بنگاله گفته بود که چون من بشهر در آیم شیخ بدر رود آنحضرت
فرموده که هنوز دلی دور است این مثل از همان روز مشهور شد چون بشهر ربیع الاول
سنه ۷۲۵ هفتصد و بیست و پنج هجری از سفر لکهنوتی که دار الملک بنگاله بود مراجعت نمود خانهٔ
چوبی که پسرش محمد تغلق برای ضیافت او بر سه کروهی دهلی ترتیب داده بود وقت شب
آن خانه برو افتاد و جان داد لفظ خلیفه (۷۲۵) تاریخ وفات اوست مدت سلطنت او ۴
سال و هفت ماه مقبرهٔ او در سواد قلعهٔ تغلق آباد موجود است سلطان محمد تغلق شاه
بن غیاث الدین تغلق شاه است سابق الغ خان نام داشت بعد پدر خود ماه
ربیع الاول سنه ۷۲۵ هفتصد و بیست و پنج هجری در دهلی بر تخت نشست در سنه ۷۳۷ هفتصد
و سی و هفت هجری قلعهٔ نگرکوت را فتح ساخته ادخلوها فیها (۷۳۷) تاریخ این فتح است و
عمارت هزار ستون را در سنه ۷۴۴ هفتصد و چهل و چهار هجری تعمیر ساخته حالا بالکل خراب
است آثار نشانی هنوز موجود است و همدران سال قلعهٔ خرم آباد نیز باهتمام ظهیر الدین
معمار تعمیر نموده و فخر زمان بدر چاچی این تاریخ گفته قطعه خرم آباد نام کردش شاه ۞
چون ظهیر الجیوش شد معمار ۞ شد تمام این عمارت خرم ۞ در محرم بهفتصد و چهل
و چار ۞ و آثار عمارت هزار ستون متصل قلعهٔ تغلق آباد واقع است و آنرا محمد آباد و عادل آباد

۳۲۶

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

نیز گویند و محمد تغلق شاه علم طب و معقولات را نیکو میدانست در دکن شهر دولت آباد
را بنا کرده مردم دهلی را در آنجا برد و ملک دکن و گجرات و اکثر ممالک هند
را فتح کرد و انعام و بخشش او بی شمار بود جز کرور و لک بر زبانش نرفتی
و ظلم و خونریزی او نیز همچنان بود با این همه تابع شریعت نیز بسیار بود و تعظیم والدین
داستان بسیار میکرد و در عهد خود تنگه مس بجای تنگه زر رواج کرده بود در آخر عصر او
بسبب ظلم هر طرف فتنه ها برخاست و امساک باران شد و قحط عظیم
افتاد او اصلاح فتنه ها نتوانست کرد و هر کس هر جا که بود دم استقلال زده از آن
جمله حسن کانکویه در دیوگیر دکن در سنه ۷۴۸ هفتصد و چهل و هشت هجری علم شاهی
برافراشته ملک دکن را بتصرف خود در آورد و سلطان محمد تغلق بتاریخ بیست
و یکم محرم سنه ۷۵۲ هفتصد و پنجاه و دو هجری بعارضه جسمانی بر کنار دریای سنده در
گذشت قبرش اندرون روضه سلطان غیاث الدین تغلق شاه واقع
دهلی تا امروز موجود است مدت سلطنت او قریب بیست و هفت [۲۷] سال
سلطان فیروز شاه بن رجب سالار بن ملک تغلق بعد وفات بنی عم خود بعمر پنجاه
ساله بتاریخ بیست و چهارم محرم سنه ۷۵۲ هفتصد و پنجاه و دو هجری در دهلی بر تخت نشست
۷۵۲
خدیو اسلام. تاریخ جلوس اوست پادشاه عادل و رعیت پرور بود بعد جلوس
مکافات مظلومان محمد تغلق بقدر امکان کرد عمارتهای عالی بدین تفصیل بنا کرده
صد نهر پنجاه مسجد چهل مدرسه سی [۳۰] خانقاه هشت کوشک صد رباط دو صد حوض
صد دار الشفا پنج مقبره صد حمام ده مناره ده چاه صد و پنجاه پل صد باغ و سی [۳۰] شهر
مثل دهلی فیروزی و حصار فیروزه و سهرند که سابق سیندر نام داشت و دهی بود
از دهات سامانه و شهر جونپور را در سنه ۷۷۲ هفتصد و هفتاد و دو هجری بنام فخر الدین
محمد جونان آباد نموده و تاریخش شهر جون پور [۷۷۲] است و بعد حکومت سی [۳۸] و هشت

۱۲/۱۴/۵۲

آسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

سال و هفت ماه و بست و پنج روز بعمر هشتاد و نه سالگی بتاریخ هجدهم رمضان سنه ۷۹۰
هفتصد و نود هجری در گذشت. وفات فیروز ۷۹۰ تاریخ وفات اوست سلطان غیاث
الدین تغلق ثانی بن فتح خان بن فیروز شاه ام ولی عهد سلطان فیروز شاه بود
بشهر رمضان سنه ۷۹۰ هفتصد و نود هجری بعد وفات جد خود بر تخت نشست پدرش
فتح خان در حیات پدر مرده بود قبرش در دهلی هست و سنگ نقش قدم شریف
حضرت رسالت پناه بر قبر اوست تغلق ثانی بسبب غلبهٔ جوانی بلهو و لعب
مشغول بود آخر ابوبکر را ابن عم او بود و بسبب هراس و خوفش در دکن رفته بود امرا
را با خود متفق ساخته ملک گیر و خان جهان را قتل کرده سرهای ایشان بدروازهٔ
شهر پناه آویخت و بتاریخ بست و یکم صفر سنه ۷۹۱ هفتصد و نود و یک هجری تغلق ثانی
را نیز در فیروز آباد دهلی بقتل رسانید مدت حکومت او پنج ماه سلطان ابوبکر
شاه بن ظفر خان بن فیروز شاه بعد تغلق ثانی بتاریخ بست و دوم صفر سنه ۷۹۱
هفتصد و نود و یک هجری از اعانت امرا بر تخت نشست اما محمد شاه بن فیروز
شاه متواتر با او محاربات نموده او را بماه رمضان اسیر کرده در قلعهٔ میرته فرستاد
و در انجا بتاریخ بستم ذالحجه سنه ۷۹۲ هفتصد و نود و دو هجری کشته شد مدت سلطنت
او یک سال و شش ماه سلطان محمد شاه بن فیروز شاه احوال او چنان است ا
در سنه ۷۸۹ هفتصد و هشتاد و نه هجری بموجب گفتهٔ پدر بادشاه شده بود و در سنه ۷۹۰ هفتصد و نود
هجری در جنگ پدر گریخته بطرف سرمور رفت و از انجا به سکیت و از انجا بنگرکوت و باز
در عهد ابوبکر شاه از نگرکوت به سامانه آمد و از ابوبکر شاه هزیمت خورده پس باز
در دهلی آمده با ابوبکر شاه جنگ کرد و شکست بر شکست خورد لیکن باز در سامانه
محاربه کرده بماه رمضان سنه ۷۹۲ هفتصد و نود و دو هجری ابوبکر شاه را اسیر کرده بقلعهٔ میرته
فرستاد و بعد از ان ماه و سنه مذکور بر تخت نشست و بتاریخ هفدهم ربیع الاول سنه ۷۹۹

سنه ۷۹۲ هفتصد و نود و دو هجری

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

هفتصد و نود و نه هجری در دهلی وفات یافت مدت سلطنت او شش سال و هفت ماه
سلطان علاء الدین سکندر ثانی بن محمد شاه بن فیروز شاه که همایون خان نام
داشت بعد پدر بتاریخ هفدهم ربیع الاول سنه ۷۹۹ هفتصد و نود و نه هجری بر تخت نشست و بعد
سلطنت یکماه و شانزده روز بتاریخ پنجم جمادی الاول سنه مذکور باجل طبیعی درگذشت
سلطان ناصر الدین محمود شاه بن محمد شاه بن فیروز شاه که خواجه جهان نام داشت
بعد برادر خود بتاریخ ششم جمادی الاول سنه ۷۹۹ هفتصد و نود و نه هجری بعمر ده سالگی بر تخت
نشست چنانچه شاعری گوید بیت ملکی گرفت کودکی ده ساله این عجب ٭ محمود بن محمد
فیروز بن رجب ٭ و نصرت خان که پسر فتح خان بن فیروز شاه بود جهت
مملکت مدام با او جنگ داشت همدرین اوان یعنی در اواخر سنه ۸۰۰ هشتصد هجری
میرزا پیر محمد بن عمر شیخ بن امیر تیمور در هندوستان آمده ملتان را محاصره کرده
شش ماه با حاکم آنجا که سارنگ خان نام داشت جنگ و جدل کرده او را
اسیر نمود تا آنکه امیر تیمور صاحبقران خود متوجه هندوستان گردیده در ملتان بکبیر
قتل عام فرمود و پنجاه هزار اسپ یکدفعه بسپاهیان میرزا پیر محمد بخشیده زیرا که اسپان
جمعی بسبب لباق تلف شده بودند و بتاریخ پنجم جمادی الاول سنه ۸۰۱ هشتصد و یک
هجری در فیروز آباد که قریب دهلی است رسیده هفتم ماه مذکور جنگی عظیم با محمود شاه رو
نمود و محمود شاه منهزم گشته بطرف گجرات گریزپا شده مدت سلطنت محمود
درین باری دو سال بود امیر تیمور گورکان الملقب صاحبقران چون
محمود شاه از میدان گریخت حضرت صاحبقران در دهلی رسیده همگی امرا و وزرا
بخدمت حاضر آمدند و بروز جمعه خطبه بنام او خواندند و امیر تیمور اکثری از کفار و فسده را
قتل نموده بتخانه های متهرا خراب ساخت و بعد قتل و غارت و تسخیر و فتح هندوستان

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

بانزده روز در دهلی بوده حل و عقد هندوستان بر سید خضر خان را از عهد فیروز شاه حاکم ملتان بود حکم فرموده بجانب ایران معاودت نمود باقی بعد مراجعت صاحبقران در هندوستان هر طرف طوایف الملوک پیدا شد و هر حاکمیکه از طرف شاهنشاه دهلی هر کجا مقرر بودند سر از اطاعت باز پیچیدند چنانچه در گجرات خان اعظم عرف ظفر خان را از سلطان محمد شاه بن فیروز شاه بحکومت انجا سرفراز شده بود و در ملتان و دیبالپور مسند عالی خضر خان را از عهد فیروز شاه حاکم ملتان بود و در کرا و اوده و قنوج و بهار و بهرایچ و جونپور سلطان سلطان شرق همچنان دیگران هم دم استقلال زدند سلطان نصرت شاه بن فتح خان بن فیروز شاه معلوم باد که چون امیر تیمور گورکان بعد از فتح هندوستان در سنه ۸۰۱ هشتصد و یک هجری بطرف ایران مراجعت نمود از تاخت و تاراجش چنان تهلکه افتاده بود که تا بدو ماه تخت دهلی بی پادشاه خالی ماند نصرت شاه را پیش از ورود صاحبقران با سلطان محمود شاه تنازع داشت فرصت را غنیمت شمرده دهلی را متصرف شد و در همان سال هشتصد و یک هجری بود بر تخت سلطنت نشست تاریخ جلوس او بطور تعمیه این حسب قطعه زد چو نصرت شاه بر اورنگ سلطانی قدم ؛ داد عقل و فهم را افزونی فرهنگ و داد ؛ فکر تاریخش همیکردم که با روی جلال ؛ هاتفی گفتا بگو آرا ایش اورنگ داد ؛ و بعد سلطنت یازده ماه از اقبال خان بن ظفر خان منهزم گشته طرف میوات گریخت و دران دیار در سنه ۸۰۲ هشتصد و دو هجری فوت کرد تاریخ وفات او این حسب قطعه نصرت شه سپهر طارم چو شد بخلد ؛ در سر شک با سر مژگان بسفت عقل ؛ بودم بفکر سال وفاتش که ناگهان ؛ پای وفات گیر مکرر بگفت عقل ؛ پای وفات مراد از حروف الف و تا باشد که عدد آن چهار صد و یک شود و مضاعف آن هشتصد و دو باشد سلطان اقبال خان

حالات آنحضرت در ذکر سلطنت ایران بیان شده است پیشتر دیده شود.

اشیا
ہند خاص
صوبهٔ دہلی

بن ظفرخان بن فیروز شاه بعد فتح یافتن بر نصرت شاه بماه صفر سنه ۸۰۲ هشتصد و دو هجری بر تخت شاهی نشست تاریخ جلوس او این قطعه شاه اقبال خان نصرت مند ❊ چالش تخت شد بعزم شهی ❊ سال تاریخ گفت هاتف غیب محفل آرا اعزبزم شهی ❊ ۸۰۲ و اقبال خان ملک دوآب را ضبط اما قطعات بزرگ در قبض امرای دیگر مانند گجرات در قبض اعظم خان عرف ظفرخان و ملتان و دیپالپور بدست خضرخان و جونپور وغیره در تصرف ملک شرق و قایم مقامان او ماند و اقبال خان در سنه ۸۰۸ هشتصد و هشت هجری بر خضرخان حاکم ملتان لشکرکشی نموده بستم و نهم جمادی الاول سنه مذکور بقتل رسید تاریخش در تعمیه قطعه چون شهی اقبال خان فرمانده کشورستان ❊ داور اقلیم گیر و پرورش فرمای خلق ❊ یافت جا در سایهٔ طوبی و قصر حور عین ❊ سالش از روی بکا شد آه و واویلای خلق ❊ ۸۰۶

سلطان ناصرالدین محمود شاه بن محمد شاه بن فیروز شاه ست چون اقبال خان در جنگ خضرخان حاکم ملتان کشته شد دولت خان و اختیار خان امیران محمود شاه باهم متفق شده ملک را در قبضهٔ اختیار خودها داشته سلطان محمود را که از خوف امیر تیمور دهلی را گذاشته بطرف گجرات گریخته بود و بعد از آن در قنوج آمده آن ملک را بتصرف خود داشت طلب داشتند و در بست و دویم ۲۲ جمادی الثانی سنه ۸۰۸ هشتصد و هشت هجری بار دیگر او را بر تخت دهلی نشانیدند تاریخ جلوس او این قطعه شد چو بر تخت شهی غازی سلطان محمود ❊ دولتش بیش و علامانه اش اقبال از بس ❊ هاتف از منظر قدس آمده آواز کنان ❊ قدرت عدل بود سال جلوس اقدس ❊ ۸۰۸ سلطان محمود در سنه ۸۱۵ هشتصد و پانزده هجری بطرف کتهیل برای شکار رفت و بعد مراجعت مریض گشته بتاریخ بست و نهم ذیقعده سنه مذکور درگذشت تاریخ وفات

ایشیا

هند خاص

صوبه دهلی

اوهست قطعه زد کوس فنا ز لشکر سلطان محمود ؛ آمد غم ازین حادثه از غم دلخون ؛ هاتف نعم والم شد و گفت از حیف ؛ ساز الم و درد همین روز ۸۱۵ افزون ؛ مدت سلطنت او درین بار هفت سال و پنج ماه و هفت یوم بود سلطان دولت خان لبسر محمود شاه هست بعد وفات سلطان محمود امراء دولتی را در سنه ۸۱۵ هشتصد و پانزده هجری بر تخت دهلی نشانیدند تاریخ جلوس او هست بتمیه قطعه کرد دولت خان بتائید خدای ذو المنن ؛ روی عالم را بجشن سعی چون روی عروس ؛ گفت هاتف با سر اقبال با صد خورمی ؛ روز گار عیش آمد سال تاریخ جلوس ۸۱۴ ؛ خضر خان از ملتان بر سر او رسید و تا چهار ماه جنگها واقع شد آخر خضر خان غالب آمد و دولت خان به تاریخ پانزدهم ربیع الاول سنه ۸۱۷ هشتصد و هفده هجری بدست خضر خان افتاده در قلعهٔ فیروز آباد مقید ماند و بماه جمادی الاول سنه مذکور در گذشت مدت سلطنت او یکسال و ۳ ماه تاریخ وفات او این هست قطعه چو دولت خان بسوی جنت الماوا گرفت ؛ عالمی از درد و غم صد ناله را بر چرخ برد ؛ سر به جیب فکر بردم تا ام تاریخی به نظم ؛ گفت هاتف سال او یکصاحب دولت بمرد ۸۱۷ ؛ از جلال الدین فیروز شاه تا دولت خان چهارده تن از خلجیان سلطنت دهلی کردند بعد ازین از دست خاندان ایشان بدر رفت سلطان خضر خان بن ملک سلیمان حاکم ملتان از اولاد سادات ست بعد وفات پدر خود در زمان فیروز شاه پادشاه دهلی بن رجب سالار بحکومت ملتان رسید و صاحبقران نیز وقت مراجعت از هندوستان آن ولایت را بدو تسلیم فرموده بود بعد محبوس نمودن دولت خان بر تخت دهلی نشست تاریخ جلوس او هست قطعه چون خضر خان به تخت کرد جلوس ؛ مرهم سفینه ها

اشیا
ہند خاص
صوبہ دہلی

۸۱۷
رلیش آمد ؛ بہر تاریخ این جلوس سروش ؛ گفت جشن قباد پیش
آمد ؛ وخضرخان باوجود استعداد سلطنت سکہ بنام امیر تیمور وبعد فوت او
بنام پسرش شاہرخ مرزا جاری داشتہ ودر غایت عدالت وخدا ترسی
روزگار میگذرانید بعد سلطنت ہفت سال ودو ماہ ودو یوم بتاریخ ہفدہم
جمادی الاول ۸۲۴ سنہ ہشتصد وبست وچہار ہجری باجل طبعی درگذشت تاریخ
وفات او گفت قطعہ چون رفت ازین جہان خضرخان بربست ؛
نخل طرب جہان بیفتاد ازبیخ ؛ ہاتف زجیب فکر سر برزده گفت ؛
۸۲۴
دردا زان روز افزون تاریخ ؛ وخضرخان بخطاب رایات عالی وبا
مسند عالی مخاطب بود سلطان مبارک شاہ بن سلطان سید
خضرخان بعد پدر بتاریخ نوزدہم جمادی الاول ۸۲۴ سنہ ہشتصد وبست وچہار
ہجری بر تخت دہلی نشست تاریخ جلوس اوست قطعہ گشت چو باشہ مبارک
شاہ ؛ شادی آمادہ گشت وہر با جشن ؛ سال تاریخ این خجستہ جلوس ؛
۸۲۴
شد نگہبان عالم آرا جشن ؛ پادشاہ نیک وحلیم وکریم وحمید خصال بود در عہد خود
با امرا وسلاطین محاربات کردہ ودر اواخر سلطنت بر کنارہ رود جمنا شہر مبارک آباد
آباد نمود چون سیزدہ سال و ۳ ماہ وشانزدہ یوم سلطنت نمود سرور دار الملک
وقاضی عبد الصمد وسدہارن کہتری اتفاق کردہ او را بتاریخ نہم رمضان ۸۳۷ سنہ
ہشتصد وسی وہفت ہجری در مسجدی کہ برای نماز رفتہ بود شہید کردند
تاریخ وفات او گفت قطعہ آمادہ چو شد پی سفر از دنیا ؛ سلطان مبارک شہ
۸۳۷
دولت ہمہ وش ؛ آواز آمد برای تاریخ وفات ؛ سعی سفر روح مجسم
ز سروش ؛ سلطان علاء الدین محمد شاہ بن فرید خان بن خضرخان
بعد شہادت عم خود در ۸۳۷ سنہ ہشتصد وسی وہفت ہجری بر تخت دہلی نشست تاریخ جلوس

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

اوست قطعه شد محمد شاه چون بر تخت دولت کامیاب ❊ تابع فرمان او شد
پادشاه روم و روس ❊ بودم اندر فکر تاریخش که هاتف گفت زود ❊ آصف
انصاف و سکندر عدل تاریخ جلوس ❊ پادشاه حمیده خصال بود امّا در انتظام
مملکت سستیها داشت و در عهد او در هر سری سودائی و در هر دلی تمنّائی
پدید آمد و سلطان ابراهیم شرقی بعضی از پرگنات را متصرف شده بود و سلطان
محمود شاه خلجی که بعد وفات محمد شاه پادشاه مالوه شده بود در سنه ٨٤٤ هشتصد و
چهل و چهار هجری با سلطان محمد شاه محاربه نمود و محمد شاه بعد سلطنت دوازده
سال و یک ماه و هفتم یوم بتاریخ بست و دویم شوال سنه ٨٤٩ هشتصد و چهل و نه
هجری بعارضهٔ جسمانی در دهلی درگذشت سلطان علاء الدین عادل شاه
بن محمد شاه بن فرید خان بعد وفات پدر خود در سنه ٨٤٩ هشتصد و چهل و نه هجری
بر تخت دهلی نشست تاریخ جلوس اوست قطعه سلطان علاء الدین چو
در وقت سعید ❊ بر سر بنهاد تاج از زور حسام ❊ گفتم که ز سال او بگویم هاتف
فرمود که تاج پادشاه اسلام ❊ بهلول لودی و دیگر امرا همه بیعت کردند و این پادشاه
از پدر خود هم سست تر بود در عهد او تمام هندوستان طوایف الملوک شد در دکن و
گجرات و مالوه و جونپور و بنگاله پادشاهان دم استقلال زدند و صاحب سکه
شدند حسام خان که وزیر عادل شاه بود در باب این سستیها او را نصیحت
کردی بدین جهت سلطان از و رنجیده شد و وزیر مذکور را معه دو خسر پورهٔ
خود در دهلی گذاشته خود در بداؤن رفت درین اثنا بهلول لودی که برادرزادهٔ
اسلام خان لودی و از امرای کبار خضر خان و پسر خواندهٔ مبارک شاه بود و
از سابق دیبالپور در جاگیر داشت بدهلی آمد و آن شهر را متصرف شد و حسام خان را
چند پرگنه جاگیر داده از دهلی بدر ساخت و جمعی را در دهلی گذاشته خود بنا بر فراهم

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

آوردن لشکر بدیبالپور رفت روزی سلطان علاء الدین عادل شاه در باب
قوت خود با چندی از امرا مشوره کرد اوشان اولا بعزل حمید خان که نایب
و وزیر و خیرخواه او بود مشوره دادند سلطان همچنان کرد آخر بقتل حمید خان اغوا
کردند حمید خان بسعی مخلصان خود نجات یافته از بداؤن گریخته بدهلی آمد و
دهلی را متصرف شد و زنان و دختران سلطان را از دهلی سر برهنه و پیاده بدر
ساخت و بهلول لودی را که در سرهند بود در سنه ۸۵۵ هشتصد و پنجاه و پنج هجری
طلبیده بسلطنت مسلط گردانید و بهلول آخر حمید خان را نیز قید نمود و عادل شاه
بر پرگنه بداؤن قناعت کرد و بعد چند سال در سنه ۸۸۳ هشتصد و هشتاد و سه هجری
همانجا درگذشت مدت سلطنت او در دهلی هفت سال و دو ماه و سه یوم
و نام مادرش جهان آرا بیگم بود سلطان بهلول لودی بن کالا بن ابراهیم خان
حاکم ملتان بود وقتیکه بهلول لودی در ملتان بشکم مادر بود خانه مع دیوار و سقف بر مادرش
افتاد و جان داد پدرش بزودی شکم زن چاک زده پسر را بر آورد و بهلول نام
نهاده بهلول در سنه ۸۵۵ هشتصد و پنجاه و پنج هجری غایبانه سلطان علاء الدین عادل شاه که
در بداؤن استقامت داشت بر حسام خان وزیر او که حراست دهلی میکرد مستولی گشته
دهلی را متصرف شد و بعد قید کردن حمید خان بتاریخ بست و پنجم ذالحجه سنه ۸۵۶ هشتصد و
پنجاه و شش هجری بر تخت جلوس نموده سکه و خطبه بنام خود کرد و اول در خطبه نام
عادل شاه هم شامل نام خود میخواند تاریخ جلوس اوست قطعه شاه بهلول چون
بتخت نشست ؛ عدل دمساز زیب مملکت است ؛ گفت دل سال چیست هاتف
گفت ؛ که بهار جلوس سلطنت است (۸۵۶) ؛ او را مکرر با سلطان محمود شاه شرقی
و پسرش محمد شاه مقابله و محاربه دست داد و چون نوبت بسلطان حسین شرقی
که داماد علاء الدین عادل شاه بود رسید با او صلح قرار گرفت باز میان ایشان نزاع

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

بهزاست ومدتی بین الجانبین محاربه بود و بهر مرتبه سلطان حسین هزیمت یافته و آخر گریخته بصوبهٔ
بهار رفت و سلطان بهلول باربک شاه پسر خود را بر تخت سلطنت شرقیان نشانده بدهلی
بازگشت و قلعهٔ رنتهنبور را فتح کرد و راجه گوالیار را مسخر ساخت بادشاه دانا و کاردان و عادل و رعیت
پرور و شجاع بود او را نه پسر بودند آخر بهلول در سنه ۸۹۴ هشتصد و نود و چهار هجری مریض گشته
بتاریخ دویم شعبان درگذشت تاریخ وفات اوست قطعه ۸۹۴ بهشتصد نود و چار رفت
از عالم ۞ خدیو ملک ستان و جهانگشا بهلول ۞ ز تیغ ملک ستان بود لیک دفع اجل
بود محال بشمشیر و خنجر مصقول ۞ و نیز خراج ملک ۸۹۴ تاریخ وفات اوست مدت سلطنت
او از روز جلوس تا وفات ۳۷ سی و هفت سال و هفت ماه و هفت یوم بود مقبرهٔ
او در دهلی در جوار روضهٔ حضرت چراغ دهلی است سلطان سکندر شاه لودی اول
نظام خان نام داشت پسر بهلول لودی است در جمادی الاول سنه ۸۲۹ هشتصد و بست و نه
هجری از شکم بیبا دختر زرگر را مشهور به بی بی سناری بود تولد پذیرفته بعد وفات پدر
خود بماه شعبان سنه ۸۹۴ هشتصد و نود و چهار هجری در دهلی بر تخت نشست بادشاه حلیم و
بزرگ و با ادب و وقار و بی تکلف و متقی بود و بر طریق پدر رعایت دین و ملت بر جمیع امور
مقدم میداشت عهد او لبابا برکت و علما و فضلا و صلحا از اطراف و اکناف در دهلی بهم آمدند
بعد از نماز اول تا عشا با علما صحبت داشتی و در زمان او شریعت را رواجی خوب پیدا
شده بود و خلق آسوده و محصول غله معاف گردیده و نام ظلم و تعدی نمانده و رواج اسلام
بنهایتی رسید از رسم کافری مضمحل گشت و معبدهای هندوان خراب شده و در مقبر ایشان کفو نماند
چنانچه دران دیار کاروان سرای ساخته خباز و قصاب و طباخ تعین نمود اگر هندوی انجا
غسل کردی و موی سر و ریش تراشیدی از وی گناهکارانه میگرفتند و رسم نوشت
و خواند فارسی میان هندیان در عهد بادشاه ممدوح پدید آمد و قبل ازان نبود قصبهٔ سکندره
از ۳ سه کروه جانب غربی اکبرآباد است در سنه ۹۰۵ نهصد و پنج هجری آباد کرده و شهر آگره را

اشیا

هند خاص

صوبه دهلی

ار دهی بود از دهات بیانه در سنه ۹۰۹ نهصد و نه هجری شهر ساخته تخت گاه خود نموده حصار
سری را که دهلی شهرت یافته بود ترک داد و او نیز مانند پدر با سلطان حسین شرقی
و سلطان علاء الدین حسین شاه شریف مکی پادشاه بنگاله جنگها داشت و در عهد او
در ۹۱۱ نهصد و یازده هجری سوم ماه صفر روز یکشنبه در اکثر بلاد هندوستان خصوص
در آگره زلزله عظیم شد چنانچه کوه ها بلرزه در آمد و عمارات محکم فرو ریخت چنانکه تاریخش این
رباعی گفته: در نهصد واحدی عشر از زلزله ÷ گردید سواد آگره چون مرحله ÷ با آنکه بناها
همه محکم بود ÷ از زلزله شد عالیها سافلها ÷ گنبد چوله که در هندوان مشهور است در عهد
او بود و قبرش در رتن پور است و سلطان سکندر در آگره بتاریخ هفتم ذیقعده
سنه ۹۱۵ نهصد و پانزده هجری روز یکشنبه بمرض خناق در گذشت تاریخ وفاتش
این است قطعه: چو کرد رحلت عالم نظام خان سلطان ÷ ز جان به تنگ جهانی
ز آه و زاری شد ÷ جهان سیه شده در چشم هر کس از مرگش ÷ ز حال عالم گفتا
سروشش تاریخ ۹۱۵ شد ÷ مدت سلطنت او بیست و یک سال و چند ماه بود
سلطان ابراهیم لودی بن سکندر لودی بجد پدر در اواخر سنه ۹۱۵ نهصد و پانزده هجری
در آگره بر تخت نشست تاریخ جلوسش این است قطعه: چون افسر دولت از سر
ابراهیم ÷ گردید چو چتر او سعادت آمود ÷ سال تاریخ همایون ساعت ÷ هاتف
گفتا که تاج دولت آسود ۹۱۵ ÷ پادشاه شجاع و با فراست بود و اوصاف حمیده داشت
علاوه دیگر اخلاقش در عهد او آنقدر ارزان بود که در هیچ عصر نبود امرا از و ناراض شده
جلال خان را که برادرش بود بسلطنت برداشتند که جونپور و نواحی آن در قبضه
او باشد ابراهیم امرا را بالطمع بخود متفق ساخت تا کار جلال خان تمام سازد جلال خان
از جونپور در اوده آمد و از آن جا هم گریخته به بنارس رسید ابراهیم جونپور را متصرف
شد پس جلال الدین از بنارس گریخته بگوالیار و از آنجا بمالوه رفت و از آنجا نیز

اشا

هند خاص

صوبه دهلی

گریخته بود او در راه گرفتار شد و در قلعه هانسی بقید درگذشت بعد از امرا بهار خان بن دریا خان
نوحانی را محمد شاه خطاب کرده بادشاه ساختند محمد شاه از بهار تا سنبل متصرف گشت
و بعد چندی فوت کرد امرا بعد از وی عالم خان بن سلطان بهلول را از گجرات طلبداشته علاء الدین
لقب داده بادشاه نمودند او تاب مقاومت ابراهیم نیاورده گریخته بکابل رفت و محمد بابر شاه
را بهندوستان آورد و ابراهیم لودی بتاریخ هفتم رجب ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری روز جمعه وقت صبح
در میدان پانی پت بجنگ بابر شاه کشته شد و بابر شاه بادشاه هندوستان گردید ابراهیم
لودی شهید شد تاریخ وفات ابراهیم لودی است ۹۳۲ مدت سلطنت او شانزده سال
و چند ماه ظهیر الدین محمد بابر شاه بادشاه بن عمر شیخ بن سلطان ابو سعید بن سلطان محمد
بن میران شاه بن امیر تیمور صاحبقران است ولادت او در فرغانه بتاریخ ششم محرم
سنه ۸۸۸ هشتصد و هشتاد و هشت هجری از بطن قتلق نگار خانم دختر یونس خان بادشاه
مغلستان بود و خواجه عبید الله احرار که قطب وقت بود بزبان خود اسم ایشان
ظهیر الدین محمد نهاده چون این لقب بر زبان ترکان جاری نمی شد بابر میگفتند
و تاریخ ولادت او ششم محرم ۸۸۸ یافته اند چنانچه درین بیت بیت چون در شش
محرم زاد آن شه مکرم ؛ تاریخ مولدش هم آمد شش محرم ۸۸۸ ؛ نقل است که
روزی بابر شاه فرمود که تاریخ تولد ما شش محرم است شیخ زین الدین
خوافی که در حاشیه مجلس بود بر سبیل بدیهه گفت که الفاظ شش محرم شش حرف
دارد و الفاظ شش حرف ۸۸۸ نیز از تاریخ خبر میدهد بعد وفات پدر خود مرزا عمر شیخ
بعمر دوازده سالگی بتاریخ پنجم رمضان سنه ۸۹۹ هشتصد و نود و نه هجری روز سه شنبه
باتفاق ارکان دولت در خطهٔ اندجان که یکی از شهرهای فرغانه و پای تخت
آنجا من مضافات ماوراء النهر است بر سریر سلطنت نشست مدت یازده
سال در ماوراء النهر با سلاطین چغتای و ازبک جنگهای عظیم داشت و سنه

الشیا
هند خاص
صوبه دهلی

نوبت به سلطان احمد میرزا عموی خود غالب آمده فتح سمرقند نموده و در آخر چون سلاطین
اوزبک بخیال تسخیر ماوراء النهر لشکر عظیم بسمت بخارا کشیدند طاقت مقاومت
در خود ندیده فرار بر قرار اختیار نمود و ناگزیر متوجه بدخشان و کابل شد و بدخشان
را متصرف شده و در اواخر ربیع الاول سنه ۹۱۰ نهصد و ده هجری کابل را هم بدست
آورده و در سنه ۹۱۳ نهصد و سیزده هجری قندهار را تسخیر نمود چون تا این زمان اولاد
صاحبقران را میرزا میگفتند فرموده مارا بعد ازین بادشاه گویند و چون در
سنه ۹۲۷ نهصد و بست و هفت هجری خان میرزا حاکم بدخشان فوت کرد بابر بادشاه
پسر خود شاهزاده محمد همایون را که سیزده ساله بود بحکومت آن ولایت
نامزد ساخت و در سنه ۹۳۰ نهصد و سی هجری بابر شاه عزیمت تسخیر
هندوستان نموده متوجه آن سمت شد و چون لاهور و دیبالپور و دیگر ممالک
را تسخیر نمود تاریخش این قطعه ظهیر الدین محمد شاه بابر ۝ سکندر دولت
و بهرام صولت ۝ بدولت فتح کرده خطهٔ هند ۝ که تاریخ آمدش فتح بدولت
و چونکه فتح دیبالپور در وسط ربیع الاول شده بود تاریخش نیز وسط شهر ربیع الاول
یافته اند بعد از فتح بکابل مراجعت کرد و در سنه ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری بتاریخ
غرهٔ صفر روز جمعه عزیمت تسخیر دهلی نموده متوجه آن سمت شد روز پنجشنبه
سلخ جمادی الثانی با سلطان ابراهیم لودی بادشاه دهلی در میدان پانی پت
مقابله واقع شد تا آنکه روز جمعه هفتم رجب سنه ۹۳۲ نهصد و سی و دو هجری کار
بقتال و جدال رسید و ابراهیم لودی با جماعهٔ مقربان کشته شد بعد فتح بتاریخ دوازدهم
شهر مذکور روز چهارشنبه داخل دهلی شده بر تخت جلوس فرمود تاریخ این
فتح این قطعه گشت در پانی پت ابراهیم را ۝ شاه غازی بابر عادل لقب
روز و ماه و سال و وقت آن ظفر ۝ صبح بود و جمعه و هفت رجب ۝ بعد از فتح شاهزاده

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

محمد همایون را باگرا فرستاد تا قراین انجا را ضبط نماید ودر انجا بکرماجیت نام راجه از اولاد حکام گوالیار
الماسی بدانجناب پیشکش نمود ۸ هشت مثقال وزن داشت ولبت وهشت رتی را یک
مثقال میگویند وجوهریان قیمت آن الماس را نصف خرج روزمرهٔ تمام ربع مسکون گفته بودند
وچون آگرا محل نزول بادشاه گردید بروز نوروز ۸ هم جمادی الثانی بود ۹۳۳ سنه نهصد وسی وسه
هجری بر محمود پسر سکندر لودی وراجه سانگا که بالک سوار رو بجنگ آورده بودند غالب
آمد فتح یافت فتح بادشاه اسلام ۹۳۳ تاریخ این فتح است وچون در ۹۳۴ سنه نهصد وسی و
چهار هجری در ارک کابل بر قلعهٔ چندیری فتح یافت تاریخ ان فتح دار الحرب ۹۳۴ یافتند وبادشاه
بادشاه کریم بنها ورعیت پرور وعادل بود وشعر فارسی وترکی خوب میگفت این
بیت از وست فرد باز آیی ای همای ما بی طوطی خطت ؛ نزدیک شد که زاغ
برد استخوان من ؛ وعلما وفضلا را احترام کردی کتابی در علم فقه حنفی بزبان ترکی گفته
ورسالهٔ در عروض از و مشهور است خط بابری اختراع کرده وگز بابری نیز مخترع
او است ومقدار گز ده معین نموده انعام وافر بامرا وشاهزادگان عطا فرموده نذر
فراوان بمکه ومدینه فرستاد واطراف ممالک هند را مفتوح ساخت میر نظام الدین خلیفه
ومیر منصور وسلیمان مرزا وخواجه کلان بیگ وزرای او بودند وچهار پسر و
چهار دختر داشت همایون مرزا وعسکری مرزا وهندال مرزا وکامران مرزا وگلرخ
بیگم وگل چهره بیگم وگلبدن بیگم وگلرنگ بیگم وبعمر چهل ونه ۴۹ سال وچهار ماه بتاریخ ششم جمادی
الاول سنه ۹۳۷ نهصد وسی وهفت هجری روز دوشنبه در اکبرآباد بعرف آگره بعارضه
تپ درگذشت اول در باغ نور افشان واقع سواد اکبرآباد که حالا بآرام باغ
مشهور است تا شش ماه امانت داشتند بعد لاش را بکابل برده
لب دریا بر گذرگاه دفن کردند مولانا شهاب الدین معمائی تاریخ وفاتش
در صنعت صوری ومعنوی گفته ع در نهصد وسی وهفت ۹۳۷ بوده ؛ بهشت

روزی باد؛ نیز تاریخ وفات اوست وازین قطعه هشت هیچ تاریخ وفاتش می برآید
یعنی از هر چهار مصرعها چهار تاریخ جدا جدا بر می آید واز اعداد حروف بی نقطه مصرعه اول
وحروف نقطه دار مصرعه دوم تاریخ دیگر واز حروف نقطه دار مصرعه اول وحروف
بی نقطه مصرعه دوم تاریخ دیگر وهمچنین از مصرعه سوم وچهارم بهمین دستور دو تاریخ
استخراج میگردد قطعه بادشاه دهر بابر باکمال عدل بود؛ واقف احسان عالم مصدر
لطف اله؛ سال جان او گزیدن جا بفردوسش بگو؛ جای فردوس ابد بگزید
بابر بادشاه؛ وروضه بابرشاه که درکابل واقع است تعمیر ساخته شاهجهان بادشاه
است که بعد فتح بلخ وبدخشان در سنه ۱۰۵۶ یکهزار وپنجاه وشش هجری بنا انداخته وبر محراب
آن روضه این چند کلمات مرقوم ساخته؛ این مسجد لطیف ومعبد شریف که
سجده گاه قدوسیان است وجلوه کروبیان بفرمان ادب معلی اعلی نظرگاه عالم
بالا یعنی روضه منوره بادشاه غفران پناه رضوان دستگاه حضرت فردوس
مکانی ظهیر الدین محمد بابر شاه غازی که جز آن عمارتی نتوان ساخت بفرموده این
نیازمند تمام شکر سراسر ستایش سراپا نیایش درگاه الهی ابو المظفر
شهاب الدین محمد صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه غازی بعد فتح
بلخ وبدخشان وفرار نذر محمد خان از بلخ وشبرغان وتعاقب فریقی از کار
طلبان نبرد آرای او دران سرزمین بآن گروه فیروزی وهزیمت او وظفر سپاه
رزم خواه دران میدان که بمحض کرم کارساز حقیقی نصیب این نیازمند
ودولت خواهان این بنده شرمنده احسان حضرت یزدان گشته آخر سال
نوزدهم جلوس میمنت مانوس موافق یکهزار وپنجاه وشش در عرصه دو سال
بچهل هزار روپیه انجام یافت؛ وبر مزارش که اندرون روضه مذکور است این ابیات
در تاریخ وفات او نوشته اند ابیات بادشاه کز جبینش تافتی نور اله؛ آن ظهیر الدین

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

محمد بود بابر پادشاه ٭ با شکوه و دولت و اقبال و عدل و داد و دین ٭ او است از توفیق
و فیض و فتح فیروزی سپاه ٭ عالم اجسام را بگرفت و شد روشن روان ٭ بهر
فتح عالم ارواح چون نور نگاه ٭ شد چو فردوس مکان رضوان زمین تاریخ جست
گفتمش فردوس دایم جای بابر پادشاه ۹۳۷ ٭ مدت سلطنت او همگی ۳۷ سی و
و هفت سال و هشت ماه و ده یوم ازان جمله از روز فتح هندوستان تا مراد از روز
کشته شدن ابراهیم لودی است تا روز وفات مدت چهار سال و ده ماه در هند
بود و باقی در اندجان و ماوراء النهر وغیره و لقب او بعد وفات حضرت فردوس مکانی
مقرر یافته نصیر الدین محمد همایون بادشاه بن بابر شاه بعد وفات پدر بتاریخ نهم
جمادی الاول ۹۳۷ سنه نهصد و سی و هفت هجری در آگرا بر تخت سلطنت جلوس نموده
پادشاه عظیم الشان بود در اوایل فتحها کرده و بتاریخ دهم محرم ۹۴۷ سنه نهصد و چهل و هفت
هجری در نواحی قنوج لب گنگ از شیر شاه افغان قوم سور شکست فاحش خورده
متوجه خراسان و عراق شد مدت سلطنت او این باری نه سال و هفت ماه و
دو یوم بود شیر شاه بن حسن خان بن ابراهیم خان از طایفه افغانان قوم سور
در اوایل نامش فرید خان بود روزی با شیری در آویخت و بی جانش کرد لهذا شیر خان
گفتندی و بعد از آنکه مسلط بر ممالک هندوستان گردید ملقب بشیر شاه شد
جد او ابراهیم خان از روه که مسکن افاغنه است بتلاش معاش به هند آمده
از سلطان بهلول لودی بعطای خدمت سرفراز شد و شیر شاه در اوایل
حال ملازم تاج خان بوده بعد ازان نوکر حسین اوزبک بعد ازان نوکر جنید
برلاس گردید بعد ازان گریخته در اطراف شهر الور رهزنی پیشه کرد و
پدرش حسن خان بمنصب ایالت سهسرام متعلقه صوبه بهار سر عزت
افراشته بود بعد فوتش شیر خان بریاست پدر متصرف گشت و دو بار بمواجهه

آسیا

هند خاص

هندوستان دهلی

خوارثاوندان خود آنرا از دست داد و بهمین روزها بابرشاه بر تخت سلطنت هند نشست
شیرشاه از بابرشاه خدمتی در مشرق یافته روزگاری بسر برده از بابرشاه کناره گرفت
و بصوبهٔ بهار آمد برهبری خرد ریاست آن مرز و بوم بدست آورد و همدرین روزها سلطان محمود
برادر ابراهیم لودی مقتول پادشاه دهلی وارد بهار شد و امرای آن سرزمین او را به پادشاهی
آن خطه برداشتند و شیرخان قوت ستیزه بخود نیافته متابعتش گزید و از جانب
او با عساکر و افواج بجنگ همایون شاه بن بابرشاه رفت محمود شاه لودی مغلوب
شده بشهر گور متعلق بنگاله نزد نصرت شاه بن حسین شاه شریف مکی رفته
بقیه عمر در آنجا صرف کرد چون همایون شاه در سنه ۹۴۲ نهصد و چهل و دو هجری بگوشمالی
سلطان بهادر گجراتی بسمت گجرات رفت شیرشاه به بهار مسلط شد و بعد
از فتح محاربه نهم ماه صفر سنه ۹۴۶ نهصد و چهل و شش هجری که برگذر جوسا و دمانه کرم ناسا
متعلق صوبه بهار با همایون شاه واقع شده بود بعجلت تمام به بنگاله شتافته آن ولایت
را متصرف شد و سکه و خطبه بنام خود کرد و بتاریخ دهم محرم سنه ۹۴۷ نهصد و چهل و هفت هجری
در نواحی قنوج همایون شاه را بار دیگر شکست فاحش داده ملک هندوستان را
بتصرف خود آورده بتاریخ شب دهم شوال سنه ۹۴۸ نهصد و چهل و هشت هجری در اکبرآباد بر
تخت سلطنت جلوس فرمود تاریخ جلوس او این قطعه است قطعه شاهنشه شیرشاه
گردون رفعت ۞ کش هست نسب رفیع و عالی دوده ۞ بنشست به بست و هفت شوال
به تخت ۞ شاهان جهان بپای او سر سوده ۞ تاریخ جلوس گفت هاتف
از غیب ۞ زیب اورنگ ۹۴۸ سلطنت افزوده ۞ و شیرشاه بعد از فتح یافتن
بر همایون شاه بفاصله شصت کروه تخمیناً از شهر لاهور برلب دریای جهلم قلعه سنگین در
کمال رفعت و استواری تعمیر ساخته که هنوز موجود است و نام آن قلعه رهتاس خورد
نهاده و دهلی علائی را ویران ساخته برکناره رود جمنا شهری و قلعه بنیاد نهاد لیکن بجهت

آشیا

هند خاص

صوبهٔ دهلی

عدم امتداد مدت سلطنت او بنای آن تمام نشد الی الآن آن قلعه موجود است و با مردم
به قلعهٔ کهنه مشهور است و شیرگده است در جاگروهی قنوج است و شیرکوت نیز از بنای
او است پادشاه ضابط و عادل و رعیت پرور بود از ابتدای سنارگانون متعلقه
صوبه بنگاله تا آب رود سنده است مسافت یکهزار کروه است در هر یک کروه
سرای ساخته و بر هر دو دروازهٔ سراها طعام پخته و خام برای هندو و مسلمان
بوقت مهیا می بود و بر راهها دو رویه درختان میوه دار نشانیده و چاه و مسجد
از سنگ و خشت بنا کرده و بسی شهرها بنام خود آبادان نموده و ابتدای ڈاک
سواره در هند از و است و روپیه هم از اختراع او است و پیش از آن تنکه
رواج داشت و امن و امان در روزگارش بحدی بود که پیر ضعیف با طشت
زر در بیابان شب میگذرانید در سنه ٩٥٢ نهصد و پنجاه و دو هجری قلعهٔ کالنجر
محاصره نموده می جنگید ناگاه آتش در باروت خانه افتاد و شیرشاه با اکثری
از امرا و مردمان لشکر سوخته شد فاما همدران روز فتح بر کالنجر یافتند و راجه را
که کیرت سنگ نام داشت اسیر کرده پیش شیرشاه آوردند چون
فتح بشیرشاه رسید گفت الحمد لله و جان بحق تسلیم نمود این واقعه بتاریخ دوازدهم
ربیع الاول سنهٔ مذکور بوقوع آمد و تاریخش این است قطعه شیرشاه
آنکه از صلابت او ∴ شیر و بز آب را بهم می خورد ∴ چون برفت از جهان بدار
بقا ∴ گشت تاریخ او ز آتش مرد ∴ سنه ٩٥٢ مدت سلطنت او از روز هزیمت
همایون شاه در کنار قنوج پنج سال و دو ماه است مقبرهٔ او با زیب و زینت
در سهسرام متعلق صوبه بهار در میان تالابی مصنوعه که گرد آن پا کرده خواهد بود
زیارت گاه خلایق است و بحقیقت در هندوستان عمارتی سترگ بوده است
و لیکن درین روزها بعد انگریزان رو بر زر بنای آن به تنزلی است سلطان اسلام شاه

اسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

پسر خورد شیر شاه و جلال خان نام داشت چون شیر شاه در گذشت عادل خان
پسر کلانش را ولی عهد بود در قلعهٔ رنتنبور اقطاع داشت و جلال خان نزدیک بود امرا بحکم ضرورت
جلال خان طلبیده بتاریخ پانزدهم ربیع الاول سنه ۹۵۲ نهصد و پنجاه و دو هجری در کالنجر بر تخت
نشانیدند و مخاطب به اسلام شاه نمودند اما به سلیم شاه اشتهار یافت بعد
با هر دو برادران جنگ واقع شد و عادل خان هزیمت یافته رو بگریز نهاد و دیگر از و
نشان نیافتند چون سلیم شاه از برادر مطمین شد بآئین شایسته در سنه ۹۵۳
نهصد و پنجاه و سه هجری بر تخت جلوس نمود تاریخش در تعمیه این قطعه
سلیم شاه بافر و شکوه ٭ کز عدلش ظلم در عدم محبوس گشت ٭ تاریخ جلوس سعد
او از سر هوش ٭ سامان جلوس میمنت مانوس گشت ٭ سلیم شاه در
شجاعت و لشکرکشی و رعیت پروری از پدر زیاده تر بود و ارادهٔ عالی داشت
و اکثری از ممالک هند در تصرف خود آورده در عهدش لشکر بنگاله را مجالی نبود
که در هند عبور نماید از بنگاله تا نیلاب که رود چه پیوسته دریا سنده در میان سراهای شیر شاه
یک یک سرای دیگر بر نیم نیم کروه آباد کرده و قلعهٔ سلیم گده واقع دهلی بر لب
دریای جمنا بصرف چهار لک روپیه بنا نهاد و حالا آن قلعه را بعضی کس قلعهٔ نورگده
هم میگویند تعیین منصب اختراع اوست گوالیار تختگاه او بود بتاریخ بیست و
دویم ذیقعده سنه ۹۶۰ نهصد و شصت هجری از شدت وجع دنبلی که بر مقعد او بر آمده
بود در گذشت سنه ۹۶۰ سلیم شاه بگوالیار مرد ٭ واگرچه وفات او در گوالیار بود فاما در
سهسرام که پدرش هم نیز در آنجا آسوده گشت مدفون گردید مدت سلطنت
او از ابتدای روز جلوس اول تا روز وفات هشت سال و هشت ماه و هشت
یوم بود ولیکن در وفات اسلام شاه اختلاف ٤ کرده اند سلطان فیروز شاه
بن سلیم شاه بن شیر شاه گشت بعد وفات پدرش حسب وصیت او فیروز خان

[illegible]

آسیا
هندخاص
صوبه دهلی

را که دوازده ساله بود در قلعه گوالیار بر تخت نشانیدند سلیم شاه در مرض الموت
خود بزن خویش گفته بود که اگر حیات فیروز خان پسر خود میخواهی بگو تا مبارز خان برادر
ترا بکشم که او فرود پسر ترا خواهد کشت زنش قبول نکرد و گفت که مبارز خان عیاش
است او را سر پادشاهی کجاست آخر همچنان شد که سلیم شاه گفته بود یعنی مبارز خان
بعد چند ماه بتاریخ بست و نهم جمادی الاول سنه ۹۶۱ نهصد و شصت و یک هجری فیروز شاه
را بکشت تاریخش این است قطعه شه دولت افروز فیروز خان ٭ که میکرد ملک
ستم را خراب ٭ چنین گفت سال وفاتش خرد ٭ جوان مرگ شد شاه ۹۶۱
بیجا جواب ٭ مدت سلطنت فیروز شاه چند ماه بود سلطان محمد شاه عادل عرف
مبارز خان که او را سلطان محمد شاه عدلی نیز میگویند پسر نظام خان سور بن حسن خان
بن ابراهیم خان سور است که برادر زاده شیرشاه و خسر پوره سلیم شاه بود بعد کشتن
فیروز شاه را بتاریخ بست و نهم جمادی الاول سنه ۹۶۱ نهصد و شصت و یک هجری
بر تخت نشست هیمون و هیو پسر بقال ساکن قصبه ریواری را صاحب اختیار
ملک و مال گردانیده خود بشرب مدام اشتغال نمود و تفرقه بسیار در عهد
او پیدا امد تاریخ جلوس اوست قطعه جابر مملکت مبارز خان ٭ که
شده در ره ستم سالک ٭ تخت فیروز خان گرفت بظلم ٭ گشت بر
ملک و دولتش مالک ٭ سال تاریخ دولتش گفتم ٭ بادشه شد ۹۶۱
مبارز مملک ٭ بسبب بی انتظامی ملک و بی خودی پادشاه در سنه ۹۶۲
نهصد و شصت و دو هجری ابراهیم خان بنی عم شیرشاه لشکر فراهم آورده دهلی
را متصرف شد و محمد شاه عادل طاقت مقاومت در خود ندیده بطرف
چنار رفته همانجا می بود تا انکه در سنه ۹۶۳ نهصد و شصت و سه هجری در مونگیر در معرکه
که با بهادر شاه پادشاه بنگاله رو داده بود کشته شد مدت سلطنت او در

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

دهلی یازده ماه و هفت یوم بود سلطان ابراهیم شاه بن غازی خان بن ابراهیم خان
سور جهت دخواهر سلطان محمد شاه عدلی را در نکاح خود داشت او ارکان دولت
محمد شاه را متفق ساخته بتاریخ ششم جمادی الاول سنه ۹۶۲ نهصد و شصت و دو هجری
دهلی را متصرف شده بر تخت نشست تاریخ جلوس او جهت قطعه گشت چون
تخت منور زتن ابراهیم ؛ رفت بر دوست دلاسا و بدشمن توبیخ ؛ سال
تاریخ جلوسش ز خرد می جستم ؛ رونق کالبد سلطنت آمد تاریخ ؛ بعد دو ماه
از حکومت او سکندر شاه عرف احمد خان سور با او محاربه نموده دهلی را متصرف
شد و سلطان ابراهیم بطرف بنگاله گریخت و در انجا در سنه ۹۷۵ نهصد و هفتاد و پنج
هجری از دست سلیمان حاکم اندیار کشته شد سلطان سکندر شاه
برادرزادهٔ شیر شاه بود در سنه ۹۶۲ نهصد و شصت و دو هجری بر سلطان ابراهیم
غالب آمده بر تخت دهلی نشست و همایون شاه درین روزها از ولایت
مراجعت کرده در سرهند با او مصاف داد تا انکه بتاریخ دویم شعبان سنه ۹۶۲
نهصد و شصت و دو هجری سکندر شاه هزیمت خورده در کوهستان سوالک
پنهان شد و بار دیگر همایون شاه مالک هندوستان گردید تاریخ این واقعه
این جهت قطعه سکندر شه برادرزادهٔ شیر ؛ که بنشست چند مه بر تخت
دهلی ؛ همایونش هزیمت داد در جنگ ؛ به نهصد شصت و دو از سال هجری ؛
نصیر الدین محمد همایون شاه غازی بن ظهیر الدین محمد بابر شاه بشب
شنبه چهارم ذیقعده سنه ۹۱۳ نهصد و سیزده هجری در ارک کابل از بطن
ماهم بیگم که از نسل اعیان و اشراف خراسان بوده و نسبت ایشان بشیخ
احمد جام میرسد تولد پذیرفت ؛ سلطان همایون خان ۹۱۳ تاریخ ولادت او جهت
چون پدرش بابر شاه فوت کرد بحکم وصیت و قابلیت از سنبل باگره آمده بعمر

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

بیست و چهار سالگی بتاریخ نهم جمادی الاول سنه ۹۳۷ نهصد و سی و هفت هجری در آگره بر تخت نشست
و هر یکی از منسوبان درگاه را مواجب و مناصب بحال قدیم مقرر نمود و هر یک برادران خود را
جاگیر داد بمیرزا کامران کابل و قندهار و غزنی و پنجاب مقرر کرده و سرکار سنبل بمیرزا عسکری
داد و سرکار الور بمیرزا هندال مکرمت نمود و بدخشان بمیرزا سلیمان بن خان میرزا بن
سلطان محمود بن سلطان ابوسعید مرحمت فرمود چندی بعد از جلوس بسیر دریای
جمنا متوجه شده از سخاوت جبلی یک کشتی پر از زر بمردم بخشید ازین جهت تاریخ
جلوس او کشتی زر ۹۳۷ یافته اند و نیز این قطعه تاریخ جلوس او هست قطعه محمد همایون
شه نیک بخت ؛ از خیر الملوک هست اندر سلوک ؛ چو بر مسند پادشاهی نشست ؛
شده سال تاریخ خیر الملوک ۹۳۷ ؛ بعد شش ماه از جلوس به تسخیر قلعه کالنجر متوجه
شد حاکم آنجا دوازده من طلا با دیگر اسباب پیشکش کرده اطاعت پذیرفت
و اکثر ممالک دیگر نیز در تصرف پادشاه در آمد در سنه ۹۴۰ نهصد و چهل هجری قریب
دهلی بر کنار دریای جمنا شهری بنا فرموده نام آنرا دین پناه نهاد چون در سنه ۹۴۲ نهصد و چهل
و دو هجری سام میرزا برادر شاه طهماسپ صفوی خواجه کمال بیگ را در قندهار محاصره
نمود میرزا کامران برادر پادشاه از لاهور رفته سام میرزا را شکست داد این مصرع
در تاریخش آمده مصرع زده پادشه کامران سام را ۹۴۲ ؛ چون محمد زمان میرزا بن
بدیع الزمان بن سلطان حسین میرزا سر بشورش بر آورده سکه بنام خود زده
بود و در آخر فرار نموده بسلطان بهادر گجراتی پیوست لاجرم پادشاه در سنه ۹۴۲ نهصد
و چهل و دو هجری بر سر سلطان بهادر شاه لشکر کشید و او هزیمت یافته گریخت تاریخ
آن ؛ ذل بهادر ۹۴۲ ؛ یافتند و پادشاه تمام گجرات را متصرف شد و چون در همان سال
قلعه چانپانیر را نیز فتح نمود تاریخ آن ؛ اول هفته صفر ۹۴۲ ؛ یافتند و در سنه ۹۴۶ نهصد و چهل و شش
هجری بنگاله مسخر نمود الغرض در اندک فرصت از قندهار تا بصوبه بنگاله در حیطه تصرف خود

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

درآورده ایام بعیش میگذرانید تا آنکه از نحوست ایام بسال دهم از سلطنت بتاریخ نهم ماه
صفر سنه ۹۴۶ نهصد و چهل و شش هجری بر گذر جوسا لب گنگ از مضافات صوبه بهار
و مرتبه دیگر بتاریخ دهم محرم سنه ۹۴۷ نهصد و چهل و هفت هجری در قنوج از شیرشاه افغان
قوم سور هزیمت یافته رو بجانب خراسان و عراق نهاد و بعد از حیرانی و پریشانی
تمام پس از مرور چند سال پیش طهماسب صفوی پادشاه ایران شتافت و این قطعه
از واردات خود بشاه نوشت قطعه خسروا عمریست تا عنقای عالی همتم ؛ قله قاف
قناعت را نشیمن کرده است ؛ روزگار سفله گندم نما و جو فروش ؛ طوطی طبع مرا قانع
بارزن کرده است ؛ دشمنم شیر است عمری پشت بر من کرده بود ؛ حالی از کین و
عداوت روی با من کرده است ؛ التماس از شاه اندارم با من آن کند ؛ آنچه
با سلمان علی در دشت ارزن کرده است ؛ شاه طهماسب بکمال دلداری و خاطر
جوی سامان سلطنت ارزانی داشته شاه مراد پسر خود را با دوازده هزار سوار
بکمک همراه داده و همایون شاه با امرای کمکی در شروع سنه ۹۵۲ نهصد و پنجاه و دو هجری متوجه
قندهار شد هویدا باد وقتیکه همایون شاه از شیرشاه منهزم شده در وادی حیرانی و
پریشانی سرگردان گردید برادرش میرزا کامران نا اتفاقی کرده از وجدائی اختیار نموده
بسمت کابل روان شده در آنجا رسیده سکه و خطبه بنام خود کرد و غزنی و آنچه بود را بعسکری
میرزا داد و سلیمان میرزا حاکم بدخشان بود او نیز از خوف در آن اطراف سکه و خطبه
بنام کامران میرزا خواند بعده میرزا کامران بعضی از محال بدخشان را از میرزا سلیمان جدا ساخته
بمردم خود داد و بکابل مراجعت نمود و قندهار را از میرزا هندال گرفته بمیرزا عسکری حواله کرد بعد چندی
میرزا سلیمان آنچه میرزا کامران از و جدا کرده بود باز متصرف شد و میرزا کامران بار دیگر
بر میرزا سلیمان غالب شده قاسم برلاس و میرزا عبدالله و جمعی دیگر از هواخواهان
خود را بسرداری برلاس مذکور گذاشته خود مراجعت نمود تاریخ این واقعه را بهفدهم

اسيا
هند خاص
صوبه دهلي

جمادي الثاني سنه ۹۴۸ نهصد و چهل و هشت هجري روز جمعه رو داده بود * جمعه هفدهم ماه جمادي الثاني
يافته اند و مرزا كامران مرزا سليمان را با پسرش مرزا ابراهيم در قيد نگاه ميداشت تا آنكه
همايون بادشاه با امراي كلي از ايران متوجه قندهار شده و آن قلعه را تا شش ماه محاصره
نمود آخر مرزا عسكري را كه از طرف برادر خود مرزا كامران حكومت آنجا داشت با امان
آمده بملازمت مشرف شد و همايون شاه جرمش عفو فرموده بجانب كابل توجه نمود
در اثناي راه مرزا هندال و مرزا يادگار ناصر برادر بابرشاه از مرزا كامران گريخته به همايون
بادشاه پيوستند چون نزديك كابل رسيد وقت شب مرزا كامران از كابل فرار نموده
بغزني رفت اين فتح بتاريخ دهم رمضان سنه ۹۵۲ نهصد و پنجاه و دو هجري واقع شد اين مصرع
در تاريخ آن آمده مصرع بي جنگ گرفت ملك كابل از وي * ۹۵۲ يعني بادشاه بشهر در
آمده و بديدار شاهزاده محمد اكبر را كه با مادر خود در كابل بود روشن ساخت عمرش دران وقت
بچهارم سالگي بود در اوايل سنه ۹۵۳ نهصد و پنجاه و سه هجري چون بادشاه بر سر مرزا سليمان
كه از قيد رهاي يافته بدخشان را متصرف شده بود رفت درين فرصت مرزا كامران
از غزني آمده كابل را باز گرفت همايون شاه باستماع اين خبر حكومت بدخشان بمرزا سليمان
و حكومت قندهار بمرزا هندال داده و عم خود مرزا يادگار ناصر را كه موجب فتنه و فساد
بود بقتل آورده متوجه كابل شد و با مرزا كامران محاربه نموده باز كابل را بتاريخ هفتم ماه
ربيع الاول سنه ۹۵۴ نهصد و پنجاه و چهار هجري مفتوح ساخت و مرزا كامران باز گريخت تاريخ
اين فتح اين است * كابل را گرفت * ۹۵۴ بعد ازين فتوحات نيز از مرزا كامران و مرزا عسكري
تقصيرات عظيم صدور يافته و چند مرتبه با بادشاه جنگها كرده اند لاجرم بادشاه در كابل و
قندهار و بدخشان با برادران خود محاربه متواتر داشت تا آنكه مرزا عسكري دستگير
شد و مرزا هندال بقتل رسيد و مرزا كامران از همه مايوس شده پيش سلطان
آدم گكهر رفت و او بدرگاه معلي فرستاد و بعد ازان مكحول شده رخصت مكه يافت چون

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

همایون شاه را از طرف شورش برادران خاطر جمع شد ارادهٔ هندوستان
کرده در اواسط ذی الحجه ۹۶۱ سنه نهصد و شصت و یک هجری متوجه آن سمت شد افغانان
را در حوالی رهتاس و حدود دریای نیلاب که آن رودی است که از طرف پشاور
آمده زیر قلعهٔ اتک بدریای سنده می ریزد جمعیت نموده بودند از شنیدن آوازهٔ
نهضت همایون پادشاه خود بخود پراگنده شدند و همایون پادشاه مظفر و منصور بی منازعتی
در لاهور درآمد و در انجا خطبه و سکه بنام او جاری یافت و افواج بهر جانب تعین شده
سرهند و دیبالپور در تصرف آمد و سکندر شاه برادرزادهٔ شیر شاه افغان
که پادشاه هندوستان بود بعد از شکست پی در پی با هشتاد هزار کس متوجه
جنگ شد و قریب چهل روز در سرهند همدیگر محاربه نمودند تا انکه بتاریخ دوم
شعبان ۹۶۲ سنه نهصد و شصت و دو هجری جنگ صعب واقع شد و شکست
بر لشکر سکندر افتاد و او فرار نموده در کوه سوالک پنهان شد و همایون
پادشاه مظفر و منصور روز غرهٔ رمضان ۹۶۲ سنه نهصد و شصت و دو هجری بدهلی
نزول اجلال فرمود و بتاریخ دوم رمضان سنه مذکور بر تخت سلطنت جلوس
فرموده بار دیگر خطبه و سکه بنام خود ساخت تاریخ این فتح از محمد بیرم خان
این است رباعی منشی خرد طالع میمون طلبید ٭ از شاه سخن ز طبع
۹۶۲
موزون طلبید ٭ تحریر چو کرد فتح هندوستان ٭ تاریخ ز شمشیر همایون طلبید
و همایون شاه متصل مزار سلطان المشایخ مدرسه بنا نهاده علمای عرب را
طلب داشته دران مدرسه آباد کرده بود الحال آن بعرب سرا مشهور است
چون شش ماه از جلوس تجاوز کرد روزی پادشاه بالای بام کتب خانه
که در نزدیکی بود برآمده از جمعی که از سفر حجاز تازه آمده بودند احوال حرمین و
گجرات می پرسید چون شام رسید خواست که فرود آید بر پایهٔ دوم رسیده

بود که موذن اذان نمود بمقتضای تعظیم اذان همانجا اراده نشستن فرمود ناگاه پایش

در دامن پوستین پیچید و عصا بلغزید و از انجا بیفتاد و بعد دو روز بتاریخ یازدهم ربیع الاول

۹۶۳ نهصد و شصت و سه هجری در گذشت لاشس او را در کیلوکهری که بفاصله

دو کروه از شهر است مدفون کرده عمارتی عالی بران احداث نمودند و این عمارت

مقبره بتاکید و اهتمام نواب حاجی بیگم زوجه همایون پادشاه بصرف پانزده لک روپیه اتمام

یافته شاعری در صفت این مکان گفته بیت هر که میخواهد ببیند شکل فردوس برین

گو بیا این قصر و این باغ همایون را ببین ❊ و این مصرعه در تاریخ وفاتش آمده

مصرعه واصل حق شد همایون بادشه ❊ دیگر مصرعه گو دای بادشاه من از بام

او فتاد ❊ دیگر مصرعه همایون کجا رفت و اقبال او ❊ مدت سلطنت همایون پادشاه

درین باری از روز جلوس تا وفات شش ماه و یازده یوم بود و مدت عمرش

بروز وفات چهل و نه سال و چهار ماه و هشت روز بود لقب او بعد وفات جنت

آشیانی قرار یافته و او را دو پسر و یک دختر بودند محمد حکیم مرزا و محمد اکبر مرزا و

بخشی النسا بیگم و وزرای او امیر هندو بیگ و خواجه مرزا بیگ و خواجه عبد المجید

و خواجه عطاء الله خان بودند ابو الفتح جلال الدین محمد اکبر شاه پادشاه غازی

بن نصیر الدین همایون شاه ولادت محمد اکبر شاه بعد از گذشتن هشت ساعت

و هشت دقیقه از شب یکشنبه پنجم رجب ۹۴۹ سنه نهصد و چهل و نه هجری مطابق پانزدهم

اکتوبر ۱۵۴۲ سنه یکهزار و پانصد و چهل و دو عیسوی در حصار امرکوت متصل ملک مارواړ

وقتیکه پدرش از شیر شاه روبر تافته بحالت تباه در انجا رسیده بود از بطن حمیده

بانو بیگم ملقب بمریم مکانی که از نسل شیخ احمد جام بود بوقوع پیوسته تاریخ ولادتش

ابو الفیض فیضی فیاضی این قطعه را بعد از انکه اکبر شاه بر تخت سلطنت نشسته بنظم آورده

قطعه للّه الحمد که آمد بوجود ❊ انکه از کون و مکان منتخب ست ❊ پادشاهی که از شاهان

آسیا

هند خاص

صوبهٔ دهلی

[illegible]

جهان ؛ اکبرش نام و جلالش لقب است ؛ شب و روز و مه و سال میلاد ؛ شب یکشنبه پنج رجب ۹۴۹ است ؛ بعد وفات پدر خود در نصف النهار روز جمعه دوم ربیع الثانی ۹۶۳ نهصد و شصت و سه هجری مطابق چهارم فبروری ۱۵۵۶ یکهزار و پانصد و پنجاه و شش عیسوی بعمر چهارده ۱۴ سالگی در باغ کلانور متعلقه لاهور باتفاق خانخانان بیرم خان و دیگر امرا که در ملازمت او حسب الحکم جنت آشیانی متوجه دفع سکندر افغان شده بودند بر تخت جلوس فرمود بعد بیست و پنج روز از جلوس بیست و هشتم ۲۸ ماه ربیع الثانی سنه مذکور که روز چهارشنبه بود نوروز بهجت افروز شد و آغاز سال الهی که اکبرشاه ایجاد نموده بود از همین روز است تاریخ جلوس اکبرشاه این است رباعی از خطبهٔ شاه رفعت منبر شد ؛ وز سکهٔ عدل کارها چون زر شد ؛ بنشست به تخت سلطنت اکبرشاه ؛ تاریخ جلوس نصرت اکبر شد ۹۶۳ ؛ و سکه اکبرشاه که بر اقسام وزن و گوناگون پیکر بود این رباعی ها که از شیخ فیضی است بر روی سکه ها منقوش یافته بود بر یکطرف سکه این بیت بود ابیات خورشید که هفت بحر ازو گوهر یافت ؛ سنگ سیه از پرتو آن جوهر یافت ؛ کان از نظر تربیت او زر یافت ؛ وان زر شرف از سکهٔ شاه اکبر یافت ؛ و در میان آن الله اکبر جل جلاله و طرف دیگر این رباعی منقوش گردید رباعی این سکه که پیرایهٔ امید بود ؛ با نقش دوام نام جاوید بود ؛ سیمای سعادتش همین بس که بدهر ؛ یکذره نظر کردهٔ خورشید بود ؛ و سال الهی و مه در میان آن نقش یافته و سکهٔ دیگر در یکطرف السلطان الاعظم الخاقان المعظم الخلیفة المتعالی خلد الله ملکه و سلطانه و ابد عدله و احسانه و جانب دیگر این رباعی فیضی داشت رباعی این نقد روان گنج شاهنشاهی ؛ با کوکب اقبال کند همراهی ؛ خورشید پرورشش ازان رو که بدهر ؛ یابد شرف از سکهٔ اکبرشاهی ؛ و بعضی از نقود این رباعی داشت رباعی

آسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

یکی از عمال اکبر [illegible]
[illegible] جلال الدین محمد اکبر [illegible]
[illegible]

این سکه را دست بخت را زیور باد ❊ پیرایهٔ نه سپهر و هفت اختر باد ❊ زرین نقد سیت
نکار از وچون زر باد ❊ در دهر روان بنام شاه اکبر باد ❊ نگین شاهنشاهی مولانا مقصود مهرکن
کار پردازی کرده بر سطح فولاد نام گرامی و نیاکان والا تا صاحبقران بخط رقاع نکاشته بود و
اسم قدسی بخط نستعلیق و بکرد نام این بیت سعدی نقش پذیرفته بیت راستی
موجب رضای خداست ❊ کس ندیدم که کم شد از ره راست ❊ در سنه اول جلوس
سکندر شاه افغان را از بهالیه پادشاه هزیمت خورده بکوه سوالک پنهان شده بود
لشکری عظیم بهم رسانیده سر بشورش بر آورده و از افواج شاهی شکست فاحش یافته
رو بفرار نهاده و در سنه دویم جلوس یعنی مطابق سنه ۹۶۴ نهصد و شصت و چهار هجری هیمو
بقال نیز اول گرفتار و بعد مقتول شده بسزای خود رسید و بماه رمضان سنه ۹۷۱ نهصد و
هفتاد و یک هجری قلعه رنتهبور را مفتوح ساخت و رای سرجن امان طلبید تاریخش
این است بیت چون گل نصرت شگفت در چمن فتح شاه ❊ منشی تاریخ گفت
قلعه گرفتند واه ❊ ۹۷۱ چون رای سرجن بار دیگر سرکشی کرد حضرت شاهنشاه به تسخیر
قلعه مذکور فوج کشی کرد و بتاریخ سویم شوال سنه ۹۷۶ نهصد و هفتاد و شش هجری آن قلعه را که
سلطان علاء الدین خلجی با آن همه حشمت و اجلال بعد از محاصره یکسال مفتوح ساخته
بود در یکماه مفتوح ساخت تاریخش این است فرد قلعهٔ کفر چو از دولت شه یافت
شکست ❊ شه کفار شکن یافته شیری سالش ❊ ۹۷۶ و قلعه اکبرآباد در سنه ۹۷۲ نهصد
و هفتاد و دو هجری بنیاد نهاده بخرج سی و پنج ۳۵ لک روپیه در عرصه هشت سال تعمیر یافت و در
سنه ۹۸۰ نهصد و هشتاد هجری استیصال میرزا ابراهیم حسین و میرزا محمد حسین که سر
بشورش برداشته گجرات و نواحی آنرا متصرف شده بوده نموده آن ولایت را
فتح ساخت تاریخ آن این است مصرع یوم الاحد ثانی ربیع اول ❊ ۹۸۰ و ملا احمد مهرکن ولد ملا حسین
نقشی سکهٔ بنام پادشاه کنند باین تاریخ گذرانیده مورد سرفرازی شد قطعه خسروا

اشیا

هند خاص

صوبهٔ دهلی

سکهٔ گجرات بنام تو زدند ؛ ملک را سایهٔ عدل تو مبارک بادا ؛ ای خوش آندم اگر چو تاریخ وی
از من پرسی ؛ گویمت سکهٔ گجرات مبارک بادا ؛ ۹۸۰ بعد ازان سال بتاریخ بست
و سیوم ۲۳ شوال قلعهٔ بندر سورت را فتح کرده عجب قلعهٔ گرفت ۹۸۰ . تاریخ این تسخیر است و در ۹۸۳
نهصد و هشتاد و سه هجری داود شاه ولد سلیمان کرانی پادشاه بنگاله را قتل کنانیده آن ولایت
گرفت تاریخ آن این مصرعه است مصرعه ملک سلیمان ز داود رفت ؛ ۹۸۳ و قلعهٔ الهٰ آباد
و عمارتش بصرف بست ۲۰ لک روپیه بتاریخ یازدهم ذالحجه ۹۹۵ سنه نهصد و نود و پنج هجری بنا
نهاده بعرصهٔ چهار سال و کسری صورت انجام پذیرفت و تخت سنگ موسی [illegible] در
۱۰۱۱ سنه یکهزار و یازده هجری برای پسر خود شاهزاده سلطان سلیم طیار نموده بود و تا سنه ۱۲۶۴
یکهزار و دوصد و شصت و چهار هجری در قلعهٔ اکبرآباد موجود بود و حال الکنون معلوم نیست تخت مذکور
دوباره شده و معلوم نگشته [illegible] آن نقص در کدام وقت و بچه طور در وراه یافته عرضش قریب
دو گز و کسری انگریزی و طولش قریب سه ۳ و نیم گز وارتفاعش از زمین چیزی زیاده از
نیم گز و سطبری آن زیاده از یک وجب است هفت ابیات با تاریخ [illegible] اکبرشاه بر اطراف
آن منقوش نموده و بعد پسرش جهانگیر دو بیت دیگر افزوده است منجمله آن هفت
بیت آخر [illegible] در مصرعهٔ آخر آن تاریخ است این است فرد تا فلک تختگاه خورشید
است ؛ گفت ماند سریر شاه سلیم ؛ ۱۰۱۱ و نیز از هفت ابیات مذکور یک این هم
بوده است بیت همیشه باد منور بنور مهر اله ؛ سریر حضرت سلطان سلیم اکبر
شاه ؛ و حضرت اکبرشاه پادشاه عظیم الشان بود و فتح ها نمایان کرده و اکثر معمورهٔ هند
از بلاد شرقی و غربی و جنوبی و شمالی در تصرف او در آمده و سلطنت خاندان تیموریه
در هندوستان در عهد او قوت تمام گرفته و دولت بسیار فراهم آمده از سلاطین آن زمان
احدی را با او مجال همسری نبود و آئین و قواعد سلطنت بسیار خوب مقرر کرده تعین
پرگنه و صوبه و سرکار در عهد او شده و رقبه های مواضع معین ساخته و در سکری [illegible]

ازیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

عمارتهای عالی بنا کرده موسوم به فتح پور ساخته و نجدمت شیخ سلیم چشتی اعتقادی داشت
و چند مرتبه پیاده پا بزیارت مرقد منور خواجه معین الدین چشتی در اجمیر رفته و در عهد او فضلا
و دانشمندان هر فرقه فراهم آمده بودند و ابو الفضل علامی و ابو الفیض فیضی و مولانا عرفی از
ندمای او بودند و حضرت شاهنشاهی را پنج پسر و چهار دختر بودند میرزا حسن و
میرزا حسین را هر دو توامان پیدا شده بودند و ولادت ایشان در سنه ۹۷۲ نهصد و هفتاد و
دو هجری بود تاریخ ولادت ایشان این مصرعه است مصرع بنمود دو ماه روی از اوج شرف ۹۷۲
و شاهزاده سلیم و دانیال را ولادت در سنه ۹۸۰ نهصد و هشتاد هجری بود و شاه مراد و شاهزاده
خانم و شکر النسا بیگم و شرف النسا بیگم و آرام بانو بیگم و وزرا نوبت بنوبت بسیار کس
شدند مثل بیرم خان و خان بابا و منعم خان و بهادر خان و خواجه جهان و عبد الرحیم خان
خانخانان و خواجه عظیم و عبد المجید خان مخاطب باصف خان و مظفر خان و راجه تودرمل
و شاه منصور و ابو الفضل و غیر هم و نه کس را از عقلا منتخب کرده نام نورتن را
در هندی نه جواهر را گویند بر ایشان گذاشته منجمله انها فیضی ابو الفضل خانخانان حکیم همام
بیربل صدر الدین پیانوی مشهور بصدر جهان چون اکبر شاه در اوایل حال بر برهمن
دختری فریفته شده او را بخانه خود آورده بود و محبت او بمرتبهٔ بر طبع پادشاه غالب آمد که در اکثر
عادات بلکه بعضی عبادات بگفتهٔ او عمل میکرد و در مرات جهان نما آمده که بعد ازان که اکبر شاه
را مملکت هند نیکو بضبط امد اکثر اوقات با علما و فقرا و حکما بمباحثهٔ مسایل فقهی و تحقیقی و مقدمات حکمی
و تصوف مصروف میشد تا آنکه روزی تحقیق مسایل میکرد و علما تیغ زبان را از نیام دهان برکشیده
در یکدیگر افتادند و هر یک راه خلاف دیگری بیموده تکفیر یکدیگر نمودند و مزاج شاهی را که طالب حق
مطلق بود در شک انداختند تا آنکه باغوای ملحدی چند که ندیم بارگاه سلطنت بودند شیخ تاج الدین
ولد شیخ زکریا اجودهنی دهلوی که شاگرد رشید شیخ امان پانی پتی بود و ملا عبد الله سلطان پوری
که مخدوم الملک خطاب داشت و شیخ عبد النبی نبیرهٔ شیخ الشیوخ قطب عالم شیخ عبد القدوس

[illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

کنکوهی بشبهات رسیدند چون ناصحی در میان نماند بادشاه طریقهٔ اختیار کرد که هر بامداد تا یکس گهری روز مقابل آفتاب نشسته بتسبیح نام که در کتب اهل کفر هزار و یک اسم دارد می خواند و میگفت هر که این اسما مداومت نماید حیات ابدی یابد و خود تا آخر عمر ازین فعل قبیح تایب نشده پس از سلطنت پنجاه و یک سال و دو ماه و دوازده یوم شب چهارشنبه سیزدهم جمادی الثانی سنه یکهزار و چهارده هجری مطابق شانزدهم اکتوبر ماه اکبری یا قدیمی ولبث و ششم جدیدی ۱۶۰۵ سنه یکهزار و ششصد و پنج عیسوی بعارضهٔ خنجل البول در اکبرآباد در گذشت و در باغ سکندره که قریب سه کروه غربی از قلعهٔ اکبرآباد واقع است در روضهٔ که پیش از وفات خود تعمیر ساخته بود مدفون گردید و آن مکان به بهشت آباد موسوم شد تاریخ وفاتش این مصرعه است مصرع بادشاه عالم جاوید اکبر بادشاه مصرع پنجاه دو سال حکم راند اکبر شاه ؛ و نیز این فرد در تعمیهٔ آمد فرد نخل شاهیش چون ز پا افتاد ؛ گشت تاریخ فوت اکبر شاه ؛ و نیز فوت اکبر شه تاریخ وفات او است لقب او بعد شنغار عرش آشیانی قرار یافت مدت عمرش تا روز وفات شصت و چهار سال و یازده ماه و هشت روز بود مقبرهٔ او از سنگ سرخ و سفید مع باغ بصرف پانزده لک روپیه تعمیر یافته احاطهٔ وسیع آن چهار دروازهٔ عالی دارد از انجمله سه دروازه مسدود است و دروازهٔ کلان از سمت جنوب است مفتوح و اشعار فارسی بخط طغرا بر بازوی این دروازه بهر دو جانب منقوش است از ان جمله بیت اول این است بیت مرحبا خرم فضای خوشتر از باغ بهشت ؛ مرحبا عرش برین عالی بنا بر تربتی ؛ و دوازده ابیات اندرون دروازهٔ مذکور بخط نستعلیق مرقوم است منجمله آن بیت آخر این است بیت روانش چو انوار خورشید و ماه ؛ فروزان باد از نور اله ؛ و چند ابیات بطرف دروازهٔ شمال رویه مسطور است از انجمله بیتی است بیت مرغ روحش چو بود طایر عرش ؛ رفت بر آشیان خویش نشست ؛ و یکی از ابیات که بر پیشانی دروازهٔ شمال رویه

آسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

بخط نستعلیق مرقوم است این است بیت این طاق زیب نه فلک و هفت کشور است
از روضهٔ منورهٔ شاه اکبر است ؛ و تربت نقلی اکبر شاه را بالای زینه است از یک لخت سنگ مرمر
ساخته اند و هیچ سقف و گنبد ندارد و بر چهار طرف آن تربت نود و نه نام خدا با گلبوته های بسیار
نوشته است و طرف بالین آن تربت الله اکبر و طرف پائین جل جلاله و دیوارهائیکه در هر چهار
طرف آن تربت بوده است بران ها سی و شش ابیات فارسی مرقوم است از انجمله بیت
اول این است بیت بنام شهنشاه ملک قدم ؛ که ذاتش هبا بود از عدم ؛ و تربتیکه اندرون
حجره در پائین روضه است اصل تربت او است آن نیز از سنگ مرمر است اما هیچ نوشته
ندارد و سمت مغرب از مزار اکبر شاه بخانهٔ دیگر قبر شکر النساء بیگم بنت اکبر شاه بوده است
تربت آن از سنگ مرمر است آیات قران با گلبوته ها بران مرقوم است و طرف پائین هذا القبر
شکر النساء بیگم منقوش است و متصل مزار شکر النساء بیگم تربتی از سنگ مرمر است الا آن
قبر سلیمان شکوه بن شاه عالم بادشاه بن عالمگیر ثانی است و سوای این تربت ها دیگر چند
قبرها متصل آن تربت ها است اما هیچ نوشته ندارد یکی از ان ها قبر رقیه سلطان بیگم صاحبه مرزا
هندال و منکوحه اکبر شاه بود و بسمت مشرق از مزار اکبر شاه بخانهٔ دیگر تربتی است از سنگ مرمر
که قبر آرام بانو بیگم دختر اکبر شاه است ابو المظفر نور الدین محمد جهانگیر بادشاه غازی
لقب او در شاهزادگی سلیم بود در اکبرنامه مسطور است که اگرچه خداوند تعالی اکبر شاه
را پیشتر ازین فرزندی چند عطا کرده بود ولیکن چون هر یکی نماند لهذا مدام بدرویشان
التجا می برد و شیخ سلیم چشتی درویشی صاحب کمال در کوهی متصل موضع سیکری که
حالا بفتح پور سیکری شهرت دارد می بود چون آوازه خداشناسی شیخ به بادشاه رسید
چندی از منسوبان سرادقات عصمت را در انجا برده بامید تولد فرزند در قرب جوار
شیخ آرام داد و در ان فضای رفیع محلی بادشاهی بنا نهاده همواره از خدا امیدوار بوده انتظار
ولادت فرزند می برد تا آنکه بطالع بیست و چهارم درجه میزان بعد از گذشتن هفت گهری از

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

روز چهارشنبه هفدهم ربیع الاول سنه ٩٧٧ نهصد و هفتاد و هفت هجری مطابق دهم ستمبر سنه ١٥٦٩
یکهزار و پانصد و شصت و نه عیسوی متصل خانقاه شیخ موصوف فرزندی از بطن سلطانه زکیه بیگم
صبیه راجه بهاری مل کچهواهه حاکم امبر بود متولد شد چون این نوید در اکبرآباد بسمع مبارک رسانیدند
به شکرانه و تهنیت آن جمیع زندانیان ممالک محروسه را از قید مستخلص ساخت و چون ولادت
این فرزند از دعای شیخ ممدوح بود لاجرم بمطابقت نام شیخ بسلطان سلیم موسوم گردید
اما پدر مسن مدام به شیخو جیو و شیخو بابا مخاطب میساخت و چون دران ایام
پادشاه جویای فرزند بود مناجات با نیز دباک جان نموده اجون این نیت بحصول انجامد
از ابواب شکر از دار الخلافت اگرا پیاده بازیارت روضهٔ متبرکه خواجه معین الدین چشتی
رفته لوازم اطاعت ایزدی بتقدیم رساند لاجرم برایفای نذر بتاریخ دوازدهم شعبان سنه ٩٧٧
نهصد و هفتاد و هفت هجری روز جمعه از اگره پیاده قدم مرحله پیمائی نموده از راه فتحپور سیکری
در دوازده روز به بقعه قدسیه خواجه موصوف را در اجمیر رسید و تقدیم شکر و سپاس
بجا آورد و لعبد چندی عمارات عالی و مساجد و خانقاه دران حواشی اساس نهاد دانشمندان
فقره‌ها در تاریخ ولادتش گفته اند فقره دُر شهوار لجه الکبر ٩٧٧ فقره گوهر درج اکبرشاهی ٩٧٧ فقره شاه
عاقبت محمود ٩٧٧ و خواجه حسین مروی قصیدهٔ مشتمل بر سی و یک ابیات را از مصرع اول
هر بیت آن تاریخ جلوس اکبرشاه و از مصرعه دوم هر بیت تاریخ ولادت جهانگیر پادشاه می‌براید
به نظم درآورده بنظر پادشاه گذرانید و دو لک تنگه صلهٔ آن یافت درینجا دو بیت از اول و آخر
قصیدهٔ مذکور تحریر میشود للّه الحمد ازپی جاه و جلال شهریار ٩٦٣ ؛ گوهر مجد از محیط عدل آمد ٩٧٧
درکنار ؛ شاه ما پاینده باد و باقی آن شهزاده هم ؛ روزهای بی حسیب و سالهای بی شمار
دران وقت که محمد اکبرشاه مریض بود شاهزاده سلیم بعزم ملاقات از الهآباد باگره آمده
هنوز درکنار آب اقامت داشت که اکبرشاه فوت کرد اکثر امرا السلطنت سلطان خسرو
ولد شاهزاده سلیم را در ریعان جوانی بخدمت جد گرامی حاضر بود اتفاق داشتند شیخ فرید

[illegible]

آسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

امرا از امرای معتبر بود و دیگر دو یک از ارکان دولت مخالفت جمهور اختیار نموده بخدمت شاهزاده
سلیم لوازم خدمت بجا آوردند و بر سایر ارکان دولت ظاهر شد اما با وجود پسر ارشد تمشیت
مهم به پسر زاده خالی از اشکال نیست مختصر اینکه بسلطنت شاه سلیم راضی شدند سلطان
خسرو که مدعی سلطنت بود چون حال بدین منوال دید از اگره فرار نموده تا حدود لاهور رفت و جمعی
از جنود جغتای و تیره بخشان هزاره و افغان و راجپوت وغیره از اطراف باو پیوستند تا قریب
بست هزار کس بر شاهزاده جمع شدند اما عساکر شاه سلیم نمایان شد و فیما بین حربی
نهایت صعب بوقوع پیوست آخر سلطان خسرو شکست فاحش یافته فرار اختیار نمود چون
بر کنار آب لاهور رسید قلیچ خان حاکم لاهور او را بر وفق ملایمت و تعهدات دلخواه مطمئن ساخته
نزد خود آورد و بعد از وصول موکب شاهی بنظر پادشاه رسانید و پادشاه مظفر و منصور مراجعت
نموده بستم جمادی الثانی سنه ۱۰۱۴ یکهزار و چهارده هجری بعمر سی و هشت ساله ۳۸ سالگی در اکبر آباد بر
سریر سلطنت جلوس فرمود و سید محمد کرمانی این قطعه در تاریخ جلوس یافت رباعی شه بلند
مکان بحر جود اکبر شاه ⁂ برفت و طفل تمنا بدهر ماند یتیم ⁂ بجای او خلف او نشست شد
تاریخ ⁂ بجای اکبر شه پادشاهزاده سلیم ۱۰۱۴ و چون از منه قریب بود اما قیصر روم نیز سلطان
سلیم نام داشت این اسم را محض محل اشتباه انگاشته خود را جهانگیر نام نهاد و
چونکه در ایام شاهزادگی از دانایان هند شنیده بود اما بعد از سلطنت اکبر شاه
نور الدین نامی مالک تخت و تاج خواهد شد لاجرم لقب خود را نور الدین ساخت
پادشاه عادل و رعیت پرور مگر دایم الخمر و عیاش بود و به نیروی طالع و قوت بخت او از قندهار
و اقصای سنده تا دریای عمان و از کابل تا سر حد بنگاله و گجرات و دکن یکبار چهار دانگ
هندوستان در حیطهٔ تصرف در آمده این بیت بر روی سکهٔ اگره مسکوک بود
بیت سکه زد در شهر اکبر خسروی گیتی پناه ⁂ شاه نور الدین جهانگیر ابن اکبر
پادشاه ⁂ و این بیت در سکهٔ احمد آباد دکن بود بیت سکه زد در احمد آباد از عنایت

الله ؛ روی زر را ساخت نورانی برنگ مهر و ماه ؛ و بر بعضی اشرفی جهانگیری این بیت از آصف خان
مضروب بود بیت بخط نور بر زر کلک تقدیر ؛ رقم زد شاه نور الدین جهانگیر ؛ و طرف
دیگر با تاریخ این بیت هست بیت شد چو خور این سکه نورانی جهان ؛ آفتاب
مملکت تاریخ آن ؛ ۱۰۱۴ در سال دویم از جلوس از لاهور متوجه کابل شد در اثنای راه
کلیان پسر رای رایان از گجرات آمده ملازمت نمود همدران وقت بعرض رسانیدند
که کلیان مذکور لولی زنی مسلمه را بزور نگاهداشته است حکم شد که خصیه و آلتش
بریده بخورد نشی دادند و بینی او بریده مقرر نمودند تا زنده باشد طعام همراه سگان
میخورده باشد اما پس از ۳ روز درگذشت این شیوه ناپسندیده از پادشاهان
بعید است و در کلمات الشعرا تصنیف سرخوش مرقوم است که پادشاه با وجود شرب
مدام شعر خوب می فهمید و میگفت احوال نورجهان بیگم اصل نام او مهرالنساء دختر میرزا
غیاث بیگ طهرانی عرف خواجه ایاس بود و خواجه ایاس بیگ در زمان اکبر شاه
از ولایت ایران آمده در سلک ملازمان شاهی سربلندی حاصل نموده دختر را به علی قلی
بیگ عرف شیرافگن خان منسوب ساخته بود و علی قلی بیگ سفرچی شاه اسمعیل صفوی
بن طهماسپ صفوی بود بعد فوت شاه اسمعیل از راه قندهار بهندوستان آمده در ملتان به عبدالرحیم
خان خانان که بجهت مهم ملک تهته و سنده میرفت ملازمت نمود خان خانان او را غایبانه در
سلک بندگان پادشاهی منسلک ساخته همراه خود برد علی قلی بیگ دران یورش جانبازیها
کرده مصدر تحسین شد چون خان خانان مظفر و منصور مراجعت بحضور نمود علی قلی بیگ بمنصب
لایق سرفرازی یافت و همدران ایام با مهرالنساء منسوب شده القصه مهرالنساء زنی بس خوشصورت
که دران وقت در تمامی کشور هندوستان مانند او در حسن و خوبی نبود جهانگیر شاه در ایام شاهزادگی
هنگامیکه نسبت عروسی آن حور لقا با علی قلی بیگ مقرر شده بود حسن گلوسوز آن غارتگر
دین و ایمان را بنظر خود دیده شیفته حسن و جمالش شده بذروهٔ عرض پدر عالی گهر خود یعنی محمد اکبر شاه .

انشا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

رسانیده را نسبت کتخدائی او را با علی قلی بیگ بسته اند و شکسته آن محبوبه را با این
فدوی وصل معین بخشیده شود فاما حضرت اکبرشاه چنین کاری را از قانون نصفت و عدالت
دورتر شمرده پنجهٔ التماس او را بحنای اجابت رنگین نساخت و آن محبوبه بحبالهٔ علی قلی خان
گردید و جهانگیر شاه ازین اندوه جانکاه بر خود پیچید بارها در پی کشتن علی قلی خان شد فاما
آن شیر بیشهٔ تهور از ره گذر همت از کمند تدبیر شاهزاده بدر می جست بالآخر مخالفت
شاهزاده قیام خود بدار الخلافت بس دشوار اندیشیده از راه دور اندیشی با زن خود
بملک بنگاله درآمد و بحکومت بردوان نامزد گشت چون محمد اکبرشاه ترک حیات گفت و
جهانگیر شاه بر سریر شاهنشاهی نشست آتش عشق آن محبوبه در کانون سینه اش خیلی
درخشید خواست تا بهر طور و حیلهٔ که تواند رقیب را بکشد و آن دلربا را بدست آرد
چنانچه علی قلی خان را از بردوان بحضور طلب داشت و بر آن آورد که او بی شمشیر با شیری
شرزه مقابله کرد و آن شیر را بکشت از آن روز بشیر افگن خان مشهور شد و مرتبه
دیگر بادشاه اشاره فرمود تا پیلی دمان را در پیش آوردند آن جوان مرد آن پیل را نیز
بشمشیر بکشت بعد از آن مرخص شده بمحل جاگیر خود به بردوان مراجعت کرد جهانگیر شاه بجهت
انهدام بنیان زندگانی شیر افگن خان براجه مان سنگه که برادر زنش بود و دران روزها
بنظامت بنگاله سرفرازی داشت نوشت مان سنگه در پی قتل شیر افگن خان اقدام
نکرده لاجرم او را بحضور طلبیده قطب الدین خان کوکه را در سنه ۱۰۱۵ یکهزار و پانزده هجری بحکومت
بنگاله فرستاده تاکیدش فرمود تا بهر وسیلهٔ که تواند وجود رقیب را از میان بردارد چون
قطب الدین به بردوان رسید شیر افگن خان صرف با دو تا از سوار باستقبالش
خرامید چون سلام مودی گردید قطب الدین بر پیل سوار شد همدرین اثنا سپاهی که
از پیش ازین تعلیمش کرده بودند بآواز بلند فریاد بی اصل بر آورد که ای سپاهیان شیر افگن
خان بهلاک قطب الدین از قفا می آیند این بگفت و از جا بر جسته ضربی بر شیر افگن

اشیا
هندخاص
صوبه دهلی

خان زد و در چشم زدن غوغای عظیم برپا گشت شیر افگن خان دریافت که این بیرحمان
از بهر زنی قصد جان من کرده اند پس مردانه باید مرد چون او که هیچو جمال زنش در شیر مردی
مشهور گیتی بود حملهٔ جان برده قطب الدین را از پشت فیل بر زمین افگند و بیک ضرب
شمشیر او روده شکمش بیرون انداخت و نیز دیگر پنج تن از افسران را که قصد جانش
از تیغ بیدریغ همراه آقای شان فرستاد اسد خان نام کشمیری که از بندگان قطب الدین
بود اسپ رانده شمشیری بر فرق شیر افگن خان زد و پس سایر لشکریان او گرد
آن بهادر فرا گرفتند و از دور باران تیر و تفنگ آغاز کردند و زخم بیهم آن شیر مرد را از
خانهٔ زین بر زمین آوردند چون شیر افگن خان بر زمین غلطید در اندامش از فرق تا
کف پا جایی نبود که زخم تیر و تفنگ نداشت و لیکن زنش مهرالنسا بمرگ این گونه
جوان مرد شوهری اظهار رنج و ملالی نکرد و شیر افگن خان مردی شعر سخن و محب خاندان
پنج تن بود چنانچه منجملهٔ رباعیات او درین رباعی ثابت است رباعی بر اوج سپهر کبریا
ماه حسین ؛ در مملکت قدس شهنشاه حسین ؛ بر حالت کربسته بی دعوی حق
انگشت شهادت ید الله حسین ؛ بعد وفاتش جهانگیر شاه زوجهٔ او مهرالنسا را از دیوان
طلب داشته بعقد نکاح خود در آورد و به اشرف النسا نور جهان بیگم مخاطب ساخت
و چندان محبت با او داشت که تمام امور سلطنت بقبضهٔ اختیار او کرد و فرامین که بنام امرا
ممالک صادر میشد باین مهر ثبت میشد بیت نور جهان گشت بحکم اله ؛ همدم و همراز
جهانگیر شاه ؛ و اگر چه خطبه بنام او نبود و لیکن سکه باین طور منقش بود که در یکطرف تصویر
بادشاه و نور جهان بیگم و بدیگر طرف این بیت بود بیت بحکم شاه جهانگیر یافت صد زیور ؛
بنام نور جهان بادشاه بیگم زر ؛ و نیز در طغرای فرامین این چنین نوشته میشد ؛ حکم عالیه
مهد علیا نور جهان بیگم بادشاه ؛ و نور جهان بیگم در فرقهٔ اناث بغایت عالی دماغ و در سخن گویی
از نسای عالم ممتاز بود و اگرچه که از او اشعار دلپذیر بسیار است و مخفی تخلص او بود لیکن

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

نوبتی بسلخ رمضان پادشاه که شراب را بسیار دوست میداشت این مصرع بر زبان
آورد مصرع هلال عید بر اوج فلک هویدا شد ؛ بیگم فی البدیهه این مصرع گفت مصرع
کلید میکده گم گشته بود پیدا شد ؛ و این بیت از بیگم مذکور است بیت نور جهان گرچه
بصورت زن است ؛ در صف مردان زن شیر افگن است ؛ روزی جهانگیر پادشاه
را بعد فراق چند روزه چون با بیگم ملاقات شد از فرط نشاط اشک از چشم بیگم روان
شد پادشاه فرمود مصرع گوهر ز اشک چشم تو غلطیده میرود ؛ بیگم فی البدیهه گفت مصرع
آبی که بی تو خورده ام از دیده میرود ؛ و این رباعی هم از بیگم مذکور است رباعی چو بر دارم
ز رخ برقعه ز گل فریاد برخیزد ؛ زنم بر زلف گر شانه ز سنبل داد برخیزد ؛ باین حسن
و کمالاتی چو در گلشن گذر سازم ؛ ز جان بلبلان شور مبارکباد برخیزد ؛ و
پادشاه در تزک جهانگیری بعد بیان اوصاف و خوبی نور جهان و تعشق خود می نگارد
که تا از نور جهان محل سرای من آباد نشده بود از رمزه خانه داری و انتظام مصالح
بیت واقف نبودم حالا سردار چار صد حرم محترم من است پدرش وکیل مطلق
است و برادرش صوبه لاهور و خود مالک دستخط غرض که بند و بست و حکومت
کل ممالک محروسه ام بدست اوست نقل روزی جهانگیر پادشاه بخانه نور جهان بیگم بدعوت
رفت بیگم هم شریک دسترخوان شد چون از تناول فارغ شدند نور جهان بجهت دستور
به پادشاه گفت که دیگر چیزی بخورید و انچه مرغوب باشد بطلبید پادشاه از ره ظرافت فرمود
که یک سنبوسه بی سن بیار بیگم فی البدیهه بپاسخ گفت که از مطبخ ما در طلب بالجمله
چه نور جهان در سلک ازدواج پادشاه درآمد پدرش خواجه ایاس از الطاف
خسروی بمرتبه وزارت رسیده بخطاب اعتماد الدوله سربلندی یافت و برادرش
ابو الحسن بپایه بلند سرفرازی حاصل کرده بخطاب اعتقاد خان و میر سامانی و بعده
بخطاب آصف خان معزز شده و در اواخر شعبان سنه ۱۰۵۱ یکهزار و پنجاه و یک هجری

۲۰۰

اشیا

هند خاص

صوبهٔ دهلي

در غم و الم خواهر خود را معينه بانو نام داشت بعمر پنجاه و دو سالگي در لاهور فوت كرده قبرش متصل
قبر جهانگير بادشاه بوده هست وصبيهٔ آصف خان ارجمند بانو بيگم زوجهٔ شاهجهان بادشاه
بود و دختر نور جهان بيگم را از لطف شير افگن خان بود در سنه ۱۰۳۱ يكهزار و سي و يك هجري
با سلطان شهريار پسر خورد جهانگير بادشاه منسوب گرديد و خواجه اياس پدر نور جهان بيگم
بماه ربيع الاول سنه ۱۰۳۰ يكهزار و سي هجري فوت كرد مقبرهٔ او در اكبرآباد هنوز موجود هست
و گنبدي عالي بر تربت او از سنگهاي رنگارنگ عمارت يافته و اين عمارت و باغ محاذي
اكبرآباد بركنار جمن واقع هست اندرون و بيرون روضه آيات قران بخط طغرا مرقوم هست
و نام طغرا نويس عبد النبي قريشي بود را در سنه ۱۰۳۷ يكهزار و سي و هفت هجري باتمام
رسانيده و اصل تربت خواجه اياس در وسط روضه از سنگ زرد هست و متصل
آن ديگر تربتي ست از همان سنگ زرد و بالاي سقف زير گنبد دو تربت نقلي ست
را آن هر دو از يك لخت سنگ مرمر ست و سواي آن ديگر چهار تربت اندرون
روضه مذكور بوده هست را از سنگ مرمر ساخته اند اما بر آنها هيچ نوشته نيست و نور جهان بيگم
را خواهري بود منيجه بيگم نام داشت شوهرش نواب قاسم علي خان يكي از امراي جهانگيري
و شاعري سخن ساز بود اصل قاسم خان از شيراز هست و چونكه نام زنش منيجه بود لهذا
ظريفان دربار شاهي او را قاسم خان منيجه ميگفتند و نور جهان بيگم در سنه ۱۰۵۵ يكهزار و
و پنجاه و پنج هجري در گذشت قبرش در لاهور هست به پهلوي مقبرهٔ جهانگير بادشاه و هيچ
نوشته ندارد ستارهٔ دم دار صاحب اقبال نامه جهانگيري در رقعات سال سيزدهم از
جلوس جهانگير شاه مي نويسد را بتاريخ نوزدهم محرم سنه ۱۰۲۸ يكهزار و بست و هشت هجري
را مطابق آن ماه ذيسمبر سنه ۱۶۱۸ يكهزار و ششصد و هجده عيسوي باشد پيش از طلوع
صبح بسه گهري در كرهٔ هوا ماده بخاري بشكل عمودي را مراد از ان ستارهٔ دم دار باشد
نمودار شد و هر شب بيشتر از شب ديگر مي‌گشت چون تمام نمود صورت حربه

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

پیدا کرد اما دو سر باریک و میان گنده خمدار مانند دهره پشت بجانب جنوب و روی بسوی
شمال منجمان قدر قامت او را با صطرلاب معلوم نمودند سی و چهار درجه فلکی را با خلاف
منظر سایر است و بحرکت فلک اعظم متحرک و حرکت خاصه نیز با حرکت فلک اعظم در رو ظاهر
میشود چنانچه اول در برج عقرب مرئی میگشت و در اندک مدت از آن گذاشته بمیزان
رسید و حرکت عرضیه در جهت جنوب نیز دارد منجمان این قسم را حربه نوشته اند بعد از
شانزده شب در همان شب ستاره مرئی شد اما سرش روشنی داشت و تا دو (سه)
گردش در از نمیمود ولیکن بطرف دم اصلا روشنی نبود از آثار آن انچه در ممالک
هند بر تو ظهور افگند وبا و طاعون هست اما هرگز در هیچ زمان ماضیه نبود و از نشان نمی دهند
و در کتب معتبر اهل هند ثبت نگشته پیش از ظهور این سیاره بیک سال اثر وبا
ظاهر شد و تا هشت سال کشید و نیز در میان حضرت شاهنشاهی و شاهزاده شاهجهان
ابواب شورش و فساد مفتوح گشت و هفت هشت سال مواد فتنه و آشوب اشتعال
داشت و چه خونها ریخته شد و چه خانه‌ها خراب نگشت نورجهان بیگم در ایام ظهور
این ستاره این بیت از شعرای وقت بسیار پسندیده اند گفته بیت ستاره
نیست بدین طول سر برآورده ؛ فلک بشاطری شه کمر برآورده ؛ القصه جهانگیر
شاه را هوای کشمیر بسیار پسند افتاده بود اکثر در تابستان در انجا بسر می برد
و در زمستان کوچ میکرد چون در سنه ۱۰۳۶ یکهزار و سی و شش هجری بطرف کابل رفت
و از انجا بکشمیر تشریف برد در انجا بیمار شده بسوی لاهور کوچ نمود در اثنای راه بتاریخ
(۲۸) بست و هشتم صفر سنه ۱۰۳۷ یکهزار و سی و هفت هجری روز یکشنبه بعارضهٔ ضیق النفس
بموضع چنگر هتی متصل لاهور درگذشت و لاشش او را بشاهدره در آنطرف آب
لاهور در باغ مهدی قاسم خان که نورجهان بیگم انرا رونق داده بود مدفون کردند شاهجهان
بادشاه مقبره او بصرف هفده لک روپیه طیار ساخته بر مرقدش این آیات مرقوم

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

ص ؛ بسم الله الرحمن الرحیم هو الغفار الذنوب قال الله تبارک وتعالی قل یا عبادی الذین
اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمت الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم
کل نفس ذائقة الموت وانما توفون اجورکم یوم القیامة فمن خرج عن النار وادخل الجنة
فقد فاز وما الحیوة الدنیا الا متاع الغرور فقل رب اغفر وارحم الراحمین سبحان ربک
رب العزت عما یصفون وسلم علی المرسلین والحمد لله رب العالمین ؛ مرقد
منور اعلی حضرت غفران پناه نور الدین محمد جهانگیر بادشاه توفی سنه ۱۰۳۷ ؛ تاریخ وفاتش
درین مصرعه آمده مصرع جهان گیر از جهان عزم سفر کرد ؛ مدت عمرش تا روز وفات پنجاه ونه سال
ویازده ماه ودوازده یوم ومدت سلطنت از روز جلوس تا وفات بست ودو سال و
هشت ماه ونه یوم بود لقبش بعد وفات جنت مکانی قرار یافته اورا پنج پسر ودو دختر
بودند سلطان خسرو وسلطان پرویز ومرزا خورم یعنی شاهجهان بادشاه وسلطان جهاندار
وسلطان شهریار وبهار بانو بیگم وسلطان النسا بیگم ازان میان خسرو وپرویز وجهاندار
درحین حیات پدر فوت کردند ووزرای او شریف خان واعتماد الدوله غیاث بیگ و
جعفر خان قزوینی المخاطب بآصف خان وابو الحسن برادرش هم بآصف خان مخاطب بود وارادت
خان بودند ابو المظفر شهاب الدین محمد صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه غازی
خلف سوم جهانگیر بادشاه بست بتاریخ بست ونهم ربیع الاول سنه ۱۰۰۰ یکهزار هجری شب
پنجشنبه از بطن نواب جوده بائی دختر راجه بهگوان داس راجه جودهپور در لاهور
متولد شد وبشاهزاده مرزا خورم موسوم گشت وجون پدرش در سنه ۱۰۲۵ یکهزار و
بست وپنج هجری اورا بنابر تسخیر دکن فرستاد او را بخطاب شاهجهان ملقب ساخت
شاعری قصیدهٔ مشتمل بر دوازده بیت که از هر مصرعهٔ آن تاریخ تولد او بر می آید گفته از انجمله
بیت اول وآخر درینجا مرقوم شد ابیات خدا وجود بقا داده عالم وامکان ؛ برای شاهجهان
بادشاه کل جهان ؛ ازان دوازده هر مصرعه بگاه نگار ؛ کند تولد شاه جهان پناه بیان ؛

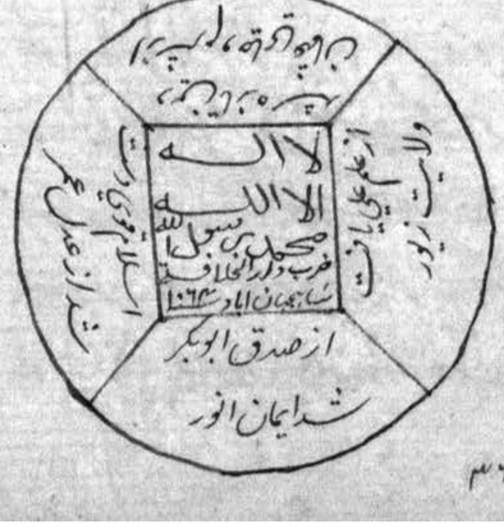
اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

۱۰۰۰
ظل جاوید الهی. نیز تاریخ ولادت اوست چون جهانگیر پادشاه فوت کرد شاهجهان دران ایام از
پدر بغاوت ورزیده در دکن اقامت داشت بعد ۳ ماه و ده روز از وفات پدر از انجا رجعت
نموده بتاریخ هشتم جمادی الثانی سنه ۱۰۳۷ یکهزار و سی و هفت هجری روز دوشنبه بعمر سی
و ششم سالگی در لاهور بر سریر سلطنت جلوس فرمود تاریخ جلوس او از امیر شوقی
این قطعه آمده قطعه پادشاه زمانه شاه جهان ؛ خرم و شاد و کامران باشد ؛ بهر سال
۱۰۳۷
جلوس او گفتم ؛ تا جهان باد در جهان باشد ؛ و شیخ عبد المجید شاهنامه نویس . دوشنبه
بود
بیست و پنجم بهمن ۱۰۳۷ یافته و شاهجهان پادشاه سوای سکه‌های دیگر را در زمان او مروج
سکه طلا بوزن دوصد مهر را قیمتش ۳ هزار روپیه می ارزید مسکوک گردانیده بود
یکی از ان سکه را در سنه ۱۰۶۴ یکهزار و شصت و چهار هجری موافق سنه بیست و هشتم جلوسی
ضرب شده بود تا امروز در عجایب خانهٔ لندن موجود هست و بهر دو طرف آن سکه
این ابیات وغیره منقوش هست ابیات سکه بر مهر دوصد مهری زد از لطف اله ؛ ثانی
صاحبقران شاه جهان دین پناه ؛ روی زر باد از نقش سکه‌اش عالم فروز ؛
تا شود از پرتوی خورشید روشن روی ماه ؛ بدین طریق در یکطرف ابیات از صدق
ابوبکر شد ایمان انور ؛ اسلام قوی دست شد از عدل عمر ؛ دین تازه شد از شرم
و حیای عثمان ؛ از علم علی یافت ولایت زیور ؛ و شکل سکه مذکور بدین روش هست

شکل یکطرف

شکل دیگر طرف

این چنین سکه برای انعام امیران و منصبداران مقرر بود نه برای عوام فتح بلخ و بدخشان

چون در سنه ۱۰۵۶ یکهزار و پنجاه و شش هجری شاهجهان بادشاه با ۳ لک سوار متوجه

قندهار شده بلخ را فتح ساخت و نذر محمد خان والی توران مغلوب شده ملا بخت نصیری شیرازی

در تاریخ آن قطعه مشتمل بر شش بیت بطور تعمیه گفته از انجمله بیت آخرا در آن تاریخ حسب این حیث

۷۰ ۲۴۷ ۱۰۱۳

والی توران برار از ملک توران بدر ازان :: ثانی صاحبقران بنشان

بجایش کن حساب :: و چون نذر محمد خان زر و قبیله و املاک را همانجا گذاشته

گریخته بود تاریخ آن میرزا عبدالرزاق مصنف کتاب مجموع الصنایع در تعمیه خوب گفته

۲۵۸ ۹۹۷ ۱۵۹۵

بیت شده ز بلخ و بدخشان نذر محمد خان :: زر و قبیله و املاک را گذاشت

دران :: یعنی چون از اعداد بلخ و بدخشان اعداد نذر محمد خان را بدال مهمله بر دو

اعداد زر و قبیله و املاک افزوده شود تاریخ برآید و نذر محمد خان بعد چندی در هند

آمده و سالی چند در انجا استقامت نموده بعده روانه مکه معظمه شده در اثنای راه در

نواحی سمنان بتاریخ سلخ جمادی الثانی سنه ۱۰۶۱ یکهزار و شصت و یک هجری درگذشت

سلطنت حضرت صاحبقران ثانی بسیار با برکت بود و عمارتهای عالی بنا کرده و انعامات

وافر نموده در سال اول جلوس چهار لک بیگهه زمین و یکصد و بیست موضع در دو .

سوای نقد انعام کرده خزانه‌ها در عهد او فراهم آمده در هیچ عصر نیامده تخت طاوس

بصرف شصت لک روپیه را جواهر و چهل لک را طلا در سال هفتم جلوس طیار ساخته

۱۰۴۴

اورنگ شاهنشاه عادل تاریخ طیاری تخت مذکور حست و تخت صندلین دیگر

بصرف ده لک روپیه طیار نموده و تا تحریر شاهجهان نامه نه کرور و پنجاه لک روپیه نقد و

جنس انعام فرموده و یک کرور لک روپیه بر عمارات اکبرآباد و دوازده لک روپیه

بر عمارات لاهور و هشت لک روپیه بر عمارات کابل و همین قدر بر عمارات کشمیر

و حصار قندهار و دوازده لک روپیه بر عمارات اجمیر و احمدآباد و گجرات و پنجاه لک روپیه

اشیا

هند خاص

صوبهٔ دهلی

و شکل مهر [illegible] جهان [illegible]

[illegible] سکه [illegible]

و در میان آن [illegible]

اعداد [illegible] نستعلیق

آن اسم او [illegible]

منقوش [illegible] طلائی

[illegible]

[illegible] سکه

[illegible]

لا اله الا الله محمد رسول الله [illegible]

[illegible] ۱۰۴۱ [illegible]

[illegible] نستعلیق [illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

لک

بر قلعهٔ شهر شاهجهان آباد که در سنه ۱۰۵۸ یکهزار و پنجاه و هشت هجری صورت اتمام پذیرفته و پانزده
روپیه بر سقف نقره دیوان خاص و ده لک روپیه بر مسجد جامع شاهجهان آباد که در
سنه ۱۰۶۰ یکهزار و شصت هجری تعمیر یافته و پانزده لک روپیه حصار شاهجهان آباد و
و هفده لک بر مقبرهٔ جهانگیر پادشاه و پنجاه لک بر عمارات تاج محل صرف شده
و در عهد دولت این پادشاه اکثر بدعت مثل سجدهٔ تخت که در زمان سلاطین
پیشین معمول بود موقوف گردید شمار لشکر او دو لک سوار از آن جمله هشت
هزار منصب دار و هفت هزار احدی و یک لک و هشتاد و پنج هزار برقنداز
سوای افواج امرا و بادشاهزادگان و چهل هزار پیاده منجمله آن ده هزار در
رکاب حاضر می بودند و سی هزار در صوبجات و قلعجات متعین و او را چهار پسر
و چهار دختر از بطن ارجمند بانو بودند دارا شکوه که یک کرور تنخواه سالانه داشت
و محمد اورنگ زیب و محمد شجاع هر یکی شصت لک و مراد بخش
سی لک و دهر آرا بیگم و جهان آرا بیگم و گیتی آرا بیگم و انجمن آرا بیگم و سوای این
هشت فرزند دیگر سه دختر را در کتابی نام دیده ام شاید که آنها پیش از
وفات ارجمند بانو مرده باشند نام آنها این است مهر بانو بیگم و شهریار
بانو بیگم و روشن آرا بیگم و وزرای او آصف خان پسر معتمد الدوله و ارادت
خان و افضل خان و سعد الله خان و علی مردان خان و اسلام خان مشهدی
و شایسته خان بودند و مردم جلو دگر زر دار از اختراعات او است از آنجا که
شاهجهان پادشاه پسر کلان خود دارا شکوه را ولی عهد خود کرده بود لاجرم دیگر برادرانش خصوص
اورنگ زیب مدام با وی عداوت داشت تا در ۱۰۶۸ یکهزار و شصت و هشت هجری شاهجهان
پادشاه بیمار شد محمد دارا شکوه که ولی عهد بود انتظام سلطنت بطور خود ساخته راه آمد و رفت
اخبار از هر دیار مسدود نمود عالمگیر که در دکن بود مدام خیال سلطنت در سر داشت فرصت را غنیمت

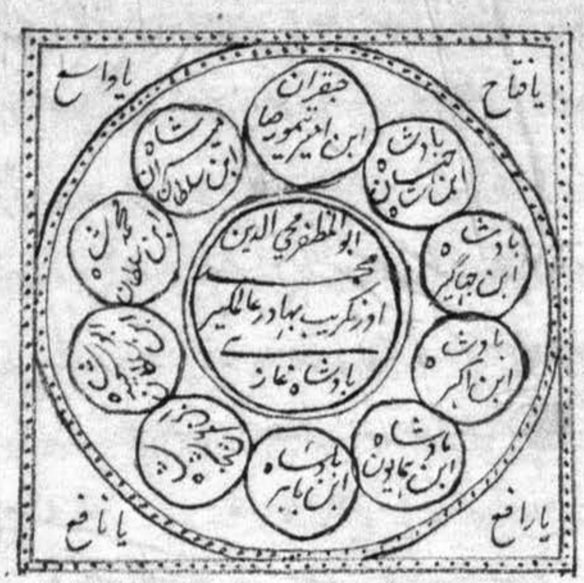
آسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

شمرده امیر الامرا شایسته خان و دیگر امرا را با خود موافق ساخته لشکری عظیم از اورنگ آباد
بر سر محمد دارا شکوه را در قلعهٔ اکبرآباد بود کشید اول بتاریخ هفتم رمضان سنه ۱۰۶۸ یکهزار و شصت
و هشت هجری در موضعی قریب دهول پور را ده کروه از اکبرآباد جنگ رو نمود دارا شکوه
منهزم گشته بطرف اکبرآباد شتافت و از آنجا نیز شکست خورده بدهلی رفت و از آنجا نیز از خوف
بر تعاقب بسوی لاهور و بهکر رفته شد و اورنگ زیب باکبرآباد رسیده بتاریخ هفدهم رمضان
سنه ۱۰۶۸ یکهزار و شصت و هشت هجری پدر خود شاهجهان بادشاه را بطور نظربند محبوس نموده
مالک سلطنت گردید تاریخ این واقعه مستر طامس ولیم بیل صاحب متعلق کچهری صدر بورد
اکبرآباد چنین گفته تاریخ کرد محبوس پدر را چو شه عالمگیر ؛ دل من گفت که حیف این چه شرر
می بینم ؛ داد این حافظ شیراز بشارت بدلم ؛ مشکل این است که هر روز بتر می بینم ؛ گفتم ای
خواجه بفرما یکی تاریخش زانکه ؛ همه آفاق پر از فتنه و شر می بینم ؛ هیچ شفقت نه برادر به
برادر دارد ؛ هیچ مهری نه پسر را به پدر می بینم ؛ بی تامل سر آهی بکشید و فرمود ؛ پسران
را همه بدخواه پدر می بینم ؛ یعنی اگر از اعداد مصرعهٔ آخر اعداد لفظ تامل و عدد سر آه را الف
باشد خارج کنند تاریخ بر آید و آخر شاهجهان در همان محبوسی بشب دوشنبه تاریخ بیست و
ششم رجب سنه ۱۰۷۶ یکهزار و هفتاد و شش هجری مطابق دویم فبروری سنه ۱۶۶۶ یکهزار و
ششصد و شصت و شش عیسوی بعارضه درد گرده و تب محرقه بعمر هفتاد و شش سال و سه
ماه و بیست و هفت یوم در اکبرآباد فوت کرد و در روضهٔ ممتاز محل که بروضهٔ تاج بی بی مشهور
است و بنا کردهٔ او است در پهلوی زوجه خود ارجمند بانو مدفون گردید مدت سلطنت
او از روز جلوس تا روز محبوسی مدت سی و یک سال و ۳ ماه و نه یوم و مدت
محبوسی هفت سال و ده ماه و نه یوم بود و لقب او بعد وفات اعلی حضرت فردوس آشیانی
قرار یافت و بر مرقد او را از یک تخت سنگ مرمر است این عبارت مرقوم است عبارت
بر مرقد منور مطهر مضجع منظر بادشاه رضوان دستگاه خلد آرامگاه اعلی حضرت

آسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

علیین مکانی فردوس آشیانی صاحب قران ثانی شاهجهان بادشاه غازی طاب
ثراه وجعل الجنة مثواه در شب بست وششم شهر رجب سنه هزار وهفتاد وشش هجری
از جهان فانی بنزهتگاه جاویدانی انتقال کردند ؛ تاریخ وفاتش این است رباعی چون شاه
جهان خدیو قدسی ملکات ؛ بر داشت بعزم عقبی تخت حیات ؛ جستم ز عقل سال
تاریخش را ؛ گفتا خردم شاه جهان کرد وفات ؛ ۱۰۷۶ واشرف خان این بیت گفته بیت
سال تاریخ فوت شاه جهان ؛ رضی الله ۱۰۷۶ گفت اشرف خان ؛ ابو المظفر محی الدین
محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه سویمین پسر شاه جهان بادشاه است شب یکشنبه
یازدهم ذیقعده سنه ۱۰۲۸ یکهزار وبست وهشت هجری مطابق دهم اکتوبر قدیمی سنه ۱۶۱۹ یکهزار
وششصد ونوزده عیسوی از بطن ارجمند بانو بیگم بنت نواب آصف خان برادر نورجهان
بیگم در دهول پور متولد شد ؛ آفتاب عالمتاب ۱۰۲۸ تاریخ ولادت اوست جلوس اول
بار ماه رمضان سنه ۱۰۶۸ یکهزار وشصت وهشت هجری برادر خود دارا شکوه را منهزم وپدر
خود شاهجهان بادشاه را محبوس ساخته بعد از دو ماه بتاریخ غره ذیقعده سنه ۱۰۶۸
یکهزار وشصت وهشت هجری اوزجهه متصل سرهند در باغ اعزآباد عرف شالامار متعلق لاهور
بمکان محلی بهون بر تخت جلوس نمود وجلوس دویم بار بعمر چهل سال ونه ماه وچهارده یوم
بعد از جنگ برادران بتاریخ بست وچهارم رمضان سنه ۱۰۶۹ یکهزار وشصت ونه هجری
روز یکشنبه در شاهجهان آباد بر تخت نشست اما از تاریخ نهم رمضان سنه گذشته
که برادر دارا شکوه فتح کابل یافته بود تاریخ جلوس خود مقرر ساخت ظل حق ۱۰۶۸ بلام مشدد تاریخ
جلوس اوست واین بیت نیز آمده است بیت چون زفیض مقدم او زیب در
اورنگ شد ؛ شاه هفت اورنگ ۱۰۶۹ تاریخ جلوس شاه شد ؛ وعبارت سکه
او این بیت بود بیت سکه زد در جهان چو بدر منیر ؛ شاه اورنگ زیب عالمگیر ؛
وبجهت مناسبت بر روی اشرفی بجای لفظ بدر منیر لفظ مهر منیر قرار یافت وشکل

مهر اورنگ زیب عالمگیر ~~بادشاه~~ ضمن شکل مهر پدرش شاهجهان بادشاه بدین نمط بود :

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

Seal of Aurungzeb the emperor of Delhi.

چون عالمگیر در سنه ۱۰۷۱ یکهزار و هفتاد و یک هجری شروع بحفظ قران نموده در سنه ۱۰۷۷ یکهزار و
هفتاد و هفت هجری اختتام کرد تاریخ آن «لوح محفوظ» یافتند ۱۰۷۷ او بادشاهی عادل و متقی و مروج
شریعت و الغزا بردار بود در اوایل بسبب نفاق پدر خود را از سلطنت بیکار داشته
دارا شکوه و مراد بخش برادران خود را بعد محاربه و مقابله بکشت و سلطان شجاع
برادر دومین بتاریخ نوزدهم ربیع الاول سنه ۱۰۶۹ یکهزار و شصت و نه هجری از هزیمت
یافته عازم مکه شده بود او را والی ارخنگ او را مع برادرش غرق کنانید در سنه ۲
دوم جلوس حصار اکبر آباد بخرج پانزده لک روپیه بنا کرد و در سوم جلوس بتخانه متهرا
را شکسته مسجدی در انجا بنا کرد و متهرا را اسلام آباد و بنارس را محمد آباد نام نهاد
و سوای مسجد مذکور بسیاری از مساجد و عمارت از بادشاه ممدوح تعمیر یافت بیانش
در برج یازدهم خواهد آمد و در سنه ۱۰۶۹ یکهزار و شصت و نه هجری بعضی از ممالک دکن را
تسخیر نمود و در سنه ۲۱ بیست و یکم جلوسی بطرف اجمیر متوجه شد و در سنه ۱۰۹۲ یکهزار
و نود و دو هجری از اجمیر بدکن توجه فرمود و بعد از جنگهای بسیار در سنه ۱۰۹۷ یکهزار و نود و

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

بهفتم [illegible] بیجاپور و حیدرآباد [illegible] فتح نصیب [illegible] ۱۰۹۸ [illegible] نود و هشت هجری قلعهٔ گولکنده
را تسخیر نمود و بعد این فتح همدران سال قلعهٔ ادونی را که از بیجاپور پنجاه کروه فاصله دارد
فتح کرده آن قلعه را به امتیاز گڈه موسوم ساخت تاریخ آن این است. فتح ادونی
نموده بادشاه دین پناه. ۱۰۹۸ و بتاریخ دوازدهم جمادی الثانی سنه ۱۱۱۱ یکهزار و یکصد و یازده
هجری قلعهٔ بسنت گڈه را گرفت تاریخ آن. کوه کفر شکست. یافتند ۱۱۱۱ و همدران سال
با سرداران مرهٹه جنگ نموده بتاریخ سیزدهم ذیقعده سنه ۱۱۱۱ یکهزار و یکصد و یازده
هجری قلعهٔ ستاره گڈه را فتح نمود و این بیت در باب فتح قلعهٔ مذکور از زیب النسا
بیگم بنت عالمگیر بادشاه است ☼ از معجزهٔ پیمبر شق القمر عیان شد ☼ اعجاز خسروی
بین شق ستاره آمد ۱۱۱۱ ☼ و شخصی این قطعه هم گفته قطعه چو سیوا و سنبها و رانا
بگیتی ☼ ز تیغ شهنشاه گشتند بابت ☼ الف های آن راه ها را گرفتم ☼ نوشتیم
تاریخ فتح ستاره ☼ یعنی در سیوا و سنبها و رانا که چار الف است اگر یکجا نویسند
شکل عدد سال هجری پیدا شود و بتاریخ سوم محرم سنه ۱۱۱۲ یکهزار و یکصد و دوازده هجری قلعهٔ
پرولی که در دکن است متصرف عالمگیر بادشاه در آمد تاریخ آن. هذا نصر الله ۱۱۱۲
یافته و بادشاه موصوف مدت بیست و شش ۲۶ سال بدکن گذرانید و بعد سلطنت
پنجاه سال و دو ماه و بیست یوم بعمر نود سال و پنجاه یوم تاریخ بیست و هشتم ۲۸ ذیقعده
سنه ۱۱۱۸ یکهزار و یکصد و هیجده هجری روز جمعه بوقت بر آمدن یک پاس روز در احمد نگر
دکن باجل طبیعی درگذشت لاش او را در شهر اورنگ آباد متعلق دکن برده
نزدیک کوه ایلوره در صحن مقبرهٔ شیخ رکن الدین که بحین حیات خود ساخته
بود مدفون نمودند و بر کوه مذکور دو روضه است یکی روضهٔ حضرت منتجب الدین زری
زربخش و دیگر روضهٔ برهان الدین و خطاب بعد استقرار حضرت خلد مکان قرار
یافته چون تاریخ ولادت او آفتاب عالم تاب ۱۰۲۸ یافته بودند و برای تاریخ جلوس او

وفات

اشیا
هندخاص
صوبهٔ دهلی

پدرش بزبان خود. افتاب عالم تابم. فرموده و حالا هم برای تاریخ وفاتش. افتاب
عالم تاب من. یافتند و نعمت خان عالی در شروح شاهنامه شاه عالم بهادرشاه
در تاریخ وفات عالمگیر بادشاه چند رباعی نوشته یکی ازان در تعمیه این است
رباعی عالمگیر آن خدیو صاحب تدبیر: برداشت دل از جهان ز جان هم شد سیر
او رفت ز ملک و ملک زو رفت بگو: شد بادشه ملک فنا عالمگیر: و وزرا
و امرائش معظم خان المعروف میر جمله و فاضل خان و جعفر خان و اسد خان و شایسته خان
وغیره بودند و عالمگیر بادشاه پنج پسر و پنج دختر داشت محمد سلطان و محمد معظم بهادرشاه
و محمد اعظم شاه و محمد اکبر و محمد کام بخش و از دختران زیب النساء بیگم و زینت النساء بیگم
و زبدة النساء بیگم و بدر النساء بیگم و مهر النساء بیگم و از تصنیفات عالمگیر بادشاه
چند نسخهٔ انشا و فتاوی عالمگیری مشهور است و در عهد او بتاریخ بیست و دوم شعبان سنه ۱۱۰۳
یکهزار و یکصد و سه هجری سید حسن رسول نما انتقال نمود محمد اعظم شاه پسر سوم
عالمگیر بادشاه است بتاریخ دوازدهم شعبان سنه ۱۰۶۳ یکهزار و شصت و سه هجری از
بطن بانو بیگم بنت شاهنواز خان صفوی در دکن متولد شد بعد از وفات پدر
باتفاق اعیان مملکت بتاریخ دهم ذالحجه صبح عید الضحی سنه ۱۱۱۸ یکهزار و یکصد و
هجده هجری در احمدنگر دکن بر سریر سلطنت نشست چون برادر بزرگ او
محمد معظم را دران حین در کابل بود ازین حال آگاهی یافت با لشکری عظیم
متوجه دکن شد و نامه به برادر خود فرستاد و هر چند خواست او را از جنگ و جدل
باز ماند و ملک وسیع را در میان خودها تقسیم نماید لیکن محمد اعظم شاه بخیال
نیاورد و کلامش اینکه هر ا شمشیر زند سکه بنامش گردد و بارادهٔ جنگ
از احمدنگر کوچ نمود و در میدان دهول پور را دوازده کروه از اکبرآباد واقع است
ملاقی فریقین دست داد و عظیم جنگ درمیان آمد آخر محمد اعظم شاه مع دو پسران

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

خود بلی محمد بیدار بخت و دیگری سلطان والاجاه و بسیاری از امرا کشته شد
و این واقعه بتاریخ هجدهم ربیع الاول سنه ۱۱۱۹ یکهزار و یکصد و نوزده هجری روز یکشنبه بوقوع
آمده تاریخ شهادت او این جست رباعی شاهزادهٔ دیوانه وشی اثر در دم ❊ حقا
که نبود هیچ از رستم کم ❊ دیدند سر و تنش جدا چون از هم ❊ گفتند همه
حامی محمد اعظم ❊ ۱۱۱۹ و در دهلی بمقبرهٔ همایون پادشاه مدفون گردید عمرش تا روز شهادت
پنجاه و پنج سال و هفت ماه و هفت یوم و مدت سلطنت از روز وفات پدرش
تا روز شهادت سه ماه و بیست روز بود نعمت خان عالی در جنگ نامه آن
هر دو برادر نثر بجا بیان نموده جست قطب الدین محمد شاه عالم بهادر شاه
پادشاه پسر دومین اورنگ زیب عالمگیر جست اصل نامش محمد معظم بود
سلخ رجب سنه ۱۰۵۳ یکهزار و پنجاه و سه هجری از بطن نواب بای ا هندو زنی
بنت راجه راجواره بود در برهان پور متولد شد در ایام شاهزادگی بخطاب
بهادر شاه نیز نامور بود بعد از کشته شدن برادرش اعظم شاه بتاریخ
نوزدهم ربیع الاول سنه ۱۱۱۹ یکهزار و یکصد و نوزده هجری روز دوشنبه در اکبرآباد
بر تخت نشست و بشاه عالم موسوم گردید و خلعت وزارت به منعم خان
به خطاب خانخانان و عهدهٔ وکیل مطلق به اسد خان و عهدهٔ میر بخشی
بر پسرش ذو الفقار خان بخطاب امیر الامرا مرحمت نمود و تاریخ جلوس
بزبان خود فرمود ما افتاب عالم تابیم ۱۱۱۹ و عزیزی بطور تعمیه خارجی گفته سر کن
سر آعظم جدا وانگه بخوان ❊ زیب افسر شاه عالم پادشاه ❊ ۱۱۲۰ این پادشاه
فاضل و محدث و حافظ کلام الله و با جروت و صالح و عابد و کثیر الاولاد بود از
کمال عزم و شجاعت او جمیع نوکران و زمینداران و حکام قریب و بعید مطیع
و فرمان بردار بودند و در عهدش همه شاهزادگان مطلق العنان و فارغ

اشیا

هند خاص

صوبه دهلی

الابال می زیستند چنانچه هفت شاهزادگان بدست راست و چپ او می نشستند
بدست راست پسر بزرگ او معز الدین جهاندار شاه با سه پسران خود
یعنی اعز الدین و عزیز الدین و یکی دیگری و نیز پسر دویمین او عظیم الشان با سه
پسران خود یعنی محمد کریم الدین و فرخ سیر و همایون بخت مؤید از دل پسر بیدار بخت
بن محمد اعظم شاه و بدست چپ پسر سویمی او رفیع الشان با دو پسران
خود یعنی رفیع الدرجات و رفیع الدوله و نیز پسر چهارم او خجسته اختر جهان شاه
با پسر خود فرخنده اختر و عالی تبار بن اعظم شاه و دو پسران کام بخش بن
عالمگیر یعنی محی السنت و محی الملت می نشستند چون محمد کام بخش برادر
خورد بهادر شاه را از پدر خود ملک بیجاپور یافته بود در سنه ١١٢٠ یکهزار و
یکصد و بست هجری سکه و خطبه بنام خود کرد بهادر شاه با لشکری عظیم بسر او
رفت چون قریب حیدرآباد رسید او نیز با سپاهی که داشت رو بجنگ آورد
و کشته شد و چون بهادر شاه از انجا مراجعت نموده تا میرته رسیده بود اخبار
طغیان سکهان اصغا فرموده و بنظر جباه متوجه لاهور شد و قلع و قمع اعدا نمود
و همدرین سفر وزرای او آصف الدوله را صوبه اوده در جاگیر داشت و بشارت خان
و منعم خان و هدایت الله خان بودند و پادشاه ممدوح چهار پسر و دو دختر داشت
یعنی معز الدین جهاندار شاه و عظیم الشان و رفیع الشان و خجسته اختر جهان شاه
و از دختران مهر افروز بانو و دولت افروز بانو بتاریخ بست و یکم محرم سنه ١١٢٤ یکهزار و
یکصد و بست و چهار هجری بعمر هفتاد سال و شش ماه و بست و یک یوم بعارضه درد گرده
در لاهور بمرد و لاشه او را در شاهجهان آباد آورده متصل موتی مسجد در جوار مزار
خواجه قطب الدین بختیار کاکی مدفون نمودند و مزار را سراسر از سنگ مرمر ساختند
و این بیت را از مصرعه ثانی آن تاریخ وفاتش برمی آید بر بالین مزار کنده است

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

۱۱۲۴

بیت در خور بیت الله بام مصطفی ❊ شاه عالم را بود جنت جزا ❊ و مسجد مذکور را سراسر
از سنگ مرمر سرخ تعمیر نموده بهادر شاه جنت لقب او بعد شنقار خلد منزل
قرار یافته مدت سلطنت او بعد از کشته شدن اعظم شاه تا روز وفات چهار
سال و ده ماه و دو یوم ابو الفتح معز الدین محمد جهاندار شاه را بسبب کشتن
بسیاری از اقارب خود را عوام او را معز الدین کلباش مشهور نموده بودند پسر
شاه عالم بهادر شاه جنت بتاریخ دهم رمضان سنه ۱۰۷۲ یکهزار و هفتاد و دو هجری روز
چهارشنبه از بطن نظام بائی در شاهجهان آباد متولد شد چون پدرش
بهادر شاه در لاهور درگذشت دران وقت هر چهار پسران او بخیمه گاهش
موجود بودند و همه خواهان سلطنت شده جنگی عظیم فیمابین ایشان واقع گشت
عظیم الشان یکطرف بود و دیگر ۳ سه برادران باتفاق امیر الامرا ذو الفقار خان یکطرف
بودند عظیم الشان هزیمت یافت و فیل سواری او گوله بخرطوم خورده مع عظیم الشان
بآب راوی فرو رفت و غرق شد بعد لاش عظیم الشان در دهلی آورده
بروضه همایون شاه دفن کردند بعد دیگر ۳ سه برادران باهم جنگیدند منجمله از ایشان
جهاندار شاه مظفر آمد و رفیع الشان و جهان شاه مع پسر فرخنده اختر کشته
شدند و لاش ایشان را در دهلی بمقبره همایون شاه مدفون نمودند و هم سوای این
۳ سه برادران بعرصه هشت روز هر کدام از سلاطین زادگان ۸ از اولاد و احفاد
زیاده بر بیست کس بودند درین جنگ کشته شدند بعد قتل بسیار جهاندار شاه
بتاریخ غره ربیع الاول سنه ۱۱۲۴ یکهزار و یکصد و بیست و چهار هجری روز پنجشنبه در لاهور بر تخت
سلطنت جلوس نمود و بعد چندی سلطان محمد کریم الدین پسر عظیم الشان را نیز بدست
آورده بصلاح ذو الفقار خان بکشت عبارت سکه او این بیت بود بیت بزد سکه
در ملک چون مهر و ماه ❊ شهنشاه غازی جهاندار شاه ❊ جهاندار شاه مرد شجاع و

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

قوی هیکل بود رو بروی جد و پدر خود کارها کرده فامّا در ایام سلطنت خود بعشق لال کنور
نامی مطربه بعیش و عشرت چنان مشغول بود که خبر از عالم نداشت چون قریب نه
ماه برین بگذشت فرخ سیر بن عظیم الشان برای انتقام خون پدر و برادر خود از
بنگاله خروج کرد جهاندار شاه باستماع آن پسر بزرگ خود محمد اعز الدین را با لشکری
گران سمت او فرستاد فرخ سیر را سید حسین علی خان صوبه دار بهار
و برادر او سید عبد الله خان صوبه دار الله آباد را که سادات باره بودند بعد
منت و سماجت همراه خود گرفته با فوج عظیم تا به کهجوه که پانزده کروه غربی از الله آباد
ست رسیده بود که تلاقی فریقین دست داد و جنگی عظیم رو نمود و اعز الدین بتاریخ
بست و نهم شوال سنه ۱۱۲۴ یکهزار و یکصد و بست و چهار هجری هزیمت یافته بطرف آگره
شتافت بعد چندی چون فرخ سیر در آگره رسید با جهاندار شاه باز محاربه دست
داد آخر جهاندار شاه نیز بتاریخ هفدهم ذیقعده سنه مذکور از میدان گریخته و ریش
و بروت خود تراشیده بطرف شاهجهان آباد شتافت و فرخ سیر بتاریخ هجدهم
ذیقعده مذکور در اکبر آباد بر تخت سلطنت نشست و بعد چندی بطرف شاهجهان آباد
رفت چون در خضر آباد که یک کروه است از دهلی فاصله دارد رسید نواب آصف الدوله
اسد خان را مع پسرش امیر الامرا ذو الفقار خان نصرت جنگ که بعد هزیمت
پیش پدر آمده بود طلب داشت و اسد خان خلف را رخصت فرموده
ذو الفقار خان را همراه جهاندار شاه بروز جمعه بست و سیوم ۲۳ ذالحجه ۱۱۲۴ یکهزار
و یکصد و بست و چهار هجری بقتل رسانید و سرهای ایشان را بر سر سنان
نهاده و اجساد ایشان را رسن در پا بسته بر پشت فیل یکی اینصوب
و دیگری آنصوب آویخته با شوکت تمام بطرف شهر کوچ کرد و لاش جهاندار شاه
در مقبره همایون شاه مدفون گردید و چون همدرین سال بهادر شاه و هم جهاندار

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

هر دو فوت کرده بودند لاجرم مستر طامس بیلی صاحب در مفتاح التواریخ خود این
قطعهٔ تاریخ بتعمیه آورده قطعه بهادر شه و هم جهاندار شاه ؛ بیک سال زین دار
فانی برفت ؛ پسر مملکت دور کرده سر و شش ؛ بهادر برفت و جهاندار گفت
مدت سلطنت جهاندار شاه از روز جلوس تا روز هزیمت در اکبرآباد هشت ماه و
هفده یوم و عمرش پنجاه و دو سال و سه ماه و چهارده یوم لقب او بعد انتقال
خلد آرامگاه قرار یافته و او را سه پسر بودند اعز الدین و عزیز الدین عالمگیر ثانی
و دیگر یک دو در کتابی دیده شده مقبرهٔ جهاندار شاه نزدیک روضهٔ خواجه
قطب الدین بختیار کاکی است معین الدین محمد فرخ اختر سلطان فرخ سیر
بن عظیم الشان بن شاه عالم بهادر شاه روز پنجشنبه نهم رمضان سنه ۱۰۹۵
یکهزار و نود و پنج هجری از بطن صاحبه نسوان در عزیمت دکن متولد شد
چون بتاریخ هفدهم ذیقعده سنه ۱۱۲۴ یکهزار و یکصد و بیست و چهار هجری بر جهاندار شاه
فتح یافت بروز دیگر در اکبرآباد بر تخت شاهی جلوس فرمود بعد در شاهجهان
آباد رفته جهاندار شاه و ذو الفقار خان را بکشت و راجه سبهه چند دیوان خان
مذکور را بدست آورده زبانش ببرید و بسیاری از امرای جهاندار شاه
را بقتل رسانید و اعز الدین پسر جهاندار شاه و عالی تبار پسر اعظم شاه و همایون بخت
برادر خورد خود را معدوم البصر کردانیده در حبس فرستاد و خلعت وزارت بسید
عبد الله خان بخطاب قطب الملک بهادر یار وفادار ظفر جنگ و خلعت امیر الامرائی
به برادرش سید حسین علی خان مرحمت فرمود تاریخ جلوس او این ست
قطعه شاه فرخ سیر افسر او ؛ آفتاب سپهر مملکت ست ؛ گفت هاتف سال
سلطنتش ؛ آفتاب کمال سلطنت ست ؛ و بیت سکهٔ او این بود بیت سکه
زد از فضل حق بر سیم و زر ؛ بادشاه بحر و بر فرخ سیر ؛ در آغاز سنه ۱۱۲۴ یکهزار و

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

یکصد و بیست و هفت هجری جشن کدخدائی فرخ سیر با دختر مهاراجه اجیت سنگه پسر
جسونت سنگه راتهور هم بمیان آمد گویند این چنین طوی عظیم الشان از شاهان
پیشین کم جلوه ظهور نموده و میر عبد الجلیل بلگرامی مثنوی رنگین در این طوی بنظم
آورده داد سخنوری داده خصوص در مقامی که اسمای پردهای هندی در ضمن
الفاظ فارسی آورده و بی تصنع سحر حلال بکار برده این چند بیت از آن مقام
ثبت ابیات چو سید دل نماید حسن آهنگ ؛ برد از چهره هر یار سارنگ ؛
ز بس مدهوش شد زین نغمه هشیار ؛ ندارد از اله یارای رفتار ؛ چنان
از نغمه دل بر بنغمی زد ؛ ازلی اهمال کوس خرمی زد ؛ اگر دهلی نماید فخر شاید ؛ نوای
زین به اگره کی سراید ؛ در آخر مصرع بیت اول لفظ سارنگ و در دوم الهیا
و در سوم مالکوس و چهارم بهاگره سحر حلال ثبت و میر احسن ایجاد تخلص
که به تسوید نامه فرخ سیر مامور بود و معانی خان خطاب یافته قطعهٔ در تاریخ
سال ازدواج گفته بیتی از آن این ثبت شد ز بانخ مهاراجه جسونت
سنگه ؛ بمشکوی دولت در آمد گلی ؛ ۱۱۲۷ بالجمله بعد چند سال میان بادشاه
و آن هر دو سید یعنی عبد الله خان و حسین علی خان از زدگی ها رو داد
و چون ایشان اقتدار تمام پیدا کرده بودند و در حقیقت اختیار سلطنت
بدست ایشان چنان رسیده بود که هر کرا میخواستند بظاهر بادشاه
میکردند بپایان کار چنان غرور در سر ایشان افتاد که میگفتند که هر کرا
پاپوش بر سر نهیم بادشاه گردد روز شنبه هشتم ربیع الثانی سنه ۱۱۳۱
یکهزار و یکصد و سی و یک هجری هر دو برادران مردم خود را در حرم بادشاه
که در آنجا فرخ سیر از بیم ایشان پنهان شده بود فرستاده بفضیحت تمام بیرون
کشیدند و به ترپولیه قلعه برده چشمش از نور باصره معدوم الفروغ ساخته محبوس

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

نمودند و رفیع الدرجات بن رفیع الشان را بر تخت نشانیدند و فرخ سیر بعد دو ماه
از معزولی خود بتاریخ دوازدهم جمادی الثانی سنه مذکور بایمای سید عبد الله خان
بقتل رسید و بمقبرهٔ همایون بادشاه مدفون گردید میرزا بیدل این تاریخ در عزل
و شهادت او گفته رباعی دیدی که چه با شاه گرامی کردند ✤ صد جور و جفا از ره
خامی کردند ✤ تاریخ جو از خرد بجستم فرمود ✤ سادات بوی نمک ۱۱۳۱ حرامی کردند ✤
و میر عظمت الله بلگرامی بیخبر تخلص در جواب تاریخ مذکور چنین گفته رباعی با شاه
سقیم انچه شاید کردند ✤ از دست حکیم هرچه اید کردند ✤ بقراط خرد نسخهٔ
تاریخ نوشت ✤ سادات دوا ۱۱۳۱ شش انچه باید کردند ✤ مدت عمر فرخ سیر
سی و پنج ۳۵ سال و هشت ماه و بیست و پنج ۲۵ یوم و مدت سلطنت او از روز فتح یافتن
بر جهاندار شاه تا روز عزل و حبس شش ۶ سال و پنج ماه و شش یوم لقب بعد
شنقار شاه شهید قرار یافته شمس الدین محمد ابو البرکات رفیع الدرجات
بن رفیع الشان بن بهادر شاه در جمادی الاول از بطن نور النسا بیگم دختر
شیخ باقی در قلعهٔ شاهجهان آباد متولد شد بعد مقید شدن فرخ سیر سید عبد الله
خان رفیع الدرجات را از قلعهٔ سلیم گڈه که در انجا محبوس بود بر آورده بتاریخ
نهم ربیع الثانی سنه ۱۱۳۱ یکهزار و یکصد و سی و یک هجری روز چهار شنبه برای نام
بر تخت دهلی نشانید و اختیار سلطنت بدست هر دو برادران سادات
ماند تاریخ جلوس او این گفت رباعی بنشست بتخت چون رفیع الدرجات ✤
گوئی که بعرش سر کشید از عرفات ✤ پیر خردش چو دید با فر و شکوه ✤
تاریخ آمد لقب رفیع الدرجات ۱۱۳۱ ✤ و بیت سکه او این گفت بیت زد سکه
بهند با هزاران برکات ✤ شاهنشه بحر و بر رفیع الدرجات ✤ چون رفیع الدرجات
مریض و ضعیف و نحیف و معتاد بکوکناری بود آخر بعد سلطنت سه ۳ ماه و یازده

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

روز بتاریخ نوزدهم رجب سنه مذکور بمرض تپ دق فوت کرد و متصل روضه خواجه
قطب الدین بختیار در مقبرهٔ بهادر شاه مدفون گشت تاریخ وفاتش این گفت
قطعه چون جان شهنشاه رفیع الدرجات ؛ ره جست بسایهٔ نهال طوبی
رضوان بدر بهشت اقدام کنان ؛ گفتا خلد برین مقام و ماوا ؛ (۱۱۳۱) شمس الدین محمد
رفیع الدوله شاه جهان ثانی پسر کلان رفیع الشان بن بهادر در [illegible] متولد
شده بود بعد وفات رفیع الدرجات سید عبدالله خان و سید حسین علی خان
موافق وصیت او برادر کلانش رفیع الدوله را از محبس برآورده بتاریخ بیستم
رجب سنه (۱۱۳۱) یکهزار و یکصد و سی و یک هجری بر تخت نشانیده بشاهجهان ثانی
موسوم کردند و بعد چندی حسین علی خان او را همراه گرفته بر سر سلطان نیکوسیر
بن سلطان محمد اکبر پسر خورد عالمگیر بادشاه در اکبرآباد بهزاری متر سین
و صفی خان قلعه‌دار او را بر تخت شاهی نشانیده بودند نهضت فرمود و قلعه
را بعد محاصرهٔ چند روزه بماه رمضان سنه مذکور مفتوح ساخت و سلطان
نیکوسیر را بدست آورده باز در محبس فرستاد و میر عبدالجلیل بلگرامی قصیده
در تهنیت آن گفته بیت آخرش تاریخ این حصت ؛ کرد عبدالجلیل در تاریخ
قلعهٔ آگره گرفت رقم (۱۱۳۱) ؛ و شاهجهان ثانی نیز بدستور برادر خود مریض و ضعیف بود
آخر بعد سلطنت سه ماه و هجده یوم بتاریخ هفتم ذوالقعده سنه مذکور در اکبرآباد فوت
کرد لاشش او را نیز بدهلی برده قریب تربت برادر او دفن کردند چون فرخ سیر
و رفیع الدرجات و رفیع الدوله در یک سال فوت کردند لاجرم مستر طامس
بیلی صاحب تاریخ ایشان بدین عنوان گفته رباعی گردند سه بادشه بیک
سال وفات ؛ فرخ سیر و دگر رفیع الدرجات ؛ بعدش چو رفت از جهان
رفیع الدوله ؛ تاریخ فغان (۱۱۳۱) نوشته شد زین حرکات ؛ ابوالفتح ناصرالدین محمد شاه

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

پادشاه غازی بن جهان شاه بن بهادر شاه لشب جمعه بیست و سوم (٢٣) ربیع الاول
سنه ١١١٤ یکهزار و یکصد و چهارده هجری در نواحی غزنین از بطن نواب قدسیه بیگم متولد
شد و سلطان روشن اختر موسوم گردید بعد وفات رفیع الدوله سید
عبدالله خان وزیر اعظم او را از شاهجهان آباد که در انجا مع مادرش از وفات
پدر خود جهان شاه و جلوس جهاندار شاه محبوس بود طلبداشته بتاریخ
پانزدهم (١٥) ذیقعده سنه ١١٣١ یکهزار و یکصد و سی و یک هجری بعمر هفدهم (١٧) سال و هفت ماه
و بیست و سه یوم در اکبرآباد بر تخت شاهی نشانید و به محمد شاه موسوم ساخت
تاریخ جلوس او این قطعه است قطعه شه کشورستانی روشن اختر
آنکه در عالم ؛ گواه آمد فروغ بخت را نام همایونش ؛ درین بودم اگر گویم نظم تاریخش
ز راز هاتف ؛ سر آرای جاه و دولت آمد سال تاریخش (١١٣١) ؛ و جشن جلوس
بتاریخ یکشنبه نهم شوال سنه ١١٣٣ یکهزار و یکصد و سی و سه هجری بعد از کشته شدن
سید حسین علی خان و قید شدن برادرش سید عبدالله خان سرانجام نمود
چنانچه تاریخش درین بیت آمده بیت روشن اختر بود اکنون ماه شد ؛ یوسف
از زندان برآمد شاه شد (١١٣٣) ؛ اگرچه درین زمان اشرفی های محمد شاهی بسیار یافته می شود
و بر هیچ یکی بیت سکه مرقوم نیست فاما گویند که این بیت سکه او بود بیت ز فضل
حق شهنشاه محمد شاه دین پرور ؛ درین عالم زده سکه ز مهر و ماه روشن تر ؛
و محمد شاه مرد حسین و عاقل و دانا بود آن هر دو سادات یعنی عبدالله خان
و حسین علی خان را که اکثر بانی فساد سلطنت میشدند بقتل رسانید
بیان ایشان بجای دیگر مرقوم خواهد شد و محمد امین خان بعهده وزارت
و خطاب اعتماد الدوله سرفراز گشت و پس از دو ماه و چند یوم در ربیع الاول
سنه ١١٣٣ یکهزار و یکصد و سی و سه هجری وفات نمود شه محمد امین خان هم مرد (١١٣٣) تاریخ وفات

آسیا

هند خاص

صوبه دهلی

او یافته اند و بعد فوت او نظام الملک وزیر شد و در سنه ۶ جلوسی بسبب رنجش
پادشاه با نظام الملک مذکور قمر الدین خان پسر محمد امین خان وزیر گردید پادشاه
عیاش و عشرت طلب بود ستاره دم دار در عهد محمد شاه پادشاه در نصف
آخر محرم سنه ۱۱۳۶ یکهزار و یکصد و سی و شش هجری ستاره دم دار در کواکب برج
دلو نمودار شده قریب دوازده روز ظاهر مانده مختفی گشت و همدرین ماه
پسر کلان پادشاه انتقال نمود فقط و در کتب اهل فرنگ نیز مرقوم است که این
ستاره دم دار بماه اکتوبر سنه ۱۷۲۳ یکهزار و هفتصد و بیست و سه عیسوی نمودار
گشته بود و در سنه ۱۱۵۱ یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری فتنه نادرشاه بر خاست
در روز جمعه بیستم ذالحجه سنه مذکور نادرشاه داخل دهلی گردید و بیست هزار کس را
در دهلی قتل عام کرد و دو کرور روپیه از خانه نظام الملک ضبط کرد و هشتاد کرور و پنجاه
لک روپیه از محمد شاه و علاوه از مصادره نقد و جنس و تخت طاوس و
دیگر تخت ها صندلین و ظروف و اسب و فیل که جمله زیاده بر هشتاد کرور روپیه
خواهد بود گرفت لیکن در خزانه اندرون محل دست اندازی نکرد و ممالک
آنطرف اتک از کابل و غزنین و قندهار و لیکن در و بکر و چهار محال پنجاب
که مصرف کابل مقرر بود بنادرشاه قرار یافت باقی بمحمد شاه ماند و منجمله جواهرات
که نادرشاه همراه برده الماسی بود مسمی بدریای نور بوزن سی و دو
قرات که قیمتش زیاده از یک کرور بود و آن الماس دست بدست بوارثان
نادرشاه رسید و شجاع الملک آنرا در هنگامیکه از پادشاهی معزول شده
در لاهور اقامت انداخته بود در سنه ۱۲۳۲ یکهزار و دو صد و سی و دو هجری بدست
رنجیت سنگه راجه لاهور بقیمت یک و نیم لک روپیه فروخته الحاصل
دیگر آنچه که نادرشاه در ایام توقف شاهجهان آباد ایجاد نمود این بود که سکه ایران

در تاریخ نادری ذالحجه سنه ۱۱۵۱

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

را ام عباسی و محمدی و شاهی و هزار دیناری و اشرفی بود حکم داد تا موقوف کرده
باین شعر مسکوک سازند بیت سلطان بر سلاطین جهان شاه
شاهان نادر صاحبقران ؛ و این شعر نیز بر سکه او مضروب شده بیت
خادم شاه نجف زیبندهٔ تاج و نگین ؛ بادشاه دادگستر نادر ایران زمین
و بر نگین مهر نادرشاه ام بر جمیع کاغذات ثبت میشد این شعر کنده بود
بیت نگین دولت و دین رفته بود چون از جا ؛ بنام نادر ایران قرار داد
خدا ؛ و بعد چند روز حسب خواهش نادرشاه صبیه سلطان یزدان بخش
بن سلطان مراد بخش بن شاهجهان بادشاه را بعقد نکاح مرزا نصر الله
پسر نادرشاه در آوردند و پیش از قتل شدن نادرشاه در ایران از بطن
او پسری تولد شده بود موسوم به تیمور مرزا المختصر اینکه نادرشاه بعد از قتل و غارت
محمدشاه را باز بر تخت نشینده بتاریخ شانزدهم محرم سنه ١١٥٢ یکهزار و یکصد
و پنجاه و دوم هجری از شاهجهان آباد کوچ کرده متوجه ایران شد و نادرشاه
ام از تاخت و تاراج دهلی را خراب کرده بود تاریخ آن شکل مغل بیجا شیافته ١١٥١
اند و نادرشاه از اموال ضبطی تنخواه هجده ماهه فوج خود را داد و خراج ٣ ساله
بر رعایای ایران معاف کرد باقی حالات نادرشاه در بیان سلاطین ایران
مذکور است ستارهٔ دم دار در سنه ١١٥٤ یکهزار و یکصد و پنجاه و چهار هجری بعد محمدشاه
بعد عید الضحی ستارهٔ دنباله دار بمقدار یک گز از سمت راس مایل بجنوب در
برج جدی نمودار گشته هر روز مرئی میشد ام بطرف شمال میرود و قریب یکماه
ماند بعد ایام عاشوره معدوم شد و ایام ظاهر شدن این ستاره مطابق میشود
با تاریخ یعنی از اوایل ماه فبروری تا اوایل ماه مارچ سنه ١٧٤٣ یکهزار و هفتصد و چهل و دو عیسوی
ستارهٔ دنباله دار در سیر المتاخرین آورده ام در شب جمعه ٢٤ بیست و چهارم ذیقعده

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

سنه ۱۱۵۶ یکهزار و یکصد و پنجاه و شش هجری ستارهٔ دم دار اول بقدر نیم گز در میان اختر برج
حوت و اول حمل مابین کوکب سره الفرس و جناح الفرس اول شب
ظاهر شد تا ثلث شب می ماند و قریب بیست و دو روز همین قسم یکجا ماند
و از میان هر دو کوکب در ظاهر بطرف مغرب اندک مایل بجنوب میرفت
و از شب جمعه پانزدهم ذالحجه دمش بقدر یک نیزه مرئی میشد عین ستاره
بسوی مغرب و دم او بطرف مشرق و روشنی همیشه زیاده میشد
و در آخر ذالحجه معدوم شد و در کتب انگریزی نیز مذکور هست که این ستاره
بماه دیسمبر سنه ۱۷۴۳ یکهزار و هفتصد و چهل و سه عیسوی ظاهر گشته در شروع
سال یکهزار و هفتصد و چهل و چهار عیسوی غایب شد فقط و در عهد محمد شاه
در سنه ۱۱۶۱ یکهزار و یکصد و شصت و یک هجری احمد شاه درانی والی کابل بارادهٔ
تسخیر هندوستان وارد لاهور شد شاهنواز خان صوبه دار انجا چندی با او محاربه
داشت آخر بماه محرم سنه مذکور گریخته بدهلی رفت و لاهور در تصرف شاه درانی
آمد بعد احمد شاه عازم دهلی گردید ازین سو محمد شاه بادشاه دهلی که از چند مدت
علیل بود مضطرب گردید پسر خود شاهزاده احمد شاه را با قمر الدین خان وزیر
و نواب ابوالمنصور خان صفدر جنگ و ایسر سنگه راجپوت و دیگر امرای عظام
و سپاه عظیم برای مقابلهٔ شاه درانی رخصت فرمود چون شاهزاده بکنار ستلج رسید
شاه درانی با شش هزار سوار داخل سرهند شد سیزدهم ربیع الاول سنه مذکور
آن شهر را تاراج نمود مختصر اینکه بر چهار کروه از شهر سرهند مقر قتال گردید و قریب
شانزده روز جنگ در میان ماند و نواب اعتماد الدوله قمر الدین وزیر اعظم در خیمه
بود که ناگه گلولهٔ تفنگ از غنیم آمده به پهلوی او خورد و جان بحق شد و این واقعه
بتاریخ بیست و دوم ربیع الاول روز جمعه سنه مذکور بود شاهی ۱۱۶۱ نواب قمر الدین خان ش

آسیا
هند خاص
صوبه دهلی

بعد فوت قمر الدین خان پسرش معین الملک و نواب صفدر جنگ متوجه معرکه گردیدند و تا بیست و ششم ماه مذکور آتش قتال اشتعال پذیر یافت تا آنکه شاه درانی تاب مقاومت نیاورده بجانب کابل گریخت هنوز شاهزاده احمد شاه در نواحی سرهند بود که محمد شاه بادشاه در شاهجهان آباد بعمر چهل و هفت ۴۷ سال و یکماه و پنج یوم بتاریخ بیست و هفتم ربیع الثانی شب پنجشنبه سنه ۱۱۶۱ یکهزار و یکصد و شصت و یک هجری بعارضهٔ استسقا وفات یافت نواب ملکه زمانه دختر محمد فرخ سیر که زوجه محمد شاه بود باتفاق نواب غازی الدین خان امیر الامرا خلف نواب آصف جاه جاوید خان خواجه سرا و دیگر امرا اظهار این واقعه را باعث فتنه انگاشته پنهان داشتند احمد شاه بمجرد مطلع شدن برین حادثه نواب معین الملک را بلاهور مرخص فرموده خود متوجه شاهجهان آباد گردید و این مصرعه در تاریخ وفات محمد شاه یافته اند مصرعه های رفت از جهان محمد شاه ۱۱۶۱ مدت سلطنت او از روز جلوس تا روز وفات بیست و نه ۲۹ سال و پنج ماه و سیزده ۱۳ یوم قبر او در حجرهٔ مقبرهٔ مادرش نواب قدسیه بیگم در پائین مزار نظام الدین اولیا واقع است لقب او بعد وفات فردوس آرامگاه قرار یافت و او را دو پسر و یک دختر بودند پسر کلان او در حین حیات پدر خود بماه محرم سنه ۱۱۳۶ یکهزار و یکصد و سی و شش هجری فوت کرد دوم شاهزاده احمد شاه و نام دختر حضرت بیگم بود که در نکاح احمد شاه درانی درآمد ابو النصر مجاهد الدین محمد احمد شاه بهادر بادشاه غازی بن محمد شاه بادشاه روز سه شنبه هجدهم ربیع الثانی سنه ۱۱۴۰ یکهزار و یکصد و چهل هجری از بطن نواب ادهم بائی در دهلی متولد شد چون حین وفات پدر خود در نواحی سرهند بود بعد رسیدن خبر وفات بادشاه باتفاق و صوابدید نواب صفدر جنگ بعمر بیست و یک ۲۱ سال و پانزده ۱۵ یوم در پانی پت بر تخت شاهی جلوس فرمود و خلعت وزارت بنواب صفدر جنگ بخشید بعد بدهلی آمد و لقب خود ابو النصر مجاهد الدین محمد احمد شاه بهادر بادشاه غازی

تاریخ دوم جمادی الاولی ۱۱۶۱ سنه یکهزار و یکصد و شصت و یک هجری

اشیا
ہند خاص
صوبۂ دہلی

متورخت هر چند عقلا معروض داشتند که بهادر لقبی است از برای فخر امرا و از اولاد امیر
تیمور صاحبقران مجلس خود را باین لقب نخوانند لیکن منظور نشد و خلعت وزارت
بنواب صفدر جنگ و میر بخشی گری از انتقال آصف جاه بهادر که یکماه بعد از جلوس او
فوت کرده بود بصلابت خان ذوالفقار جنگ و بخشی گری دوم از انتقال نواب
قمر الدین خان به پسرش انتظام الدوله و بخشی گری سوم بنواب عبد المجید خان
مجد الدوله مرحمت فرمود مادر بادشاه که اودهم بائی بود بخطاب نواب بائی و بعد چندے
بنواب قدسیه صاحبه زمانی و جاوید خان خواجه سرا بسفارش نواب بائی بخطاب
نواب بهادر و برادر نواب بائی که مان خان نام داشت بمنصب شش هزاری
و خطاب معتقد الدوله سرفراز شدند تاریخ جلوس قطعه جوان شاه جوان بخت
بر سر تخت ÷ چو خورشید از فلک بنمود جلوه ÷ خرد سال جلوسش بر لب آورد
سپهر سلطنت افزود جلوه ÷ ١١٦١ احمد شاه زمام حل و عقد سلطنت بدست جاوید
خان خواجه سرا سپرده خود در عیش و عشرت مشغول شده بود اینمعنی صفدر
جنگ وزیرش را ناگوار آمد و مخالفت افتاد احمد شاه درانی باستماع خبر این
مخالفت عازم هندوستان گردید معین الملک صوبه دار لاهور چهارده
لک روپیه بابت محصول چهار محال مصرف کابل بشاه درانی داده
او را باز گردانید آخر صفدر جنگ بتاریخ بست و هشتم ٢١ شوال ١١٦٥ یکهزار و
یکصد و شصت و پنج هجری خواجه سرا مذکور را به بهانه ضیافت بخانه خود طلبیده
بقتل رسانید اینمعنی بادشاه و والده او را ناگوار آمد چون هفت ماه برین بگذشت
احمد شاه از گفته نواب عماد الملک غازی الدین خان وغیره صفدر جنگ را
معزول ساخته خدمت وزارت بنواب انتظام الدوله پسر قمر الدین خان مرحوم
مرحمت فرمود صفدر جنگ از شهر بدر رفته مشغول جنگ شد عماد الملک

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

عازم مقابلهٔ او گردید نجیب الدوله که از داماد دوندی خان علی محمد خانی بود درین جنگ
شریک خود ساخت و بماه رجب سنه ۱۱۶۶ یکهزار و یکصد و شصت و شش هجری باز شروع
محاربه شد و راجه اندرگوسائین که از ملازمان صفدر جنگ بود و کار رستمانه
کرده بتاریخ هفدهم شعبان بر مورچهٔ کمالی بیاره بضرب گلوله بندوق کشته شد الغرض
صفدر جنگ تا چند ماه کارزار کرد چون قافیه تنگ دید عرضداشت بحضور والا فرستاده
و صلح نموده بطرف اوده واله آباد که تعلق باو داشت روانه شد بعد روانگی
او جمله کار فرمانروائی بدست عماد الملک افتاد تا آنکه بعد چندی میان او و بادشاه
کدورتی بهم رسید و عماد الملک وزارت را نیز از انتظام الدوله گرفته احمد شاه
را در اواخر ماه جمادی الثانی سنه ۱۱۶۷ یکهزار و یکصد و شصت و هفت هجری در
قلعه محبوس کرد و بتاریخ دهم شعبان سنه مذکور در چشم او و مادرش میل
کشیده عالمگیر ثانی را بر تخت نشانید و احمد شاه مدت بیست سال در حبس
ماند و بتاریخ دوم شعبان سنه ۱۱۸۸ یکهزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری درگذشت
مدت عمرش چهل و هشت سال و ۳ ماه و پانزده یوم و مدت سلطنت او
شش سال و یکماه و چند یوم بود و قبر او در مقبرهٔ حمیده بانو بیگم مادر اکبر شاه متصل
مزار همایون بادشاه واقع است تاریخ وفات او این است قطعه بربست چون
مجاهد دین رخت زندگی ❊ هر کس درّ سرشک بمژگان خویش سفت ❊
هاتف برای سال وفاتش بصد بکا ❊ سال وفات (۱۱۸۸) سال وفات ماهی
گفت ❊ عزیز الدین محمد عالمگیر ثانی بادشاه غازی بن معز الدین جهاندار
شاه بن بهادر شاه روز جمعه سنه ۱۰۹۹ یکهزار و نود و نه هجری از بطن انوپ
بائی در ملتان متولد شد بعد از آنکه عماد الملک غازی الدین خان وزیر
احمد شاه را محبوس و مکحول کرد عزیز الدین را که شصت و هفت (۶۷) ساله بود

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

واز زمان فرخ سیر پادشاه مقید بود از محبس بر آورده بتاریخ دهم شعبان ۱۱۶۷ سنه
یکهزار و یکصد و شصت و هفت هجری روز سه شنبه موسوم بعالمگیر ثانی نموده برای نام
بر سریر فرمانروای شاهجهان آباد نشانید و میر اولاد محمد بلگرامی ذکا تخلص تاریخ جلوس
او گفته قطعه بر سریر سلطنت سلطان عزیز الدین نشست :: کارهای دین و دولت
جمله خاطر خواه شد :: سال تاریخ جلوس او ذکا تحریر کرد :: پادشاه هند عالمگیر عالیجاه ۱۱۶۷
شد :: و در عهد او در سنه ۱۱۷۰ یکهزار و یکصد و هفتاد هجری احمد شاه ابدالی مرتبهٔ
سویم تا شاهجهان آباد آمد و غنیمت بی شمار از دهلی و اگره برده و قریب چهل
روز در دهلی مقام نموده صبیهٔ محمد شاه را که حضرت بیگم نام داشت و از بطن صاحبه
محل بود بصلاح عالمگیر ثانی در حبالهٔ نکاح خود آورده و دختر عالمگیر ثانی را با پسر خود
تیمور شاه عقد مناکحت بسته وقت روانگی حسب خواهش عالمگیر ثانی عهدهٔ
امیر الامرائی بر نجیب خان افغان که داماد دوندی خان بود بخطاب نجیب الدوله
مرحمت ساخت اما بعد روانگی او عماد الملک غازی الدین خان که از خوف
احمد شاه ابدالی بطرف فرخ آباد رفته بود از انجا نواب احمد خان بنگش را
همراه گرفته بامداد رگهوناتهه راو مرهته و هولکر در دهلی آمد و بعد محاربه و مقاتله نجیب الدوله
را از شاهجهان آباد بدر نموده و جمله کار سلطنت را بدستور سابق بدست خود
آورده پادشاه را محض بی دخل ساخت و احمد خان بنگش را بعهدهٔ
امیر الامرائی بخطاب بخشی الملک احمد خان بهادر غالب جنگ سرفراز کنانید
بعد عماد الملک در پی بی حرمتی شاهزاده عالی گهر بن عالمگیر ثانی افتاد و شاهزاده
مذکور از خوف عماد الملک بطرف مشرق رفت و چندی در اله آباد بوده محمد قلی
خان برادر زادهٔ نواب صفدر جنگ را که نایب انجا بود امیدوار وزارت ساخته
در شروع سنه ۱۱۷۲ یکهزار و یکصد و هفتاد و دو هجری با فوجی عظیم باراده تسخیر بنگاله همراه خود

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

گفت درین سال رگهوناتهه راو مرهته و دتا سیندهیه بایمای عماد الملک نجیب الدوله را
در سکرتال محاصره کرده اورا تنگ نموده بود و چون درین روزها غلهٔ مرهته‌ها بسیار شده بود
و هندو و مسلمان عاجز آمده باتفاق نواب شجاع الدوله صوبه دار اوده و دیگر امرا عرضداشت
باحمد شاه درانی فرستادند چنانچه شاه درانی در سنه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد و سه
هجری رخ توجه بسمت هندوستان آورد عماد الملک باستماع آن بخیال بی ادبیایکه از او
بنسبت عالمگیر ثانی نموده بود بخوف جان خود باقی بیگ خان بلخی و مهدی قلی خان
کشمیری را که مشیر امور او بودند اشاره فرمود تا ایشان عالمگیر ثانی را روز
پنجشنبه هشتم ربیع الثانی سنه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد و سه هجری بفریب بکوتله
فیروز شاه برده از دست بالاباش خان تورانی بقتل رسانیدند و لاش
اورا از دری بطرف دریا بر ریگستان جمنا افگندند بعد شش پهر مردم دیگر
آن لاش را برداشته بمقبرهٔ همایون پادشاه مدفون ساختند و چون انتظام
الدوله پسر قمر الدین خان وزیر که خالوی عماد الملک بود و سه روز قبل از قتل
پادشاه بحکم عماد الملک از دست همون نمک حرامان شهید شده بود عزیزی
تاریخ شهادت او و پادشاه هم درین بیت گفته بیت سنی بلخ و شیعی
کشمیر قاتل جان ۱۱۷۳ شاه و این وزیر شد مدت عمر عالمگیر ثانی هفتاد و چهار ۷۴ سال
و مدت سلطنتش پنج سال و هشت ماه بود و لقب او بعد وفات عرش
منزل قرار یافته و در عهد عالمگیر ثانی بتاریخ پنجم شوال سنه ۱۱۷۰ یکهزار و یکصد و هفتاد هجری
در میان نواب سراج الدوله صوبه دار بنگاله و صاحبان انگریز جنگ بمقام پلاسی
بوقوع آمده بود محی السنت شاهجهان ثانی بن کام بخش بن اورنگ زیب
خلد مکان چهارم رمضان سنه ۱۱۴۷ یکهزار و یکصد و چهل و هفت هجری روز یکشنبه
دو گهری شب گذشته بود متولد شد معلوم باد چون نمک حرامان پادشاه

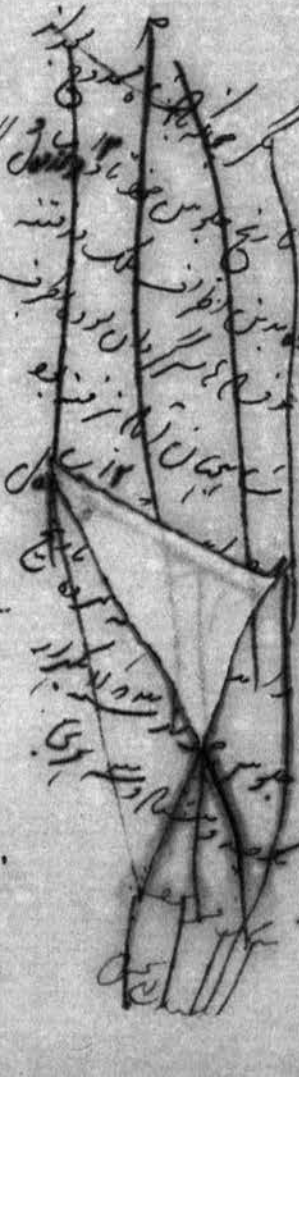
اشیا
هندخاص
صوبهٔ دهلی

عماد الملک عالمگیر ثانی را بکشتند شاهزاده محی السنت را بتاریخ هشتم ربیع الثانی سنه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد و سه هجری روز پنجشنبه که دران وقت عمرش بست و پنج سال و هفت ماه و پنج یوم بود بلقب شاهجهان ثانی برای نام بر تخت دهلی نشانیدند درین اثنا خبر ورود شاه درانی گوش زد عالمیان گردید عماد الملک از خوف احمد شاه درانی و از دهشت مردمانیکه او ایشان را نیز آزار رسانیده بود و هم از خوف متوسلان بادشاهی که با روهیله ها متفق شده به بهانهٔ تنخواه خودها بر او هجوم آورده با ایشان که نجیب الدوله در حویلی او رفته هرچه از نقد و جنس وغیره بود بغارت بردند پیش سورج مل جات رفته در قلعهٔ بهرت پور مخفی شد چون احمد شاه درانی در شاهجهان آباد رسید بمیدان باولی که در سواد شاهجهان آباد واقع جنگ با لشکر دتا سیندهیه جنگی عظیم در میان آمد تا آنکه دتا مذکور معه فوج خود بماه جمادی آخر سنه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد و سه هجری کشته شد چون خبر کشته شدن دتا سیندهیه به سداشیو بهاؤ برادرزادهٔ بالاجی پیشوا در دکن رسید با فوجی عظیم روانهٔ هندوستان گردید و در غایبانهٔ احمد شاه ابدالی در شاهجهان آباد رسیده اول شهر را تاخت و تاراج نمود بعد بتاریخ بست و نهم صفر سنه ۱۱۷۴ یکهزار و یکصد و هفتاد و چهار هجری شاهجهان ثانی را که قریب از یک سال بر تخت نشسته بود معزول ساخته مرزا جوان بخت را که خلف عالی گهر شاه عالم بادشاه بود بخطاب جهاندار شاه بولی عهدی پدرش که در بنگاله بود بر مسند فرمانروایی نشانید و خود متوجه احمد شاه درانی گردیده بمحاربه پرداخت آخر سداشیو بهاؤ بتاریخ ششم جمادی الثانی سنه ۱۱۷۴ یکهزار و یکصد و هفتاد و چهار هجری معه بسیاری از سرداران مرهٹه کشته شد که هزیمت تا شکست کرده خون مرهٹه ها مثل آب بر زمین روان بود احمد شاه درانی بعد قتل دتا این فتح بزرگ کرده امیر آزاد تاریخ آن گفته قطعه شاه بهاؤ را بس از دتا

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

۱۱۷۴
بلکمنت ؛ کرد در انجام و در آغاز فتح ؛ صورنای خامه تاریخش نواخت ؛ شاه درانی نموده
باز فتح ؛ بعد احمد شاه درانی سلطنت هندوستان بر شاه عالم بادشاه در آن ایام
بطرف بنگاله بود مقرر ساخته و جهاندار شاه را همچنان بجای پدر بولی عهدی گذاشته
و خلعت وزارت بنواب شجاع الدوله پوشانیده و از سر نو عهدهٔ امیر الامرائی
نجیب الدوله بخشیده بتاریخ شانزدهم ۱۶ شعبان سنه مذکور بطرف قندهار مراجعت کرد
؛ مراجعت قندهار نمود ؛ ۱۱۷۴ تاریخ روانگی او حلت مدت سلطنت شاهجهان ثانی ده ماه و بست
و دو یوم بود ابو المظفر جلال الدین محمد عالی گهر شاه عالم بادشاه غازی بن عزیز الدین
عالمگیر ثانی بن معز الدین جهاندار شاه بتاریخ هفدهم ۱۷ ذیقعده سنه ۱۱۴۰ یکهزار و یکصد
و چهل هجری از بطن زینت محل مشهور بلال کنور متولد شد واضح بادا چون قبل
ازین شاهزاده عالی گهر بخوف عماد الملک غازی الدین خان بحین حیات
پدر خود از شاهجهان آباد گریخت نواب محمد قلی خان را از اله آباد همراه خود
گرفته باراده تسخیر بنگاله وارد صوبه بهار شده محاربه و مجادله داشت ام درین
اثنا خبر شهادت پدر خود شنید فی الحال بصلاح امرا همراه بودند بتاریخ
چهارم جمادی الاول سنه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد و سه هجری در نواحی عظیم آباد
عرف پتنه اورنگ فرمانروائی آراسته جلوس فرمود و خود را بلقب
شاه عالم بادشاه ملقب ساخت و بعد خلعت وزارت بنواب شجاع الدوله صوبه دار
اوده و خلعت امیر الامرائی به نجیب الدوله فرستاد اهل دفاتر جلوس او از
تاریخ شهادت پدرش از هشتم ربیع الثانی سنه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد و سه بعون
هجری می نویسند مستر طامس بیلی صاحب در مفتاح التواریخ تاریخ جلوس او
درین بیت آورده ست زفضل حق چو شد عالی گهر شاه عالم ؛ بجوی سال جلوسش
۱۱۷۳
زفضل ربانی ؛ و شاه عالم بادشاه بعد جلوس خود زیاده بر یک سال در بنگاله

اشیا
هندخاص
صوبهٔ دهلی

باتوابعان نواب میرجعفر علی خان جنگ متواتر داشت تا آنکه در ۱۱۷۴ یکهزار و یکصد و
هفتاد و چهار هجری نواب قاسم علی خان حاکم بنگاله بحضور او رسیده ملازمت حاصل
نمود و برای مصارف بادشاه از صوبه بنگاله بیست و چهار لک روپیه سالانه مقرر
ساخت بادشاه از آنجا کوچ کرده بطرف اله آباد رفت و بتاریخ پنجم ذالحجه سنه
مذکور همراه نواب شجاع الدوله که بعد روانه شدن شاه ابدالی بطرف قندهار
باستقبال او شتافته بود در شهر اله آباد رسیده و بخوف جات و مرهته دیگر
ده سال بطرف شاهجهان آباد نرفت درین عرض مدت در ۱۱۷۵ یکهزار و
یکصد و هفتاد و پنج هجری قلعه چنار فتح شد و سه لک روپیه از آنجا بدست آمد
و چون اواخر ۱۱۷۶ یکهزار و یکصد و هفتاد و شش هجری میان انگریزان و نواب قاسم علی
خان حاکم بنگاله کدورتی بهم رسیده و تا چندی با ایشان جنگ و جدل ماند آخر قاسم علی
خان در اواخر ربیع الثانی ۱۱۷۷ سنه یکهزار و یکصد و هفتاد و هفت هجری از جنگ
گریخته در اله آباد آمد و از شاه عالم بادشاه و نواب شجاع الدوله کمک و مدد
خواست چنانچه نواب شجاع الدوله و بادشاه در پایان سنه مذکور با سپاه عظیم
در عظیم آباد رسیده باراده جنگ تا یک ماه مقام کردند و در سر و ۱۱۷۸ سنه یکهزار
و یکصد و هفتاد و هشت هجری بسبب ایام برشکال از آنجا کوچ کرده بمقام بکسر
مقام نمودند بعد گذشتن برسات میجر منرو صاحب انگریز بموجب اشاره
صاحبان کونسل با فوجی قلیل که در آن وقت داشت در بکسر آمده با نواب
شجاع الدوله محاربه نمود آخر شجاع الدوله تاب مقاومت نیاوردند بتاریخ
بیست و ششم ربیع الثانی ۱۱۷۸ سنه یکهزار و یکصد و هفتاد و هشت هجری موافق
بیست و سوم اکتوبر ۱۷۶۴ سنه یکهزار و هفتصد و شصت و چهار عیسوی از میدان
روبتافته هم‌عنان عنایت خان پسر حافظ رحمت خان با پنجهزار سوار

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

وپیاده در جنگ شریک نواب بود بطرف بریلی شتافت باین اراده که روهیله
١١٧٨
رفیق شوند باز محاربه کند غزیری در تاریخ هزیمت شجاع الدوله این فقره گفته کل منحل بود
القصه افواج انگریزی بعد فتح تا باله آباد و لکهنو و فیض آباد داخل شدند چون شاه عالم بادشاه
دید که شجاع الدوله منهزم شده گریخت لاجار با روسای انگریز طرح صلح انداخته
همراه ایشان تا باله آباد رفت و چون شجاع الدوله ببریلی رسید سیوای حافظ رحمت خان
احدی از روسای افاغنه با او موافق نشد لاجار از انجا همراه حافظ رحمت خان
در فرخ آباد بپیش نواب احمد خان پسر نواب محمد خان بنگش شتافت
و از انجا نواب عماد الملک غازی الدین خان را که در انجا بود همراه گرفته متوجه کالپی
شد و بسعی ملهار راؤ مرهته که پنجاه هزار سوار همراه خود داشت در کوره جهان آباد
لشکر کشید و جنرل کارنک صاحب که بطرف فیض آباد رفته بود باستماع این
خبر در گهاٹ شیوراج پور عبور گنگ نموده مقابله فوج مرهته نمود شجاع الدوله تاب
گوله توپ انگریزی نیاورده از میدان گریخت و مرهتهها عبور جمنا کرده بطرف
کالپی فرار نمودند این واقع بماه می ١٧٦٥ سنه یکهزار و هفتصد و شصت و پنج مطابق آخر
١١٧٩ سنه یکهزار و یکصد و هفتاد و هشت هجری واقع شد و از همین وقت پایه دولت
کمپنی انگریز بلندی گرفت و ابتدای عملداری ایشان در هند از همین زمان تصور
باید کرد چنانچه تاریخ آن درین مصرعه یافته اند مصرعه در هند امیر شد فرنگی ١١٧٩ بعد انهزام
شجاع الدوله در فرخ آباد بپیش احمد خان بنگش آمد و بصلاح او پیغام صلح با
روسای انگریز درمیان آورد و با جنرل کارنک صاحب ملاقات نمود و عهد
و پیمان کرد بعد هر دو از انجا کوچ نموده تا به اله آباد آمدند درین اثنا کرنیل کلایو
صاحب مخاطب به ثابت جنگ بهادر که همدران ایام باز از ولایت آمده
بود برای بندوبست صوبجات باله آباد رفت منشی اعتصام الدین که بولایت انگریزان

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

رفته بود در شگرف نامه خود می نویسد که چون لارد کلایو باله آباد رسید با نواب
شجاع الدوله قرار داد در میان آمد که صوبهٔ اله آباد مداخلهٔ بست و چهار لک روپیه و صوبهٔ
کوره جهان آباد نیز همان قدر ملک چهل و هشت لک روپیه جهت خرج بادشاه حواله
ملازمان او کرده شود و صوبه اوده ملک یک کرور و پنجاه لک روپیه و بنارس و غازیپور
زمین پانزده لک روپیه بصرف نواب باشد لیکن پنجاه لک روپیه برای خرج سپاه
کمپنی از نواب گرفته برین قول و قرار بتاریخ بست و چهارم صفر ۱۱۷۹ سنه یکهزار و یکصد و هفتاد
و نه هجری مطابق دوازدهم اگست ۱۷۶۵ سنه یکهزار و هفتصد و شصت و پنج عیسوی بدو قطعه
صلحنامه دستخط و مواهیر کمپنی و نواب شجاع الدوله ثبت نموده کتاب انجیل لارد کلایو
بدست خود گرفته بدست نواب داد و نواب مصحف مجید بدست گرفته در دست کلایو
معاوضه کرد کلایو سند نظامت صوبه بنگاله و بهار و اوڈیسه بنام نجم الدوله پسر جعفر علی
خان و سند دیوانی هر ۳ سه صوبه بنام کمپنی بقرار اینکه بست و چهار لک روپیه سالانه
بخزینهٔ بادشاهی عاید کرده آید حاصل ساخت و محاصل صوبجات مذکورین را بطریق تمغا بنام
کمپنی در سند بادشاهی نویسانیده گرفت و مقرر کرد که نواب نجم الدوله سالانه
پنجاه لک روپیه جهت ذات خود میگرفته باشد و جمیع معاملات مالی و ملکی و فوج
و تحصیل مال وغیره تعلق بصاحبان عملهٔ کمپنی دارد و پس بعد از هفت روز نواب شجاع الدوله
بطرف اوده رخصت شد و لارد کلایو بطرف کلکته روانه گردید و شاه عالم بادشاه
تا چند سال در شهر اله آباد طرح اقامت انداخت و پس ازین بدو سال یعنی در
سنه ۱۱۷۷ یکهزار و یکصد و هفتاد و هفت هجری میان نجیب الدوله و سورج مل جات جنگ
واقع شد و چون در سنه ۱۱۸۳ یکهزار و یکصد و هشتاد و سه هجری سرداران مرهته یعنی
نراین راو برادر کوچک مادهو راو پیشوا پسر بالاجی و تکوجی هولکر و مهاجی سیندهیه
با هشتاد هزار سوار بر راجه نول سنگه جات فتح یافت همدرین ایام نواب نجیب الدوله

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

خواست اما فرقهٔ سکهه را که در ملک دوآبه فتنه و فساد بر پا ساخته بودند بامداد مرهتها
دفع سازد ناگاه بیمار شد و پسر خود ضابطه خان را همراه مرهته گذاشته خود بطرف
روهلکهند شتافت و در راه بمقام هاپر بماه رجب سنه ۱۱۸۴ یکهزار و یکصد و هشتاد و چهار هجری
درگذشت و لاش او را در نجیب آباد برده دفن کردند و ضابطه خان بعد فوتش بدهلی
شتافت و چون مرهته ها رخ بشاهجهان آباد آوردند ضابطه خان شهر را گذاشته در
سکرتال رفت و مرهته ها دهلی را متصرف شدند و ملک میانه دوآب را که درمیان
رود گنگا و جمنا هست و از مدتی بقبضهٔ روهیله ها بود نیز گرفتند لیکن عرایض بحضور شاه عالم
بادشاه که در اله آباد بود ارسال نمودند که آمده بر ملک موروثی خود قابض شود بادشاه
که از مدتی بامید کمک از انگریزان در انجا بود چون دید که کسی مدد او نرسید لاچار
در سنه ۱۱۸۵ یکهزار و یکصد و هشتاد و پنج هجری متوجه شاهجهان آباد گردید و از فرخ آباد
شده بروز عید رمضان سنه مذکور داخل شاهجهان گردید چون از ضابطه خان
پسر نجیب الدوله حرکتهای ناپسندیده صادر شده بود بادشاه چند روز بعد از ورود خود برای
استیصال فرقهٔ روهیله توجه فرمود و باستمداد مرهته ها تا شش ماه جنگ و جدل در پیش
داشت تا آنکه ضابطه خان هزیمت برهزیمت خورده رو بفرار نهاد و پیش نواب شجاع الدوله
شتافت و زن و فرزند او همه اسیر مرهته شدند و قلعهٔ پتهرگده که ضابطه خان در آن
متحصن شده بود مفتوح گردید و بادشاه مظفر و منصور در سنه ۱۱۸۶ یکهزار و یکصد و هشتاد و
شش هجری داخل شاهجهان آباد گشت چون درین مهم از مرزا نجف خان کارهای
نمایان بوضوح پیوسته بود بادشاه عهدهٔ امیر الامرائی بمرزا مذکور بخشیده بخطاب نواب
ذو الفقار الدوله مرزا نجف خان بهادر غالب جنگ مخاطب ساخت اگرچه
بادشاه را ملکی وسیع بعد مغلوب شدن فرقهٔ افاغنهٔ روهیله بدست آمده بود لیکن روز
بروز کارش رو به تنزل داشت و فتنه و فساد هر طرف برخاستن گرفت زیرا که

[illegible] نجف خان [illegible] شمس الدوله را همراه
[illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

انچه ملکی بادشاه از ضابطه خان و روهیله‌ها برآورده بود مرهته‌ها از ضابطه خان گرفته باز باو سپردند
و بر باقی ملکها تسلط خودها داشتند تا بحدیکه ضابطه خان با توکوجی هولکر و عرض نموده
موافقت او طالب منصب امیرالامرائی و میربخشی گری گردید چون بادشاه را گوشهٔ
چشم با مرزا نجف خان بود میخواست که عهدهٔ میربخشی گری هم باو مرحمت نماید
این استدعای او اجابت نشد توکوجی ازین سبب رنجیده آماده مستعد جنگ
گردید و بادشاه نیز بغضب آمده نواب نجف خان فرمود تا با مرهته‌ها محاربه نماید
مرزا نجف خان بجنگ پیوست آخر هزیمت یافت و مرزا احسن برادر
خورد نواب محمد قلی خان که عزیز نجف خان بود درین جنگ از ضرب گولهٔ توپ
کشته شد فوت رستم ۱۱۸۶ تاریخ وفات اوست بعد هزیمت نجف خان مرهته‌ها
بادشاه را بران آوردند تا ضابطه خان را خلعت امیرالامرائی بخشد بادشاه لاچار
شده همچنان کرد و نیز بسبب لاچاری ملک کوره و جهان آباد و اله آباد که
برای مصارف بادشاه از طرف نواب شجاع الدوله مقرر شده بود حوالهٔ مرهته‌ها
نمود تا آنکه دست مرهته‌ها بران ملک نرسید و از آن وقت باز متصرف نواب
مذکور در آمد الحاصل بعد ازین معامله سه سرداران مرهته یعنی بیساجی پیشوا
و مهاجی پتیل سیندهیه و توکوجی هولکر از بادشاه رخصت شده باراده تسخیر
ملک افاغنه علی محمد خانی بر آمدند و نواب نجف خان را نیز سه هزار روپیه یومیه
مقرر کرده همراه خودها بردند و عبور گنگا نموده تاخت و تاراج شروع کردند بتقریب
زمان خبر از دکن رسید که نراین راو پیشوا را کشتند و رگهوناته راو مشهور
به رگهو راو که عموی او بود بر مسند نشاندند و نراین راو پسر بالاجی بود که بعد فوت
برادر کلان خود یعنی مادهو راو پیشوا بریاست رسیده بود و بسعی رگهو راو عموی
خود بماه جمادی الاول سنه ۱۱۸۶ یکهزار و یکصد و هشتاد و شش هجری کشته شد القصه سرداران

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

مرهته بنواب شجاع الدوله نوشتند که حالا ما درینجا توقف نمی‌توانیم کرد اگر شما شصت لک روپیه
بما دهید ملک میان دوآبه که از افاغنه گرفته ایم بشما سپاریم لیکن چون شصت لک
روپیه برای خرچ راه مایان وفا نخواهد کرد چهل لک از روهیله‌ها باید دهانید و اگر افاغنه ندهند شما
متعرض حال ما نشوید بنوعیکه توانیم از انها خواهیم گرفت نواب حافظ رحمت خان را طلبیده
استصواب نمود حافظ رحمت خان گفت که بالفعل شما یک کرور روپیه از نزد
خود بمرهته‌ها بدهید شصت لک بحساب خود و چهل لک بحساب ما بنویسید بنده این
مبلغ را بتدریج سرانجام نموده بخدمت ارسال خواهد داشت القصه نواب زر مذکور حوالهٔ
مرهته‌ها نمود و ایشان بملک خودها بدکن روانه شدند این واقعه در سنه ۱۱۸۷ یکهزار و یکصد
و هشتاد و هفت هجری بوقوع آمده بعد از ان نجف خان بملازمت شجاع الدوله آمده بسفارش
او بمختاری مهمات سلطنت و نیابت وزارت سرفراز شد بعده بدهلی آمده مجد الدوله
را که مشیر بادشاه بود محض بیدخل نمود و حسام الدوله را بایمای بادشاه محبوس کرد چون
بعد روانگی مرهته‌ها بملک خود حافظ رحمت خان در ادای زریکه شجاع الدوله بمرهته‌ها داده
ملک از تاخت و غارت رهانیده بود انکار نمود شجاع الدوله اول قلعه اتاوه را از دست
هری پنڈت مرهته که از طرف سیواجی پیشوا در انجا بود بیرون آورد بعده در شروع
سنه ۱۱۸۸ یکهزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری بطرف شاهجهان پور کوچ نمود و حافظ رحمت
خان قریب هفتاد هزار فوج افغان جمع کرده بمقابلهٔ او آمد و مابین کتره کمال زئی خان
و فرید پور در میدان لاهی کتره ملاقی فریقین دست داد دران وقت جنرل چامپین
صاحب با فوج انگریزی در لشکر نواب حاضر بود چنانچه بتاریخ دهم صفر سنه ۱۱۸۸ یکهزار و
یکصد و هشتاد و هشت هجری دو پلٹن انگریزی از فوج پیشتر رفته با روهیله‌ها جنگ
آغاز کردند و حافظ الملک حافظ رحمت خان نهایت تهور نموده بسواری اسپ
حمله بر سپاه انگریزی کرد و بضرب گوله توپ هلاک شد و سلطان خان برادر مرتضی خان

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

بریج سرش از تن جدا کرده بنواب آورد و هزیمت بر سپاه روهیله افتاد تاریخ این
فتح این حکمت بیت چو در لفظ ظفر ۱۱۸۰ تاریخ دیدند ¤ یکی باقی سر حافظ بریدند ¤ و شجاع الدوله
این فتح و بند و بست ملک جدید را از دست روهیله ها بر آورده بماه ذیقعده سنه ۱۱۸۸
یکهزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری فوت کرد و نواب آصف الدوله وزیر شد و سید
مرتضی خان مختار الدوله به نیابت کل سرفراز گردید همدرین سال ضابطه خان پسر
نجیب الدوله با سکهان موافقت نموده باز بغاوت کرد و عظیم الدوله ابو القاسم
خان برای دفع او مامور شده دران معرکه کشته گشت و در سنه ۱۱۸۹ یکهزار و یکصد و
هشتاد و نه هجری بادشاه برای تنبیه ضابطه خان و سکهان مع ذو الفقار الدوله به غوث
گده رفته مفتوح ساخت و غلام قادر خان افغان پسر ضابطه خان اسیر شد و باز در
سنه ۱۱۹۰ یکهزار و یکصد و نود هجری جریمه ضابطه خان عفو گردید و قبل ازین در اواخر ۱۱۸۷
یکهزار و یکصد و هشتاد و هفت هجری نواب نجف خان ذو الفقار الدوله قلعه اکبرآباد را
متصرف راجه نول سنگه جات بود مفتوح ساخت و نیز در سنه ۱۱۹۰ یکهزار و یکصد و نود هجری نجف خان
قلعه ڈیگ را که متصرف راجه رنجیت سنگه برادر خورد راجه نول سنگه جات بود
فتح نمود بالجمله چون نواب نجف خان هر قدر ملک را از دست جات و غیره بر آورده
بود متصرف خود داشت لاجرم مجد الدوله در سنه ۱۱۹۳ یکهزار و یکصد و نود و سه هجری
بادشاه را بر آن آورد تا فرمان بنام مرزا نجف خان فرستاد که درینولا دو کمپو سپاه
انگریزی ملازم رکاب شده اند لازم که هر قدر ملک بدست آورده ازان ملکها
بقدر تنخواه آن دو کمپو جدا ساخته حواله ملازمان سرکار نماید غرض مجد الدوله این
بود که اگر اطاعت فرمان نماید نصف ملک او به تنخواه کمپو خواهد رفت و دگر
حکم بجا نیاورد چار پلتن انگریزی فرستاده لشکر او را بر هم زند فاما حسب عنایت گورنر
جنرل هستنگس صاحب بر حال او بود هیچ نشد و نجف خان همدران سال

اشیا
هند خاص
صوبه دهلی

از اکبرآباد بشاهجهان آباد آمده مجد الدوله را حسب ایمای بادشاه از دست او بجان آمده بود
مقید ساخت و بعد نجف خان بجمادی الثانی سنه ۱۱۹۶ یکهزار و یکصد و نود و شش هجری در شاهجهان آباد
فوت کرد شاه عالم بادشاه عهده امیر الامرائی به افراسیاب خان که پسر خوانده مرزا نجف خان
بود بخشید و بخطاب شرف الدوله نواب افراسیاب خان مخاطب ساخت و از سفارش
او مجد الدوله از قید رهائی یافت بعد چندی مرزا شفیع که او نیز پسر خوانده نجف خان
بود و بعد وفاتش دختر او را در نکاح آورده بود افراسیاب خان را از دهلی بدر
ساخت و منصب امیر الامرائی بزور از بادشاه گرفت و بتاریخ سوم ذیقعده
سنه ۱۱۹۷ یکهزار و یکصد و نود و هفت هجری در قلعه ڈیگ از دست اسمعیل بیگ
برادر محمد بیگ همدانی کشته شد بعد شهادت مرزا شفیع افراسیاب خان
بار دیگر بخلعت امیر الامرائی سرفراز شد و بماه جمادی الاول سنه ۱۱۹۸ یکهزار و یکصد
و نود و هشت هجری مرزا جهاندار شاه پسر بزرگ شاه عالم بادشاه از جور افراسیاب
خان گریخته در لکهنؤ آمد دران ایام مستر هستنگس صاحب گورنر نیز در انجا بود
آمد و بعد چندی همراه صاحب موصوف تا به بنارس رفته دران شهر سکونت
اختیار کرد و برای مصارف او پنج لک روپیه سالانه از طرف نواب آصف الدوله
مقرر شد و افراسیاب خان بتاریخ پنجدهم ذالحجه سنه ۱۱۹۸ یکهزار و یکصد و نود
و هشت هجری باشاره زین العابدین خان برادر مرزا شفیع کشته شد
بعد وفاتش در شروع سنه ۱۱۹۹ یکهزار و یکصد و نود و نه هجری مادهوجی سیندهیه
بزور زر بادشاه را بران آورد تا منصب وکیل مطلق بر مادهوراو پیشوا
مرحمت فرمود و خود مادهوجی سیندهیه نایب او گردید و در سنه ۱۲۰۱ یکهزار
و دو صد و یک هجری مرزا جهاندار شاه برای دیدار پدر خود از بنارس
بشاهجهان آباد آمد و چون استقامت خود در انجا مصلحت ندید اعیال و اطفال

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

خود را همراه گرفته باز به بنارس رفت و بعد چندی بتاریخ ۲۵ بست و پنجم شعبان سنه ۱۲۰۲
یکهزار و دو صد و دو هجری بعارضه درد سینه در آن شهر فوت کرد معلوم باد که چون
مادهوجی سندیه عهده وکیل مطلق را از بادشاه بهر مادهو راؤ پیشوا دهانید
و خود نایب او گشته جمله کار سلطنت را و نیز حکومت قلعه دهلی و اکبر آباد بدست
خود آورد چنانچه بادشاه را بجز نامی نگذاشت چون ۳ سال برین بگذشت هر طرف
فتنه ها برپا شد غلام قادر خان پسر ضابطه خان افغان در شروع سنه ۱۲۰۲
یکهزار و دو صد و دو هجری لشکری از افاغنه جمع ساخته شاهجهان اباد را محاصره
نمود و بادشاه را چنان تنگ کرد که خلعت امیر الامرائی بدو بخشید لیکن
غلام قادر خواست که مرهته ها را بهر نوعیکه تواند از ملک بدر سازد چنانچه
بادشاه را نیز برین معنی راضی ساخت و بعد چندی مبلغ بیقیاس
برای مصارف سپاه از بادشاه طلبید چون بادشاه میدانست که از دست
او هیچ نخواهد شد مبلغ مذکور نداد غلام قادر خان بشتاب جوزده خاموش
ماند روز دیگر که ۲۲ بیست و دوم شوال سنه مذکور بود چندی از افغانان را
همراه خود گرفته اول بادشاه را معه ۱۹ نوزده شاهزادگان که پسران و نبیرگان
بادشاه بودند دستگیر نموده مقید ساخت و شاهزاده بیدار بخت
بن احمد شاه را از محبس بر آورده موسوم به بیدار شاه ساخته بر
تخت نشانید و سکه بنام او مسکوک کرد و این بیت بران ثبت گردانید
بیت سکه زد در هند از فضل الله ؛ حامی دین نبی بیدار شاه ؛ بعد
آن نمک حرام انچه که مال و زر و زیور و جواهر چه از خزانه بادشاهی و چه از پرده
نشینان محل سرای بادشاهی بانواع زجر و توبیخ که توانست بدست
آورد و درین هنگامه بادشاه و دیگر شاهزادگان و بیگمات تا چند روز

اشیا
هند خاص
صوبه دهلي

بی آب و خور ماندند بلکه چندی از فاقه کشی جان دادند بالجمله بعد فضیحت بسیار آن جفاکار
بتاریخ هفتم ذیقعده سنه ۱۲۰۲ یکهزار و دوصد و دو هجری پنج کس از روهیله‌ها را گفت تا بر سینه
بادشاه سوار شده هر دو چشمش را از نوک خنجر برآوردند بعد آن نمکحرام تا
بیک ماه دیگر دست تظلم بر اولاد تیموریه دراز داشته و آنچه مال و زر توانست
بدست آورده بخوف مرهته‌ها بتاریخ دوازدهم ذالحجه سنه مذکور بطرف غوث‌گده
گریخت بعد روانگی او مرهته‌ها شاهجهان آباد آمده بادشاه را بدستور سابق
بر تخت نشانیدند و از سر نو سکه و خطبه بنام او مقرر شد چنانچه سکه او تا
سنه ۱۲۵۰ یکهزار و دوصد و پنجاه هجری در تمامی هندوستان جاری بود بیت
سکه او این بود بیت سکه زد بر هفت کشور سایهٔ فضل اله ؛ حامی دین
محمد شاه عالم بادشاه ؛ و درین روزها هرچند که سکه بنام ملکه انگلستان جاری
شده اما روپیه و فلوس شاه عالم بادشاه نیز موقوف نیست اما روز بروز
کمیاب میشود و مستر طامس بیلی صاحب در باب تاریخ معدوم البصر شدن
بادشاه این بیت در تعمیه گفته بیت ؛ تفی گفت با سر ناله ۱۱۵۲ ؛ کور کردند شاه
عالم را ؛ گویند که چون بادشاه را مرهته‌ها بدستور سابق بر تخت نشانیدند همدران
ایام بادشاه با دل پر درد خود این قصیده نظم فرموده قصیده

صرصر حادثه برخاست پی خواری ما	داد بر باد سر و برگ جهانداری ما
آفتاب فلک رفعت شاهی بودیم ؛	برد در شام زوال آه سیه‌کاری ما
چشم ما کنده شد از دست فلک بهتر شد	تا نه بینیم که کند غیر جهانداری ما
داد افغان بچه شوکت شاهی بر باد	کیست جز ذات مبرا که کند یاری ما
بود جانکاه زر و مال جهان همچون مرض	دفع از فضل الهی شده بیماری ما
کرده بودیم گناهی که سزا ایش دیدیم	هست معروف که بخشند گنهگاری ما

اسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

کرده سی سال نظارت امرا دادبا | زودتر یافته پاداش ستمگاری ما
عهد و پیمان بمیان داد و نمودند دغاش | مخلصان خوب نمودند وفاداری ما
شیر دادم افعی بچه را بپروردم | عاقبت گشت مجوز بگرفتاری ما
حق طفلان را بسی سال فراهم کردیم | کرده تاراج و نمودند سبکباری ما
قوم مغلیه و افغان همه بازی دادند | لیک گشتند مجوز بگرفتاری ما
این گدازاده همدان را بدوزخ برود | بانی جور و ستم شد بدل افگاری ما
نامراد و سلیمان و بدل بیگ لعین | هر سه بستند کمر بهر گرفتاری ما
گل محمد را ز مردان بشرارت کم نیست | چه قدر کرد وکالت بی آزاری ما
شاه تیمور را دارد سر نسبت با من | زود باشد که بیاید بمددکاری ما
مادهوجی سیندهیه فرزند جگربند من است | هست مصروف تلافی ستمگاری ما
آصف الدوله و انگریز که دستور من اند | چه عجب گر بنمایند مددکاری ما
راجه و راو و زمیداری امیر و چه فقیر | حیف باشد که نسازند بغمخواری ما
نازنینان پری چهره که همدم بودند | نیست جز محل مبارک به پرستاری ما
گرچه ما از فلک امروز حوادث دیدیم | باز فردا دهد ایزد سر سرداری ما

بالجمله مرهٹها پادشاه را بر تخت نشانیده تعاقب غلام قادر نمودند و بماه ربیع الاول سنه ۱۲۰۳ یکهزار و دو صد و سه هجری او را دستگیر کرده اول هر دو چشمش بر آورده و گوش و بینی و دست و پای او بریده در شاهجهان آباد فرستادند امّا در اثنای راه بمرد اگرچه پادشاه بعد ازین حادثه تا چند سال در شاهجهان آباد بر تخت شاهی نشست امّا صرف نامی بود چرا که از عهد محمد شاه بسبب ضعف سلطنت و بی اتفاقی و بی وفائی امرا صوبه داران اطراف دست خودها کشیده مالک ملکها شدند

اسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

و مرهته‌ها دهلی و اگره را متصرف گردیدند و از خاندان تیموریه بجز نامی نگذاشتند......
و بتاریخ دویم رجب سنه ۱۲۱۶ یکهزار و دوصد و شانزده هجری نواب سعادت علی خان
حاکم اوده ملک میان دوآب و روهیله‌ها را مثل کوره و اتاوه و فرخ آباد و گورکهپور
و صوبه الهٔ آباد و غیره را جمع آن یک کرور و سی و پنج لک روپیه بود بتفویض اهالی
کمپنی نمود و در آخر عهد شاه عالم بادشاه انتظام مملکت هند بقبضه صاحبان انگریز
در آمد و بادشاه بعمر هشتاد سال و نه ماه و بیست و یک یوم بتاریخ هفتم رمضان
سنه ۱۲۲۱ یکهزار و دوصد و بیست و یک هجری بعارضه جسمانی در شاهجهان آباد
وفات یافت و در جوار مزار خواجه قطب الدین بختیار کاکی بمقبرهٔ شاه عالم
بهادر شاه مدفون شد و بطرف بالین او این اشعار با تاریخ مرقوم گشت
قطعه شد مهر اوج تاجوری در حضیض خاک ؛ دردا که از غبار کسوف اجل
نهان ؛ یعنی که شاه عالم عالم پناه کرد ؛ زین عالم انتقال بنزهت گه جنان ؛ پسید
نوشت خامه معجز طراز من ؛ بیتی که سال انست ز هر مصرعی عیان ؛ وای
افتاب روی زمین بوده پیش ازین ؛ شد افتاب زیر زمین آه
وا همان ؛ و بعد وفات لقب او : فردوس منزل : قرار یافته مدت سلطنت
او از روز جلوس تا روز وفات چهل و هشت سال و چهار ماه و چهار یوم
بود از انجمله دوازده سال و چهار ماه و بیست و هفت روز در صوبه بهار و الهٔ آباد
گذرانیده و هفتده سال و یک ماه و شش روز با دو چشم بینا در شاهجهان آباد
بسر برده و هجده سال و ده ماه و یک یوم کور شده بر تخت نشسته ابو النصر
معین الدین محمد اکبر شاه ثانی بن شاه عالم بادشاه غازی شب چهارشنبه
هفتم رمضان سنه ۱۱۷۳ یکهزار و یکصد و هفتاد و سه هجری از بطن مبارک محل بقصبه
مکن پور متولد شده بود وفات پدر خود بتاریخ هفتم رمضان سنه ۱۲۲۱ یکهزار و دوصد و بیست

اسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

و یک هجری بعمر چهل و هشت سالگی در سنه هجری آبا بر تخت نشست و مولوی
امام بخش صهبائی در تاریخ جلوس او بتعمیه گفته قطعه بهر جو کرد لباس خلافت اکبرشاه
بشرف دولت و اقبال و عزت مانوس :: سروش غیب ز روی بدیهه
یک ناگاه :: جبین عشرت پرویز گفت سال جلوس :: بیت سکه او این بود
بیت بسیم و زر زده خوش سکه جهانبانی :: چراغ دودهٔ تیمور اکبر ثانی :: بادشاه
ممدوح باخلاق حمیده و اوصاف پسندیده موصوف بود و وجاهت ظاهر
بسیار داشت اگرچه ظاهر انتظام امور مملکت بقبضهٔ اقتدار اهالیان فرنگ
بود و لارد امهرست در سنه ۱۲۴۲ یکهزار و دوصد و چهل و دو هجری مطابق سنه ۱۸۲۷
یکهزار و هشتصد و بست و هفت عیسوی به پیش گاه اش علانیه گفت که
اکنون زمان تبعیت و فرمان پذیری انگریزان مرخاندان تیموریه را بسر
آمده است و اکلیل سلطنت بفرق زیب سر انگریزان گشته با وجود
اینهمه بادشاه همت بزرگانه و وقار شاهانه داشت جود و بخشش او از
حد طاقت زیاده بود لک روپیه ماهانه که از سرکار کمپنی برای مصارف
ضروری او پیشکش میشد و علاوه محاصل تیول و اندوختهٔ پیشین
که از حوادث سابقه باقی مانده بود این همه پیش علو همت و بذل
و نوال او کافی نمیشد با علما و مشایخ و فقرا بطریق محبت و اعتقاد
سلوک میفرمود و خود نیز صفات درویشانه داشت و بزیارت
مزارات مشایخ و اعراس بزرگان اکثر تشریف برده داخل برکت
میشد و متصل مزار حضرت قطب صاحب مکانات عالی بنا فرموده
اکثر ایام در انجا تشریف میداشت و همدرانجا بتاریخ بست و هشتم جمادی
الثانی سنه ۱۲۵۳ یکهزار و دوصد و پنجاه و سه هجری بعد نماز مغرب که روز جمعه بود

[illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

بعارضهٔ استسقا بعمر هفتاد و نه سال و نه ماه و بست و دو یوم درگذشت
و در دهلی - بپهلوی پدر خود مدفون شد ظاهرا مدت سلطنت او سی
و یک سال و نه ماه و بست و دو یوم بود بقیاس بود وفات: عرش آرام گاه
مقرر شد سید احمد خان در وفات او این رباعی تاریخ در تعمیه گفته رباعی
چون برفت از جهان شه اکبر: شد سیه آسمان زدود جگر: باسی
شادی شکسته احمد گفت: سال تاریخ او غم اکبر: ابو ظفر سراج الدین
محمد بهادر شاه ثانی بادشاه غازی بن اکبر شاه ثانی بتاریخ بست
و هشتم شعبان سنه ۱۱۸۹ یکهزار و یکصد و هشتاد و نه هجری روز شنبه از
بطن لال بائی متولد شد عبارت: ابو ظفر: تاریخ میلاد اوست بعد وفات
پدر بعمر شصت و سه سال و ده ماه و یک یوم بتاریخ بست و هشتم جمادی الثانی
سنه ۱۲۵۳ یکهزار و دو صد و پنجاه و سه هجری از روز جمعه مطابق بست و هشتم ماه ستمبر
سنه ۱۸۳۷ یکهزار و هشتصد و سی و هفت عیسوی در قلعه شاهجهان آباد جلوس فرمود
تاریخ جلوس او از شیخ امام بخش صهبای این قطعه از نشه دولت بهادر
شاهی: شد پر زمی طرب ایاغ دهلی: تاریخ جلوس آن شه والا قدر
آمد بلب خرد چراغ دهلی: و بیت سکه او این هست بیت بسیم و زر زده
شد سکه بفضل اله: سراج دین ابو ظفر شه بهادر شاه: ایک لک روپیه ماهوار
برای مصارف او از سرکار کمپنی مقرر بود ~~و شاید اضافه سه لک سالانه~~
~~هم مییافت~~ بادشاه ممدوح طبع موزون و ذهن رسا میداشت خط نسخ
نهایت خوش می نوشت و در فن موسیقی مهارت عظیم داشت و در
شعر ریخته بسیار مضامین عالیه بسلک نظم میکشید چنانچه غزلهای والا اکثر
زبان زد عوام هست و ظفر تخلص او بود و در نغمه شوخ رنگ مشوره از مرزا

اسیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

ابراهیم ذوق را از ملازمان بارگاه و مخاطب بملک الشعرا بود میگرفت او را چهارده پسر
سیوای دختران بودند مرزا جوان بخت بهادر را در سنه ۱۲۷۲ یکهزار و دوصد و هفتاد
و دو هجری ولی عهد شده بود مرزا دارا بخت مرزا شاهرخ را از ذکیة النساء
بیگم بنت مرزا سلیمان شکوه بن شاه عالم پادشاه تولد شده بود مرزا فتح الملک
مشهور بمرزا غلام فخر الدین مرزا عبدالله مرزا اسد هو مرزا فرخنده شاه
مرزا قوماش بهادر مرزا بختاور شاه مرزا ابونصر مشهور بمرزا ابلاقی
مرزا مهدی مرزا خضر سلطان مرزا سهراب مرزا ظهیر الدین و نام دختران
دیده نشد چون در اوایل سنه ۱۲۷۴ یکهزار و دوصد و هفتاد و چهار هجری افواج
انگریزی را زیاده از شصت هزار مردمان خواهند بود در باره استعمال نمودن کارتوس
را از لوازم بندوق است یکسر بد دماغ گشته با والی خود بغاوت نمودند و دیار
شرقیه را تاخت و غارت کرده بسیاری از فوج در دهلی بحضور بهادر شاه
گرد آمدند و التماس بجهت یورش آوردن بر صاحبان انگریز خستند
بادشاه دور اندیش اصلا بر معروض ایشان توجهی ننمود مگر بعضی از شاهزادگان
را غلبهٔ جوان سری ایشان را آخر روی ادبار می نماید بگفتن آن افواج بغاوت
کیش دست و پای فرو زدند اینمعنی بهمدستان بودن بهادر شاه با باغیان
بخاطر صاحبان انگریز جا گرفت تا دهلی را از ضرب اتواب انگریزی بنگاه کرده
شاه ممدوح را بحکم ملکه انگلستان با اعیال و اطفال او بماه ربیع الاول سنه ۱۲۷۵ یکهزار
و دوصد و هفتاد و پنج هجری بر سبیل کشتی از دریای راج محل رسیده بن در رنگون
را شهری است بملک برما لب دریا بسمت جنوب فرستادند و بادشاه موصوف
در انجا در سنه ~~۱۲۷۹~~ ۱۲۷۹ یکهزار و دو صد و هفتاد و نه هجری ~~[illegible]~~ و افواج
باغی بسزای خود ها رسیدند و تاریخ وفات بهادر شاه این است ~~[illegible]~~ ...

[illegible]

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

۱۶ ~~نای کنید که گفت بهادر شاه در رنگون بمرد~~ ۱۲۹۴ احوال تسلط اهل انگلستان بر
ممالک هند پوشیده نماند که باعث رفتن سلطنت هند از خاندان تیموریه اول
مرضی خدا همچنان بود که بمقتضای آن اقبال مر اولاد امیر تیمور را رو به تنزل آورده و وجه
ظاهره بجز خانه‌جنگی و فتنه و فساد و حسد و بی‌وفائی امرا که بعد از وفات اورنگ زیب
عالمگیر بوقوع آمده و بهر سبیل آن صوبه‌داران نزدیک و دور بالاستقلال گردیدند
دیگری نیست و طریق رفتن سلطنت مذکور بدست اهالی انگلند چنان است که در
سنه ۱۰۰۸ یکهزار و هشت هجری مطابق سنه ۱۶۰۰ یکهزار و ششصد عیسوی در عهد اکبر شاه
بادشاه هندوستان اول صاحبان انگریز بطریق تجارت پا در سر زمین هند نهادن
آغاز کردند و قبل ایشان فرقه پرتگیز و ڈچ و فرنسیس در هندوستان کوٹهی‌ها میداشتند
بعد مدتی چند انگریزان باعث حفاظت مال و اموال و گماشتگان خود حسب اجازت
نواب افواج خود طلب نمودند و قلعه طیار نمودند سبب راجگان هندوستان از جور و
جفای نواب سراج الدوله ناظم بنگاله عاجز و تنگ آمده انگریزان را صلاح دادند که
شما نواب مذکور را از ممالک او خارج کنید ما ممد و پشتی شما هستیم چنانچه بتاریخ
پنجم شوال سنه ۱۱۷۰ یکهزار و یکصد و هفتاد هجری در مقام پلاسی افواج انگریزی
نواب مرقوم را شکست دادند و پس از آن در سنه ۱۱۷۸ یکهزار و یکصد و هفتاد
و هشت هجری صاحبان انگلش بمقام بکسر نواب شجاع الدوله و شاه عالم بادشاه
را محاربه نموده منهزم ساختند بعد در سنه ۱۱۷۹ یکهزار و یکصد و هفتاد و نه هجری لارڈ
کلایو منصب دیوانی صوبهٔ بنگاله و بهار و اوڑیسه بوساطت نواب شجاع الدوله
وزیر از حضور شاه عالم بادشاه بنام کمپنی حاصل کرده آن هر سه صوبه را در تحت
تصرف خود در آوردند و در سنه ۱۲۱۳ یکهزار و دو صد و سیزده هجری ٹیپو سلطان را
در جنگ کشته شهر سرنگاپٹن متعلقه کرناٹک را متصرف شدند و در سنه ۱۲۱۶

٣٢٤

آشیا
هند خاص
صوبهٔ دهلی

یکهزار و دو صد و شانزده هجری نواب سعادت علی خان حاکم اوده ملک میان
میان دو آب و روهیله‌ها را مثل کوره و اتاوه و فرخ آباد و گورکهپور و صوبه اله آباد
وغیره تفویض اهالی کمپنی نمود و در سنه ۱۲۱۹ یکهزار و دو صد و نوزده هجری جنرل لیک صاحب
قلعهٔ اکبراباد مفتوح ساخت و در سنه ۱۲۴۱ یکهزار و دویست و چهل و یک هجری لارد کمبرمیر
صاحب قلعهٔ بهرت پور را فتح ساخته و در سنه ۱۲۶۲ یکهزار و دویست و شصت
و دو هجری افواج انگریزی در ملک پنجاب جنگ نموده اولاد راجه رنجیت سنگه
را مغلوب کردند و در سنه ۱۲۶۵ یکهزار و دو صد و شصت و پنج هجری ملتان مسخر
گردید غرض همین صورت رفته رفته قریب تمام ملک هندوستان را در
قبضهٔ اقتدار خود در آوردند مگر انگریزان دخل کاری خود در ین ملک هند از
ابتدای جنگ پلاسی که با نواب سراج الدوله واقع شده بود میگیرند و
شرح وار حالات صاحبان انگریز در ضمن صوبه بنگاله خواهد آمد

صوبهٔ اکبراباد

صوبه اکبراباد
عرف آگرا طول صوبه هذا شرقاً و غرباً یکصد و بیست و پنج کروه و عرض شمالاً
و جنوباً نود کروه بسمت مغرب آن اجمیر و مشرق اوده و اله آباد و بطرف
شمال دهلی و جنوب صوبه مالوه واقع است دریاها در صوبهٔ اکبراباد منجملهٔ دریاها
گنگا و جمنا و چنبل کلان است ماسوا خورد رودچه‌ها مثل کالی و سندی و کوهاری وغیره
بسیار است قسم زمین صوبه اکبراباد از دریای جمنا بطرف الیان مساوی
و هموار است و بطرف جنوب از رود چنبل و مغربی سرزمین نهایت کوهساری
و جنگلی است و زمین سنگ و ریگی دارد نیل و پنبه و شکر و اسپ و گلهای رنگ
برنگ و خربوزه وغیره و برگ تنبول از بهترین حاصلات این صوبه است و خربوزه
اینجا بس خوب است که به جای اکبراباد شهرت دارد وضع باشندگان مردم صوبهٔ
اکبراباد اکثر طاقت مند و خوش شکل میشوند و کل باشندگان این صوبه تخمیناً چهل لک

اشیا

هند خاص

صوبهٔ اکبرآباد

مردمان خواهند بود اکثری از آن هنود اند و کمتر اهل اسلام زبان مروج ایشان عموماً اردو است
فاما شرفا و نجبای مسلمانان بفارسی هم سخن می زنند و تحریرات میکنند و در سرزمین
گرداگرد شهر اگره هنودان آن مقامات را برج میگویند زبان برجی مروج است
بلکه تا کوهستان بندهیا نیز اکثری این زبان مستعمل بوده است بهره های صوبهٔ اکبرآباد صوبهٔ
اکبرآباد بر هشت بهره مشتمل است یکی اگره دویم دوآب سویم اٹاوه چهارم فرخ‌آباد
پنجم کالپی و گوهد و گوالیار ششم ممالک بهرت پور هفتم الوار و مچهیری هشتم علی گڈه
شهر و دیگر مقامات صوبهٔ اکبرآباد در صوبهٔ اکبرآباد این چند شهر و مقام مشهور است
اکبرآباد عرف اگره شهری بر کنارهٔ غربی از رود جمنا آباد است در اوایل دهی
بود از دهات بیانه آن را سلطان سکندر لودی در سنه ۹۰۹ نهصد و نه هجری
شهر ساخته تخت گاه خود مقرر نمود لیکن بنام بادل گڈه مشهور شده پس
جلال الدین محمد اکبر شاه آن را متوسط و مرکز ممالک محروسه دانسته بر ساحل
رود جمنا بسمت شرقی شهر را در آنجا از سابق قلعه بود مگر بسبب کهن سالی
رو بانهدام آورده بود آن قلعه را شکسته بجایش قلعهٔ نو سنگین نهایت مستحکم
بنا ساخت و آن قلعه بعرض ۳۰ سی گز بادشاهی و بارتفاع شصت گز مشتمل
بر چهار دروازه است هر روز ۳ سه هزار کس از بناییان و مزدوران و دیگر عمله فعله
بعمارت آن کار میکردند در عرصهٔ هشت سال از بنیاد تا کنگره و فصیل و سنگ
انداز باهتمام قاسم خان میر بر و بحر بصرف زیاده از ۳۵ سی و پنج لک روپیه
صورت اتمام پذیرفته شیخ فیضی تاریخ دروازه اش را بنای در بهشت ۹۷۳
یافته و در آنجا ثبت نموده الغرض شهر مذکور وسیع و نهایت خوش اسلوب
بوده است رود جمنا تا چهار کروه پایین آن روان است و اگرچه شهر مذکور بطرف غربی
از دریای جمنا آباد است ولیکن عمارات عالیشان بهر دو طرف کناره دریا خوش

در سنه ۹۷۳ نهصد و هفتاد و سه هجری

آسیا

هند خاص

صوبهٔ اکبرآباد

سکندره قریب سه ۳ کروه [illegible]
زمین جواید بود و در [illegible]
آن مقامات قبر اکبر است
و سیدن بوده است

نمود است اشخاص هر قوم و باشندگان هر ملک در اینجا مجتمع اند و اجناس
و اشیای هر قسم و گل و ریحان طرح بطرح و میوه جات قسم بقسم یافته میشود
خصوص خربوزه اینجا از بجالی اکبرآبادی مشهور است و صنعت کارچوب طلائی و نقرهٔ
خوب در اینجا میکنند و سرزمین گرداگرد شهر اکبرآباد را هندوان برج میگویند و قریب شهر
بکنار جمنا تاج محل عرف روضهٔ تاج بی بی از نهایت اسلوب نمودار است و بالفعل
شهر مذکور دارالحکومت صوبه مذکور و صدر گورنمنت آگره است و به ۳۹۹ سه صد و نود و
هشت کروه از شهر کلکته بسمت پایین شهر مذکور واقع است و بتاریخ هفدهم ۱۷ اکتوبر سنه ۱۸۰۳
یکهزار و هشتصد و سه عیسوی مطابق سنه ۱۲۱۸ یکهزار و دو صد و هجده جنرل لیک صاحب
بحکم کمپنی قلعه مذکور را فتح کرد سکندره قصبه ایست قریب سه ۳ کروه غربی از قلعه اکبرآباد
واقع بوده آنرا سلطان سکندر لودی در سنه ۹۰۵ نهصد و پنج هجری آباد کرده
بود قبر اکبر شاه بادشاه در اینجا است بیانا در زمان سلف شهری کلان
و قلعه اینجا نهایت مستحکم بود هندی و انبهٔ اینجا خوب میشود بهرت پور هجده ۱۸ کروه
از شهر اکبرآباد بطرف مغرب واقع است قلعه اینجا بسیار مستحکم و گرداگرد آن خندق
بشکل جوی دریائی پرآب بوده است بنای قلعه مذکور چوڑامن جات نهاده بود و ریاست
جات خاندان در بهرت پور وغیره اول ایشان چوڑامن جات است که
در عهد عالمگیر اورنگ زیب بادشاه رهزنی و غارتگری میکرد و ازین پیشه متمول
گردید و بنای قلعه بهرت پور نهاد و در ابتدای سلطنت محمد شاه فوت کرد بعد
راجه بدن سنگه بن چوڑامن بجای پدر خود نشست و قلعه ڈیگ را تعمیر نمود و تا
فتنه نادرشاهی زنده بود بعد وفاتش پسر او راجه سورج مل جات بر مسند
پدر خود جا گرفت برادر کوچک او پرتاب سنگه نام داشت او قلعه کمهیر بنا نهاده
و پسر پرتاب سنگه او بهادر سنگه نام داشت تحصیل عربی تا شرح ملا جامی نموده

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبرآباد

بود و سورج مل جات در عهد احمد شاه بادشاه رفاقت نواب صفدر جنگ اختیار نموده
بسیار ملک بسند بادشاهی یافت و بعد از رفتن صفدر جنگ بسمت صوبهٔ خود
و نیز بسبب ضعف سلطنت بیشتر جاها بی سند بزور شمشیر بدست آورده
بود و بعد کشته شدن بهادر و اتلی احمد شاه ابدالی بسمت قندهار قلعهٔ اکبرآباد را نیز
تسخیر نموده غالیچه نادر ده و دو جفت کیوار سنگ یشم را که شاهجهان بادشاه
بصرف ده هزار روپیه طیار ساخته بود مع قریب نه صد و هشتاد ضرب توپ کلان ۹۸۰
از قلعهٔ مذکور برداشته در قلعهٔ دیک و بهرت پور گذاشت پس شاید که بماه
جمادي الثاني سنه ۱۱۷۷ یکهزار و یکصد و هفتاد و هفت هجری در شاهجهان آباد آمده
با نواب نجیب الدوله امیر الامرا جنگ و پیکار آغاز نهاد تا آنکه روزی سورج مل
جات از ضرب گوله بندوق کشته شد راجه جواهر سنگه بن سورج مل جات
بعد پدر بمسند ایالت نشست و بانتقام خون پدر ملهار راو مرهته و نواب عماد الملک
غازی الدین خان را همراه گرفته با لشکر عظیم دهلی را تا چهار ماه محاصره نموده می جنگید
تا آنکه نجیب الدوله عاجز آمده باز بحضور احمد شاه ابدالی عرضی فرستاده شاه را از
کابل حرکت داد چون جواهر سنگه آمد آمد لشکر احمد شاه درانی شنید بتوسط
راو ملهار مرهته با نجیب الدوله مصالحه کرده بدیگ معاودت نمود این واقعه در اواخر
سنه ۱۱۷۷ یکهزار و یکصد و هفتاد و هفت هجری بود که درآن ایام نواب شجاع الدوله
و شاه عالم بادشاه برای کمک نواب قاسم علی خان بطرف مشرق رفته بودند
و راجه جواهر سنگه در سنه ۱۱۸۲ یکهزار و یکصد و هشتاد و دو هجری فوت کرد بعده راجه
رتن سنگه جات بن سورج مل جات بعد برادر خود بر مسند حکومت نشست
و ده ماه و سیزده روز حکمرانی کرده از دست روپانند فقیر کیمیاگر کشته شد بعده
راجه نول سنگه جات بن سورج مل جات بعد فوت برادر بر وساده حکومت

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبراباد

نشست در عهد اوشاید که در سنه ١١٨٣ یکهزار و یکصد و هشتاد و سه هجری سرداران
مرهته یعنی نراین راو برادر کوچک مادهو راو پیشوا و بسر بالاجی و توکوجی هولکر و مهاجی
سیندهیه با هشتاد هزار سوار از دکن در اکبر اباد رسیدند و با راجه نول سنگه
که ملک یک کرور و پنجاه لک روپیه متصرف داشت نمودند و بر راجه ظفر یافته
زر دلخواه از او گرفتند و ملک با و ارزانی داشتند و در اواخر سنه ١١٨٧ یکهزار و
یکصد و هشتاد و هفت هجری نواب نجف خان ذوالفقار الدوله قلعه
اکبر اباد را که متصرف راجه نول سنگه بود مفتوح ساخت تاریخ این فتح این
است مبارک فتح قلعه اکبراباد ١١٨٧ و در سنه ١١٩٠ یکهزار و یکصد و نود هجری راجه نول
سنگه در قلعه ڈیگ فوت کرد بعد برادر خوردش راجه رنجیت سنگ جات
بن سورج مل که در لشکر نواب نجف خان ذوالفقار الدوله بود گریخته داخل ڈیگ
شد و بر مسند حکومت نشست و مدتی با ذوالفقار الدوله جنگ کرد آخر بماه
صفر سنه ١١٩٠ یکهزار و یکصد و نود هجری گریخته به بهرت پور رفت و قلعه ڈیگ متصرف
ذوالفقار الدوله در آمد تاریخ این فتح بطور استنباط این است که شکل گوله
و بان و سنان و ناوک بود شکل گوله بصورت نقطه و شکل بان صورت
هندسه نه و شکل سنان و ناوک بصورت دو الف باشد معلوم باد اگرچه
جاتان اکثر هزیمت ها خوردند ولیکن باعث ضعف سلطنت خاندان تیموریه
بلکل استیصال ایشان نشد چنانچه بیان راجه رنجیت سنگه مذکور تا سنه ١٢٢٠
یکهزار و دو صد و بیست هجری با قوت و تسلط تمام بر ریاست خود محیط بود و در سنه ١٨٠٥
یکهزار و هشتصد و پنج عیسوی انگریزان بر قلعه بهرت پور تاخت رسانیده بودند در ان
بسیاری از افواج انگریزی تلف شدند و قلعه فتح نشد پس باز لارڈ کمپیر صاحب
بعد چند سال تاخت آورده بتاریخ نهم جمادی الثانی سنه ١٢٤١ یکهزار و دو صد و چهل و یک هجری

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبرآباد

مطابق هیجدهم جنوری ۱۸۲۶ سنه یکهزار و هشتصد و بست و شش عیسوی نقب زده بارهٔ از
قلعهٔ مذکور را بهوا برانید و راجه در همین سال در قید افتاده فتح نصیب انگریزان شد تاریخ
آن این است ع حصار کهن بهرت پور فتح شد بهجرت هزار و دو صد چهل و یک ۱۲۴۱
و بعد این فتح هم صاحبان انگریز نیز از راه مهربانی ریاست بهرت پور را به رئیسان انجا برقرار
داشتند چنانچه بنوز هم از تصرف صاحبان ممدوح الیهم خارج است مگر رئیسان مذکورین
انجا مطیع و موافق ایشان می باشند و در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری
مهاراجه جسونت سنگه بهادر مسند نشین ریاست بهرت پور بود ڈیگ بطرف
شمال از بهرت پور به فاصلهٔ هفت کروه واقع است قلعهٔ انجا از بنای راجه بدن سنگه جات
بوده است و قلعهٔ مذکور از قلعهٔ بهرت پور زیاده تر وسعت میدارد کمیر از متعلقات بهرت پور
است قلعهٔ انجا را بریاب سنگه برادر جوزد راجه سورج مل جات بنا نهاده الوار سرکاری
است مشتمل بر جوزد ریاستی از ڈیگ بطرف مغرب مایل بشمال به فاصلهٔ بست
و سه ۲۳ کروه واقع است در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری مهاراو راجه سوائی
بینی سنگه بهادر بر جادهٔ ریاست انجا قایم بود دوآب میان رودهای گنگا و جمنا طول از ابتدای
اله آباد لغایت علی گڈه واقع است اٹاوه قریب از رود جمنا بطرف شمال واقع است و
سه صد و پنجاه و نه و نیم کروه ۳۵۹ از شهر کلکته بطرف نایب فاصله دارد فرخ آباد شهری است
بساحل رود گنگا در عین سیوانهٔ صوبه اوده و از قنوج و فتح گڈه بطرف نایب واقع است
نواب محمد خان بنگش در عهد فرخ سیر بادشاه شهر مذکور را بنام بادشاه آباد
نموده نظامت فرخ آباد نواب محمد خان بنگش در عهد فرخ سیر بادشاه بدولت
رسید و بخطاب نواب محمد خان غضنفر جنگ سربلندی حاصل ساخته و فرخ آباد
را بنام بادشاه آباد نموده و ماه جمادی الاول سنه ۱۱۵۶ یکهزار و یکصد و پنجاه و شش هجری در
گذشت نواب قایم جنگ بن نواب محمد خان بنگش بعد پدر بر مسند ریاست فرخ آباد

[illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبرآباد

نشست و بتاریخ دهم ذالحجه ۱۱۶۳ سنه یکهزار و یکصد و شصت و سوم هجری بارو هیله ها جنگیده
کشته شد بعد وفاتش ریاست او را نواب صفدرجنگ متصرف شد اما
بعد از چندی نواب احمد خان بنکش برادر خورد قایم جنگ مذکور لشکری
از افاغنه بنکش جمع ساخته و راجه نول رای را که نایب نواب صفدرجنگ
بود کشته باز بر ملک آبای خود مسلط شد و بعد ریاست بیست (۲۲) و دو سال در ۱۱۸۵ سنه
یکهزار و یکصد و هشتاد و پنج هجری درگذشت و این تاریخ در تعمیه در فوت او گفت
بیت کنند گریه خلایق بناله و افغان ٭ ملایک آه کشند از وفات احمد خان (۱۱۹۱)
دلیر همت خان بن نواب احمد خان بنکش بعد وفات پدر خود بر مسند
حکومت نشسته پیشکش گران بها بحضور شاه عالم پادشاه که در آن ایام
باراده رفتن شاهجهان آباد از اله آباد راهی شده در فرخ آباد رسیده
بود فرستاد و از عنایات خسروانه خطاب مظفر جنگ یافت باقی حالات
آنجا دیده نشد و اگرچه فرخ آباد درین روزها شامل اضلاع انگریزی است فاما مسند
ریاست آنجا بحال و برقرار است چنانچه در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری بر مسند
ریاست آنجا نواب تفضل حسین خان بهادر قایم مقام بود کالپی شهری است بر جنوبی
کنارهٔ رود جمنا کان فیروزه و مس در آنجاست بموسم گرما گرمی بشدت می افتد تا بحدیکه
در اطراف آن بیشتر باد سموم می وزد و باعث اذیت مردم میگردد مصری آنجا
در بلاد هند شهرت تمام دارد و اکثر درویش صاحب کمال در آنجا هم آسوده اند نواب
محمد حسین خان بهادر در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری بر مسند ریاست آنجا
قایم مقام بود گوهد مابین کالپی و گوالیار واقع است گوالیار شهری است مابین رود چنبل
و رود سنده و این رود سنده دیگر است که از طرف مالوه آمده برود جمنا مے اندازد
قلعهٔ آنجا بسیار مستحکم است باشندگانش بهم تند زبان آور و در علم موسیقی مهارتی تمام دارند

اشیا
هند خاص
صوبه اکبر آباد

قبر شیخ محمد غوث و میان تانسین در اینجا است فتح قلعه گوالیار چون موافق استدعای رانای
گوهد میجر پابهم صاحب با دو هزار جوان کار آزموده برای تسخیر قلعه گوالیار که دران ایام
در قبضهٔ مردمان مادهوجی سیندهیه بود رفت و برفاقت لفتننت کمرن صاحب
ولیتان بروس صاحب و دیگر صاحبان انگریز بتاریخ دویم شعبان سنه ۱۱۹۴ یکهزار
و یکصد و نود و چهار هجری موافق چهارم اگست سنه ۱۷۸۰ یکهزار و هفتصد و هشتاد عیسوی
قلعه مذکور را فتح ساخته حواله مردمان رانا گوهد نمود معلوم شود که ریاست گوالیار از ریاست
سیندهیه نیز میگویند هنوز از تصرف صاحبان انگریز خارج است ولیکن مطیع و موافق
مرضی ایشان می باشد و در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری بر مسند حکومت
انجا مهاراجه جیاجی راو سیندهیه بهادر قایم مقام بود مجیری از الوار بطرف اگنی
گوشه بر فاصله هشتاد کروه و از دهلی بطرف نیرت بر همان فاصله واقع است علیگده
از انوب شهر متعلق صوبه دهلی بطرف جنوب مایل بمغرب واقع است و از شهر کلکته
چار صد و هشت کروه فاصله دارد کویل قصبه است متعلق ضلع علیگده در راه میرته واقع
است بداون از انوب شهر بطرف اگنی واقع است متهرا نهایت قدیم شهری
است بر مغربی کناره رود جمنا چنانچه از آبادی آن تا این زمان زیاده بر پنج هزار سال میگذرد
در کتب هنود بزرگی و برتری آن بسیار نوشته اند و هنودان از ابتدای آفرینش
آنرا معبد و پرستگاه سترگ میدانند بماه بهادون تا هشتاد و چهار کروه گرداگرد آن هنودان
جمع میشوند و بن جاترا میکنند و معنی بن جاترا زیارت صحرا است چون در سنه ۳۹۲ سه صد
و نود و دو هجری سلطان محمود غزنوی متوجه هندوستان شد و بر راجه جیپال غالب آمد
سپس قبل از تسخیر بتخانه سومنات متهرا را خراب ساخت گویند شهر متهرا دران روزها
نهایت آباد و با رونق بود و بتخانه های عظیم داشت چون لشکر سلطان شهر مذکور را غارت
کرده بتخانه ها را سوختند یک بت زرین را نمود که سلطان شکستند نود و هشت

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبرآباد

هزار و سه صد مثقال زر پخته بود و یک پارهٔ یاقوت کحلی یافتند که چار صد و پنجاه ۴۵۰ مثقال
وزن داشت پس بعد مدتی چند جد امیر تیمور گورکان در سنه ۸۰۱ هشتصد و یک هجری پس
از تسخیر ملتان عزم دهلی نمود بعد فتح اکثر شهر از کفار و فسده را قتل نموده بتخانه‌های
متهرا را خراب ساخت و بعد در سنه ۸۹۴ هشتصد و نود و چار هجری سلطان سکندر لودی
بر تخت دهلی نشست اکثری از معبدهای هنود را منهدم کرد و در متهرا نشان کفر باقی نگذاشت
چنانچه در آن شهر کاروان سرای ساخته خباز و قصاب و طباخ تعین فرمود اگر هندوی
آنجا غسل کردی و موی سر و ریش تراشیدی از و گناهکارانه میگرفتند و اورنگزیب
عالمگیر پادشاه در سنه ۱۰۸۰ یکهزار و هشتاد هجری بتخانه متهرا را که در آن پیکر کیشو رای و
بهوت ایشر نهاده بود و دیگر پیکرها نیز مثل هنومان و غیره‌ها بسیار بود شکسته در آنجا مسجدی
بنا نهاده شهر مذکور را باسلام آباد نام کرد و عبد النبی خان فوجدار در وسط شهر
مسجدی عالی بنیاد نهاده و در لب رود از ابتدای کناره تا اندر دریا چند صد سیرهی
و اینک گهات پخته تعمیر کرد زینه‌های آن گهات پخته و سنگین است و بعد در سنه ۱۱۷۰
یکهزار و یکصد و هفتاد هجری احمد شاه درانی مرتبهٔ سوم تا جهان آباد آمد برای قتل
عام شهر متهرا به سردار جهان خان حکم صادر شد سردار مذکور بعد شکستن اصنام
و قتل عام هنود آنجا چندان پافشرد که هنوز زبان زد خلایق است و شاه ولی خان
وزیر شاه درانی اموال بی‌نهایت از متهرا ضبط نمود القصه شهر متهرا از شهر
کلکته بسمت مغرب مایل بشمال چار صد و نه ۴۰۹ کروه و از شهر آگره عرف اکبرآباد نیز
بدان سمت یازده کروه فاصله دارد گوکل جایی است در اطراف متهرا بعد این
بر سه کروهی متهرا بطرف شمال بر کنارهٔ جمنا مکان گوپیان است که محبت شان
با سری کشن افسانه‌ها و حکایات بسیار اشتهار دارد و واقعی مکان مسرت
افزا است پیکر گوبند جی یعنی سری کشن و برهدا دیبی و گوپی ایشر نهاده بود در آنجا هست بتخانهٔ

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبرآباد

گوبندجی ارا راجه مان سنگه بصرف ۹ لک روپیه تعمیر نموده بسیار رونق افزاست و نیز دیگر
عمارات عمده در انجا بتکلف تمام بوده است دهول پور از شهر آگرا عرف اکبرآباد بطرف جنوب
بر فاصلهٔ ۳۰ سی کروه و از باری بطرف مشرق مایل بجنوب و از گوالیار بسمت شمال بر فاصلهٔ ۱۵ پانزده
کروه بر شمالی کنارهٔ رود چنبل واقع است ریاست انجا علیحده و از طرف انگریزان خارج فامّا
مطیع و مالوف ایشان است در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری مهاراجه
بهگونت سنگه بهادر بر مسند ریاست انجا جانشین بود باری از دهول پور بطرف
مغرب مایل بشمال واقع است ~~جالنسی شهری است بر~~ پانزده ۱۵ کروه مشرقی اکبرآباد و
~~۳ صد و شصت و~~ ۳۶۴ ~~کروه از شهر کلکته فاصله دارد~~ قنوج قدیم شهری است بر جنوبی
کنارهٔ رود کالی که همدران جا رود مذکور با دریای گنگا اتصال یافته است و شهر مذکور را در
هجری (آباد نموده بود) مهاراجه سوریج که مقام رستم دستان بود و در عهد راجه مالدیو قوم جوهان که
همشیره زادهٔ راجه برتهی راج بود و در (۱۶) شانزدهم پشت نسبتش با راجه سوریج
میرسد شهر مرقوم بان عظمت رسیده بود که (۳۰) سی هزار دوکان تنبول فروشان
و قلعهٔ بزرگ پخته داشت ولیکن درین روزها ویران افتاده است و مردمان کمتر
اند و قلعه بالکل مسمار شده امّا بعضی جا روضه های سنگین و مساجد استاده است
آب و هوایش خوش و میوه جات هم اکثر با ذایقه و عطر خوب میشود و در آخرین راجگان
قنوج راجه جی چند قوم گهواه مشهور تر راجه از خاندان راجه رام چندر بود و این همان
رام چندر است که هنودان اورا اوتار میخوانند و او بر جزیرهٔ لنکا تاخت رسانیده بود
و راجه جی چند از دست شهاب الدین محمد غوری بن سام کشته شد و اگرچه شهر
مذکور خورد است و رو به ویرانی دارد فامّا جای علما و فضلا است منجمله ایشان خلیفه شاه محمد
مصنف انرع جامع القوانین بسیار مشهور است بسمت مشرق شهر قریب قلعهٔ کهنه
بر بلندی احاطه دارد که دران دو روضه ها است از سنگ سرخ و سفید یکی ازان روضه ها

۳ تجارا اگرچه ریاست انجا علیحده و از طرف صاحبان انگریز خارج است فامّا مطیع و مالوف مرضی ایشان می باشد
و شهر مذکور اندازی پنج منزل از دهول پور بطرف مشرق فاصله دارد در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری راجه
بلونت سنگه بر مسند ریاست انجا قایم بود

۱۱۴۵ یکهزار و یکصد و چهل و پنج سال قبل سنه

اشیا
هند خاص
صوبه اکبرآباد

تاریخی داشت فامّا بسبب کهن سالی حروف زایل شده خوانده نمیشود ساکنان انجا
گویند که این روضه از اولاد مخدوم جهانیان است و قریب آن مقبرهٔ دیگر است و گنبدی
عالی دارد و چهار مینار بر چهار گوشه آن و اندرون آن چهار قبر است که هیچ تاریخ ندارد
مگر سنگی کلان در یکسو نهاده است که سابق بر سر دروازهٔ بیرونی بود از تاریخ آن معلوم
میشود که شخصی بنام شاه هری خان در عهد حسین شاه شرقی بن محمود شاه
بن ابراهیم شرقی در سنه ۸۸۱ هشتصد و هشتاد و یک هجری گنبدی عالی بران روضه
تعمیر کرده بود تاریخ این است نظم این گنبد بدیع که از چرخ برتر است ∴ وین طاق
بی نظیر که با زیب و زیور است ∴ گشته بنا بعهد همایون حسین شاه ∴ کاندر زمانه ذات جلیلش
مظفر است ∴ ترتیب کرد شاه هری خان و فتح خان ∴ کز فضل حق جهان همه اورا مسخر است ∴
بادا هزار سال حیاتش فلک بکام ∴ کین ملک بر دوام بذاتش مقرر است ∴ هشتاد
و یک و هشتصد از هجرت رسول ∴ تاریخ و سال گشت زماه پیمبر است ∴ بانی طاق سید
راجوی بن جلال ∴ آفاق از جمالش خوشتر منور است ∴ کاتب حروف حاتم مسکین
که و نحیف ∴ امیدوار مغفرت از حضرت اکبر است ∴ و از تاریخی که در بیرونی آن روضه
بر سر باب است معلوم میشود که این روضه وقتی از زلزله شکست شده بود شخصی بنام
عباس علی از اولاد آن را از سر نو در سنه ۱۲۰۹ یکهزار و دو صد و نه هجری تعمیر ساخته تاریخ
این است ابیات این روضهٔ اطهر و منور ∴ ثابت لقب و جلال حیدر ∴ تعمیر شده هری چو نمود ∴
هشتاد و یکی و هشتصد بود ∴ کز زلزله زمین شکسته ∴ تعمیر دگر شکسته بسته ∴ عباس علی
یکی ز اولاد ∴ خلف الصدق ست و اهل سجاد ∴ سنه دو صد و نه و یکهزار است ∴ از هجرت
رسول نامدار است ∴ و نیز در شهر قنوج بکنارهٔ رود کالی که آنرا کالی ندی هم میگویند روضهٔ ست
عالیشان و گرد آن دیوارهای بلند دارد و از تاریخیکه بر سر دروازهٔ بیرونی است معلوم میشود
که شیخ ناگه در سنه ۱۰۰۹ یکهزار و نه هجری فوت کرده و در انجا مدفون است تاریخ این است

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبرآباد

رباعي این روضهٔ با صفا که فردوس نشان است ؛ زان گوشه نشین که اثر شاه مردان است ؛
مرقد که شیخ ناگه فیض حق بود ؛ تاریخ مکان فیض آباد ازان است ؛ (۱۰۰۹) با تمام رکن الدین دولاری
میان قریشي کتبه رکن الدین بن علاء الدین عثماني سنه ۱۰۰۹ و نیز بکنار رود مذکور مزار
شیخ کبیر عرف بالا پیر که در سنه ۱۰۵۴ یکهزار و پنجاه و چهار هجری فوت کرده و اولاد آن بزرگوار سوای
آن بسیاری از مقبرهٔ دیگر ولي الله بوده است مکن پور قصبه است شش کروه شرقي از
شهر قنوج فاصله دارد مزار سید بدیع الدین عرف شاه مدار در انجا است در جمادی
اول که وفات انحضرت بتاریخ هفدهم این ماه بود هجوم کثیر از فقرای مداریه درینجا میشود
شیر گڈه شهری است که از قنوج چهار کروه فاصله دارد آنرا شیر شاه بادشاه
قوم افغان سور آباد نموده سرای میران مشهور میران کی سرا بفاصله یک
کروه شرقي از شهر قنوج است اصل نام آن محمد آباد کبیر است چون باني آن سرای
میران نام داشت بآن نام مشهور شده و متصل آن روضهٔ عالي موجود است که هیچ نوشته
ندارد شاید که مرقد باني آن سرا باشد و این تاریخ بر دروازهٔ سرا مذکور مرقوم
است رباعي در دولت اورنگ شه عالمگیر ؛ تعمیر شد این بقعهٔ فردوس نظیر ؛
اندر سنه هزار و تسعین و چهار ؛ (۱۰۹۴) شد بي همتا محمد آباد کبیر ؛ عالم گنج موضعی است
در اکبرآباد متصل دهلي دروازه در انجا مسجدی است که آنرا میر رفیع الزمان در
سنه ۱۱۰۴ یکهزار و یکصد و چهار هجری تعمیر ساخته فیروزآباد شهری است سیزده (۱۳)
کروه از اکبرآباد فاصله دارد روضه های خشتی و سنگین و عمارات و مساجد که
در قدیم الایام تعمیر یافته بود تا امروز آثار آن موجود است اما همه رو بانهدام دارد ازانجمله
یک مسجد خورد سمت مشرق شهر واقع است قریب آن قبر عوض بیگ
خان بهادر نهر جنگ است که در سنه ۱۱۶۹ یکهزار و یکصد و شصت و نه هجری فوت
کرده ناي کي منڈي موضعی است در اکبرآباد قریب آن مزار سید حسین شهید موجود است

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبرآباد

وفاتش در سنه ۹۴۴ نهصد و چهل و چهار هجری واقع بود چمن چمن کشوده موضعی است در اکبرآباد
متصل آن گورستانی است قدیم که در آنجا قبرهای فرنگیان چه از انگریز و فرانسیس
و هولند نیز و ارمنی بسیار است و اندرون احاطهٔ آن گورستان مزار مولانا حسن
که در سنه ۹۵۶ نهصد و پنجاه و شش هجری فوت کرده بود هنوز موجود است و در آن گورستان
قبر سمرو صاحب فرانسیس هم که در سنه ۱۱۹۲ یکهزار و یکصد و نود و دو هجری گشته
شده بوده است و بر قبر او گنبدی خورد دارد قدم رسول زمینی است
که آن را کربلا نیز گویند از شهر اکبرآباد بطرف شمال یک کروه فاصله دارد شاید
که در محرم تعزیه‌ها در آنجا دفن میشود فتح پور سیکری دهی است اصل نامش
سیکری بود از اکبرآباد دوازده کروه فاصله دارد چون فرزندان اکبر شاه پادشاه در آنجا
ولادت یافته بودند پادشاه آنموضع را مبارک دانسته بناهای عالی و قلعهٔ سنگین
در آنمقام نهاده پای تخت خود گردانید چنانچه کوه آنجا که از وحشیان و درندگان معمور بود
در عرصهٔ چهارده سال پر از عمارات و باغات و منازل و جاهای خوش و مکانهای
دلکش گردید و سوای آن بهترین خانقاه و مساجد پاکیزه هم در آنجا است و پادشاه ممدوح
بعد از فتح گجرات که در سنه ۹۸۰ نهصد و هشتاد هجری بود نام این موضع را فتح آباد مقرر نموده
ولیکن بفتح پور اشتهار یافت و بالفعل به فتح پور سیکری مشهور است و در کوه آنجا
مسکن شیخ سلیم چشتی بود و مزار شیخ مذکور نیز بالای کوه آنجا هنوز موجود است متصل
آن تالابی است که دو کروه فاصلهٔ چهارگردی دارد و بر کنارهٔ آن ایوانی عظیم الشان
و ایک منار کلان و مکانی بجهت جنگانیدن فیل و چوگان گاهی پر فضا است و قریب
آن کان سنگ سرخ بوده است چپرکیت موضعی است بر پانزده کروهی کالپی که
در حدود سنه ۹۶۳ نهصد و شصت و سه هجری در آنجا محمد شاه عدلی پادشاه دهلی را با محمد خان
سور والی بنگاله جنگی صعب پیش آمده بود و محمد خان سور در آن جنگ کشته شد اکبر پور

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اکبر آباد
صوبه اوده

قصبه‌ایست از متعلق کالپی رود چنبل در پنجابارود جمنا اتصال یافته است فتح گده شهری است
مابین قنوج و فرخ آباد و از شهر کلکته بسمت بایب گوشه ۳۵۵ سه صد و پنجاه و پنج و نیم کروه فاصله دارد
ناروار قصبه‌ایست متعلق صوبهٔ اکبر آباد مین پور شهری است از کلکته بطرف بایب
۳۶۹ سه صد و شصت و نه و نیم کروه فاصله دارد صوبه اوده طول صوبه هذا شرقاً و غرباً یکصد و
۱۲۵ بست و پنج کروه و عرض شمالاً و جنوباً یکصد و پانزده ۱۱۵ کروه بسمت مغرب آن دهلی و آگره و مشرق
صوبه بهار و سرحد صوبه الله آباد و بطرف شمال مقامات خورد مشتمل بر سلسلهٔ کوهچه‌ها و بیشه‌ها
است که باج گذار سلطنت نیپال است و جنوب الله آباد واقع است زمین صوبه هذا
تمامی هموار و حاصل‌دار و آب و هوا نهایت خوش بوده است و زراعت بخوبی میشود
گندم و جو و شالی و غیره غلجات و نیشکر و نیل و کوکنار و از اشیای معدنی لاجورد وغیره
از حاصلات صوبه اوده است و جاموس و شیر و دیگر بهایم جنگلی بکثرت خصوص
در اطراف گورکپور و بهرایچ بوده است دریاهای صوبه اوده منجمله رودهای صوبه اوده یکی
دریای گنگا است که مغربی سرحد صوبه هذا می بندد دویم گاگرا که از جبال نیپال بر آمده زیر فیض آباد
و شهر اوده جاری است سویم گومتی که آنهم از جبال مذکور بر آمده زیر لکنهو جاری است و آخر برود
گنگا میریزد چهارم راپتی که شاید بعضی آنرا سرجو دانسته اند آن نیز از کوهستان
نیپال بر آمده از طرف مشرقی بهرایچ شده زیر گورکپور جاری گردیده است و آخر
از انجا بیشتر بفاصلهٔ چند کروه بدریای گاگرا پیوسته هر دو متصل چپرا متعلق صوبهٔ
بهار بدریای گنگا میریزد پنجم دریای سائی که زیر بریلی و پرتاب گده جاری است
و سوای این همه خورد رودچه‌ها بسیار است بهره‌های صوبه اوده صوبه اوده مشتمل
بر شش بهره بوده است یکی لکنهو دویم فیض آباد سویم خیر آباد چهارم بهرایچ پنجم حصهٔ از
مانک پور که این همه متعلق شاه اوده بود ششم گورکپور که از سابق در تصرف
صاحب انگریز است شهرها و دیگر مقامات صوبهٔ اوده در صوبهٔ اوده این چند شهر وغیره

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

مشهور است شهر اوده را هنوداٰن انرا اجدهیا گویند از فیض آباد بفاصله ۳ کروه بسمت
مشرق بر جنوبی کنارهٔ رود گاگرا مولد و تخت گاه راجه رام چندر بوده است وجد هنوداٰن راجه
مذکور را اوتار دانسته اند لاجرم انشهر را معبد سترگ میدانند اصل حقیقت راجه ممدوح
عالی نژاد و نیک نهاد و از دولت ظاهری هم مالامال بود اکثر افعال عجیبه و کارهای غریبه
ازو بظهور پیوسته چنانچه بدریای شور پلی بسته بسیاری از افواج بوزنه و خرس همراه
گرفته بجزیرهٔ لنکا یعنی سرندیپ تاخت آورد و شهر را بعد از تاخت و تاراج بسوخت
و راون را که والی انجا بود کشته زوجه خود سیتا را از قید او برآورد و نیز هنوداٰن اهلی
چنان میسرایند که در زمان قدیم شهر اوده دار السلطنت راجهای اولاد راجه سورج
بود و دران ایام شهر مذکور نهایت زیب و زینت و عرض و طول فراوان داشت
و در سواد آن اگر کسی خاک بیزی مینمود طلا می یافت فاما درین روزها صرف
از برای نام باقی مانده است قریب شهر کلان کلان دو قبر بوده است طول انها
از هفت هشت گز کم نخواهد بود عوام الناس انرا از حضرت شیث و
حضرت ایوب علیهم السلام منسوب میکنند بنابرین بروز پنجشنبه اکثر مردمان
درانجا رفته فاتحه میخوانند الغرض شهر اوده از شهر کلکته بسمت [illegible] صد و هفتاد
و پنج کروه فاصله دارد و فیض اباد عرف بنگله شهری نو آباد بر ۳ کروهی شهر
اوده بسمت مغرب بجنوبی کنارهٔ رود گاگرا واقع است زمینش خوب و مرطوب (افیون خوب)
و فضا نهایت رنگین و انگور و بیدانه و شهتوت و دیگر بعضی میوه جات و ترکاریها
و گلهای خوشبو و رنگین بافراط میشود خصوصا گل چنبا و لاله فاما خربوزه بسیار
کلان و کم شیرین صورت حرام است بنیاد شهر مذکور از نواب وزیر الممالک
منصور علی خان صفدر جنگ بهادر است ولیکن دران هنگام بطور معسکر بود چون
نواب شجاع الدوله بر مسند ریاست قایم مقام گردید بعد از هنگامهٔ بکسر مزاج او

ف
در کتب انگریزی [illegible] دیدم العهدة علی الراوی [illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

برآبادی آن مایل شد چنانچه لب عمارات عالیشان و باغ پاکیزه و خوش لب دریا تعمیر فرمود
و ایک تربولیا هم نهایت بلند و دلکش متصل قلعه و چوک عمارت ساخت و بود
و باش خود در انجا اختیار نمود بدین سبب اکثر سرداران هم عمارتها تعمیر نمودند مگر
خانه های کهپریل بسیار و پخته کمتر بود چون نواب آصف الدوله بر مسند حکومت نشست
او بدستور سابق لکهنو را دار الحکومت مقرر کرد از ان باز آبادی فیض آباد در
تنزل است سلطان پور از فیض آباد بطرف جنوب بر شمالی کنارهٔ رود گومتی
واقع است از لکهنو چهل و هفت کروه بسمت اگنی گوشه و از کلکته بطرف باییب
دو صد و شصت و دو و نیم کروه فاصله دارد ۲۶۲ پرتاب گڈه از سلطان پور بطرف
جنوب بر جنوبی کنارهٔ رود سائی آباد است بریلی از پرتاب گڈه بطرف باییب
و از لکهنو بسمت جنوب مایل مشرق بر مشرقی کنارهٔ رود سائی آباد است لکهنو
کلان شهری است بر جنوبی کنارهٔ رود گومتی اگرچه از سابق دار الحکومت صوبه اوده درین
شهر بود ولیکن نواب شجاع الدوله مختار بگیر این رتبه فیض آباد را بخشیده پس
نواب آصف الدوله بعهد خود باز لکهنو را تخت گاه نموده چنانچه پس از ان تا نهایت سنه ۱۲۷۲
یکهزار و دو صد و هفتاد و دو هجری همین جا حاکم نشین ماند و هرچند از ابتدای اواخر سنه مذکور
صوبه اوده در تحت حکومت صاحبان انگریز در آمده است فاما دار الحکومت صوبه مذا همین
شهر شمرده میشود باشندگانش تخمیناً پنج لک مردمان خواهند بود ولیکن درین
روزها کمتر هم تخمینا شدن می توانند و ایشان بلکه تمامی سکنهٔ صوبهٔ اوده نهایت
همتی و طاقت مند و عقیل میشوند و راجپوتان اینجا به نسبت باشندگان بر اعظم یورپ
بلند بالا و خوبصورت میشوند زمین شهر لکهنو ناهموار و جا بجا نشیب و فراز دارد چنانکه
شیر علی افسوس دران باره در آرائش محفل گفته بیت کسی کا گهر ہے ٹیلے پر ہوا
ہین کسی کا جهونپڑا تحت الثری میں الغرض درین شهر چند سراها و بسیاری از

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

کتره و محله ها آباد است مسجد آن قبر شیخ مینا ست آنرا مینا نگری میگویند اکثر مردمان بروز پنجشنبه
برای فاتحه درانجا میروند و بیرون شهر بطرف مشرق قریب لکه پیره قبر پیر جلیل است
درانجا هم بسیار کسان بروز جمعه مجتمع میشوند و نذر و نیاز آدا میکنند و از شهر بطرف شمال
بکنار گومتی مزار شاه پیر محمد واقع است و بران گنبدی نهایت کلان دارد سابق درانجا
دار العلم بود و قریب آن بطرف مشرق دولتخانهٔ شاه اوده بوده است قبل ازین
درانجا مکانی بود که آنرا مردمان انجا پنج محله میخوانند مکان مذکور دیوان خانهٔ نواب
ابو المکارم خان بود که امیری از شیخان لکهنو بود اول چون نواب برهان الملک
سعادت خان موقبایل درین شهر رسید مکان مذکور را بمبلغ پانصد روپیه
کرایه گرفت لیکن زر کرایه چند روز داده موقوف نمود بعد نواب شجاع الدوله
بعهد خود دیگر مکانات هم از شیخزادگان گرفته شامل آن کرد چون نواب آصف الدوله
بر مسند ریاست نشست او در سنه ۱۲۰۷ یکهزار و دو صد و هفت هجری مکان
مذکور را از سر نو تعمیر ساخته نقشهٔ آن دیگرگون نمود و بسیاری از حویلی های
مردمان قرب جوار را گرفته عمارات عالی و سنگین باره دری و باولی و
باغات دلچسپ و بی نظیر عمارت و بنا ساخت چنانچه تاریخ بنای این عمارت
شیر علی افسوس «از دولت خانهٔ عالی» ۱۲۰۷ یافته و هر چند که دولتخانه مذکور
اشرف المکانات است لیکن خیر العمارات امام باڑه هم بسیار خوش نما و استوار و
پایدار بوده است پس نواب سعادت علی خان بهادر در عهد خود اکثر مکانات عالیشان
و باغات دلکشا تعمیر و بنا فرموده خصوص در وزیر باغ و موسی باغ چنان عمارت
انگریزی بنا نهاده که هر آئینه مصرع «بدیع باز نگردد نگاه از دیوار» فاما بهترین عمارات بنای مکان
علم مجازی حضرت عباس علمدار علیه السلام است که نواب ممدوح از سر نو بنا
نموده شرح آن چنان است که در لکهنو مرزا فقیر بیگ نامی در رستم نگر سکونت

اسیا
هند خاص
صوبه اوده

داشت در خانهٔ او علمی بود از آنزا العلم حضرت عباس شهرت داده بود و مردمان بزیارت میرفتند در عهد نواب اصف الدوله آن مکانی بود مشتمل بر دیوارهای خام و سقف خام و صحن مختصری داشت نواب سعادت علی خان بهادر بعهد خود در سنه ۱۲۱۷ یکهزار و دو صد و هفده هجری عمارتی عالی در انجا تعمیر فرمود و گنبد آن بطلا ملمع ساخته دیوارهای پخته و صحن وسیع را احاطه نمود دروازهٔ دارد سر بآسمان کشیده مرزا قتیل در تاریخ بنای آن این مصرعه گفته مصرعه این گنبد جدید بنای سعادت ست ۱۲۱۷ بشرطیکه آخر لفظ گنبد را بدال مهمله خوانند تا تاریخ برآید قریب آن بطرف مغرب لب دریا امام باڑه مرزا ابو طالب خان است امام باڑه مذکور نهایت است بنایش در عهد نواب منصور علی خان صفدر جنگ بود و متصل جوهری محله امام باڑه باقر خان ولایت زار ساله دار است بنای آن در عهد نواب شجاع الدوله بود و قبر خان مذکور نیز در انجا است و متصل چوک بطرف جنوب فرنگی محل واقع است وجه تسمیه آن چنان است که در عهد سلطنت اکبر شاه بادشاه درین مکان سوداگری قوم فرانسیس فرود گردیده بود چون سوداگر مذکور بی اذن حضور دران آمده بود ملازمان عالی او را ازان مکان بدر کردند و ازان بنام فرنگی محل شهرت یافته و حالانکه در عهد اورنگ زیب بادشاه مکان مذکور بفرزندان ملا قطب الدین شهید عطا شده بود و در اصل مکان مسطور قدیم مدرسه است و بطرف مغرب از نعل دروازه قدیم بتخانهٔ کالکا است هر دوشنبه در انجا هنودان جمع میشوند فاما بعد هولی تا چند یوم بوقت شب در انجا روشنی بکثرت میکنند و از شهر بیرون بطرف جنوب بتخانهٔ هنومانی است در انجا هم بعد از هفته هنودان میروند ولیکن بعد گذشتن هولی بروز سه شنبه میلهٔ سترگ در انجا میشود و اکثر هنود بلکه مسلمانان تماش بین و عورتان هم ازان قبیل هزارها میروند و همچنان میلهٔ در شهر لکهنو هر ایند دیگر نمیشود نام آن میلا آتهون میخوانند و از شهر بیرون بر فاصلهٔ چهار کروه بطرف نیرت سورج کنده

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

نام تالابی است و آنجا هم در اخیر برشگال لکها زن و مرد هنود بجهت غسل کردن میروند
و کیفیتی است که مسلمانان نیز بزارها نظرباز و کسبیان تمام شهر در آنجا بناز و ادا
بهر طرف تا شام جلوه گر می باشند و هرچند که شهر مذکور خطهٔ بی نظیر و هر محله اش دلپذیر است
ولیکن از اکبری دروازه تا جلوخانه و بجنه پل حکم صراط المستقیم دارد و در روزمره اردو اگرچه
در شاهجهان آباد موجود و مشهور است مگر لکهنو را نیز درین باره دار الضرب باید گفت و مردمان
هر یک فن درینجا موجود می باشند وجه آن این است که بعد برهم شدن شاهجهان آباد
اکثر غریب و امیر مرزایان وغیره بعهد نواب منصور علی خان صفدرجنگ و نواب شجاع الدوله
درین شهر آمده سکونت اختیار کردند چنانچه قریب تر روزگار است که در اجتهاد میر سید
مجتهد و در تقاوت مرزا کاظم علی متقی و در علم و فضل بفرقهٔ سنیان مولوی انوار
و مولوی ظهور الله و مولوی مبین صاحب و بفرقهٔ امامیه بزبان حال مولانا سید دلدار علی
صاحب که در هندوستان بمذهب امامیه نماز جمعه و جماعت او رواج داده و در مرثیه گوئی
میان احسان و دلگیر و ضمیر و نظیر و خلیق و فصیح و دبیر و انیس چنانچه میان دبیر و انیس
درین روزها بآفتاب و مهتاب در تمامی هندوستان مشهور اند و در مرثیه خوانی میر علی
و در همه دانی محمد رضا همه دان و در عمل مولوی عبد الرحمان و در انشا گوئی مرزا قتیل و
در ریخته گوئی میر حسن و شیخ امام بخش ناسخ و خواجه حیدر علی آتش و میان
دهوان و میان جرگین و در ریختی گوئی میان یار علی متخلص بجان صاحب و در
خوشنویسی حافظ ابراهیم و در موسیقی چهجو خان کلاونت و غلام رسول قوال و در
کباب پزی خیر الله کباب پز و در عطر عبد الله عطار و در جوته دوزی ببر علی جوته دوز
مردم مشهورتر گذشته اند و لکهنو از شهر کلکته بطرف پایب سه صد و پنجاه و پنج و
نیم کروه فاصله دارد زنبیل پور قصبه ایست پانزده کروه از لکهنو فاصله دارد قبر سید جعفر تخلص
روحی در آنجا است دیوا قصبه ایست از مضافات لکهنو جلال آباد قصبه ایست بیرون شهر لکهنو

ودر انجا قلعه است و بلگرام کلان وقدیم قصبه است مردمان انجا اکثر قابل وشاعر وصاحب طبع میشوند
وبسیاری از اهل کمال در انجا گذشته اند مثل حاجی افضل وشیخ سلیمان وقاضی
ابو الفتح ومولانا شیخ نظام وخواجه عماد الدین وحافظ سید ضیاء الدین وقاضی محمد سعید
وشیخ محمد اسحاق ومیر عبد الواحد ومیر عبد الجلیل ومیر طفیل محمد وشیخ روح الامین و
محمد قریشی تخلص مجیب ومیر غلام نبی ومیر غلام علی ازاد ومفتی میر حیدر در قصبه مذکور
جایی است صاحب ارایش محفل مینویسد اهل روز آنجا بنو شد خوب سرائیده این
تواند جنید پور موضعی است در بلگرام جد در انجا باغی بنام باغ حسین در سنه ۱۰۶۱ یکهزار
وشصت ویک هجری بنا یافته بود شخصی در تاریخ آن این قطعه در تعمیه گفته قطعه باغ حسین
گشت جو احداث در ربیع ؛ شد خاطر جمیع محبان بشاد شاد ؛ تاریخ او بگفت
بمن پیر عقل من ؛ پای خزان بریده ز باغ حسین باد ؛ بهرایچ اصل نامش
بجرا اسا لیس بود بکثرت استعمال بهرایچ شد قدیم ونهایت وسیع شهری از
رود راپتی بطرف نیرت اباد [×] است در جنگل اطراف انجا بهایم جنگلی بسیار است قبر حضرت
سالار ساهو وقبر پسرش سالار مسعود غازی در انجا است وسالار مسعود خواهر زاده
سلطان محمود غزنوی بود بروز اول یکشنبه ماه جیٹه هزاران زن ومرد علمهای گوناگون طیار
ساخته با مسرت وافر در انجا بجهت زیارت مزار غازی مجمع میروند سورج کنڈه قدیم
بتخانه است در شهر بهرایچ در انجا صورت آفتاب بر سنگ تراشیده نهاده بودند
اکثر هنود بروز یکشنبه برای پرستش آن میرفتند وآنرا بالارک نیز میگفتند وشهر بهرایچ
را بنام آن اباد ساخته بودند حضرت سالار مسعود غازی در جا دیگه او را با کفار بهرایچ
جنگ شده بود اکثری از لاشهای شهدا را در حوض سورج کنڈه انداخته خاک پوش
نموده بود ودرین زمان هم اکثر هنود برای پرستش بتخانه مذکور میروند وقریب بتخانه سورج کنڈه
زیر درخت مهلجهان مزار غازی موصوف بوده است وگنبدی خورد دارد دیوگن ...

ح جالیس اصل نامش جالیس بود بکثرت استعمال جالیس شد از لکهنو بطرف مشرق [illegible] کروه فاصله دارد ۱۴

× نیرت اباد اصل [illegible] کروه ... آباد اوده این شهر از تعلقات [illegible]

اشیا

هند خاص

صوبهٔ اوده

دار الضرب فلوس مانند طلا و نقره و سرب و سیماگه و سنبه و چوک دکچور و سندهی
و پیپل و باو رنگ و نمک و انگوزه و موم و پشمینه و اسپ تانگن و باز و جره و شاهین
وغیره چیزهای کوهستانی مردمان کوهی از کوهستان شمالی درانجا میفروشند لاجرم
علی الدوام هجوم مردم می باشد لکهنو مصر کی معبد سترگ است و زیر قلعهٔ انجا
گومتی جاری است نزدیک آن تالابی است مشهور بنام برهماورت کنند که آبش
اندرون چنان جوشش می زند که مجال شناور نیست که دران غوطه زند بلکه انچه که دران
افتد فی الفور بیرون آید گویند که تمامی کتب هنود که از انقلاب دهر و گردش فلک
گم شده بود تبیشیان و منیان از جودت طبیعت و حدت ذهن خود ها بر کنارهٔ
آن انهار از سر نو درست کردند و نوشتند لاجرم هنود معبد عظیم می دانند و
قریب آن خورد سر چشمه است که برود گومتی در آمیخته است سر چشمه مذکور ایک
گز پهنائی و چار انگشت عمق دارد وقت برشگال هر قدر از برنج وغیره دران
می اندازند نشانی ازان نمی یابند خیر آباد بر غربی کنارهٔ رود گومتی است و از لکهنو
بطرف شمال و از بهرایچ بسمت مغرب واقع است نظامت صوبه اوده اول
ایشان نواب برهان الملک سعادت خان است اسمش میر محمد امین
بود در عهد شاه عالم بهادر شاه از ایران به هند آمد و در عهد محمد شاه بادشاه
بصوبه داری اوده و بخطاب نواب برهان الملک سعادت خان سرفرازی یافته
و در محاربه نادر شاه حاضر بود و بعد از جنگ بتاریخ نهم ذالحجه ۱۱۵۱ یکهزار و یکصد
و پنجاه و یک هجری روز قریب چهارشنبه یک شب پیش از قتل عام نادر شاهی از درد
زخمی که خورده بود و هم از شدت درد دنبلی که از چند ماه او را عاجز ساخته بود در
شاهجهان آباد درگذشت و بعضی نوشته اند که زهر خورده بمرد و در مقبرهٔ سیادت خان
که برادرش بود مدفون گردید و چون از گفتن او نادر شاه از میدان قتال کرنال به بهانه

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

خلافت در شاهجهان آباد داخل شده والا نه ارادهٔ بادشاه چنین نبود چنانچه شخصی تاریخ
وفات او چنین گفته ؛ بی سعدت نمک ۱۱۵۱ حرام بمرد ؛ لفظ سعدت مختصر سعادت است
نواب منصور علی خان صفدر جنگ خواهر زاده و داماد نواب برهان الملک
سعادت خان بود و بعد وفات برهان الملک در شروع سنه ۱۱۵۲ یکهزار و یکصد و پنجاه
و دو هجری بخزانهٔ بادشاهی دو کرور روپیه پیشکش داخل کرده خلعت صوبهٔ اوده از حضور
محمد شاه بادشاه حاصل نموده و بعهد احمد شاه بادشاه بمنصب وزارت سرفراز گشته
بتاریخ هفدهم ذالحجه سنه ۱۱۶۷ یکهزار و یکصد و شصت و هفت هجری در پاپڑ گهات سه
منزل از لکهنؤ فاصله دارد از شدت درد دنبل درگذشت لاش او را اولا در گلاب
باڑی فیض آباد تفویض خفض زمین کردند و بعد از آن در شاهجهان برده مدفون
نمودند مقبرهٔ او متصل درگاه شاه مردان است عمارتی عالی و باغی دارد در تعمیر
آن مبلغ سه لک روپیه صرف شده است و اندرون مقبره این تاریخ کنده
اند قطعه چو آن صفدر عرصهٔ مردمی ؛ ز دار فنا گشت رحلت گزین ؛ چنین سال
تاریخ او شد رقم ؛ ازو باد آمقیم بهشت برین ۱۱۶۷ ؛ نواب شجاع الدوله بن منصور علی
خان صفدر جنگ است اصل نام او جلال الدین حیدر بود ولادتش در سنه ۱۱۴۴ یکهزار
و یکصد و چهل و چهار هجری بود تاریخ ولادت او این بیت است بیت بدولت خانهٔ
نواب منصور ؛ برآمد آفتاب ۱۱۴۴ از مطلع نور ؛ بعد وفات پدر در سنه ۱۱۶۷ یکهزار و یکصد و
شصت و هفت هجری در فیض آباد بر مسند امارت نشست در سنه ۱۱۷۸ یکهزار و یکصد
و هفتاد و هشت هجری از محاربه انگریزان که در بکسر رو داده بود رو بتافته اول به بریلی و بعد
بسوی کالپی شتافت و با ستمداد مرهته ها باز با انگریزان مصاف داده و شکست خورد
پس با صاحبان انگریز صلح کرد و پس از فتح محاربهٔ نواب حافظ رحمت خان از
درد خیارکی بتاریخ شب شنبه بیست و چهارم ذیقعده سنه ۱۱۸۸ یکهزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری

بفیض آباد درگذشت وضیح آن در گلاب باری فیض آباد مدفون شد وبعضی گویند
که شجاع الدوله زنی را که شاید در جنگ حافظ رحمت خان اسیر آمده بود بارادهٔ
روسیاه جبراً گرفته بود و آن زن کزلکی که با خود داشت زیر ناف او زد و از آن بمرد چنانچه
تاریخ آن این مصرع است مصرع های های شجاع کشتهٔ زن ۱۱۸۸ ؛ نواب آصف الدوله
بن نواب شجاع الدوله بعد وفات پدر بتاریخ بست و پنجم ۲۵ ذیقعده سنه ۱۱۸۸ یکهزار و یکصد و
هشتاد و هشت هجری بر مسند امارت و وزارت در فیض آباد نشست و بعد از آن لکهنو
را دار الامارت خود ساخت در عهد او تعزیه داری بسیار حسن مروج یافته بود
و او در سنه ۱۲۰۵ یکهزار و دو صد و پنج هجری امام بارهٔ رفیع در لکهنو تعمیر نموده که در آن ایام
بسبب قحط سالی غله فی روپیه هشت آثار می یافتند تاریخ بنای امام بارهٔ مذکور این مصرع
است مصرع بزمگاه شهید راه خدا ۱۲۰۵ ؛ و نیز نواب ممدوح دولتخانهٔ لکهنو را از سر نو
تعمیر ساخته قطع آن بدیگر وضع کرد تعمیر آن در سنه ۱۲۰۷ یکهزار و دو صد و هفت هجری بود چنانچه
تاریخش از دولت خانهٔ عالی ۱۲۰۷ حاصل میشود و بتاریخ بست و ششم ۲۶ ربیع الاول سنه ۱۲۱۲
یکهزار و دو صد و دوازده هجری روز پنجشنبه بوقت چاشت درگذشت و در آن امام باره
تعمیر خود مدفون گشته تاریخ وفاتش این است قطعه که در رحلت چو آصف الدوله
مبتلا شد جهان بماتم و شین ؛ هاتفی گفت سال تاریخش ؛ شد فرازش ۱۲۱۲
بزیر پای حسین ؛ و این مصرع هم تاریخ است مصرع آستان امام شد جالیش ۱۲۱۲
نواب وزیر علی خان گویند که نواب آصف الدوله مطلق شوق زنان نداشت
بلکه از رجولیت عاطل بود اما در محل سرای او قریب بالفها زنان صاحب جمال بودند
از آن جمله چندی بودند که آنها را در حالت حاملگی در محل خود جا داده بود و چون فرزندی
از ایشان پیدا میشدی بجای فرزند خود پرورش نمودی چنانچه شصت فرزندان
داشت از آن جمله سی و دو ۳۲ پسران و بست و هشت ۲۸ دختران و بزرگترین از همه

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

۳ پلتن باگیسی که جمله
بست و دو صد کس سپاهی
تیغ قوم مسلمان در آن
مجموع باشند بطرز
فرنگستان اختراع
شجاع الدوله است
و او این دسته را
بلقب نجیب ملقب
گردانید نیفے سپاهی
شریف

اسیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

وزیر علی خان بود او در کدخدائی او نواب آصف الدوله قریب سی لک روپیه خرج نموده بعد وفات نواب ممدوح تا چار ماه در لکهنو بر مسند امارت نشسته بالجمله چون وزیر علی خان از نطفهٔ آصف الدوله نبود بلکه مشهور چنین است او فراش پسری و پسر خواندهٔ آصف الدوله بود لاجرم مستر جان شور صاحب گورنر از کلکته آمده حسب استرضای بهو بیگم صاحبه مادر نواب آصف الدوله کاغذی در باب معزولی وزیر علی خان طیار ساخت و از هر یک سرداران که دران وقت حاضر بودند مثل الماس علی خان و تحسین علی خان خواجه سرایان و تفضل حسین خان کشمیری و حسن رضا خان نایب آصف الدوله و راجه تکیت رای و اشرف علی خان خسر وزیر علی خان بر کاغذ مذکور مهر کنانیده بعد وزیر علی خان را که ازین حال خبری نداشت نزد خود طلبیده مقید ساخت و بعد چند روز او را در بنارس فرستاده و در انجا تا یکسال گذرانیده بعد باغی شده بتاریخ هفتم شعبان ۱۲۱۳ یکهزار دو صد و سیزده هجری روز دوشنبه مستر چیری صاحب رزیدنت انجا را مع دیگر سه انگریزان کشته اراده داشت که همه انگریزان را بکشد مگر دستش بمراد نرسید تاریخ این معامله ازین عبارت یافته اند، یوم اثنان سبع شعبان ۱۲۱۳، و نیز این مصرعه بدان تاریخ آمده است مصرعه کشت نواب بچه چیری را ۱۲۱۳ سپس وزیر علی خان از بنارس گریخته چندی پریشان و سرگردان بود تا انکه در ۱۲۱۴ یکهزار دو صد و چهارده هجری مقید گشته هفتده سال و سه ماه و چهار روز در قلعه کلکته محبوس ماند بعد بعمر سی و شش ۳۶ سالگی بماه شعبان سنه ۱۲۳۲ یکهزار و دو صد و سی و دو هجری در گذشت و در کسی باغ کلکته نزدیک قبر یکی از پسران ٹیپو سلطان مدفون گردید قصهٔ او مفصلا در کتاب عماد السعادت مرقوم است و این قطعه تاریخ بر بالین تربت او بر سنگ کنده اند قطعه وزیر هند وزیر علی آصف جاه، چو سوی خلد برین رفت زین سرای غرور، ز دیم غوطه

السیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

بدریای فکر تا آرم ؛ بدست گوهر تاریخ نقل آن مغفور ؛ بگوش آمد ناگه بشور و شیون و شین
نوای وای دریغا ز جن و انس و طیور ؛ (۱۲۳۲) نحیف سید الهی بخش جامع این اوراق
را در سنه ۱۲۷۷ یکهزار و دوصد و هفتاد و هفت هجری بضرورتی اتفاق رفتن شهر کلکته افتاد
چون بتاریخ هفتم (۱۲) ذیقعده سنه مذکور در راج محل بر عرابهٔ دخانی سوار شدم بعرصهٔ
شش گهنته انگریزی بشهر مذکور رسیدم روز سوم سیر کنان بسمت مقبرهٔ وزیر علی
خان در گذشتم دیدم که قبرستانی است وسیع و بسیاری از قبرهای پخته هم دارد
و بر آنها تاریخ نیز کنده اند و بطرف شمال قبرستان مذکور قریب سرک پخته
احاطه است که دیوارهای آن بیشتر شکسته افتاده است اندرون آن
احاطه برابر سه قبر پخته بوده است بطرف مغرب قبر وزیر علی است و بمشرق
قبری است که هیچ نوشته ندارد شاید که همین قبر پسر تیپو سلطان باشد و در میان
این هر دو قبر قبری است که بر بالین آن بر سنگ این قطعه مرقوم است قطعه
خدیجه چون عروس فاطمه بود ؛ برفت از دهر سوی جنت آباد ؛ جواز پیر خرد
تاریخ جستم ؛ بگفتم ساکن باغ جنان باد ؛ (۱۲۲۵) معلوم نشد که آن عفیفه کدام بود غالباً که
از اقربای تیپو سلطان یا وزیر علی خان باشد نواب یمین الدوله سعادت
علی خان برادر خورد و حقیقی نواب آصف الدوله بود بعد قید شدن وزیر علی
خان بسعی مستر جان شور صاحب گورنر کلکته بتاریخ چهارم شعبان سنه ۱۲۱۲ یکهزار
و دو صد و دوازده هجری در لکهنو بر مسند امارت نشست و چون در سنه ۱۲۱۶
یکهزار و دو صد و شانزده هجری مصارف بادشاه انگلستان از سبب
نگاه داشتن فوج دیگر برای دفع سپاه بونابارته بادشاه فرانس بیشتر از بیشتر
بود لاجرم نواب گورنر جنرل مارکویس ویلزلی صاحب بهادر از کلکته بلکهنو
رفته از نواب سعادت علی خان برای امداد یک و نیم کرور روپیه درخواست

اشیا
هند خاص
صوبه اوده

نمود و نواب ممدوح بعد تا ملک میان دوآبه و روهیله ها را که جمع آن یک و نیم کرور
روپیه بود تفویض صاحبان کمپنی نموده و بعضی نوشته اند که گورنر موصوف خود نرفته
بود بلکه برادر خورد مستر هنری ویلزلی صاحب را بلکهنو فرستاده بود تا فیمابین نواب
مذکور و کمپنی از سر نو مواثیق عهد و پیمان ترقیم یابد چنانچه نواب ممدوح بمبادلهٔ اقساط
قدیم و حال که بر ذمهٔ او واجب الادا بود ملک میان دوآب را مثل کوره
واتاوه و فرخ آباد و گورکهپور و صوبه اله آباد وغیره که جمع آن یک کرور و سی
و پنج لک روپیه بود تفویض اهالی کمپنی نمود و این عهدنامه بتاریخ دویم رجب
۱۲۱۶ سنه یکهزار و دوصد و شانزده هجری موافق دهم نومبر ۱۸۰۱ سنه یکهزار و هشتصد
و یک عیسوی در بلدهٔ لکهنو تحریر یافته تاریخ این معامله این است بیت خود
بخود این دور دورنگی گرفت ÷ ملک ز نواب ۱۲۱۶ فرنگی گرفت ÷ و در ۱۲۱۷ سنه
یکهزار و دوصد و هفده هجری بحکم نواب سعادت علی خان عمارت علم مجازی حضرت
عباس علمدار علیه السلام بانهایت زیب و زینت تعمیر یافته و نواب ممدوح بعد
حکومت قریب هفده ۱۷ سال بتاریخ دویم رجب ۱۲۲۹ سنه یکهزار و دوصد و بست
و نه هجری در گذشت ÷ آه شد گنج سعادت ۱۲۲۹ در زمین ÷ تاریخ وفات اوست
نواب غازی الدین خان پسر نواب سعادت علی خان است بعد وفات
پدر در ۱۲۲۹ سنه یکهزار و دوصد و بست و نه هجری در لکهنو بر مسند امارت و ریاست
نشست و بتاریخ بهمدهم ذالحجه ۱۲۳۴ سنه یکهزار و دوصد و سی و چهار هجری روز شنبه
برضامندی مارکویس هستنگس صاحب گورنر جنرل تاج و تختی
مرتب ساخته بسریر شاهی جلوس نمود و ملقب به ابو المظفر معز الدین
شاه زمن غازی الدین حیدر گردید صاحب رای مورخ این مصرع در تاریخ
جلوس او بصنعت صوری و معنوی گفته مصرع ماه ذی الحجه شنبه ۱۲۳۴ بانیزدهم ÷

آسیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

و سکه را بنام او مضروب شد که یکطرف این بیت بود بیت سکه زد بر سیم و زر از فضل رب ذو المنن ؛ غازی دین حیدر والا نسب شاه زمن ؛ و طرف دیگر شکل دو ماهی و دو شیر مقابله یکدیگر بود و ماهی نشان ماهی مراتب است از بزرگان او از پادشاه هندوستان یافته بودند و شیر نشان پادشاه انگلستان است که در عهد او باین پایهٔ بلند سربلندی یافته و فاتش بتاریخ بیست و هفتم ربیع الاول سنه ۱۲۴۳ یکهزار و دو صد و چهل و سه هجری واقع بود شیخ امام بخش ناسخ تخلص این مصرع استاد را در تاریخ وفات او شامل نظم خود آورده مصرع ای لب آرزو را خاک شده ۱۲۴۳ ؛ و نیز الفاظ «بارغم» ۱۲۴۳ تاریخ وفات او است سلیمان جاه نصیر الدین حیدر بادشاه پسر غازی الدین حیدر است بعد وفات پدر بتاریخ بیست و هشتم ۲۸ ربیع الاول سنه ۱۲۴۳ یکهزار و دو صد و چهل و سه هجری در لکنو جلوس فرمود و حکیم مهدی علی خان را نایب او گردید این بیت برای سکه او گفته بیت سکه زد بر سیم و زر از فضل حق ظل اله ؛ نایب مهدی نصیر الدین حیدر پادشاه ؛ و صاحب رای مورخ این تاریخ جلوس او بزبان اردو گفته قطعه تخت پر ہے جلوه فرما بادشاه گنج بخش این زمین پر شاد آدم اور فلک پر مہر و ماه ؛ شور عشرت ہے عیان اس مصرعهٔ تاریخ سے ؛ اب ہوا مرزا نصیر الدین حیدر بادشاه ۱۲۴۳ ؛ و بتاریخ سویم ربیع الثانی سنه ۱۲۵۳ یکهزار و دو صد و پنجاه و سه هجری در لکنو فوت کردند حکومت اوده سال بعد ابو المظفر معین الدین محمد علی شاه بن نواب سعادت علی خان است پیش از جلوس بنواب نصیر الدوله ملقب میشد چون سلیمان جاه نصیر الدین حیدر بادشاه فوت کرد پسرش منا جان بسعی مادر خود بر تخت نشست اما بعد از ساعتی چند و ملاکث چند

اشیا
هند خاص
صوبه اوده

کرن مقید گشته بعلو جنداگلده فرستاده شد و محمد علی شاه باستمداد افواج انگریزی بتاریخ
چهارم ربیع الثانی ۱۲۵۳ سنه یکهزار دو صد و پنجاه و سه هجری در لکهنو بر تخت نشست این
بیت بر سکه او مضروب شده از آن تاریخ جلوس نیز بر می آید بیت بجود و
کرم سکه زد در جهان ۞ محمد علی بادشاه زمان ۞ و بعد حکومت پنج سال بتاریخ
پنجم ربیع الثانی ۱۲۵۸ سنه یکهزار دو صد و پنجاه و هشت هجری روز سه شنبه در لکهنو فوت
کرد ابو المظفر مصلح الدین محمد ثریا جاه امجد علی شاه بادشاه غازی پسر
محمد علی شاه خلف بعد وفات پدر بماه ربیع الثانی ۱۲۵۸ سنه یکهزار دو صد و پنجاه و
هشت هجری در لکهنو بر تخت نشست بیت سکه او این است بیت در جهان
زد سکه شاهی بتائید اله ۞ ظل حق امجد علی شاه زمان عالم پناه ۞ و بعد حکومت
چهار سال و چند ماه بتاریخ بیست و ششم صفر ۱۲۶۳ سنه یکهزار دو صد و شصت و سه
هجری درگذشت میرزا واجد علی شاه بادشاه پسر ثریا جاه امجد علی شاه
خلف بعد وفات پدر بماه صفر ۱۲۶۳ سنه یکهزار دو صد و شصت و هجری روز شنبه
در لکهنو جلوس فرمود در باب جلوس او منشی دیانانه وفا این قطعه گفته قطعه
به نشست روز شنبه و ماه صفر به تخت ۞ واجد علی که مثل ندارد به روزگار ۞ طبع
وفا رقم زده تاریخ فی البدیهه ۞ یعنی اخیر مصرعه دال است یاددار ۞ سال جلوس
شاه به تخت شهی بکام ۞ در یکهزار و هم دو صد و شصت و سه شمار ۞ و نیز
از وست قطعه تکیه زد بر تخت شاه جم سپه والا گهر ۞ از وفا گفتم که باید کرد تاریخش
رقم ۞ او سر و پای حروف مصرعه اوصاف را ۞ دید و من از دیدن او فی البدیهه
یافتم ۞ در وجود خسرو سلطان عالم دین پناه ۞ نیکی و رحم و مروت همت و حسن
و کرم ۞ در مصرعه آخر این الفاظ اوصاف است اگر از هر یک نقطه حرف
اول و آخر گرفته شود تاریخ بر آید جبر از ابتدای ۱۲۷۱ سنه یکهزار دو صد و هفتاد و یک

[illegible] ۱۲۶۳ [illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ اوده

هجری بجهت هنومان گڈهی فیض آباد فیمابین اهل اسلام و فرقهٔ هنود مناقشه افتاده
محاربه‌ها بپیش آمد تا بانکار تمامی راجهان و عمایدان آن اطراف نیز هندستان
قوم خود گشته بمقابلهٔ مسلمانان ایستادند مولوی امیر علی صاحب ا‌ا در حمایت
ناجیه افسری بود جانبداری‌ها نموده دفعتاً آن گروه باریه را نهمیت داد چنانچه هنودان
بیشتر از بیشتر مقتول شدند آخر کار باغوای مردمان بوچ مرزا واجد علی‌شاه
مولوی موصوف را ازین علهٔ عاقبت محمود مانع آمد چون مسموع شد فوجی گسیل
ساخته قریب سیزده هزار بیچارهٔ مسلمانان را یکبار بضرب التواب بمنزل
فنا فرستاد و سپس ~~در~~ مولوی امیر علی نیز در شهر صفر ۱۲۷۲ سنه
یکهزار و دو صد و هفتاد و دو هجری روز چهارشنبه از دست مردمان شاه مومی الیه شربت
شهادت چشید انمعنی اهالی کمپنی را نهایت ناگوار آمد و عهد و پیمانی ا‌ا
از عهد بزرگان شاه ممدوح بوده می آمد آنرا شکسته مملکت او را بتصرف خودها
در آوردند و شاه واجد علی از شهر لکهنو بیرون شده اول بکانپور رفت لهذا ازان
برای استغاثه رسانیدن درین باب بحضور ملکه انگلستان در سنه ۱۲۷۳
یکهزار و دو صد و هفتاد و سه هجری بشهر کلکته رسید تدبیر آن بود ا‌ا یکایک
در اوایل سنه ۱۲۷۴ یکهزار و دو صد و هفتاد و چهار هجری افواج هندوستانی ا‌ا از
طرف کمپنی انگریز در قلمرو هند جابجا متعین بودند بکسیر در باب استعمال نمودن
کارتوس بد دماغ گشته با والی خودها راه بغاوت پیمودند بر طبق آن صاحبان
انگریز از راه عاقبت اندیشی شاه واجد علی‌شاه و اتباعان او چندی در
قلعهٔ کلکته بحفاظت داشتند سپس چون بی قصوری او ثابت شد از
قلعه برآورده بمقام متیا برج عرف موچی کهولا ا‌ا از قلعهٔ مذکور بسمت جنوب یکونیم
کروه راه فاصله دارد جا دادند و بجهت مصارف اوقات وظیفهٔ شایسته مقرر

ائین
بند خاص
صوبهٔ الهآباد

نمودند و بنوز ام سنه ۱۲۷۹ یکهزار و دو صد و هفتاد و نه هجری مرور شاه موصوف در انجا
بعیش و عشرت تمام تشریف میدارند چنانچه قصهٔ این واردات شاه ممدوح در
مثنوی خود ام درین شهر کلکته تصنیف نموده است تشریحاً بیان فرموده صوبهٔ الهآباد
طول صوبه هذا شرقاً و غرباً یکصد و سی و پنج ۱۳۵ کروه و عرض شمالاً و جنوباً شصت کروه. بسمت
مغرب آن مالوا و اگرا و مشرق بهار و سرحد گوندوانه و بطرف شمال اوده و اگرا و جنوب
گوندوانه واقع است زمین صوبه هذا نزدیک رود گنگا و جمنا هموار و نهایت حاصل بوده است
مگر بطرف نیرت گوشه بعلاقه بندیل کهند زمین مرتفع و ناهموار و گوناگون از کوهچه های
بلند واقع است و آب و هوا این صوبه نهایت خوب است شالی و گندم و ولایتی جو و جو و شکر
و نیل و پنبه و کتان و زنجبیل و انگور و غیره میوجات و گلهای رنگارنگ در هر فصل دستیاب
رنگ آور و اقسام پارچها و شوره و افیون و الماس از حاصلات صوبه هذا است مگر
جوار و باجره کمتر میشود کوه های صوبهٔ الهآباد در صوبه الهآباد بعلاقه بندیل کهند سه سلسله
کوه بوده است اما انها مساوی است یکی بندها چال عرف بندها ام بلندی آن دو هزار فت از
جای اما از انجا سمندر دیده شود بوده است دویم کوهچه های پنا اما آنها بنام گهاٹ مشهور است
و انها بشکل مساوی و بفاصله پنج کروه مسافت دارد و بلندی این کوه ها تحقیق نشده
و درین کوه ها معدن الماس بوده است سوم بندایر اما سرزمین آنجا از تمامی جاهای
این صوبه بلند است فاماً بلندی کوه بندایر نیز تحقیق نشده رودهای صوبهٔ الهآباد در
صوبهٔ الهآباد این چند دریاها نامی تر است یکی گنگا دویم جمنا سوم گومتی چهارم
کرمناسا پنجم سائی ششم تونس هفتم سون و سوای این ها خورد
رود چه بسیار است بهره های صوبهٔ الهآباد صوبهٔ الهآباد به هفت بهره منقسم است
یکی الهآباد دویم بنارس سوم مرزاپور چهارم جونپور پنجم مملکت ریوه عرف
بگهیل کهند ششم بندیل کهند هفتم مملکت مانک پور مشهور شهر و مقامات

۴۴۰

اشیا
هند خاص
صوبه اله آباد

صوبه اله آباد در صوبه اله آباد این چند شهر و مقامات مشهور تر است شهر اله آباد در
کتب قدیم نامش پیاگ نوشته اند و بالفعل هندوان آنرا پراگ میخوانند
در زمان سابق قصبه بود در میان رودهای گنگا و جمنا که این هر دو دریا در انجا هم پیوسته
است جلال الدین محمد اکبر شاه در سنه ۹۹۰ نهصد و نود هجری دران قصبه اساس شهری
و بنای قلعه سنگین مشتمل بر چهار منزل که هر کدام والا نشیمن ها و عمارات دلچسپ
دارد نهاده و در اندک مدتی بتدبیر دستی مهندسان تیز هوش شهری سترگ
آباد شده موسوم به اله اباسش گردید سپس در عهد شاهجهان بادشاه
به اله آباد مشهور شده و درین قلعه مکانی است زیر زمین که آنرا هندوان
پتال پوری می نامند و در انجا درختی است که حالا هیچ شاخ و برگ ندارد هندوان
آن را اکهی بٹ میگویند و باعتقاد ایشان درخت مذکور از کله ها سال در انجا است
و تا روز قیامت خواهد ماند منقول است که جهانگیر بادشاه آن درخت را بریده
طبقی آهنی کلان بر سر آن نهاده بود بعد چند مدت آن طبق را شکسته درخت
مرقوم باز سر بر آورده هندوان آنرا نیز معبد دانند و نیز درین قلعه عمودی است که
آنرا هندوان لاٹ بهیم سین میگویند طولش قریب چهارده ذرع و سطبر
آن ۳ سه و نیم ذرع است کتبه دارد بانواع خط هندی که خوانده نمی شود اما درین
زمان صاحبان انگریز نقل آن کتبه بر کاغذ گرفته بهر جانب فرستادند و چنان مستفاد
گردیده که این عمود را راجه عظیم الشان از راجگان بهیسین طیار نموده درینجا
که معبد سترگ هندوان است ایستاده کرده بود و این عمود را اکبر نیل کیث صاحب
هنگام مرمت قلعه فرود آورده بود و تا چهل سال در قلعه افتاده ماند باز بحکم گورنر جنرل
بهادر در سنه ۱۲۵۷ که یکهزار و دو صد و پنجاه و هفت هجری است ایستاده کرده اند و تصویر شیری
از سنگ تراشیده بران عمود نصب ساخته اند و سیوای آن جهانگیر بادشاه

اشیا
هند خاص
صوبهٔ الهآباد

بران عمود نام خود و نام آبای خود تا صاحبقران در فارسی کنده اینچ بود اکنون موجود است و بزیر قلعه
بطرف مشرق رود گنگا و رود جمنا و دیگر شاخهٔ نیز از قلعه برآمده هر سه رود باهم ملحق گشته
است هنود آن شاخه را سرستی میگویند لیکن در کتب هندی خروج سرستی
از انجا نمی نویسد وجه آن سه رود در انجا زیر قلعه بهم پیوسته لاجرم مردمان انمقام
را تربینی می خوانند و هنود آن را معبد بزرگ می دانند و بماه ماگه زن و مرد آن قوم
در انجا جمع میشوند و تا یک ماه در آن مقام تربینی غسل میکنند و مردن خود درین مقام
موجب نجات آخرت میدانند چنانچه بزمان سلف اکثری از هنود سبو در
دست و پای خود بسته در انجا بمقام تربینی غرق میشدند و بعضی خود را باره دو باره
میساختند گویند که در زمان پیشین درینجا اره بود هر کس که خود را بدان اره بریدی
هر حاجتیکه داشتی در جهان دیگر بمراد خود رسیدی از عهد شاهجهان بادشاه این رسم
موقوف گردید و بعضی از دشنه سر خود را از تن جدا می نمودند و برین منوال
مکند بر ما جاری نیز در سنه ۹۴۶ نهصد و چهل و شش هجری اندام خود را بر کنار تربینی در
آتش سوخته خاکستر کرد و این ذکر بزبان هنودان شهر الهآباد جاری است
پوشیده مباد که نقشهٔ قلعهٔ مذکور انچه پیش ازین بود حالا یافته نمی شود زیرا که
در سنه ۱۲۱۶ یکهزار و دوصد و شانزده هجری کرنیل کدسوف کرنیل کمپنی صاحب بحکم کمپنی
انگریز بود شکستن عمارات اندرونی قلعه و مکانات دیگر صورت قلعه را دیگر گون
ساخته اصل حقیقت سابق لایق بزم بود و حالا قابل رزم است مزارات و مساجد
نیز درین شهر بسیار است و شهر مذکور از کلکته اندازهٔ سه صد کروه فاصله دارد
بنارس نهایت قدیم شهری از الهآباد سی کروه بطرف مشرق بر جنوبی کنارهٔ
رود گنگا آباد است هنودان آن را کاشی و بارانسی نیز خوانند بدین سبب شهر مذکور
در میان دریای برنه و آسی واقع است و شهر مرقوم را هنودان منسوب به مهادیو میکنند

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ اله آباد

و معبد بسترگ میدانند و مردن خود ها در انجا باعث نجات عقبی می فهمند لاجرم اکثر از
آن قوم چون از حیات خود مایوس میشوند در انجا رفته توطن گزینند و می میرند باشندگان
تخمیناً دو لک مردمان خواهند بود در آن یک حصه مسلمان و سه حصه هنود هستند و در
شهر مذکور عمارات سنگین و پخته و بلند نهایت دل چسپ اکثر لب دریا لیکن
در میان حویلی ها جا بسیار تنگ دارد و اندرون و بیرون شهر هزارها
بتخانه و معبد هست بت انجا بسیار نابند بود چنانچه بتخانه آن نهایت کلان داشت
اورنگ زیب عالمگیر بادشاه از اشکسته بجایش مسجدی عالیشان بنا
کرد و آن شهر را بنام محمد آباد موسوم ساخت مردمان انجا مسجد مذکور را مسجد بسیار نابند
میگویند و سوای آن بسیار بتخانه ها بود چنانچه در سنه ۱۰۴۲ یکهزار و چهل و دو هجری حسب
الحکم شاهجهان بادشاه هفتاد و شش بتخانه درین خطه بخاک برابر کرده شد کوچه های
شهر نهایت تنگ و تاریک و بدبو بلکه در بعضی کوچه مطلقاً پرتوی آفتاب نمی
افتد لهذا زمین انجا بیشتر بیسه دار و نمناک می باشد و از شهر بطرف مغرب
بسیار باغات دلکش واقع هست و بعد از آن طرف پخته سرای هست و بسمت راست
آن سرا کلان تالابی هست و از انجا اندکی بیشتر بیرون از آبادی قدم شریف
بوده هست اکثر وضیع و شریف بروز پنجشنبه در انجا می روند و تا شام صحبت دارند
قبر شیخ محمد علی حزین در انجا هست و نیز دیگر بسیار مسلمانان در انجا مدفون آند و
شهر مذکور در باب علم سنسکرت در میان هنودان شهرت تمام دارد چنانکه
اکثر برهمن زادگان از راه دور بجهت خواندن سنسکرت درینجا می آیند
و مردمان هر یک فن درینجا می باشند و پارچه ریشمی و زربافی و بادله و مشروع
و کمخواب و چکنها درین شهر خوب طیار میشود و زنان اینجا بسیار حسین و خوش صورت
و محبوب میشوند و هم درینجا نر گاوان از آنرا از زبان هندی ساند میگویند بسیار هست

اشیا
هند خاص
صوبه الهآباد

و شهر بنارس از کلکته دو صد و هفتاد ۲۷۰ کروه فاصله دارد رام نگر موضعیست از بنارس
بسمت جنوب بر فاصله یا دو کروه بر مشرقی کنار رود گنگا واقع است مکان راجه اودت نراین
در انجا است و درین روزها راجه ایشری پرشاد سنگه بجای او بر مسند راجگی بوده است
کیت گنج موضعیست در شهر الهآباد آباد کرده کرنیل کد عرف کرنیل کیت صاحب
بوده است جهوسی موضعیست مقابل قلعه الهآباد آنروی رود گنگا بوده است
بهادر گنج موضعیست در شهر الهآباد قبر زینت النسا بیگم مادر نواب نجف خان
در انجا است رسول پور موضعیست در شهر الهآباد در انجا قدم رسول بوده است
فتح پور موضعیست از شهر الهآباد بطرف مغرب شصت ۶۰ کروه فاصله دارد سابق
ازین سنکرول نام داشت چون در سنه ۹۷۴ نهصد و هفتاد و چهار هجری در انجا محمد اکبر شاه
بر علی قلی خان و برادرش بهادر خان فتح یافته لاجرم به فتح پور موسوم شد و زیر این
موضع رود گنگا جاریست و در انجا مسجدی از تعمیر مصری بیگم مادر نواب باقر علی
خان بوده است کهجوه مقامیست پانزده ۱۵ کروه یا پنجاه کروه غربی از شهر الهآباد
فاصله دارد در انجا در سنه ۱۰۶۹ یکهزار و شصت و نه هجری سلطان شجاع از عالمگیر
اورنگ زیب پادشاه و در سنه ۱۱۲۴ یکهزار و یکصد و بیست و چهار هجری محمد اعز الدین
پسر بزرگ جهاندار شاه از فرخ سیر پادشاه هزیمت یافته بودند مرزاپور
بر فاصله شانزده ۱۶ و نیم کروه از شهر الهآباد بطرف اگنی گوشه بر جنوبی کناره
رود گنگا آبادست هر چند او وسعت آن خورد است لیکن خوب آباد و خوش سواد
عمارات آن اکثر پخته لیکن خانهٔ تاجران و گوسائیان بیشتر است نمک سفید
و تماکو خوب در انجا میشود و نیز در انجا معدن بعضی سنگ است و مرزاپور از کلکته
دو صد و بیست و هفت ۲۲۷ و نیم کروه فاصله دارد چنار گده آنرا چنداول گده نیز میگویند
ده کروه از مرزاپور بطرف مشرق و هشت کروه از بنارس بسمت جنوب بر جنوبی

اشیا
هند خاص
صوبهٔ الهآباد

کنارهٔ رود گنگا واقع است قلعهٔ اینجا نهایت سنگین و بلند بر کوهی است لیکن نشیب
و فراز دران بسیار دارد قریب آن تا بعهد عالمگیر قومی سر و پا برهنه در بیابان
می ماندند و در تیراندازی و شمشیرزنی و غارتگری اوقات خود بسر می کردند
مگر بالفعل نزدیک آن آبادی است و هندو و مسلمان در اینجا می باشند و قلعهٔ
مذکور درین روزها بعهد صاحبان انگریز نهایت بارونق بوده است عنقریب آن
قبر شیخ قاسم قادری سلیمانی ابدر شیخ کبیر عرف بالاپیر بود واقع
است و عمارات عالی و پخته و سنگین متعدد و در وسط مسجدی خوش
اسلوب می دارد و در چنارگڈه معدن بعضی سنگ است جونپور
کلان شهری است اگرچه بر شمالی کنارهٔ رود گومتی آباد است لیکن عمارات آن هر دو
طرف دارد شهر مذکور را سلطان فیروز شاه بن رجب سالار در ۷۷۲ سنه هفتصد
و هفتاد و دو هجری بنام فخر الدین محمد جونان ابن عم او بود آباد نموده تاریخ بنای آن «شهر جونپور» ۷۷۲
است شهر مذکور بسیار پر فضا است و عمارات پخته و سنگین بیشتر و خانه های
کاهی کمتر دارد آب و هوایش خوب پارچه و روغن پهلیل و عطریات نهایت خوشبودار
در اینجا طیار میکنند و درین شهر سلطان ابراهیم شرقی در ۸۲۱ سنه هشتصد و بیست
و یک هجری مسجدی جامع ار عمارتش تمام و کمال سنگین است بنا نهاده تاریخ
بنایش «مسجد جامع شرقی» ۸۲۱ است و نیز پل اینجا در تمامی هندوستان نندو
نظیری ندارد و آن پل بر دریای گومتی با نهایت متانت تا امروز موجود است
و هیچ تغییری در آن راه نیافته بنایش در ۹۷۵ سنه نهصد و هفتاد و پنج هجری از منعم خان خانان
باهتمام فهیم نام غلامی بود تاریخ آن بطور تعمیه این قطعه آمده در اینجا ثبت نموده اند
قطعه خان خانان منعم اقتدار ؛ بسته این پل را بتوفیق کریم ؛ نام او منعم ازان آمد
است ؛ بر خلایق هم کریم و هم رحیم ؛ ره بتاریخش بری گر افگنی ؛ لفظ بد را از صراط

۹۸۱

اشیا
هند خاص
صوبهٔ الٰه آباد

المستقیم * بجای جونپور اکثر ذہین وصاحب علم ودانشمند میشوند چنانچہ در متقدمین
ملا محمود کیسا صاحب کمالی وفاضلی گذشته است ودر متاخرین مولوی سید عسکری
ومولوی ابو الفضل ومولوی ابو الخیر را واقعی ہر یکی در علم وفضل یگانه روزگار خود بودند
نسب مولوی ابو الفضل شیخ فاروقی ومذہب حنفی بود وبعد ایشان مولوی روشن علی
ہم سر آمد فواضل عصر خود بود ونسب او نیز فاروقی ومذہب حنفی بود وبا مولوی ابو الخیر
نسبت قرابت داشت ودر آخر عمر خود بمدرسه کمپنی انگریز در کلکته عربی
بخدمت میر منشی مقرر شده بود تا سنه ۱۲۲۰ یکہزار ودو صد وبست ہجری بقید حیات
بود سال وفاتش معلوم نشده ازو در باب قواعد فارسی کتابی بنام قواعد جونپوری
وقواعد روشن علی مشہور هست وشہر جونپور از بنارس بطرف بایب نوزده ۱۹
کروه واز کلکته دو صد وسی وسه ۲۳۳ کروه فاصله دارد بیان سلاطین شرقیه که تختگاه
شان در جونپور بود سلطان محمد شاه بن فیروز شاه در سنه ۷۹۶ ہفتصد ونود و
شش ہجری خواجه سرای را که خواجه جہان نام داشت سلطان شرق لقب
داده والی جونپور نمود چون در سنه ۸۰۱ ہشتصد ویک ہجری بعد مراجعت صاحبقران
از دہلی بطرف ایران در ممالک ہندوستان ہر طرف طوایف الملوک پدید
گشت سلطان شرق کر او اوده وقنوج وبہار وبہرایچ وجونپور را متصرف شد
وبعد سلطنت شش سال در سنه ۸۰۲ ہشتصد ودو ہجری در جونپور درگذشت
سلطان مبارک شاه در اول ملک قرنفل نام داشت پسر خوانده سلطان
شرق هست بعد وفات ملک شرق قایم مقامش گردید وبعد سلطنت
یک سال وچند ماه در سنه ۸۰۴ ہشتصد وچہار ہجری فوت کرد سلطان ابراہیم
شرقی برادر مبارک شاه بود بعد فوت مبارک شاه بر تخت نشست اورا
با سلطان محمود شاه بن محمد شاه بن فیروز شاه مدام محاربه بود ہمعصر شمس

اشیا
هند خاص
صوبهٔ الدآباد

قطب عهد سید بدیع الدین مدار و قاضی شهاب الدین بودند و در ریاض السلاطین
آمده است چون در پنڈوه متعلقه مالده من مضافات صوبه بنگاله راجه کنس
بسیار اسلام کشی نمود حضرت نور قطب العالم سلطان ابراهیم شرقی
را برای دفع آن مردود طلبیده بود و سلطان حسب طلب آنحضرت در آنجا
رفته بود مدت سلطنت ابراهیم شرقی چهل سال بود و سلطان ابراهیم شرقی
در سنه ۸۲۱ هشتصد و بست و یک هجری مسجد جامع در جونپور بنا نموده بود تا هنوز موجود
است سلطان محمود شاه شرقی بن ابراهیم شرقی بعد پدر پادشاه شد
او را با سلطان بهلول لودی مکرر مقابله و محاربه دست داد مدت سلطنت
او ۲۰ بست سال بود سلطان محمد شاه شرقی بن محمود شاه بعد پدر بر تخت
نشست او هم مطابق پدر با بهلول لودی جنگید و بعد سلطنت شش ماه معزول
شد سلطان حسین شرقی بن محمود شاه شرقی ام را و اما سلطان
علاء الدین عادل شاه پادشاه دهلی بود بعد برادر بر تخت نشست و با بهلول
لودی صلح کرد و آخر جنگ نمود و هزیمت خورده بصوبه بهار رفت و ملک
او بر بهلول لودی مسلم شد و بعد از آن سلطان حسین شرقی با سکندر
لودی هم جنگ ها نموده هزیمت خورد و در سنه ۹۰۹ نهصد و نه هجری به بهارستان
گور نزد سید حسین شاه شریف مکی پناه برد و بقیه عمر در آنجا گذاشت مدت
سلطنت او در جونپور ۱۹ نوزده سال بود غازی پور از جونپور بطرف مشرق
بر فاصله تخمیناً ۳۰ بست کروه بشمالی کناره رود گنگا آباد شهری است و از کلکته دو صد
و پانزده ۲۱۵ و نیم کروه فاصله دارد سیدپور موضعی است از توابع غازی پور جمنیا موضعی
است از توابع غازی پور افغان آنجا قوی هیکل میشوند اعظم گده از جونپور بطرف
الیسان بر فاصله تخمیناً ۳۰ بست کروه بر جنوبی کناره رود گاگرا واقع است شهر

اشیا
هند خاص
صوبهٔ الدآباد

مذکور و قلعهٔ انجا را اعظم خان فوجدار جونپور برادر آصف خان جعفر بیگ بود در حین
حکومت خود آباد و احداث نموده بود و اعظم گده از کلکته ۲۴۷ صد و چهل و هفت
و نیم کروه فاصله دارد بکسر قصبه ایست بر لب گنگ و یک کروه مشرقی الدآباد در انجا نواب
شجاع الدوله از جنگ انگریزان در ۱۱۷۸ یکهزار و یکصد و هفتاد و هشت هجری هزیمت
یافته بود و قصبه مذکور از کلکته ۲۲۳ دو صد و بست و سه کروه فاصله دارد بهوجپور از بکسر
بطرف مشرق اندازی پنج کروه فاصله دارد مردمان انجا خصوص ارازل هنود سینه‌زور
و شورپشت میشوند بندل کهند مملکتی است بمغرب و جنوبی سرزمین صوبهٔ
الدآباد رود بتوا و رود کین و رود دهوسان و رود سنده درین مملکت جاری است
و اکثر زمین بندل کهند کوهستانی بوده است و معدن الماس در انجا است جانسی
در علاقهٔ بندل کهند از رود بتوا بطرف مغرب واقع است و از کلکته ۳۴۳ سه صد و چهل
و سه کروه فاصله دارد چاترپور در علاقهٔ بندل کهند از رود دهوسان بطرف مشرق
واقع است و از کلکته ۳۴۳ سه صد و چهل و سه کروه فاصله دارد کالنجر در علاقهٔ بندل کهند
از چاترپور بطرف مشرق واقع است قلعهٔ انجا سنگین بر فراز بلند کوهی واقع است
ابتدای قلعهٔ مذکور در کتب تاریخ دیده نشد چشمه‌ها و تالاب‌ها بسیار دارد بتخانهٔ هیرون
در انجا است قریب آن جنگلستانی است بیشتر درخت آبنوس و افیال از انجا
می آرند متصل آن کان آهن است و درینجا هم زراعت نیل خوب میشود شیرشاه افغان
قوم سور در تسخیر همین قلعه در آتش سوخته مرد و بطرف مغرب کالنجر رود کین جاری
است پناه در علاقهٔ بندل کهند از رود کین بطرف مشرق و از کالنجر بسمت جنوب واقع
است جالون در علاقهٔ بندل کهند مابین رود سنده و رود بتوا و از جانسی بسمت شمال
است و از کلکته ۳۴۳ سه صد و چهل و سه و نیم کروه فاصله دارد بندل کهند خاص شهری است
از کلکته ۳۶۳ سه صد و شصت و سه کروه فاصله دارد باندا شهری است در علاقهٔ بندل کهند

زهر بار تاثیر عظیم دارد و شیخ کالو مرید و خلیفه شیخ حسام الدین مانکپوری ۴۴۹ نیز در انجا آسوده حضرت اوبس مرتاض بود ۱۱

اسیا

هند خاص

صوبه اله آباد

است دار الریاست بندل کهند است و از کلکته ۳۰۰ صد و شش و نیم کروه فاصله دارد ذکر نواب علی بهادر والی بندل کهند علی بهادر پسر بالاجی پیشوا است چونکه مادر علی بهادر زنی مسلمان بود لاجرم پدرش بالاجی او را مسلمان ساخته ملک بندل کهند بدو بخشید اما علی بهادر در پونه فوت کرد چون پسر کلان او شمشیر بهادر همراه پدر خود در پونه بود پسر دویمین او ذو الفقار علی خان جندی در بندل کهند بر مسند ریاست نشسته بعد آمدن برادرش مذکور ملک بدو حواله نمود بعد ازان از سرکار انگریز چهار لک روپیه سالانه نسلا بعد نسل برای مصارف او مقرر گردید و شمشیر بهادر بتاریخ بست و چهارم ۲۴ ذالحجه سنه ۱۲۳۱ یکهزار و دو صد و سی و یک هجری در باندا وفات نمود نواب ذو الفقار علی خان بهادر بن علی بهادر است بعد برادر بر مسند ریاست نشست و تا سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری همچنان در باندا مسند نشین بود و حال الحال معلوم نشد ریوا خورد مملکتی مشتمل بر ریاستی است از ممالک بندل کهند بطرف مشرق واقع است دریای سون از جبال انجا بر آمده بسمت بهار رفته است و نیز تونسا و غیره چند رودچه های خورد در انجا جاری است ریوا خاص شهری است در وسط مملکت مذکوره ام دو صد و هشتاد ۲۸۰ کروه از کلکته فاصله دارد و شهر هذا دار الریاست مملکت بگهیل کهند است و ریاست مذکور مطیع فرمان صاحبان انگریزی باشد در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری بر مسند ریاست اینجا مهاراجه رگهوراج سنگه بهادر قایم مقام بود مانک پور شهری است بر کنارهٔ گنگا قریب بست ۲۰ کروه غربی از شهر اله آباد فاصله دارد زرگران انجا خوب صنعت سنگ و جوش قطع می سازند صوبهٔ ۴۴ بهار طول صوبه هذا شرقا و غربا یکصد و بست ۱۲۰ کروه و عرض شمالا و جنوبا یکصد و ده ۱۱۰ کروه بسمت مغرب آن اله آباد اوده و ورلواد مشرق بنگاله و بطرف شمال نیپال و جنوب گوندوانه و کلان کوهی و سرحد

شجرهٔ نسلی علی بهادر
بالاجی پیشوا
علی بهادر
شمشیر بهادر
ذو الفقار علی خان بهادر

صوبهٔ بگهیل کهند

صوبهٔ بهار

[illegible]

بعد خود صاحب کمال لکهنو درای حادثه مرید حسام الدین مانکپوری ۴۴۹ است ۱۲

اشیا
هند خاص
صوبه بهار

اوڈیسه واقع است آب وهوای صوبه هذا مطابق موسم میباشد و زمین اکثر زرخیز
وحاصل است افیون مخصوص ازین صوبه و شوره و پنبه و غلجات و شکر و نیل و
روغن و برگ تنبول و عطریات و شترگاو و جغرات اینهم دوخوب میشود و
هرقسم تقلا و انار و پارچهٔ ململ در شیخ پوره و حقه و ظروفات آبگینه و غیره و طوطی
قسم امرت پهیلا و کجلا و ظروفات سنگ مرمر و کاغذ اروی از حاصلات
صوبه بهار است رودهای صوبهٔ بهار در صوبه بهار این چند دریا مشهور تر است
یکی گنگا که درمیان صوبه هذا از مغرب بطرف مشرق جاری است دویم سون که از
کوهستان گوندوانه برآمده مشرقی سوهاج پور و از انجا درمیان مملکت ریوا و از انجا
بیجاگڈه و از انجا رهتاس گڈه درگذشته نزدیک منیر با رود گنگا افتاده است
گویند که نربدا و سون هر دو از یک چشمه برآمده است سویم گنڈک که از کوهستان
نیپال خروج کرده متصل حاجی پور بدریای گنگا میریزد چهارم گاگرا که از کوهستان نیپال
متصل کوه جملا برآمده بمشرقی بهرایچ و از انجا زیر گورکپور و از انجا بر چند کروهی رفته
با رود راپتی پیوسته است و از انجا بک شاخه شده متصل چپرا برود گنگا می اندازد
پنجم بگمتی که آنهم از کوه نیپال برآمده محاذی مونگیر برود گنگا میریزد ششم کوسی
که متصل کهتمنڈو از جبال نیپال برآمده مابین بهاگلپور و راج محل بدریای گنگا می افتد
هفتم کرم ناسا که از کوهستان جنوبی برآمده بر پنجاه کروهی مغرب از عظیم آباد در
گذر چونسه بدریای گنگا آمیخته است گویند هنودان اکثر در کرم ناسا غسل نمی کنند
هشتم پن پن که از طرف جنوب آمده قریب عظیم آباد شاید که بطرف مشرق
در رود گنگا میریزد نهم پهلنگوا از طرف جنوب برآمده بائین گیا و از انجا بجنوبی
خاص بهار درگذشته بر پانزده کروهی مغرب از مونگیر برود گنگا افتاده است
دهم دموده یازدهم دیوه و سوای این دریاها بسیاری از رودچه ها خورد درین

[illegible]

اشیا
هند خاص
صوبه بهار

صوبه جاری بهره های صوبهٔ بهار چون در میان صوبه بهار رود گنگا شرقاً و غرباً
حایل است لاجرم صوبه مذکور بدو بهره شمرده میشود یعنی شمالی و جنوبی و آن
هر دو بهره مسطح و هموار بوده است و زمین بسیار زرخیز و حاصله است و زراعت
بکثرت میشود و بطرف جنوب صوبه مذکوره سه اضلاع جدید یعنی پالامو
و رام گڈه و چوتیه ناگ پور را مشتمل است کلیه رقبهٔ آنها موازی هشت هزار کروه
زمین مفروزی چهار گردی خواهد بود مگر به نسبت بساطت آن محاصل چندان
نیست مشهور شهر و مقامات صوبهٔ بهار در صوبهٔ بهار این چند شهر و مقامات
مشهورتر است عظیم آباد عرف پٹنه شهری است بر جنوبی کنارهٔ رود گنگا
نهایت خوش سواد و خوش آب و هوا است بعهد پیشین دار الحکومت صوبه بهار
بود و اکنون هم از وقت صاحبان انگریز است صدر مقام اضلاع رام گڈه و بهار و ترهت
و سارن و شاه آباد وغیره بوده است و دران جا رود گنگا را در علاقه شهر جاری است
انهار گنده ندی هم میگویند آبادیش طوالت بسیار و عرض کمتر دارد سابق ازین
عمارات کهپریل بیشتر بود اکنون پخته هم دارد شهر پناه آن خام مگر بطرف دریا دراز تر
خانهٔ خشتی است و قلعه آنجا از برای نام است فی الحقیقت عمارتی کلان خشتی است ولکن
اکنون کهنه و مندرس شده و دران مکانات متعدد دارد و قریب آن بطرف مغرب
مسجدی کهنه و مدرسهٔ وسیع اما مندرس بوده است بنائش از نواب سیف خان
بود و بسبب مدتی چند بقبضهٔ دختر زادگان نواب سراج الدوله ماند و بیشتر از مشرقی
دروازهٔ شهر بمسافت بعید باغ جعفر خان واقع است و چند قدم بیشتر ازانجا متصل
سیتل پور بر لب دریا قبر حاجی احمد است او پدر نواب زین الدین خان بهادر
هیبت جنگ بود و از مغربی دروازهٔ شهر بفاصلهٔ یک کروه مزار شاه ارزان
صاحب است وفاتش در سنه ۱۰۳۱ یکهزار و سی و یک هجری بود و این تاریخ بر دروازهٔ

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

مزارش مرقوم است رباعی رفت قطب زمان بابانی ٭ بریاض بهشت نورانی ٭ بیاله فوتش
زفیض ملهم غیب ٭ گفت دل شاه جنت ارزانی ٭ [۱۰۳۸] هر پنجشنبه مردمان شهر بکثرت در انجا
جمع میشوند و زنان رقاصه نیز از تمامی شهر بدانجا میروند و صحبت رقص تا شام می ماند فاما درین
ایام از سابق کمتر هجوم میشود و از مزار مذکور بطرف جنوب بکنارهٔ انگیری ایک امام باڑه است
بروز عاشوره تعزیه های تمامی شهر در انجا دفن میکنند و در شهر مذکور غلجات و دیگر
لوازمه خوردنی و چیزهای پوشیدنی وغیره هر قسم بکثرت میسر میشود و آنچه ما در سنه [۱۸۱۱]
یکهزار و هشتصد و یازده عیسوی تخمینا شده بود ازان تخمینا سه لک و دوازده
هزار مردمان درین شهر بودند و سوای آن افواج سرکاری و دیگر کاربرداران
بودند و اگر از تمامی این ضلع که گرداگرد ده کروه فاصله دارد شمرده شود تا نه لک
و نه هزار و دو صد و پنجاه تن بودند که ازان جمله دو حصه هنود و یک حصه مسلمان خواهد
بود معلوم باد که یکهزار و پانصد [۱۵۰۰] سال پیش ازین در صوبه بهار مغل سلطنت مگدهه
بزرگ ریاستی بود و حالیا که آن ریاست را بهار جنوبی می نامند دران وقت
دار الحکومت ریاست مذکور پالی بوتهرا یا پالی پوترا نام داشت و برخی گویند که
آن همین خطه است که درین روزگار به پتنه اشتهار دارد والله اعلم و چون
سلطان محمد عظیم الشان بن بهادر شاه بن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه
بنظامت بنگاله وغیره سرفراز شد و بعد چندی بحیث بودن در علاقه صوبه بهار
به نسبت او از حضور اورنگ زیب بادشاه حکم نفاذ یافت شاهزاده ممدوح آب
و هوای پتنه را نیکو دانسته بدان مقام لب گنگ استقامت نمود و شهر را آباد
ساخته بنام خود عظیم آباد نامید و قلعه و شهر پناه احداث کرد این معنی در سنه ۱۱۱۴
یکهزار و یکصد و چهارده هجری واقع بود و ازان باز پتنه بنام عظیم آباد مشهور شد
و عظیم آباد از کلکته یکصد و نود و شش [۱۹۸] و نیم کروه فاصله دارد و اکنون از حساب جریب ریل گاری

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

هیچکی کم و بیش سنگ بیگم پوره محله‌ایست متعلق عظیم آباد قبر نواب زین الدین خان
هیبت جنگ بن حاجی احمد در انجا ست شهادت نواب مرحوم در اواخر شهر
محرم سنه ۱۱۶۱ یکهزار و یکصد و شصت و یک هجری از دست مراد خان افغان بود
و همدران روز بعد شهادت نواب ممدوح پدرش حاجی احمد نیز از دست افاغنه
کشته شد و بالفعل آن محله را بمقبرهٔ هیبت جنگ می نامند باقی پور ۳
کروه از عظیم آباد بطرف مغرب فاصله دارد سابق ازین چند سال خوب آباد
بود بالفعل از سنه ۱۲۷۵ یکهزار و دو صد و هفتاد و پنج هجری رو بکاستن دارد دانا پور
از باقی پور بفاصله ۳ کروه بطرف مغرب واقع است از عهد صاحبان انگریز
خوب آبادی داشت و هیچکی فوج هم درینجا می ماندند و کوٹهی های صاحبان نیز
درینجا ست فاما از سنه ۱۲۷۵ یکهزار و دو صد و هفتاد و پنج هجری رو بکاستی آورده
۲۰۴
و دانا پور از کلکته دو صد و چهار و نصف کروه فاصله دارد منیر از عظیم آباد
بفاصله هشت ۸ کروه بطرف مغرب واقع است و از انجا رود سون بفاصله
یک کروه بطرف مغرب بدریای گنگ افتاده است مزار حضرت شیخ
شرف الدین یحیی منیری در انجا بر مشرقی کنارهٔ رود سون واقع است شیخ
ممدوح مرید شیخ نجم الدین صغری بود چون به بستر مرگ افتاد وصیت فرمود
که زنهار نماز جنازهٔ من هیچکس نگذارد الا سیدی صحیح النسب تارک
مملکت و حافظ قرأت سبعه خواهد رسید او ادا خواهد نمود بعد جان بحق
شدن اصحاب شیخ بموجب وصیت تجهیز و تکفین کرده چشم در راه
بودند الا درین اثنا حضرت سید جلال بخاری مشهور بمخدوم جهانیان
جهان گشت تشریف آورد اصحاب اشارت بامامت جنازه کردند
حضرت مخدوم نماز گذرانیده و میت را بقبر سپرد بعد از زمانی دست مبارک

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

شیخ شرف الدین از قبر بر آمد اصحاب را حیرت شد حضرت مخدوم سر بمکاشفه فرو برده
فرمودند شیخ کلاهی را که از مردان غیب یافته بود دوستمارا وصیت فرموده ام همراه او در
قبر خواهید داد می طلبد اصحاب گفتند راست است ما فراموش کرده ایم و کلاه را بدست
مبارک نهادند بمجرد یافتن کلاه دست اندرون قبر فرو رفت تاریخ وفاتش دیده
نشد مگر اینقدر باید دریافت که مخدوم جهان نماز ادا نموده در سنه ۷۸۵ هفتصد و هشتاد
و پنج هجری فوت کرده پس وفات شیخ قبل ازین خواهد بود اردول برگنه است بر شرقی کناره
رود سون که غذائی مشهور است دهوره موضعی است من مضاف برگنه اردول
مزار شاه غلام علی در اینجا است حاجی پور محاذی عظیم آباد آن روی رود گنگا واقع
است جد بانی این شهر آبادی حاجی الیاس المشهور سلطان شمس الدین
بادشاه بنگاله ~~شکارگاه بمقام بنده داشت~~ بود لاجرم بحاجی پور شهرت یافته
سنگ سالگرام که رنگ آن سیاه و بمقدار جوز و روغن دار میشود ~~و~~
~~فارسی آنرا سنگ مهک میگویند~~ در اطراف قصبهٔ حاجی پور اکثر پیدا میشود راقم
خلاصة التواریخ می نویسد که ناحیه کرده از نواح حاجی پور می برآید هنودان اینرا
مظهر الهی فهمیده پرستش میکنند بلکه اعتقاد همینان چنان است که هر بتی که
شکسته گردد قابل پرستش نیست مگر سالگرام و در قصبهٔ مذکور بماه کاتک
بتاریخ سیزدهم شهر قمری یعنی هلالی که بماه کاتک نمودار شود بروز بدر ~~این اهل~~
ابا شاستر گ میشود که بنام میلای چهتر یا دو رو مشهور است و درین ابا شه
اسپ و گاو و دیگر اسباب هر قسم خرید و فروخت میکنند و عنقریب حاجی پور
رود گندک با رود گنگا ملحق شده است صاحب خلاصة التواریخ می نویسد که
بمقام میکه رود گندک با رود گنگا بپیوسته است اگر احدی آب اینجا نوشد آماس
گلو پیدا شود و مولف سیر المتاخرین گوید که آب و هوای حاجی پور چنان خاصیت

[illegible]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

دارد ا خود نبود این عارضه بید اگر [illegible] فاتا در ین روزها چنان
تاثیر دیده نمی شود فتوا هشت کروه از عظیم آباد بطرف مشرق واقع است رود پن پن با دریای
گنگا در انجا ملحق شده و در انجا بر رود مذکور پلی مستحکم بسته اند بارْهْ قصبه است لب دریا
بر جنوبی کنارهٔ رود گنگا از عظیم آباد بطرف مشرق دوازده کروه فاصله دارد [illegible]
قصبه مذکور پر فضا است و دوکان تا و سرا موجود دارد [illegible]

[illegible]

و درین روزها از سالی چند [illegible]
[illegible] محکمه مقرر شده است [illegible]

[illegible]

[illegible] از کلکته یکصد و شصت و دو کروه فاصله دارد سارن ضلعی
است از عظیم آباد بطرف شمال مایل بمغرب چپرا آنرا چران چپرا نیز میگویند از
عظیم آباد بطرف مغرب مایل بشمال بفاصلهٔ شانزده کروه بر شمالی کنارهٔ رود
گاگرا واقع است و در انجا رود مذکور با دریای گنگا ملحق شده است و شهر چپرا
صدر مقام ضلع سارن است که از کلکته دو صد کروه فاصله دارد عطر فروشان انجا
اکثر در ابتدای موسم سرما بطرف مالک من مضاف صوبهٔ
بنگال رفته عطر و گلاب میفروشند و نهایت ماه چیت بیساکه از انجا بخانهٔ
خودها مراجعت میکنند بتیا موضعی است از عظیم آباد بطرف با ییب بفاصلهٔ

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

چهل ۴۰ کروه و از چپرا لسمت شمال بفاصلهٔ سی ۳۰ کروه متعلق محکمه موتی هاری واقع است در انجا
ریاستی خورد نموده است اما مطیع و فرمان بردار صاحبان انگریز بوده است می باشد
در سال ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری راجه بجی سنگه بهادر بر مسند ریاست
انجا قایم مقام بود موتی هاری خورد محکمه است ماتحت محکمه چپرا و از بتیا بطرف
مشرق بفاصلهٔ دوازده کروه واقع است و از کلکته یکصد و هفتاد و دو ۱۷۲ کروه فاصله دارد
تمیلا عرف ترهت از عظیم آباد بطرف الیسان گوشه بفاصله تخمیناً پنجاه کروه واقع
است از قدیم دار العلم سنسکرت است چنانچه برهمنان تمیلا مشهور اند آب
و هوای اینجا نهایت خوب و خضرات و شیر گاو و جاموس اینجا بسیار چرب دار
و خوش مزه میشود و در ایام برشکال آهو و شیر وغیره جانوران بکثرت مجمع شده
در محلها می آیند و مردمان انجا شکار میکنند و بالفعل ترهت ضلعی است مشتمل بر چند
محکمه و صاحبان جج و کلکتر و مجسٹریٹ وغیره در ینجا می باشند و از کلکته یکصد
و نود و شش ۱۹۶ کروه فاصله دارد مظفرپور محکمه است متعلقهٔ ضلع ترهت ما از عظیم آباد
بطرف شمال مایل بمغرب بفاصلهٔ سی ۳۰ کروه واقع است گویند رودچه از زیر مظفرپور
جاری است انرا بوڑهی گنڈک میگویند از نوشیدن آب آن رودچه اکثر کسان
را عارضهٔ اماس گلو پیدا میشود بلکه از تاثیر آب رودچه مذکور اکثر حیوانات
انجا را نیز اماس گلو بوده است دربهنگا قصبه است متعلق محکمه مظفرپور و از
مظفرپور بطرف مشرق بفاصلهٔ بیست ۲۰ کروه واقع است افغانان روهیله هم از سابق
در ینجا می باشند و دربهنگا از کلکته دو صد و دوازده ۲۱۲ کروه فاصله دارد شاه آباد عرف
آره ضلعی است مشتمل بر چند محکمه ما از عظیم آباد بطرف مغرب مایل بجنوب واقع است
صاحبان جج و کلکتر و مجسٹریٹ وغیره در ینجا می باشند آره صدر مقام ضلع شاه آباد از عظیم آباد
بطرف مغرب هجده ۱۸ کروه فاصله دارد بهوج پور خورد از آره بطرف مغرب مایل

[illegible]

بشمال بر فاصلهٔ پانزده ۱۵ کروه واقع است مردمان انجا خصوص اراذل هنود سینه روز
و شور پشت میشوند بکسر ۲۰ قصبهٔ است شش ۶ و نیم کروه از بهوجپور بطرف مغرب فاصله
دارد در انجا نواب شجاع الدوله از جنگ انگریزان در سنه ۱۱۷۸ یکهزار و یکصد و
هفتاد و هشت هجری هزیمت یافته بود و قصبه مذکور از کلکته دوصد و سی و هشت ۲۳۸
کروه فاصله دارد جگدیس پور موضعی است ازا از آرا بطرف نیرت هفت ۷ کروه
فاصله دارد خانهٔ بابو کنور سنگه زمیندار که مردی دلاور مشهور است در انجا بود چون در
سنه ۱۲۷۴ یکهزار و دو صد و هفتاد و چهار هجری افواج هندوستانی متعلقه سرکار کمپنی انگریز
بغاوت ورزیدند بابو مذکور نیز همداستان ایشان شده و آخر از حملهٔ صاحبان
انگریز از خانمان خود برباد گشت چونسا گهاٹ مقام گذری است برای عبور
رود گنگا که از عظیم آباد تخمیناً پنجاه کروه بسمت مغرب فاصله دارد و در انجا رود کرم ناسا
با رود گنگ ملحق شده است و ازینجا مغربی سرحد صوبهٔ بهار مقرر است و از انجا
بطرف نیرت بالای رود کرم ناسا پلی مستحکم بسته اند سسرام قصبهٔ است
متعلقه محکمهٔ ~~آرا~~ ضلع شاه آباد که از عظیم آباد تخمیناً چهل و پنج ۴۵ کروه بطرف نیرت و از
آرا بسمت جنوب بیست و چهار ۲۴ کروه فاصله دارد قبر شیرشاه افغان قوم سور
در انجا در میان تالابی مصنوعه که گرداگرد آن یک کروه مسافت خواهد شد با زیب
و زینت تمام واقع است ولکن حالا روز بروز مندرس میشود و سوای آن دیگر
بسیار قبر مثل قبر حسن خان پدر شیرشاه و اسلام شاه پسر شیرشاه و مزار
حضرت شاه کهیلن که درویشی کامل بود در قصبه مذکور بوده است و درین روزها
حضرت شاه کبیر سجاده نشین انجا و مولوی سید حمید الدین صاحب شاید که
از اولاد شاه کهیلن موجود هستند و بطرف مغرب سسرام بر فاصلهٔ تخمیناً
بیست کروه رود کرم ناسا جاری است و بالفعل قصبهٔ مرقوم خورد محکمهٔ مقرر شده است

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار
۴ درینجا درختان تار
بسیار است بهوجپور
کلان از بکسر بطرف
جنوب ۳ کروه فاصله
دارد ۱۲

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

وحاکمی ڈپوٹی مجسٹریٹ می باشد ودرین زمان بسیاری از بیوپاریان سرامی
پارچه ها ودیگر بعضی چیزها از شهر کلکته خریده در اکثر ضلع صوبهٔ بنگاله میفروشند ومنافع
برمیگیرند بهار قدیم شهری است از عظیم آباد بطرف اگنیه گوشه بیست کروه فاصله دارد و
از انجا بطرف مغرب بر فاصلهٔ رود پهلنگو جاری است در زمان قدیم شاید ابعهد سلطنت
فرقهٔ پال که از قوم بوده ها بودند شهر مذکور دار السلطنت بود دران وقت بسیار بارونق
بود وبالفعل از پایهٔ رونق افتاده است وبهار درین روزها ضلعی است که صاحبان جج
وکلکٹر ومجسٹریٹ وغیره می باشند بلچی موضعی است که از بهار بطرف جنوب
تخمیناً دو کروه فاصله دارد مزار مخدوم الملک شاه شرف الدین احمد بهاری جد شاه
بدیع الدین وغیره اولاد حضرت شاه شرف الدین یحیی منیری در انجا است وفات
حضرت شاه شرف الدین بهاری بتاریخ پنجم شوال سنه ۷۸۲ هفتصد وهشتاد ودوم
هجری بود وروضهٔ او در سنه ۹۷۷ نهصد وهفتاد وهفت هجری تعمیر گردید بتاریخ پنجم شوال
بر سبیل عرس آنحضرت در انجا انبوه میشوند که بزبان هندی آنرا میلا میگویند و
عنقریب مزار حضرت شاه شرف الدین بهاری مزار خواجه عثمان چشتی
هارونی که مرشد خواجه معین الدین چشتی بود واقع است چون در سنه ۱۰۵۶ یکهزار
وپنجاه وشش هجری شخصی بنام حبیب خان قوم سور قریب درگاه حضرت
شرف الدین بهاری حوضی وعیدگاهی تعمیر نموده این تاریخ بر دروازهٔ آن عیدگاه
ثبت است ابیات بدور شاهجهان پادشاه عدل گزین ❊ حبیب سور *
بنا کرد حوض شرف الدین ❊ وعیدگاه معلا شد فرش خشتی آن ❊ به لبت
وساخت بعون خدا درین دوران ❊ هزار وپنجه وشش سال هجرت سرور ❊
که شد تمام بماه صفر بخیر وظفر ❊ پیر پهاڑی نام خورد کوهی است که از شهر بهار
بطرف مغرب یک کروه فاصله دارد بالای آن کوهچه مزار ملک ابراهیم بیو که

شاه شرف الدین یحیی منیری

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

در عهد سلطان فیروز شاه دهلوی فوت کرده موجود است و تاریخش در سنه ۷۵۳ هفتصد
پنجاه و سه هجری بود و این تاریخ بر تربت او مرقوم است قطعه بعهد دولت
شاه جهانگیر * که باد در جهان ملک نوروز * شهنشاه جهان فیروز سلطان
که شاهان گیتی گشت فیروز * ملک سیرت ملک بیو براهیم * که بد در دین
براهیم کین سوز * .... * بماه ذی الحجه یکشنبه از روز * بهجرت
هفتصد و پنجه سه تاریخ * مسافر شد ملک در جنت این روز * خداوندا
بفضل خویش بروی * کنی آسان حساب آخرین روز * مصرعهٔ نقش یافته
شد نوادا محکمهٔ است در علاقهٔ ضلع بهار و در انجا حاکمی ڈپوٹی مجسٹریت باختیار
ان مجسٹریت می باشد گیا شهری است مشتمل بر معبد هنود بر مغربی کنارهٔ
رود پهلنگو که از عظیم آباد بطرف جنوب سی ۳۰ کروه و از بهار بطرف نیرت
سیاً بیست و پنج ۲۵ کروه فاصله دارد و این معبد را برمه گیا میگویند و سوای آن دیگر
دو گیا بوده است یکی لشن گیا که در صوبهٔ برار متعلقهٔ دکن بوده است و دیگری شیوگیا
در بیجاپور واقع است بالجمله معبد مذکور را هنودان پرستشگاه سترگ میدانند چنانچه بماه
سی هزاران اشخاص ایشان از زن و مرد از ره دور و دراز در انجا میروند
پرستش میکنند و قریب آن معدن سنگ مرمر است و بیشتر ظروفات
سنگ مذکور در انجا طیار میسازند و میفروشند و دیگر باعث شهرت گیا این است
جای بدها مولد بوده است که بودهیان اورا کلان پیغامبری و واضع الشرائع مشرقی حصهٔ
اعظم اشیا میدانند و اگرچه بالفعل دران نواح قوم بودهی نیستند فاما هنوز جای مولدش را
معظم معبدی می پندارند و قریب تر ازینجا مقامی است مسمی به رام سیلا کوه
صورت بودها که بتی نهایت جسیم نشسته شکل می نماید در انجا هنوز موجود است و حالا
محکمه است متعلقهٔ صوبهٔ بهار صاحب گنج موضعی است در گیا که بسیار بارونق بوده است گاه

۲۵۰۰

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

گاهی مردمان محکمه گیا را بنام صاحب گنج هم می نامند داود نگر آبادی است از گیا بطرف مغرب بیست [۲۰]
کروه فاصله دارد دیبل موضعی است از داود نگر بطرف نیرت هفت کروه فاصله دارد
تمامی موضع مذکور از زنان رقاصه آباد است زنان گیا جی و بدیار بنگاله وغیره مشهور اند درین
موضع می باشند عجب تر این است که زنان ایشان از قوم مسلمان بوده اند و اکثر
مردان آنان باوجود قرابت حقیقی داشتن با زنان مزبورین از فرقهٔ هنود معروف هستند
چنانچه برادران ایشان از دست همشیران حقیقی و همچنان پسران بدست مادران
هرانیه یعنی طعام پخته نمی خورند رهتاس گڈه نهایت مستحکم قلعه است بر مغربی کنارهٔ
رود سون است از گیا بطرف مغرب یعنی مایل بجنوب تخمیناً سی و هفت [۳۷] کروه
فاصله دارد قلعه مذکور بر بلند کوهی بر چهارده [۱۴] کروه چهار گردی واقع است درینجا زراعت
بکثرت میشود و چشمه های آب بسیار دارد راجه مان سنگه پسر راجه بهگوان
داس کچهواهه بعهد صوبه داری خود محل سرای اندرون قلعه مذکور در سنه
یکهزار [۱۰۰۰] یا یکهزار و پنج [۱۰۰۵] هجری تعمیر نموده و بر دروازهٔ آن محل سرا این تاریخ مرقوم
است **قطعه** دروازهٔ مقیم بنای چو شد تمام * دروازهٔ سپهر ز رشکش
سقیم شد * سال عمارتش چو نمودم بطبع گفت * از راجه مان سنگه
بنای مقیم شد * تحریر فی التاریخ بیست و هشتم شهر رجب المرجب
سنه هزار و پنج هجری بیجاگڈه قلعه است بر شمالی کنارهٔ رود سون که
از قلعه رهتاس بطرف مغرب یعنی مایل بجنوب تخمیناً بیست و پنج [۲۵] کروه
فاصله دارد برگوا از بیجاگڈه بطرف نیرت تخمیناً بیست [۲۰] کروه فاصله دارد بالامو
از رهتاس گڈه بطرف اگنی گوشه تخمیناً بیست و هشت [۲۸] کروه فاصله دارد رام گڈه
از بالامو بطرف مشرق تخمیناً چهل و پنج [۴۵] کروه فاصله دارد خورد ناگپور ضلعی است
از رام گڈه بطرف شمال هزاری باغ متعلقه ضلع خورد ناگپور است که از صاحب گنج

۱۱۹

ولگیا ستّی [۳۲] کروه بطرف جنوب و از کلکته یکصد و نوزده و نیم کروه فاصله دارد سمبل پور

۱۵۴

متعلقهٔ ضلع خورد ناگپور است و از کلکته یکصد و پنجاه و چهار و نیم کروه فاصله دارد لوهاردگا

متعلقهٔ ضلع خورد ناگپور است مان بهوم متعلقهٔ ضلع خورد ناگپور است سنگه بهوم

متعلقهٔ ضلع خورد ناگپور است چوبیا متعلقهٔ ضلع خورد ناگپور است سرکار چنپارن

در علاقهٔ صوبه بهار است زمینش بسیار حاصل و زراعت خوب میکنند و در جنگل

آنجا نیل بسیار پیدا میشود و بالفعل درینجا محکمهٔ مقرر شده است و حاکمی جوئینت

مجسٹریٹ و ڈپوٹی کالکٹری باشد مونگیر شهری است بر جنوبی کنارهٔ رود

گنگا از عظیم آباد بطرف مشرق چهل و هفت کروه و از بهاگلپور بطرف مغرب اندکی

مایل بشمال نوزده کروه فاصله دارد در اینجا بکنارهٔ دریا سلطان شجاع بن شاهجهان

بادشاه قلعهٔ پخته مشتمل بر عمارات مکلف از سنگ مرمر و سنگ موسی

تعمیر نموده بود بالفعل آن قلعه مرمت و اکثری شکسته افتاده است و در میان

آن صاحبان انگریز مکانات خام و اکثر پخته هم احداث نموده اند شهر مذکور سابق

ازین جای حاکم نشین بود و درین زمان هم خوب بر فضا و مصفا و آباد است

از چیزهای آنجا بندوق مونگیری بنهایت خوب و مشهور بوده است موجد بندوق

مذکور ارمنی نژادی از نامش گرگین خان عرف گرگی اصفهانی بود از او

سپه سالار نواب میر محمد قاسم خان بود و حالا محکمهٔ مونگیر متعلق ضلع بهاگلپور است

بلیا موضعی است من مضاف مونگیر مزار شاه محمد مسیح در آنجا است سورج گڈه

۹

از مونگیر بطرف مغرب بر فاصلهٔ نه کروه بر جنوبی کنارهٔ رود گنگ واقع است مزار

شاه نجم الدین مشهور بشاه مولی در آنجا است شاه موصوف در کمال عزت

متصل سورج گڈه زندگی بسر می برد و قلیل زمینی را در قبضهٔ تصرفش بود

حاصل آنجا را صرف ضیافت مسافران و وارد و صادر می نمود تا آنکه حیدر علی خان

اشیا

هند خاص

صوبهٔ بهار

محصول ریل گاڑی از مونگیر تا تین پہاڑی بقید اسٹیشن ہای درجهٔ سوم	
از مونگیر	×
جمال پور	۱/۵
بری یار پور	۳/۱۰
سلطان گنج	۶/۵
بهاگلپور	۹/۱۰
گهوگها	۱۲/۱۰
کہل گانو	۱۴/۱۰
پیر پینتی	۱ عـ / ۵/۱۰
صاحب گنج	۱ عـ / ۶
راج محل / راج پور	۱ عـ / ۷/۱۰
تین پہاڑی	۱ عـ / ۱۱

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

برادر حسین قلی خان داروغهٔ توپخانهٔ مهابت جنگ رسوخی بهم رسانیده
پرگنهٔ گجرا را محقر پرگنه از توابع مونگیر بود بمهابت جنگ التماس نموده مدد معاشی
برای او مقرر کنانید بعد اولادش بران متصرف بودند حال اکنون معلوم نیست نگرا موضعی
است محاذی مونگیر آن روی رود گنگا سرپوش حقه وغیره چیزها در انجا خوب طیار
میشود کهرکپور متعلق حکومت مونگیر و از مونگیر بطرف جنوب بر فاصلهٔ یازده [١١] کروه
واقع است خانهٔ راجه اقبال علی خان و نبیرهٔ او راجه رحمت علی خان و اولاد ایشان
درینجا است مگر چند سال میشود که زمیداری ایشان نیلام شده خانهٔ آن بیچارگان
تباه گشته است سیتاکونڈ نام آبشاری است که آبش گرم می ریزد و آن چشمه
بر کوهستان است که از شهر مونگیر بطرف مشرق قریب ۳ کروه فاصله دارد
هنودان آنرا نیز معبد می دانند و بتاریخ بست و ششم [٢٦] هلالی که بماه ماگه نمودار شود
برای پرستش در انجا میروند بهاگلپور ضلعی است که بطرف مغرب آن اضلاع بهار
و رامگڈه و مشرق ضلع پورنیه و مالده و مرشدآباد و بسمت شمال آن ضلع ترهت
و ضلع پورنیه و جنوب ضلع رامگڈه و بیربهوم واقع است زمین منفرد ولی این ضلع چهار
هزار و یکصد و سی و پنج [٤١٣٥] کروه بوده است منجمله آن بی ترتیب بشکل بادامی بطرف
شمال و بایب گوشه طوالت شصت و شش [٦٦] و نیم کروه و بطرف جنوب
و اگنی گوشه عرض چهل [٤٠] کروه دارد و باشندگان تمامی این ضلع زیاده بر دو لک
مردمان خواهند بود از ان جمله ۳ حصه هنود و یک حصه اهل اسلام هستند
و زمین ضلع مذکور بر سه بهره منقسم است اول آنکه بسیلابی رود گنگ ته آب
میشود دویم آنکه مرتفع زمین که در سیلابی غرق نمی شود سوم کوهستانی
هویدا که در میان مرتفع زمین اکثر جاها چنان سنگ آلوده بوده است که اینها
قابل زراعت نیست و باقی هر دو بهره زرخیز و حاصله است نیل و پنبه و شالی وجو

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

وگندم و آلو و خورد غلهٔ جات و تماکو و برگ تنبول و نمک و هیزم سوختنی و چوب قابل
تخته وغیره وانگشت معدنی و موم و شهد از حاصلات این ضلع است هیزم
وانگشت و موم و شهد مردمان کوهی بدرجه بیشتر از کوهستان می آرند و بدیگر
چیزها مبادله میکنند وریشم قلیل میشود و پارچه و شوره تجارت این هر دو از سرکار
کمپنی میشد و درین ضلع منجمله رودها دریای گنگا از همه کلان است وسوای آن
دیگر بسیار رودها است چندی ازان چنان خورد است که بجز ایام برشکال
کشتی کلان دران ها رفتن نمی تواند و بسیاری ازان ها اگرچه عرضی هم دارد
ولیکن نهایت کم عمق است که مدام پایاب می دارد بلکه سالانه اکثر ماه ها خشک
افتاده می باشد و درین ضلع این چند مقام مشهور است چنانکه محکمه است متعلق
ضلع بهاگلپور مرح پوره خورد محکمه است متعلق ضلع بهاگلپور و در انجا حاکمی ڈپوتی مجسٹریٹ
باختیار کامل می باشد بهاگلپور کلان شهری است بطرف جنوبی ساحل رود گنگا
مگر آبادی آن پراگنده دارد باشندگانش تخمیناً سی[۳۰] هزار مردمان خواهند بود که اکثری
ازایشان مسلمان هستند و بهاگلپور درین روزها دار الحکومت ضلع بوده است
وصاحبان جج وکلکٹر و مجسٹریٹ وغیره درین جا می باشند و درین شهر از مذهب
عیسوی رومی گرجه و ایک مدرسهٔ اهل اسلام بود که حالا منهدم است فاما درین
زمان مدرسهٔ انگریزی وارد و از سرکار ملکهٔ انگلستان احداث یافته است که
اکثر مردمان دران می خوانند و بطرف باییب گوشه از شهر بفاصله نیم کروه دو
مینار کهنه بوده است و شهر مذکور از مقام هذا محاذی کلکته بطرف باییب یکصد
و سی و دو[۱۳۲] و نیم کروه و از مرشدآباد هم بدان طرف پنجاه و پنج[۵۵] کروه و از راج محل
بطرف مغرب هیچکی مایل شمال سی و هشت[۳۸] کروه فاصله دارد ملاچک محله است
در شهر بهاگلپور مزار مولانا شهباز صاحب و اولاد او دران جا است[۴] بهیکن پور

۴ مولانا ممدوح در عهد ولی عهد خوئی بود وفاتش در سنهٔ ۱۰۶۶ یکهزار و شصت و شش هجری یافت الفاظ ستون دین افتاد[۱۰۶۶] تاریخ وفات اوست

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

موضعی است که از شهر بهاگلپور بطرف مشرق پاو کروه فاصله دارد در انجا مزاری است
عوام آن مزار را بنیک نام صاحب میگویند و همیشه در انجا کثرت هجوم می باشد سرای
محله ایست که از شهر بهاگلپور بطرف شمال پاو کروه فاصله دارد در انجا مزاری است
عوام آن مزار را لال خان میگویند مردمان بر سبیل منت خودها چوبهها که آن را باستعمال
اردو [illegible] میخوانند در انجا بر درختی که متصل مزار مذکور است می بندند و نیازها ادا میسازند
کمپنی باغ نام باغی است که آن را آکداین صاحبی میجر بنیاد نموده و در میان باغ مذکور بهترین
تالابی است که بر چهار طرف آن پخته صحن و مکانی هم پخته و مسافرخانه دارد و انواع
و اقسام گل و ریحان درین باغ بوده است و عنقریب آن بطرف شمال رود
جمنیا جاری است و این باغ از شهر بهاگلپور بطرف مغرب نیم کروه فاصله دارد
صاحب گنج موضعی است که از شهر بهاگلپور بطرف مغرب دو کروه فاصله دارد
در انجا مزاری است بطوالت مقدار نه گز مردمان آن را مزار پیر نوگزه میگویند
و در انجا نیز نذر و نیاز ادا میکنند کهل گانون خوب آباد موضعی است بر شرقی کنارهٔ
رود گنگا که از شهر بهاگلپور بطرف مشرق نه و نیم کروه فاصله دارد و بطرف
مشرق موضع مذکور سڑک ریل گاڑی رفته است و از آبادی بطرف مغرب درمیان
رود مذکور بالای بلند کوهی مزاری است عوام آن مزار را پیر [illegible] میگویند و نذر و نیاز هم
ادا میکنند پیتی از کهل گانون بطرف مشرق مایل بشمال بفاصله چهار کروه بر جنوبی
کنارهٔ رود گنگا واقع است در انجا مزاری است عوام آن مزار را پیر پیتی صاحب میگویند
و نذر و نیاز ادا میکنند و ماتحت مزار مذکور [illegible] زمین لاخراجی هم دارد و محاذی موضع
پیتی آن روی رود گنگا تعلقهٔ ضلع پورنیه لب دریا اباشه سترگ میشود که بنام میلای
گڑاکنت مشهور است و آن اباشه بتاریخ سیزدهم [illegible] که باه ماگه نمودار میگردد
میشود تیلیاگڈهی از پیتی بطرف مشرق مایل بجنوب پنج کروه فاصله دارد در کتب

اشیا

بند خاص

صوبهٔ بهار

آنرا دروازهٔ بنگاله و مشرقی انتهای صوبه بهار نوشته اند در اینجا دو دیوار سنگین
یکی بطرف مغرب و دیگری بسمت مشرق از آثار قدیم هنوز موجود است طول دیوارهای
مذکور بین از ابتدای آب رود گنگا نهایت کوهستان شمالاً و جنوباً تخمیناً یاد کروه
و بلندی آنها اندازهٔ ده دوازده دست خواهد بود و مابین هر دو دیوار شرقاً و غرباً
قریب یاد کروه فاصله میدارد در میان این عرصه قلعه و مساجد و امام باڑه و پخته
قبرها بوده است و هر یک دیوارهای مذکوره باهم مقابل یک یک دروازه نهایت
کلان واقع است و بر سر آن دروازه هیچکی عبارت مرقوم است غالباً این
دیوارها و قلعه بعهد جلال الدین محمد اکبر شاه بادشاه تعمیر یافته انتهای صوبهٔ بهار
و دروازهٔ بنگاله مقرر شده بود قریب تر زمان است اکه درینجا بسیاری از
توپها نیز افتاده بود اکه در حدود سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری آنها
را بر داشته برده اند در اواخر سلطنت شاه عالم بادشاه و آغاز تسلط صاحبان
انگریز مقام مذکور نهایت خطرناک بود و مردم بدبخت رهزنان که در جنگلهای
آنجا بوده رهزنی میکردند کمتر راه می پیمودند و هزارها بیچارهٔ مسافران درینجا هلاک
گشته اند فاما اکنون بسلطنت حالیه راه آنجا خوب صاف و بیخطر بوده است
سکهری گلی عرف گنج کوهستان دره است که از تیلیاگڈهی بطرف مشرق پنج کروه فاصله
دارد راج محل در کتب تاریخ نامش اکبرنگر هم نوشته اند از سکهری گلی
بطرف اگنی گوشه بر فاصلهٔ ده کروه بر مغربی کنارهٔ رود گنگا آباد است چون شهر
هذا بعهد پیشین مسکن راجگان بود لاجرم نامش راج محل مشهور گردید و در
عهد آن راجگان خوب آبادی داشت ولیکن در آغاز سلطنت اسلامیان
از رونق افتاده چون بعهد اکبر شاه بادشاه در سنه ۹۹۷ نهصد و نود و هفت هجری راجه مان سنگه
بن راجه بهگوان داس کچواهه بنظامت بنگاله نامزد گردید راجه مذکور بعد فتح بر افغانان

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

اوڈیسه راج محل را دار الامارت خود ساخت و شهر پناهی و ایوانی عالیشان ا ا
شاید آن عمارت باشد ا ا اکنون بنام سنگی دالان مشهور است بجهت مسکن خود
تعمیر ساخت و اطراف ارو آنرا بدیوارهای خشتی و سنگین احاطه کرده شهر را
بر اسلوب نیکو آباد نمود و بنام اکبرنگر نامید لیکن چون در سنه ۱۰۴۸ یکهزار و چهل و هشت
هجری سلطان شجاع پسر صاحبقران ثانی بنظامت بنگاله سرفراز شد مسند
ریاست را ا ا دران وقت ناظمان بنگاله در شهر ڈهاکه مقرر نموده بودند از انجا انتقال
داده براج محل آورد و شهر را ا ا از عمارات بر تمکین زیب و زینت افزود و شهر پناهی
را ا ا راجه مان سنگه اساس نهاده بود ترمیم تازه بخشید فاما در سنه ۱۰۴۹ یکهزار
و چهل و نه هجری باعث آتش زدگی بهترین مقامات و خوشترین عمارات آن
شهر منهدم شد و همدران سال رود گنگا ا ا بیش ازین زیر دیوار شهرستان
گور بجای ا ا درین زمان رود چه بهاگرتی جاری است بعلت طغیانی تمام بسوی
راج محل گرائید و بسیاری از عمارات را از پا در انداخت سلطان شجاع
در خصوص درستگی و مرمت نقصانی هایکه از آتش زدگی و طغیانی رود بوجود
آمده بود جهد بلیغ مبذول داشت تا انکه راج محل بیشتر از پیشتر آراسته و
مزین شد بعد سلطان شجاع چون در سنه ۱۰۷۱ یکهزار و هفتاد و یک هجری نواب
میر جمله بنظامت بنگاله سرفراز شد او در شهر ڈهاکه استقامت نموده در انجا
دار الحکومت مقرر ساخت ازان باز صرف فوجداری به راج محل مقرر میماند
و بهترین فوجداران انجا میر داود علی خان برادر حقیقی میر جعفر علی نواب مرشد آباد
بود چنانچه اولاد فوجدار مذکور هنوز در راج محل موجود هستند و مکانات ایشان
از رود گنگ بفاصلهٔ یک کروه بسمت مغرب واقع است و آثار عمارات سلطان
شجاع متصل گدا گنج الی الان با شکستگی در و دیوار موجود است و نزدیک

آسیا
هند خاص
صوبۂ بهار

آن مقبره است که احاطه از پخته چار دیواری دارد آنرا مردمان انجا بیگم کی مقبره
میگویند شاید که آن مقبره کدامین بیگم یا قبر نواب ابراهیم خان بوده است والله
اعلم و بالفعل مقبره مذکور را صاحبان انگریز درست و ترمیم کرده دیگر وضع ساخته
اند و عمارت سنگی دالان که لب گنگ واقع است شاید که راجه مان سنگه
یا سلطان شجاع آنرا تعمیر نموده بود بهنگام طغیانی رود گنگا لختی از عمارت آن شکست
شده بدریا افتاده است و حالا اکثر مکانات سنگی دالان مذکور را صاحبان
انگریز بطور انگریزی کوٹهی ها درست کرده شامل استیشن ریل گاڑی کرده
اند و قریب استیشن مذکور و قاسم بازار کهنه مسجدی واقع است
در انگینی گوشۂ مسجد مذکور بر سر خورد دروازه سنگی پهلو زده چسپیده است
در کتابۂ آن سنگ که محض بخط مرقوم است بعبارت عربی سنه اربع
و ستین و سبع مایته می نگارد پس چنان معلوم میشود که آن مسجد در
سنه ۷۶۴ هفتصد و شصت و چهار هجری تعمیر یافته است و متصل مسجد مسطور بطرف
مشرق پخته قبری است کهنه مردمان انجا میگویند که آن قبر سوداگری است که
بانی آن مسجد بود و بطرف مغرب از قاسم بازار بفاصلۂ قریب سه پاؤ کروه
مقبرۂ صادق علی عرف میرن پسر میر جعفر علی خان ناظم مرشد اباد مشهور است
که حالا دیوار احاطه آن شکسته دارد و وفاتش بتاریخ نوزدهم ذیقعده سنه ۱۱۷۳ هجری
یکهزار و یکصد و هفتاد و سه هجری روز پنجشنبه وقت شب در علاقه بتیا از سبب
افتادن برق آسمانی بود و بطرف جنوب از قاسم بازار بفاصلۂ قریب
پاؤ کروه نزدیک ریل وی مسجدی است بانی آن مسجد شخصی شیخ عبد الله
نامی بود که بعهد اورنگ زیب بادشاه تعمیر نموده چنانچه از کتابه که بران مسجد کنده است
معلوم میشود و بران سه بیت دارد بیت آخر یافته نشد و آن دو بیت این است

اسیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

قطع شده مرتب بدور عالمگیر بادشاه اورنگ زیب ظل الله بانی مسجد رفیع الشان
مظهر فیض شیخ عبد الله از عهد صاحبان انگریز راج محل خورد محکمهٔ متروکست و سابق
ازین در شهر دو تهانه بوده یکی شهری و دیگری کوهستانی چون در سال ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد
و هفتاد و یک هجری فساد قوم سونتال را در دامنهٔ کوهستان می باشند
بدید گشت بعد گوشمالی ما وجب ایشان تهانه های مذکورین بلکه دیگر تهانجات
آنجا تغیر حالت شده بند و بست جدید آنجا دیگر نوع گردیده است و دو سه
حاکمان نیز می باشند و بالفعل تخمیناً ۲۵ بیست و پنج هزار مردمان در راج محل بوده اند
و زبان خاص باشندگان آنجا اردو است و منجمله چیزهای راج محل تمباکو و ظروف
گلی خوب و مشهوراست القصه بعد منتقل شدن دار الحکومت راج محل بشهر
ڈهاکه آبادی شهر مذکور روز بروز رو به تنزلی رسانیده و بتدریج تا بنهایتی بی رونق
افتاد را از عرصه سی چهل سال محض جنگل و ویران گردیده و بالفعل نیز بران
صورت آبادی مشتمل بر جنگله دارد فاما چون از ابتدای سنه ۱۲۷۰ یکهزار و دو صد و
هفتاد هجری از سرکار بهادر کارخانهٔ سترک ریل گاڑی جاری یافته شهر مذکور فی الجمله
به نسبت سابق در جوار استیشن رونقی آورده است و در علاقه استیشن
مذکور را بپیوسته با سنگی دالان است عمارات خوب و عالیشان تعمیر
شده است و سترک ریل گاڑی از استیشن مذکور بطرف جنوب رفته
تا بگهات هبڑه را این روی دریا محاذی شهر کلکته واقع است بپیوسته است
و گاڑی ریل از ابتدای ۲۶ بیست و ششم ربیع الاول سنه ۱۲۷۷ یکهزار و دو صد و هفتاد و هفت
هجری از راج محل تا بشهر کلکته میرود و در راه ۲۷ بیست و هفت استیشن طی
کرده بشهر کلکته میرسد نام های استیشن مذکوره بتفصیل اینست اول استیشن
راج محل دویم تین پهاڑی جنکشن را از راج محل سه و نیم کروه فاصله دارد

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار
۱۰

درین مقام دو سڑک در یک جا ملحق شده است و گاڑی ها در بهاگلپور و مونگیر
و پتنه وغیره خواهد رفت از سڑک مغربی میرود سویم بهوا ها از تین پهاڑی مذکور
پنج کروه فاصله دارد چهارم پکور ها از بهوا مذکور هشت کروه فاصله دارد و موضع پکور ازین
اسٹیشن بطرف مشرق واقع است پنجم مورارئی ها از پکور هفت کروه فاصله
دارد ششم نل هاٹی ها از مورائی مذکور پنج کروه فاصله دارد ازین مقام مرشدآباد
بطرف مشرق بفاصلهٔ دوازده کروه واقع است هفتم رام پور هاٹ ها از نل هاٹی
چهار و نیم کروه فاصله دارد درین اسٹیشن بسیار عمارات عالیشان تعمیر
یافته است هشتم ملارپور ها از رام پور هاٹ مذکور چهار کروه فاصله دارد نهم سنتهیا
ها از ملارپور چهار و نیم کروه فاصله دارد و بطرف شمال این مقام رودچه مورکهی جاری
است دهم احمدپور ها از سنتهیا چهار و نیم کروه فاصله دارد یازدهم بهول پور ها
از احمدپور شش کروه فاصله دارد دوازدهم بهدیا ها از بهول پور مذکور ۳ کروه
فاصله دارد و ازین مقام بطرف مغرب آبادئی است ها دران پخته مکانات
و بتخانه هم پخته بوده است سیزدهم گهوسکرا ها از بهدیا ۳ و نیم کروه فاصله
دارد چهاردهم کشور کنهای جنکشن ها از گهوسکرا شش کروه فاصله
دارد درینجا دو سڑک یکجا ملحق شده است گاڑی ها در رانی گنج خواهد رفت
از سڑک مغربی میرود و رانی گنج ازین مقام بست و سه کروه فاصله دارد پانزدهم
بردوان ها از کشور کنهیا تخمیناً چهار کروه فاصله دارد درینجا خوبتر عمارات دو رویه بنا
یافته است و شهر بردوان ازین مقام بطرف مغرب پیوسته بوده است شانزدهم سکی گڈه
و سانک ٹیکرا ها از بردوان مذکور چهار کروه فاصله دارد هفتدهم میماری ها
از سانک ٹیکرا چهار کروه فاصله دارد هژدهم بوینسی ها از میماری
۳ و نیم کروه فاصله دارد نوزدهم بنڈوه ها از بوینسی مذکور ۳ کروه فاصله دارد

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بهار

وازین مقام آبادی بنڈوه قریب باۓ گروه بطرف مشرق واقع هست بستم مگرا را
از بنڈوه چهار ونیم گروه فاصله دارد بست ویکم هوگلی را از مگرا سه گروه فاصله
دارد وازین مقام آبادی هوگلی بطرف مشرق قریب نیم گروه دوری دارد
بست ودوم چندن نگر را از هوگلی یک ونیم گروه فاصله دارد وآبادی چندن نگر بهر دو
طرف دارد بست وسوم بدی باٹی را از چندن نگر مذکور دو ونیم گروه فاصله دارد
بست وچهارم سیرام پور را از بدی باٹی یک ونیم گروه فاصله دارد وآبادی سیرام پور
ازینجا بطرف مغرب بل بهر دو طرف پیوسته میدارد بست وپنجم کون نگر را
از سیرام پور یکو نیم گروه فاصله دارد بست وششم بالی را از کون نگر مذکور یک ونیم
گروه فاصله دارد بست وهفتم هوڑا را از بالی سه ونیم گروه فاصله دارد وعمارات
این استیشن از همه خوشترین وعالیشان دارد وپائین آن بطرف جنوب
رود بهاگرتی جاری هست ودرانجا کشتی دخانی موجود می باشد که مردمان سوار
ریل گاڑی بران کشتی سوار شده آنسوی دریا بشهر کلکته میروند وازهوڑا
تاراج محل یکصد ویکو نیم گروه فاصله دارد ومحصول سواری ریل گاڑی فی کس بدرجهٔ سوم بحساب
دو فلوس دریک گروه میگیرند چنانچه بدین حساب ازراج محل تا هوڑا سه روپیه
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ودو آنه وسه فلوس داده میشود ~~[illegible]~~ وگاڑی
ریل نهایت جلد میرود حتی که نظر بر اشیای بیرونی بخوبی نمی افتد چنانچه ازراج محل
دریک روز بعرصه نه گهنته انگریزی بشهر کلکته میرسد وراجمحل از بردوان بطرف
شمال هیچکی مایل بمغرب بفاصلهٔ شصت وهفت ونیم گروه وازبهاگلپور بطرف مشرق
هیچکی مایل بجنوب بفاصلهٔ سی وهشت گروه واز مونگیر هم بدان طرف بفاصلهٔ پنجاه
وهفت ونیم گروه واز عظیم آباد بطرف اگنی گوشه بفاصلهٔ یکصد وچهار گروه واز

اشیا
هند خاص
صوبه بهار

انگریز آباد متعلقه بالس بطرف مغرب بر فاصلهٔ دوازده[۱۲] کروه واقع است پیر پهاری نام خورد کوهی
است که از آن محل بطرف جنوب یک کروه فاصله دارد بالای آن کوه مزار ملک ابراهیم بیو
که در عهد سلطان فیروز شاه دهلوی فوت کرده موجود است وفاتش در سنه ۷۵۳ هفتصد و پنجاه
و سه هجری بود و این تاریخ بر تربت او مرقوم است قطعه بعهد دولت شاه جهانگیر ؛
که باد در جهان ملک نوروز ؛ شهنشاه جهان فیروز سلطان ؛ که بر شاهان گیتی
گشت فیروز ؛ ملک سیرت ملک بیو براهیم ؛ که بُد در دین چو ابراهیم کین سوز ؛
بماه ذی الحجه یکشنبه از روز ؛ بهجرت هفتصد و پنجه سه تاریخ ؛
مسافر شد ملک در جنت این روز ؛ خداوندا ز فضل خویش بروی ؛ بکنی آسان
حساب آخرین روز ؛ مصرع هفتم یافته نشد و حالا درین مزار مردمان اکثر نذر و
نیاز ادا میکنند صوبهٔ بنگاله صوبهٔ بنگاله جانبی از مملکت هند را نامند که باشندگانش

صوبهٔ بنگاله

بزبان بنگله سخن میکنند و تحریر هم بخط بنگله می نمایند طول صوبهٔ هذا از ابتدای چاتگام لغایت
تیلیا گدهی شرقاً و غرباً ۳۰۷ سه صد و هفت کروه و عرض از ابتدای کوهستان شمالی تا لب
خلیج بنگاله شمالاً و جنوباً ۳۶۴ سه صد و شصت و چهار کروه بسمت مغرب آن صوبهٔ بهار و مشرق ملک
برما و بطرف شمال کوهستان شمالی که سلطنت های نیپال و سکم و بهتان است
و جنوب خلیج بنگاله یعنی دریای شور واقع است و بر حاشیهٔ شمالی و مشرقی این
صوبه کهسارها و بیشه ها دارد و بیان آبادی بلاد و وجه تسمیهٔ بنگاله ظاهر است که هر
شخصی ملکی یا شهری یا محله آباد میکند نامش بموافق نام خود می سازد و نه این
دستور درین زمان است بلکه از سلف می آید مخفی مباد که چون دو هزار و نه صد[۲۹۷۱]
و هفتاد و یک سال قبل سنه هجری طوفان نوح علیه السلام واقع شد و بعد از پنج
ماه آب رو بکاستن آورد بماه هفتم کشتی نوح عم بکوه جودی قرار گرفت آنحضرت
از کشتی بیرون آمد و پسران خود را برای آبادی بلاد ارشاد فرمود حام که پسر

اشیا
هند خاص
صوبه بنگاله

دو یمین بود متوجه جنوب شده پسران خود را که یکی هند دویم سنده سویم حبش چهارم
زنگ پنجم بربر ششم نوبه نام داشت بهر طرفیکه جهت آبادی رخصت فرمود آن سرزمین
بنام او موسوم شد پسر کلان که هند بود در سرزمین هند فروکش شد لاجرم آن ملک بنام
او موسوم گردید و سنده نیز برفاقت برادر کلان خود بود بسمت سنده توجه برآبادی افگند
چنانچه آن ملک بنام او موسوم شد فامّا هند را چهار پسر بودند یکی پورب دویم بنگ سویم
دکن چهارم نهروال هر دیاریکه از ایشان آباد شد آن ممالک بنام آنها مسمّی گردیده
و دکن بن هند را ۳ پسر بودند یکی مرهت دویم کنّر سویم تلنگ دکهنیان همه از نسل
ایشان اند و الی الآن هر ۳ فرقه را دران دیار نسل جاری و نهروال بن هند را ۳
پسر بودند یکی بهروچ دویم کنباج سویم مالراج و بنام ایشان هم شهرها آباد شد و پورب
بن هند را چهل و دو پسر بودند در اندک زمان اولاد ایشان بسیار شده شهرها آباد
ساختند و بنگ بن هند را فرزندان متولد شده مقامات بنگاله را آباد کردند لاجرم
نام این سرزمین بنگ افتاد و سبب لفظ ال بدو مرکب گشته بنگال شد سبب آن
چنان است که آل بزبان بنگله بمعنی پشته کلان باشد که گرداگرد زراعت وغیره مرتفع
سازند تا آب داخل نشود چون در زمان باستان راجگان بنگاله در دامن کوه وغیره
نشیب زمین پشته های کلان بارتفاع ده ده دست یا بیشتر از آن باشد در حدود
این صوبه می ساختند و خانه و زراعات وغیره اندرون آن میکردند لاجرم بنگال
نام گرفت و پس از مرور روزگار به تغییر لهجه بنگاله میگویند چون قدیم تواریخ بنگاله بنهایت
ابتر و مختلف دیده میشود لاجرم دانسته نمی گردد که در کدام زمان نخستین بار
مذهب هنود درین ملک رواجی گرفت امّا بقیاس میرسد که باشندگان پیشین
این سرزمین مذهب هنود نداشتند بلکه مانند کوهیان طرف مغربی این خطه
که هنوز هم می باشند از رفتار و کردار هنود جدا و بیگانه بودند و وقتیکه بهمان درین

آسیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

سرزمین رسیدند مذهب هنود ابتدا گرفته چنانکه دین اسلام از آمدن مسلمانان درین
ملک رواج یافت فاما تقسیم قومیت هنودان باشندهٔ صوبهٔ بنگاله بعهد بلال سین راجهٔ بنگاله وقوع
یافته و آن چنان است که ادیسور نامی که از قوم بید [illegible] راجهٔ بنگاله بود او با برهمنان
این کشور کدورتهای خاطر و رنجیدگیها داشت سببش چنان نوشته اند که برهمنان
این حدود طریقهٔ آئین و مذهب خودها نمی دانستند و برخی گویند که در عهد سلطنت
فرقهٔ پال قوم بوده که بدریافت خودها شرع برهمنان را نکوهیده میدانستند برهمنان این
کشور مفقود الوجود گردیده بودند تا آنکه ادیسور چند تا برهمنان از فرمان روای قنوج
طلب داشت والی قنوج پنج تا از برهمنان را که شرع خود نیکو میدانستند برای او
فرستاد و این برهمنان پنج نفر خدمتگاران را با خودها آوردند پس سایر برهمنان
بنگاله از نسل این برهمنان و فرقهٔ کایته از نژاد آن خدمتگاران هستند چون
از دودهٔ ادیسور راجه بلال سین بن بیجوی سین در ۳۹۹ سه صد و نود و نه هجری
بر تخت بنگاله نشست در آنوقت برهمن پسران از نژاد آن برهمنان پنج تا بسیار
و بی شمار شده بودند بلال سین ایشان را در فرقه های مختلف جا داد و به
برترین آنها لقب کولین عطا نمود چنانچه هنوز کولینان به نسبت دیگر برهمنان مراتب
خودها را سترگ می دانند و نیز بلال سین از هنودان انواع فرقه ها را به نامی جداگانه
نامیده بود که این زمان از نسل ایشان در ملک بنگاله قومیت هنود بی حد و حصر
بوده است و نیز دانسته نمی شود که زبان بنگله که درین روزها روزمرهٔ مردمان
این کشور است بدان صفت بکدام عهد از کجا این زبان پدید آمده مگر اینقدر
بقیاس می آید که بحقیقت درین ملک بعهد سلف زبانی علیحده بدون
آمیزش با زبانی دیگر وضعی خاص بوده که باستانیان بدان سخن میگفتند
و اکنون آن زبان یکدست از دست رفته است فاما زبان سنسکرت

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

هم در ممالک هند از قدیم رواجی داشت ما تحریر عبارتش بحرف دیب ناگری میشد لسا زبان ها ازین زبان
هم و بیشتر حروف ها ازین حرف نیز وجود گرفته است چون زبان و حروف بنگله بسیاری از
زبان سنسکرت و حروف ناگریش مشابه میکنند ظن غالب ما این زبان بنگله از سنسکرت
و حروف بنگله از دیب ناگری وجود گرفته باشد ولیکن حرف از سنسکرت نباشد
اغلب ما با زبان ناگری هم ما به هندی سابق مشهور است تعلق دارد و زبان سنسکرت
فی زماننا از ممالک هند غیر استعمال است ما حرف بعضی از برهمنان و پنڈتان بالفعل ازان
ماهر بوده اند و از ابتدای آغاز یورش اهل اسلام ما قریب ششصد سال خواهد بود
اکثر الفاظ عربی و فارسی نیز بزبان بنگله آمیزش یافته و ابتدای زبان اردو از اردو بازار
دهلی است ما از بسیاری زبان های ما دران بازار مردمان باهم تقریر میکردند وجود گرفته چنانکه
بیشتر الفاظ اردو با الفاظ سنسکرت و ناگری و بنگله و عربی و فارسی مشابه میکنند
و این زبان بعهد محمد شاه بادشاه بنام زبانی خاص و نامی علیحده نامیده شد و بالفعل
در صوبهٔ بنگاله نیز ازین زبان اکثر تقریر میکنند فاما حالا زبان مخصوصهٔ این صوبه بنگله مشهور است
و بالفعل درین صوبه تخمیناً دو کرور و پنجاه و سه لک و شش هزار مردمان بوده اند
ازان جمله شش حصه مسلمان و ده حصه هنود وغیره هستند و ایشان صادق الاقرار
کمتر میشوند خوراک خاصهٔ ایشان چه از اعلی و چه از ادنی ماهی و خشکه و روغن سرشف
و خضرات و بقله ها و مرچ سرخ و نمک زیاده بوده است و هم ایشان کثیف المزاج و کوتاه
اندنان گندم و جو نمی خورند و گوشت و روغن زرد رغبت کمال ندارند و پوشاک
ذکور و اناث بر ایک پارچه کفایت دانند آنرا ما مردان می پوشند دهوتی نامند
و آنرا ما زنان می پوشند ساڑهی خوانند و هر چند ما مردان سوای دهوتی بالای
بدن پارچه هم میدارند فاما برهنه سر می باشند و بر اینه کفش و موزه در پا نکنند
و هر روز روغن سرشف در بدن مالیده بدریا یا تالاب غسل می کنند و اکثر زنان

اشیا

هند خاص

صوبهٔ بنگاله

هنود پرده ندارند و بیشتر خانهای ایشان کاهگل است و ظروف برنجی و کانسه
زیاده تر در استعمال دارند مگر آنان را اهل هند باشند که دیگر ممالک درینجا
آمده سکونت اختیار کرده اند و دو سه پشت ایشان درین ملک گذشته
است و یا آنها را اکثر با باشندگان صوبجات بالا صحبت دارند برخلاف
اوصاف مرقومهٔ بالا موصوف اند حالات صوبهٔ بنگاله آب و هوای صوبهٔ بنگاله
بزمان سلف خوب نبود فاما درین روزها بعض جا نزدیک با اعتدال و بعض
جا ناقص است و بسبب قربت دریای شور و باران بسیار رطوبت تمام
دارد برشکال از ابتدای منصف ماه جیٹه تا نهایت ~~[illegible]~~ ماه کاتک میباشد
و در موسم تابستان گرمی بقدر اعتدال و همچنان بموسم زمستان سرما میشود
و در آخر ایام برشکال آب و هوای این صوبه نهایت بد میشود و مردمان زیاده
بیمار میشوند و زمین باعث کمال شادابی زرخیز و حاصلخیز است زراعت فراوان
پیدا میگردد چنانچه قسمی از شالی است آنرا مس درین صوبه آمن خوانند تا بجائیکه
آب ببالا رود هر آینه غرق نشود و شالی انواع قسم پیدا میشود بلکه اگر یک یک
دانه از هر قسم گرفته شود هر آینه سبوی معمور گردد و بهترین میوهٔ این صوبه امبه است
و نارنج کلان و خورد و اقسام لیمبو و اناناس و نارجیل و فوفل و تاڑ و کهجور و نیز
و خاربوس و گلاب جامن را مخصوص ازینجاست و نیشکر و زنجبیل و فلفل
و برگ تنبول و ریشم و اقسام حلواها و غلجات خورد و کلان و شکر و قند و نمک
و شوره و افیون و نیل و تماکو و پنبه و انواع پارچها خصوص ململ و آلو و شکرقند و
املو و دیگر رستنیها از حاصل این صوبه است و در جنگل اینجا جاموس و شیر و اقسام
آهو و دیگر بهایم خورد میشود و شغال بیشتر درین صوبه بوده است و درین سرزمین
اسپ خوب پیدا نمی شود و فیل بکثرت میشود و اگرچه دیگر سواریها نیز درینجا.

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

میسر میشود اما سابق ازین سواری کشتی زیاده مستعمل بود و درین نزدیکی مدت
بسواری ریل گاڑی زیاده تر بشهر کلکته آمد و رفت میدارند و مالهای تجارتی نیز
دران روانه میکنند و بوریا و حصیر و ستیل پاٹی درین ملک خوب میشود
رودهای صوبهٔ بنگاله درین صوبه مشهور تر رودها این چند بوده گنگا برهم پوتر
بهاگرتی کوسی مهانندا دامودر روپ نرائن ما سیوا خورد رودچهها بسیار مثل
پگلا و ٹانگن وغیره را ذکر آنها بجای خود خواهد آمد بهرههای صوبهٔ بنگاله آورده اند
بعهد راجه بلال سین کشور بنگاله بر پنج بهره قسمت یافته بود یکی بارند را بسمت مغرب آن
رود مهاندا و مشرق رود کوروتویا و بطرف جنوب رودخانه پدا یعنی گنگا و شمال دیگر سلطنتها
بود دویم بنگوا مشرقی از رود کوروتویا تا آب برهم پوتر واقع بود و قدیم دار السلطنت بنگاله
یعنی شهر بکرم پور درین بهره آباد بود سویم باگری را مثلث الجوانب بود و آنرا جزیره میخوانند
چرا که بسمت مغرب آن رود بهاگرتی و بطرف مشرق رودخانه پدا یعنی گنگا و بجانب جنوب
دریای شور واقع بود چهارم راڑهی را بطرف شمال و مشرق آن رود بهاگرتی و دریای پدا
و بسمت مغرب و جنوب دیگر سلطنتها داشت پنجم متیلا را بطرف مشرق آن رود
مهاندا و شهرستان گور و بسمت جنوب رود بهاگرتی و بجانب مغرب و شمال دیگر بلاد بود
و اسامی این بهرهها تا دیرگاه پایید چنانچه هنوز هم بعضی ازان مشهور است و در اواخر عهد
اسلامیان بنام اضلاع و سرکارات و پرگنهها و کوتوالی و چکلهها و چک وغیره موسوم گردید
و بالفعل بعهد صاحبان انگریز صرف بنام اضلاع و محکمهها و پرگنه خوانده میشود اضلاع و محکمه و دیگر
مقامات مشهور صوبهٔ بنگاله بالفعل صوبهٔ بنگاله برین چند اضلاع و محکمه و مقامات مشهور مشتمل است
ضلع حوالی شهر حوالی شهر مراد از شهر کلکته و حوالی آن باشد را مشتمل بر
پنج تهانجات است مقدمات این پنج تهانه بشهر کلکته فیصل می یابد و سوای این تهانهها
هر مقدماتیکه در جنوبی و مشرقی نواح شهر مذکور وقوع میشود بضلع چوبیس پرگنه فیصل میگردد

ایشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگال

نام های آن پنج تهانه این است یکی چیت پور از کلکته بطرف شمال واقع است دویم مانک تُوله
سویم تاج هاٹ چهارم نوها زاری پنجم سلکیه که از کلکته بطرف شمال واقع است هرچند که
شمار مردمان ضلع هذا شدن نمی تواند مگر قیاساً اندازه هفت لک مردمان
مع شهر کلکته و حوالی آن خواهد بود و سوای آن دیگر ۳ لک مردمان بیرون از
حوالی خواهند بود که ایشان هم ما تحت ضلع هذا شمرده میشوند کلکته شهری است
که حالا اشرف البلاد و صدر دار الحکومت تمامی ممالک هندوستان است و
گورنر جنرل هندوستان درین شهر آمده می باشند و شهر مذکور در باب فواید دینی
و دنیوی هر دو امور عظمتی دارد چرا که مردمان هر مذهب و هر صنعت و هر پیشه درینجا
می باشند آبادیش بر شرقی کنارهٔ رود بهاگرتی است و آن شاخابه را صاحبان
انگریز بنام هوگلی می نامند و ازینجا دریاے شور قریب هشتاد کروه بطرف جنوب
فاصله دارد هویدا باد که در زمان سلف شهر مذکور دهی بود وجه تسمیه آن چنان است
که کالی نام درینجا بتی است و کرتا بمعنی مالک است هندوان مالک آن ده بت
مذکور را اطلاق کرده کالی کرتا میگفتند یعنی مالک آن ده کالی باشد آخر بتغیر لهجه
بنام کلکته شهرت گرفت بنای شهر هذا از روی تحریر انگریزی در حدود سنه ۱۶۹۰
یکهزار و ششصد و نود عیسوی بعهد نواب ابراهیم خان از مستر چارنک است
که سوین سال آن صاحب ممدوح فوت کرده در انشهر بصحن گرجای کلان که
بنام کتهیڈرال مشهور است مدفون گردید فاما از کتب اسلامیان بنای شهر مذکور
بعهد نواب مرشد قلی خان ثابت میشود که صاحب موصوف انداخته بود
والله اعلم و در سنه ۱۶۹۵ یکهزار و ششصد و نود و پنج عیسوی صاحبان انگریز تعمیر قلعهٔ کهنه مابین لال دیگهی
و ساحل دریا نموده بودند که حالا از آثار آن قلعه چیزی باقی نیست و درین شهر
معبدهای عیسوی از هر یک مذهب بوده است چنانچه یک گرجای سنت جان که آنرا

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

بنام کتهیدرال می نامند و دیگر سه گرجاها چهار متعلق گورنمنت است و یک گرجای کاتلن
مذهبیها متعلق ملک اسکاتلند است و سه گرجا از مذهب رومی کتهلک قوم
و یک گرجا یونانی مذهب و یک ارمنیه گرجاها آغا ناظر سردار ارمنیان مابین بڑی بازار
و چینا بازار در ارمنی محله در سنه ۱۷۲۴ یکهزار و هفتصد و بیست و چهار عیسوی تعمیر نموده است
و یک معبد یهودیان و سوای آن گرجاها دیگر چند کلیسا ها بانواع مذاهب تعلق دارد
و آن همه گرجاها با صد زیب و زینت هنوز موجود است و قلعهٔ نو که حالا بکلکته موجود است
بنام فورت ولیم شهرت دارد بنایش بعهد نواب سراج الدوله در سنه ۱۷۵۷ یکهزار و هفتصد
و پنجاه و هفت عیسوی از لارد کلایو صاحب بوده است و در تعمیرش دو کرور روپیه صرف
شده و در سنه ۱۸۰۰ یکهزار و هشتصد عیسوی لارد ویلسلی صاحب باعث
اموختن صاحبان ولایتی زبانهای این کشور مدرسهٔ مسمی به کالج فورت ولیم بنا
نهاده و درین روزها برای تحصیل هر یک علم مدرسه های جداگانه درانجا است و شهر
مذکور دیوان گورنمنت و دیوان سوپریم کورت و ٹون هال و دیوان اپیل صدر
و جنرل اسپتال و دار المقر فرنگستانی یتیمان و خیراتی مدرسه و عجایب خانه وغیره
خانه های سرکاری بی شمار است و تجاران عرب و عجم و روم و شام درینجا بوده اند
بلکه چنان بلادی در جهان نیست که باشندهای آنجا درین شهر نباشند و از مساجد
شهر کلکته متصل دهرم تلا در ناف شهر مسجد غلام محمد شاه خلف ٹیپو سلطان نهایت
عظیم الشان و با زیب و زینت بوده است تعمیرش در سنه ۱۲۵۸ یکهزار و دو صد و پنجاه
و هشت هجری بود و این تاریخ طبع زاد عبدالرحیم دهریه بر سر دروازهٔ ان بر سنگ
مرقوم است قطعه ابن سلطان ٹیپوی مغفور ⁂ هم محمد بنام و هم به ثنا ⁂ نه محمد انشد اش
از دل ⁂ پیروی دین او بصدق و صفا ⁂ کرده تعمیر این نشیمن پاک ⁂ بهر ذکر
نماز و ورد و دعا ⁂ در تمنع چو قبلهٔ اسلام ⁂ در ترفع چو مسجد اقصی ⁂ گفت روح

آشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

الا مین ازان تاریخ ؛ بر اتمام او بطرز دعا ؛ عمرک الله مسجد الاقصی ؛ بر سول حق
و بآل عبا ؛ ۱۲۵۸ و منشی حسن علی که از وکلای صدر عدالت کلکته بود دران
شهر در ۱۲۵۳ یکهزار و دو صد و پنجاه و سه هجری مسجدی کلان تعمیر نموده تاریخ بنای آن
از عبد الواحد عاجز تخلص این است قطعه مسجدی را حسن علی منشی ؛ کرد
از فضل ایزدی آغاز ؛ یافت انجام و سال تاریخش ؛ فکر کردم چو با دل همراز ؛ هاتفی
از حجاز داد ندا ؛ کعبه تعمیر شد بیا به نماز ؛ و بموضع سیتل پتی مسجدی مربع که پنج برج
دارد بانی آن رمضانی خیاط است و نیز درین قریب روزگار مسجدی چند نهایت
عظیم الشان و با رونق تعمیر یافته است و عمارات کلکته سراسر دو منزله و سه منزله
و بعضی چهار منزله و پنج منزله بوده است و بر آن شناخت مکان ها بر سر دروازه
و دیوار هر یک خانه نشان نمبر نوشته اند و بالفعل از چند سال قسمی از روشنی
مانند لیمپ بر هر یک راه های سترک و هر کوچه و بازار انجا چنان روشن می کنند
که بغیر روغن یا چیزی دیگر همه شب مثل ماه تابان روشن می باشد فرد زهی صفائی
عمارت که در تماشائیش بدین باز نگردد نگاه از دیوار ؛ و پائین شهر رود خانه
بنگاله که از جهاز های خورد و کلان و کشتی های دخانی وغیره بمثل خشکی شهری بر آب
آباد است و آب چاه های اینجا نهایت شور و مولد امراض است و بموسم گرمی و برشکال
آب نهر هم شور می شود چنانچه بعهد مستر جان شور صاحب گورنر کلکته شخصی در صفت
شهر کلکته که آب و هوا شور دارد این بیت گفته فرد آب شور و زمین سراسر شور ؛ شور
فرمان روای کلکته ؛ فاما آب تالابها علی الدوام خوشگوار می باشد و از تالابهای آنجا
آب این چند تالاب نهایت خوب و خوشگوار و سبک و هاضم بوده است یکی جنرلی
تالاب که متصل چورنگی سترک واقع است دویم لال دیگهی که متصل کوتهی لات صاحب
بوده است سویم الیت تالاب واقع چورنگی سترک چهارم هولدار تالاب که نزدیک قلعه

اشیا
ہند خاص
صوبہ بنگالہ

واقع است و در سنہ ۱۲۷۶ یکہزار و دو صد و ہفتاد و شش ہجری بموضع باداملی تالابی مثلث گوشہ
کندہ اند و بمحلہ باون بستیہ تالابی را حفر کردہ اند تالاب مذکور مربع و بسیار کلان است
و باعث قربت دریای شور ہر روز باری بوقت شب و یکبار بوقت روز بدریای اینجا
خفیف مدوجز میشود و در منصف ہر ماہ قمری ۳ روز متواتر باری بوقت شب و ہمچنان
یکبار بوقت روز بشدت میاید و بروز تحت الشعاع یکبار از نہایت بلند آواز و کثرت
طغیانی مد آب میشود عوام آنرا ہمان میگویند کشتیبانان درین وقت از قبل خوب ہوشیار
می باشند پس بعد از ساعتی رود بکاستن می رساند باعث این مدوجز دانستہ
نمی شود ولیکن حکما اول را بحرکت قمر و ثانی را بالشعاع شمس متعلق میکنند بسمت جنوب
از شہر آنزدی رود بہاگرتی کمپنی باغ است از انواع گل و ریحان و اقسام میوجات
دارد و فی زماننا در محرم الحرام رسوم تعزیہ داری ہم خوب در شہر کلکتہ میشود و درین روزہا
تخمیناً پنج لک مردمان خاص در شہر کلکتہ اند آنرا ٹون میگویند خواہند بود از آن جملہ
دو لک [۲۰۰۰۰۰] ہنود و یک لک [۱۰۰۰۰۰] مسلمان و پنجاہ ہزار [۵۰۰۰۰] نصارا و شش ہزار [۶۰۰۰] چینا و ۳ ہزار [۳۰۰۰]
یہودی و یک لک و چہل و یک ہزار [۱۴۱۰۰۰] دیگر اقوام ہستند و ہم درین شہر دو صد و پنجاہ [۲۵۰]
مسجد و کوچہ ہای کلان و مشہور و سی و پنج [۳۵] بازار نامی و معروف است و شہر و دیگر مقام ہای
ہندوستان و بیرونہ ہند آنچہ قدر را از این شہر کلکتہ فاصلہ دارد بیانش درین نقشہ ذیل اینست

در ۱۲۷۷ یکہزار و دو صد و ہفتاد و ہفت ہجری

۱ نام شہر	گروہ	۲ نام شہر	گروہ	۳ نام شہر	گروہ	۴ نام شہر	گروہ	۵ نام شہر	گروہ
آگرپاڑن	۰۴۰	الموڑہ	۴۸۴	الوپ شہر	۴۲۸	استیرگڑہ	۰۴۵۴	ایلی پور	۰۱۰
آرا	۰۲۱۶	اجمیر	۵۱۷	ارجنگ	۰۲۷۵	امبالہ	۰۵۱۶	اندور	۴۸۵
اعظم گڑہ	۰۲۴۷	الہابد	۲۷۴	امرت شہر	۰۵۹۴	احمدنگر	۰۵۱۶	اناجی رام	۳۳۷
آلیپی	۰۴۴۷	آگرہ	۳۹۸	اورنگ آباد	۰۴۸۱	امید آباد	۰۶۰۹	ایلیچ پور	۳۹۸

اسیا

ہندخاص

صوبۂ بنگالہ

۱ نام شہر	کروہ	۲ نام شہر	کروہ	۳ نام شہر	کروہ	۴ نام شہر	کروہ	۵ نام شہر	کروہ
ایلور	۳۷۴	بیتیل	۴۲۲	بلیسری	۵۴۵	بہولوا	۰۱۴۶	بوری	۰۱۴۸
ایٹاوہ	۰۳۸۶	بشن پور	۴۰	بلند شہر	۰۴۰۳	بہوالگنگ	۴۸۵	بیلی بہت	۰۴۰۸
الوبیڑیا	۱۰	بابیسر	۰۷۲	بنوارنی آباد	۵۶	بہیلسہ	۰۴۳۱	پوش	۲۱۱
اودائی پور	۵۶۵	برہی	۰۱۳۱	بودبود	۴۵	بہرت پور	۳۹۱	پہلور	۵۹۲
اودریا	۳۰۹	بیوار	۵۲۵	باڑ	۰۱۸۶	پنڈوہ	۰۱۹	پلاسی	۴۱
اوجین	۵۰۲	بجنور	۰۴۵۲	باندا	۰۳۰۶	پنڈوہ	۱۰۲		
الہ آباد	۳۰۰	برکاگڈہ	۰۵۴	بردا	۰۶۱۹	پینا	۰۶۸	تملوک	۲۵
اٹاوا	۰۳۵۹	بگسر	۲۲۸	بہار	۰۱۷۸	پورنیہ	۱۴۱	تاج پور	۲۹۷
اوٹاکامنڈے	۶۷۱	بلگوٹ	۱۲۳	بندل کنڈ	۳۶۳	پاٹولی	۰۴۱	ترہت	۱۹۶
اورنگ آباد	۰۸۳	بلگوہ	۲۶۶	بنگلور	۰۵۸۰	پٹنہ	۰۱۹۸	تلنگاباڑ	۰۶۱۳
انگریز آباد	۹۶	بجرا	۳۹۳	بلرام	۴۸۶	پونا	۰۵۵۳	ترپورا	۱۲۳
		بشناتہہ	۰۳۱۳	بہبانی	۵۳۰۹	پورونیا	۷۵	ترچناپوری	۶۲۷
بارک پور	۷	برات	۰۷	بہگوان گولہ	۶۶	پاتاہاٹ	۱۲۹	تیلیا	۱۷۰
بردوان	۳۴	بالگنڈی	۰۲۲	بہاگلپور	۰۱۳۲	پانڈی چری	۵۷۸	تانجور	۶۲۸
بہرم پور	۵۳	باقرگنج	۶۰	بہوج	۶۶۲	پونڈی	۰۲۱۹		
بولی	۷۲	بوم گرام	۲۴	بہوج پور	۰۲۳۲	پٹیالی	۰۴۰۸	ٹیلی چری	۰۶۵۳
بیربہوم	۰۶۳	بریلی	۳۹۱	بہوپاوار	۵۱۲	پرتاب گڈہ	۰۵۴۰	ٹانڈا	۶۰۸
بنارس	۲۷۰	بمبئی	۰۵۹۲	بہوپال	۴۲۲	پین	۵۷۹	ٹینا	۵۹۹
بانکوٹ	۵۰	بلگرام	۶۴۷	بہادوان	۰۱۴۶	پانی پت	۵۰۰		

اسیا

ہند خاص

صوبۂ بنگالہ

۱ نام شہر	۱ کروہ	۲ نام شہر	۲ کروہ	۳۰ نام شہر	۳۰ کروہ	۴ نام شہر	۴ کروہ	۵ نام شہر	۵ کروہ
جنگی پور	۷۸	چالن	۰۳۴۳	خاص گنج	۰۴۱۳	ڈیرہ غازی خان	۷۰۵	راج کوٹ	۰۶۹۱
جگنا تہہ	۰۱۴۸	چالنا	۴۶۶	دمدمہ	۲	ڈالوڈلی	۶۰۳	راج پور	۰۳۹۱
جلیسر	۵۶			داس پور	۰۱۸۸	ڈایمن ہربر	۱۵	رانی گنج	۶۱
جی پور	۰۴۶۶	چانچل	۱۱۶	دمو	۰۳۴۰	ڈبرا	۲۹		
جبل پور	۳۵۰	چندن نگر	۰۱۰	دربنگا	۲۱۲	ڈبرا گڈہ	۳۶۷	رام پور سری	۸۰۵
جسر	۳۹	چاٹگام	۱۷۴	دانا پور	۰۲۰۴	ڈہاکہ	۹۰	سانتے پور	۲۵
جی نگر	۰۵۱۹	چائی باشا	۰۱۵۱	دیناج پور	۱۳۰			سرلیا	۳۰
جہان نگر	۰۲۶	چیتور پور	۳۴۳	دیاندا	۰۱۰۶	رنگ پور	۱۵۱	سرول	۰۵۴
جال پور	۱۴۹	چیرا پونجی	۱۸۰	دولت پور	۵۵	راج محل	۰۱۰۱	سنبل پور	۰۱۵۴
جہان آباد	۰۱۷۸	چنار	۰۲۱۶	دولت گنج	۲۹	رنگپور	۱۴۸	سرحد	۰۸۱
جالا	۴۶۶			دلی	۴۳۵	راہ پور	۰۲۴۸	سرکر	۶۹۶
جلال آباد	۳۶۷	چیرا	۰۲۰۹	دگرا	۰۲۴	رہیت پور	۸۰	سیرام	۱۷۸
جیا گنج	۵۹	چھوٹا ناگپور	۰۱۰۴	دیرادہون	۰۴۸۳	رگھوناتہ پور	۷۹	سیاٹو	۵۴۴
جونپور	۲۳۳	حیدرآباد سندہ	۶۵۰	دیوان سرا	۷۰	رامری	۳۴۹	سلہٹ	۱۶۶
جونیادہ	۵۵	حیدرآباد	۴۸۱	دیولی	۰۱۹	رلوا	۲۸۰	سیونی	۰۳۷۷
جوڑاہاٹ	۰۳۶۳	حاجی گنج	۶۶	دیا	۶۵۰	رہتک	۴۷۵	ساگر	۳۷۱
جودپور	۵۷۳	حصار	۰۵۰۷	درجلنگ	۲۰۶	رواری	۴۸۲	سبری	۰۴۲۷
جی پور آشام	۳۴۵	حمیر پور	۰۳۱۴			رائی پور	۲۹۸	سندڈی	۴۲۴
جہانسی	۳۸۳			دہروار	۰۶۴۹	رام ناتہ	۶۱۸	سیہور	۴۳۵

اشیا

ہند خاص

صوبہ بنگالہ

۱ نام شہر	کروہ	۲ نام شہر	کروہ	۳ نام شہر	کروہ	۴ نام شہر	کروہ	۵ نام شہر	کروہ
سیتاپور	۰۳۳۵	سمی کوٹا	۳۳۲	فریدپور	۶۴	کبیل پاتی	۰۶۴۰	کابل	۷۹۴
سلطان گنج	۰۱۳۹	رنگاپٹن	۶۱۸	فتح پور	۰۲۹۲	کولبڑیا	۰۴۳	کاچین	۰۷۲۰
سلہری گلی	۰۱۰۸			فتح گڈھ	۰۳۵۵	کاندی	۶۰	کہاجری	۳۲
سرنی	۳۷۰			فتوا	۰۱۸۱	کالی پور	۰۵	کہامرا	۷۴
سورت	۶۱۶	شہر گہاٹیا	۰۱۴۸	فیروزپور	۰۵۸۰	کانگڑا	۰۵۸۷	کہورجا	۰۲۵
سمندر گڈھ	۳۱	شہزادپور	۳۲۰			کاچھاڑ	۱۹۹	کہیرپای	۰۳۴
سلطانپور	۰۲۶۲	شاہجہانپور	۰۳۶۷	قندہار	۹۶۴	کالی کوٹ	۶۸۷	کہولنیا	۵۹
سیارور	۰۵۳۳	شملہ	۵۵۶	قصبہ	۳۰	کانپور	۳۱۴	کہوپال پور	۴۷
سلطانپور	۲۱۸	ساگر شیب	۰۳۶۳	قندہار	۰۲۸	کل گنگ	۱۲۵		
سیگلی	۰۲۳۰	شکوہ آباد	۳۸۱	کٹک	۱۲۴	کالپی	۳۲۸		
سولاپور	۵۸۱	شکارپور	۶۵۲	کٹمنڈو	۲۸۵	کیاکوپ	۳۲۴	گیا	۰۲۲۸
سرودای	۰۸۱			کرنال	۴۸۹	کمارکہالی	۶۲	گڈھ بیتیا	۳۱
سارنگ پور	۴۶۵			کرتارپور	۰۵۹۵	کشنگنج	۱۴۱	گڈھ مکتیسر	۵۰۸
سکندرآباد	۴۸۱	علی نگر	۲۰۸	کالکا	۵۶۲	کراچی	۶۹۱	گنجام	۱۹۱
ستارا	۵۹۰	علی گڈھ	۴۰۸	کرنور	۴۹۴	کنی نور	۶۸۷	گلوٹور	۰۱۵۳
سسرام	۰۲۴۳	علی پور	۲	کلنا	۲۶	کوچ بہار	۱۷۱	گوپی گنج	۲۲۵
سہوان	۰۳۹۷	غزنی	۸۵۴	کٹوا	۴۶	کوٹا	۰۴۸۵	گودلنگ	۴۶۲
سرسا	۳۰	غازنی پور	۰۲۱۵	کانتی	۴۰	کمٹیے	۳۴۳	گوالیاٹ	۰۲۱۲
سیمبر	۰۴۸۱	غور	۱۱۰۴	کرنور	۰۶۰۱	کوتل پور	۲۰	گوہاٹی	۲۵۱

اشیا

هندخاص

صوبهٔ بنگاله

١ نام شهر	کروه	٢ نام شهر	کروه	٣ نام شهر	کروه	٤ نام شهر	کروه	٥ نام شهر	کروه
گورکهه پور	٠٢٦٢	متهرا	٤٠٩	مینے پور	٢٤٥	نواب گنج	٧٦	نور پور	١١٠٧
گوپال پور	١٨٧	منگل پور	٧٠	منڈلیسر	٥٠٦	ندیه	٣٢	هرات	٥٨١
گوالیار	٣٩١	میرٹهه	٤٥٣	مین پورے	٠٣٦٩	نبی نگر	٠١٧٤	هوشنگ آباد	٤٣٢
گهاٹال	٣٠	مالده	٠٩٨	میٹر	٤٦	نرسنگه پور	٣٧٨	هوشیار پور	٥٨٠
گور	٩٠	مونگیر	٠١٥١	مهدپور	٥١٤	نیاگنگ	٣٠٥	هرسل	٠٦٣٦
		منیٹ	٠٧٠	مدراس	٥٣١	نیاگنگ	٣٥٧	هاٹا	٣٢٥
		محمد پور	٠٦٤	منی گولا	٠٤٣٠	نوگانون	٠٢١٢	هاپڑ	٤٤٠
لکهی پور	١٣٥	میمن سنگه	٠١٤٠	ماگوه	٦٤	نرمل	٠٤٢٩	هزاری باغ	٠١١٩
لکهنو	٠٣٠٩	مید نی پور	٣٥	موتی هاری	١٧٢	نلسیٹی	٨٦	هری رام پور	٧٤
لندور	٤٩٠	مرزا پور	٠٢٢٧	میمون آباد	٤٩٠	نوهٹا	٠٥٩	هری هر	٠٦٠١
لودهیانه	٠٥٥١	مرشد آباد	٥٦	مایسور	٦٢٣	ناگپور	٠٣٣٨	هری پال	١٢
لاهور	٥٩٩	مئو	٤٩٠	نیپال	٢٨٠	نراین باغ	٥٢٢	هنور	٦١٦
لوهاگهاٹ	٤٧٥	مراد آباد	٤٢١	ناگر	٠٦٢٠	نیمچه	٥٢٤	هوگلی	١٢
		مظفرنگر	٤٧١	نسرای	١٨	نصیر آباد	٥٠٩	هنگلی	٠٤٤٢
		منگلور	٦٣٨	ناٹور	٩٤	ناگودر	٥٩٢	هیراپور	٣٦٥
مظفرپور	٠٢١٦	ملتان	٦٦٥	ناگور	٣٢٤	ناسک	٠٥٣٤	هانسی	٤٩٧

ضلع چوبیس پرگنه طول ضلع مذا شمالا و جنوبا تخمینا هشتاد کروه و عرض شرقا و غربا پنجاه کروه بسمت مغرب آن رود بهاگرتی و مشرق ضلع جسر و بطرف شمال ضلع ندیه و جنوب خلیج بنگاله و سندربن واقع است درین ضلع رود بهاگرتی و رود رایمنگل

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

و دیگر چند رود چه ها را همه ها از سندربن شده بدریای شور می ریزد و سیوای آنها نالهٔ هست که آنرا مردمان اینجا کهالی گنگا و ٹولی ناله هم میگویند و آن ناله نزدیک شهر کلکته جاری هست کشتی ها را در دریا که میرود از آب همان ناله میرود و در علاقهٔ ضلع مذکور شالی و دیگر غلجات بکثرت و نیل و اقسام میوجات هم پیدا میشود و تخمیناً دو لک مردمان از باشندگان اینجا بوده اند منجمله ایشان سه حصه هنود وغیره و یک حصه مسلمان هستند و درین ضلع این چهار شهر قابل تجارت بوده هست برهان نگر و نواب گنج و کشن پور و کیلا گاچی علی پور دار الحکومت ضلع جوبیس پرگنه بوده هست و صاحبان جج و کلکٹر و مجسٹریٹ وغیره درینجا کچهری میکنند و این مقام از ناف شهر کلکته بصوب جنوب بر فاصلهٔ دو کروه واقع هست ٹالی گنج مقامی هست در علاقهٔ ضلع جوبیس پرگنه را از علی پور بطرف جنوب یک کروه فاصله دارد غلام محمد شاه خلف ٹیپو سلطان وغیره اقربای او درین وقت درینجا می باشند موچی کهولا آنرا مٹیا برج هم میگویند در علاقهٔ جوبیس پرگنه که از قلعهٔ شهر کلکته بطرف جنوب یکو نیم کروه فاصله دارد چند درین روزها مرزا شاه واجد علی والی اوده درینجا می باشند لاجرم مقام مذکور نهایت آباد و پر عمارات گردیده هست دمدمه مقامی هست در علاقهٔ جوبیس پرگنه را از کلکته بطرف ایسان گوشه بر فاصلهٔ دو کروه واقع هست چون میر نصیر خان والی حیدر آباد سنده از انگریزان مقید گشته بشهر کلکته رسیده درین مقام دمدمه باعث بودن خود جا یافت و اکنون از اقربای او درینجا می باشند براست محکمه هست کلان در علاقهٔ ضلع جوبیس پرگنه را از کلکته بطرف ایسان گوشه بر فاصلهٔ هفت و نیم کروه واقع هست و صاحبان مجسٹریٹ وغیره درینجا می باشند معلوم باد که ضلع جوبیس پرگنه و محکمه براست بسیار آباد میشود لاجرم بجای نفس شهر جوار بر سبیل دو نقشهٔ علیحده تحریر شد و آن این هست

نقشهٔ آباد شده های ضلع جوبیس پرگنه

اشیا
ہندخاص
صوبۂ بنگالہ

نام ضلع یا محکمہ	مقام اباشہ	از صدر مقام کدام سمت وچہ قدر فاصلہ دارد	تاریخ اباشہ	کیفیت اشیاء خرید و فروخت اباشۂ مذکور
جوبیس پرگنہ	بہبانی پور	نصف کروہ در مشرق	اول بیساکہ	اقسام پارچہ و لعبت ہا و انواع شیرینی وغیرہ
ایضاً	خضرپور	نیم کروہ مغرب	ایضاً	ایضاً
ایضاً	برہان نگر	چار کروہ شمال	ایضاً	ایضاً
ایضاً	سونڑا	۱۲ کروہ ایسان	جیٹ کے پورنیما مین	ایضاً
ایضاً	ٹالی گنج	یک کروہ جنوب	ایضاً	ایضاً
ایضاً	باوالی	ہشت کروہ نیرت	کاتک کے پورنیما مین	ایضاً
ایضاً	کہڑدہ	ہفت کروہ شمال	ایضاً	ایضاً
ایضاً	بینی ہاٹ	شش کروہ شمال	ایضاً	ایضاً
ایضاً	باروئی پور	ہشت کروہ جنوب	ایضاً	ایضاً
ایضاً	جی نگر	چہاردہ کروہ جنوب	پہاگن کے پورنیما مین دول جاترہ کے وقت یہ میلا دو ہفتہ تک رہتا ہے	ایضاً
ایضاً	گنگا ساگر	سی کروہ جنوب	کاتک کے پورنیما مین بہت ہنود دور دور سے غسل کرنے کو آتے ہین	ہر قسم چیز
ایضاً	ایضاً	ایضاً	پوس کے سنکرات مین	ظروفات مسی و روئین و برنجی و آئینہ و بسیار لوازمۂ خوردنی

صدر مقام سے مراد علی پور ہے

اشیا
ہند خاص
صوبۂ بنگالہ

نقشۂ اباشہ ہای محکمۂ براست

نام ضلع یا محکمہ	مقام اباشہ	از صدر مقام کدام سمت و چہ قدر فاصلہ دارد	تاریخ اباشہ	کیفیت اشیای خرید و فروخت اباشہ بہ گور
براست	قاضی پاڑہ	نیم کروہ بطرف ایسان	بتاریخ بست و نہم ۲۹ ماہ پوس	ہر قسم چیز
ایضاً	ہروا	ہشت کروہ مشرق	یازدہم ۱۱ پہاگن	ایضاً
ایضاً	بدر	ہشت کروہ ایسان	دوازدہم ۱۲ ماگہ	ایضاً
ایضاً	بہانگر	ہشت کروہ جنوب	بست و یکم ۲۱ ماہ چیت	ایضاً
ایضاً	کہڑی بیڑیا	چہار کروہ جنوب	یازدہم ۱۱ پہاگن	ایضاً
ایضاً	خاص پور	سہ کروہ جنوب	بست و یکم ۲۱ ماہ ماگہ	ایضاً
ایضا	کدم گاچہی	دو ۲ کروہ مشرق	یکم ماہ ماگہ	ایضا
ایضا	چورگہاٹ	دہ کروہ ایسان	دوازدہم ماہ پوس	ایضا
ایضا	مدرا	شش کروہ بایب	سیام ماہ ماگہ	ایضا
ایضا	اباول سدہی	شش کروہ شمال	سیام پوس	ایضا
ایضا	نتنی	ایضا	یکم ماہ ماگہ	ایضا
ایضا	چہار ہاٹ	ایضا	شانزدہم ۱۶ ماگہ	ایضا
ایضا	آدہاٹ	ایضا	دوازدہم ماگہ	ایضا
ایضا	آم دوگا	چہار کروہ شمال	بستم ۲۰ ماگہ	ایضا
ایضا	بنمالی پور	پاؤ کروہ ایسان	پنجم چیت	ایضا
ایضا	گنگا پور	چہار کروہ ایسان	دوازدہم چیت	ایضا
ایضا	ماکہال گاچہی	ہشت کروہ اگنی	دوازدہم پہاگن	ایضا
ایضا	بہالیا	ایضا	کہاتک کے پورنیما مین	ایضا
ایضا	دیب ہاٹہ	بست کروہ اگنی	ایضا	ایضا
ایضا	کانسال پاڑہ	ہشت کروہ بایب	ایضا	ایضا
ایضا	سات کہیرا	بست ۲۰ کروہ مشرق	ایضا	ایضا

اشیا
هندخاص
صوبهٔ بنگاله

نام محکمه	مقام اباشه	از صدر مقام کدام سمت وچه قدر فاصله دارد	تاریخ اباشه	کیفیت اشیای خرید وفروخت اباشه
براست	گوبرا	دوازده کروه مشرق	کاتک یک پورنیماین	هرقسم چیز
ایضا	نورنگر	بست کروه اگنیے	دول پورنیماین	ایضا
ایضا	سات کهیرا	بست کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	جهوٹا جاگولیا	دو کروه مشرق	بروز رتهه جاترع	ایضا
ایضا	کالوٹر	سه کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	بڑا جاگولیا	هشت کروه شمال	ایضا	ایضا
ایضا	ادہٹ	شش کروه شمال	ایضا	ایضا
ایضا	بدیا	دو کروه بایب	ایضا	ایضا
ایضا	کهڑگاچهی	ده کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	ندیاگوکرنا	هشت کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	چاکده	شش کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	سات کهیرا	بست کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	دهولیہر	۲۲ بست ودو کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	آساسونی	۲۸ بست وهشت کروه اگنیے	ایضا	ایضا
ایضا	کهتر باڑه	۲۲ بست ودو کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	نورنگر	۲۷ بست وهفت کروه اگنیے	ایضا	ایضا
ایضا	کیوڑاگاچهی	۲۰ بست کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	نوہاٹی	هشت کروه بایب	ایضا	ایضا
ایضا	تاراگونی	نهه کروه مشرق	بروز بارنی	ایضا
ایضا	بادوریا	نهه کروه مشرق	ایضا	ایضا
ایضا	باسرہاٹ	۱۲ دوازده کروه مشرق	ایضا	ایضا

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

ضلع جسر در سنه ۱۸۱۴ یکهزار و هشتصد و چهارده عیسوی انجام تخمینا شده بود از ان معلوم شد
قریب چهار هزار و چهار صد کروه زمین مفروزی درین ضلع بوده است بسمت مغرب آن ضلع ندیه
و ورود و بهاگرتی و مشرق ڈهاکه جلال پور و باقرگنج و بطرف شمال دریای گنگا و جنوب دریای شور
واقع است و بهره جنوبی ضلع هذا جنگل سندربن است و درین ضلع این چند رودها جاری است
یکی بهیرب دویم چترا سوم نوگنگا چهارم کمار پنجم مدهومتی و سوای خورد خورد جویها است و از شهرهای
نامیه این ضلع این چند است یکی مورلی عرف جسر است عدالت گاه ضلع هذا است و صاحبان
جج و کلکتر و مجستریت وغیره درینجا می باشند و این شهر از کلکته بطرف ایشان بر فاصلهٔ سی و نه ۳۹ کروه
واقع است دویم بهوسنا سوم محمود پور چهارم نل ڈانگا پنجم مرزانگر ششم کپال گنج هفتم
کهولنا از خورد محکمه است هشتم نگر ازانجمله محکمه است نهم سندربن آن جنوبی حصهٔ ضلع
جسر است از انجا تا ساحل سمندر رفته است زمینش نشیب و نمناک و مشتمل بر رودها
و شاخه‌های دریای شور است و هر چند اراضی آن حاصل‌ده و زرخیز بوده است فاما باعث
ناموافقت آب و هوا و بیشتر اخراجات پشته بندی جهت نگهداشتن آبها سابق
ازین مطلق زراعت نمی کردند ولیکن درین روزها تردد میکنند معلوم باد حالا سکه‌ها
و دفینه‌ها که از ته خاک جنگلستان سندربن بدست مردمان می افتد و بقیه
آثارهای کلان عمارات و نهر و تالابها وغیرها هنوز بدان خرابه بنظر می رسد
از علامات آن بقیاس می آید که آن جنگلستان بعهد پیشین شهری
نهایت معمور و خیلی آباد بود و بهمایه داران و رئیسان ساکن آن سرزمین
بودند به دلایل و قراین حال چنان هویدا میگردد که قریب سنه ۱۰۲۵ یکهزار و بست
پنج هجری انجه از مگهیان پیهم بتاخت و تاراج و آتش در زدن با مصار
و قرایای آنحدود بر داخته بودند باعث ویرانی شهر مذکور همین غارت گری های
از مگهیان است و جز این نیست که هر گاه سکنهٔ انجا خبر یافتند گشتند جنگلی عظیم

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

ومسکن وحوش وبهایم گردیده بیت ب شهر آباد ویرانه شد * ب خانقه صحن
میخانه شد * والکنون دراینجا محکمهٔ متفرقه است وصاحب کمشنر ومجسٹریٹ وغیره
می باشند کپیل منی مقامی است از شهر جسر هشت کروه فاصله دارد درانجا بروز بارنی
از مشهور تهوار هنود است اباشه میشود وهر قسم چیزها دران اباشه خرید وفروخت میکنند
وانجا در سنه ۱۸۰۱ یکهزار وهشتصد ویک عیسوی تخمینا شمار کرده ازان دانسته شد که متعلق
ضلع جسر دوازده ۱۲ لک مردمان بوده اند ازان جمله نه حصه مسلمان وهفت حصه هنود هستند
واز حاصلات ضلع هذا این چند چیز است شالی ونمک ونیل وتنباکو وبنگ وتوت
وبرگ تنبول وفلفل گرد وببیل ونارجیل وستیل بابی وپارچه ومواشی ضلع ندیه
بسمت مغرب آن رود بهاگرتی است سرحد بردوان راجه امیاز ودر مشرق
ضلع جسر وبطرف شمال ضلع مرشداباد وراجشاهی وجنوب ضلع چوبیس پرگنه وجسر
واقع است وضلع هذا موازی چهل لک وبست وچهار هزار بیگه زمین مفروضی دارد
منجمله آن نه لک بیگه زمین بی خراجی است واز روی تخمینای سنه ۱۸۰۲ یکهزار وهشتصد
ودو عیسوی تقسیم اراضیات مزروع ونامزروع بموجب تفصیل این است

جنگل	زمین افتاده	زمین مزروع
۱۰۵۰۰۰ بیگه	۱۹۵۹۵۰۰ بیگه	۱۹۵۹۵۰۰ بیگه

وهرچندکه زمین ضلع هذا زرخیز وحاصل است فاما چند پرگنه زار است لاجرم شالی کمتر
بیدا میشود وتوت وسن وتماکو وشکر وغلجات خورد ونیل وانواع میوجات
وبقولها ومواشی از حاصلات ضلع هذا است وباشندگان این ضلع تخمینا
چهارده ۱۴ لک مردمان خواهند بود ازان جمله ۳ حصه هنود ویک حصه مسلمان
هستند واز مشهور تر شهر ومقامات ضلع ندیه این چند بوده است ندیه قدیم
شهری است وپائین آن بطرف مشرق رود جلنگی ورود قاسم بازار

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

بر دوش خانهٔ رود گنگا است ملحق لشکر گردیده است شهر مذکور بعهد پیشین دار السلطنت
راجگان بنگاله بود و راجه لکهمن سین که آخرین راجه های بنگاله قوم کایسته بود اکثر اوقات
در اینجا بود و باش میداشت و اولین فتح مسلمانان در صوبهٔ بنگاله از همین شهر
ندیه است و آن چنان باشد که بعهد سلطان قطب الدین ایبک شاهنشاه دهلی
محمد بختیار خلجی که سپه سالار شاهنشاه ممدوح بود در سنه ۵۹۵ پانصد و نود و پنج هجری شهر
مذکور را از دست راجه لکهمن سین مذکور مستخلص گردانیده رفته رفته تمامی صوبهٔ
بنگاله را مسخر ساخت و درین شهر در ایام قدیم دار العلوم هنودان بود و مدرسهٔ سنسکرت
داشت فامّا درین روزها نیست و شهر ندیه از کلکته بطرف شمال بر فاصلهٔ سی و دو ۳۲
کروه واقع است سانتی پور خورد محکمهٔ است که از ندیه بطرف جنوب هفت کروه
فاصله دارد پارچه اینجا مشهور است نبودیپ قصبهٔ است بضلع ندیه اولا شهری است
بضلع ندیه کمارتها قصبهٔ است بضلع ندیه شیب نیباش قصبهٔ است بضلع ندیه
سوکهساگر قصبهٔ است بضلع ندیه راناگهات قصبهٔ است بضلع ندیه پلاسی
مقامی است در پایین گوشهٔ ضلع ندیه بر شرقی کنارهٔ رود بهاگرتی که از مرشدآباد بطرف
جنوب بر فاصلهٔ پانزده ۱۵ کروه واقع است در اینجا بتاریخ پنجم شوال سنه ۱۱۷۰ یکهزار و یکصد و
هفتاد هجری روز پنجشنبه مطابق بیست و سوم جون سنه ۱۷۵۷ یکهزار و هفتصد و پنجاه و هفت عیسوی
مشهور محاربهٔ مابین لارد کلایو سپه سالار کمپنی انگریز و نواب سراج الدوله ناظم بنگاله واقع
شده فتح بطرف لارد موصوف پدید گشته بود و این همان فتح است که انگریزان ازین
ابتدا بر ممالک هندوستان اختیار کامل یافتند و ایشان شمار تاریخ دخلکاری خودها
برین مملکت نزهت افزا ازین سال میگیرند و درین محاربه بطرف لارد ممدوح یکهزار
افواج فرنگستانی هزار و دو هزار سپاه هندوستانی و هشت ضرب توپ خورد و
کلان و بطرف نواب پانزده ۱۵ هزار سوار و سی و پنج ۳۵ هزار پیاده همگی پنجاه هزار افواج

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

وقریب چهل کس فرانسیسان را از فراریان چندن نگر بودند وپنجاه ضرب توپ بود کشن نگر شهری است ار صدر عدالت گاه ضلع ندیه است وصاحبان جج وکلکتر ومجسترئیت وغیره درینجا می باشند ×

نقشهٔ اباشه های ضلع ندیه

نام ضلع	مقام اباشه	از صدر مقام کدام سمت وچه قدر فاصله دارد	تاریخ اباشه	کیفیت اشیاء خرید وفروخت آنجا
ندیه	اگودیپ	یازده کروه بایب	بروز بارني	هر قسم چیز
ایضاً	بیرنگر	شش کروه اگنیی	بروز بیساکهی پورنیما بوقت بوجای دلوئی چنڈهی	ایضاً
ایضاً	گوسائین درگاپور	۲۴ بست وچهار کروه شمال	بوقت راس جاتره	ایضاً
ایضاً	سانتی پور	شش کروه جنوب	ایضاً	ایضاً
ایضاً	تیری یتا	دوازده کروه شمال	بتاریخ یکم ماه ماگه	ایضاً
ایضاً	سوندرپور	۲۲ بست ودو کروه شمال	بوقت دول جاتره	ایضاً

ودرین ضلع ندیه منجملهٔ رودها رود بهاگرتی وجلنگی وایسامتی هر سه مشهور است و همدرین ضلع حاکمي کمشنر می باشد را ماتحت او ضلع ندیه وضلع جوبیس پرگنه مع کلکته وبراست وضلع جسر وسندربن وضلع مرشدآباد بوده است ضلع مرشدآباد بسمت مغرب آن اضلاع بیربهوم وبهاگلپور ومشرق رود دید ماوتي را سیوانهٔ راجشاهی را جدا میکند وبطرف ایان رود گنگا جاری است را بر سر آن محکمه مالده وضلع راجشاهی بوده است وجنوب ضلع ندیه واقع است واز مشهور دریاهای ضلع مذکور رود جلنگی است را بطرف الگنی گوشهٔ این ضلع جاری است ودیگری رود بهاگرتی را مابین ضلع روانی دارد واین هر دو شاخهٔ رود گنگا است را بمقام ندیه باهم ملحق شده ازانجا بنام بهاگرتی شهرت یافته است وسوای

اشیا
هند خاص
صوبه بنگاله

آن در اطراف سنه ۱۲۳۶ یکهزار و دو صد و بیست و شش هجری نهری از رود گنگا بر آورده
تا بشهر مرشد آباد رسانیده اند زمین ضلع مرشد آباد حاصله هست ریشم و نیل
و هر قسم غله درینجا پیدا میشود و بهترین مقامات و شهر ضلع هذا این چند مشهور
هست برهم پوره آنرا برهم پور هم میگویند از شهر مرشد آباد بطرف جنوب ۶ کروه
فاصله دارد درین روزها شهر مذکور خوب آباد هست و معسکر افواج انگریزی هست
شهر مرشد آباد طول شهر هذا شمالاً و جنوباً چهار کروه و سابق ازین هر دو
کناره رود بهاگرتی آبادی داشت ولیکن حالا بسمت مغرب رود مذکور نهایت جنگل
و ویران گردیده هست و بطرف مشرق رود مذکور خوب آبادی دارد و عمارات
ناظم و دیگر عمارات شهر بدین طرف واقع هست در ابتدا شهر مذکور دهی بود و مخصوص خان
[illegible] سوداگری [illegible] بنا ساخته بمطابقت نام خود مخصوص آباد نامیده بود
و در آن [illegible] طرف [illegible] و غیره [illegible] چون نواب
مرشد علی خان از حضور اورنگ زیب بادشاه به نیابت ناظم بنگاله و
اوڈیسه بانضمام عهده دیوانی سرفراز شد باعث رنجیدگی خاطر بادشاهزاده
عظیم الشان که دران روزها ناظم بنگاله بود دفتر دیوانی از شهر ڈهاکه درینجا آورد
و بسنه ۱۱۱۵ یکهزار و یکصد و پانزده هجری شهری بنا نموده بر حسب نام
خود مرشد آباد موسوم گردانید و دار الضرب وغیره درست نموده تمامی
لوازمه نظامت از ڈهاکه درین شهر منتقل ساخت و دار الحکومت بنگاله مقرر
کرد چنانچه بعد ازین زیاده بر پنجاه سال درین شهر دار الحکومت بنگاله مقرر
بود تا آنکه بعهد صاحبان انگریز لارڈ کلایو صاحب در سنه ۱۱۷۰ یکهزار و یکصد و هفتاد
هجری بشهر کلکته مقرر ساخت و از آن باز تا دم تحریر دار الحکومت بنگاله
بلکه صدر سایر دار الحکومت ممالک هند درین شهر کلکته بوده هست و در مرشد آباد ناظمان

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

تنخواه دار صرف بر سبیل گدی نشینی و قایم مقام توطن گزین می آیند چنانچه درین روزها
نواب سید منصور علی خان بهادر نصرت جنگ بر سر نظامت انجا قایم مقام است
و حالا مرشدآباد صدر عدالت گاه ضلع مذا است و صاحبان جج و کلکتر و مجسترت و غیره
در تمامی باشند شهر مذکور باعث تجارت جای خوب است باشندگانش تخمیناً یک لک
و شصت هزار مردمان بوده اند از ان جمله دو حصه مسلمان و یک حصه هنود هستند
زبان روزمرهٔ ایشان اکثر باعث صحبت با مردمان بالا صوبجات هند به نسبت سکنهٔ
دیگر شهرهای بنگاله فی الجمله خوبتر است و از بهترین عمارات این شهر امام باڑه جدید است
که بر شرقی کنارهٔ رود بهاگرتی واقع است و صفتش از بیان مستغنی بلکه در تمامی بلاد هند
ندو نظیرش نخواهد بود تعمیرش بعهد گدی نشین حاله در ۱۲۶۴ یکهزار و دوصد و
شصت و چهار هجری است و این تاریخ در باب بنایش آنکه از نواب سید صفدر علی خان بهادر
منظوم است قطعه کرد تعمیر چون فریدون جاه ۞ روضهٔ خاص سید الشهدا ۞ بهر تاریخ آن نمودم فکر ۞ روضهٔ کربلا رسید ندا ۞ ۱۲۶۴
و امام باڑهٔ کهنه از تعمیر نواب سراج الدوله عمارتی عالیشان بود متصل امام باڑهٔ نو بطرف
جنوب واقع است امّا حالا صرف عمارت اندرونی باقی است و ما بقی منهدم ساخته اند و عمارت
سترگ بڑی کوٹهی قریب این هر دو امام باڑه بسمت جنوب لب دریا واقع است
سابق ازین عمارات موتی جهیل و گوره بنگله خوبترین بود و لیکن اینک خراب
و مسمار است و هر چند این شهر مذکور خالی از لطف نیست امّا سرزمینش چنان
نشیب بوده است که اگر خدا نخواسته پشتهٔ دریا یعنی پشتهٔ اکبر پور در ایام برسگال
بشکند تمامی شهر غرق آب گردد چنانچه در ۱۲۱۵ یکهزار و دوصد و پانزده هجری
در آخر سال از طغیانی آب پشتهٔ جانب بهگوان گوله شکسته محلهها غرق شده
حتی که محلهٔ نو ساخت نواب مظفر جنگ از زانو هم آب بالاتر گذشته بود و
همچنان طغیانی آب باری در عهد نواب مهابت جنگ هم واقع شده بود و از چیزهای

اشیا

هند خاص

صوبهٔ بنگاله

بهترین مرشد آباد چوب دستی و پایهٔ چارپائی و پارچه قسم چیولی بوته دار و ساڑهی ابر مشهور است
و تعزیه داری محرم و بیڑهٔ آخری پنجشنبهٔ ماه بهادون هم شهرت تمام دارد و مرشد آباد
از کلکته بطرف شمال مایل بمغرب بر فاصلهٔ پنجاه و شش کروه واقع است امانی گنج مقامی
است از شهر مرشد آباد بطرف جنوب قریب یک کروه فاصله دارد بروز عاشوره محرم
تعزیه های تمامی شهر در انجا مدفون میشود ماتیبا از شهر مرشد آباد بطرف اگنی گوشه
نیم کروه فاصله دارد در انجا بروز رام نومی انباشه میشود و هر قسم چیز فروخت میکنند چوان
از شهر مرشد آباد بهفت کروه بطرف مشرق فاصله دارد در انجا هم بروز رام نومی
انباشه میگردد و هر قسم چیز خرید و فروخت میکنند رگهوناتهه گنج از مرشد آباد بطرف
بایب گوشه بر فاصلهٔ پانزده [۱۵] کروه واقع است در انجا بروز سنکرات ماه بیساکهه
انباشه میشود و هر قسم چیز خرید و فروخت میگردد ناگر از شهر مرشد آباد بطرف مغرب
نه کروه فاصله دارد در انجا بروز اول ماه پوس انباشه میشود و هر قسم چیز یافته میشود
عظیم گنج قصبه است آباد از مرشد آباد بطرف شمال ۳ سه کروه فاصله دارد و آن قصبه
بر جنوبی کنارهٔ رود بهاگرتی واقع است و بتخانه ها بسیار دارد بالوچر قصبه است خوب
آباد محاذی عظیم گنج بر شمالی کنارهٔ رود بهاگرتی واقع است پارچهٔ ریشمی قسم ساڑهی
و غیره انجا مشهور است و ظروف برنجی و غیره هم در انجا خوب طیار میکنند بهگوان گوله
قصبه است آباد از شهر مرشد آباد بطرف شمال ده کروه فاصله دارد جنگی پور قصبه
است بر شمالی کنارهٔ رود بهاگرتی آباد از مرشد آباد بطرف شمال مایل بمغرب بیست و دو [۲۲]
کروه فاصله دارد از قدیم ریشم خوب در انجا طیار میشود بیل گهٹا موضعی است محاذی
جنگی پور آباد بر جنوبی کنارهٔ رود بهاگرتی واقع است سگان انجا بسیار جنگجو بوده اند
فرخ آباد خورد محکمه است آباد از شهر مرشد آباد بطرف بایب بر فاصلهٔ تخمینا بیست
و پنج [۲۵] کروه واقع است سوتی قدیم محله است قریب فرخ آباد بر مغربی کنارهٔ موهانه رود

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

بهاگرتی واز بیجاست خانهٔ بهاگرتی مذکور از دریای گنگا برآمده بطرف مرشدآباد وغیره رفته است
دران محله از موهانهٔ مذکور بطرف مغرب بر فاصلهٔ نیم کروه مزار سیده مرتضی انند
مجذوب درویش کامل ونیز مزار پسر وزوجهٔ آنحضرت هم برهمین دختری بود و
انندی لقب داشت این هر سه مزار در یک جا بالای چبوترهٔ بوده است گویند
آنحضرت همعصر حضرت سید شاه نعمت الله متولی فیروزپوری بود واولاد سیده
مرتضی انند دران محله نزدیک مزار مذکوره هنوز موجود هستند واراضیات لاخراج
ازماتحت آستانه ممدوحه بوده است بقبضهٔ ایشان است ضلع کتک ضلع هذا
سابق ازین شامل اوڑیسه بود والکنون مشتمل بنگاله گردیده است بسمت مغرب آن
سرحد اوڑیسه ومشرق خلیج بنگاله وبطرف شمال میدنی پور وموربهنج وجنوب
ضلع گنجام واقع است درین ضلع موازی چهار هزار وپانصد کروه زمین معمورلی بوده است
ودرین ایام ضلع کتک بر دو بهره یعنی شمالی وجنوبی منقسم است بهرهٔ شمال را بالیسر
میگویند وبهره جنوبی را خرده می نامند وتخمیناً دوازده لک مردمان درین ضلع بوده
اند اکثر ایشان قریب تمام هنود هستند ومنجملهٔ رودهای ضلع هذا این چند مشهور است
یکی مهاندی دویم برهمنی سویم بیترینی چهارم سولندی پنجم کاسس بنس ششم
براناانگ هفتم سوبن ریکها وبعضی ازین دریاها مدام جاری می مانند وبعضی سوای
برشکال بدیگر ایام خشک افتاده می باشد ودجلهٔ چلکا در جنوبی انتهای ضلع هذا
بر ساحل سمندر متصل گنجام واقع است وزمین این ضلع انچه متصل سمندر است
نشیب ونمناک است وتفاوت ده کروه از کنارهٔ هیچگی بلندی دارد ونهایت حاصل خیز
بوده است وتفاوت بیست کروه از کنارهٔ سمندر اکثر جاها مثل ٹیله ها است بلندترین آنها
از همواری سمندر یکهزار وسه صد وسی وسه دست بلندی دارد واکثر ٹیلهها یکصد
ونود وهشت دست وهفتصد وسی ودو دست بلند است وآن ٹیلهها سراسر از

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

درختان مفید پوشیده بوده است بعضی از درختان صمغ دار و بعضی وصل بر داز و بعضی رنگ آور است
و نمک بسیار درینجا طیار میکنند چنانچه از محاصل آن سالانه مبلغ پنج لک روپیه بخزانهٔ عامره
عاید میگردد شالی و گندم و دیگر غلات خورد و کلان و رستنی های خوشبودار و گرم مصالح
و نبات رنگ آور و نیشکر از حاصلات این ضلع است و این چند شهر و مقام درینجا مشهور است
کتک قدیم شهری است بر شمالی کنارهٔ رود کتهاجوری و بطرف شمال آن شهر بر فاصلهٔ
دو کروه رود مهاندی جاری است در ایام برشکال پهنائی رود کتهاجوری قریب یکگروه و عرض
رود مهاندی قریب دو گروه می باشد شهر مذکور نهایت قدیم است چنانچه گویند که
مدت یکهزار سال در اینجا دار الحکومت راجگان بود و بالفعل تخمیناً چهل هزار مردمان
بوده اند که ایشان قریب تمام هنود هستند و درین روزها شهر مذکور صدر عدالتگاه
ضلع هذا است و صاحبان جج و کلکتر و مجسٹریٹ وغیره درینجا می باشند و سوای
آن حاکمی کمشنر می باشد که ماتحت او کتک و محکمات ان یعنی بالیسر و خرده عرف
پوری بوده است و شهر کتک از کلکته بطرف نیرت بر فاصلهٔ یکصد و بست [۱۲۴]
و چهار کروه واقع است قدم شریف در شهر کتک آستانهٔ قدم شریف بوده است
هر پنجشنبه مردمان در آنجا بزیارت میروند قبر عبد النبی صوبه دار کتک در همان قدم شریف
هنوز موجود است خان مذکور شیعی مذهب از رفقای محمد اعظم شاه خلف محمد اورنگ زیب
بادشاه بود و او عموی مصطفی خان و پدر عبد الرسول خان میشد در زمانیکه مصطفی خان
در آخر محرم سنه ۱۱۵۸ یکهزار و یکصد و پنجاه و هشت هجری از علی وردی خان ناظم مرشد آباد
بغاوت ورزیده سر شورش بر داشت و عموزادهٔ خود عبد الرسول خان مذکور را کومک
خود طلبید همدران واقع عبد النبی خان مرقوم با دل خود میگفت که در عجب مخمصه ام که
اگر با مصطفی خان موافقت ورزم موجب نمک حرامی است و اگر با علی وردی خان
دمسازی میکنم از طعن اقارب رهائی نخواهم یافت لاجرم او در آستانهٔ مذکوره

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

هر پنجشنبه رفته دعای می نمود اکثر خواستی انکه قبل از وقوع این مفسده او تعالی مرا از جهان بردارد
پنج پنجشنبه بلاناغه رفته بود تا انکه دعای او مستجاب شده سه چهار روز قبل از شروع مخالفت
مصطفی خان عارضهٔ لاحق شده بروز پنجشنبه برحمت خدا پیوست و در همان قدم شریف
مدفون شد و پسرش عبد الرسول نایب انجا شد و به طلب مصطفی خان ترک نوکری
خود گفته همراه خان مذکور شد و آخر بدروازهٔ قلعهٔ مونگیر کشته شد جاج پور در کتک
موضعی هست در انجا بعهد عالمگیر بادشاه در سنه ۱۰۹۸ یکهزار و نود و هشت هجری نواب ابو نصر خان
مسجدی تعمیر ساخته بوده هنوز موجود هست بر دروازهٔ مسجد مذکور این تاریخ مرقوم هست

قطعه ظل جلیل رایت اورنگ زیب شاه ∴ گسترده باد تا ز انجم نشان بود ∴
اوصاف خلق و رتبه نواب مستطاب ∴ بیش از توان و قدرت نطق
و بیان بود ∴ در شهر جاج پور بنا کرد مسجدی ∴ کین نه فلک بگنبد سقفش
نهان بود ∴ تسبیح قدسیان شنوی اندر رواق گر ∴ یک شب ترا مقام درین
آستان بود ∴ مسجد چو شد زمان ابو نصر خان بنا ∴ تاریخ او زمان ابو نصر خان
بود ∴ ۱۰۹۸

باره بهاتی در کتک نام قلعه هست و این قلعه از شهر کتک بطرف شمال بر فاصله
دو کروه بر جنوبی کنارهٔ رود مهاندی واقع هست و دور حصار آن قریب سه کروه
تخمیناً خواهد بوده از سنگ و خشت و گچ در کمال استحکام و رزانت بنا یافته و خندق
عریض بر اطراف آن بوده هست که نهنگان در ان می باشند و این قلعه را
افواج کمپنی انگریز بتاریخ چهاردهم اکتوبر سنه ۱۸۰۳ یکهزار و هشتصد و سه عیسوی مفتوح
ساخته و از ان وقت بعمل سرکار انگریز هست و درین ایام قلعه مذکوره رو بانهدام
دارد و از تاریخی که بر یکی از دروازه های آن قلعه مرقوم هست چنان مستفاد میگردد
که شخصی بنام موهن سنگه پسر گنبیر سنگه که حکومت آن قلعه داشت آن دروازه
را در سنه ۱۱۵۰ یکهزار و یکصد و پنجاه هجری تعمیر ساخته و تاریخ مذکور اینست قصیده

٢٦٨

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

زحشمت و شوکت او رگبیر نامی ❊ خراج اقالیم گیرد دوامی ❊ خوشا کونور موهن سنگه بهادر ❊ زبانش بود معدن جود و کامی ❊ چو شمشیر گیرد گه کارزاری ❊ به پیشش چه رستم چه زالی چه سامی ❊ ز حکمش قلعه دار افغان ایام ❊ به تعمیر خوشش باره بها لی تمامی ❊ گه برج دروازه بالای قلعه ❊ همین فکر میداشت هر صبح و شامی ❊ قلعه آهنین بهر خندق نهنگان ❊ ز بهر هلاک عدواش دوامی ❊ جهان دیده داروغه ساکن گرا ❊ مورخ علی رضا اهتمامی ❊ زهاتف بپرسید تاریخ گفتا ❊ که درگهناته دروازه قایم مدامی ❊ ١١٥٠ بودرک شهری است متعلق ضلع کتک بالیسر بندری است او از شهر کتک بطرف شمال بفاصلهٔ پنجاه و یک و نیم کروه واقع است و از انجا دریای شور بطرف الگنی تخمیناً پنج کروه فاصله دارد و درین روزها درانجا کلان محکمهٔ مقرر شده است او شمالی بهرهٔ کتک شهرت دارد و صاحبان مجسٹریٹ وغیره درینجا می باشند و بالیسر از کلکته بطرف نیرت هفتاد و هفت و نیم کروه فاصله دارد صنعت آهنی درین شهر خوب میشود موربهنج شهری است متعلقه بالیسر بهرپور موضعی است در موربهنج او خانه راجهٔ موربهنج درینجا بود خرده کلان محکمه است و آن جنوبی بهرهٔ ضلع کتک باشد و صاحبان مجسٹریٹ وغیره درینجا می باشند پوری شهری است بر ساحل دریای شور متعلقه محکمه خرده او از شهر کتک بطرف جنوب بفاصلهٔ بست و چهار و نیم کروه واقع است تبخانهٔ بت جگناته درینجا است جگناته معلوم باد او تبخانهٔ جگناته را راجه اندرسین والی ادهین زیاده بر چهار هزار سال میگذرد او درینجا بنیاد نموده و بت جگناته او مردمان آنجا الی انزا شری جیو هم می نامند اندرون آن تبخانه بوده است و نیز در انجا دیگر دو بت است یکی پیکر مرد او نام او بل رام و دیگری پیکر عورت او نامش سوبهدره است هنودان آن پیکر مرد برادر و پیکر عورت را خواهر ازان جگناته میدانند و بت جگناته را معبود معظم می فهمند و هلالی او باه جیثه نمودار

اشیا
هند خاص
صوبه بنگاله

بشود بتاریخ سیزدهم [۱۳] آن ماه قمری بت مذکور را غسل میدهند و زیارت آن روز را عبادت
عظمی می دانند و همدران روز و نیز بروزهای دول جاتره و رتهه جاتره بسیاری از زن
و مرد هنود از اطراف دور و نزدیک در اینجا جمع میشوند و زیارت میکنند طریقه زیارت
ایشان چنان است که اول موی سر می تراشند و بدروازهٔ اول بتخانه مذکور میروند
آنجا مکان شیخ کبیر است در اینجا طعام شیخ مذکور را که بالفعل بزبان اندیا ترالی میگویند
میخورند بعد در معبد جگناته به پرستش میروند و دران دیار طعام پخته در بازار فروخت
میشود و هنود و مسلمان هر دو قوم خرید میکنند بلکه هنودان خلاف عادت خودها درانجا
با مسلمانان یا هر قومیکه باشد طعام میخورند و هرآینه پرهیز نمی کنند ظاهر است که چون در
سنه ۹۷۵ نهصد و هفتاد و پنج هجری مطابق ۱۵۶۸ سنه یکهزار و پانصد و شصت و هشت عیسوی کالاپهار
نام سپه سالار سلیمان خان کرانی حاکم بنگاله بود حسب حکم آقای خود با دوازده هزار
سوار افغانان از راه جهارکهند داخل ممالک اوڈیسه گردید و بر راجه تلنگا مکند دیو
که پسترین راجگان بالاستقلال اندیا بود تاخت آورد و راجه شکست فاحش
یافت پس ازان عزم کالاپهار چنان گردید که آئین و مذهب هندوان را دران
اطراف بنام هم نگذارد چنانچه بسیاری از برهمنان را ذلیل و خوار ساخت و بتکدهها
را از بنیاد بر کند و بتها را ریزه ریزه کرد چون بزرگترین بتهای اندیا بت جگناته
بود کالاپهار درپی انهدام بنیان آن جهدی بلیغ می گماشت لاجرم برهمنان و دیگر
مردمان اوڈیسه بستیزه و آویزه پیش آمدند چون تاب مقاومت بخودها ندیدند
با بت جگناته بر فراز کهسار دیگر بگریختند هرگاه کالاپهار نزدیکتر به بتخانه جگناته رسید
ایشان جگناته را بر پیلی که اطراف آنرا به پردهها پوشیده بودند نهادند و بادیه
پیمای فرار گشتند و بساحل دریاچه چلکا که متصل گنجام است بزمین دفن کردند کالاپهار
بعد جست و جوی فراوان پی بدان مقام برد و بت جگناته را از ته خاک بر کند و بر

اشیا
هند خاص
صوبه بنگاله

پشت فیلی برداشته بساحل رود گنگا آورد و توده هیزم جمع نموده آتش در زد و
جگناتهه را بدان نایره سوزان در انداخت چون یکی از تماشائیان که نزدیک
بدان آتش بود پنهانی آن بت نیم سوخته را از آتش بیرون کشید و
باب رود انداخت تا آن بت نیم سوخته را روانی آب فرامی برد یکی
از معتقدان جگناتهه دنباله کرده هرگاه جا خالی از اغیار یافت آن بت را بکناره
آورد و آنچه از جسم او سوخته نبود آنرا از کرامت او و بس جسم مقدس
فهمیده باحتیاط تمام باز باوڈیسه رسانید و پس از هنگامه آرائی کالاپهاڑ تا عرصه
بیست و یک سال کشور اوڈیسه بی سر و سردار ماند تا آنکه باشندگان آن خطه
شخصی را از نیایان راجه که حاله براجه خرده لقب دارد بسرداری خودها برداشته
بر مسند ریاست نشاندند بعد مدتی چند چون شجاع الدین داماد مرشد قلی خان
ناظم مرشدآباد به نیابت اوڈیسه سرفراز شد راجه که از همان خاندان خرده
در انجا بود از دست شجاع الدین زیانها برداشت لاجرم بت جگناته را از
جایش بیرون کرده بان اوی دهائی چلکا برد ازین سبب خراج آن کشور رو
بکاستن آورده زیراکه مبلغی که از زایران جگناته ادا میکردند براندازه مبلغ نه
لک روپیه سالانه بود چون جگناته را از انجا بیرون بردند آن مبلغ هم نقصان شد
بعد چندی مرشد قلی خان فوت کرد و شجاع الدین ناظم مرشدآباد گردید داماد خود
که او هم مرشد قلی نام داشت به نیابت اوڈیسه سرفراز ساخت تخت کار
مرشد قلی در اوڈیسه این بود که راجه خرده را بر آن آورد که او بت جگناته را باز
بمقام پوری آورده به بتخانه او جای داد تا زایران همچو اول زمان هجوم آورند و زر نقصان
بحال و برقرار شد و از آن وقت الی الآن بت جگناته در همان جا است
بیان کالاپهاڑ کالاپهاڑ در اول حال برهمن بچه بود یکی از دختران سلاطین گور شیفته

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگال

او شد تا ترک ملت گفته بشرف اسلام مشرف گشت و آن دختر را بعقد نکاح خود
در آورد بسبب آزار بسیار روزیان بی شمار هندوان رسانید یکی از کرامات کالاپهاڑ
این بود که از صدای نقارهٔ لشکر او تا مسافتیکه میرفت دست و پا و گوش و بینی
اصنام هنود از هم میریخت چنانچه الی الآن اکثری از بتان سنگین دست و پا شکسته
و بینی و گوش بریده در حدود اوڈیسه جا بجا افتاده است گویند کالاپهاڑ در زمان
مراجعت از اوڈیسه در سرزمین گیهون جهر در جنگلی نقارهٔ خود را گذاشته آمده
بود هنوز آن نقاره معکوس افتاده است مردم آن ملک از بیم جان برداشت
کردن آن جرات نمی کنند و کالاپهاڑ بعد وفات سلیمان خان بسپه سالاری
داؤد خان سرفراز بود و بعد قتل داؤد خان از دست بندگان اکبر شاه در سنه ۹۸۴ نهصد
و هشتاد و چهار هجری بحوالی پتنه کشته شد ضلع میدنی پور بسمت مغرب آن رامگڈه
و مشرق هوگلی و بسمت شمال جنگل محل عرف بانکوره و جنوب بالیسر و خلیج بنگاله واقع است
در زمان سلف درین ضلع تخمیناً پانزده لک مردمان بودند چون در سنه ۱۱۸۴ یکهزار و یکصد
و هشتاد و چهار هجری مطابق سنه ۱۷۷۰ یکهزار و هفتصد و هفتاد عیسوی ا قحط سالی بزرگ
دو یمین بار و در سنه ۱۲۱۳ یکهزار و دو صد و سیزده هجری موافق سنه ۱۷۹۹ یکهزار و هفتصد و نود و نه
عیسوی ا قحط سالی سویمین بار بود درین هر دو قحط القدر نصف مردمان هلاک شدند
فاما درین زمان بتدریج افزایش کرده اند شکر و نیل و فلفل گرد و پارچه خوب از حاصلات
ضلع هذا است و بهترین مقامات این ضلع این است میدنی پور شهری است ا
صدر عدالت گاه ضلع هذا است و صاحبان جج و کلکتر و مجسترت وغیره در همینجا باشند
و میدنی پور از کلکته بطرف غرب بر فاصلهٔ سی و پنج ۳۵ کروه واقع است جلیسر
از شهر میدنی پور بطرف جنوب بر فاصلهٔ بست و یک ۲۱ کروه بر الیسان کنارهٔ رود سوبن ریکها
واقع است سابق ازین جلیسر شامل ملک اوڈیسه بود گڈه بیتا خورد محکمه است

اشیا
هندخاص
صوبهٔ بنگاله

متعلقهٔ ضلع میدنی پور است از کلکته سی و یک [۳۱] کروه فاصله دارد تملوک خورد محکمهٔ است متعلقهٔ ضلع میدنی پور است از کلکته بست و پنج [۲۵] کروه فاصله دارد دنگوان خورد محکمهٔ است متعلقهٔ ضلع میدنی پور هجلی موتیاسس پور محکمهٔ است مابین میدنی پور و هوگلی فاما عدالت و فوجداری وغیره اینجا متعلق جج و کلکتر وغیره صاحبان ضلع میدنی پور بوده است و درینجا هم نمک طیار میشود پیپلی بندری است نزدیک بالیسر و این همان جای است که صاحبان انگریز اولین بار در سنه ۱۰۴۴ یکهزار و چهل و چهار هجری بعهد نواب اعظم خان درینجا بسبیل تجارت طرح اقامت انداخته بودند و بعد ازان در بالیسر کوچیدند. کهجری قصبهٔ است متعلقهٔ ضلع میدنی پور است از کلکته سی و دو [۳۲] کروه فاصله دارد ناگرگڈه شهری است متعلقهٔ میدنی پور ضلع بانکوڑه آنرا جنگل محل هم خوانند بسمت مغرب آن رام گڈه و چوٹا ناگ پور و مشرق بردوان و بطرف شمال بیربهوم و جنوب میدنی پور واقع است در سنه ۱۲۳۷ یکهزار و دو صد و سی و هفت هجری چند محکمه از اضلاع بیربهوم و میدنی پور و بردوان خارج شده ضلع هذا مقرر گردیده است منجمله رودهای این ضلع مشهورتر این چند است یکی دامودر دوم ادجی سوم شیلائی چهارم دال کشور پنجم کوسائی و کلان شاه راهی که بعهد انگریزان از ابتدای کلکته تا به بنارس طیار شده ازین همین ضلع درگذشته رفته است و مشهور شهر و مقامات این ضلع این چند بوده است بانکوڑه شهری است خوش سواد که بر بلند جای آباد است و زمینش از سنگریزه های کلان آلوده بوده است حالا صدر مقام ضلع هذا درینجا است و صاحبان جج و کلکتر و مجستریت وغیره درین جا می باشند و بانکوڑه از کلکته بطرف مغرب مایل بشمال بر فاصلهٔ پنجاه کروه واقع است بشن پور قدیم شهری است که از کلکته بطرف مغرب مایل بشمال بر فاصلهٔ چهل [۴۰] کروه واقع است سابق ازین راجگان اینجا نسلاً بعد نسل مدت یکهزار و یکصد [۱۱۰۰]

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

سال راجگی کردند و هر آئینه درین عرض مدت احدی را باج گذار نبودند و بالفعل ممالک این ایشان شامل ضلع بانکوره نبوده است گوبند پور محکمهٔ است متعلقهٔ ضلع بانکوره کتوا خورد محکمهٔ است ماتحت ضلع بانکوره که از کلکته چهل و شش کروه فاصله دارد جنگل پور خورد محکمهٔ است ماتحت ضلع بانکوره که از کلکته هفتاد کروه فاصله دارد بدبد خورد محکمهٔ است ماتحت ضلع بانکوره که از کلکته چهل و پنج کروه فاصله دارد اگرا خورد محکمهٔ است ماتحت ضلع بانکوره ضلع بیربهوم بسمت مغرب آن رام گذه و مشرق مرشد آباد و ندیه و بطرف شمال ضلع بهاگلپور و جنوب دریای آجر هر دو ان و ضلع بانکوره را ازین ضلع جدا میکند و انجا در سنه ۱۸۰۱ یکهزار و هشتصد و یک عیسوی تخمینا شده از ان هوید اگردید که درین ضلع پانزده لک مردمان بوده اند از ان جمله دو حصه هنود و یک حصه مسلمان هستند انگشت معدنی درین ضلع بسیار پیدا میشود چنانچه در کلکته مخصوص از همین جا انگشت بدکار میرود و از خاک این سرزمین آهن هم می برآرند و در اطراف بهاگلپور و مرشد آباد وغیره می برند ولیکن این آهن مثل آهن فرنگستانی بقیمت ارزان یافته نمی شود و اکثر از جاهای این ضلع وسیع جنگلها است که طاقت بالیدگی نهایت دارد چنانکه بعد بریدن به از منه قریب باز میرویید و این جنگلها بنام جهار کنند مشهور است و درین ضلع دریای کلان چنان نیست که کشتی کلان یا جهازی در و گذر کند مگر بایام برشکال که رفتن می تواند و از حاصلات این جا شالی و شکر و ریشم بوده است و درین ضلع مشهور ترشهر و مقامات این چند بوده است سیوری شهری است که از کلکته بطرف باب بر فاصلهٔ شصت و شش کروه و از مرشد آباد بسمت نیرت بر فاصلهٔ بست و پنج کروه واقع است و حالا صدر عدالت گاه ضلع بیربهوم درینجا است و صاحبان جج و کلکتر و مجسترت وغیره درینجای باشند و انجا که آبادها درین ضلع مشهور و نقشه آن این است

اشیا

هند خاص

صوبهٔ بنگاله

نام ضلع	مقام آباش	از صدر مقام کدام سمت و چه قدر فاصله دارد	تاریخ آباش	کیفیت خرید و فروخت اشیا
بیربهوم	دیب گهور	چهل ۴۰ کروه مغرب	بیست و پنجم ۲۵ فبروری این میلا یکماه میباشد	اکثر قسم چیزها
ایضاً	کندولی	ده ۱۰ کروه جنوب	یکم ماکه این میلا یکماه میباشد	ایضاً
ایضاً	دوهیدا	چهارده ۱۴ کروه مشرق	یکم ماکه این میلا پانزده ۱۵ روز میباشد	ایضاً
ایضاً	بشواری گنج	بیست ۲۰ کروه مشرق	ایضاً	ایضاً
ایضاً	کماندی	پانزده ۱۵ کروه مشرق	پانزدهم ۱۵ نومبر این میلا یکماه میباشد	ایضاً
ایضاً	سکتی پور	بیست و دوم ۲۲ کروه مشرق	بیست و پنجم ۲۵ فبروری این میلا یکماه میباشد	ایضاً
ایضاً	بیرچندرپور	ده ۱۰ کروه بابیب	یکم ماه ماکه	ایضاً

ناگور شهری است قریب سیوری که بعهد حکومت اهل اسلام دار الحکومت ضلع بیربهوم مذکور
بود سوروول قصبه ایست متعلقه ضلع بیربهوم بهید ناتهه معبدی است بدامنه کوهستان
جهارکهند متعلقه بیربهوم که در انجا آبادی هم دارد هنودان معبد مذکور را مکان مهادیو میگویند
در انجا یک درخت بیل است گویند که از ابتدا بی آن احدی را معلوم نیست
صاحب خلاصة الهند و مؤلف آرایش محفل انچه که در باب معبد مذکور مبالغه ها نوشته
اند همه خلاف قیاس معلوم شد لاجرم تحریر نکردم دیوگده خورد محکمه ایست متعلقه
ضلع بیربهوم رانی گنج موضعی است متعلقه ضلع بیربهوم که از کلکته بطرف بابیب شصت و یک ۶۱
کروه و از بردوان هم بدان طرف بیست و هفت ۲۷ کروه فاصله دارد و درین روزها خوب
آباد است و استیشن ریل گاری هم خوب طیار شده است معلوم باد که در کوهستانهای
بیربهوم و میدنی پور و راج محل وغیره انجا که مردمان کوهی می باشند ایشان را سونتال
میگویند سونتالان محض غیر تربیت و جاهل میشوند و در کردار و رفتار با دین هنود

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

محصول ریل گاڑی از شهر بردوان تا رانی گنج بدرجه سوم بقید استیشنها	
از بردوان	×
مان کر	٥ ١٥
پانی گڑه	٧
رانی گنج	١٣ ١٠

بیگانگی دارند و ایشان بسیار می نویسند فاما مردم با همت و محنتی و راست گو هستند و
و کجور دیوتای خود را آدمی را قربان میکنند و ایشان در شمار تخمیناً ۳ کرور مردمان
بوده اند ضلع بردوان بسمت مغرب آن بانکوره و مشرق رود بهاگرتی و بطرف شمال بیربهوم
که از دریای ادجی جدا میشود و جنوب میدنی پور و هوگلی واقع هست و درین ضلع تخمیناً
دو هزار و چهار صد [۲۴۰۰] کروه زمین مضروبی بوده هست که از آن همه زرخیز و حاصل آن هست شکر و نیل و پنبه
و برگ تنبول و تماکو و انواع غلجات و توت و عرق کهجور وغیره از حاصلات ضلع هذا
هست و مثائی عرق کهجور گود نیز اولای اینجا مشهور هست و تخمیناً چهارده [۱۴] لک و پنجاه
هزار مردمان درین ضلع هستند که از آن جمله ۳ حصه هنود و یک حصه مسلمان خواهند
بود و مسلمانان این ضلع اکثر اهل علم میشوند و مشهور رودهای ضلع هذا این چند بوده هست
یکی بهاگرتی دوم ادجی سوم دامو ده عرف دامودر و منجملهٔ شهر و مقامات این
ضلع این چند مشهور هست شهر بردوان قدیم شهری هست که در عهد اهل اسلام جای
حاکم نشین بود و اکنون هم صدر عدالت گاه ضلع هذا و معسکر افواج سرکاری هست و صاحبان
سرکت جج و جج و کلکتر و مجسترت وغیره درینجا می باشند و ما تحت صاحب کمشنر
اینجا این چند ضلع یعنی بردوان و هوگلی مع هوره و بانکوره و بیربهوم و میدنی پور بوده هست
و شهر هذا از کلکته بطرف پایین بفاصلهٔ سی و چهار [۳۴] کروه واقع هست و درین شهر
تخمیناً پنجاه و چهار هزار [۵۴۰۰۰] مردمان بوده اند و از اراذل هنود این شهر اکثری سرودهای خوب
میسرایند چنانچه بسیاری از سرایندگان طایفه‌ها بسته ملک بملک میروند دولت سرای
راجهٔ بردوان درین شهر از استیشن ریل گاڑی بطرف مغرب بفاصلهٔ یک کروه واقع
هست فی الحقیقت درین زمان درین دو ۳ صوبهٔ متصله مثل راجه مذکور راجهٔ ذوی الاقتدار
نیست و حالا بر مسند راجگی مذکور راجه مهتاب چند بهادر که مردم بس محسن و خلیق هست
قایم مقام هست بنیر خواجه انور موضعی هست که از دولت خانهٔ راجهٔ بردوان و استیشن

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

ریل گاڑی بطرف جنوب یک کروه فاصله دارد مزار خواجه انور شهید برادر کلان خواجه عاصم درانجاست خواجه موصوف صاحب تمن وعمدهٔ جلیس سلطان عظیم الشان بن بهادرشاه بن اورنگ زیب بادشاه بوده از دست رحیم خان سر کردهٔ افغانان اودیسه در حدود سنه ۱۱۱۱ یکهزار و یکصد و یازده هجری شهید شد اولادش هنوز درین موضع موجود اند چنانچه در موضع مرقوم عمارتی هست عالی و درمیان آن تالابی هست مربع و هر چهار طرف آن پخته دارد و درمیان آن تالاب پخته نشیمنی هست بر اسلوب و بر شمالی کنارهٔ تالاب مذکور عمارات دو منزله هست و بر جنوبی کنارهٔ آن گنبدی هست و اندرون آن مزار خواجه انور شهید بوده هست و هیچ نوشته ندارد و بطرف مغربی کنارهٔ تالاب مسطور انچه عمارات واقع هست دران اولاد خواجه ممدوح می باشند ومذهب ایشان امامیه هست و ایشان دران اطراف بخطاب نواب صاحب مشهور اند سابق ازین بسیاری ازاراضیات لاخراج ما تحت مزار مذکور بقبضهٔ ایشان بود اکنون هم هیچی بوده هست و گذارا اوقات ایشان وطلبه که درانجا می باشند ازان میشود و بالفعل نواب خواجه سید سرور حسین صاحب قایم مقام بزرگواران و اولادش موجود هستند و بطرف جنوب مزار مذکور بر فاصلهٔ ده رسی انگریزی رود دامودر جاری هست و ماسیوا بسیار ولی الله در بردوان هم آسوده هستند و مزار حضرت شاه بهرام سقا درمیان شهر بردوان واقع هست کهیر گانو متعلق تهانه منگل کوت که از صدر مقام بطرف شمال بر فاصلهٔ سیزده ۱۳ کروه واقع هست درانجا بروز سنکرات ماه بیساکه اباشه میشود که تا ده روز میباشد و هر قسم اشیا خرید و فروخت میگردد منڈل گانو از صدر مقام بطرف الیسان بر فاصلهٔ هشت کروه واقع هست درانجا بروز پنجم بعد از تحت الشعاع یا پورنیمای ماه

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

آساڑ ابابتشه میشود تا ده دوازده روز می باشد و انواع چیزها خرید و فروخت
میگردد بہیراگی ٹولہ از صدر مقام بطرف جنوب بفاصلهٔ ده کروه واقع است در آنجا
بروز سری پنچمی ابابتشه میشود تا هفته میباشد و انواع چیزها خرید و فروخت
میگردد کنچن نگر معموره ایست متعلقهٔ ضلع بردوان منگل کوٹ کلان موضعی
است متعلقهٔ ضلع بردوان مانکور قصبه ایست متعلقهٔ ضلع بردوان کلنا قصبه
است متعلقهٔ ضلع بردوان امبیکا قصبه ایست متعلقهٔ ضلع بردوان ضلع هوگلی
بسمت مغرب آن میدنی پور و مشرق رود بهاگرتی که سیوانهٔ ضلع جسر را جدا میکند
و بطرف شمال ضلع بردوان و رود بهاگرتی که سیوانهٔ کشن نگر متعلقهٔ ندیه را جدا میکند
و جنوب میدنی پور واقع است زمینش هرچند نشیب و بسیط است فاما حاصل
است شالی و شکر و نیل و نمک از حاصلات ضلع هذا است هنودان این نمک را
بسیار پاک می دانند بدین سبب که نمک مذکور از وحل رود بهاگرتی که شاخهٔ
رود گنگا است کشیده میشود و بالفعل تخمیناً دوازده (۱۲) لک مردمان درین ضلع بوده
اند از ان تمامی سه حصه هنود و یک حصه مسلمان هستند و بضلع هوگلی این چند
شهر مشهور است شهر هوگلی شهری است بر مغربی کنارهٔ رود بهاگرتی که از کلکته بطرف شمال
یازده کروه فاصله دارد اصل نامش گولن بود آبادی آن از ویرانی شهر ساتگام است
چون در سنه ۱۰۴۱ یکهزار و چهل و یک هجری نواب قاسم خان شهر مذکور را از دست پرتگالیان مستخلص
ساخت پایتخت مقرر شد و سایر دفاتر دیوان ریاست از ساتگام درینجا آوردند و از ان
وقت افسری ملقب بفوجداری بسرگردگی افواج مامور شد چنانچه بسی مدتی دراز
فوجداران اینجا بیکسر از حضرت شاهنشاهی علاقه میداشت و محتاج ناظمان بنگاله چندان
نبود نواب جعفر خان بحضور بادشاه مستدعی گردید که فوجداری شهر مذکور شامل نظامت
خود نمود و در عهد نواب ممدوح شهر مذکور خوب آباد و بارونق بود و اکثر تجاران فرنگ و

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

چین و ایران و توران و عرب و عجم آمد و رفت میداشتند بلکه بسیاری از مالک
جهازها بود و باشش هم اختیار می نمودند و اگرچه تاجران اکثر قوم درینجا بودند امّا اعتبار
مغول بیشتر بود و اهل فرنگ را سوای تعمیر کوتهی ها حکم تعمیر قلعه و برج نبود و ابتدای تجارت
قوم انگریز درینجا و در بندر بالیسر در اوایل نظامت سلطان شجاع در حدود ۱۰۶۹ یکهزار
و شصت و نه هجری بود و کوتهی ایشان سابق ازین متصل کهول گهات و نخل بوره درین شهر بود
و آن کوتهی بعهد نواب جعفر خان تعلقک بوقت فیض روز در غرقاب و حضیض خاک
فرو رفت و باعث تنزلی آبادی شهر مذکور این است که چون فوجداران انجا سخت
گیری ها و زیاده طلبی آغاز کردند شهر مذکور رو بویرانی نهاده و شهر کلکته بسبب اعانت
صاحبان انگریز و آسانی محصول آبادتر گشت و ابتدای طبع حروف در بنگاله از هوگلی
است و انجام در سنه ۱۱۹۱ یکهزار و یکصد و نود و یک هجری مستر هالهید صاحب
انگریزی تیز هوش بعهدهٔ دیوانی کمپنی در بنگاله مقرر بود رسالهٔ در قواعد زبان
بنگاله ترتیب داده و آن نخست ترکتابی بود که در قواعد بنگاله تالیف گردید و از انجا
که تا آن زمان مطبعی در کلکته وجود نگرفته بود لاجرم آن رساله درین شهر هوگلی
مطبوع شد بعد و هرچند که بعهد لارد هستنگس صاحب از اعانت سرکار درینجا
مدرسه های عربی و فارسی وضع بود و درین زمان آنها منهدم است فامّا تنخواه مدرسهٔ
که متعلق امام باره اینجاست جاری است و مدرسهٔ انگریزی و بنگله درین عهد از سرکار بهادر
مقرر شده است و درین شهر تعزیه داری هم از سابق خوبتر میشود و هرچند بسیاری
از امام باره ها درینجا است فامّا امام بارهٔ حاجی احمد شهرت زیاده دارد و تعمیر کرده
در سنه ۱۲۵۱ یکهزار و دوصد و پنجاه و یک هجری نمود و هوگلی بالفعل صدر عدالت گاه
ضلع هذا است و صاحبان جج و ملکتر و مجستریت درینجا می باشند و انجام درین
ضلع آبادیها میشود حسب تفصیل نقشه این است نقشهٔ آبادیها

م و حالا امام بارهٔ جدید را از سید کرامت علی متولی انجا در سنه ۱۲۶۷ یکهزار و دوصد و شصت و هفت هجری بنا یافته است خوب مرغوب است
تاریخ آن از شخصی اختر تخلص این است تاریخ وحید عصر کرامت علی عالیجاه * که چشم و گوش فلک مثل او ندید و شنید * کریم و سعید
مرتاض و محسن عالم * بعلم و فضل و کمالات بی عدیل و ندید * بنا نمود یکی خانهٔ عزای حسین * بطالع شرف آمد و عز بخت سعید *
چه خانه که خداوند خانه سبط رسول * نگاهبان درش قدسیان عرش مجید * سروش گفت باختر ز سال تاریخش * بنای
پاک عزاخانه چه خوش ۱۲۶۷ شنید *

آسیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

نام ضلع	مقام آبادی	از صدر مقام کدام سمت و چه قدر فاصله دارد	تاریخ آبادی	چیز خرید و فروخت
هوگلی	تربینی	۳ کروه شمال	اول ماگه	هر قسم چیز
ایضاً	کشن پور	۳ کروه مغرب	ایضاً	ایضاً
ایضاً	تارکشور	۱۴ چهارده کروه مغرب	بوقت شب رات بوجه	ایضاً
ایضاً	مهاناد	شش کروه مغرب	ایضاً	ایضاً
ایضاً	مهیش	هفت کروه جنوب	بوقت رتهه جاتره این میلا هشت روز میباشد	ایضاً

باندل آبادی است ملحق با شهر هوگلی از سابق ازین کوتهی پرتگالیان دراینجا بود
واین پرتگالیان نخستین کسانند از مردم ممالک فرنگستان که بعهد سلطان
سکندر لودی والی هند در سنه ۹۰۰ نهصد هجری جهت بازرگانی ازراه دریا در ممالک هند
فرودکش شدند چنانچه بیانش بشرح وار در بیان نظامت شیخ اسلام خان صوبه دار
بنگاله آورده شد چون ایشان بذریعه پروانگی نخستین بار در بنگاله وارد گردیدند درین
مقام طرح اقامت انداختند سالی چند بعد ازین یعنی در سنه ۹۹۹ نهصد و نود و نه هجری
مطابق سنه ۱۵۹۲ یکهزار و پانصد و نود و دوم عیسوی ایشان یک منزل رومی کیتهولک
کلان گرجه تعمیر نمودند تا حال موجود است و نیز دیگر دو منزل گرجه که یکی ازان
را مونستری و دیگری را کونونت خوانند در سنه ۱۰۰۶ یکهزار و شش هجری مطابق
۱۵۹۹ یکهزار و پانصد و نود و نه عیسوی تعمیر نموده بودند چنانچه مونستری مذکور
تا حال نوعی بحال و برقرار است و کلیسای کونونت سراسر منهدم گشته
ولیکن دیوار و باغ آن هنوز از بقیه علامات موجود بوده است و چون ایشان
بتدریج در هوگلی خیلی استحکام و استقلال پیدا کردند چنان مغرور و بد دماغ شدند

اشیا

هند خاص

صوبهٔ بنگاله

که بر کشتی های که از پیش تجارت گاه ایشان میگذشت محصول و رسوم ناجایز
مقرر داشتند و نیز نزدیک بندرهای دریا غارت گری ها آغاز نمودند
لاجرم قاسم خان صوبه دار بنگاله حسب اجازت شاه جهان بادشاه در سنه ۱۰۴۱
یکهزار و چهل و یک هجری بندر هوگلی را از چار طرف محاصره کرد و چون مدت محاصره امتداد
کشید و کاری نگشود سوراخی کلان از زیر زمین بر کنده تا بنیاد ایشان
رسانیدند و از باروت بر کرده آتش در زدند همین که آتش در گرفت
قلعه از بنا بر افتاد و متحصنان سوخته شدند پس پرتگالیان بانواع
حیرانی و پریشانی ذلیل و خوار گشتند و بقیة السیف راه فرار پیمودند چنانچه
خلاصه حال ایشان در بیان [illegible] نواب قاسم خان صوبه دار مندرج
آمد حسب القدر بعد تسخیر بندر هوگلی بدست مغولان افتاده ساتگام بزرگترین
امصار بنگاله و بعهد پیشین جای حاکم نشین بود که از هوگلی بسمت شمال نیم کروه
فاصله داشت و رومیان این معموره را نیز نیکو میدانستند و در یکی از کتب هنود
که پوران نام دارد نام این معموره سپتوگرام یعنی محله های هفت گانه می طرازد
غالبا که در ابتدای حال در بنا هفت آبادی داشت و ساتگام جهت تجارت
بنگالیان بحری فرودگاه بزرگ بود چون پرتگالیان بسیاری از تجارت
خود شان را از اینجا موقوف کرده بهوگلی بردند لکن بسبب رنگ رونق از چهره
آبادی این معموره برید و نیز سبب ویرانی آن امری دیگر هم توان دریافت
که از پیشین ایام بزرگ شاخه رود بهاگرتی که از زیر حصار این معموره روان
بود و [illegible] از مقام امتاد و تملوک در گذشته بدریای شور می پیوست
اندک بیش از زمان ویرانی ساتگام آب این شاخه رو بکاستن
آورده بتدریج خشک گردید و رود [illegible] در هوگلی از مقامی که حالا در انجا جاری

سیلاپور
سیلاپور مقامی است در علاقهٔ هوگلی [illegible]
در سال ۱۸۰۱ [illegible]
[illegible] طالب العلم [illegible]
[illegible] عربی و فارسی [illegible]
تحصیل علوم [illegible]
[illegible]

اشیا
بند خاص
صوبهٔ بنگاله

گشت بیداد و ویران گشت بالجمله بهر سببی آباد باشند فاما تحقیق آنست که این معموره
تا عرصهٔ یکهزار و پانصد ۱۵۰۰ سال بکمال رونق آباد بوده بعهد نواب قاسم خان ناظم بنگاله
در حدود سنه ۱۰۴۱ یکهزار و چهل و یک هجری از معموری افتاد و روز بروز رو بکاستن
گرفت و در هوگلی افزودن سبب ستگام مدتی کورده ماند و درین زمان
چنان ویران گشت که خیال سواد آن شهر هم بخاطرها جا نمیدارد چینچره بمنزلی کنارهٔ
رود بهاگرتی بفاصلهٔ یک کروه از هوگلی بسمت جنوب آباد گشت تا مدت
دراز قوم ڈچ عرف اولندیز درینجا عمل و دخل و کوٹهی تجارت می داشتند تفصیل
ورود ایشان درین ممالک چنان گشت که چون در سنه ۱۰۴۴ یکهزار و چهل و چهار
هجری قوم انگلش بوساطت مستر باٹن جراح اول بار فرمانی بجهت بازرگانی
بنگاله حاصل کرده تجارت گاهی به بندر پیپلی تعمیر نمودند پس از چهار سال آن یعنی
در حدود سنه ۱۰۴۸ یکهزار و چهل و هشت هجری قوم ڈچ هم پروانگی تعمیر تجارت گاه
در بندر مذکور حاصل کردند و در سنه ۱۰۶۵ یکهزار و شصت و پنج هجری اجازت بنای
تجارت گاه در هوگلی یافته چون بسبب طغیانی رود سواحل هوگلی را شکست
لاجرم ایشان درین مقام چینچره جا در اقامت انداختند و در سنه ۱۰۹۷ یکهزار
و نود و هفت هجری در انجا قلعهٔ موسوم بقلعهٔ گستاوس تعمیر ساختند چون
ایشان بهندستان قوم فرانسیس و الی چندنگر بودند لاجرم زیاده بر پنجاه سال
گشت که صاحبان انگریز درینجا هم عمل و دخل خودها نموده اند چندن نگر عرف
فراشش ڈانگا خورد شهری بمنزلی کنارهٔ رود بهاگرتی که از هوگلی بطرف جنوب
دو و نیم کروه فاصله دارد از سابق کوٹهی فرانسیس درینجا است ایشان بپروانگی
تجارت اول در سنه ۱۰۶۲ یکهزار و شصت و دو هجری درینجا وارد گشته بتدریج معمورهٔ مذکور
را بعمل و دخل خودها در آوردند چنانچه درین وقت هم شهر مذکور در تحت تصرف ایشان گشت

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

مانند و صاحبان انگریز هیچگی مداخلت نمی کنند فامّا چون از سالی چند انجا را در میان فرانسیسان
و صاحبان انگریز عناد و فساد قایم ماند لاجرم صاحبان موصوف در سنه ۱۲۱۴ یکهزار و دوصد
و چهارده هجری چندن نگر را از تصرف فرانسیسان بقبضهٔ خود ها در آوردند و از آن
در تحت حکومت اهل انگلند بوده است سیرام پور خورد شهری است بمغربی
کنارهٔ رود بهاگرتی را از هوگلی بطرف جنوب شش و نیم کروه فاصله دارد ظاهر است را
هرچند قوم دینامار در سنه ۱۰۶۶ یکهزار و شصت و شش هجری اجازت تجارت بنگاله
یافته بازارگانی خود شان تا هوگلی رسانیده بودند ولیکن هنوز بزرگ تجارت
گاه ایشان در بندر بالیسر بود و در سنه ۱۱۶۹ یکهزار و یکصد و شصت و نه هجری بعهد
نواب سراج الدوله ایشان سند تملیک پارهٔ زمینی یافته اساس
شهر سیرام پور هذا نهادند و کوٹهی تجارت تعمیر ساختند بسبب عمل و دخل آن قوم نیز
درینجا تا مدت دراز ماند و صاحبان انگریز مداخلتی نمی کردند فامّا بالفعل از چند سال
زیر حکومت صاحبان انگریز آمده خورد محکمهٔ مقرر شده است و درین روز ها در سیرام پور
کاغذ خوب طیار میشود اچانک عرف باراک پور خورد شهری است محاذی
سیرام پور بر شرقی کنارهٔ رود بهاگرتی را از متعلقات کلکته بوده است بنیادش
از مستر چارنک است را افسری تجارت گاه انگلیش بود و در انجا لارد ویلیسلی
صاحب بهادر عمارتی نهایت خوش نما و باغی بغایت پرفضا بنا نهاده است
و درین روز ها شهر هذا خوب آبادی دارد و اکثر صاحبان انگریز عالی قدر درینجا
می باشند و شاهراهی را ازینجا تا بشهر کلکته رفته است نهایت راست است
و مصفا و بهر دو طرف آن درختان سایه دار نشانده اند کهیرپای خورد
شهری است متعلق ضلع هوگلی را از کلکته سی و چهار کروه فاصله دارد چندر کونه
خورد شهری است متعلقه ضلع هوگلی جهان آباد خورد محکمه است متعلقهٔ ضلع هوگلی را از

اشیا
هند خاص
صوبه بنگاله

شهر هوگلي بطرف نیرت بر فاصله تخمیناً دوازده کروه واقع هست هبڑا محکمه هست متعلقه
ضلع هوگلي // از شهر هوگلي بطرف جنوب بر فاصله یازده کروه بر مغربی کناره رود
بهاگیرتي محاذي کلکته واقع هست درین روزها باعث اسٹیشن ریل گاڑي
خوب آباد هست جلاپور // از هبڑا بطرف مغرب بر فاصله ده کروه واقع هست در اینجا
بروز سنکرات ماه پوس اُباشه میشود // ظروفات برنجي و رویین وغیره
چیزها خرید و فروخت میکنند امتا نزدیک بتخانه ملاي چنڈي // از هبڑا بطرف مغرب
بر فاصله دوازده کروه واقع هست در اینجا بروز پورنیماي ماه بیساکه اُباشه میشود
تا ایک ماه مي باشد و انواع چیزها خرید و فروخت میگردد رتن پور از هبڑا بطرف
نیرت بر فاصله چهارده کروه واقع هست در اینجا بروز سنکرات ماه پوس اُباشه
میشود // دران انواع چیزها خرید و فروخت میکنند سنگهاسن از هبڑا بطرف
نیرت بر فاصله دوازده کروه واقع هست در اینجا بماه چیت و نیز بوقت دول جاتره
اُباشه میشود و دران اُباشه اقسام چیزها خرید و فروخت میکنند بابي کولي
از هبڑا بطرف مغرب بر فاصله نه کروه واقع هست در اینجا بروز سنکرات ماه
پوس اُباشه میشود // دران ظروفات وغیره چیزها خرید و فروخت میگردد ضلع
ڈهاکه بسمت مغرب آن ڈهاکه جلال پور عرف فرید پور و مشرق رود برهم پوتر
// ضلع تیپره را ازین ضلع جدا مي کند و بطرف شمال میمن سنگه و جنوب
باقرگنج واقع هست نمک و غلجات جوز و تماکو و پارچه از حاصلات ضلع هذا
هست و بهترین رودهای این ضلع این چند دریا هست یکي برهم پوتر دوم بوڑهي گنگا
سوم دلسراي چهارم لکهي و مشهور شهر و مقامات ضلع ڈهاکه هذا این چند
هست سونارگانون آن را سوبرنوگرام هم نوشته اند نهایت قدیم شهري
بر فاصله چهار کروه از شهر ڈهاکه بسمت اگني گوشه واقع هست // از زمان سلف

اسیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

دار الملک مشرقی حصهٔ بنگاله بود از دیرین روزگار خوبی و پاکیزگی پارچهای نازک
این نواح زبان زد مردم هر دیار است و بیش از یکهزار و هشتصد سال گذشته
که بازارگانان فرنگ پارچهٔ این جا را تا بشهر روم و دیگر بلاد فرنگ می بردند و این
جامهاش بدان بلاد بهای گران پیدا میکرد و مردم روم آنرا کرباس میگفتند و کرباس
بفتح اول بزبان بنگاله پنبه را نامند گویند که تاجران برای خریدن این متاع سفینه‌ها
را از رود خانهٔ پدا بر رود خانهٔ که این دار الملک بر کنارش معمور بود می آوردند
و شهر مذکور درین زمان خراب و جنگلستان است قریب پانصد سال میشود
که جد مخدوم سید اشرف جهانگیر را درین شهر گذر افتاده بود تا آن زمان +
مسجدی که از تعمیر سلطان علی مردان بود موجود بود در باب عظمت آن صاحب
لطایف اشرفی می نگارد که در آن وقت که حضرت مخدوم در انجا رفته روزی
چند بمسجد مذکور تشریف داشت از جملهٔ گنبدهای آن سه صد و شصت
گنبد موجود بود و باقی‌ها در دریا افتاده ڈهاکه آنرا جهانگیر نگر هم میگویند کلان شهری است
بر ایستان کنارهٔ رود بوڑهی گنگا که دران جا عرض آن دریا نیم کروه دارد و دریای
گنگا ازین شهر بطرف جنوب بر فاصلهٔ ۳ کروه جاری است که بنام پدا شهرت
دارد بنای تعمیر شهر مذکور از شیخ اسلام خان ناظم بنگاله در سنه ۱۰۱۶ یکهزار و شانزده
هجری است که بعد از ان سال صوبه‌دار ممدوح مسند نظامت هم از شهر راج محل
بدین حالیه شهر ڈهاکه آورده بود چنانچه تا عرصهٔ یکصد سال درینجا دار الحکومت بنگاله بحال
و برقرار ماند تا آنکه در سنه ۱۱۱۵ یکهزار و یکصد و پانزده هجری از ینجا بمرشدآباد منتقل گردید
و جدار شهر مذکور بعهد جهانگیر بادشاه تعمیر یافته بود لاجرم آنرا جهانگیر نگر هم نامیده اند
و در سنه ۱۰۳۰ یکهزار و سی هجری نواب ابراهیم خان فتح جنگ بعهد حکومت خود
مسجدی در شهر ڈهاکه که تعمیر نموده بود عزیزی در تاریخش این مصرعه گفته مصرعه بناء

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

[illegible]

١٠٣٠

کعبهٔ ثانی نهاد ابراهیم ونیز در انجا سلطان عظیم الشان نبیرهٔ اورنگ زیب بادشاه بعهد نظامت
خود عمارتی عالیشان بنا نهاده عنقریب بود که مرتب گردد که شاهزاده موصوف
ازانجا نقل کرده بشهر عظیم آباد رخت اقامت انداخت واکنون آن عمارت خراب
هست وبعهد نواب نظامت نواب شایسته خان در اطراف بنگاله غله چنان
ارزان بود که هشت من بیک روپیه فروخت میشد چنانچه برای یادگار این چنین
ارزانی نواب مشار الیه بر سر دروازهٔ شهر پناه شهر ڈهاکه بکتابه نوشته که کسی از
صوبه داران آینده براینه ازین در نگذرد تا آنکه غله چنین ارزان نکند وان دروازه
وکتابه هنوز موجود هست وبالفعل تخمیناً یک لک وبیست هزار مردمان درین شهر
بوده اند که بیشتر ازان اهل اسلام هستند واز حاصلات این شهر پارچهٔ ململ
وقسم شبنم وغیره بسی مشهورتر هست بل عدیم المثل وشهر ڈهاکه از کلکته بطرف ایسان [?]
از راه خشکی بر فاصلهٔ نود کروه واز راه تری بر فاصلهٔ قریب دو صد [٢٠٠] کروه واقع هست
ودرین روزها شهر ڈهاکه صدر عدالت ضلع ڈهاکه هست وماتحت کمشنری اینجا ضلع
ڈهاکه وفرید پور وسلهٹ ومیمن سنگه وباقرگنج بوده هست منشی گنج خورد محکمه
هست که از شهر ڈهاکه بطرف اگنی گوشه هفت ونیم کروه فاصله دارد درانجا بروز
پورنیمای ماه کاتک نهگلا آبادی میشود که تا پانزده [١٥] روز می باشد وانواع چیزها خرید
وفروخت میکنند مانک گنج خورد محکمه هست متعلق ضلع ڈهاکه که از منشی گنج
یک کروه فاصله دارد درانجا بوقت شیب رات بوجه آبادی میشود که تا هفت روز
می باشد وچیزها خرید وفروخت میگردد منگل بند آبادی هست که از منشی گنج بطرف
اگنی گوشه شش کروه فاصله دارد درانجا بروز هشتم بعد از تحت الشعاع ماه چیت
نهگلا آبادی میشود که تا سه روز میباشد وملکی وغیر ملکی چیزها خرید وفروخت میکنند
باردی چهارم دال [?] محله آن آبادی هست متعلق ضلع ڈهاکه که درانجا بتاریخ یکم ماه بیساکه

اشیا
هندخاص
صوبهٔ بنگاله

بنگله آباشته میشود تا ده روز میباشد و انواع چیزها یافته میشود نیز این گنج خورد شهری
است متعلقهٔ ضلع ڈهاکه ڈهاکه جلال پور عرف فرید پور کلان محکمهٔ است متعلق ضلع ڈهاکه
از بسمت مغرب آن ضلع جسر و مشرق ضلع ڈهاکه و بطرف شمال ضلع راجشاهی
و میمن سنگه و جنوب باقرگنج واقع است اراضیات محکمهٔ هذا ۳ هزار کروه
مضروبی است و سکنهٔ آن تخمیناً هشت لک مردمان خواهند بود از آن تمامی
~~نه حصه مسلمان و هفت حصه هنود هستند و اغلبکه این تخمینا میباشندگان~~
ضلع ڈهاکه بوده است نیل و فلفل گرد و پارچه های انواع قسم مثل خاصه و گمتی و بافتگا وغیره
از حاصلات محکمهٔ هذا است و خوشترین رودهای این محکمه رود پدّا است که
گنگا باشد و سوای آن هم چند از رودها بوده است اما مشهورترین فرید پور مشهور
شهری بمحکمهٔ فرید پور است بالفعل عدالت گاه محکمه درینجا است و صاحبان جج و
کلکتر و غیره درینجا می باشند و فرید پور از شهر ڈهاکه بطرف نیرت نسبت
و شش ۲۶ کروه فاصله دارد ضلع میمن سنگه بسمت مغرب آن راجشاهی و
دیناج پور و مشرق سلهٹ و تیپره و بطرف شمال کوهستان گارو و ضلع رنگپور
و جنوب ڈهاکه جلال پور واقع است باعث سیلابی سالانه زمین ضلع هذا
نهایت حاصل است برنج قسم گندم و غلات خورد بکثرت پیدا میشود
و بهترین رودهای این ضلع رود برهم پوتر است و ماسوای خورد رودچه ها نیز بوده است
و درین ضلع تخمینا سیزده ۱۳ لک و شصت هزار مردمان بوده اند از آن
جمله ده حصه هنود و شش حصه مسلمان و نامهای شهرهای ضلع هذا این چند است نصیرآباد
صدر عدالت گاه ضلع میمن سنگه است و صاحبان جج و کلکتر و مجسٹریٹ درینجا
می باشند بیگن باڑی از نصیرآباد بطرف بایب هر فاصلهٔ چهار کروه واقع است
درانجا بتاریخ هشتم ماه چیت آبادی میشود از انواع چیزها خرید و فروخت میکنند

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

بهوگ بیتال از نصیر آباد شانزده کروه بطرف آلگنی گوشه واقع است در انجا بوقت
رتهه جاتره آبادی میشود و انواع چیزها خرید و فروخت میکنند کاتاکهالی از نصیر آباد بطرف
آلگنی دوازده کروه فاصله دارد در انجا بوقت جهولن جاتره یعنی بتاریخ بستم ماه قمری
بهاکی بماه ساون بنگله مری شود آبادی میگردد و انواع چیز خرید و فروخت میسازند
واین میلاها دو هفته میباشد جمال پور خورد محکمه است متعلقهٔ ضلع میمن سنگه
نمایان است بوکانگر خورد شهری است متعلقهٔ ضلع میمن سنگه کاگ ماری
خورد شهری است متعلقهٔ ضلع میمن سنگه کوهستان گارو بطرف شمال
از ضلع میمن سنگه واقع است درین کوهستان انجاها مردمان کوهی می باشند ایشان
بقوم گارو مشهوراند ایشان بشکل بیشتر اعضا با مردمان چین می مانند و خوش
کردار و ناخوانده و چنان کینه جو میشوند که سر دشمنان خود را بریده میخورند و نیز گوشت
سگ وغیره جانوران پلید را خوراک پسندیده تر می دانند ضلع سلهٹ بسمت
مغرب آن میمن سنگه و مشرق دو کوهچه های خورد که سرحد برما را جدا میسازد بطرف
شمال وسیع سلسلهٔ کوهستان است که دران قوم کوکی و کاچاری و گارو و ناگه وغیره
مردمان جنگلی میباشند و جنوب ضلع تیپره واقع است اراضیات مشرقی و جنوبی ضلع
هذا کوهستانی است و زمین های شمالی و متوسطین و مغربی همواره که بموسم برشکال
یکسر سطح آب میشود و در حدود انتهای مشرقی تا یکصد و هفتاد و پنج کروه ما تحت عمل سلطنت
چین بوده است شالی و شکر و پنبه و نارنج و لیمو و چوب چینی و عود که هندی اگر گویند
و موم و فیل دندان و انگشت معدنی از حاصلات ضلع هذا است موم و فیل دندان مردم کوهی
آورده میفروشند و معدن انگشت در کوهستان لیور بوده است مگر انچه که در سنه ۱۸۱۴ یکهزار
و هشتصد و چهارده عیسوی کندیده بر آورده بودند ازان معلوم شد که خوب نیست و هم معدن وسیع

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

ندارد و در کوهستان این ضلع شیر و گرگ و فیل بکثرت بوده است اما فیلان کوتاه قد و
کم‌همت میشود و درین ضلع سپر از پوست گرگ خوب میسازند بهنگراج نام پرندهٔ است خورد
از زاغ رنگش سیاه و چشم سرخ و دم دراز و بازو طویل دارد درین نواح پیدا میشود پرندهٔ
مذکور هر چه از دیگر جانوران بشنود یاد گیرد و همچنین دیگر پرندهٔ میشود که نامش شیرکنج
میخوانند و از بهنگراج فرقی ندارد مگر اینقدر که پا و منقار سرخ است و این هر دو پرنده گوشت
میخورد و صید طیور خورد مثل کنجشک و غیره میکنند و درین ضلع تخمیناً پنج لک مردمان
بوده اند و بهترین شهرهای ضلع سلهت این چند است سلهت شهری است بر
شمالی کنارهٔ رود سورما که صدر عدالت گاه ضلع هذا است و صاحبان جج و
کلکتر و غیره درینجا می باشند و سلهت از کلکته بسمت ایسان بر فاصلهٔ یکصد
و شصت و شش ۱۶۶ کروه واقع است کاچار محکمهٔ است متعلقهٔ ضلع سلهت که از
سلهت بطرف شمال شصت و سه ۶۳ کروه فاصله دارد و سل چار شهری است بمحکمهٔ کاچار
که حاکمان محکمه درینجا میباشند جیرا پونجی شهری است مشتمل بر خورد ریاستی که مطیع
و فرمان پذیر سلطنت انگلیش است در سنه ۱۲۷۱ یکهزار و دو صد و هفتاد و یک هجری [illegible]
بر مسند ریاست انجا راجه دیوان سنگه قایم مقام بود و جیرا پونجی از سلهت بطرف
جنوب بر فاصلهٔ چهارده کروه واقع است ضلع باقرگنج بسمت مغرب آن جسر
و مشرق دریای میگنا و بطرف شمال دهاکه جلال پور و جنوب خلیج بنگاله واقع است
اراضیات ضلع هذا نشیب و حاصلخیز است و باعث سیلابی و طغیانی سالانهٔ رود گنگا
شالی بکثرت پیدا میشود ضلع هذا در حدود سنه ۱۲۲۵ یکهزار و دو صد و بست و پنج هجری با
جمعیت جنوبی حصه‌های دهاکه جلال پور و جزیرهٔ دکهن شهباز پور نشست یافته است و درین
ضلع تخمیناً دوازده ۱۲ لک مردمان بوده اند از ان تمامی ده حصه هنود و شش ۶ حصه مسلمان هستند
و درین هم باعث قرب دریای شور مد و جزر دریا میشود ظاهر است که از سیلابی که در

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

سنه ۱۵۸۴ یکهزار و پانصد و هشتاد و چهار عیسوی وقوع گردیده بود و بیست آن پیم از تاخت و تاراج
قوم مگه را بملک ایشان فرقهٔ انگلیس از سکنهٔ چاتگام بود بند و نیز از مهیب طغیانی
را در سنه ۱۸۲۲ یکهزار و هشتصد و بیست و دوم عیسوی حادث گشته بود چنان صدمهٔ عظیم
در آبادی ضلع مذکور رسانید را خانه های بی پایان و دیگر اشیای فراوان تلف
کرده و از باشندگان قریب سی و هفت ۳۷ هزار متنفس و هشتاد و نه ۸۹ هزار راس
از مواشی یکسر بورطهٔ فنا فرو برده چنان را از تأثیر همچنین صدمات شدید هست
هنوز ضلع مذکور را به آبادی کامل نرسانیده هست و شهرها این ضلع این
چند بوده هست باقرگنج شهری هست بر مغربی کنارهٔ رود بهرن گوتا را از اینجا دریای
شور دوازده کروه اندازه بطرف جنوب فاصله دارد و باقرگنج از کلکته بطرف مشرق
بر فاصله شصت ۶۰ کروه واقع هست سابق تا سنه ۱۲۱۵ یکهزار و دو صد و پانزده هجری صدر
عدالت گاه ضلع در اینجا مقرر بود بعده در برسال مقرر گردیده هست برسال شهری
هست را از شهرها که بطرف جنوب سی و شش ۳۶ کروه فاصله دارد برسال
خطه هست بشکل بیضاوی را بمنزل جزیره بوده هست چرا را گرداگرد آن از آب
عریض شاخه های رود گنگا محیط هست نهایت سنه ۱۲۱۵ یکهزار و دو صد و
پانزده هجری صدر عدالت گاه ضلع در باقرگنج مقرر بود بعد از آن در اینجا مقرر شده
هست و صاحب جج و کلکتر و جنت نیز در اینجا میباشند و آنچه را در این ضلع آبادیها میبود بتفصیل
مقامات این هست چیتل ماری از برسال بطرف بابیب بر فاصله پانزده ۱۵ کروه
واقع هست در اینجا ماه آسن بنگله آباد میشود و هر یک چیز خرید و فروخت میکنند
کالیشری از برسال ده کروه فاصله دارد در اینجا بتاریخ اول ماه اگهن بنگله آباد
میشود و انواع چیزها فروخت میگردد مگیا از برسال ده کروه فاصله دارد در اینجا بروز بعد
از بدر یعنی پورنمای ماه پهاگن بنگله آباد میشود و انواع چیزها میخرند مورل گنج در

۵۲۰

اشیا
هند خاص
صوبه بنگاله
چتگانگ ۱

بریسال واقع است تبارنجیکه در ملکیا آباد میشود و درین جا هم بهمان تاریخ منعقد میشود اریئل
از بریسال بطرف نیرت بفاصلهٔ ده کروه واقع است در انجا بتاریخ هشتم ماه
جیت نتگلا آباد منعقد و چیزها خرید وفروخت میکنند گماگر از بریسال بطرف
جنوب بفاصلهٔ بیست کروه واقع است بتاریخ سنکرانت ماه جیت نتگلا آباد
منعقد وانواع چیز میخرند ومیفروشند ما در گنج خورد محکمه است متعلقهٔ ضلع باقرگنج
ضلع چاٹگانون بسمت مغرب آن دریای شور ومشرق سلطنت برما و بطرف
شمال ضلع تیره وجنوب ولایت ارخنگ واقع است در تمامی ضلع هذا موازی
۱۴۹۴
یکهزار وچهارصد ونود وچهار کروه زمین مفروزی بوده است ازان جمله دو حصه نالایق
آبادی اکوهستانی است ویک حصه لایق آبادی است زمین مشرقی وشمالی
ونیز دیگر بعضی جاها کوهستانی است وتخمیناً پانزده لک مردمان درین ضلع بوده
اند ازان تمامی شش حصه اهل اسلام وپنج حصه هنود وپنج حصه قوم مگه هستند
وانچه درین ضلع چیزها قابل تجارت است این است چوب سالئی وتخته وپارچه‌ها
قسم گنده وکرمزد وموزه وپیتابه وچتر یعنی چهاته ومرغ جنگلی وبرساحل دریای شور
ازسرکار بهادر انگریز سترگ کارخانه بجهت طیاری نمک بوده است وفیل
خوب بکثرت درین ضلع پیدا میشود وباعث قربت دریای شور درین نواح
هم مدوجزر دریا میگردد گویند جهازیکه در دیگر اطراف خلیج بنگاله غرق شود محاذی
چاٹگانون یافته میشود ظاهرا بالای کوه های قریب چاٹگانون وتیره واقع است بالای انها
عالیحده
جنگلی قومی میباشد ایشان را کوکی میگویند کوکیان جماعت بجماعت بوده علی الدوام
باهم جنگ وفساد میکنند وبیشتر ازایشان عریان وبی ستر وباعث محتاجی خانه
درغارها وجوف درختان میباشند وبسیار کینه کش میشوند ومی فهمند اچندانکه
دشمنان را معدوم ونفی الوجود نمودن توانند او تعالی بهمچندان مهربانی میکنند ونیز ایشان

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

به نسبت دیگر بنگالیان صاف رنگ میشوند و چهرهٔ ایشان با چهرهٔ چینیان مشابه می نماید و
در اینجا کوهی هست از قوم مگهه آنرا امین دان کوه و مردم بنگالی منی پهاڑ میگویند بلندئی
آن ازانی را از سمندر دیده میشود سه صد و نود و نه دست بوده هست و نامیده شهر
و مقامات ضلع چاٹگانو این چند بوده هست رامو و کوکس بازار این هر دو
مقام زیاده از قوم مگهه آباد هست مگهه قومی هست وحشی نژاد را از جانوران
خشکی و تری هر چه بدست آید میخورند و هیچ جاندار را نمی گذارند و دین و آیین
خودها را نیز درست ندارند و خواهر خود را که از مادر دیگر باشد بزنی میگیرند و
زبان روزمرهٔ ایشان با زبان مردم تبت نزدیک هست اسلام آباد
عرف چاٹگانو که آنرا چاٹگام هم نوشته اند شهری هست بر مغربی کنارهٔ رود چاٹگام
و آن رود بر فاصلهٔ چهار کروهی از شهر بسمت مغرب بدریای شور افتاده هست و شهر
مذکور از کلکته بطرف مشرق بر فاصلهٔ یکصد و بیست و چهار کروه واقع هست هویدا باد که چاٹگانو
در اوایل شامل ریاست بالاستقلال تپره بود بعد از آن بحوزهٔ تصرف اسلامیان
افتاده فاما در اثنای حرب و بیکاری که مابین مغولان و افغانان روی داد والی
ارکنگ مجال فرصت یافته آنرا داخل ریاست خود کرده بود و در سنه ۱۰۴۶ یکهزار و چهل
و شش هجری بعهد نظامت اسلام خان مشهدی مکت رای که از طرف ارکنگیان
نگهبان چاٹگانو بود سر از متابعت خداوند خویش باز پیچید آن بر و بوم را
بدست مغولان باز سپرد لیکن عالمگیر چاٹگانو را بنام صوبه دار مذکور که دیگر بار
شامل مملکت بنگاله کرد اسلام آباد خوانش باشند و در سنه ۱۷۲۴ یکهزار و هفتصد
و بیست و چهار و سنه ۱۷۵۲ یکهزار و هفتصد و پنجاه و دو عیسوی آنچه که محاربه واقع شده
بود در آن صاحبان انگریز بطرف مغربی حصهٔ سلطنت برما از ابتدای چاٹگانو
تا نهایت ملایا بتصرف و عمل خودها آورده اند و درین روزها شهر چاٹگانو صدر

اشیا
هند خاص
صوبهٔ بنگاله

عدالت گاه ضلع هذا است و صاحبان جج و کلکتر وغیره حکام در اینجا می باشند و ما تحت
کمشنری اینجا ضلع چاتگانو و تیره و نواکهالی بوده است سیتاکونڈ جایی است
که از اسلام آباد بطرف شمال ده کروه فاصله دارد در آنجا آتشی چاهی است که
مردمان آنرا باره کونڈ میخوانند هنود آن چاه را معبد خودها دانند و پرستش آنجا به
نام چندرناته تیرت مشهور است ضلع روشن آباد عرف تیره و بعضی آنرا
تیرپوره هم خوانند بسمت مغرب آن دریای مگنا و ڈهاکه جلال پور و مشرق کوهستان
متعلقهٔ ضلع هذا و سلطنت برما و بطرف شمال سلهت و ڈهاکه جلال پور و جنوب چاتگام
و دریای شور واقع است و تمامی اراضیات مضروبی این ضلع ۳ هزار و ۳ صد و پنج
کروه است و بیشتر زمین مشرقی ضلع هذا بسبب جنگلستان نامزروع است و از بهترین
دریاهای این مرز بوم رود گومتی است و منبع آن هر چند که در کوهستان مشرقی دانسته
اند فاما مقام آن معدوم است و هنوز ندانسته اند و رود مذکور بمسافت بیست و پنج
کروه از مقام کومیلا فرا رفته محض کم آب شده است و از حاصلات این ضلع این
چند چیزها است پنبه و شالی و فلفل گرد و پارچه قسم بافته و خاصه وغیره و در جنگلستان
این ضلع فیلان بسیار میشود و در تمامی ضلع هذا تخمینا هفت لک و پنجاه هزار مردمان
بوده اند از آن جمله ده حصه هنود و شش حصه اهل اسلام هستند و در کوهستان
این ضلع آنان که مردمان کوهی میباشند ایشان را کوکی میگویند چنانکه در
بیان ضلع چاتگانو نوشته شد و مشهور شهرهای ضلع هذا این چند بوده است
کومیلا شهری است که از شهر ڈهاکه بطرف اگنی گوشه بر فاصلهٔ بیست و پنج کروه
واقع است و بالفعل صدر عدالت گاه ضلع تیره بوده است و صاحبان جج وغیره حکام
در اینجا میباشند و از کومیلا بسمت مغرب بر فاصلهٔ ۳ کروه تخت گاه قدیم راجگان
آنجا بود چنانکه آثار و علامات کبار عمارات عظیم الشان و قلعه‌ها که بکلیه و سی و ۳